Πανεπιστήμιο Κύπρου

ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΚΑΙ

ΜΕΣΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ (16ος -17ος αι.)

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΔΙΑΤΡΙΒΗ Η ΟΠΟΙΑ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΕ ΠΡΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΜΑΙΟΣ 2019

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

© Αντρέας Κόκκινος, 2019.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ

Η παρούσα διατριβή υποβάλλεται προς συμπλήρωση των απαιτήσεων για απονομή Διδακτορικού Τίτλου του Πανεπιστημίου Κύπρου. Είναι προϊόν πρωτότυπης εργασίας αποκλειστικά δικής μου, εκτός των περιπτώσεων που ρητώς αναφέρονται μέσω βιβλιογραφικών αναφορών, σημειώσεων ή και άλλων δηλώσεων.

Αντρέας Κόκκινος

.....

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε ένα διαχρονικό επίπεδο σχέσεων Ανατολής – Δύσης, ο 16ος αιώνας ορίζει τη Μεσόγειο Θάλασσα και ιδιαίτερα την Ανατολική, ως ένα χώρο αυτοκρατορικών διεκδικήσεων οι οποίες δεν εστιάζουν μόνο στην επέκταση και στον έλεγχο μιας σημαντικής από όλες τις απόψεις θάλασσας, αλλά στην πρωτίστως ιδεολογική επιβολή της Δύσης στην Ανατολή και στον έλεγχό της. Έτσι, ο 16ος αιώνας ορίζει την απαρχή μιας νέας αντίληψης για την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τη Μεσόγειο εκ μέρους των Δυτικών δυνάμεων, της αντίληψης που τοποθετεί τον ιστορικό αυτό χώρο στο επίκεντρο του εδαφικού, πολιτικού αλλά κυρίως ιδεολογικού ελέγχου των Δυτικών. Η οικονομική αλλά και στρατιωτική απαρχή του ιδεολογικού σχήματος του Οριενταλισμού που ανέλυσε ο Εντουάρτ Σαΐντ, ενός σχήματος που στεγανοποίησε τη διάθεση της Δύσης να ελέγξει την Ανατολή, βρίσκεται στα τέλη του 16ου αιώνα. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, οι στρατιωτικές και πολιτικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα τον 16ο αιώνα στην Ανατολική Μεσόγειο αναδεικνύουν τον πόλεμο της Κύπρου και τη ναυμαχία της Ναυπάκτου ως κάποια από τα σημαντικότερα γεγονότα της περιόδου. Όπως εύστοχα σημείωσε και ο Φερνάντ Μπρωντέλ στο έργο του, μετά τη ναυμαχία της Ναυπάκτου, *η μαγεία της τουρκικής ισχύος* για τους Δυτικούς, έσπασε οριστικά.

Η εργασία αυτή φιλοδοξεί να παρουσιάσει τις αντιλήψεις των ίδιων των Οθωμανών ιστοριογράφων για τον πόλεμο της Κύπρου ως ένα αναπόσπαστο μέρος των δικών τους εδαφικών, πολιτικών αλλά και ιδεολογικών αντιλήψεων για τη Μεσόγειο και την παρουσία μεγάλων Δυτικών δυνάμεων σε αυτήν. Η παρούσα εργασία επιδιώκει να παρουσιάσει τον τρόπο με τον οποίο περιγράφεται η ενετική Κύπρος από τους Οθωμανούς ιστοριογράφους του 16ου και 17ου αιώνα και το γεγονός ότι η κατάκτηση της Κύπρου αποτελεί για τους Οθωμανούς μια κατάκτηση ζωτικής σημασίας, αφού οι Οθωμανοί φιλοδοξούσαν να ελέγξουν σε ολοκληρωτικό βαθμό την Ανατολική Μεσόγειο μετατρέποντας την ουσιαστικά σε μια οθωμανική θάλασσα. Επίσης η εργασία επιθυμεί να παρουσιάσει τις αντιλήψεις των Οθωμανών για την Δύση, μέσα από τις Οθωμανικές πηγές κυρίως, αλλά και τις αντιλήψεις των Δυτικών για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, μέσω των Δυτικών πηγών που αναφέρονται στον πόλεμο της Κύπρου. Λαμβάνοντας υπόψη την ελληνική και ελληνοκυπριακή ιστοριογραφία για τον πόλεμο της Κύπρου και το εθνικιστικό κυρίως

ΑΠΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, η εργασία φιλοδοξεί να προσφέρει στην ελληνική γλώσσα την οθωμανική περιγραφή του πολέμου της Κύπρου και να αναδείξει τις κατασκευές και αντιφάσεις των εθνικού τύπου ιστοριογραφιών για την οθωμανική Κύπρο.

Το πρώτο μέρος της εργασίας ασχολείται με τις πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην Μεσόγειο τον 16ο αιώνα. Σκοπός της καταγραφής αυτών των γεγονότων είναι να παρουσιαστεί το γεγονός ότι η Μεσόγειος ήταν ένας χώρος αυτοκρατορικών διεκδικήσεων, αφού η γεωστρατηγική αξία της περιοχής ήταν αδιαμφισβήτητη, με τις δυο αντιμαχόμενες παρατάξεις, Ανατολή και Δύση, να επιδιώκουν την ανάδειξη τους ως κυρίαρχοι της περιοχής. Ταυτόχρονα, μέσα από τις πληροφορίες που αντλούνται από τα οθωμανικά χρονικά, τις Οθωμανικές πηγές της ίδιας περιόδου αλλά και τις Δυτικές πηγές, θα γίνει προσπάθεια να αναδειχθεί η ιδεολογική σύγκρουση μεταξύ των δύο χώρων με επίκεντρο τη Μεσόγειο. Επίσης στο πρώτο μέρος θα αναδειχθεί και το γεγονός ότι οι Οθωμανοί κυριαρχούσαν όλο και περισσότερο στην Ανατολική Μεσόγειο με αποτέλεσμα η κατάκτηση της Κύπρου να ήταν αναπόφευκτη, μια κατάκτηση η οποία έφερε την αντίδραση των χριστιανικών δυνάμεων και οδήγησε στη δημιουργία της Ιερής Συμμαχίας, που οδήγησε στη μεγάλη νίκη του χριστιανικού στόλου στη ναυμαχία της Ναυπάκτου.

Τέλος, το δεύτερο μέρος της εργασίας καταπιάνεται με την οθωμανική ιστοριογραφία του 16ου και 17ου αιώνα και με την ανάλυση της ζωής, του έργου και των κείμενων που αφορούν τον πόλεμο της Κύπρου των Οθωμανών ιστοριογράφων, Μουσταφά Σελανικί (*Mustafa Selaniki*), Ιμπραήμ Πετσεβί (*İbrahim Peçevi*) και Σολάκζαντε Μεχμέτ Χεντεμί Τσελεμπί *(Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi)*. Επίσης στο μέρος αυτό παρατίθεται σε ελληνική μετάφραση το έργο του Πίρι Εφέντη *(Piri Efendi)* Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs *(η κατάκτηση του νησιού της Κύπρου)* σε μια προσπάθεια να παρουσιαστούν μέσα από την μελέτη της οθωμανικής ιστοριογραφίας οι αντιλήψεις των Οθωμανών για τη Δύση, μέσα από την περιγραφή που οι ίδιοι κάνουν για την ενετική Κύπρο και κυρίως για τις ετοιμασίες και για τα γεγονότα του πολέμου.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ABSTRACT

In the diachronic perspective of East-West relations, the 16th century defines the Mediterranean Sea, and especially its eastern part, as an area of imperial claims, which focus not only on expanding and controlling a sea that was significant in all respects, but also on the primarily ideological domination of the West over the East and its control. Thus, the 16th century marks the beginning of a new perception of the Ottoman Empire and the Mediterranean Sea from the part of the Western powers, a perception that places this historic area at the heart of the territorial, political and especially ideological dominance of the West. The economic and military origins of the concept of Orientalism analyzed by Edward Said, a concept that has sealed the West's tendency to control the East, lie in the late 16th century. The War of Cyprus and the Battle of Lepanto are among the most important military and political developments of the 16th century. As Fernand Braudel pointed out in his work, after the Battle of Lepanto, the illusion of Turkish power was finally dispelled for the West.

This thesis aims to present the perception of the Ottoman historians about the War of Cyprus as an integral part of their own territorial, political and ideological perceptions of the Mediterranean Sea and the presence of the great Western powers in it. The thesis seeks to present how Venetian Cyprus is described by Ottoman historians of the 16th and 17th centuries and also the crucial importance of the conquest of Cyprus for the Ottomans, since they aspired to completely control the Eastern Mediterranean, turning it into an Ottoman sea. Also this thesis attempts to present the perceptions of the Ottomans about the West, mainly through Ottoman sources, but also the perceptions of the West about the Ottoman Empire through western sources, which deal with the War of Cyprus. Considering the Greek and Cypriot historiography on the War of Cyprus and the nationalist context in which it was developed during the 20th century, this thesis intends to present the Ottoman perspective of the War of Cyprus in the Greek language and to highlight the constructions and contradictions of nationalist historiography on Ottoman Cyprus.

The first part of the thesis deals with the political and military developments that took place in the Mediterranean Sea in the 16th century. The purpose of recording these events is to highlight the fact that the Mediterranean Sea was an area of imperial claims, since the geostrategic value of the region was undeniable, with the two warring factions, the

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

East and the West, aiming to impose their dominance in the region. At the same time, through information deriving from Ottoman chronicles, as well as Ottoman and Western sources of the period, this thesis will attempt to highlight the ideological conflict between the two forces with the Mediterranean at the center. The first part will also highlight the fact that, due to Ottoman expansion in the Eastern Mediterranean, the conquest of Cyprus was inevitable, and this conquest caused the reaction of the Christian forces, leading to the establishment of the Holy Alliance, which resulted in the victory of the Christian fleet in the Battle of Lepanto.

Finally, the second part of this thesis deals with the Ottoman historiography of the 16th and 17th centuries and with an analysis of the texts relating to the War of Cyprus written by Ottoman historians Mustafa Selaniki, İbrahim Peçevi and Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi as well as a presentation of their life and work. Also in this part is presented the translation in the Greek language of the chronicle of Piri Effendi *"Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs"*, in an effort to present Ottoman perceptions of the West, through the study of Ottoman historiography and through the ways, in which Ottoman historians describe Venetian Cyprus, and especially the preparations and the events of the war.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ…… i – ii

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ…… iii – iv

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ…….. v – vii

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ……. viii

ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΩΝ…… ix

ΠΡΟΛΟΓΟΣ…….. x – xiii

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ι. Προβληματική και μεθοδολογία της εργασίας…….. 1 – 4

ΙΙ. Δομή της εργασίας……..….. 5 – 8

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΑ

Ι. Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ, Ο ΔΥΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

1. Οθωμανικές αντιλήψεις για τη Δύση τον 16ο αιώνα…… 9 – 13

2. Δυτικές αντιλήψεις για την Οθωμανική Αυτοκρατορία τον 16ο αιώνα… 14 – 23

3. Η Μεσόγειος και οι αυτοκρατορικές διεκδικήσεις……... 24 – 49

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΙΙ. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΩΣ MARE NOSTRUM

1. Οι Οθωμανοί ως κυρίαρχοι της Ανατολικής Μεσογείου…….. 50 – 56

2. Ο πόλεμος της Κύπρου …… 57 – 100

3. Η Δυτική αντίδραση στην κατάκτηση της Κύπρου……... 101 – 110

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΙ 16ου ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ι. Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΑ

1. Η οθωμανική ιστοριογραφία – μια ανασκόπηση……...… 111 – 114

2. Η περιγραφή του πολέμου ως στοιχείο της ιστοριογραφίας…….. 115 – 117

ΙΙ. ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΣΕΛΑΝΙΚΙ – Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

1. Η ζωή και το έργο ενός Οθωμανού ιστοριογράφου ……..…… 118 – 126

2. Οι συνολικές αναφορές στην Κύπρο…..……...…..… 127 – 129

3. Η περιγραφή του πολέμου από τον Μουσταφά Σελανικί

α. Το οθωμανικό κείμενο……. 130 – 135

β. Η μεταγραφή του κειμένου……..… 136 – 139

γ. Η μετάφραση του κειμένου…….. 140 – 147

ΙΙΙ. ΙΜΠΡΑΗΜ ΠΕΤΣΕΒΙ – Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΕ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

1. Η ζωή και το έργο ενός Οθωμανού ιστοριογράφου ……..……..... 148 – 158

2. Οι συνολικές αναφορές στην Κύπρο…..……...…… 159 – 163

3. Η κατάκτηση της Κύπρου στο έργο του Ιμπραήμ Πετσεβί

α. Το οθωμανικό κείμενο……. 164 – 169

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

β. Η μεταγραφή του κειμένου…….. 170 – 172

γ. Η μετάφραση του κειμένου…….. 173 – 178

IV. ΣΟΛΑΚΖΑΝΤΕ ΜΕΧΜΕΤ ΧΕΝΤΕΜΙ ΤΣΕΛΕΜΠΙ – Η ΔΗΜΟΦΙΛΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

1. Η ζωή και το έργο ενός Οθωμανού ιστοριογράφου ……..……..…. 179 – 184

2. Οι συνολικές αναφορές στην Κύπρο…..……...…… 185 – 187

3. Το κείμενο και η μετάφρασή του

α. Το οθωμανικό κείμενο……..... 188 – 189

β. Η μεταγραφή του κειμένου…… 190 – 191

γ. Η μετάφραση του κειμένου…… 192 – 194

V. ΠΙΡΙ ΕΦΕΝΤΗ – Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΩΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΠΗΓΩΝ

1. Το Χρονικό ως σημαντική πηγή για τον πόλεμο της Κύπρου ……..... 195 – 200

2. Η μετάφραση του κειμένου……..……...…… 201 – 231

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ…….……...……..……..… 232 – 244

ΠΗΓΕΣ……..……..…. 245 – 264

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. Χάρτες και εικόνες…… 265 – 280
2. Κατάλογος προσώπων …….……..…… 281 – 293
3. Οθωμανικοί όροι ……..……..……..…….. 294 – 300

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

DBİA: *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.*

EI[11]: *Encyclopaedia Britannica – εντέκατη έκδοση.*

EI[2]: *Encyclopaedia of Islam – δεύτερη έκδοση.*

EIMW: *Encyclopedia of Islam and the Muslim World.*

EOE: *Encyclopedia of the Ottoman Empire.*

EWG: *Encyclopedia of World Geography.*

EWH: *Encyclopedia of World History.*

EWB[2]: *Encyclopedia of World Biography – δεύτερη έκδοση.*

İA: *İslam Ansiklopedisi.*

ΜΚΕ: *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια.*

NCE: *New Catholic Encyclopedia.*

TA: *Türk Ansiklopedisi.*

TDEA: *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi.*

TDVIA: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.*

YTA: *Yeni Türk Ansiklopedisi.*

YYOA: *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi.*

ΛΕΞΙΚΑ

HDOE: *Historical Dictionary of the Ottoman Empire.*

OTAL: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.*

OTDTS: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü.*

ΛΝΕΓ: *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΩΝ

OTTOMAN LETTER	TRANSLI-TERATION	OTTOMAN LETTER	TRANSLI-TERATION	OTTOMAN LETTER	TRANSLI-TERATION	OTTOMAN LETTER	TRANSLI-TERATION
ا	a, â, e,	خ	ẖ	ض	ż	م	m
آ	â	د	d	ط	ṭ	ن	n
ب	b	ذ	ẕ	ظ	ẓ	و	v, û, u, ü, ô, o, ö
پ	p	ر	r	ع	ʿ	ه	h, a, e
ت	t	ز	z	غ	ġ	ى	y, î, i, ı,
ث	s̱	ژ	j	ف	f	ای	ê
ج	c	س	s	ق	q	ء	ʾ
چ	ç	ش	ṣ	ك	k, g, ŋ		
ح	ḥ	ص	ṣ	ل	l		

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Μεχμέτ Β΄ (1451-1481) ο οποίος ονομάζεται *«Κύριος των Δύο Στεριών» (Ρούμελης και Ανατολής)* και *«Αφέντης των Δύο Θαλασσών» (Μεσογείου και Μαύρης Θάλασσας)*, οραματιζόταν μια οικουμενική αυτοκρατορία η δύναμη της οποίας θα υπερτερούσε οποιασδήποτε άλλης. Τον 16ο αιώνα οι Οθωμανοί κυριάρχησαν όλο και περισσότερο στην Ανατολική Μεσόγειο και φιλοδόξησαν να ελέγξουν και τη Δυτική, διεισδύοντας δηλαδή σε ένα πιο ευρωπαϊκό μέρος της Μεσογείου. Από το 1517 είχαν αποκτήσει ναυτικές βάσεις στο Σουέζ και την Ερυθρά Θάλασσα (κατάληψη της Αιγύπτου), ενώ το 1522 κατέλαβαν τη Ρόδο, την οποία μέχρι τότε κατείχαν οι Ιωαννίτες Ιππότες και το 1566 τη Χίο. Το 1529, για λόγους προστασίας, το Αλγέρι ενσωματώθηκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και εκχωρήθηκε στον Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα, ο οποίος αργότερα διορίζεται Αρχιναύρχος του οθωμανικού στόλου *(Kapudan Paşa)*.

Με τη βοήθεια του Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα, οι Οθωμανοί αποσπούν κτήσεις της Βενετίας στην Ανατολική Μεσόγειο, ενώ με τη Συνθήκη Ειρήνης με τη Βενετία το 1540 διάφορα νησιά του Αιγαίου εκχωρούνται από τη Βενετία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Με τις συνεχείς κατακτήσεις τους οι Οθωμανοί επιχείρησαν να κλείσουν την Ανατολική Μεσόγειο και να την καταστήσουν μια οθωμανική θάλασσα. Στο μεταξύ, η Βενετία, κέντρο της ευρωπαϊκής οικονομίας επί δύο αιώνες (1380-1500), τον 16ο αιώνα χάνει την πλεονεκτική της θέση στο εμπόριο. Πέρα από την κάμψη που προκάλεσαν οι Οθωμανοί και οι πόλεμοι μαζί τους, η θέση της Βενετίας στην οικονομική ηγεμονία επηρεάζεται δραματικά από την ανάπτυξη του εμπορίου των μεγάλων αποστάσεων, πέρα από τη Μεσόγειο, προς τις Ινδίες και το Νέο Κόσμο. Από την ανακάλυψη του Νέου Κόσμου και έπειτα θα αναδειχθούν, όπως ήταν φυσικό νέα οικονομικά κέντρα σε άλλες περιοχές της Ευρώπης.

Το 1570, τελείωνε για τη Βενετία μια μακρά ειρήνη τριάντα ετών, μια ειρήνη η οποία επηρέασε την πολιτική της δομή και κυρίως εξασθένησε την άμυνά της. Το σύστημα οχυρώσεών της, το άλλοτε θαυμάσιο, ήταν τώρα σχεδόν αναποτελεσματικό, ενώ η αποδιοργάνωση της στρατιωτικής της δύναμης και κυρίως του στόλου της, την τοποθετούσαν πολύ πιο κάτω από αυτό που ήταν μισό αιώνα νωρίτερα. Οι Βενετοί γνώριζαν αρκετά χρόνια πριν το 1571 ότι η Κύπρος θα αποτελούσε ένα μελλοντικό στόχο των οθωμανικών στρατευμάτων, κυρίως μετά την κατάκτηση της Συρίας και της Αιγύπτου. Σε μια προσπάθειά τους να κρατήσουν το νησί κάτω από την διοίκηση τους σε μια ενδεχόμενη

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

προσπάθεια κατάληψης από τους Οθωμανούς, οι Βενετοί φρόντισαν να οχυρώσουν καλύτερα τις πόλεις Αμμόχωστο και Λευκωσία, μέτρα όμως που εκ των υστέρων κρίθηκαν ανεπαρκή, αφού στην ουσία ήταν πολύ λίγα τα στρατεύματα στο νησί για να αποκρούσουν μια οθωμανική επίθεση. Ουσιαστικά η ενετική διοίκηση απλά περιόρισε την άμυνά της στον άξονα Αμμοχώστου-Λευκωσίας-Κερύνειας, αφήνοντας το υπόλοιπο μέρος του νησιού χωρίς αμυντικά έργα. Πέραν τούτου, ένα μεγάλο μέρος των Κυπρίων κατοίκων, εξαιτίας της ιδιαίτερα σκληρής πραγματικότητας που επέβαλαν οι Ενετοί σε σχέση με τη διαβίωση, ευνοούσε την κατάληψη του νησιού από μια άλλη δύναμη. Υπάρχουν μάλιστα αναφορές για Κύπριους αντιπροσώπους οι οποίοι είχαν μεταβεί στην Υψηλή Πύλη πριν το 1571 και ζητούσαν από τον Σουλτάνο εκδίωξη της Βενετίας από την Κύπρο και ένταξη του νησιού στην οθωμανική επικράτεια.

Η κατάκτηση της Κύπρου το 1571 ήταν η τελευταία μεγάλη στρατιωτική επιτυχία των Οθωμανών. Η άλωση του νησιού προϋπέθετε τη διακοπή των επικοινωνιών του μεγαλύτερου χριστιανικού στόλου της Μεσογείου, ενώ η μεταφορά και διατήρηση πολυάριθμων στρατευμάτων στο νησί εκ μέρους των Οθωμανών, ήταν κάτι το ιδιαίτερα δύσκολο στο οποίο τελικά πέτυχαν. Η κατάληψη της Κύπρου όμως, επίσπευσε τις διαδικασίες για τη σύναψη μιας ευρωπαϊκής συμμαχίας εναντίων των Οθωμανών. Με την έντονη δραστηριότητα του Πάπα Πίου Ε΄, η Ισπανία, η Βενετία και ο Πάπας τελικά υπογράφουν τριετή συμμαχία κατά των Οθωμανών. Πρόκειται για την Ιερή Συμμαχία, στη βάση της οποίας οι τρεις δυνάμεις θα δημιουργούσαν κοινή δύναμη αντιμετώπισης του οθωμανικού στρατού, κυρίως του στόλου, ενώ και για τις τρεις δυνάμεις η κατάληψη της Κύπρου ήταν κρίσιμη. Για τον Πάπα Πίο Ε΄, ήταν η απώλεια του τελευταίου οχυρού του Καθολικισμού στην Ανατολική Μεσόγειο, για τη Βενετία ήταν η απώλεια ενός σημαντικού σταθμού για τον εμπορικό της στόλο, ενώ για την Ισπανία και τον καθολικό Βασιλιά της, ήταν ένας πόλεμος ενάντια σε εχθρούς της Ισπανίας.

Στις 20 Μαΐου του 1571, διακηρύσσεται επίσημα στη Βασιλική του Αγίου Πέτρου η Ιερή Συμμαχία *(Sacra Liga Antiturca)* μεταξύ της Ισπανίας, της Βενετίας και του Πάπα εναντίον της Υψηλής Πύλης. Με τη διακήρυξη αυτή προβλεπόταν μια στρατιωτική συμφωνία τριών χρόνων με την οποία οι σύμμαχοι δεσμεύονταν να στέλνουν στόλο και χιλιάδες στρατό για τη δημιουργία μιας κοινής δύναμης. Πέρα από αυτό, οι εταίροι στη συμμαχία είχαν υποχρέωση να μην κλείνουν χωριστά ειρήνη με κανένα. Αρχηγός του ενωμένου στόλου των συμμαχικών δυνάμεων τέθηκε ο πρίγκηπας Δον Χουάν ο Αυστριακός. Η ναυμαχία της Ναυπάκτου, που ακολούθησε την κατάκτηση της Κύπρου και στην οποία ο οθωμανικός στόλος συνετρίβη από τον ενωμένο Δυτικό στόλο, είναι σύμφωνα

με τον Φερνάντ Μπρωντέλ *(Fernand Braudel)* το στρατιωτικό συμβάν με τη μεγαλύτερη απήχηση τον 16ο αιώνα στη Μεσόγειο. Πρόκειται για μια κολοσσιαία νίκη της τεχνικής αλλά και της αποφασιστικότητας η οποία δεν είναι εύκολο να τοποθετηθεί στις συνηθισμένες προοπτικές της ιστορίας.

Με τη ναυμαχία της Ναυπάκτου, η μαγεία της ισχύος του οθωμανικού στρατού και στόλου, για πρώτη φορά κατέστη δυνατό να σπάσει από ευρωπαϊκές δυνάμεις. Η νίκη αυτή μοιάζει με το τέλος μιας πορείας κατά την οποία όλες οι ευρωπαϊκές δυνάμεις ένοιωθαν κατωτερότητα έναντι στην ανωτερότητα του αήττητου οθωμανικού στρατού. Η απήχηση της ευρωπαϊκής νίκης ήταν διακριτή σε όλα τα πεδία (πολιτικό, λογοτεχνικό, εικαστικό) ενώ σε όλα σχεδόν τα έργα, η ενωμένη χριστιανική Ευρώπη (η Ορθόδοξη Ανατολή εξαιρείται) παρουσιάζεται ο νικητής κατά των Οθωμανών. Ο Θερβάντες, στο έργο του *Δον Κιχώτης* σημειώνει ότι *«εκείνη τη μέρα συντρίφτηκε η οθωμανική αλαζονεία και φαντασία»*, όπως επίσης ότι η ναυμαχία της Ναυπάκτου ήταν *«το πιο δοξασμένο γεγονός που είδανε ποτέ ή θα δούνε οι αιώνες»*.

Για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας οφείλονται θερμές ευχαριστίες στον επόπτη της διατριβής μου, Αναπληρωτή Καθηγητή του Πανεπιστημίου Κύπρου Μιχάλη Ν. Μιχαήλ, για την πολύτιμη και συνεχή βοήθεια του καθ' όλη την διάρκεια της έρευνας μου. Οι διάφορες συζητήσεις μαζί του για την πορεία της έρευνας και η καθοδήγηση του συνέβαλαν τα μέγιστα στην ολοκλήρωση της εργασίας. Ευχαριστίες οφείλω και στον Καθηγητή Ιωάννη Θεοχαρίδη για τις σημαντικές συμβουλές του οι οποίες αφορούσαν την οθωμανική γλώσσα και ιστορία, αλλά και γενικά για την προθυμία του για βοήθεια σε διάφορα θέματα που είχαν σχέση με την εργασία. Ευχαριστίες οφείλω και στην Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Κύπρου, Christiane B. Bulut, για τη βοήθειά της σε σχέση με τη μεταγραφή και τη μετάφραση των οθωμανικών κειμένων. Ευχαριστίες οφείλω ακόμα και στον Αναπληρωτή Καθηγητή του Πανεπιστημίου Κύπρου Θεοχάρη Σταυρίδη για τις συμβουλές και υποδείξεις του που αφορούσαν την εργασία μου.

Ευχαριστίες οφείλω φυσικά και στην οικογένεια μου για τη συνεχή συμπαράσταση της όλα αυτά τα χρόνια της διάρκειας των σπουδών μου. Χωρίς την στήριξη τους η ολοκλήρωση της εργασίας αυτής θα ήταν αδύνατη και για τον λόγο αυτό τους ευχαριστώ θερμά. Ευχαριστίες οφείλονται επίσης και το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών Κύπρου *(ΙΚΥΚ)* για την πολύ σημαντική οικονομική βοήθεια που μου παρείχε, βοήθεια η οποία διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην επίτευξη του στόχου μου, στην ολοκλήρωση δηλαδή της διατριβής.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Τέλος, θα ήθελα να υπογραμμίσω πως η ευθύνη για οτιδήποτε αρνητικό υπάρχει στην εργασία αυτή, βαρύνει αποκλειστικά και μόνο τον γράφοντα.

Αντρέας Κόκκινος
Λευκωσία 2019

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ι. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το ενδιαφέρον των Οθωμανών για την Ανατολική Μεσόγειο και ειδικότερα για την Κύπρο υπήρξε έντονο, κυρίως κατά τη διάρκεια του 16ου αιώνα, όταν η Υψηλή Πύλη προσπαθούσε να καταστεί κυρίαρχη δύναμη στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και να εξασφαλίσει την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας για τα οθωμανικά πλοία. Ένδειξη του ενδιαφέροντος αυτού είναι ίσως και ένα από τα πρώτα οθωμανικά κείμενα για την Κύπρο μερικές δεκαετίες πριν την κατάκτηση του νησιού. Στο έργο του το *Βιβλίο της Θάλασσας (Kitab-ι Bahriye),*[1] ο Οθωμανός χαρτογράφος Πίρι Ρέις *(Piri Reis),*[2] ανάμεσα σε άλλα νησιά και ακτές,

[1] Ο Πιρί Ρέις, στο βιβλίο του *της Ναυσιπλοΐας* (1520-1526) χαρτογραφεί ολόκληρη τη Μεσόγειο με έμφαση το Αιγαίο, για τις ανάγκες του εμπορικού και πολεμικού οθωμανικού ναυτικού με σκοπό να συμβάλει στην εξάπλωση και εγκαθίδρυση της οθωμανικής κυριαρχίας στο Αιγαίο. Το βιβλίο του είναι ένα νηολόγιο με λεπτομερής οδηγίες πλεύσης προς τους ναυτικούς και εμπλουτισμένο με χάρτες μικρής κλίμακας. Στο έργο του επίσης περιγράφει αρκετά αναλυτικά τις περιοχές τις οποίες χαρτογραφεί καθώς και τη δύναμη των ανέμων και το βάθος των νερών του κάθε λιμανιού. Βλ. Δημήτρης Λούπης, *Ο Πιρί Ρεΐς η Οθωμανική Χαρτογραφία και η Λίμνη του Αιγαίου*, Αθήνα 1999.

[2] Οθωμανός ναυτικός και χαρτογράφος. Πιθανότατα γεννήθηκε στην Καλλίπολη αλλά η ημερομηνία γεννήσεως του είναι άγνωστη. Ο θείος του, Κεμάλ Ρέις, υπηρέτησε ως λοχαγός του οθωμανικού στόλου με τον Πίρι Ρέις να παίρνει τα πρώτα μαθήματα σχετικά με τη ναυσιπλοΐα από αυτόν. Το 1495 όταν ο Σουλτάνος κάλεσε το θείο του να ενταχθεί στον οθωμανικό στόλο, ο Πίρι Ρέις ήταν πάντα στο πλευρό του σε διάφορες ναυτικές επιχειρήσεις μέχρι το θάνατο του θείου του το 1510 ή το 1511. Ο θάνατος του Κεμάλ Ρέις σηματοδότησε την πιο παραγωγική φάση της ζωής του Πίρι Ρέις γιατί από τότε πέρασε περισσότερο χρόνο στην Καλλίπολη και αφιερώθηκε στη θεωρητική πλευρά του επαγγέλματος του ναυτικού, τη θαλάσσια χαρτογραφία και την επιστήμη της ναυσιπλοΐας. Το πρώτο και πιο εκθαμβωτικό επίτευγμά του σημειώθηκε το 1513 όταν έκανε έναν παγκόσμιο χάρτη του οποίου μόνο ένα μέρος, ίσως και το ένα-τρίτο να έχει διασωθεί. Το 1528-1529 ο Πίρι Ρέις φτιάχνει την τελευταία γνωστή δουλειά του ένα άλλο παγκόσμιο χάρτη του οποίου και πάλι μόνο ένα μέρος, ίσως και το ένα-έκτο να έχει διασωθεί. Ο χάρτης αυτός καλύπτει το βορειοδυτικό τμήμα του Ατλαντικού Ωκεανού, και το Νέο Κόσμο από τη Βενεζουέλα ως τη Νέα Γη και το νότιο άκρο της Γροιλανδίας. Μετά από 1529 όλα τα ίχνη του εξαφανίζονται μέχρι να επανεμφανιστεί ξανά το 1547 ως διοικητής του οθωμανικού στόλου με βάση του το Σουέζ. Το 1552-1553 μετά την ήττα που υπέστη ο

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

χαρτογραφεί και τις ακτές της Κύπρου και προσφέρει όλες τις πληροφορίες για τους ναυτιλλόμενους. Μέσα από το έργο του Πιρί Ρέις, η Υψηλή Πύλη γνώρισε το νησί και πληροφορήθηκε για τα φυσικά, γεωγραφικά και βασικά ιστορικά χαρακτηριστικά του.[3]

Η σημασία των οθωμανικών κειμένων που αναφέρονται ή περιγράφουν την κατάκτηση της Κύπρου από τα οθωμανικά στρατεύματα το 1571 είναι προφανής, εφόσον μέσα από τη μεταγραφή, μετάφραση και ανάλυση των κειμένων αυτών μπορούμε να γνωρίσουμε την εικόνα που είχαν για το νησί οι ίδιοι οι Οθωμανοί και ειδικότερα η Υψηλή Πύλη. Μια άλλη διάσταση της σημαντικότητας τους, είναι ότι μέσα από τις Οθωμανικές πηγές μπορούμε να αντλήσουμε σημαντικές πληροφορίες για τα γεγονότα της οθωμανικής κατάκτησης και να συγκρίνουμε τις πληροφορίες με αντίστοιχες από άλλες πηγές, για παράδειγμα Δυτικές ή Κυπριακές πηγές. Επιπρόσθετα, οι Οθωμανικές πηγές που αναφέρονται στη μετά την κατάκτηση περίοδο, αποτελούν μια σημαντική πηγή για την ιστορία της Κύπρου κατά την οθωμανική περίοδο.

Παρά το γεγονός ότι οι Οθωμανικές πηγές αποτελούν ίσως τις σημαντικότερες πηγές πληροφόρησής μας για την κατάσταση στο νησί κατά την οθωμανική περίοδο, μόλις τα τελευταία χρόνια άρχισαν να δημοσιεύονται και να αναλύονται πιο εντατικά. Σαν αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού, κάποιες Οθωμανικές πηγές είναι δημοσιευμένες στα Ελληνικά. Αρκετές από αυτές τις δημοσιεύσεις αφορούν εργασίες Τούρκων ερευνητών[4] ενώ άλλες αποτελούν αποτέλεσμα έρευνας άλλων ερευνητών.[5] Στην πραγματικότητα όμως,

---

οθωμανικός στόλος με επικεφαλής τον ίδιο στα ανοιχτά του βόρειου Περσικού Κόλπου από τα πορτογαλικά πλοία καταδικάστηκε σε θάνατο από τον Σουλτάνο. Βλ. S. Soucek, "Pīrī Re'īs", *EI*^{2}, τ. 8, 308-309.

[3] Για τον Piri Reis και το απόσπασμα του έργου του σε σχέση με την Κύπρο, βλ. Μιχάλης Ν. Μιχαήλ, «Η Κύπρος στο Έργο του Οθωμανού Χαρτογράφου Piri Reis», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου*, 5 (2001) 411-451. Για την περιγραφή της Κύπρου από τον *Piri Reis* βλ. Λούπης, *Ο Πιρί Ρέις*, 389-396.

[4] Mehmet İpsirli (επιμ.), *Tarih-i Selaniki, Selânikî Mustafa Efendi*, τ. 1-2, Istanbul 1989, Mehmet İpsirli, "Mustafa Selânikî and his History", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 9 (1978) 417-472, Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, Ahmed C. Gazioğlu, *The Turks in Cyprus, A Province of the Ottoman Empire (1571-1878)*, London 1990, Halil İnalcık, *Ottoman Policy and Administration in Cyprus after the Conquest*, Ankara 1969, Halil İnalcik, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η Κλασσική Εποχή 1300-1600*, Αθήνα 1995 (μτφ. Μιχάλης Κοκολάκης), Emin Aysan, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, Ankara 1971, Cengiz Gökoğlu, *Türkler Tarafından Kıbrıs'ın Fethi*, Lefkosa 1954, Akif M. Erdoğru, *Kıbrıs'ta Osmanlılar*, Lefkosa 2008, Zihni İmamzade, *Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi*, Baf 1968, Halil İnalcık, "Kıbrıs Fethinin Tarihi Manası", Gürsoy C. (επιμ.), *Kıbrıs ve Türkler*, Ankara 1964, 21–26, Nuri Çevikel, "1570–71 Türk Fethi ile Kıbrıs'ta Meydana Gelen Toplumsal Değisim Hakkında Bir Tahlil Denemesi", *Kıbrıs Arastırmaları Dergisi*, 3/1 (1997) 39–68.

[5] Μιχάλης Ν. Μιχαήλ, Ευτύχιος Γαβριήλ, «Μια Οθωμανική Πηγή για την Κύπρο του 16^{ου} Αιώνα, Kâtip Çelebi, Cihannüma», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, 33 (2007) 197–226, Ιωάννης Π. Θεοχαρίδης, *Κατάλογος Οθωμανικών Εγγράφων της Κύπρου από τα Αρχεία της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Σόφιας*, Λευκωσία 1984, Ιωάννης Π. Θεοχαρίδης, *Οθωμανικά Έγγραφα, 1572-1839*, τ. Α΄-Ε΄, Λευκωσία 1993, Ιωάννης Π. Θεοχαρίδης, *Οθωμανικά Έγγραφα, 1840-1912*, τ. Α΄-Β΄, Λευκωσία 1999, Ιωάννης Π. Θεοχαρίδης, Stefan Andreev, *Τραγωδίας 1821 Συνέχεια. Οθωμανική Πηγή για την Κύπρο, 1822-1832*, Λευκωσία 1996, Παύλος Χιδίρογλου, «Επίσημα Οθωμανικά Έγγραφα Αναφερόμενα εις την Ιστορίαν της Κύπρου», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, 4 (1970-1971) 29-132, Παύλος Χιδίρογλου, «Κατάλογος των εν των Αρχείων του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Εναποκειμένων Οθωμανικών Εγγράφων», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, 5 (1971-1972) 257-385, Παύλος Χιδίρογλου, «Σουλτανικά Βεράτια», *Επετηρίς*

είναι δεδομένο ότι η ιστορία της Κύπρου, ιδιαίτερα η ιστορία της οθωμανικής περιόδου, δεν μπορεί να γραφτεί εάν ένα μεγάλο σύνολο των οθωμανικών πηγών δεν εξευρεθεί και δημοσιευθεί.

Βασικό υλικό ανάλυσης της εργασίας αποτελούν τα οθωμανικά χρονικά του 16ου και 17ου αιώνα που αναφέρονται στον πόλεμο της Κύπρου και τα γεγονότα στη Μεσόγειο. Η εργασία φιλοδοξεί να αναλύσει τις πληροφορίες που περιέχονται στα πρωτότυπα κείμενα των Οθωμανών ιστοριογράφων στη βάση νέων πληροφοριών αλλά και ερμηνειών που έχουμε για την περίοδο της κατάκτησης της Κύπρου. Ταυτόχρονα, θα γίνεται σύγκριση με τις αναφορές για την ίδια περίοδο και ειδικότερα για τον πόλεμο της Κύπρου που περιέχονται σε Δυτικές πηγές σε μια προσπάθεια να αναδειχθούν οι διαφορετικότητες μεταξύ των δύο χώρων στην περιγραφή του ίδιου γεγονότος. Στο ίδιο πλαίσιο, η εργασία φιλοδοξεί να αναδείξει τις αντιφάσεις και τις κατασκευές της εθνικής ιστοριογραφίας για τον πόλεμο της Κύπρου. Πιο συγκεκριμένα στην εργασία αυτή θα μεταγραφούν, μεταφραστούν και αναλυθούν τα ιστορικής σημασίας χρονικά του Μουσταφά Σελανικί (Selaniki Mustafa, *Tarih-i Selanik*i, Matbaa-yi Amire, Istanbul 1281 [1864]), του Ιμπραήμ Πετσεβί (Peçevi İbrahim, *Tarih-i Pecevi*, Matbaa-yi Amire, Istanbul 1866), του Σολάκζαντε Μεχμέτ Χεμντεμί Τσελεμπί (Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, Mahmut Bey Matbaası, Istanbul 1297 [1879]) και του Πίρι Εφέντη (Fedai Harid (επιμ.), *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1997).

Το μεγάλο και μοναδικό έργο του Μουσταφά Σελανικί, η Ιστορία του *Tarih-i Selaniki*, περιλαμβάνει τα γεγονότα σε σχέση με το οθωμανικό κράτος που διαδραματίστηκαν κατά τη χρονική περίοδο από το 1563 μέχρι το 1600. Στην ιστορία του, στην οποία περιέχονται πολλά στοιχεία για τις επίσημες συναντήσεις του και για τις παρουσίες του σε διάφορα πολεμικά γεγονότα, αφιερώνει ένα μέρος για τον πόλεμο της Κύπρου, όπως και ο Πετσεβί και ο Σολάκζαντε, και αναφέρεται περιληπτικά στην εκστρατεία των Οθωμανών για την κατάκτηση της Κύπρου, περιγράφοντας σε συντομία τις προετοιμασίες του πολέμου αλλά και τα πολεμικά γεγονότα. Ο Ιμπραήμ Πετσεβί, του

Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, 7 (1973-1975) 119-250, Παύλος Χιδίρογλου, «Το Ανέκδοτον Φερμάνιον Προνομίων του Σουλτάνου Abd al-Meğid προς τον Πατριάρχην Γερμανόν Δ΄ του Έτους 1853 και αι προς την Κύπρον Προνομιακαί Παραχωρήσεις του ΙΘ΄ αιώνος», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΛΣΤ (1972) 59-82, Αικατερίνη Αριστείδου, «Ο Κυπριακός Πόλεμος (1571–1573) και η Κατάληψη της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου από τους Τούρκους Σύμφωνα με Ανέκδοτες Πηγές του Ιστορικού Αρχείου Ραγούζας», *Επετηρίδα Μουσείου Αγώνα*, 1 (1979) 12–48, Λοΐζος Φιλίππου, «Ημερολόγιον του Γραμματέως του Τουρκικού Στόλου που Κατέλαβε την Κύπρο το 1570», *Κυπριακά Χρονικά*, 1 (1934) 161–166, Evangelia Balta, Theoharis Stavrides, Ioannis Theoharides (επιμ), *Histories of Ottoman Larnaca*, Istanbul 2012, Theoharis Stavrides, *Ottoman Documents from the Archives of the Venetian Consulate of Cyprus, 1671-1765*, Nicosia 2016.

οποίου η ζωή ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τον διοικητικό και στρατιωτικό μηχανισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στην Ιστορία του *Tarih-i Peçevi* εξιστορεί τα σημαντικά γεγονότα που συνέβησαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία την περίοδο ανάμεσα στα έτη 1520 και 1640. Στο έργο του, όπως και ο Σελανικί αλλά και ο Σολάκζαντε, αναφέρεται περιληπτικά στην εκστρατεία των Οθωμανών κατά της Κύπρου, περιγράφοντας σε συντομία τις διεργασίες του πολέμου αλλά και τα πολεμικά γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της εκστρατείας.

Η Ιστορία του Σολάκζαντε, *Târîh-i Solakzâde* αποτελείται από δύο βασικά μέρη. Το πρώτο μέρος αναφέρεται στα γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά κύριο λόγο πριν από την γέννηση του, από την ίδρυση δηλαδή του οθωμανικού κράτους μέχρι και το 1622. Το δεύτερο μέρος της ιστορίας του Σολάκζαντε αναφέρεται στην περίοδο που έζησε ο ίδιος, όπου ως αυτόπτης μάρτυρας δίνει πληροφορίες για τη βασιλεία του Σουλτάνου Μουράτ Δ΄, του Σουλτάνου Ιμπραήμ Α΄ και για τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Σουλτάνου Μεχμέτ Δ΄. Όπως και ο Μουσταφά Σελανικί αλλά και ο Ιμπραήμ Πετσεβί, ο Σολάκζαντε στην ιστορία του αναφέρεται περιληπτικά στην εκστρατεία των Οθωμανών κατά της Κύπρου, περιγράφοντας σε συντομία τις προετοιμασίες του πολέμου αλλά και τα πολεμικά γεγονότα. Σε σχέση με του τρεις προαναφερόμενους Οθωμανούς χρονικογράφους, ο Πίρι Εφέντη στο χρονικό του για την Κύπρο αναφέρεται αναλυτικά στα πολεμικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στο νησί προσφέροντας μας την δυνατότητα να δούμε μέσα από τα μάτια ενός Οθωμανού ιστοριογράφου λεπτομερώς την περιγραφή του πολέμου της Κύπρου.

Το υλικό αυτό ενισχύεται από δημοσιευμένες Οθωμανικές πηγές για τον πόλεμο της Κύπρου καθώς και εκτεταμένη βιβλιογραφία για το ίδιο θέμα. Οι δευτερογενείς πηγές περιλαμβάνουν εκτεταμένη βιβλιογραφία σε διάφορες γλώσσες (Ελληνικά, Αγγλικά, Τουρκικά) για τη Μεσόγειο και τις εξελίξεις σε σχέση με τις οθωμανικές διεκδικήσεις κατά τη διάρκεια του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα. Στην παρουσίαση και μετάφραση του κάθε οθωμανικού χρονικού γίνεται ταυτόχρονα κριτική ανάλυση των δεδομένων που προκύπτουν από αυτό καθώς και ένταξη των πληροφοριών στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΙΙ. ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η εργασία αυτή αποτελείται από δυο κύρια μέρη. Το πρώτο μέρος το οποίο έχει τίτλο *«Αυτοκρατορίες και Μεσόγειος κατά την Διάρκεια του 16ου Αιώνα»* αποτελείται από δυο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο το οποίο έχει τίτλο *«Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, ο Δυτικός Κόσμος και η Μεσόγειος»* καταγράφονται οι οθωμανικές αντιλήψεις για τη Δύση του 16ου αιώνα αλλά και επίσης οι Δυτικές αντιλήψεις για την Οθωμανική Αυτοκρατορία του 16ου αιώνα. Ο σκοπός της περιγραφής των αντιλήψεων των δυο αυτών *«κόσμων»*, των Οθωμανών οι οποίοι εκφράζουν την ισλαμική Ανατολή και των ευρωπαϊκών δυνάμεων οι οποίες εκφράζουν την χριστιανική Δύση, δεν είναι άλλος από το να παρουσιαστούν οι ιδεολογικές αντιλήψεις της κάθε πλευράς για την άλλη.

Η διοίκηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, βασιζόταν σε ένα μεγάλο βαθμό αλλά όχι αποκλειστικά, στον Ιερό Νόμο, το Κοράνι, γεγονός που για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα δημιουργούσε μια άρνηση υιοθέτησης πρακτικών και νοοτροπιών που προέρχονταν από την άπιστη για τους μουσουλμάνους Δύση. Μέχρι και τον 16ο αιώνα η χριστιανική Δυτική Ευρώπη θεωρείται από τους μουσουλμάνους ως ένας εξωτερικός και βάρβαρος κόσμος από τον οποίο το Ισλάμ δεν είχε κάτι να φοβηθεί αλλά ούτε και τίποτα να υιοθετήσει. Από την άλλη οι Δυτικοί, ιδίως από την πτώση της Κωνσταντινούπολης και έπειτα, θεωρούσαν τους Οθωμανούς ως τον πιο επικίνδυνο και τρομερό αντίπαλο τους, αφού από την μια η στρατιωτική δύναμη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε έμψυχο και σε άψυχο δυναμικό και από την άλλη η συνοχή και η πειθαρχία που επικρατούσε σε όλη την επικράτεια της, προκαλούσαν δικαιολογημένα τον φόβο στα χριστιανικά κράτη.

Ακολούθως στο πρώτο κεφάλαιο καταγράφονται αναλυτικά όλα τα σημαντικά γεγονότα τα οποία διαδραματίστηκαν στην Μεσόγειο από το 1500 μέχρι και το 1570, την χρονιά δηλαδή της έναρξης του πολέμου της Κύπρου. Σκοπός της καταγραφής αυτών των γεγονότων είναι να παρουσιαστεί το γεγονός ότι η Μεσόγειος ήταν ένας χώρος αυτοκρατορικών διεκδικήσεων, αφού η γεωστρατηγική αξία της περιοχής ήταν αδιαμφισβήτητη, με τις δυο αντιμαχόμενες παρατάξεις, Ανατολή και Δύση, να επιδιώκουν την ανάδειξη τους ως κυρίαρχοι της περιοχής. Ταυτόχρονα, μέσα από τις πληροφορίες που αντλούνται από τα οθωμανικά χρονικά, τις Οθωμανικές πηγές της ίδιας περιόδου αλλά και τις Δυτικές πηγές, θα γίνει προσπάθεια να αναδειχθεί η ιδεολογική σύγκρουση μεταξύ των δύο χώρων με επίκεντρο τη Μεσόγειο.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Στο δεύτερο κεφάλαιο το οποίο έχει τίτλο *«Ο Πόλεμος της Κύπρου και η Ανατολική Μεσόγειος ως Mare Nostrum»* θα αναδειχθεί το γεγονός ότι οι Οθωμανοί κυριαρχούσαν όλο και περισσότερο στην Ανατολική Μεσόγειο με αποτέλεσμα η κατάκτηση της Κύπρου να ήταν αναπόφευκτη, αφού ουσιαστικά η Κύπρος ως κτήση της Βενετίας αποτελούσε από το 1489 το ανατολικότερο νησί της Βενετίας αλλά ταυτόχρονα και μια σφήνα της Καθολικής εκκλησίας στον κόσμο της Ανατολής. Οι Οθωμανοί, όπως λέχθηκε και παραπάνω, με τις συνεχείς κατακτήσεις τους επιχείρησαν να κλείσουν την Ανατολική Μεσόγειο και να την καταστήσουν μια οθωμανική θάλασσα, αλλά την ίδια ώρα φαίνεται να επιδίωκαν μια πιο αποτελεσματική προστασία των εμπορικών τους πλοίων από πειρατικά πλοία που έβρισκαν καταφύγιο στην ενετική Κύπρο. Η μεγάλης σημασίας γραμμή μεταξύ της Αιγύπτου και της Κωνσταντινούπολης, πολύ συχνά ήταν επικίνδυνη για τα οθωμανικά πλοία που μετάφεραν προϊόντα αλλά και φορολογικές εισπράξεις στην αυτοκρατορική πρωτεύουσα. Στην συνέχεια της εργασίας, περιγράφονται αναλυτικά τα σημαντικά γεγονότα του πολέμου της Κύπρου, αλλά και η Δυτική αντίδραση στο γεγονός της κατάκτησης του νησιού, η οποία εκφράστηκε με την μεγάλη νίκη του χριστιανικού στόλου έναντι του οθωμανικού στη ναυμαχία της Ναυπάκτου το 1571.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας το οποίο έχει τίτλο *«Οι Οθωμανοί Ιστοριογράφοι του 16^{ου} Αιώνα και οι Αναφορές τους στον Πόλεμο της Κύπρου»* αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο το οποίο έχει τίτλο *«Η Οθωμανική Ιστοριογραφία του 16^{ου} Αιώνα»* γίνεται μια σύντομη ανασκόπηση της οθωμανικής ιστοριογραφίας του 16^{ου} αιώνα και αναλύεται επίσης και το γεγονός της περιγραφής του πολέμου ως στοιχείο της ιστοριογραφίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο το οποίο έχει τίτλο *«Μουσταφά Σελανικί - Η Βιογραφία ως Ιστορία»* αναλύονται η ζωή και το έργο του ιστοριογράφου και ταυτόχρονα μεταγράφονται και μεταφράζονται οι αναφορές του για τον πόλεμο της Κύπρου. Ο Μουσταφά Σελανικί ήταν ένας άνθρωπος με αρκετή εμπειρία στις διάφορες υποθέσεις της οθωμανικής διοίκησης ενώ γνωριζόταν και διατηρούσε καλές σχέσεις με αρκετούς υψηλόβαθμους αξιωματούχους της Αυτοκρατορίας και φαίνεται να εκμεταλλεύτηκε τις επαφές του με τους υψηλόβαθμους αξιωματούχους του οθωμανικού κράτους για να αντλήσει πληροφορίες. Επιπρόσθετα, και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό εφόσον καταδεικνύει την πρόσβαση που ο Σελανικί είχε στα διάφορα τμήματα του Παλατιού αλλά και τη γνώση του για τη σημασία των εγγράφων, φαίνεται ότι χρησιμοποίησε και επίσημα έγγραφα από το Αυτοκρατορικό Συμβούλιο

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

(Divan-ι Hümayun)[6] για ενημέρωση του. Με όρους της σύγχρονης ιστοριογραφίας μπορεί να θεωρηθεί ότι για το έργο του, ο Μουσταφά Σελανικί διεξήγαγε αρχειακή έρευνα. Αυτό σημαίνει ότι προσδίδει στις πληροφορίες που περιέχονται στο έργο του την εγκυρότητα που του δίνει η τεκμηρίωση των γεγονότων και των αναφορών του σε αρχειακά έγγραφα.

Στο τρίτο κεφάλαιο το οποίο έχει τίτλο *«Ιμπραήμ Πετσεβί - Η Ιστορία με Σύγχρονες Πηγές του Συγγραφέα»* αναλύεται η ζωή και το έργο του ιστοριογράφου ενώ παρουσιάζονται σε μεταγραφή και ελληνική μετάφραση τα κείμενα του για τον πόλεμο της Κύπρου. Η ζωή του Ιμπραήμ Πετσεβί, όπως και των περισσότερων Οθωμανών ιστοριογράφων, είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον διοικητικό και στρατιωτικό μηχανισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Σε αυτό το πλαίσιο, ο Πετσεβί, ως ένας εγγράμματος Οθωμανός, διορίζεται σε αρκετές θέσεις γραφειακών καθηκόντων που περιλαμβάνουν τη συγγραφή αναφορών ή τήρηση κατάστιχων. Ταυτόχρονα όμως διορίζεται και σε θέσεις στρατιωτικής υπηρεσίας, γεγονός που του επιτρέπει να συμμετάσχει σε διάφορες διαπραγματεύσεις της Υψηλής Πύλης με άλλα κράτη κυρίως σε περιπτώσεις στρατιωτικών εκστρατειών. Αυτή η συμμετοχή του στον γραφειοκρατικό αλλά και στρατιωτικοπολιτικό μηχανισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μια συμμετοχή που διήρκεσε για όλη του σχεδόν τη ζωή, είναι ίσως το πλαίσιο που του επέτρεψε να συγκεντρώσει τις απαραίτητες πληροφορίες και τις χιλιάδες των εμπειριών για να είναι σε θέση να γράψει αργότερα την δική του ιστορία.

Στο τέταρτο κεφάλαιο το οποίο έχει τίτλο *«Σολάκζαντε Μεχμέτ Χεντεμί Τσελεμπί - Η Δημοφιλής Ιστορία»* θα αναλυθούν και πάλι η ζωή και το έργο του Οθωμανού ιστοριογράφου αλλά ενώ, όπως και στις άλλες περιπτώσεις, μεταγράφονται και μεταφράζονται στα Ελληνικά οι αναφορές του για τον πόλεμο της Κύπρου. Ο λόγος της συγγραφής της ιστορίας του, όπως τονίζει ο ίδιος στο κείμενό του, είναι ότι τα βιβλία ιστορίας που γράφτηκαν από τους συγγραφείς κατά την παιδική του ηλικία ήταν ξεπερασμένα και μετά από τις επανειλημμένες προτροπές του Χασάν Αγά *(Hasan Aga)*, ενός από τους χας οντά μπασί *(has odabaşı)*[7] του Σουλτάνου Μεχμέτ Δ΄, αποφάσισε να αρχίσει ο ίδιος τη συγγραφή μιας νέας

[6] Το κεντρικό όργανο της κυβέρνησης της αυτοκρατορίας μέχρι τα μέσα του 17ου αιώνα. Αρχικά του συμβουλίου προέδρευε ο Σουλτάνος από την περίοδο όμως του Σουλτάνου Μωάμεθ του Πορθητή η προεδρεία ανατέθηκε στον μεγάλο βεζίρη. Η πρακτική αυτή συνεχίστηκε μέχρι την εποχή του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Νομοθέτη. Με θέα στο θάλαμο του συμβουλίου υπήρχε ένα περιφραγμένο περίβλημα *(kafes)* από το οποίο ο Σουλτάνος μπορούσε να παρακολουθήσει την συνεδρία. Στο συμβούλιο συζητούνταν θέματα που αφορούσαν την αυτοκρατορία, τα αιτήματα του λαού και επίσης γίνονταν δεκτοί και οι πρεσβευτές ξένων κρατών που ζητούσαν να παρουσιαστούν ενώπιον του Σουλτάνου ή της κυβέρνησης. Μέχρι τον 18ο αιώνα η σημασία του έφθινε σημαντικά σε βαθμό που πλέον το συμβούλιο αυτό θεωρείτο ασήμαντο. Βλ. B. Lewis, "Dīwān-ı Humāyūn", *EI*[2], τ. 2, 337-339.

[7] Ένας από τους τέσσερις φημισμένους υπευθύνους αξιωματικούς του χάς οντά *(has oda)* που δημιουργήθηκε από πλευράς του Σουλτάνου Μεχμέτ Β΄ *(Mehmed II)*. Οι υπόλοιποι τρείς αξιωματικοί ήταν ο σιλιχτάρης *(silâhdar)*, ο ακόλουθος εξωτερικών υπηρεσιών του Σουλτάνου *(çuhadar)* και το άτομο που κρατούσε τον αναβατήρα του αλόγου καθώς ο Σουλτάνος ανέβαινε πάνω στο άλογο του *(rikâbdar)*. Από αυτούς μόνο ο χάς

ιστορίας την περίοδο της βασιλείας του εν λόγω Σουλτάνου. Το γεγονός ότι ο Σολάκζαντε αντιλαμβάνεται ότι τα ιστορικά βιβλία αλλά και η ιστοριογραφία γενικότερα, δεν είναι κάτι το στατικό αλλά χρειάζονται ανανέωση και επανερμηνεία μέσω της συνεχούς επανασυγγραφής της ιστορίας, τον τοποθετεί ανάμεσα στους πρωτοπόρους ιστορικούς της εποχής του.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο του δευτέρου μέρους, το οποίο έχει τίτλο *«Πίρι Εφέντη - Η Ιστορία ως Συγκέντρωση Πληροφοριών και Πηγών»* μεταφράζεται στην ελληνική γλώσσα η μετάφραση του χρονικού του Πίρι Εφέντη, Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs, το οποίο επιμελήθηκε ο ιστορικός Χαρίτ Φεντάι *(Harid Fedai)*. Τέλος για όλα τα έργα θα γίνεται σύγκριση των πληροφοριών που απορρέουν από αυτά με τις πληροφορίες που μας δίνουν Δυτικές πηγές για τα ίδια γεγονότα, ενώ για ζητήματα με τα οποία η εθνική ιστοριογραφία προχώρησε σε συγκεκριμένες ιστορικές κατασκευές θα γίνει προσπάθεια να δοθούν νέες πληροφορίες και ερμηνείες.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

οντά μπασί είχε την αρμοδιότητα να παρουσιάζεται ενώπιον του Σουλτάνου. Βλ. Mehmet İpşirli, "Enderun", *TDVİA*, τ. 11, 185-187.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΑ

Ι. Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ, Ο ΔΥΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

1. Οθωμανικές αντιλήψεις για τη Δύση τον 16ο αιώνα

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπως και άλλα κράτη αλλά και κοινωνίες με ισχυρό το ρόλο του Ισλάμ, ήταν γνωστή ως ένας κλειστός κόσμος και χαρακτηριζόταν από μια άρνηση υιοθέτησης νέων ιδεών και τεχνολογιών που προέρχονταν από την χριστιανική Δύση, με την άρνηση αυτή να οφείλεται στον ισλαμικό χαρακτήρα της αυτοκρατορίας, αλλά και στο γεγονός ότι η συνεχής ακμή της αυτοκρατορίας τοποθετούσε τα Δυτικά κράτη σε μια θέση κατωτερότητας σε σχέση με την ανωτερότητα του ισλαμικού κόσμου στην οποία πίστευαν οι Οθωμανοί. Η ισλαμική Ανατολή αρνείτο πεισματικά να υιοθετήσει οτιδήποτε προερχόταν από τη Δύση εκφράζοντας με τον τρόπο αυτό το δικό της αίσθημα ανωτερότητας αλλά και βλέποντας με καχυποψία τις συνήθειες και πρακτικές της Καθολικής Δύσης. Σε ένα γενικό επίπεδο, οι μουσουλμάνοι, κατά την κλασσική περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η οποία και εκτείνεται μέχρι και τα τέλη του 16ου αιώνα, θεωρούσαν οτιδήποτε προέρχεται από τον χριστιανικό κόσμο και την Ευρώπη, τη χώρα των απίστων, όπως την ονόμαζαν,

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

βλάσφημο και απεχθές.[8] Ωστόσο πάρα αυτή την αρνητική τους στάση απέναντι σε οτιδήποτε Δυτικό, θα ήταν λάθος να θεωρήσουμε πως οι Οθωμανοί ήταν παντελώς αδιάφοροι και ότι δεν νοιάζονταν καθόλου να μάθουν τι συμβαίνει έξω από τα σύνορα της αυτοκρατορίας τους.

Είναι γεγονός πως ο ισλαμικός Ιερός Νόμος αλλά και η φιλοσοφία του εκάστοτε Οθωμανού Σουλτάνου καθόριζαν τις σχέσεις με τους γείτονες της αυτοκρατορίας, μουσουλμάνους και μη. Η γνώση για τον έξω κόσμο ήταν απαραίτητη μόνο σε μερικές κοινωνικές τάξεις ατόμων. Οι πληροφορίες για τον έξω κόσμο διαδίδονταν κυρίως από τα άτομα που γνώριζαν ανάγνωση, είτε και από αυτούς που δεν γνώριζαν, αλλά είχαν συναναστροφές με ανθρώπους που γνώριζαν να διαβάζουν. Η ανταλλαγή και μεταφορά πληροφοριών για τον έξω κόσμο γίνονταν κυρίως στα λιμάνια των μεγάλων πόλεων, όπως της Κωνσταντινούπολης, όπου έμποροι από διάφορα μέρη του κόσμου συναντιούνταν με σκοπό τις εμπορικές τους συναλλαγές. Επίσης οι διάφοροι χώροι λατρείας αποτελούσαν σημαντικά σημεία διάδοσης πληροφοριών, αφού στους συγκεκριμένους χώρους συναθροίζονταν καθημερινώς αρκετά άτομα από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις.

Άλλες πηγές πληροφόρησης της οθωμανικής κοινωνίας για το τι συνέβαινε στον κόσμο εκτός αυτοκρατορίας αποτελούσαν και οι ναυτικοί και οι στρατιώτες, αφού ζούσαν τα γεγονότα σε πρώτη φάση μέσα από τις διάφορες εκστρατείες τους σε διάφορες περιοχές. Για παράδειγμα τον 16ο αιώνα ο Πίρι Ρέις ως χαρτογράφος και ναύαρχος μεταφέρει πολλές και σημαντικές πληροφορίες για τον έξω κόσμο μέσα από τα ταξίδια του. Από την άλλη και οι αιχμάλωτοι αποτελούσαν μια σημαντική πηγή πληροφόρησης, αφού και αυτοί βίωναν τα διάφορα πολεμικά γεγονότα ως αυτόπτες μάρτυρες.[9] Γενικά οι οθωμανικές αντιλήψεις για τον Δυτικό χριστιανισμό του 15ου και 16ου αιώνα υποδηλώνουν ότι οι μουσουλμάνοι αντιμετώπιζαν τα Δυτικά κράτη ως πολιτική αλλά ταυτόχρονα και ως θρησκευτική απειλή για το Ισλάμ, και ότι κατά καιρούς επιδείκνυαν μειωμένο ενδιαφέρον και περιέργεια για το τι συνέβαινε στη χριστιανική Ευρώπη. Οι κύριες πηγές πληροφόρησης του απλού κόσμου

[8] Ekmeleddin İhsanoğlu (επιμ.), *Osmanlılar ve Batı Teknolojisi, Yeni Araştırmalar Yeni Görüşler*, İstanbul 1992, 7, Edward D. Said, *Οριενταλισμός*, Αθήνα 1996 (μτφ. Φώτης Τερζάκης), 78, Halil İnalcık, *Turkey and Europe in History*, İstanbul 2006, 141.

[9] Suraiya Faroqhi, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και ο Κόσμος Γύρω της*, Αθήνα 2009 (μτφ. Γιάννης Καραχρήστος), 289-292.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ήταν συνήθως τα γκαζαβάτναμε *(gazavatname)*[10] δηλαδή τα χρονικά και τα ηρωικά ποιήματα που αφορούσαν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις και κατακτήσεις.[11]

Οι Οθωμανοί Σουλτάνοι θεωρούσαν τους Αυτοκράτορες της Δύσης μετά το τέλος της Αρχαίας και Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ως σφετεριστές σε έναν τίτλο που κατά την άποψή τους ανήκε δικαιωματικά σε αυτούς. Έτσι με την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης το 1453 ο Σουλτάνος Μεχμέτ Β΄ *(Mehmed II)*[12] πίστευε ότι αποκαθιστούσε την πρώην ενότητα της Ανατολικής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, τόσο στην Ασία όσο και στην Ευρώπη.[13] Μάλιστα με την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης ο Μεχμέτ Β΄ οικειοποιήθηκε τους τίτλους *«Σουλτάνος των δυο ηπείρων»* (Μικρά Ασία και Βαλκάνια) και *«Χαγάνος των δυο θαλασσών»* (Αιγαίο και Μαύρη Θάλασσα)[14] ενώ ταυτόχρονα, η κατάκτηση ενός οικουμενικού θρόνου προσέδιδε στο οθωμανικό κράτος τον χαρακτήρα της οικουμενικής αυτοκρατορίας. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, ο Μεχμέτ Β΄ αλλά και οι διάδοχοι του, θεωρούν τους εαυτούς τους διάδοχους των Ρωμαίων αυτοκρατόρων σε μια οικουμενικού τύπου αυτοκρατορία.

Η ανωτερότητα των Οθωμανών στο πεδίο της μάχης τον 16ο αιώνα ενάντια στους Ευρωπαίους αντιπάλους τους και η φήμη πως ήταν ανίκητοι, ήταν αποτέλεσμα ενός έξυπνου συνδυασμού του ιππικού και του πεζικού κατά τις πολεμικές τους επιχειρήσεις, αλλά και της μεγάλης πειθαρχίας που έδειχναν οι Οθωμανοί στο πεδίο της μάχης. Είναι αλήθεια ότι το οθωμανικό κράτος ήταν σε μεγάλο βαθμό οργανωμένο για πόλεμο, όπως και η οθωμανική κοινωνία. Αυτό πήγαζε από την αδιαμφησβήτητη εξουσία του Σουλτάνου αλλά και στο γεγονός πως η κεντρική διοίκηση ήταν πλήρως αφοσιωμένη στον Σουλτάνο, αλλά και ικανή επίσης να οδηγήσει τα στρατεύματα της αυτοκρατορίας στο πεδίο της μάχης. Οι Οθωμανοί Σουλτάνοι κατάφεραν να περάσουν σε ικανοποιητικό βαθμό στους μουσουλμάνους της αυτοκρατορίας την ιδέα του ιερού πολέμου, αφού ο κόσμος σύμφωνα με τον Ιερό Νόμο χωρίζεται με βάση την θρησκεία σε δυο κατηγορίες, στον οίκο του Ισλάμ *(Darül İslam)* και

[10] Ήταν έργα που εξιστορούσαν κυρίως τους πολέμους που γίνονταν ενάντια στα χριστιανικά κράτη. Βλ. Mustafa Erkan, "Gazavatnâme", *TDVİA*, τ. 13, 439-440.

[11] Barbara Flemming, "A Sixteenth-Century Turkish Apology for Islam: The Gurbetname-i Sultan Cem", Anthony Bryer, Michael Ursinus (επιμ.), *Manzikert to Lepanto, The Byzantine World and the Turks 1071-1571*, Amsterdam 1991, 105.

[12] Οθωμανός Σουλτάνος, γνωστός και ως ο Πορθητής λόγω της άλωσης της Κωνσταντινούπολης το 1453. Κατά την διάρκεια της ζωής του βασίλεψε σε δυο φάσεις, ανάμεσα στα έτη 1444-1446 και στα έτη 1451-1481. Γεννήθηκε στις 30 Μαρτίου του 1432 στην Αδριανούπολη και ήταν ο τέταρτος γιος του Σουλτάνου Μουράτ Β΄ *(Murad II)*. Στις 29 Μαΐου 1453 κατέκτησε την Κωνσταντινούπολη και την ανακήρυξε πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πέθανε στις 3 Μαΐου του 1481. Βλ. Halil İnalcık, "Meḥemmed II", *EI*^{2}, τ. 6, 978-981.

[13] Andrew Wheatcroft, *The Enemy at the Gate, Habsburgs, Ottomans and the Battle for Europe*, New York 2009, 6.

[14] Halil İnalcık, Donald Quataert (επιμ.), *Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: 1300-1600*, τ.1, Αθήνα 2008 (μτφ. Μαρίνος Σαρηγιάννης), 306.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

στον οίκο του πολέμου *(Darül Harp).*[15] Βασικό χαρακτηριστικό αυτού του διαχωρισμού ήταν η φανερή διάκριση μεταξύ της κοινότητας των μουσουλμάνων και της κοινότητας των απίστων, αφού οι άπιστοι θεωρούνταν κατώτεροι σε αρκετές πτυχές της διοικητικής λειτουργίας αλλά και της καθημερινής ζωής. Ωστόσο δεν μπορεί να λεχθεί πως αυτή η αυστηρή διάκριση τηρείτο κατά γράμμα από τα ισλαμικά κράτη αφού πολλές φορές ακόμα και τα ίδια τα ισλαμικά κράτη με σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων τους έρχονταν σε ρήξη μεταξύ τους. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι και οι συνεχείς πόλεμοι των Οθωμανών με τους Σαφαβίδες *(Safavids)*[16] και τους Κιζιλμπάσηδες *(Kızılbaş)*[17] στην Ανατολή.

Σύμφωνα με τον Ιερό Νόμο με την πάροδο του χρόνου όλοι οι λαοί θα δεχτούν το Ισλάμ ή θα υποταχθούν στον ισλαμικό κανόνα. Από την άλλη αποτελεί θρησκευτικό καθήκον του κάθε μουσουλμάνου να αγωνιστεί για την επιτυχία αυτού του σκοπού. Παρά τον διαχωρισμό του κόσμου στον οίκο του Ισλάμ και στον οίκο του πολέμου, οι μουσουλμάνοι ήταν υποχρεωμένοι να αναγνωρίσουν και να προστατεύσουν – με συγκεκριμένο αντίτιμο – και τις μονοθεϊστικές θρησκευτικές κοινότητες ανάμεσα στη γενικευμένη μάζα των άπιστων. Καταρχάς για τους άθεους και τους πολυθεϊστές υπήρχαν αυστηρά μόνο δυο επιλογές, ή ο εξισλαμισμός ή ο θάνατος. Για τους Εβραίους όμως και τους χριστιανούς, υπήρχε και μια άλλη τρίτη επιλογή πέραν του εξισλαμισμού ή του θανάτου, η οποία δεν ήταν άλλη από την πληρωμή συγκεκριμένου φόρου σε αντάλλαγμα για την ενσωμάτωσή τους στη οθωμανική κοινωνία και την ελεύθερη άσκηση των θρησκευτικών τους καθηκόντων. Η υποταγή αφορούσε την πληρωμή του κεφαλικού φόρου και την αποδοχή της μουσουλμανικής υπεροχής από μεριάς των υποταγμένων. Όσοι υποτάσσονταν, σύμφωνα με τον μουσουλμανικό νόμο, θα μπορούσαν να τύχουν της ανοχής και της προστασίας του μουσουλμανικού κράτους.[18]

Η πρώτη αλλαγή στη στάση απέναντι στον ευρωπαϊκό πολιτισμό πραγματοποιήθηκε μετά τη Συνθήκη του Κάρλοβιτς το 1699 *(Treaty of Karlowitz),*[19] συνθήκη με την οποία

---

[15] Faroqhi, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία*, 185.

[16] Μια δυναστεία η οποία κυριάρχησε στην Περσία από το 1501 έως το 1722. Ιδρυτής της δυναστείας ήταν ο σάχης Ισμαήλ Α΄. Επίσημη θρησκεία του κράτους ήταν το σιιτικό Ισλάμ. Βλ. R. M. Savory, "Ṣafawids", *EI*^{2}, τ.8, 765-774.

[17] Οι Οθωμανοί ονόμαζαν Κοκκινοκέφαλους απαξιωτικά τις Τουρκομανικές φυλές που υποστήριζαν τον σάχη Ισμαήλ Α΄, ο οποίος εξεγέρθηκε κατά των Οθωμανών στην Ανατολική Ανατολία. Το όνομα τους προέρχεται από το ξεχωριστό κόκκινο καπέλο που φορούσαν διακοσμημένο με δώδεκα λωρίδες, σύμβολο της πεποίθησής τους ότι ο σάχης Ισμαήλ Α΄ ήταν ο υποσχόμενος δωδέκατος ιμάμης του σιιτικού Ισλάμ. Αν και ο όρος προέρχεται ειδικά από αυτό το κίνημα, μετά την εξέγερση του κινήματος το 1511, οι Οθωμανοί χρησιμοποιούν συνήθως τον όρο Κοκκινοκέφαλοι σε οποιαδήποτε ετερόδοξη μουσουλμανική αίρεση που πίστευαν ότι ήταν ενάντια στην εξουσία του Σουλτάνου. Βλ. Bruce Masters, "Kızılbaş", *EOE*, 312-313.

[18] Lewis Bernard, *The Muslim Discovery of Europe*, London 1982, 61-63.

[19] Η Συνθήκη του Κάρλοβιτς υπογράφηκε στις 26 Ιανουαρίου 1699, με την διαμεσολάβηση της Αγγλίας και της Ολλανδίας και έθεσε τέρμα στον μακρύ πόλεμο του 1684-1699 μεταξύ των Οθωμανών και των Αψβούργων της Αυστρίας, μαζί με τους συμμάχους τους, την Πολωνία και Βενετία. Σύμφωνα με τους όρους

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

επισημοποιείται η Οθωμανική ήττα ενάντια στην Ευρώπη. Μετά τη Συνθήκη του Κάρλοβιτς οι Οθωμανοί άρχισαν να υιοθετούν πράγματα που σχετίζονταν με τον Δυτικό τρόπο ζωής, όπως την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική αλλά και τον Δυτικό τρόπο διακόσμησης. Οι σημαντικότερες υιοθετήσεις που προήλθαν από τα ευρωπαϊκά κράτη αφορούσαν τα σύγχρονα οπλικά Δυτικά συστήματα της εποχής, αφού ουσιαστικά ήταν ο μόνος τρόπος για να μπορέσει η Οθωμανική Αυτοκρατορία να υπερασπιστεί τα εδάφη της απέναντι στα μεγάλα εκσυγχρονισμένα Δυτικά κράτη του 17ου αιώνα.[20]

της συνθήκης η Οθωμανική Αυτοκρατορία αναγκάστηκε να παραχωρήσει στους Αψβούργους ένα μεγάλο μέρος της Ουγγαρίας (συμπεριλαμβανομένης και της Τρανσυλβανίας), την Κροατία και την Σλαβονία *(Slavonia)*, αλλά κράτησαν το Βανάτο *(Banat)* της Τιμισοάρας *(Timişoara)*, την ιστορική περιοχή στη Νότια Ουγγαρία μεταξύ του ποταμού Τίσα *(Tisza)* στα δυτικά και της Τρανσυλβανίας και της Βλαχίας στα ανατολικά, νότια του ποταμού Μουρές *(Mureş).* Η Ποδολία *(Podolia)* παραχωρήθηκε στην Πολωνία, αλλά οι Οθωμανοί κράτησαν τη Μολδαβία. Επίσης οι Οθωμανοί αναγνώρισαν την κυριαρχία των Βενετών στην Πελοπόννησο και τις Δαλματικές ακτές. Με την εν λόγω συνθήκη οι Οθωμανοί υπέστησαν τις πρώτες σοβαρές εδαφικές τους απώλειες μετά από αιώνες επέκτασης. Βλ. Gábor Ágoston, "Karlowitz, Treaty of", *EOE*, 309-310.

[20] İnalcık, *Turkey and Europe*, 141-142.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

2. Δυτικές αντιλήψεις για την Οθωμανική Αυτοκρατορία τον 16ο αιώνα

Σε σχέση με τις Οθωμανικές πηγές του 16ου αιώνα, που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με τον Δυτικό κόσμο και είναι ελάχιστες, οι Δυτικές πηγές είναι πολύ περισσότερες σε αριθμό, δίνοντας μας έτσι την δυνατότητα μέσα από την μελέτη τους να συνάγουμε ασφαλή συμπεράσματα για τις αντιλήψεις των Δυτικών χριστιανικών κρατών για το αντίπαλο δέος της περιόδου, την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η πιο συνηθισμένη εικόνα για τους Οθωμανούς και την Υψηλή Πύλη τουλάχιστον μέχρι τα τέλη του 16ου αιώνα, όπως πηγάζει από τις σύγχρονες ιστορικές μελέτες που γράφτηκαν από τους Δυτικούς μελετητές, είναι ότι ήταν ένας από τους πιο φοβερούς αντιπάλους των χριστιανικών κρατών, των οποίων η παρουσία στην Ευρώπη ήταν τρομακτική.[21] Οι Οθωμανοί περιγράφονται από τους Δυτικούς ως *«άπιστοι»* και *«εχθροί της πίστης»* θέλοντας οι Δυτικοί με τον τρόπο αυτό να αναδείξουν την ανάγκη για μια κοινή σταυροφορία εναντίων των θρησκευτικών και πολιτισμικών εχθρών τους, των Οθωμανών. Ο Ιταλός λόγιος Πότζο Μπρατσολίνι *(Poggio Bracciolini)* σε μια επιστολή του το 1448 έγραψε:

> *Τι πραγματικά μπορεί να είναι πιο ένδοξο από το να διεξάγουμε πόλεμο κατά των εχθρών της πίστης για την υπεράσπιση των πιστών.*[22]

Από την πτώση της Κωνσταντινούπολης η ευρύτερη ευρωπαϊκή κοινή γνώμη χαρακτήρισε τους Οθωμανούς ως την αντίθεση της Ευρώπης και όλων όσων αντιπροσώπευε ο ευρωπαϊκός πολιτισμός. Το Ισλάμ δεν εκπροσωπούσε μόνο για την Ευρώπη απειλή στρατιωτικού χαρακτήρα αλλά εκπροσωπούσε και τον *«άλλο»* έναντι της Ευρώπης. Λόγω των πολλών και ταχέων οθωμανικών κατακτήσεων στην Ανατολική Ευρώπη που έλαβαν χώρα από τα μέσα του 15ου αιώνα μέχρι και τα τέλη του 16ου, στις σκέψεις των Ευρωπαίων το Ισλάμ αναπόφευκτα αντικατόπτριζε την Οθωμανική Αυτοκρατορία.[23] Γενικά από τον 15ο αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία θεωρείτο ως μια αυτοκρατορία αντιευρωπαϊκή και αντιχριστιανική.[24]

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία στα τέλη του 15ου και στις αρχές του 16ου αιώνα ήταν σε παγκόσμιο επίπεδο ένα από τα πιο ισχυρά κράτη. Η στρατιωτική της δύναμη σε αριθμούς

---

[21] Christine Isom-Verhaaren, *Allies with the Infidel, The Ottoman and French Alliance in the Sixteenth Century*, New York 2011, 8.
[22] Nancy Bisaha, *Creating East and West: Renaissance Humanists and the Ottoman Turks*, Philadelphia 2004, 24-25.
[23] Mustafa Soykut, *Image of the Turk in Italy, A History of the Other in Early Modern Europe: 1453-1683*, Berlin 2001, 63.
[24] Fernand Braudel, *Civilization and Capitalism 15th-18th Century. The Perspective of the World*, τ.3, London 1984, (μτφ. Sian Reynolds), 467.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

και μέσα, η συνεχής εδαφική επέκταση της αυτοκρατορίας, η αντοχή του οικονομικού και διοικητικού της συστήματος και η συνοχή που παρουσίαζε σε όλη την επικράτεια της δημιούργησε, όπως ήταν φυσικό μια εικόνα τρόμου στα μάτια των Ευρωπαίων, οι οποίοι με την σειρά τους θεωρούσαν, ή τουλάχιστον έτσι την παρουσίαζαν, την Οθωμανική Αυτοκρατορία ξένη και υπερβολικά πολεμοχαρή.[25] Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, πέραν της τεράστιας αριθμητικής της δύναμης και της άψογης οργάνωσης των πολιτικών και στρατιωτικών της σωμάτων, ακολουθώντας μια πολιτική και ένα σύστημα υποταγής όλων των περιοχών της στο κέντρο και παράλληλα μια αυστηρή ιεραρχική πολιτική, φαίνεται ότι δημιουργούσε ένα αίσθημα δέους στις υπόλοιπες χώρες και ειδικά στις χριστιανικές.[26]

Είναι γεγονός ότι το οθωμανικό γαιοκτητικό σύστημα της κλασικής περιόδου έδωσε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία την δυνατότητα να διατηρήσει την συνοχή της και την εύρυθμη λειτουργία των βασικών διοικητικών θεσμών της αλλά και να επεκταθεί. Όλοι οι διοικητικοί και στρατιωτικοί θεσμοί της αυτοκρατορίας ήταν άμεσα συνδεδεμένοι με αυτό το γαιοκτητικό σύστημα και μέσα από την διαχείριση του συστήματος αυτού η Υψηλή Πύλη, κατά την κλασική περίοδο, μπορούσε να επιβάλει έναν αυστηρά συγκεντρωτικό και ισχυρό έλεγχο στους πληθυσμούς που κατοικούσαν στην επικράτεια της. Βασικός ρόλος του οθωμανικού γαιοκτητικού συστήματος ήταν και η ικανοποίηση των στρατιωτικών αναγκών του κράτους ούτως ώστε η αυτοκρατορία να βρίσκεται σε συνεχή ετοιμότητα για την διεξαγωγή πολέμων. Οι Βενετοί πρεσβευτές είχαν καταλάβει αμέσως την αξία του οθωμανικού γαιοκτητικού συστήματος και στις διάφορες εκθέσεις τους που έστελναν στην Βενετία χαρακτήριζαν το τιμαριωτικό σύστημα ως μια σταθερά άριστη λύση στο πρόβλημα της συντήρησης των στρατευμάτων που αντιμετωπίζουν όλα τα κράτη.[27]

Οι ονομασίες με τις οποίες αποκαλούσαν τον Οθωμανό Σουλτάνο οι Δυτικοί ιστοριογράφοι, ιδιαίτερα τον Μεχμέτ Β΄ μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, είναι ενδεικτικές του σχήματος και των αντιλήψεων που υπήρχαν για την Οθωμανική Αυτοκρατορία την περίοδο της μεγάλης της ακμής. Ονομασίες, όπως ο Μεγάλος Τούρκος *(Grand Turk)* και ο Μεγάλος Κύριος *(Grand Senior)*, αντανακλούσαν στην ουσία το δέος που προκαλούσε στη Δυτική κοινή γνώμη και αντίληψη η δύναμη, η συνοχή και η εύρυθμη λειτουργία του οθωμανικού συστήματος. Ο Γιακόμο ντε Λανγκούστσι *(Giacomo de 'Languschi – Langusto)*, ένας ενετός επισκέπτης, ο οποίος συναντήθηκε με τον Μεχμέτ Β΄ αμέσως μετά την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, περιέγραψε τον κατακτητή ως έναν

[25] Daniel Goffman, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Πρώιμη Νεότερη Ευ*ρώπη, Αθήνα 2007, 346-353, 403, İnalcık, *Turkey and Europe*, 111-112.
[26] Lucette Valensi, *Βενετία και Υψηλή Πύλη, Η Γένεση του Δεσπότη*, Αθήνα 2000, 41-56.
[27] Valensi, *Βενετία και Υψηλή Πύλη*, 37-38.

τολμηρό άνθρωπο, έναν μανιώδη μαθητή και διάδοχο των Ρωμαίων και των Βυζαντινών.[28] Είναι φυσικό επακόλουθο το γεγονός πως οι Ευρωπαίοι μετά από την άλωση της Κωνσταντινούπολης αντιμετώπιζαν τους Οθωμανούς με φόβο, αφού ουσιαστικά είχαν καταφέρει κάτι που στα μάτια τους φάνταζε αδύνατο λόγω και της προηγούμενης αποτυχημένης προσπάθειας το 1422 του Σουλτάνου Μουράτ Β΄ *(Murad II)*.[29] Ενδεικτικό το πόσο τρομακτικό θεωρούσαν οι Δυτικοί τον Σουλτάνο Μεχμέτ Β΄ μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης ήταν και το γεγονός ότι οι μητέρες τρόμαζαν τα άτακτα παιδιά τους λέγοντας σε αυτά πως θα τα φάει ο Οθωμανός Σουλτάνος ή ο κακός Τούρκος αν δεν κάθονταν φρόνιμα. Οι Καθολικοί χριστιανοί χαρακτήριζαν τον Οθωμανό Σουλτάνο ως το βεβηλωτή του Σταυρού και της Εκκλησίας αλλά και ως τον πρίγκιπα του στρατού του Σατανά.[30] Με άλλα λόγια το Ισλάμ μέσω του Οθωμανού Σουλτάνου κα της Υψηλής Πύλης, συμβόλιζε τον τρόμο και την βαρβαρότητα για την Ευρώπη.[31]

Πολλοί Δυτικοί συγγραφείς, μεταξύ τους και ο Πάπας Πίος Β΄ *(Pius II)* θέλοντας να εκφράσουν την αντίθεση του Ισλάμ και της Χριστιανοσύνης παρομοίαζαν τους Οθωμανούς με τους Πέρσες και τα χριστιανικά κράτη με τους αρχαίους Έλληνες. Οι αρχαίοι Έλληνες και τα ευρωπαϊκά κράτη εκπροσωπούσαν τον πολιτισμένο κόσμο και τη Δύση, ενώ οι Πέρσες και οι μουσουλμάνοι Οθωμανοί εκπροσωπούσαν την Ανατολή, και επομένως τη βαρβαρότητα.[32] Με τον τρόπο αυτό οι Δυτικοί συγγραφείς ήθελαν να υπογραμμίσουν την βάναυση πλευρά των Οθωμανών, οι οποίοι ήταν σύμφωνα με αυτούς οι πιο σκληροί εχθροί του Χριστιανισμού. Λίγα χρόνια πριν την άλωση της Κωνσταντινούπολης ο Λεονάρντο Μπρούνι *(Leonardo Bruni)* (1370-1444) γράφοντας τη δεκαετία του 1440, βοήθησε στην ανάπτυξη της έννοιας των Οθωμανών ως βαρβάρων, εξισώνοντας τους με τους αρχαίους Γότθους που είχαν καταστρέψει τη Ρώμη.[33] Επίσης ο Πότζο Μπρατσολίνι, για τον οποίο έγινε λόγος πιο πάνω, σε μια επιστολή του με ημερομηνία 25 Ιουλίου 1453 παρομοιάζει και αυτός την οθωμανική απειλή με τους αρχαίους Γότθους δηλώνοντας:

[28] Karen Barkey, *Empire of the Difference, The Ottomans in Comparative Perspective*, Cambridge 2008, 67.
[29] Ήταν ο έκτος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γεννήθηκε το 1404 στην Αμάσεια και ανέβηκε στο θρόνο τον Μάϊο του 1421. Το 1444 παραχώρησε τον θρόνο του στον γιο του τον Μεχμέτ τον Πορθητή αλλά αργότερα μετά από μια εξέγερση των γενιτσάρων ανέβηκε ξανά στον θρόνο το 1446, όπου παρέμεινε μέχρι το θάνατο του το 1451. Βλ. J. H. Kramers, "Murād II", *EI*^{2}, τ.7, 594-595.
[30] Andrew Wheatcroft, *Οι Οθωμανοί*, Αθήνα 1994 (μτφ. Χριστιάννα Σακελλαροπούλου), 63-64.
[31] Said, *Οριενταλισμός*, 78.
[32] Soykut, *Image of the Turk,* 19, Daniel J. Vitkus, "Early Modern Orientalism: Representations of Islam in Sixteenth and Seventeenth Century Europe", David R. Blanks, Michael Frasseto (επιμ.), *Western Views of Islam in Medieval and Early Modern Europe*, New York 1999, 208-209, Palmira Brummet, *Mapping the Ottomans: Sovereignty, Territory and Identity in the Early Modern Mediterranean*, Cambridge 2015, 46.
[33] Bisaha, *Creating East and West*, 58.

Βλέπω τη γη συνεχώς να τινάσσεται σε διάφορα κύματα καταιγίδων. Φοβάμαι ότι οι χρόνοι των Βανδάλων και των Γότθων μπορεί να επιστρέψουν.[34]

Ο Ιταλός λόγιος Ντονάτο Ατσιαιουόλι *(Donato Acciaiuoli)* στην κηδεία του Ούγγρου στρατηγού Ιωάννη Ουνιάδη *(John Hunyadi)* το 1456, υπενθυμίζει την καταστροφή που υπέστη η αρχαία Ρώμη από τους διάφορους εισβολείς και απεικονίζει τους Οθωμανούς ως παρόμοια απειλή δηλώνοντας πως:

Οι πρόγονοί μας δεν βίωναν συχνά αυτή την καταστροφή στην Ιταλία; την καταστροφή του λαού; την ανατροπή ολόκληρης της Ευρώπης; Έχω μάθει για την αγριότητα των Γότθων, των Βανδάλων και άλλων βάρβαρων λαών που κατέστρεψαν την Ιταλία μέσω των αρχαίων χρονικών και θεωρώ ότι μια παρόμοια καταστροφή θα είχε υποστεί η Ιταλία, αν ο Ουνιάδι δεν το είχε αποτρέψει.[35]

Ο ουμανιστής Ατσόλτι Μπενεντέττο *(Accolti Benedetto)* (1415-64) στο Κογκρέσο της Μάντοβας *(Congress of Mantua)*, το οποίο διοργάνωσε το 1459 ο Πάπας ο Πίος Β΄ με σκοπό να υποκινήσει μια σταυροφορία εναντίον του κοινού εχθρού του Χριστιανισμού, των Οθωμανών που είχαν κατακτήσει μόλις λίγα χρόνια πριν την Κωνσταντινούπολη, χρέωσε τους Οθωμανούς με θρησκευτική μισαλλοδοξία και δήλωσε πως οι Οθωμανοί είναι οι εχθροί του Χριστού, οι οποίοι διώκουν με απάνθρωπη βαρβαρότητα τους προσκυνητές και βεβηλώνουν τις εκκλησίες τους.[36] Είναι γεγονός πως οι Οθωμανοί στα μάτια των διάφορων Δυτικών λογίων αλλά και γενικά του χριστιανικού κόσμου ήταν οι βάρβαροι της Ευρώπης, οι οποίοι εξισώνονταν με τους Πέρσες, τους Γότθους και τους Βάνδαλους.

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης αποτελεί ένα γεγονός μείζονος ιστορικής σημασίας και αποτελεί μια μεγάλη στρατηγική και συμβολική νίκη για τους Οθωμανούς, σηματοδοτώντας την κατάλυση του Βυζαντινού κράτους, αφού η πρωτεύουσα του περιήλθε στα χέρια των Οθωμανών. Παράλληλα για την Οθωμανική Αυτοκρατορία σηματοδοτεί τη μετάβαση της από μια περιφερειακή δύναμη σε μια οικουμενική αυτοκρατορία. Η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, της πρωτεύουσας του Βυζαντινού κράτους το οποίο διαδέχθηκε την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, έδωσε το δικαίωμα στον Μεχμέτ Β΄ να θεωρεί το κράτος του διάδοχο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και τον εαυτό του διάδοχο των Ρωμαίων Αυτοκρατόρων. Ταυτόχρονα με την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης ο Μεχμέτ Β΄ θεωρούσε τον εαυτό του ηγέτη όλων των μουσουλμάνων και ότι ήταν χρέος του να πολεμά για λογαριασμό τους. Η πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453 στέλνει επικίνδυνα

[34] Bisaha, *Creating East and West*, 69.
[35] Bisaha, *Creating East and West*, 70.
[36] Bisaha, *Creating East and West*, 28.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ

μηνύματα στα Δυτικά χριστιανικά κράτη και ταυτόχρονα σηματοδοτεί την επικείμενη απειλή του Ισλάμ έναντι του Χριστιανισμού.

Μετά την κατάληψη του Οτράντο *(Otranto)* το 1480 από τους Οθωμανούς, το οποίο βρίσκεται στην νότια Ιταλία, ο ανθρωπιστής Μαρσίλιο Φιτσίνο *(Marsilio Ficino)* την 1η Οκτωβρίου 1480 έγραψε μια επιστολή προς τον Βασιλιά της Ουγγαρίας Ματθαίο Κορβίνο *(Matthias Corvinus)* με τίτλο *«Προτροπή στον πόλεμο εναντίον των βαρβάρων» (Exhortatio ad bellum contra barbaros)* με την οποία τον ικέτευε να βοηθήσει να σωθεί η Ιταλία και όλη η Χριστιανοσύνη από τις καταστροφές των *«απάνθρωπων Τούρκων»*, όπως τόνιζε. Επίσης ο Φιτσίνο χαρακτηρίζει τους Οθωμανούς ως *«άγρια θηρία»* και *«βάρβαρους»*, χαρακτηρισμοί οι οποίοι ήταν αρκετά διαδεδομένοι τον 15ο και 16ο αιώνα και χρησιμοποιούνταν συχνά κατά των Οθωμανών από τους Δυτικούς.[37]

Η άποψη και ο χαρακτηρισμός για τον *«Τρομερό Τούρκο»* κατασκευάστηκε από μια φαινομενικά ατελείωτη σειρά ευρωπαϊκών στρατιωτικών απωλειών απέναντι στους ανώτερους Οθωμανούς. Η διαχρονική Δυτική άποψη των χαρακτηριστικών της οθωμανικής στρατιωτικής ταυτότητας περιελάβανε στρατεύματα αποτελούμενα από τεράστιους αριθμούς στρατιωτών, γιγαντιαία κανόνια και βομβαρδισμούς, τους αδυσώπητους πολεμιστές του τάγματος των Γενιτσάρων αλλά και τους αμέτρητους παράτολμους υποστηρικτές στρατιώτες. Σε αρμονία με αυτές τις στρατιωτικές επιτυχίες, η αυτοκρατορία μεταμορφώθηκε σε μια εξελιγμένη διοικητική οντότητα με μεγάλη δύναμη, η οποία ενθάρρυνε την ποικιλομορφία, τον πολιτισμό, τη μάθηση και τη θρησκευτική δραστηριότητα.[38]

Με την άνοδο του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή *(Kanunî Sultan Süleyman)*[39] στον οθωμανικό θρόνο το 1520 η οθωμανική απειλή για την Ευρώπη ήταν πλέον μεγαλύτερη από

[37] Bisaha, *Creating East and West*, 74-75.
[38] Mesut Uyar, Edward J. Erickson, *A Military History of the Ottomans*, California 2009, 31.
[39] Ο Σουλεϊμάν Α΄ ο Μεγαλοπρεπής ήταν ο δέκατος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και βασίλευσε από το 1520 έως το 1566. Έμεινε στην ιστορία ως ο Σουλεϊμάν Α΄ ο *«Κανουνί»* (*Νομοθέτης*). Γεννήθηκε στην Τραπεζούντα και σχετικά με την ημερομηνία της γέννησης του υπάρχουν τρεις διαφορετικές ημερομηνίες, 6 Νοεμβρίου 1494, 27 Απριλίου 1495 και Απρίλιο ή Μάιο του 1496. Γιος του Σελίμ Α΄ και της Χαφσά *(Hafsa)* Σουλτάνας. Κατά τη βασιλεία του η Οθωμανική Αυτοκρατορία έφτασε στη μέγιστη γεωγραφική της επέκταση και στο απόγειο της δύναμής της. Ο Σουλεϊμάν Α΄ ο Μεγαλοπρεπής ηγήθηκε προσωπικά των κατακτήσεων του Βελιγραδίου, της Ρόδου, καθώς και του μεγαλύτερου μέρους της Ουγγαρίας. Προσάρτησε το μεγαλύτερο μέρος της Μέσης Ανατολής και μεγάλες εκτάσεις της Βόρειας Αφρικής δυτικά μέχρι την Αλγερία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Υπό τη βασιλεία του ο Οθωμανικός στόλος κυριάρχησε στις θάλασσες από τη Μεσόγειο ως την Ερυθρά Θάλασσα και τον Περσικό Κόλπο. Ο Σουλεϊμάν Α΄ ο Μεγαλοπρεπής εισήγαγε μεγάλες νομοθετικές αλλαγές σχετικά με την κοινωνία, την εκπαίδευση, τη φορολογία και το ποινικό δίκαιο. Πέθανε στις 6 Σεπτεμβρίου του 1566 ξεψυχώντας μέσα στην σκηνή του κατά την διάρκεια της εκστρατείας του Ζίγκετβαρ. Βλ. G. Veinstein, "Süleymān", *EI*^{2}, τ.9, 832-842. Arif Emre Kara (επιμ.), *Türk Deniz Tarihinde*, İstanbul 2009, 38-39.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ποτέ και ο Μαρτίνος Λούθηρος *(Martin Luther)*[40] είχε ονομάσει τον Σουλτάνο *«Αντίχριστο»*. Πολιτικοί λόγιοι, όπως ο Νικολό Μακιαβέλλι *(Niccolo Machiavelli)*[41] θαύμαζαν για πολλούς και διάφορους λόγους το οθωμανικό σύστημα. Ο πυρήνας αυτού του συστήματος, σύμφωνα με τους Ευρωπαίους, ήταν τα τάγματα των Γενιτσάρων και οι πίστη όλων των υπηκόων στον Σουλτάνο τους. Οι εντυπώσεις ξένων επισκεπτών, όπως ο Οζιέ Γκιζλέν ντε Μπισμπέκ *(Ogier Ghiselin de Busbecq)*, Αυστριακός πρεσβευτής (1554-62) κατά την περίοδο της βασιλείας του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή, είναι ενδεικτικές για τον σπουδαίο οθωμανικό στρατιωτικό μηχανισμό του 16ου αιώνα:

> *Οι Τούρκοι συγκεντρώνονται για πόλεμο σαν να είχαν προσκληθεί σε γάμο. Νομίζω ότι δεν υπάρχει κανένας πρίγκιπας στον κόσμο που να έχει τα στρατεύματα του και τα στρατόπεδα σε καλύτερη τάξη, τόσο όσον αφορά την αφθονία των τροφίμων και άλλων αναγκών, όσο και όσον αφορά την όμορφη τάξη και τον τρόπο που χρησιμοποιούν το στρατόπεδο χωρίς κανένα μπέρδεμα. Οι Τούρκοι ξεπερνούν τους στρατιώτες μας για τρεις λόγους, υπακούν αμέσως στον διοικητή τους, ποτέ δεν δείχνουν την ελάχιστη ανησυχία για τη ζωή τους στη μάχη, μπορούν να ζήσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς ψωμί ή κρασί, ικανοποιούνται μόνο με κριθάρι και νερό. Η ειρήνη και η σιωπή κυριαρχούν σε ένα τουρκικό στρατόπεδο και αυτό είναι το αποτέλεσμα της στρατιωτικής πειθαρχίας.*[42]

Ο ίδιος πρεσβευτής μάλιστα συνεπαρμένος από τις αξίες που επικρατούσαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αξίες οι οποίες έφεραν την αυτοκρατορία στο απόγειο της δύναμης της, σημείωνε τα ακόλουθα:

> *Έτσι, σε αυτό το έθνος, οι αξιοπρέπειες, οι τιμές, τα αξιώματα κλπ., είναι οι ανταμοιβές της αρετής και της αξίας Από την άλλη, η ατιμία, η οκνηρία, και η αδράνεια, είναι μεταξύ τους τα πιο απεχθείς πράγματα σε ολόκληρο τον κόσμο. Και με αυτό τον τρόπο ευημερούν, κυριαρχούν και μεγεθύνουν τα όρια της αυτοκρατορίας τους κάθε μέρα όλο και περισσότερο. Αλλά εμείς, οι χριστιανοί, πρέπει να ειπωθεί πως είναι ντροπή μας να ζούμε με διαφορετικές αξίες, η αρετή για εμάς έχει λίγη αξία, αλλά η ευγενική καταγωγή εξασφαλίζει όλες τις τιμές και τα προνόμια.*[43]

---

[40] Γερμανός μεταρρυθμιστής, καθηγητής θεολογίας, ιερέας, μοναχός, ηγέτης της εκκλησιαστικής μεταρρύθμισης του 1517 στην Γερμάνια και θεμελιωτής των πρακτικών του προτεσταντισμού. Γεννήθηκε το 1483 και πέθανε το 1546. Αμφισβήτησε έντονα τις θέσεις του καθολικισμού αλλά και το αλάθητο του Πάπα τονίζοντας πως η σωτηρία της ψυχής είναι αποτέλεσμα μόνο της πίστης και της Θείας Χάρης. Βλ. J. P. Dolan, "Luther Martin", *NCE*, τ. 8, 877-883.

[41] Ιταλός συγγραφέας και πολιτικός. Γεννήθηκε το 1469 στην Φλωρεντία και πέθανε το 1527. Είναι πιο γνωστός για το έργο του *«Ο Πρίγκιπας» (Il Principe)*, στο οποίο διατύπωσε την πολιτική του φιλοσοφία. Βλ. M. F. Sciacca, "Machiavelli Niccolò", *NCE*, τ. 9, 19-22.

[42] Virginia H. Aksan, *Ottomans and Europeans: Contacts and Conflicts*, Istanbul 2004, 150.

[43] A. G. Busbeq, *Travels into Turkey*, London 1744, 76.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Τα πιο κάτω λόγια του Μπισμπέκ είναι ενδεικτικά για την πειθαρχία την τάξη και την τόλμη που επεδείκνυαν οι Οθωμανοί στρατιώτες, αξίες στις οποίες σύμφωνα με τον Μπισμπέκ όφειλαν τις συνεχόμενες νίκες και κατακτήσεις τους. Ταυτόχρονα, στα λόγια αυτά αντανακλάται και η αντίληψη των Δυτικών για τους Οθωμανούς και ιδιαίτερα για τη στρατιωτική οργάνωση αλλά και συνοχή που παρουσίαζαν μέχρι εκείνη τη στιγμή. Η οθωμανική ανωτερότητα, κυρίως σε στρατιωτικό επίπεδο, οδηγούσε στην άσκηση έντονης κριτικής εντός των Δυτικών βασιλείων ενώ δεν είναι υπερβολή να επισημανθεί ότι οι Οθωμανοί μέχρι ενός χρονικού σημείου, τα τέλη του 16ου αιώνα, θεωρούνταν ως πρότυπο οργάνωσης, στρατιωτικής διοίκησης αλλά και διοικητικής τάξης:

> *Από την μεριά τους, έχουν μια πανίσχυρη και πάμπλουτη αυτοκρατορία, μεγάλες στρατιές, εμπειρία στον πόλεμο, βετεράνους στρατιώτες, μια μακρά σειρά από νίκες, υπομονή στις κακουχίες, ομόνοια, τάξη, πειθαρχία, λιτότητα και επαγρύπνηση. Από την πλευρά μας, έχουμε κρατική φτώχεια, ιδιωτική πολυτέλεια, μια αποδυναμωμένη δύναμη, αποθαρρημένα μυαλά, ένα ξεσυνήθισμα στην εργασία και τα όπλα, ανυπότακτους στρατιώτες, άπληστους διοικητές, μια περιφρόνηση στην πειθαρχία, ακολασία, απερισκεψία, μέθη, λαιμαργία και ποιο είναι το χειρότερο από όλα, αυτοί συνήθισαν να κατακτούν, εμείς να μας κατακτούν.*[44]

Ο Νικολό Μακιαβέλλι μέσω ενός χαρακτήρα στο έργο του Μανδραγόρας *(Mandragola)* (1518) θέτει το εξής ερώτημα, *«Πιστεύεις ότι οι Τούρκοι θα φτάσουν εφέτος μέχρι τη Ρώμη;»*.[45] Το ερώτημα αυτό φυσικά δεν ήταν καθόλου τυχαίο αφού η αυξανόμενη δύναμη και η συνεχής επέκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν υπαρκτά γεγονότα που προκαλούσαν το φόβο στα Δυτικά χριστιανικά κράτη, αφού γνώριζαν πως οι Οθωμανοί είχαν τις δυνατότητες και σε άψυχο και σε έμψυχο δυναμικό να επιτεθούν σε οποιαδήποτε περιοχή επιθυμούσαν και να την κατακτήσουν. Ο απεσταλμένος του Πάπα Κλήμη Ζ΄ στην πρώτη πολιορκία της Βιέννης το 1529 από τα οθωμανικά στρατεύματα έγραψε στο Πάπα και περίγραψε τους Οθωμανούς λέγοντας χαρακτηριστικά ότι, από την εποχή του Ξέρξη έχει να εμφανιστεί τέτοιος μεγάλος και εκπαιδευμένος στρατός. Επίσης τονίζει πως αριθμός και τα πυρομαχικά των χριστιανών δεν ήταν επαρκή για να πολεμήσουν ούτε το ένα τέταρτο του εχθρού, όμως χάρη στα ψηλά νερά του Δούναβη, οι Οθωμανοί έφτασαν ένα μήνα αργότερα, διαφορετικά, θα είχαν πολύ λιγότερα πυρομαχικά.[46] Τέτοιου είδους περιγραφές επιβεβαιώνουν την τεράστια δύναμη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ειδικά την περίοδο

[44] Busbeq, *Travels*, 137.
[45] İbrahim Kalın, *Ισλάμ και Δύση*, Αθήνα 2012 (μτφ. Μαρία Βερβερίδου), 152.
[46] Soykut, *Image of the Turk*, 63-64.

του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή, μια εποχή κατά την οποία η αυτοκρατορία έφτασε στο απόγειο της δύναμης της.

Στα τέλη του 16ου αιώνα παρουσιάζεται μια διαφοροποίηση και δυσλειτουργία του οθωμανικού συστήματος, μια σχετική αποδιοργάνωση, ή με πιο σύγχρονους ιστοριογραφικούς όρους διαφοροποίηση των θεσμών και παρατηρείται μια γενική αποκέντρωση σε όλους τους τομείς της αυτοκρατορίας. Στους αξιωματούχους της διοίκησης και γενικά σε όλη την άρχουσα τάξη παρατηρείται αύξηση του φαινομένου της διαφθοράς και της δωροδοκίας.[47] Από τα τέλη του 16ου αιώνα ήδη οι Οθωμανοί αξιολογούνταν από τους Δυτικούς από άλλη σκοπιά, με την εικόνα τους να αρχίζει σιγά σιγά να διαφοροποιείται και σταδιακά να μεταλλάσσεται, από τον *«τρόμο του κόσμου»*, σε μια *«αναχρονιστική αυτοκρατορία»*. Σε ένα πλαίσιο θρησκευτικό και κυριαρχίας της Καθολικής Εκκλησίας, οι Δυτικοί άρχισαν να προωθούν την αντίληψη ότι η νικηφόρα πορεία των Οθωμανών όλα τα προηγούμενα χρόνια οφειλόταν στις αμαρτίες των χριστιανών. Ενδεικτικό της αλλαγής στην αντίληψη των Δυτικών για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, είναι και η τάση που άρχισε να αναπτύσσεται στις περιγραφές για την αυτοκρατορία. Οι Δυτικοί άρχισαν να θεωρούν τα οθωμανικά κτήρια ρωμαϊκά, να υποτιμούν τις στρατιωτικές ικανότητες των Οθωμανών και επιπλέον να κατηγορούν την οθωμανική διοίκηση για κακοδιαχείριση και ανικανότητα. Στις διάφορες εκθέσεις των Δυτικών πρεσβευτών οι Οθωμανοί χαρακτηρίζονταν ως βάρβαροι, ακαλλιέργητοι, ποταποί, απάνθρωποι, ότι στερούνταν κοινωνικής αγωγής, δεξιοτεχνίας στις τέχνες και στις τεχνικές, αλλά και καλλιέργεια στην αρχιτεκτονική και την πολεοδομία τους.[48]

Την περίοδο λοιπόν που έγινε η κατάκτηση της Κύπρου από τα οθωμανικά στρατεύματα, φαίνεται ότι η άνοδος της Δύσης σε όλα τα επίπεδα, οικονομικό, στρατιωτικό, πολιτικό, που σημειώθηκε από τα τέλη του 15ου αιώνα και έπειτα, δημιούργησε, ή τουλάχιστον άρχισε να δημιουργεί, νέες και διαφορετικές αντιλήψεις για την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η ανακάλυψη του Νέου Κόσμου στα τέλη του 15ου αιώνα και η εισροή πλούτου προς τα Δυτικά κράτη επέφεραν μια αλλαγή στη στρατιωτική ισορροπία, η οποία τώρα έγερνε προς τα ευρωπαϊκά κράτη που υπερτερούσαν σαφώς κατά των Οθωμανών σε

[47] Stanford Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Empire of the Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire 1280-1808,* τ.1, New York 1976, 169-175.
[48] Valensi, *Βενετία και Υψηλή Πύλη*, 87-96, Aslı Çırakman, *From the Terror of the World to the Sick Man of Europe, European Images of Ottoman Empire and Society from the Sixteenth Century to the Nineteenth*, New York 2002, 92-93, Suraiya Faroqhi, *Approaching Ottoman History: An Introduction to the Sources*, New York 1999, 131.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

στρατιωτική τεχνολογία και σύγχρονο στρατιωτικό εξοπλισμό.[49] Η ναυμαχία της Ναυπάκτου άλλωστε, που ακολούθησε την κατάληψη της Κύπρου και σηματοδότησε την αρχή του τέλους για τις νικηφόρες πορείες του οθωμανικού στρατού, σκιαγραφεί την κατάσταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο δεύτερο μισό του 16ου αιώνα. Όπως σημειώνει και ο Φερνάντ Μπρωντέλ, η ναυμαχία της Ναυπάκτου και η ήττα του οθωμανικού στόλου σε αυτήν, ήταν ίσως το στρατιωτικό συμβάν με τη μεγαλύτερη απήχηση τον 16ο αιώνα στη Μεσόγειο, ενώ, η κολοσσιαία νίκη της τεχνικής και του θάρρους των νικητών, δεν μπορεί να τοποθετηθεί στις συνηθισμένες προοπτικές της ιστορίας. Αυτό που ήταν γεγονός όμως, ήταν ότι «*η μαγεία της τουρκικής ισχύος έσπασε*».[50]

Αμέσως μετά την ήττα του οθωμανικού στόλου στη ναυμαχία της Ναυπάκτου το 1571, οι ευρωπαϊκές δυνάμεις αρχίζουν να βλέπουν από άλλη οπτική γωνία τους Οθωμανούς, ως μια δύναμη πλέον η οποία μπορεί να νικηθεί, και έτσι ο προηγούμενος *«τρόμος του κόσμου»*, ο *«Μεγάλος Τούρκος»* αντιμετωπίζεται ως μία δύναμη της οποίας η εξάπλωση μπορεί να ανακοπεί. Η νίκη αυτή, όπως ήταν αναμενόμενο πανηγυρίστηκε σε όλη την Ευρώπη ως το τέλος της οθωμανικής απειλής, μια νίκη η οποία κατάφερε να συντρίψει την οθωμανική αλαζονεία και την αντίληψη που είχαν τότε τα κράτη για το αήττητο των Οθωμανών σε στεριά και θάλασσα.[51] Ενώ οι Οθωμανοί θεωρήθηκαν ως ο μεγαλύτερος στρατιωτικός φόβος στα μέσα του 16ου αιώνα, με το τέλος της ναυμαχίας της Ναυπάκτου, αποδείχθηκε το γεγονός πως οι χριστιανικές δυνάμεις όταν ήταν ενωμένες μπορούσαν να νικήσουν αυτό τον μεγάλο αντίπαλο. Ωστόσο, δεν μπορεί να λεχθεί ότι η νίκη στη ναυμαχία της Ναυπάκτου ήταν μια μεγάλη στρατιωτική επιτυχία, αφού πέραν του ότι δεν ήταν μια εδαφική επιτυχία των χριστιανικών δυνάμεων, ο οθωμανικός στόλος ανακατασκευάστηκε και τα πλοία του έπλεαν και πάλι στη Μεσόγειο το επόμενο έτος προς έκπληξη όλων των Δυτικών κρατών.

Σε επίπεδο στρατιωτικής οργάνωσης, φαίνεται ότι από τον 17ο αιώνα οι Οθωμανοί βασίζονταν όλο και περισσότερο σε ένοπλους μισθοφόρους, οι οποίοι μάλιστα δεν ήταν ούτε επαρκείς σε αριθμό αλλά και ούτε κατάλληλα εκπαιδευμένοι, όπως τις παλιές τακτικές στρατιωτικές ομάδες τις αυτοκρατορίας.[52] Τα φημισμένα τάγματα των γενιτσάρων, τα οποία

[49] Fernand Braudel, *Γραμματική των Πολιτισμών*, Αθήνα 2001, 153-160, Donald Quataert, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία οι Τελευταίοι Αιώνες, 1700-1922*, Αθήνα 2006 (μτφ. Μαρίνος Σαρηγιάννης), 65-67, Shaw, *History of the Ottoman Empire*, τ.1, 260-261, Braudel, *Civilization and Capitalism*, τ.3, 482-484.

[50] Fernand Braudel, *Η Μεσόγειος και ο Μεσογειακός Κόσμος την Εποχή του Φιλίππου Β΄*, τ.3, Αθήνα 2006 (μτφ. Κλαίρη Μητσοτάκη), 229.

[51] Goffman, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία*, 400-403, İnalcik, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία,* 79-80, Ιωάννης Κ. Χασιώτης, *Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις και η Οθωμανική Αυτοκρατορία, Το Πρόβλημα της Κυριαρχίας στην Ανατολική Μεσόγειο από τα Μέσα του 15ου ως τις Αρχές του 19ου Αιώνα*, Θεσσαλονίκη 2005, 86-88.

[52] Carter Vaughn Findley, *The Turks in World History*, New York 2005, 120, Molly Greene, *A Shared World: Christians and Muslims in the Early Modern Mediterranean*, New Jersey 2000, 19-20.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ήταν ο φόβος και ο τρόμος της Δύσης, τον 17ο αιώνα δεν αποτελούνταν κατά κανόνα από εξισλαμισθέντες στρατιώτες αλλά από τους γιούς και ξαδέρφους των γενιτσάρων, οι οποίοι είχαν ως πρώτο μέλημα τους να εξασφαλίσουν τον μισθό τους και μετέπειτα τις συντάξεις τους.[53] Επίσης στα μέσα του 17ου αιώνα, σημαντικό ποσοστό των εξόδων του στόλου καλύφθηκε από πηγές εκτός προϋπολογισμού και από έκτακτες εισφορές γεγονός που καταδεικνύει την απαρχή μιας διαφορετικής πορείας της αυτοκρατορίας.[54] Η ανεπιτυχής προσπάθεια των Οθωμανών για δεύτερη φορά το 1683 να καταλάβουν την Βιέννη, μετά το 1529 όπου επιχειρήθηκε η πρώτη κατάληψη της πόλης, και οι διαδοχικοί πόλεμοι μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων και των Οθωμανών που έληξαν με την συνθήκη του Κάρλοβιτς επέφεραν το τέλος της οθωμανικής επέκτασης. Σύμφωνα με τους όρους της ειρήνης, οι Οθωμανοί υπέστησαν σημαντικές απώλειες των κτήσεων τους στα Βαλκάνια, την Ουκρανία και το σύνολο της Ουγγαρίας. Επιπλέον, οι Οθωμανοί έπαψαν να αποτελούν στρατιωτική απειλή μετά από αυτή την περίοδο.[55]

Στις περισσότερες θεατρικές παραστάσεις του 17ου αιώνα που έλαβαν χώρα στα ευρωπαϊκά κράτη της περιόδου οι Οθωμανοί παρουσιάστηκαν ως βάρβαροι, άγριοι στη μάχη, οι οποίοι διέπραξαν αδιανόητα βασανιστήρια και διοικούνταν από έναν δολοφόνο Σουλτάνο ο οποίος αφιερώθηκε στην κατάκτηση του χριστιανικού πολιτισμού. Παρόλο που οι Οθωμανοί Σουλτάνοι παρουσιάστηκαν ως εχθροί της Δύσης στις πλείστες θεατρικές παραστάσεις του 17ου αιώνα, υπήρχαν και μερικές εξαιρέσεις, ειδικά στις χώρες που δεν απειλούνταν από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ένα παράδειγμα είναι ένα έργο που γράφτηκε το 1656 και θεωρείται γενικά η αρχαιότερη αγγλική όπερα, *«Η Πολιορκία της Ρόδου» (The Siege of Rhodes)*. Στο εν λόγω έργο ο Σουλεϊμάν απεικονίζεται ως ένας καλοπροαίρετος ηγέτης που χαρίζει τις ζωές στους αιχμαλώτους τους. Αυτές οι θετικές αντιλήψεις για τους Οθωμανούς μπορεί να ήταν κάπως ασυνήθιστες στα μέσα του 17ου αιώνα, αλλά μετά και από την τελευταία προσπάθεια των οθωμανικών στρατευμάτων να καταλάβουν την Βιέννη το 1683, οι Δυτικές αντιλήψεις για την Οθωμανική Αυτοκρατορία άρχισαν σταδιακά να βελτιώνονται. Από αυτήν την περίοδο και μετά οι Οθωμανοί Σουλτάνοι άρχισαν να παρουσιάζονται με ένα πιο φιλανθρωπικό τρόπο στις Δυτικές θεατρικές παραστάσεις αλλά και στη λογοτεχνία.[56] Τον 18ο αιώνα όμως η Οθωμανική Αυτοκρατορία αποτελούσε πλέον τον *«Ασθενή της Ευρώπης»*. [57]

[53] Wheatcroft, *The Enemy at the Gate,* 20.
[54] Rhoads Murphey, *Ottoman Warfare 1500-1700*, London 2001, 18.
[55] Çırakman, *From the Terror of the World,* 92.
[56] Eve R. Meyer, "The Image of the Turk in European Performing Arts", İnalcık Halil – Kafadar Cemal (επιμ.), *Süleyman the Second and his Time*, İstanbul 1993, 249-256.
[57] Quataert, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία*, 133.

3. Η Μεσόγειος και οι αυτοκρατορικές διεκδικήσεις

Τα εκτεταμένα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς και το εμπόριο και η διπλωματία, συνδέουν συνεχώς την αυτοκρατορία με τις άλλες δυνάμεις που περιβάλλουν τη Μεσόγειο Θάλασσα, ιδίως με τα χριστιανικά κράτη τα οποία βρίσκονταν στις δυτικές ακτές τις Μεσογείου. Κατά τη διάρκεια του 15ου και 16ου αιώνα η αντιπαλότητα για τον έλεγχο των ιταλικών εδαφών μεταξύ των μοναρχών της Γαλλίας και των Αψβούργων περιέπλεξε και τους Οθωμανούς στην διαμάχη αυτή, ειδικά στον διπλωματικό τομέα, με τους Οθωμανούς να αποτελούν έναν πιθανόν σύμμαχο της μιας παράταξης ενάντια στην άλλη σε μια ενδεχόμενη συμμαχία μαζί τους. Έτσι η Οθωμανική Αυτοκρατορία διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στις ευρωπαϊκές διπλωματικές σχέσεις από το δεύτερο μισό του 15ου αιώνα μέχρι το 16ο αιώνα. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η Υψηλή Πύλη αναδεικνύεται μια καταλυτική δύναμη σε σχέση με τις εξελίξεις όχι μόνο στην Ανατολική αλλά σε ολόκληρη τη Μεσόγειο.

Κατά τη διάρκεια του 15ου αιώνα, πολλά ιταλικά κράτη σχημάτισαν συμμαχίες με τους Οθωμανούς για να ενισχύσουν τις θέσεις τους εναντία σε αυτές των γειτόνων τους στους αγώνες εξουσίας στην Ιταλία. Οι αντίπαλοί τους βέβαια επίκριναν αυτές τις συμμαχίες επειδή οι χριστιανοί σύναπταν συμμαχίες με τους μουσουλμάνους ενάντια σε άλλους χριστιανούς αντί να συμμαχήσουν μαζί και να ξεκινήσουν σταυροφορίες εναντίων των άπιστων, αυτή όμως η ρητορική των σταυροφοριών δεν εμπόδισε τα κράτη που απειλούνταν από τους χριστιανούς αντιπάλους τους να συμμαχήσουν με τους Οθωμανούς. Το γεγονός αυτό, και χωρίς να σημαίνει ότι δεν είναι κάτι αναμενόμενο, καταδεικνύει περίτρανα ότι οι πολιτικές φιλοδοξίες των ηγεμόνων ξεπερνούν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, παρόλο που η θρησκευτική ρητορική χρησιμοποιείτο για λόγους πολιτικής.[58] Το 1527, εξάλλου, ο Πάπας Κλήμης Ζ΄ εξέδωσε ένα παπικό διάταγμα με το οποίο αναθεμάτισε όλους όσους βοήθησαν τους μουσουλμάνους Οθωμανούς με την πώληση σε αυτούς υλικών για κατασκευή όπλων, κανονιών και πλοίων, τα οποία φυσικά και θα χρησιμοποιούσαν στους αγώνες τους κατά των χριστιανικών κρατών.[59]

Μετά από αιώνες κατά τις οποίες οι καθολικές και ορθόδοξες χριστιανικές εξουσίες είχαν κυριαρχήσει στη Μεσόγειο, η άνοδος και οι βλέψεις των Οθωμανών στην περιοχή, οδήγησαν σε μια τεράστια σύγκρουση μεταξύ των χριστιανικών κρατών και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μια σύγκρουση η οποία πολλές φορές παρουσιαζόταν ως

[58] Verhaaren, *Allies with the Infidel*, 25.
[59] Lewis Bernard, *Islam and the West*, New York 1993, 75.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

σύγκρουση πολιτισμών παρά ως σύγκρουση αυτοκρατορικών φιλοδοξιών. Παρόλο που η Οθωμανική Αυτοκρατορία υπήρχε από τις αρχές του 13ου αιώνα, η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς το 1453 σηματοδότησε επισήμως το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και έφερε την οθωμανική απειλή στο κατώφλι της Χριστιανοσύνης. Η γεωστρατηγική αξία της Μεσογείου ήταν αδιαμφισβήτητη με τις δυο συγκρουόμενες πλευρές, τα Δυτικά βασίλεια και την Υψηλή Πύλη, να επιδιώκουν την ανάδειξη τους ως κυρίαρχοι της περιοχής.

Σταδιακά από τα τέλη του 15ου και αρχές 16ου αιώνα έχουμε την μετακίνηση του κέντρου του κόσμου από την Μεσόγειο προς τον Ατλαντικό ωκεανό. Αρχή αυτού του γεγονότος ήταν η ανακάλυψη το 1487 από τον Βαρθολομαίο Ντιάζ *(Bartholomeu Dias)*[60] του ακρωτήριου της Καλής Ελπίδας[61] και στη συνέχεια η ανακάλυψη της Αμερικής το 1492 από τον Χριστόφορο Κολόμβο[62] *(Christopher Columbus)*.[63] Παρότι όμως κατά τη διάρκεια του 16ου αιώνα και μετά την ανακάλυψη του Νέου Κόσμου, το ευρωπαϊκό κέντρο οικονομικής και πολιτικής δραστηριότητας μετατοπίστηκε από τη Μεσόγειο στον Ατλαντικό και πέρα από αυτόν, ωστόσο στο ευρύτερο πλαίσιο του παγκόσμιου εμπορίου και των διεθνών αντιπαροχών η Μεσόγειος διατήρησε τη στρατηγική της σημασία. Αυτή η παλαιά θάλασσα του κόσμου, μπορεί να έχανε τη μονοκρατορία της σε διάφορα επίπεδα, εμπορικό, οικονομικό, πολιτικό, αλλά δεν έπαυε να παραμένει κύρια σκηνή εξελίξεων μεταξύ των μεγάλων αυτοκρατοριών. Αδιαμφησβήτητο γεγονός είναι όμως ότι η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς και οι ανακαλύψεις των Πορτογάλων επέφεραν καίρια χτυπήματα στο εμπόριο των ιταλικών κρατών και κυρίως της Βενετίας.

Τον 15ο αιώνα σημειώθηκαν δυο σημαντικά γεγονότα σε κάθε πλευρά της Μεσογείου, γεγονότα που συνέτειναν και αυτά με την σειρά τους στην αύξηση του φαινομένου της πειρατείας. Στην Ανατολική Μεσόγειο η άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 είχε ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό των χριστιανικών πλοίων από την Μαύρη Θάλασσα, και στην Δυτική η σταδιακή εκδίωξη των Μαυριτανών από την Ισπανία από το 1492, είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των ανέστιων, στην ανατολή των χριστιανών και

[60] Πορτογάλος εξερευνητής. Γεννήθηκε το 1450 και πέθανε το 1500. Είναι περισσότερο γνωστός για το γεγονός ότι ήταν ο πρώτος Ευρωπαίος που γύρισε το νότιο άκρο της Αφρικής, δημιουργώντας έτσι ένα θαλάσσιο εμπορικό δρομολόγιο μεταξύ της Δυτικής Ευρώπης και της Ασίας. Βλ. James E. Seelye, "Dias Bartolomeu", *EWH*, τ. 3, 104.

[61] Ιωάννης Δ. Ψαράς, *Ιστορία της Νεότερης Ευρώπης 1492-1815, Από την Ανακάλυψη της Αμερικής ως το Συνέδριο της Βιέννης*, Θεσσαλονίκη 2003, 27.

[62] Γενοβέζος ναυτικός και εξερευνητής, γνωστός για το ταξίδι του στην Αμερική στις 12 Οκτωβρίου 1492. Γεννήθηκε το 1451 και πέθανε το 1506. Βλ. Michael J. Schroeder, "Colombus Christopher", *EWH*, τ. 3, 85-87.

[63] Fernand Braudel, *Η Μεσόγειος, ο Χώρος και η Ιστορία*, Αθήνα 1990 (μτφ. Έφη Αβδελά, Ρίκα Μπενβενίστε), 159.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

στην δύση των μουσουλμάνων, με πολλούς από αυτούς να υιοθετούν τον δρόμο της πειρατείας εφόσον ήταν πλέον χωρίς σπίτια και οικονομικά καταστραμμένοι. Οι χριστιανοί πειρατές είχαν συνήθως τις βάσεις τους στην Σικελία ή στην Μάλτα ή σε κάποιο άλλο νησί των δαλματικών ακτών, ενώ οι μουσουλμάνοι πειρατές στην βόρεια Αφρική και στις ακτές της Μπαρμπαριάς *(Barbary Coast)*.[64]

Έτσι στο τέλος του 15ου αιώνα παρατηρείται μια αύξηση της πειρατείας σε ολόκληρη την Μεσόγειο πράγμα το οποίο καθιστά τα θαλάσσια ύδατα της περιοχής μη ασφαλή, αφού συχνά οι πειρατές που έπλεαν σε όλα τα μήκη και πλάτη της, με επιδρομές τους κατά των εμπορικών πλοίων, ακτών και νησιών άρπαζαν χιλιάδες σκλάβους και προμήθειες κάθε χρόνο.[65] Υπήρχαν και χριστιανοί και μουσουλμάνοι πειρατές, μεταξύ των χριστιανών οι Ιππότες του Αγίου Ιωάννη *(Knights of St John)*[66] της Ρόδου, οι οποίοι ήταν οι πιο φημισμένοι και είχαν ως κύριο σκοπό και μέλημα τους έναν ιερό πόλεμο εναντίον του Ισλάμ. Για την συντήρηση των γαλερών τους βασίζονταν κατά κύριο λόγο στα κτήματά τους στη Δυτική Ευρώπη. Από την άλλη πλευρά, οι μουσουλμάνοι πειρατές, οι οποίοι είχαν την υποστήριξη πολλές φορές της οθωμανικής αυλής, είχαν ιδρύσει ασφαλείς βάσεις στη Βόρεια Αφρική, διοικούνταν από δραστήριους και ταλαντούχους διοικητές, και οδήγησαν τον πόλεμο μεταξύ χριστιανικού και μουσουλμανικού πολεμικού ναυτικού βαθιά μέσα στη Δυτική Μεσόγειο.[67]

Ένα γεγονός το οποίο έλαβε χώρα στα τέλη του 15ου και πρέπει να σημειωθεί, είναι, όπως λέχθηκε και πιο πάνω, η απέλαση από την Ισπανία των Εβραίων το 1492, οι οποίοι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Πολλοί από αυτούς όμως βρήκαν καταφύγιο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία με τον Βαγιαζήτ Β΄ *(Bayazid II)*[68] να τους καλωσορίζει δηλώνοντας μάλιστα:

---

[64] John Julius Norwich, *Mare Nostrum, Μια Ιστορία της Μεσογείου*, Αθήνα 2011 (μτφ. Κατερίνα Χαλμούκου), 353-354.

[65] David Abulafia, *The Great Sea, A Human History of the Mediterranean*, New York 2011, 413.

[66] Ένα θρησκευτικό και ιπποτικό τάγμα το οποίο χρονολογείται από τον 11ο αιώνα. Πέραν του στρατιωτικού του χαρακτήρα το τάγμα ήταν φημισμένο και για τις ιατρικές του υπηρεσίες που προσέφερε στους άρρωστους προσκυνητές στα νοσοκομεία του τάγματος. Το 1310 οι Ιωαννίτες Ιππότες απέκτησαν το νησί της Ρόδου, όπου και εγκαταστάθηκαν, με κύριο μέλημα τους με την ναυτική τους δύναμη να περιπολούν την Ανατολική Μεσόγειο ενάντια στη μουσουλμανική απειλή. Το 1522 αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν από το νησί μετά την ήττα τους από τον Σουλεϊμάν τον Μεγαλοπρεπή και το 1530 ο Κάρολος Ε΄ τους παραχώρησε το νησί της Μάλτας. Το 1565 καταφέρνουν να αποκρούσουν την οθωμανική επίθεση κατά της Μάλτας θέτοντας τέλος στο αήττητο των Οθωμανών, γεγονός το οποίο αποτέλεσε μεγάλη επιτυχία για το τάγμα. Το 1571 έλαβαν επίσης μέρος και στη ναυμαχία της Ναυπάκτου. Οι Ιωαννίτες Ιππότες παρέμειναν στο νησί μέχρι το 1798, έτος το οποίο ο Ναπολέων Α΄ κατέκτησε το νησί. Βλ. O. P. Sherbowitz, Wetzor C. Toumanoff, "Knights of Malta", *NCE,* τ. 8, 193-195.

[67] Abulafia, *The Great Sea,* 414.

[68] Οθωμανός Σουλτάνος. Γεννήθηκε κατά πάσα πιθανότητα τον Δεκέμβριο του 1447 ή τον Ιανουάριο του 1448 αν και ορισμένες πηγές δίνουν ως ημερομηνία γέννησης του το 1452 ή το 1453. Βασίλευσε από το 1481 μέχρι

Μπορείτε να θεωρείτε έναν τέτοιο Βασιλιά (δηλαδή τον Φερδινάνδο της Ισπανίας) σοφό και έξυπνο; Φτωχαίνει την χώρα του και πλουτίζει το βασίλειο μου.[69]

Η άφιξη των Εβραίων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία υποβοήθησε την ανάπτυξη του εμπορίου, αφού οι Εβραίοι μαζί με τα υπάρχοντα τους μετέφεραν και την πλούσια εμπορική και βιοτεχνική τους παράδοση.[70] Επίσης η μαζική κάθοδος των Εβραίων το 1492 στην Οθωμανική Αυτοκρατορία άνοιξε το δρόμο για μια σημαντική μεταφορά τεχνολογίας στις κλωστοϋφαντουργικές βιομηχανίες, στην κατασκευή όπλων και σε διάφορους άλλους τομείς.[71] Πέραν από αυτό οι Εβραίοι θα εισάγουν και την τυπογραφία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.[72] Σχετικά με αυτό το θέμα ο Γάλλος πράκτορας Νικόλας ντε Νικολάι *(Nicolas de Nicolay)* σημείωσε ότι:

Οι Εβραίοι έχουν ανάμεσα τους τους πιο έξοχους εργάτες από όλες τις τέχνες και τις χειροτεχνίες, ειδικά τους Μαράνες, οι οποίοι τελευταία εκδιώχθηκαν και οδηγήθηκαν έξω από την Ισπανία και την Πορτογαλία, και που προς μεγάλη ζημιά και βλάβη της Χριστιανοσύνης, έχουν διδάξει τους Τούρκους διάφορες εφευρέσεις, τέχνες και μηχανές πολέμου, πως να φτιάχνουν πυροβολικό, αρκεβούζια, πυρίτιδα, μπάλες κανονιών και άλλα πυρομαχικά. Επίσης έχουν ιδρύσει τυπογραφεία, τα οποία δεν τα είχε ξαναδεί ποτέ πριν κανείς σε αυτές τις χώρες, με τα οποία έχουν φέρει στο φως με ευανάγνωστους χαρακτήρες διάφορα βιβλία σε γλώσσες, όπως ελληνικά, λατινικά, ιταλικά, ισπανικά και εβραϊκά, τα οποία είναι η μητρική τους γλώσσα.[73]

Στα τέλη του 15ου αιώνα και πιο συγκεκριμένα το 1480 οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν το Οτράντο, την πρώτη τους κατάκτηση εντός της Ιταλίας, γεγονός που προκαλεί μεγάλο φόβο στον Πάπα και για τον λόγο αυτό θα υποστηρίξει τον στρατό της Νάπολης και ένα χρόνο αργότερα το 1481 τα ιταλικά στρατεύματα θα καταφέρουν να ανακτήσουν την πόλη.[74] Με τον θάνατο του Μεχμέτ του Πορθητή όμως το 1481 εξαφανίστηκε ο άμεσος κίνδυνος για μια νέα επίθεση κατά της νότιας Ιταλίας από τις οθωμανικές δυνάμεις. Το 1499 ο στόλος των Βενετών ηττάται από τον οθωμανικό στόλο έξω από τον όρμο του Ναυαρίνου, ήττα που δηλώνει με έμμεσο τρόπο την άνοδο του οθωμανικού ναυτικού. Στα τέλη Αυγούστου του 1499 οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν την Ναύπακτο και το 1500 την Μεθώνη

το 1512 όπου και αναγκάστηκε σε παραίτηση από τον γιό του Σελίμ Α΄ τον Απρίλιο του 1512. Πέθανε τον Μάιο του 1512. Βλ. V. J. Parry, "Bāyazīd II", *EI*^{2}, τ.1, 1119-1121.

[69] Caroline Finkel, *Οθωμανική Αυτοκρατορία 1300-1923*, Αθήνα 2007 (μτφ. Μιχάλης Δελέγκος), 129.

[70] Χασιώτης, *Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις,* 65.

[71] İnalcık, *Turkey and Europe*, 144.

[72] Fernand Braudel, *Η Μεσόγειος και ο Μεσογειακός Κόσμος την Εποχή του Φιλίππου Β' της Ισπανίας*, τ.2, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2002 (μτφ. Κλαίρη Μητσοτάκη), 529.

[73] Mark Mazower, *Salonica, City of Ghosts: Christians Muslims and Jews 1430-1950*, London 2004, 48.

[74] Verhaaren, *Allies with the Infidel*, 27.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

και την Κορώνη, δυο λιμάνια μεγάλης στρατηγικής σημασίας αλλά και την Πύλο.[75] Η απώλεια σχεδόν όλων των εμπορικών σταθμών στην ελληνική χερσόνησο και ιδιαίτερα της Μεθώνης, καθώς και οι νέες γεωγραφικές ανακαλύψεις των Πορτογάλων, η ανακάλυψη δηλαδή του ακρωτήριου της Καλής Ελπίδας, όπως προαναφέρθηκε, έφεραν καταστροφικά αποτελέσματα στο διαμετακομιστικό εμπόριο των Βενετών. Για την Οθωμανική Αυτοκρατορία η προσάρτηση αυτών των νέων περιοχών και σπουδαίων εμπορικών οδών μεταξύ της Ανατολικής και Δυτικής Μεσογείου, σήμαινε ανάπτυξη της ναυτικής και εμπορικής της δραστηριότητας.

Οι απώλειες ώθησαν τη Βενετία σε διπλωματική δράση και μέχρι το τέλος Μαΐου του 1501 είχαν επιτύχει την σύναψη μιας τριπλής συμμαχίας μεταξύ του Πάπα, της Βενετίας και της Ουγγαρίας και επιπλέον έπεισαν τους Βασιλείς της Γαλλίας και της Ισπανίας να συμβάλουν στον πόλεμο. Πριν ακόμα την σύναψη της συμμαχίας, με την συμβολή των ισπανικών δυνάμεων, η Βενετία τον Δεκέμβριο του 1500 κατέλαβε την Κεφαλονιά. Το 1501 οι Βενετοί σε συνεργασία με τους Γάλλους επιτέθηκαν στη Μυτιλήνη, χωρίς καμιά όμως επιτυχία, αλλά το 1502 με την ένοπλη βοήθεια του Πάπα, η Βενετία κατέλαβε το νησί της Λευκάδας και εγκαθίδρυσε προσωρινά μια κυριαρχία στα νησιά του Ιονίου, με τον έλεγχο της Κέρκυρας, Λευκάδας, Κεφαλονιάς και Ζακύνθου. Ο Βαγιαζήτ Β΄ ωστόσο, αντιστάθμισε αυτή την απώλεια με τη κατάληψη τον ίδιο χρόνο του ενετικού λιμανιού του Δυρραχίου στην Αδριατική. Ο πόλεμος όμως είχε εξαντλήσει οικονομικά την Βενετία, και πλέον η σύναψη ειρήνης με την Οθωμανική Αυτοκρατορία αποτελούσε επιτακτική ανάγκη. Με τη συνθήκη ειρήνης του 1503, η Βενετία διατηρώντας τα εμπορικά της προνόμια στην οθωμανική επικράτεια εγκατέλειψε τη Μεθώνη, τη Κορώνη, τη Ναύπακτο, το Δυρράχιο και παραχώρησε τη Λευκάδα στο Βαγιαζήτ Β΄. Κατά το ίδιο έτος, ο Σουλτάνος σύναψε ανακωχή επτά ετών με την Ουγγαρία. Ο πόλεμος είχε επιφέρει στο Βαγιαζήτ Β΄ σημαντικά εδαφικά κέρδη στον ελληνικό χώρο.[76]

Η σημαντικότητα της συνθήκης του 1503, είναι ότι η σύναψή της σηματοδότησε την εμφάνιση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως μείζονας ναυτικής δύναμης στη Μεσόγειο αλλά και την είσοδο των Οθωμανών στην ευρωπαϊκή διπλωματία, ως έναν ολοένα και πιο σημαντικό παράγοντα στην εξισορρόπηση της εξουσίας. Επιπρόσθετα, η συνθήκη υποδήλωνε και μια υποχώρηση της Βενετίας από την Ανατολική Μεσόγειο αφού, όπως προαναφέρθηκε έχασε τα σημαντικά λιμάνια της Κορώνης και της Μεθώνης, αλλά και αυτά της Ναυπάκτου και του Δυρραχίου. Με λίγα λόγια, η σταδιακή επέκταση των Οθωμανών

[75] Χασιώτης, *Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις*, 63.
[76] Colin Imber, *The Ottoman Empire 1300-1600, The Structure of Power*, London 2002, 41.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

στην Ανατολική Μεσόγειο και η αναπόφευκτη υποχώρηση των Ενετών στην ίδια περιοχή, καθιστούσε τους Οθωμανούς σημαντικούς σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο, όχι μόνο στη συγκεκριμένη περιοχή, αλλά σε ολόκληρη τη Μεσόγειο.

Ο Βαγιαζήτ Β΄ φαινόταν να πετυχαίνει τις αρχικές του επιδιώξεις να εκδιώξει τους Βενετούς από τα Βαλκάνια. Επιπρόσθετα με την επιτυχία τους αυτή οι Οθωμανοί κατάφεραν να αποκτήσουν πρόσβαση στα δρομολόγια της Δυτικής Μεσογείου. Τα πλεονεκτήματα αυτής της συνθήκης για τη Βενετία ήταν η επανάληψη των εμπορικών προνομίων για τους Βενετούς εμπόρους στην οθωμανική επικράτεια και η εξασφάλιση κάποιας ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο, ενώ η Βενετία έστρεψε την προσοχή της στην εσωτερική ιταλική πολιτική κατάσταση. Το κόστος ήταν οι εδαφικές της απώλειες (Μεθώνη, Ναύπακτος, Πύλος, Δυρράχιο, Κορώνη) και η πληρωμή ετήσιου φόρου αξίας δέκα χιλιάδων δουκάτων στους Οθωμανούς.[77]

Με ορμητήριο τα ασφαλή λιμάνια της Μπαρμπαριάς, όπως την αποκαλούσαν οι Ευρωπαίοι και οι Άραβες Μαγκρέμπ *(Maghreb)*, οι επιδρομές των μουσουλμάνων πειρατών έγιναν πιο εντατικές. Οι χριστιανοί σε μια προσπάθεια να σταματήσουν αυτές τις πειρατικές επιδρομές κατέλαβαν τα πειρατικά οχυρά στις ακτές της Μπαρμπαριάς και έχτισαν μια αμυντική γραμμή με φρούρια στην περιοχή. Το μέτρο αυτό όμως ήταν τελικά αναποτελεσματικό, αφού τα φρούρια δεν ήταν επαρκώς εφοδιασμένα. Τα αδέρφια Μπαρμπαρόσα, ο Ορούτς *(Oruç)*[78] και ο Χιζίρ *(Hızır)*[79], ήταν οι πιο φημισμένοι πειρατές της Ανατολικής Μεσογείου. Το 1512 αφού έφτασαν στις ακτές του Μαγκρέμπ, ο Ορούτς και τα πληρώματα του εγκαταστάθηκαν στο νησί Τζέρμπα *(Jerba)*, απέναντι από τις ακτές της σημερινής Τυνησίας, από όπου εξορμούσαν κατά των διερχόμενων πλοίων που ταξίδευαν από την Βόρεια Αφρική μέχρι τις ακτές της Ιταλίας. [80]

Το 1512 ο Βαγιαζήτ Β΄ εξαναγκάζεται σε παραίτηση από τον εξεγερθέντα γιο του Σελίμ Α΄ *(Selim I),*[81] ο οποίος είχε και την στήριξη των γενιτσάρων, γεγονός που

[77] Palmira Brummett, *Ottoman Seapower and Levantine*, New York 1994, 22.
[78] Διάσημος Οθωμανός ναυτικός που καθιέρωσε την οθωμανική κυριαρχία στην Αλγερία. Πέθανε το 1518. Βλ. İdris Bostan, "Oruç Reis", *TDVİA*, τ. 33, 426-428.
[79] Διάσημος Οθωμανός πειρατής και μεγάλος ναύαρχος του οθωμανικού στόλου. Γεννήθηκε στην Μυτιλήνη μάλλον το 1466 και πέθανε στις 4 Ιουλίου του 1546. Προκειμένου να αντιμετωπίσουν τη δύση στη Μεσόγειο, οι Οθωμανοί ενέταξαν στην υπηρεσία τους τον αρχιπειρατή Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα ο οποίος είχε ως ορμητήριο του το Αλγέρι. Το 1529, για λόγους προστασίας το Αλγέρι ενσωματώθηκε στην οθωμανική αυτοκρατορία και εκχωρήθηκε στον Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα ο οποίος αργότερα διορίζεται αρχιναύρχος του οθωμανικού στόλου *(Kapudan paşa)*. Βλ. A. Galotta, "Khayr Al-Dīn Pasha", *EI*^{2}, τ.4,1155-1158.
[80] Roger Crowley, *Empires of the Sea, The Final Battle for the Mediterranean 1521-1580,* London 2008, 33-34.
[81] Ο Σελίμ Α΄ ήταν ο ένατος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γνωστός και ως *Γιαβούζ (Yavuz)*, ο σκληρός δηλαδή. Βασίλευσε από τις 24 Απριλίου 1512 μέχρι τις 21 Σεπτεμβρίου 1520. Κατακτητής της ανατολικής Μικράς Ασίας, της Συρίας και της Αιγύπτου. Γεννήθηκε στην Αμάσεια το 1470-1471. Ήταν ο

καταδεικνύει τον σημαντικό ρόλο του σώματος στην ανάληψη του θρόνου και την ανάγκη ταυτόχρονα του εκάστοτε Σουλτάνου ή υποψήφιου Σουλτάνου να τυγχάνει με την στάση του της εύνοιας του σημαντικού αυτού στρατιωτικού σώματος της αυτοκρατορίας. Η βασιλεία του αποτέλεσε σημαντικό βήμα στην εξέλιξη της αυτοκρατορίας αφού οι κατακτήσεις του ήταν άκρως σημαντικές, κατακτήσεις οι οποίες κατάφεραν να επεκτείνουν τον οθωμανικό έλεγχο πέρα από τα παράλια της Μαύρης Θάλασσας και της Πελοποννήσου. Πιο σημαντικές όμως ήταν οι θεσμικές καινοτομίες του. Ήταν ο Βαγιαζήτ Β΄ ο οποίος ξεκίνησε τη συστηματική κωδικοποίηση του οθωμανικού εθιμικού δικαίου, μέσω της οποίας ρυθμίστηκε η σχέση μεταξύ των κατόχων τιμαρίου και των αγροτών στη γη τους, αλλά και οι στρατιωτικές υποχρεώσεις των κατόχων τιμαρίων. Ήταν έτσι επί βασιλείας του Βαγιαζήτ Β΄ που τα *«κλασικά οθωμανικά όργανα»* της αυτοκρατορίας έλαβαν τη *«κλασική»* διατύπωση τους.[82]

Επίσης, κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Βαγιαζήτ Β΄ ο οθωμανικός στόλος αριθμούσε περίπου πεντακόσια πλοία ενώ το 1470, την εποχή της βασιλείας του Μεχμέτ Β΄, ο αριθμός του οθωμανικού στόλου ανερχόταν στις ενενήντα δύο γαλέρες *(kadırga)*[83], με άλλα λόγια δηλαδή μέσα σε λίγα χρόνια ο οθωμανικός στόλος είχε πενταπλασιαστεί.[84] Αυτή η αύξηση στα πλοία του οθωμανικού στόλου καταδεικνύει σαφώς την αύξηση της ναυτικής υπεροχής των Οθωμανών, κυρίως στην Ανατολική Μεσόγειο, αλλά και επίσης θα αποτελέσει σημαντικό όπλο στα χέρια των επόμενων Σουλτάνων, ιδίως του Σελίμ Α΄, και θα διαδραματίσει επίσης σημαντικό ρόλο στις μετέπειτα οθωμανικές κατακτήσεις, λειτουργώντας μάλιστα και ως φόβητρο για τις χριστιανικές δυνάμεις. Η αύξηση αυτή, καταδεικνύει επίσης τη σημασία που οι Οθωμανοί απέδιδαν στη Μεσόγειο και στην καθιέρωσή τους ως τη σημαντικότερη ναυτική δύναμη, γεγονός που με τη σειρά του τροφοδοτούσε τις αυτοκρατορικές τους φιλοδοξίες για περαιτέρω προώθησή τους στη Δυτική Μεσόγειο.

Με την άνοδο του στο θρόνο ο Σελίμ Α΄, ως υποστηρικτής του σουνιτικού Ισλάμ, έστρεψε τις βλέψεις του πρώτα προς τα ανατολικά και στην αντιμετώπιση του σάχη Ισμαήλ

μικρότερος γιος του Σουλτάνου Βαγιαζήτ Β΄ και της Αϊσέ. Πέθανε στις 21 Σεπτεμβρίου του 1520. Βλ. Halil İnalcık, "Selīm I", *EI²*, τ. 9, 127-131.

[82] Imber, *The Ottoman Empire*, 44.

[83] Ένα από τα καλύτερα πλοία του πολεμικού ναυτικού με πενήντα-πενήντα ένα μέτρα μήκος και πλάτος έξι κόμμα τέσσερα-έξι κόμμα επτά μέτρα. Γρήγορο με τη δυνατότητα για ταχείς ελιγμούς και με πολύ δυνατό έμβολο (αιχμηρή προεξοχή στην πλώρη των παλαιότερων πολεμικών πλοίων που χρησίμευε για την πρόκληση ρήγματος σε αντίπαλα πλοία). Στο κατάστρωμα κοντά στην πλώρη υπήρχαν μεγάλα κανόνια και ανάλογα με το μέγεθος του πλοίου υπήρχαν στο κέντρο του τρία-εφτά κανόνια. Αρκετά καλά κατασκευασμένο για να αντέχει στις καταιγίδες με σαράντα εννέα κουπιά και με πλήρωμα εκατό ενενήντα έξι κωπηλάτες και εκατό πολεμιστές και μαζί με τους πυροβολητές και τους υπόλοιπους ναύτες όλοι μαζί σύνολο τρακόσια τριάντα άτομα. Βλ. Kara, *Türk Deniz*, 67-68.

[84] Χρήστος Ι. Κονταρίδης, *Ο Οθωμανικός Στρατός (1299-1922)*, Αθήνα 2012, 199.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Α΄ *(Ismail I),*[85] ιδρυτή της δυναστείας των Σαφαβιδών και υποστηριχτή του σιιτικού Ισλάμ. Την ίδια ώρα έπρεπε όμως να αντιμετωπίσει και τις εξεγέρσεις των Κιζιλμπάσηδων, Τουρκομάνων της Βορειοανατολικής Μικράς Ασίας και Αρμενίας, που τάχθηκαν και αυτοί με το μέρος των Σαφαβιδών ως σιίτες μουσουλμάνοι. Αφού αρχικά εξουδετέρωσε τους Κιζιλμπάσηδες, επικεντρώθηκε αποκλειστικά στον αγώνα του κατά του σάχη Ισμαήλ Α΄ και στις 23 Αυγούστου του 1514 τον κατατρόπωσε στην μάχη του Τσαλντιράν *(Çaldıran)*, στην Ανατολική όχθη του Ευφράτη. Μετά την νίκη του αυτή η Δυτική Αρμενία, το Κουρδιστάν, η Ταυρίδα και το νότιο Ιράκ έγιναν οθωμανικές επαρχίες. Αργότερα ο Σελίμ Α΄ μέχρι το 1515 ενσωμάτωσε στην αυτοκρατορία όλες τις μικρασιατικές κουρδικές και τουρκομανικές επαρχίες, ενώ το 1516 ενσωμάτωσε στην αυτοκρατορία και το βόρειο Ιράκ.[86]

Το 1516 ο Ορούτς καταλαμβάνει το Αλγέρι.[87] Οι Ισπανοί σε μια αντεπίθεση τους αδυνατούν να εκδιώξουν τα αδέρφια Μπαρμπαρόσα από το Αλγέρι, έχοντας μάλιστα σοβαρές απώλειες στο στόλο και στους στρατιώτες τους. Στην συνέχεια ο Ορούτς καταλαμβάνει την παλιά πρωτεύουσα του Μαγκρέμπ, την Τλεμσέν *(Tlemcen)*, και γίνεται κυρίαρχος σχεδόν όλης της έκτασης που αποτελεί η σημερινή Αλγερία. Ο Κάρολος Ε΄ *(Charles V)*[88] εκμεταλλευόμενος την έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στην Βόρεια Αφρική, γνωρίζοντας ότι οι Άραβες ήταν έτοιμοι να εξεγερθούν εναντίον του Ορούτς, δημιούργησε μια γενική αραβική εξέγερση, απέκοψε τους δρόμους ανεφοδιασμού προς το Αλγέρι, απέκλεισε την Τλεμσέν και την πολιόρκησε. Τελικά ο Ορούτς σκοτώνεται και το σώμα του καρφώνεται στα τείχη της Τλεμσέν. Μετά το θρίαμβο του Καρόλου τα ισπανικά στρατεύματα αποσύρονται στην Ισπανία χωρίς καν να επιχειρήσουν καμιά επίθεση κατά του Αλγεριού, με το Χιζίρ, το μικρότερο αδερφό του Ορούτς, να αναλαμβάνει την σκυτάλη και την δέσμευση για ιερό πόλεμο στις δυτικές θάλασσες. Ο Χιζίρ κατανοώντας ότι η θέση του στο Μαγκρέμπ ήταν δυσμενής, εγκαταλείπει το όραμα του αδερφού του για ανεξάρτητο κράτος και στέλνει στον Σουλτάνο ένα πλοίο με δώρα και με μια επίσημη δήλωση υποταγής προς τον ίδιο, στην οποία ζητούσε να συμπεριληφθεί το Αλγέρι στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Σουλτάνος Σελίμ Α΄ αποδέχεται την πρόταση του Χιζίρ και τον διορίζει επίσημα κυβερνήτη του Αλγεριού.[89]

---

[85] Γεννήθηκε το 1487 και πέθανε το 1524. Ήταν ο ιδρυτής της δυναστείας των Σαφαβιδών, ο οποίος καθιέρωσε την Περσία ως κυρίαρχο κράτος της δυναστείας και καθιέρωσε επίσης το σιιτικό Ισλάμ ως επίσημη κρατική θρησκεία. Η δυναστεία των Σαφαβιδών κυβερνούσε την Περσία από το 1501 έως το 1736. Βλ. Gábor Ágoston, "Ismail I", *EOE*, 284-286.

[86] Αλέξιος Γ. Κ. Σαββίδης, *Δοκίμια Οθωμανικής Ιστορίας*, Αθήνα 2002, 73-75.

[87] Crowley, *Empires of the Sea,* 36.

[88] Βασιλιάς της Ισπανίας από το 1516 και Αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από το 1519. Γεννήθηκε το 1500 στην Φλάνδρα και πέθανε το 1559. Βλ. E. D. Mcshane, "Charles V, Holy Roman Emperor", *NCE*, τ. 3, 429-432.

[89] Crowley, *Empires of the Sea,* 37-38.

Έτσι, οι μουσουλμάνοι πειρατές εγκαταστάθηκαν στο Αλγέρι το 1516 και με τις βάσεις τους στη Βόρεια Αφρική και στα δυτικά της Μεσογείου θα εξυπηρετούσαν τους Οθωμανούς στον πόλεμο τους κατά της Ισπανίας. Η Τύνιδα και το Αλγέρι έγιναν ημι-αυτόνομες οθωμανικές επαρχίες, που εκτείνονταν στην εξουσία του Σουλτάνου και σηματοδότησαν την αρχή μιας μακράς σύγκρουσης στην Δυτική Μεσόγειο με την Ισπανία.[90] Η συνεργασία επίσης του αυτοκρατορικού στόλου με τον στόλο των κουρσάρων μείωνε σημαντικά τα έξοδα της Υψηλής Πύλης όσο αφορά την ναυτιλία αφού σε διαφορετική περίπτωση θα χρειαζόταν και περισσότερα πλοία και περισσότερα πληρώματα αλλά και περισσότερες προμήθειες.

Η Υψηλή Πύλη έστρεψε την προσοχή της στην Ανατολική Μεσόγειο, σκεπτόμενη ότι τρία από τα σημαντικότερα νησιά, η Χίος, η Κύπρος και η Κρήτη εξακολουθούν να βρίσκονται κάτω από την κυριαρχία Γενουατών και Ενετών.[91] Οι εξελίξεις κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών του 16ου αιώνα κατέστησαν την Ανατολική Μεσόγειο μια σχεδόν οθωμανική θάλασσα. Το 1516 τα οθωμανικά στρατεύματα συνέτριψαν τους Μαμελούκους *(Mamluks)*[92] στη Συρία, ανοίγοντας το δρόμο για μια γρήγορη και εύκολη κατάληψη της Αιγύπτου το 1517.[93] Η Συρία, η Αίγυπτος και το Χετζάζ *(Hejaz)* αναγνώρισαν την οθωμανική επικυριαρχία, με το Σελίμ Α΄ να προβάλλει διεκδικήσεις και σε εδάφη της Υεμένης. Οι νέες κτήσεις αποτέλεσαν πλούσιες πηγές γεωργικών προϊόντων για την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Με την προσάρτηση της Μέκκας και της Μεδίνας, των ιερών τόπων του Ισλάμ, η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν αποτελούσε πια μεθοριακό κράτος αλλά ισλαμικό χαλιφάτο και οι Οθωμανοί Σουλτάνοι θεωρούσαν τους εαυτούς τους προστάτες όλου του μουσουλμανικού κόσμου. Η απόκτηση των τριών ιερών πόλεων της Μέκκας, Μεδίνας και Ιερουσαλήμ έδωσε την πρωτοκαθεδρία στον Οθωμανό Σουλτάνο μεταξύ των μουσουλμάνων ηγεμόνων, και ενίσχυσε την αξίωσή του ότι είναι ο μοναδικός υπερασπιστής του Ισλάμ και των απανταχού μουσουλμάνων. Εξίσου σημαντικός ήταν και ο έλεγχος της Ερυθράς Θάλασσας και η πρόσβαση στο κερδοφόρο εμπόριο της Άπω Ανατολής, διαδρομές που αμφισβητήθηκαν από τους Πορτογάλους όταν κατέλαβαν το Ορμούζ *(Hormuz)* το 1511. Η κατάληψη του Καΐρου έφερε στους Οθωμανούς το λιμάνι του Σουέζ, όπου εκεί

[90] Imber, *The Ottoman Empire,* 48.
[91] Abulafia, *The Great Sea,* 435.
[92] Ήταν στρατιωτικά τάγματα δούλων που αρχικά αποτελούσαν την σωματοφυλακή των Σουλτάνων της Αιγύπτου, τα οποία στην συνέχεια με την αύξηση της δύναμης τους ανέλαβαν την διοίκηση της Αίγυπτου από το 1250 έως το 1517, και της Συρίας από το 1260 έως το 1516. Βλ. D. Ayalon, "Mamlūk", *EI*^{2}, τ. 6, 314-321.
[93] Michael Winter, "The Ottoman Occupation", Carl F. Petry (επιμ.), *The Cambridge History of Egypt, Islamic Egypt 640-1517*, τ.1, Cambridge 2008, 490-516.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

διατηρήθηκε ένας στόλος με το καθήκον να αντιμετωπίζει την πορτογαλική παρουσία τόσο στην Ερυθρά Θάλασσα όσο και στον Ινδικό Ωκεανό.[94]

Η οθωμανική κατάκτηση της Αιγύπτου το 1517 αύξησε τη σημασία μιας θαλάσσιας σύνδεσης μεταξύ της Κωνσταντινούπολης και των νεοαποκτηθέντων εδαφών. Τα νησιά της Κρήτης, της Κύπρου και της Ρόδου, στρατηγικά τοποθετημένα στην πιο άμεση διαδρομή προς την Αίγυπτο, ξαφνικά έγιναν ζωτικά για τους Οθωμανούς. Σε μια, όπως προαναφέρθηκε, Ανατολική Μεσόγειο που έμοιαζε να μετατρέπεται σε οθωμανική θάλασσα, τα νησιά κτήσεις της Βενετίας που της επέτρεπαν ακόμη να υπάρχει σε ένα θαλάσσιο χώρο που μετατρεπόταν σε οθωμανικό, αποτελούσαν στην ουσία εδάφη προς κατάληψη. Επιπρόσθετα, οι Ιππότες του Αγίου Ιωάννη, που βρίσκονται στη Ρόδο, αποτελούσαν συνεχή κίνδυνο για το οθωμανικό εμπόριο και για μουσουλμάνους προσκυνητές που κατευθυνόταν προς τη Μέκκα μέσω της Αιγύπτου.[95] Ουσιαστικά μετά την κατάληψη της Αιγύπτου από τους Οθωμανούς το 1517, η Ρόδος λόγω της γεωγραφικής της θέσης αποτελούσε στρατηγική απειλή για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αφού οι Ιππότες που έδρευαν στο νησί ευθύνονταν για τις απώλειες των προμηθειών που είχαν προορισμό το παλάτι και ήταν καίριας σημασίας για την οικονομία της πρωτεύουσας, της Κωνσταντινούπολης.

Επίσης, οι Ιππότες βύθιζαν τα πλοία των εμπόρων και προσκυνητών που κατευθύνονταν στην Αίγυπτο και αιχμαλώτιζαν τους μουσουλμάνους ταξιδιώτες τους. Έτσι, σε ένα συνδυασμό στρατηγικών σχεδιασμών και προστασίας των μουσουλμάνων προσκυνητών, ο Σουλτάνος Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής, νιώθοντας τον εαυτό του ως επικεφαλής των μουσουλμάνων αλλά και στο πλαίσιο εξυπηρέτησης των φιλοδοξιών της Υψηλής Πύλης, αποφάσισε να επιτεθεί στους Ιππότες. Ο Μεγάλος Μαγίστρος Φιλίπ Βιλιέ ντε λ'ιλ Αντάμ *(Philippe Villiers de L'Isle Adam)* ο οποίος είχε αντιληφθεί πως η Ρόδος θα ήταν ο επόμενος στόχος του Σουλτάνου, επανέλαβε συνεχώς τις εκκλήσεις του για βοήθεια προς τον χριστιανικό κόσμο χωρίς καμιά ανταπόκριση. Ο Σουλεϊμάν ήξερε καλά ότι η Ιταλία αποτελούσε πεδίο μάχης ανάμεσα στους Αψβούργους Βασιλιάδες της Ισπανίας και τους Βαλουά της Γαλλίας, ενώ η εξαντλημένη Βενετία από τους προηγούμενους πολέμους με τους Οθωμανούς ακολούθησε, όπως ήταν λογικό την μέθοδο των συνθηκών φιλίας με τον Σουλτάνο.[96]

[94] Aksan, *Ottomans and Europeans*, 149.
[95] Jakub J. Grygiel, *Great Powers and Geopolitical Change*, Baltimore 2006, 110.
[96] Crowley, *Empires of the Sea,* 14-15.

Το 1519 πεθαίνει ο Μαξιμιλιανός Α΄ *(Maximilian I)*[97] της Γερμανίας και ο Κάρολος Ε΄ των Αψβούργων και ο Φραγκίσκος Α΄ *(Francis I)*[98] της Γαλλίας ήταν συνυποψήφιοι για το στέμμα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, με τους εκλέκτορες όμως τελικά να επιλέγουν τον Κάρολο Ε΄.[99] Έτσι η κατοχή του αυτοκρατορικού τίτλου έκανε τον Κάρολο Ε΄ τον φυσικό υπερασπιστή της Χριστιανοσύνης ενάντια στους Οθωμανούς. Με την άνοδο του Κάρολου Ε΄ στην εξουσία αρχίζουν οι διαμάχες με τον Βασιλιά της Γαλλίας, Φραγκίσκο Α΄, ο οποίος ήλπιζε πως θα διαδεχόταν αυτός τον Μαξιμιλιανό Α΄. Το 1521 αρχίζει μεταξύ των δύο μια σειρά πολέμων τους οποίους μάλιστα συνέχισαν και οι διάδοχοι τους. Παράλληλα ξεσπάει στην Γερμανία η θρησκευτική μεταρρύθμιση με την επικράτηση του προτεσταντισμού να αποτελεί μεγάλο πλήγμα για τον Πάπα.[100] Η Ιταλία με την μορφή που είχε τότε ήταν διαιρεμένη σε τρία μέρη, στο βορρά ήταν το Γαλλικό Μιλάνο, στον νότο η Ισπανική Νάπολη και μεταξύ αυτών των δύο δυνάμεων υπήρχε το Παπικό κράτος.[101]

Το 1520 ο Σελίμ Α΄ πέθανε αφήνοντας πίσω του μεγάλη παρακαταθήκη. Η βασιλεία του είχε διπλασιάσει το μέγεθος της αυτοκρατορίας που είχε κληρονομήσει, με την προσθήκη σε αυτήν των πρώην εδαφών των Σαφαβιδών στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ανατολία, όλων των εδαφών της Αυτοκρατορίας των Μαμελούκων στην Αίγυπτο, τη Συρία, το Λίβανο, την Παλαιστίνη και το Χετζάζ και επιπλέον τη Τύνιδα και το Αλγέρι στη Βόρεια Αφρική. Μέχρι το τέλος της βασιλείας του Σελίμ Α΄, οι Οθωμανοί είχαν ένα, πολυάριθμο, σύγχρονο με τα δεδομένα της εποχής και καλά οργανωμένο ναυτικό που προκάλεσε την αυξανόμενη ανησυχία όλων όσων είχαν ναυτικά συμφέροντα στη Μεσόγειο και τις ανατολικές θάλασσες.[102] Το ισχυρό αυτό ναυτικό έδωσε στον Σουλεϊμάν ένα νέο όπλο που θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει για να πολεμήσει τους εχθρούς του τόσο στη θάλασσα όσο και στην ξηρά.

Με την άνοδο του στο θρόνο ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής είχε στείλει πρεσβευτή στο Βασιλιά Λουδοβίκο Β΄ *(Louis II)* της Ουγγαρίας για να ανανεώσει τη συνθήκη που ο πατέρας του είχε συνάψει με τον Βασιλιά. Ο Λουδοβίκος Β΄ όμως με την σειρά του αρνήθηκε και ως εκ τούτου το 1521 ο Σουλεϊμάν αποφάσισε να οδηγήσει την πρώτη

[97] Γεννήθηκε το 1459 και πέθανε το 1519. Το 1486 στέφθηκε Βασιλιάς της Γερμανίας ενώ από το 1493 έως το 1519 διετέλεσε Αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Παρόλο που ποτέ δεν στέφθηκε από τον Πάπα, κέρδισε την παπική έγκριση ως Αυτοκράτορας το 1508. Ως Αυτοκράτορας έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εγκαθίδρυση της δυναστείας των Αψβούργων στην Ισπανία. Βλ. "Maximilian I", *EWB*[2], τ.10, 356-357.
[98] Ήταν Βασιλιάς της Γαλλίας από το 1515 έως το 1547. Γεννήθηκε το 1494 και πέθανε το 1547. Συνέχισε την εδραίωση της μοναρχικής εξουσίας και την επεκτατική εξωτερική πολιτική των προκατόχων του. Υποστήριξε την ουμανιστική μάθηση και ήταν προστάτης των τεχνών. Βλ. "Francis I", *EWB*[2], τ.6, 40-43.
[99] Merry E. Wiesner-Hanks, *Early Modern Europe 1450-1789*, Cambridge 2013[2], 112.
[100] Γεώργιος Δ. Κατσούλης, Αντώνιος Ν. Στρατής, *Η Ευρώπη Απέναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η Θέσις των Ελλήνων*, τ. 1, Αθήναι 1940, 106.
[101] Norwich, *Mare Nostrum,* 321.
[102] Shaw, *History of the Ottoman Empire,* τ.1, 86.

εκστρατεία του κατά της Ουγγαρίας, εκμεταλλευόμενος και την διχόνοια των ευρωπαϊκών χριστιανικών χωρών. Ο στόχος της εκστρατείας ήταν το Βελιγράδι, η πύλη προς την κεντρική Ευρώπη, το οποίο είχε μια φρουρά μόνο επτακόσια άτομα και χωρίς καμία ενίσχυση από το Βασιλιά έπεσε στα τέλη του Αυγούστου το 1521.[103] Η κατάκτηση αυτή παρείχε την δυνατότητα στους Οθωμανούς να εισβάλουν στην Ουγγαρία. Αυτή ήταν η πρώτη μεγάλη νίκη του Σουλεϊμάν ενάντια σε μια χριστιανική ευρωπαϊκή δύναμη.

Ο Κάρολος Ε΄ πολεμώντας εναντίον του Φραγκίσκου Α΄ ήταν υποχρεωμένος παράλληλα να αμυνθεί και κατά του Σουλεϊμάν που εισέβαλε στα εδάφη του φτάνοντας μέχρι την Βιέννη. Έτσι η ιδέα της σταυροφορίας εγκαταλείπεται αυτήν την περίοδο αφού η Γαλλία, όπου ο Πάπας στήριζε τις περισσότερες του ελπίδες για μια κοινή εκστρατεία κατά των Οθωμανών συμμαχεί με τους Οθωμανούς. Οι λόγοι ήταν η αντιπαράθεση του Φραγκίσκου Α΄ με τον Κάρολο Ε΄ αλλά και η επεκτατική πολιτική του Σουλεϊμάν κατά της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων πράγμα που σήμαινε ότι μια συμμαχία μεταξύ Γάλλων και Οθωμανών ήταν συμφέρουσα και για τις δυο πλευρές. Επιπρόσθετα, μετά την κατάκτηση της Συρίας και της Αιγύπτου το 1517 από τον Σελίμ Α΄, δυο περιοχές στις οποίες οι Γάλλοι απολάμβαναν εμπορικά προνόμια, φαίνεται ότι για να ανανεωθούν τα προνόμια αυτά χρειαζόταν μια φιλία με τους Οθωμανούς. Η Γαλλία σιγά σιγά εκτοπίζει τους Βενετούς από την Μεσόγειο και γίνεται η μεγαλύτερη εμπορική δύναμη, αφού λόγω των καλών σχέσεων που είχαν με τους Οθωμανούς μπορούσαν να εμπορευθούν ελεύθερα σε όλη την Ανατολική Μεσόγειο, η όποια πλέον ουσιαστικά ήταν μια οθωμανική θάλασσα. Αυτήν την πολιτική των καλών σχέσεων ακολουθούσαν και οι Βενετοί για τον πιο πάνω λόγο.[104]

Με τους Οθωμανούς που είχαν ήδη τον έλεγχο της Συρίας, της Παλαιστίνης και της Αιγύπτου, ο Σουλεϊμάν ήταν αποφασισμένος να εκτοπίσει και τους Ιωαννίτες Ιππότες από τη Ρόδο, αναπληρώνοντας την αποτυχημένη πολιορκία του 1480. Η Κύπρος παρέμεινε στα χέρια των Ενετών, η Χίος στα χέρια των Γενουατών αλλά η Ρόδος υποβλήθηκε σε μια μακρά και σκληρή πολιορκία το 1522.[105] Η ενέργεια αυτή από μέρους των Οθωμανών ήταν από στρατηγικής άποψης απολύτως λογική, δεδομένου ότι, εφόσον η Ρόδος παρέμεινε στην κατοχή των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη, οι θαλάσσιοι δρόμοι μεταξύ της Κωνσταντινούπολης και Αιγύπτου δεν ήταν ασφαλείς. Οι γαλέρες των Ιπποτών της Ρόδου επιτίθονταν σε πλοία φορτωμένα ξυλεία από την Μαύρη Θάλασσα με προορισμό την Αίγυπτο, αλλά και σε πλοία που μετέφεραν μπαχαρικά από την Αραβία, μέλι, αποξηραμένα

[103] Imber, *The Ottoman Empire*, 48-49.
[104] Κατσούλης, Στρατής, *Η Ευρώπη Απέναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*, 107.
[105] Abulafia, *The Great Sea*, 414.

ψάρια, κρασί και μετάξι.[106] Επίσης οι γαλέρες των Ιπποτών παρενοχλούσαν τα πλοία που μετέφεραν προσκυνητές προς την Μέκκα μέσω Σουέζ.[107] Οι ενέργειες αυτές των Ιπποτών όχι μόνο μείωναν το κύρος του Σουλτάνου ως του προστάτη όλων των μουσουλμάνων, αλλά επέφεραν και σημαντικό πλήγμα στην οικονομία της αυτοκρατορίας.

Το κάστρο της Ρόδου είχε ενισχυθεί εντυπωσιακά εν αναμονή της οθωμανικής πολιορκίας, αλλά οι ενεργοί υπερασπιστές του ήταν μόλις τρακόσιοι ιππότες, αν και υπήρχαν πολλοί άλλοι μικρότερης αξίας. Ο Σουλεϊμάν αρνήθηκε να εγκαταλείψει την πολιορκία ακόμη και όταν οι καιρικές συνθήκες χειροτέρεψαν και τελικά ανάγκασε τους Ιππότες να παραδοθούν το Δεκέμβριο του 1522.[108] Σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης όλοι οι κάτοικοι που επιθυμούσαν να εγκαταλείψουν το νησί είχαν την άδεια να το πράξουν, ενώ οι Ιππότες θα μπορούσαν να πάρουν τα όπλα και τα άλλα αντικείμενα τους μαζί τους κατά την αποχώρηση τους. Αυτοί που θα παρέμειναν στο νησί θα απαλλάσσονταν από τους φόρους για πέντε χρόνια και θα τους παραχωρούνταν οι ίδιοι όροι ελευθερίας για την άσκηση της θρησκείας τους, όπως και στις άλλες κυριαρχίες του Σουλτάνου. Έτσι, στην πραγματικότητα λίγοι κάτοικοι εγκατέλειψαν το νησί.[109] Την 1η Ιανουαρίου 1523 οι Ιππότες του Αγίου Ιωάννη εγκατέλειψαν το νησί και πλέον αναζητούσαν την νέα τους βάση στην Μεσόγειο Θάλασσα. Οι κατακτήσεις του Βελιγραδίου και της Ρόδου ήταν διπλά σημαντικές. Πρώτον, καθιέρωσε τη φήμη του Σουλεϊμάν ως Σουλτάνος ο οποίος είχε επιτύχει κάτι στην περιοχή όπου ο μεγάλος πρόγονος του Μεχμέτ ο Πορθητής είχε αποτύχει και δεύτερον, οι δύο περιοχές ήταν μεγάλης στρατηγικής σημασίας. Το Βελιγράδι βρισκόταν στη συμβολή του Δούναβη και Σάβα και ήταν το κλειδί για την κατάκτηση της Ουγγαρίας από το νότο. Η Ρόδος κατείχε μια επιβλητική θέση στις θαλάσσιες διαδρομές που οδηγούσαν από τη Μεσόγειο στο Αιγαίο και ειδικότερα στη διαδρομή μεταξύ της Κωνσταντινούπολης και της Αιγύπτου.

Το 1525 ο στρατός του Καρόλου Ε΄ κατέλαβε αυτόν του Φραγκίσκου Α΄ στην Παβία, με τον Βασιλιάς της Γαλλίας μάλιστα να αιχμαλωτίζεται και να φυλακίζεται από τον Κάρολο Ε΄ και να αναγκάζεται στην συνέχεια για να αφεθεί ελεύθερος να υπογράψει την συνθήκη της Μαδρίτης στις 14 Ιανουαρίου 1526, όπου σύμφωνα με την συνθήκη αυτή παραιτείτο από όλες τις γαλλικές του αξιώσεις στην Ιταλία και στο δουκάτο της

[106] Crowley, *Empires of the Sea*, 13.
[107] Lord Kinross, *Η Οθωμανικοί Χρόνοι, Η Άνοδος και η Πτώση της Τουρκικής Αυτοκρατορίας*, Λευκωσία 1980 (μτφ. Σπύρος Ονησιφόρου), 207.
[108] Abulafia, *The Great Sea*, 415.
[109] Shaw, *History of the Ottoman Empire*, τ.1, 88. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάκτηση της Ρόδου βλ. Eric Brockman, *The two Sieges of Rhodes*, London 1969, Robert Douglas Smith, *Rhodes Besieged: A New History*, Stroud 2011.

Βουργουνδίας *(Burgundy)*.[110] Μετά την απελευθέρωση του όμως ο Φραγκίσκος Α΄ αθετεί την συμφωνία που υπέγραψε με τον Κάρολο Ε΄ και συμμαχεί με τους Οθωμανούς ενθαρρύνοντας τις οθωμανικές επιθέσεις στην Ανατολική Ευρώπη, καθώς και στα εδάφη των Αψβούργων στα δυτικά. Οι Γάλλοι επίσης προέτρεψαν και τους Γερμανούς πρίγκιπες να αντιταχθούν προς τον Κάρολο Ε΄.[111] Η αμέσως επόμενη εκστρατεία του Σουλεϊμάν αξιοποιεί τη νίκη του στο Βελιγράδι. Το 1526 ο Σουλεϊμάν οδήγησε το στρατό του στην Ουγγαρία και στις 29 Αυγούστου κατατρόπωσε τον ουγγρικό στρατό στο Μόχατς *(Mohács)*.[112] Στις 10 Σεπτεμβρίου, ο Σουλεϊμάν εισήλθε στη Βούδα *(Buda)*, την ουγγρική πρωτεύουσα. [113]

Ο Ούγγρος Βασιλιάς Λουδοβίκος Β΄ σκοτώνεται και το νότιο τμήμα της Ουγγαρίας ενσωματώθηκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι υποψήφιοι διάδοχοι του θρόνου ήταν ο αρχιδούκας της Αυστρίας Φερδινάνδος Α΄ *(Ferdinando I)* των Αψβούργων και ο Ιωάννης Ζαπόλια *(John Zápolya)*, βοεβόδας της Τρανσυλβανίας, ο οποίος υποστηριζόταν από το ντόπιο εθνικό ουγγρικό κόμμα, το οποίο δεν επιθυμούσε να τεθεί η χώρα κάτω από την ηγεμονία των Αψβούργων. Ο Σουλεϊμάν αποφάσισε να αναμειχθεί σε αυτήν την διαδικασία και να προκρίνει το Ζαπόλια για τον ουγγρικό θρόνο και να του επιτρέψει να διοικεί την χώρα ως υποτελής της Πύλης.[114] Η οθωμανική νίκη στο Μόχατς και η κατάληψη της Βούδας έθεσε σε κίνδυνο τα νώτα των Αψβούργων.

Στις 27 Σεπτεμβρίου του 1529 ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής έφθασε με τα στρατεύματα του έξω από τα τείχη της Βιέννης. Μετά από μια σειρά από οθωμανικές επιθέσεις που αποκρούστηκαν και με τον χειμώνα να πλησιάζει, ο Σουλεϊμάν αποφάσισε ότι πρέπει να γίνει μια τελική μαζική επίθεση υποσχόμενος πλούσια ανταμοιβή σε αυτόν που θα ανέβαινε πρώτος στα τείχη. Η επίθεση έγινε στις 14 Οκτωβρίου χωρίς να επιφέρει όμως κανένα αποτέλεσμα και έτσι οι Οθωμανοί αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν αφού είχαν υποστεί μεγάλες απώλειες.[115] Έτσι ο Σουλεϊμάν το 1529 στην Βιέννη είχε υποστεί την πρώτη του ευρωπαϊκή ήττα. Παρά την ήττα όμως των Οθωμανών, το εγχείρημα του Σουλτάνου Σουλεϊμάν να επιτεθεί κατά της Βιέννης, σε μια περιοχή μακρινή και εχθρική στην οποία θα ήταν πάρα πολύ δύσκολος ο ανεφοδιασμός των στρατευμάτων του,

[110] G. H. Koenigsberger, George L. Mosse, Q. G. Bowler, *Europe in the Sixteenth Century*, London 1989², 235.
[111] John B. Hattendorf, *Naval Policy and Strategy in the Mediterranean, Past, Present and Future*, London 2000, 13.
[112] Imber, *The Ottoman Empire*, 49
[113] Stephen Turnbull, *Essential Histories, the Ottoman Empire 1326-1699*, London 2006, 49.
[114] Σαββίδης, *Δοκίμια Οθωμανικής Ιστορίας*, 81.
[115] Turnbull, *Essential Histories*, 50-51.

ΑΠΤΕΑ-ΚΟΚΚΙΝΟΣ

υποδηλώνει τις τεράστιες στρατηγικές δυνατότητες του αλλά και την αποφασιστικότητα του.

Το 1528 ο φημισμένος Γενοβέζος ναύαρχος Αντρέα Ντόρια *(Andrea Doria)*[116] επαναστάτησε εναντίον της Γαλλίας και συμμάχησε με τον Κάρολο Ε΄. Η ισχυρή ναυτική παρουσία του Ντόρια ενίσχυσε τις δυνάμεις των Αψβούργων στη Μεσόγειο και ο Κάρολος Ε΄ φιλοδοξούσε να θέσει τέλος στην πτωτική πορεία των Αψβούργων στη περιοχή και να κηρύξει επιθετικό πόλεμο. Η αντιπαλότητα μεταξύ των ισχυρών ηγεμόνων του 16ου αιώνα δεν συνέβη μόνο στο πεδίο της μάχης, αλλά και στην πρόσληψη των πιο ικανών ανδρών για να αυξήσουν τη δύναμη και το κύρος των κρατών τους. Ο Κάρολος Ε΄ για να ενισχύσει τον ισπανικό έλεγχο στη Δυτική Μεσόγειο, παραχώρησε στους Ιππότες του Αγίου Ιωάννη, που από την απώλεια της Ρόδου περιφέρονταν στην Μεσόγειο χωρίς μια σταθερή βάση, τη Μάλτα το 1530, με αντάλλαγμα την παραχώρηση κάθε χρόνο εκ μέρους των Ιπποτών ενός γερακιού και τη δέσμευση να αναλάβουν την υπεράσπιση της Τρίπολης, η οποία ήταν ισπανική βάση από το 1510. Οι Ιππότες με την σειρά τους σε σύντομο χρονικό διάστημα άρχισαν τις ακατάπαυστες επιδρομές κατά των μουσουλμανικών πλοίων, ειδικά εντός της μεγάλης εμπορικής ναυτικής σημασίας θαλάσσιας διαδρομής μεταξύ Αλεξάνδρειας και Κωνσταντινούπολης.[117]

Το 1532 ο Σουλεϊμάν επιτίθεται ξανά στην Ουγγαρία και την Αυστρία με σκοπό την κατάληψη της Βιέννης, αποτυγχάνει όμως και πάλι, και κατανοώντας πλέον ότι η κατάληψη της Βιέννης δεν ήταν καθόλου εύκολη υπόθεση συνάπτει προσωρινά συνθήκη ειρήνης το 1533 με τον αρχιδούκας της Αυστρίας Φερδινάνδο Α΄.[118] Την άνοιξη του 1532 με διαταγή του Κάρολου Ε΄, ο Αντρέα Ντόρια λεηλάτησε τις ελληνικές ακτές. Στις 12 Σεπτεμβρίου ο Ντόρια βομβαρδίζει το μεγάλης στρατηγικής σημασίας οχυρό της Κορώνης στη νότια Πελοπόννησο, όπου εγκατέστησε μια φρουρά προστασίας στην περιοχή και λεηλάτησε τις γειτονικές ακτές. Ο Σουλεϊμάν την επόμενη άνοιξη προσπαθεί να ανακαταλάβει το κάστρο στέλνοντας εξήντα οθωμανικές γαλέρες αποκλείοντας την Κορώνη, ο Ντόρια όμως διασπά τον κλοιό τους και τους κατατροπώνει. Ο Σουλεϊμάν το 1533 ανακαλεί το Μπαρμπαρόσα από το Αλγέρι και τον ανακηρύσσει αρχιναύαρχο του οθωμανικού στόλου. Ακολούθως ο

[116] Σπουδαίος Γενοβέζος ναύαρχος ο οποίος γεννήθηκε το 1466 και πέθανε το 1560. Παρότι αρχικά ήταν κάτω από τις διαταγές του Γάλλου Βασιλιά Φραγκίσκου Α΄, από το 1528 άλλαξε στρατόπεδο και εισχώρησε στις δυνάμεις του Ισπανού Βασιλιά Κάρολου Ε΄. Βλ. Luigi Villari, "Doria, Andrea", *EB[11]*, τ. 8, 425.
[117] Hattendorf, *Naval Policy*, 14, Molly Greene, *Catholic Pirates and Greek Merchants, A Maritime History of the Mediterranean*, New Jersey 2010, 55-56.
[118] Σαββίδης, *Δοκίμια Οθωμανικής Ιστορίας*, 82.

Μπαρμπαρόσα το 1533 αρχίζει αμέσως την κατασκευή του οθωμανικού στόλου στο ναυπηγείο του Κερατίου.[119]

Ο νέος οθωμανικός στόλος υπό τις οδηγίες του Μπαρμπαρόσα, του νέου αρχιναύαρχου του, επιτέθηκε στην νότια Ιταλία και στις ακτές των εδαφών του Καρόλου Ε΄. Ο Μπαρμπαρόσα γνωρίζοντας ότι η ακτή της Αδριατικής ήταν οχυρωμένη με παρατηρητήρια, έπλευσε κοντά στο κάτω μέρος της Ιταλίας και λεηλάτησε τη δυτική ακτογραμμή με κατεύθυνση τη Νάπολη. Στην συνέχεια το 1534 η Τύνιδα καταλαμβάνεται από τον Μπαρμπαρόσα, μια κατάκτηση μεγάλης σημασίας από τους Οθωμανούς, αφού η γεωγραφική θέση της πόλης παρείχε την ευχέρεια του ελέγχου του άξονα ολόκληρης της Μεσογείου, των περασμάτων που χώριζαν τη Σικελία από την Βόρεια Αφρική, με την Μάλτα γεωγραφικά να βρίσκεται στη μέση. Επίσης η Τύνιδα θα μπορούσε κάλλιστα να θεωρηθεί και ορμητήριο για μαζικές επιδρομές αλλά και ακόμα για μια επίθεση στη νότια Ιταλία. Η Μάλτα λόγω της θέσης της κινδύνευε άμεσα και μια ενδεχόμενη κατάληψη της από τους Οθωμανούς ήταν πολύ πιθανή. Με διαταγές του Καρόλου το 1534-1535 συγκροτήθηκε μια νέα θαλάσσια μεγάλης κλίμακας αποστολή με προορισμό την Τύνιδα. Ο Μπαρμπαρόσα μετά από μια σκληρή μάχη αποσύρει τα στρατεύματα του από τα τείχη της Τυνίδας και τελικά αναγκάζεται να διαφύγει προς το Αλγέρι αφού πέραν της επέλασης του στρατού του Καρόλου Ε΄, οι χριστιανοί εντός της πόλης είχαν αποστατήσει. Στις 21 Ιουλίου 1535 η πόλη καταλαμβάνεται από τον Κάρολο Ε΄.[120]

Αυτή η ισπανική νίκη σε συνδυασμό με το ξέσπασμα του πολέμου με τη Βενετία κατά το επόμενο έτος, οδήγησε τον Σουλεϊμάν να αποδεχθεί τις προτάσεις για μια συμμαχία από τον Γάλλο Βασιλιά, Φραγκίσκο Α΄, ο οποίος χρειαζόταν ένα σύμμαχο εναντίον του εχθρού του, Κάρολου Ε΄.[121] Η συμφωνία προέβλεπε εμπορικά προνόμια μεταξύ των δυο και είχε ως απώτερο σκοπό οι δύο πλευρές να επιτεθούν αιφνίδια στην Ιταλία, με βλέψη την καταστροφή του Καρόλου Ε΄, όμως ο Βασιλιάς της Ισπανίας ήταν πολύ καλά ενημερωμένος για τον πραγματικό σκοπό της συμμαχίας. Οι Βενετοί από την άλλη εξακολουθούν να διατηρούν την ουδετερότητα τους, αφού ο βασικός τους στόχος ήταν να μπορούν να εμπορεύονται χωρίς ενοχλήσεις εντός των θαλάσσιων οδών. Το 1536 ξεκινά ένας διετής πόλεμος μεταξύ του Καρόλου Ε΄ και του Βασιλιά της Γαλλίας Φραγκίσκου Α΄.[122] Μάλιστα ο Φραγκίσκος Α΄, ο οποίος επιδίωκε μια συμμαχία με τους Οθωμανούς από την περίοδο

[119] Crowley, *Empires of the Sea*, 55-56.
[120] Crowley, *Empires of the Sea*, 58-61.
[121] Imber, *The Ottoman Empire*, 51
[122] Crowley, *Empires of the Sea*, 65-66.

της ήττας και αιχμαλωσίας τους στην μάχη της Παβίας το 1525, μια συμμαχία η οποία επιτεύχθηκε τελικά και επίσημα το 1536, δήλωσε:

> *Δεν αρνούμαι την μεγάλη μου επιθυμία να παραμείνει ο Τούρκος ισχυρός και ετοιμοπόλεμος, όχι για δικό του λογαριασμό, γιατί είναι άπιστος και εμείς είμαστε χριστιανοί, αλλά για να αποτελεί αντίβαρο στη δύναμη του Αυτοκράτορα, να τον υποχρεώνει σε δυσβάστακτες δαπάνες, κι έτσι να προστατεύονται όλες οι άλλες κυβερνήσεις από έναν τόσο ισχυρό εχθρό.*[123]

Το 1537 ο Σουλεϊμάν, με την υποστήριξη των Γάλλων, οργανώνει μια διπλή επίθεση κατά της Ιταλίας με απώτερο σκοπό την μετέπειτα κατάκτηση του νησιού της Κέρκυρας. Το Μάιο του 1537 ο Σουλεϊμάν με ένα πολυπληθές στράτευμα αναχωρεί για τον Αυλώνα *(Valona)*, στην αλβανική ακτή της Αδριατικής και ο Μπαρμπαρόσα μαζί με εκατό εβδομήντα γαλέρες αποπλέει από την Κωνσταντινούπολη και επιτίθεται κατά μήκος των ακτών της Ιταλίας στην Αδριατική, λεηλατώντας πόλεις και αρπάζοντας πολλούς αιχμαλώτους. Ο στόλος του Ντόρια αποσύρεται στη Σικελία μη μπορώντας να αντιδράσει αφού μειονεκτούσε κατά πολύ αριθμητικά από αυτόν του Μπαρμπαρόσα. Στα τέλη Αυγούστου ο Μπαρμπαρόσα επιχειρεί να καταλάβει την Κέρκυρα αλλά αποτυγχάνει. Επίσης η συνεργασία με τους Γάλλους τελικά δεν πραγματοποιήθηκε. Μπορεί η προσπάθεια κατάληψης της Κέρκυρας να είχε αποτύχει αλλά μέσα από αυτό το εγχείρημα φαίνονταν καθαρά οι προθέσεις των Οθωμανών να αποκτήσουν ένα ορμητήριο για μελλοντικές επιθέσεις κατά της Ιταλίας αλλά και για τον έλεγχο της Αδριατικής. Το χειμώνα του 1537 ο Πάπας Παύλος Γ΄ *(Pope Paul III)* προσπαθεί να συνενώσει τις χριστιανικές δυνάμεις σε μια Ιερή Συμμαχία κατά των Οθωμανών. Στις αρχές του 1538, ο Μπαρμπαρόσα απάντησε με μια σειρά επιθέσεων κατά των ενετικών βάσεων στην Ανατολική Μεσόγειο, οι οποίες περιλάμβαναν το Ναύπλιο, τη Μονεμβασιά και την Πελοπόννησο με τους Οθωμανούς χρονικογράφους να υποστηρίζουν πως οι Βενετοί έχασαν εικοσιπέντε από τα νησιά τους, δώδεκα από τα οποία αναγκάστηκαν να πληρώσουν φόρο υποτέλειας ενώ τα υπόλοιπα δεκατρία λεηλατήθηκαν.[124]

Η Ενετική απάντηση ήταν να αναζητήσει συμμάχους και τον Φεβρουάριο του 1538 η Ιερά Συμμαχία του Πάπα Παύλου Γ', με τον Κάρολο Ε΄, τον Φερδινάνδο Α΄ της Αυστρίας, και τη Βενετία τέθηκε σε λειτουργία. Το πλαίσιο της συμμαχίας προέβλεπε την αποκατάσταση των Βενετών στις χαμένες εμπορικές και νησιώτικες τους κτήσεις στην Αδριατική και το Αιγαίο, την εδραίωση του Κάρολου Ε΄ στα παράλια της Βόρειας Αφρικής,

[123] Hugh Bicheno, *Η Ναυμαχία της Ναυπάκτου 1571, Η Κρίσιμη Σύγκρουση του Σταυρού και της Ημισελήνου*, Αθήνα 2006 (μτφ. Χαρίκλεια Τσαλιγοπούλου), 194.
[124] Crowley, *Empires of the Sea*, 67-69.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

με την προϋπόθεση ότι εάν η συμμαχία καταφέρει να εκδιώξει τους Οθωμανούς από την Νοτιοανατολική Ευρώπη, την ανακήρυξη του σε Αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης. Οι επιδόσεις όμως της συμμαχίας ήταν απογοητευτικές. Εξάλλου η συνεργασία τους περιορίστηκε μόνο στην θάλασσα. Οι Βενετοί πάλι δεν ήθελαν την ανάμειξη των Αψβούργων στην Ανατολική Μεσόγειο αφού η Βενετία ήταν η μόνη ευρωπαϊκή δύναμη τότε που ασκούσε ισχυρή πολιτική επιρροή στο χώρο αυτό. Έτσι αρνήθηκαν να δεχθούν ισπανικά στρατεύματα στα πλοία τους και αρνήθηκαν να συμμετάσχουν σε ριψοκίνδυνες επιχειρήσεις στην ελληνική χερσόνησο. Τα γεγονότα αυτά εξηγούν και την στάση των Βενετών στη ναυμαχία της Πρέβεζας στις 27 Σεπτεμβρίου 1538 με την ήττα των συμμαχικών δυνάμεων και την απρόσμενη οπισθοχώρηση του αρχιναύαρχου της Γένουας Αντρέα Ντόρια. Η μάχη στη ναυμαχία όμως ήταν καταστροφική για τον ενωμένο χριστιανικό στόλο και μια σπουδαία νίκη του Μπαρμπαρόσα. Η νίκη αυτή ήταν υψίστης σημασίας για τους Οθωμανούς αφού νίκησαν τους συνδυασμένους στόλους της Βενετίας και της Ισπανίας, τους μόνους που μπορούσαν να τους αντιταχθούν στη Μεσόγειο.

Η αποτυχία της συμμαχίας έφερε στην επιφάνεια την αδυναμία συγχρονισμού των πολιτικών στόχων των συμμάχων και επίσης ανέδειξε ένα πολιτικό ανταγωνισμό μεταξύ Ισπανών και Βενετών. Η μόνη σχεδόν επιτυχία της συμμαχίας ήταν η άλωση του οχυρού Καστέλ Νουόβο *(Castelnuovo)* στην Αδριατική αφού ο βενετικός στόλος τον Οκτώβριο του 1538 πολιόρκησε το οχυρό, η κατάληψη του όμως κατέστη δυνατή μετά την επέμβαση ισχυρών δυνάμεων που μετέφερε ο Αντρέα Ντόρια από τις ισπανικές φρουρές της Κάτω Ιταλίας. Μετά την ήττα των συμμάχων, ο Μπαρμπαρόσα ανακατέλαβε την Κότορ, αναγκάζοντας τον πόλεμο σε ένα επίλογο το 1540. Όπως ήταν αναμενόμενο η Ιερή Συμμαχία διαλύεται και το 1540 οι Βενετοί υπέγραψαν μια εξευτελιστική συμφωνία με τον Σουλτάνο, όπου πλήρωσαν τεράστια ποσά ως λύτρα και αναγνώρισαν επίσης ότι οι κτήσεις τους αποσπάστηκαν από τον Μπαρμπαρόσα. Με τη συνθήκη του εν λόγω έτους η Βενετία παραχώρησε στον Σουλεϊμάν τα νησιά που ο Μπαρμπαρόσα είχε καταλάβει στο Αιγαίο, καθώς και τη Μονεμβασιά, το Ναύπλιο και την Πελοπόννησο.[125] Ως αντάλλαγμα ανανεώθηκαν τα εμπορικά τους προνόμια και η αναγνώριση των διευκολύνσεων που τους παρείχε η Υψηλή Πύλη για την διεξαγωγή του εμπορίου τους στην οθωμανική επικράτεια.[126] Έτσι μετά και από αυτήν την ταπεινωτική συνθήκη η βενετική υποχώρηση στην Ανατολική Μεσόγειο συνεχίζεται.

[125] Imber, *The Ottoman Empire*, 52, Χασιώτης, *Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις,* 76-77.
[126] Χασιώτης, *Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις,* 78.

Το 1540 πεθαίνει ο Ιωάννης Ζαπόλια, ο υποτελής των Οθωμανών Ούγγρος Βασιλιάς και οι Αψβούργοι έδραξαν της ευκαιρίας και επιτέθηκαν στην Ουγγαρία. Ο Σουλεϊμάν που ήξερε πολύ καλά την σημαντικότητα της Ουγγαρίας, αφού αποτελούσε προγεφύρωμα για την κατάληψη της Αυστρίας, το 1541 επεμβαίνει με ένα μεγάλο στράτευμα καταλαμβάνοντας την Βούδα και χτίζοντας μια μεγάλη γέφυρα πάνω από τον Δούναβη. Περνώντας από την πόλη αυτή κατέκτησε αμέσως μετά και την Πέστη. Έτσι μέχρι το 1543 οι Οθωμανοί αναδείχθηκαν ως οι απόλυτοι κυρίαρχοι του μεγαλύτερου μέρους της Ουγγαρίας. Το βορειοδυτικό άκρο της Ουγγαρίας παρέμεινε στην κυριαρχία των Αψβούργων ενώ η επικράτεια της Τρανσυλβανίας τέθηκε υπό την διοίκηση του γιου του Ζαπόλια, Ιωάννη Σιγισμούνδου *(John Sigismund)* και παρέμεινε υποτελής στην Πύλη.[127] Εν τω μεταξύ ο Κάρολος Ε΄ αποφασίζει να οργανώσει μια επίθεση κατά του Αλγερίου, παρά τις προειδοποιήσεις του Ντόρια, επειδή γνώριζε πως το καλοκαίρι του 1541 ο Σουλεϊμάν βρισκόταν στην Ουγγαρία και ότι ο Μπαρμπαρόσα ασχολείτο με τις ναυτικές του επιχειρήσεις στον Δούναβη. Στις 20 Οκτωβρίου οι δυνάμεις του φτάνουν στο Αλγέρι μέσα σε ένα καλό καιρό, ο οποίος από τις 23 Οκτωβρίου θα χαλάσει και θα φέρει σε μειονεκτική θέση τις δυνάμεις του Καρόλου Ε΄. Ο Αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας θα υποστεί ταπεινωτική ήττα και θα αναγκαστεί να υποχωρήσει.[128] Η επίθεση των Αψβούργων του 1541 δεν οδήγησε μόνο στην ήττα στο πεδίο της μάχης, αλλά ενθάρρυνε και τον Φραγκίσκο Α΄ της Γαλλίας να ανανεώσει την συμμαχία με τον Σουλεϊμάν ενάντια στον κοινό τους εχθρό τους Αψβούργους.[129]

Το 1543 ο στόλος του Μπαρμπαρόσα έφτασε στη Μασσαλία ανάμεσα σε τυμπανοκρουσίες και δημόσιους εορτασμούς. Ο Φραγκίσκος Α΄ ήταν στην ευχάριστη θέση να προσφέρει τρόφιμα, όχι μόνο για τη μεγάλη γιορτή προς τιμήν του οθωμανικού ναυτικού, αλλά και για την προμήθεια του πολεμικού στόλου του Χαϊρεντίν, έτσι ώστε να καταστεί ο κύριος της θάλασσας. Οι Οθωμανοί στην συνέχεια πολιορκούν και κατακτούν την Νίκαια, η οποία ήταν υποτελής στον Κάρολο Ε΄. Ακολούθως ο Φραγκίσκος Α΄ άνοιξε το λιμάνι της Τουλόν προς τα οθωμανικά πλοία, προσκαλώντας τους άνδρες του Χαϊρεντίν να περάσουν το χειμώνα εκεί. Ο Φραγκίσκος Α΄ δώρισε επίσης στο Μπαρμπαρόσα ένα ρολόι και ένα ασημένιο δίσκο. Τριάντα χιλιάδες Οθωμανοί είχαν διασκορπιστεί μέσα στην πόλη και στα προάστια της, με το καθεδρικό ναό της Τουλόν να μετατρέπεται σε τζαμί. Ιδρύθηκε μάλιστα και μια αγορά σκλάβων, με τους Οθωμανούς να παίρνουν τους άνδρες και τις γυναίκες από

[127] Σαββίδης, *Δοκίμια Οθωμανικής Ιστορίας*, 82-83.
[128] Crowley, *Empires of the Sea*, 72, Carla Keyvanian, "Maps and Wars: Charting the Mediterranean in the Sixteenth Century", Biray Kolluoğlu, Meltem Toksöz (επιμ.), *Cities of the Mediterranean, from the Ottomans to the Present Day*, London 2010, 50.
[129] Imber, *The Ottoman Empire*, 53.

τη γύρω περιοχή, πιέζοντας μάλιστα μερικούς από τους άνδρες να εργαστούν στην υπηρεσία των γαλερών. Επίσης τα οθωμανικά κέρματα κυκλοφορούσαν στη θέση των γαλλικών χρημάτων. Το συμβούλιο της πόλης παραπονέθηκε ότι τα οθωμανικά στρατεύματα κατανάλωναν πάρα πολλές ελιές και ότι οι προμήθειες των τροφίμων και των καυσίμων λιγόστευαν αισθητά. Ο Μπαρμπαρόσα που γνώριζε καλά τη διαμάχη που είχε αναπτυχθεί λόγω της παρουσίας του στη Γαλλία, αλλά και ο ίδιος ανησυχούσε επίσης από την έλλειψη εφοδίων, έπεισε τον Βασιλιά να του δώσει οχτακόσιες χιλιάδες χρυσά γαλλικά νομίσματα, σκούδα *(écus)*, και έπλευσε μακριά το Μάιο του 1544. Αργότερα, το ίδιο έτος, ο Φραγκίσκος Α΄ σύναψε ειρήνη με τον Κάρολο Ε΄, με την υπόσχεση να ενωθεί με την Ισπανία εναντίων των Οθωμανών.[130]

Το καλοκαίρι του 1546 πεθαίνει ο Μπαρμπαρόσα στο παλάτι του στην Κωνσταντινούπολη και το 1547 ο Κάρολος Ε΄ και ο Σουλεϊμάν σύναψαν ειρήνη και έτσι οι μεγάλες θαλάσσιες επιχειρήσεις τους αναβλήθηκαν για λίγο χρονικό διάστημα.[131] Για τον Σουλεϊμάν αυτή η συνθήκη ειρήνης είχε επίσης και μια συμβολική σημασία, δεδομένου ότι το κείμενο δεν αναφέρεται πλέον στον Κάρολο Ε΄ ως *«Αυτοκράτορα»*, αλλά απλώς ως *«ο Βασιλιάς της Ισπανίας»* γεγονός που καθιστά σαφές ότι ο Οθωμανός Σουλτάνος θεωρούσε τον εαυτό του *«Αυτοκράτορα των Ρωμαίων»*.[132] Ο αδερφός του Καρόλου Ε΄, Φερδινάνδος Α΄, με την σύναψη ειρήνης με τον Σουλεϊμάν το 1547 αναγκάζεται να πληρώσει στο Σουλτάνο ένα ετήσιο φόρο τριάντα χιλιάδες δουκάτα για τις κτήσεις του στην Ουγγαρία.[133]

Ο ναύαρχος του Καρόλου Ε ', Αντρέα Ντόρια, το 1550 κατέλαβε την Μάχντια *(Mahdia)* και το Μοναστίρ *(Monastir)* στις ακτές της Τυνησίας, τα οχυρά του Οθωμανού κουρσάρου, Τουργκούτ Ρέις *(Turgut Reis)*.[134] Αυτή η αύξηση της δύναμης των Αψβούργων ανησυχεί πολύ τους Γάλλους και στις αρχές του 1551, ο Γάλλος Βασιλιάς, Ερρίκος Β΄ *(Henry II)*,[135] πρότεινε στον Οθωμανό Σουλτάνο να σχηματίσουν μια συμμαχία. Οι στόλοι τους, όπως ο ίδιος πρότεινε, θα πρέπει να συνεργάζονται στη Μεσόγειο και την ώρα που οι Γάλλοι θα εισέβαλαν στο Πεδεμόντιο *(Piedmont)* οι Οθωμανοί θα επιτίθονταν στην Τρανσυλβανία. Η συμμαχία όμως θα αποδειχθεί ανεπιτυχής, όπως και οι προηγούμενες

[130] Abulafia, *The Great Sea*, 422-423.
[131] Crowley, *Empires of the Sea*, 79-80.
[132] Imber, *The Ottoman Empire*, 54.
[133] Χασιώτης, *Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις,* 79.
[134] Οθωμανός κουρσάρος και ναύαρχος. Γεννήθηκε το 1487 και από την παιδική του ηλικία ασχολήθηκε με την ναυτιλία. Ανάμεσα στους ναυτικούς ήταν γνωστός και ως ο Μεγάλος Τουργκούτ *(Büyük Turgut)*. Ήταν στο πλευρό των αδελφών Μπαρμπαρόσα σε διάφορες πειρατικές εκστρατείες αποδεικνύοντας την αξία του. Το 1540 αιχμαλωτίστηκε από τον ανιψιό του Αντρέα Ντόρια, Γκιανεττίνο *(Gianettino)* αλλά απελευθερώθηκε τρία χρόνια μετά από τον Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα. Πέθανε το1565 κατά την διάρκεια της πολιορκίας της Μάλτας. Βλ. İdris Bostan, "Turgut Reis", *TDVİA*, τ. 41, 417-418.
[135] Γάλλος Βασιλιάς. Γεννήθηκε το 1519 και ανέβηκε στο θρόνο το 1547 όπου βασίλευσε μέχρι τον θάνατο του το 1559. Βλ. Frederic J. Baumgartner, *Henry II: King of France 1547-1559*, Durham 1988.

προσπάθειες για συνεργασία. Το 1551, ο Πάπας διαπραγματεύτηκε ειρήνη στο Πιεντμόντ και ο γαλλικός στόλος παρέμεινε αγκυροβολημένος στη Μασσαλία. Μετά την επιτυχία του στην Μάχντια και στο Μοναστίρ, ο Αντρέα Ντόρια επιτέθηκε στο νησί της Τζέρμπα, στα ανοικτά των ακτών της Τυνησίας, και παραλίγο να αιχμαλωτίσει τον Τουργκούτ.[136] Ο Τουργκούτ ως απάντηση καταλαμβάνει στις 15 Αυγούστου 1551 την Τρίπολη.[137]

Το 1556, ο Κάρολος Ε΄ παραιτήθηκε. Ο γιος του Φίλιππος Β΄ *(Philip II)*[138] κληρονόμησε το βασίλειο της Ισπανίας και την ισπανική Ολλανδία, αλλά όχι και το στέμμα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ο Φίλιππος Β΄ άρχισε αμέσως διαπραγματεύσεις με τον Ερρίκο Β΄ για να φέρει ένα τέλος στις εχθροπραξίες μεταξύ της Γαλλίας και της μοναρχίας των Αψβούργων, οι οποίες είχαν επιφέρει μια συμμαχία του Οθωμανού Σουλτάνου με τη Γαλλία, της οποίας η τελευταία ενέργεια ήταν μια Γάλλο-οθωμανική ναυτική εκστρατεία εναντίων του ισπανικού βασιλείου της Νάπολης το 1555. Οι σύμμαχοι απλά είχαν καταλάβει κάποια φρούρια, αλλά δεν τους εγκατέστησαν μόνιμη φρουρά.[139] Το 1556, ο Οθωμανός ναύαρχος, Πιαλή Πασάς *(Piyale Paşa),*[140] σε συνεργασία με τον κυβερνήτη του Αλγερίου είχαν καταλάβει το ισπανικό φρούριο του Οράν *(Wahran)* στα δυτικά του Αλγερίου. Το επόμενο έτος, ο Πιαλή πήρε τη Μπιζέρτα *(Bizerta)* κοντά στην Τύνιδα και το 1558 λεηλάτησε τη Σιουνταντέλα *(Ciudadela)* στην Μινόρκα. Το 1558 μια ισπανική επίθεση κατά του Μαγκρέμπ αποδεκατίστηκε.[141]

Το 1559, όμως, ο Φίλιππος Β΄ της Ισπανίας και Ερρίκος Β΄ της Γαλλίας συνήψαν την ειρήνη του Κατώ-Καμπρεζί *(Cateau-Cambrésis)*, στερώντας στο Σουλεϊμάν ένα σύμμαχο κατά της Ισπανίας και επιτρέποντας στο Φίλιππο Β΄ να ξεκινήσει έναν πόλεμο εναντίων των Οθωμανών στη Μεσόγειο, χωρίς το φόβο της Γαλλίας.[142] Με την εν λόγω συνθήκη η Γαλλία εγκατέλειψε τις αξιώσεις της στην Ιταλία.[143] Το 1560 οι Ισπανοί

---

[136] Imber, *The Ottoman Empire,* 54-55.
[137] Shaw, *History of the Ottoman Empire,* τ.1, 106.
[138] Ισπανός Βασιλιάς. Γεννήθηκε στις 21 Μαΐου 1527 και ανέβηκε στο θρόνο το 1556 όπου βασίλευσε μέχρι τον θάνατο του στις 13 Σεπτεμβρίου 1598. Βλ. J. Lynch, "Philip II, King of Spain", *NCE,* τ. 11, 247-249.
[139] Imber, *The Ottoman Empire,* 56.
[140] Ένας από τους μεγαλύτερους ναυάρχους της οθωμανικής ιστορίας. Δεν έχουμε ακριβείς ενδείξεις για την ημερομηνία γέννησης του, η οποία υπολογίζεται περίπου γύρω στο 1515. Βρέθηκε στη μάχη του Μόχατς (διεξήχθη στις 29 Αυγούστου του 1526 ανάμεσα στον ουγγρικό στρατό υπό τον Λουδοβίκο Β' και τον οθωμανικό στρατό υπό τον Σουλεϊμάν Α' τον Μεγαλοπρεπή) και ανατράφηκε εντός του παλατιού. Διετέλεσε καπουντζή μπασής *(kapıcıbaşı)* και σαντζάκμπεης της Καλλίπολης *(Gelibolu)* και στα σαράντα του χρόνια έγινε διοικητής του οθωμανικού πολεμικού ναυτικού. Τα χρόνια 1556-1558 έβαλε την υπογραφή του σε πολλές επιτυχίες στην Μεσόγειο. Στις 14 του Απρίλη 1566 ενσωμάτωσε το νησί της Χίου στην οθωμανική επικράτεια. Έγινε ο πρώτος ναυτικός στην οθωμανική ιστορία που πήρε το αξίωμα του βεζίρη. Διορίστηκε επικεφαλής των ναυτικών δυνάμεων για την εκστρατεία στην Κύπρο. Πέθανε στις 21 του Γενάρη του 1578. Βλ. Kara, *Türk Deniz,* 40-41.
[141] Crowley, *Empires of the Sea,* 87.
[142] Imber, *The Ottoman Empire,* 56-57.
[143] Hanks, *Early Modern Europe,* 115.

αναχωρούν με ένα στόλο περίπου εκατό πλοία και καταλαμβάνουν την Τζέρμπα. Ο Αντρέα Ντόρια ήταν πλέον ηλικιωμένος και η διοίκηση ανατέθηκε στον μεγάλο ανιψιό του, Γκιάν Αντρέα Ντόρια *(Gian Andrea Doria)*, ο οποίος ήταν ανίκανος να επιβάλει στους καπετάνιους του την αυστηρή πειθαρχία που απαιτείτο για να κρατήσουν τη γραμμή απέναντι στην οθωμανική ναυτική αντεπίθεση, που ήταν κάτω από τις εντολές του Πιαλή Πασά, ενός ταλαντούχου νέου ναυάρχου. Ως αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού μόνο λίγες ισπανικές γαλέρες διέφυγαν την καταστροφή που ακολούθησε στην Τζέρμπα με τον Πιαλή να ανακαταλαμβάνει το νησί. Ο στόλος της Σικελίας και του Πάπα έκαναν χρόνια να ανακάμψουν από αυτή την ήττα. Τόσο καταστροφική, όσο η απώλεια των πλοίων, ήταν και η απώλεια των ζωών μεταξύ των Ιταλών και Ισπανών αξιωματικών αλλά και μεταξύ των ειδικευμένων ναυτικών και τεχνητών (βαρελοποιοί, λοστρόμοι, πεζοναύτες), περίπου εξακόσιοι από τους καλύτερους άνδρες της Ισπανίας. Η νίκη αυτή, όπως ήταν φυσικό ενίσχυσε την αυτοπεποίθηση των Οθωμανών.[144]

Κάθε κυβερνήτης που φιλοδοξούσε να ελέγχει το πέρασμα από την Ανατολική προς τη Δυτική Μεσόγειο έπρεπε να είναι σε θέση να ελέγχει τα Στενά της Σικελίας. Με την Τρίπολη να έχει χαθεί και τον έλεγχο της Τυνησίας να είναι υπό αμφισβήτηση, η σημασία της κατοχής της Μάλτας έγινε ολοένα και πιο φανερή στην Χριστιανοσύνη. Το νησί της Μάλτας, λόγω της τοποθεσίας του, βρίσκεται νότια της Σικελίας και δεσπόζει στα στενά ύδατα που διαχωρίζουν τη νότια Ευρώπη από τη Βόρεια Αφρική, και γεωγραφικά αποτελούσε ένα στρατηγικό ναυτικό διαχωρισμό μεταξύ της Δυτικής και της Ανατολικής Μεσογείου.[145] Η Μάλτα κατείχε σημαντική θέση ανάμεσα στην κεντρική Μεσόγειο, αφού ήταν μια γέφυρα ανάμεσα στην οθωμανοκρατούμενη Τρίπολη και τη ισπανοκρατούμενη Σικελία. Σε περίπτωση πτώσης της Μάλτας μια ενδεχόμενη κατάκτηση της Σικελίας θα ήταν πιθανή και ακολούθως η νότια Ιταλία θα βρισκόταν σε δυσχερή θέση. Η σημαντική γεωγραφική θέση της Μάλτας αποτυπώνεται εξάλλου και στα πιο κάτω λόγια του Σουλεϊμάν:

> *Είναι η πιο αγαπητή μου επιθυμία να καταλάβω το νησί της Μάλτας, η κατάληψη της Μάλτας θα μας εξασφάλιζε σημαντικό πλούτο και δύναμη, γιατί τότε θα μπορούσαμε να στείλουμε το στόλο μας στις δυτικές θάλασσες, ενισχύοντας έτσι τη φήμη μας και ζημιώνοντας τους εχθρούς μας. Θα έρθει μια εποχή που θα έπρεπε να πάρουμε αυτήν την εύφορη γη, τη Σικελία. Έτσι θα πρέπει να είμαστε σε θέση να πολεμήσουμε την Ιταλία και την Ουγγαρία, και η μεγάλη γερμανική αυτοκρατορία θα γίνει δική μας. Θα*

[144] Abulafia, *The Great Sea*, 428-429.
[145] Leeds Barroll, "Mythologizing the Ottoman: The Jew of Malta and the Battle of Alcazar", Goran V. Stanivukovic (επιμ.), *Remapping the Mediterranean World in Early Modern English Writings*, New York 2007, 119.

πρέπει να επεκτείνουμε την κυριαρχία μας στα όρια του γνωστού κόσμου και τα ονόματά σας θα γίνουν αθάνατα. [146]

Η θέση του νησιού της Μάλτας ήταν ζωτικής σημασίας, αφού ουσιαστικά στο σημείο αυτό ενωνόταν η Ανατολική και Δυτική Μεσόγειος. Η παρότρυνση προς το Σουλτάνο να καταλάβει τη Μάλτα έγινε πιο έντονη μετά από τις πειρατικές επιθέσεις στα οθωμανικά πλοία από τον στόλο των Ιπποτών. Το καλοκαίρι του 1564 οι Ιππότες συλλαμβάνουν στα ανοιχτά της δυτικής ακτής της Ελλάδας την γαλέρα ονόματι Σουλτάνα *(Sultana)*. Η γαλέρα ήταν φορτωμένη εμπορεύματα μεγάλης αξίας με προορισμό την Βενετία, τα οποία είχαν αποσταλεί από την Ανατολή και τον αρχιευνούχο του Σουλτάνου. Σε μια μεταγενέστερη τους επιδρομή οι Ιππότες συλλαμβάνουν και τον κυβερνήτη του Καΐρου και την ηλικιωμένη παραμάνα εκατό εφτά ετών, όπως λεγόταν, της Μιχριμάχ *(Mihrimah),* κόρης του Σουλεϊμάν, οι οποίοι επέστρεφαν από το προσκύνημα τους στην Μέκκα. Τρείς μέρες αργότερα συλλαμβάνεται και ο κυβερνήτης της Αλεξάνδρειας.[147] Είναι αλήθεια πως οι Ιππότες της Μάλτας στα μέσα του 16ου αιώνα ήταν οι πιο φημισμένοι χριστιανοί πειρατές, με πολλές επιθέσεις κατά των μουσουλμανικών πλοίων από τα οποία συλλάμβαναν πολλούς αιχμαλώτους αλλά και προμήθειες.

Το Φεβρουάριο του 1564 ο Φίλιππος διορίζει το Δον Γκαρθία δε Τολέδο *(don Garcia de Toledo)*, νέο γενικό καπετάνιο της θάλασσας, και ανέκτησε στην αφρικανική ακτή την οχυρωμένη βάση των κουρσάρων το Πενιόν ντε Βελές *(Peñón de Vélez)*. Ο Σουλεϊμάν εξοργισμένος αποφασίζει στις 6 Οκτωβρίου του 1564 στο αυτοκρατορικό συμβούλιο να κατακτήσει τη Μάλτα.[148] Διοικητής της εκστρατείας διορίζεται ο Κιζίλαχμετλί Μουσταφά Πασάς *(Kızılahmedli Mustafa Paşa)* και υπεύθυνος του αυτοκρατορικού στόλου ο Πιαλή Πασάς. Επίσης είχε κληθεί και ο έμπειρος Οθωμανός κουρσάρος Τουργκούτ Ρέις από την Τρίπολη με καθήκοντα συμβούλου προς τους δυο αρχηγούς, αφού γνώριζε πολύ καλά το νησί.[149] Μετά από διαταγές του Σουλεϊμάν ένας μαζικός οθωμανικός στόλος απέπλευσε από την Κωνσταντινούπολη στις 30 Μαρτίου του 1565 με την προσδοκία ότι οι πύλες στη Δυτική Μεσόγειο σύντομα θα ξεκλειδωθούν. Με εκατό εβδομήντα πολεμικά πλοία και πάνω από διακόσια μεταφορικά πλοία, που έφεραν τριάντα χιλιάδες άνδρες, έφτασαν στα ανοικτά της Μάλτας στις 18 Μαΐου. Ακόμα περισσότερα πλοία ήταν καθοδόν κάτω από την ηγεσία του ηλικιωμένου ναυάρχου Τουργκούτ.[150]

[146] Dennis Castillo, *The Maltese Cross, A Strategic History of Malta*, London 2006, 57.
[147] Crowley, *Empires of the Sea*, 95.
[148] Crowley, *Empires of the Sea*, 98.
[149] Crowley, *Empires of the Sea*, 103.
[150] Abulafia, *The Great Sea*, 429-430.

Η πολιορκία του 1565, ωστόσο, ήταν ανεπιτυχής και μέχρι τις 12 Σεπτεμβρίου όλοι οι Οθωμανοί στρατιώτες είχαν αποχωρήσει από το νησί. Σε αντίθεση με την Ρόδο, η Μάλτα απείχε πολύ περισσότερα χιλιόμετρα από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και μόνο από την Βόρεια Αφρική θα μπορούσαν να έρθουν κάποιες μικρές ενισχύσεις για λογαριασμό των Οθωμανών. Μετά την ήττα στην Μάλτα ο Μουσταφά Πασάς έχασε την θέση του. Ο αντίκτυπος όμως της πολιορκίας της Μάλτας στο ηθικό στη Δύση δεν πρέπει να παραγνωρίζεται. Η νίκη στη Μάλτα έσπασε ένα κύκλο από ήττες προερχόμενες από τον Σουλεϊμάν και τους πειρατές της Μπαρμπαριάς, όπως η απώλεια της Ρόδου και η μάχη της Πρέβεζας. Οι Ισπανοί αισθάνθηκαν ανανεωμένοι και άρχισαν να φτιάχνουν ένα νέο στόλο στην Καταλονία, στη νότια Ιταλία και στη Σικελία, γιατί ήταν πεπεισμένοι ότι οι Οθωμανοί θα επιστρέφαν σε ισχύ, με την διαφορά ότι τώρα είχαν την ενέργεια και αυτοπεποίθηση για να προσπαθήσουν να τους εμποδίσουν αντί να αποφύγουν μια οθωμανική αντεπίθεση. Οι Οθωμανοί όμως δεν θεώρησαν την ήττα ως το τέλος της περιόδου της οθωμανικής υπεροχής στη Μεσόγειο, παρότι οι Ιωαννίτες είχαν καταφέρει να αποτρέψουν τους Οθωμανούς από το να παραβιάσουν αποφασιστικά τη Δυτική Μεσόγειο. Ο Σουλτάνος μπορούσε ακόμα να στηριχτεί στα τεράστια αποθέματα ανθρώπινου δυναμικού του.[151] Η πολιορκία το 1565 της Μάλτας φανέρωσε τις επιδιώξεις των Οθωμανών για την κεντρική Μεσόγειο. Το 1566, σαν αντίποινα για την ήττα στη Μάλτα, ο Πιαλή Πασάς κατέκτησε το γενουάτικο νησί της Χίου, έναν σταθμό ανεφοδιασμού μεγάλης σημασίας των χριστιανών κουρσάρων που δραστηριοποιούνταν στο Αιγαίο. Είναι εντούτοις σημαντικό ότι η κατάκτηση της Χίου σηματοδότησε το τέλος της οθωμανικής θαλάσσιας επέκτασης προς τα δυτικά.[152]

Στις 9 Δεκεμβρίου του 1565 πεθαίνει ο Πίος Δ΄ και τον διαδέχεται ο Μικέλε Γκισλιερί *(Michele Ghisleri)* που παίρνει το όνομα Πίος Ε΄ *(Pius V).*[153] Ο Σουλεϊμάν πεθαίνει στις 6 Σεπτεμβρίου του 1566 κατά την διάρκεια της εκστρατείας στο Ζίγκετβαρ *(Szigetvar)*. Πέθανε δύο ημέρες πριν το φρούριο συνθηκολογήσει. Κατά τη διάρκεια της σαράντα έξι ετών βασιλείας του είχε προσθέσει στο έδαφος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το Ιράκ, τον Περσικό Κόλπο και την Ερυθρά Θάλασσα, το Αιγαίο, τη Μολδαβία και την Ουγγαρία. Μετά τον θάνατο του Σουλεϊμάν η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν θα ξαναπαίξει

[151] Abulafia, *The Great Sea,* 434. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την πολιορκία της Μάλτας βλ. Bruce Ware Allen, *The Great Siege of Malta: The Epic Battle Between the Ottoman Empire and the Knights of St. John*, Lebanon 2015, Joseph Attard, *The Knights of Malta*, Marsa 1992, Francesco Balbi, *The Siege of Malta 1565*, London 1965 (μτφ. Ernle Bradford), Ernle Bradford, *The Great Siege: Malta 1565*, Hertfordshire 1999, Arnold Cassola, *The 1565 Ottoman Malta Campaign Register*, Valletta 1998, Arnold Cassola , *The Great Siege of Malta (1565) and the Istanbul State Archives*, Valletta 1995.

[152] Charles A. Frazee, *Catholics and Sultans, the Church and the Ottoman Empire 1453-1923*, New York 1983, 44.

[153] Crowley, *Empires of the Sea,* 202.

ποτέ το διεθνή ρόλο που κατείχε την περίοδο της βασιλείας του.[154] Ο Σουλεϊμάν για την Δύση ήταν ένας παράγοντας ισορροπίας των χριστιανικών δυνάμεων, αφού μια επικείμενη μυστική συμμαχία ενός χριστιανικού κράτους με τους Οθωμανούς με σκοπό την προώθηση των επεκτατικών συμφερόντων του σε βάρος ενός άλλου χριστιανικού κράτους ανησυχούσε όλες τις χριστιανικές δυνάμεις.

Οι Γάλλοι βασιλείς Φραγκίσκος Α΄ και Ερρίκος Β΄ τον είχαν επιδιώξει ως σύμμαχο, όπως έπραξαν και οι προτεστάντες πρίγκιπες της Γερμανίας. Την ίδια στιγμή, οι εκστρατείες του Σουλεϊμάν είχαν δείξει ότι υπήρχαν γεωγραφικοί περιορισμοί στις επεκτατικές του φιλοδοξίες. Οι εκστρατείες του εναντίων των Σαφαβιδών το 1548-1549 και το 1553-1554 είχαν δείξει ότι το εχθρικό έδαφος στις παραμεθόριες περιοχές μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών ήταν επαρκή για να ματαιώσει τον οθωμανικό επεκτατισμό. Στο Νότο, ο ισθμός του Σουέζ ήταν ένα εμπόδιο για την εισαγωγή της μεσογειακής ξυλείας και άλλων υλικών για την κατασκευή των πλοίων στην Ερυθρά Θάλασσα, αλλά και για το πέρασμα των πλοίων από τη μία θάλασσα στην άλλη. Το πιο σημαντικό, η άγνοια για τον τρόπο κατασκευής ένοπλων, ωκεάνιων σκαφών κατέστησε αδύνατο για τους Οθωμανούς να αμφισβητήσουν τους Πορτογάλους στον Ινδικό Ωκεανό. Αυτά ήταν τα προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν οι διάδοχοί του Σουλεϊμάν. Ο Σελίμ Β΄ *(Selim II)*[155] ήταν ο μόνος γιος του Σουλεϊμάν που επέζησε και έτσι απολάμβανε την αδιαμφισβήτητη διαδοχή στον θρόνο. Ήταν πολύ διαφορετικός από τον πατέρα του και όπως φαίνεται είχε μια ειρηνική διάθεση και μια αποστροφή για τις κρατικές υποθέσεις. Καθ' όλη τη βασιλεία του ανάθεσε

[154] Imber, *The Ottoman Empire*, 60.

[155] Ο Σουλτάνος Σελίμ Β΄ ήταν ο εντέκατος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γεννημένος στην Κωνσταντινούπολη στις 30 Μαΐου 1524. Γνωστός στους Οθωμανούς ως ο χλωμός Σελίμ *(Sarı Selim)* και στους Ευρωπαίους ως ο Σελίμ ο μέθυσος. Διακυβέρνησε την αυτοκρατορία από το 1566-1574. Ήταν γιος του Σουλεϊμάν Α΄ του Μεγαλοπρεπή και της Χουρέμ Σουλτάνας. Όταν πέθανε ο πατέρας του το Σεπτέμβριο του 1566 κατά την πολιορκία της πόλης Ζίγκετβαρ, ήταν γενικός διοικητής της Κιουτάχειας. Τότε ο μεγάλος βεζίρης Σοκολού Μεχμέτ Πασάς απέκρυψε από το στρατό τον θάνατο του Σουλτάνου προκειμένου να μη πτοηθεί το ηθικό του, ειδοποιώντας παράλληλα τον διάδοχο Σελίμ Β΄. Ο τελευταίος επέστρεψε στη Κωνσταντινούπολη μετά από ένα γρήγορο και μυστικό ταξίδι από την Κιουτάχεια. Στη συνέχεια μετέβη στο Βελιγράδι για να συναντηθεί με το στρατό του και για να συνοδεύσει το φέρετρο του πατέρα του. Πήρε λίγο μέρος στη διακυβέρνηση της αυτοκρατορίας αφού συνεχώς αποσυρόταν στο χαρέμι του και είχε αναθέσει σχεδόν όλη την ευθύνη στον μεγάλο βεζίρη Σοκολού Μεχμέτ Πασά. Ο Σελίμ Β΄ πέθανε στις 13 Δεκεμβρίου 1574 σε ηλικία 50 ετών στην Κωνσταντινούπολη (ο πρώτος Σουλτάνος που πέθανε εκεί) μετά από πτώση στο λουτρό του παλατιού του. Βλ. Christine Woodhead, "Selīm II", *EI*^{2}, τ. 9, 131-132.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

μεγάλο μέρος της ευθύνης της κυβέρνησης στο μεγάλο βεζίρη του και γαμπρό του, Σοκολού Μεχμέτ Πασά[156] *(Sokullu Mehmet Paşa).*[157]

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

[156] Γεννήθηκε το 1505 στο χωριό Σολόκοβιτς *(Sokoloviç)* της Βοσνίας και αποτέλεσε μεγάλος βεζίρης του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή, του Σελίμ Β΄ και του Μουράτ Γ΄. Μεταφέρθηκε μετά από παιδομάζωμα στο παλάτι της Αδριανούπολης όπου πήρε και την εκπαίδευση του με αποτέλεσμα να καταστεί ένας από τους πιο σημαντικούς μεγάλους βεζίρηδες του οθωμανικού κράτους. Το 1561 παντρεύτηκε με την Εσμεχάν Σουλτάνα *(Esmehan Sultan)*, εγγονή του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή και κόρη του Σελίμ Β΄. Πέθανε στις 12 Οκτωβρίου του 1579 αφού μαχαιρώθηκε από ένα πολίτη ο όποιος ήταν ντυμένος δερβίσης. Βλ. G. Veinstein, "Soḳollu Meḥmed Pasha", *EI*^{2}, τ. 9, 706-711. Kara, *Türk Deniz Tarihinde*, 38-39.

[157] Imber, *The Ottoman Empire*, 61.

ΙΙ. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΩΣ MARE NOSTRUM

1. Οι Οθωμανοί ως κυρίαρχοι της Ανατολικής Μεσογείου

Οι εξελίξεις στην Μεσόγειο τον 16ο αιώνα, το μέχρι τότε κέντρο της οικονομίας και ισχυρών πολιτισμών, ήταν ραγδαίες. Ο αιώνας αυτός ήταν στην ουσία μια περίοδος κατά την οποία τα μεγάλα κράτη της εποχής, Οθωμανική Αυτοκρατορία, Γαλλία, Βενετία, Ισπανία έρχονταν συχνά σε πολεμικές αντιπαραθέσεις μεταξύ τους αλλά ταυτόχρονα υποχρεώνονταν να διαπραγματευτούν μεταξύ τους και ειρηνευτικές συμφωνίες με απώτερο σκοπό την διασφάλιση των συμφερόντων τους στην περιοχή. Οι λόγοι αυτών των συγκρούσεων σαφώς ήταν η επεκτατική πολιτική που ακολουθούσε το κάθε κράτος, τα συγκρουόμενα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα της κάθε δύναμης, αλλά και επίσης η προσπάθεια της κάθε χώρας να ελέγξει όλο και περισσότερο τα κερδοφόρα εμπορικά θαλάσσια δρομολόγια και λιμάνια της Μεσογείου. Στο πλαίσιο αυτό, τα χριστιανικά βασίλεια δεν δίσταζαν να συνάψουν συμφωνίες με τους μουσουλμάνους Οθωμανούς εις βάρος των άλλων χριστιανικών κρατών, παρά την διαφορετικότητα των θρησκειών τους. Σκοπός τους φυσικά ήταν να ενδυναμώσουν την θέση τους απέναντι στα αντίπαλα χριστιανικά κράτη και για να αποκτήσουν επίσης ελεύθερη πρόσβαση στα οθωμανικά λιμάνια, μια πρόσβαση η οποία μέσω του εμπορίου και της πώλησης των προϊόντων τους

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

θα τους απέφερε μεγάλα και σημαντικά κέρδη, πράγμα το οποίο ήταν αδύνατο να παραγνωρίσουν για λογαριασμό της χριστιανικής τους πίστης.

Παρότι η ανακάλυψη της Αμερικής πρόσφερε σημαντικές ποσότητες πολύτιμων μετάλλων, όπως χρυσό και ασήμι στην Ευρώπη, με αποτέλεσμα το διεθνές εμπόριο σταδιακά να μετατίθεται από την Μεσόγειο προς τον Ατλαντικό ωκεανό, η θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου του 16ου δεν έχασε την σπουδαία σημασία της. Λαμβάνοντας υπόψη τα γεγονότα της περιόδου του 16ου αιώνα, η θαλάσσια περιοχή της Μεσόγειου μπορεί να περιγραφεί ως ένα *«πεδίο μάχης»* μεταξύ των δύο μεγάλων αυτοκρατοριών, της Καθολικής Ισπανίας στη Δύση και των Μουσουλμάνων Οθωμανών στην Ανατολή. Ήταν ένας αιώνας κατά τον οποίο και οι Ισπανοί και οι Οθωμανοί έδειξαν την τεράστια ναυτική και χερσαία δύναμή τους, αποδεικνύοντας έμπρακτα πως ήταν οι δυο μεγάλες αυτοκρατορικές δυνάμεις οι οποίες δέσποζαν στην περιοχή της Μεσογείου, οι Ισπανοί στην Δυτική και οι Οθωμανοί στην Ανατολική. Η κάθε δύναμη προσπαθούσε με όλα τις τα μέσα και τις δυνάμεις να επεκτείνει την επιρροή της στην σφαίρα επιρροής της άλλης. Η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης το 1453 από τους Οθωμανούς θα αυξήσει τις βλέψεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κυρίως για την Ανατολική Μεσόγειο, βλέψεις οι οποίες θα εκφραστούν με μια συνεχή επεκτατική πολιτική των εκάστοτε Σουλτάνων της κατά των χριστιανικών Δυτικών κρατών.

Αποτέλεσμα αυτής της επεκτατικής πολιτικής ήταν και η κατάκτηση το 1499 της Ναυπάκτου και το 1500 της Μεθώνης και της Κορώνης, κατακτήσεις οι οποίες επέφεραν μεγάλα πλήγματα στο εμπόριο των Βενετών και ταυτόχρονα η Οθωμανική Αυτοκρατορία με την κατοχή αυτών των σημαντικών λιμανιών κατάφερε να αναπτύξει ακόμα περισσότερο την εμπορική της δραστηριότητα στην περιοχή της Μεσογείου. Παρά την τριπλή συμμαχία μεταξύ του Πάπα, της Βενετίας και της Ουγγαρίας, οι Βενετοί δεν κατάφεραν να ανακτήσουν τις χαμένες τους κτήσεις, με αποτέλεσμα λόγω των μεγάλων δαπανών του πολέμου να αναγκαστούν να συνάψουν ειρήνη το 1503 με τον Βαγιαζήτ Β΄. Οι Βενετοί σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης αναγκάστηκαν να παραχωρήσουν και επίσημα στον Οθωμανό Σουλτάνο τα χαμένα εδάφη τους, με αντάλλαγμα να μπορούν τα βενετικά πλοία να εμπορεύονται ελευθέρα στα οθωμανικά λιμάνια. Με την συνθήκη ειρήνης του 1503 από την μια οι Οθωμανοί κέρδισαν μια πολύ σημαντική μάχη στο πλαίσιο της επεκτατικής τους πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο, από την άλλη όμως πέτυχαν και την είσοδο τους στην ευρωπαϊκή διπλωματία, αφού πλέον η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν ήταν μια δύναμη η οποία θα μπορούσε να παραγνωριστεί από τις Δυτικές δυνάμεις, ειδικά όπως γινόταν πριν την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Επομένως, η στρατιωτική κυριαρχία των Οθωμανών

στην Ανατολική Μεσόγειο δεν σήμαινε μόνο αύξηση των κτήσεων τους αλλά καθιέρωσή τους ως μεγάλη δύναμη της περιοχής και σε διπλωματικό επίπεδο, πάντοτε σε σχέση με τα Δυτικά βασίλεια. Όσον αφορά την Βενετία η συνθήκη αυτή υποδήλωνε μια μεγάλη ήττα για τη Δημοκρατία της Γαληνότατης. Οι χαμένες κτήσεις της δήλωναν αυτόματα και μια υποχώρηση στην Ανατολική Μεσόγειο και φυσικά μια μείωση στα εμπορικά κέρδη της Γαληνότατης, αφού τα προαναφερθέντα σημαντικά εμπορικά λιμάνια περιήλθαν στα χέρια των Οθωμανών.

Το γεγονός ότι ο οθωμανικός στόλος επί βασιλείας του Σουλτάνου Βαγιαζήτ Β΄, μέσα σε τριάντα χρόνια ήταν πέντε φορές μεγαλύτερος από αυτόν του πατέρα του Μεχμέτ Β΄, μαρτυρεί αδιαμφισβήτητα την μεγάλη αύξηση της ναυτικής υπεροχής των Οθωμανών στην Ανατολική Μεσόγειο αλλά και το τι θα ακολουθούσε στα υπόλοιπα χρόνια του αιώνα. Οι προθέσεις των Οθωμανών για κυριαρχία σε πρώτη φάση στην Ανατολική Μεσόγειο ήταν φανερές, γι' αυτό και η συνεχής και ραγδαία αύξηση του στόλου τους, όπως προαναφέρθηκε. Το ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία μπόρεσε να κατασκευάσει ένα τόσο μεγάλο στόλο μέσα σε λίγα χρόνια, να τον συντηρεί και να τον επανδρώσει, δείχνει και την μεγάλη ευπορία της αλλά και τα μεγάλα αποθέματα της σε πρώτες ύλες και παράλληλα τον μεγάλο αριθμό του ανθρώπινου δυναμικού της. Είναι γνωστό πως η Οθωμανική Αυτοκρατορία στην ακμή του τιμαριωτικού της συστήματος, πέραν του αυστηρού και αποτελεσματικού ελέγχου που μπορούσε να επιβάλει στους υπηκόους και τα εδάφη της, μπορούσε να κερδίσει και τα απαραίτητα έσοδα για την διατήρηση των πολυπληθών στρατευμάτων της αλλά και για την συντήρηση του πολεμικού εξοπλισμού της. Ταυτόχρονα, η επένδυση των Οθωμανών στην αύξηση των πλοίων τους αλλά και στη δημιουργία ενός στόλου ικανού να αντιμετωπίσει τους Δυτικούς στόλους, αναδεικνύει και τη σημασία της Μεσογείου στο δεύτερο μισό του 16ου αιώνα. Σημασία στρατιωτική αλλά πρωτίστως αυτοκρατορική εφόσον η κυριαρχία στη θάλασσα αυτή σήμαινε ταυτόχρονα και κυριαρχία οικουμενική.

Οι αρχές του 16ου αιώνα ήταν μια κρίσιμη περίοδος για την ιστορία της Μεσογείου, κατά την οποία οι Οθωμανοί επέκτειναν τον έλεγχό τους στην Αίγυπτο, τη Συρία και τις Ιερές Πόλεις της Μέκκας και της Μεδίνας και αμφισβήτησαν την πορτογαλική κυριαρχία στον Ινδικό Ωκεανό. Το 1516 με την κατάληψη της Συρίας από τον Σουλτάνο Σελίμ Α΄ και το 1517 με την κατάκτηση της Αιγύπτου, ουσιαστικά η Ανατολική Μεσόγειος θα καταστεί οθωμανική θάλασσα, αφού το μεγαλύτερο μέρος της ελεγχόταν πλέον από τους Οθωμανούς. Πέραν αυτού η Οθωμανική Αυτοκρατορία, με την κατάκτηση των ιερών πόλεων της Μέκκας και της Μεδίνας, από μεθοριακό κράτος μετατρέπεται αυτόματα σε ισλαμικό

χαλιφάτο, με το σημαντικό και ιερό χρέος της προστασίας όλων των μουσουλμάνων. Οι Οθωμανοί Σουλτάνοι άρχισαν να θεωρούν από εκείνη την στιγμή τους εαυτούς τους προστάτες όλου του μουσουλμανικού κόσμου. Με την άνοδο του Σουλεϊμάν το 1520 στον θρόνο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα ακολουθήσουν μια σειρά από χερσαίες και θαλάσσιες νίκες επί των χριστιανικών κρατών, η κάθε μια εξίσου σημαντική με την άλλη για την προσπάθεια των Οθωμανών να ελέγξουν όλο και περισσότερο την Ανατολική Μεσόγειο, αλλά και για να διεισδύσουν ακόμα και στην δυτική πλευρά της Μεσογείου, η οποία ήταν κάτω από τον έλεγχο των χριστιανικών κρατών. Η πρώτη μεγάλη νίκη του Σουλεϊμάν, ο οποίος πολύ εύστοχα χάρασσε την πολιτική της αυτοκρατορίας του εκμεταλλευόμενος και τις διαμάχες ανάμεσα στα χριστιανικά κράτη, δεν άργησε να έρθει αφού μόλις το 1521 κατέκτησε το Βελιγράδι, την πύλη προς την κεντρική Ευρώπη, όπως λέχθηκε παραπάνω.

Μετά την κατάκτηση της Αιγύπτου ουσιαστικά η μοίρα του νησιού της Ρόδου ήταν προδιαγραμμένη, αφού το νησί λόγω της γεωγραφικής του θέσης, τοποθετημένο ανάμεσα στην θαλάσσια διαδρομή προς την Αίγυπτο και τις ιερές πόλεις για τους Μουσουλμάνους, Μέκκα και Μεδίνα, αποτελούσε στρατηγική απειλή κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και μεγάλη πηγή κινδύνου για τους μουσουλμάνους προσκυνητές αλλά και για τους εμπόρους. Το νησί βρισκόταν κάτω από την διοίκηση των Ιωαννιτών Ιπποτών, ενός τάγματος ορκισμένου κατά του ισλαμισμού και το οποίο ευθυνόταν για τις επιθέσεις κατά των μουσουλμανικών πλοίων που χρησιμοποιούσαν τις θαλάσσιες οδούς πλησίον του νησιού. Η Ρόδος, χάρη της γεωγραφικής της θέσης κατείχε σημαντικό ρόλο στο διαμετακομιστικό εμπόριο της Ανατολικής Μεσογείου για αυτό και ο Μεχμέτ ο Πορθητής είχε επιχειρήσει την κατάληψη της το 1480 χωρίς όμως καμιά επιτυχία. Η αποτυχία αυτή όμως απλώς θα αναβάλει για μερικά χρόνια την οθωμανική πρόοδο στην περιοχή, δεν θα επιτύχει να την ανακόψει, αφού σαράντα δύο χρόνια αργότερα το νησί θα περιέλθει κάτω από τον οθωμανικό έλεγχο. Πέραν των πιο πάνω λόγων, ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής, ο οποίος ανήλθε στο θρόνο το 1520, ήταν αναγκασμένος σύμφωνα με τον νόμο να νομιμοποιήσει την θέση του ως Σουλτάνος με μια μεγάλη και σημαντική κατάκτηση και το νησί της Ρόδου ήταν το κατάλληλο μέρος για να εκστρατεύσει εναντίον του και να την πραγματοποιήσει. Με την κατάκτηση του νησιού το 1522 από τον Σουλεϊμάν τον Μεγαλοπρεπή οι Οθωμανοί αποκτούν ακόμα μια σημαντική βάση στην Ανατολική Μεσόγειο στην προσπάθεια τους να εδραιωθούν ως οι μόνοι κυρίαρχοι της περιοχής.

Το 1529 ο Σουλεϊμάν θα πολιορκήσει την Βιέννη αλλά θα αναγκαστεί να υποχωρήσει με αποτέλεσμα να δεχθεί την πρώτη του ευρωπαϊκή ήττα, ήττα που υποδηλώνει

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ότι η Ευρώπη και η Δυτική Μεσόγειος ήταν ένας χώρος εχθρικός αλλά ταυτόχρονα και απομακρυσμένος για τους Οθωμανούς, ένας χώρος ο οποίος καθιστούσε σε στρατιωτικό επίπεδο εξαιρετικά δύσκολο τον ανεφοδιασμό των στρατευμάτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ήττα επίσης στην Βιέννη υποδηλώνει και το γεγονός πως οι Οθωμανοί δεν ήταν μια δύναμη αήττητη, παρά τον όγκο των στρατευμάτων και πυροβόλων τους. Η υποχώρηση του Σουλεϊμάν στην πολιορκία της Βιέννης ίσως τελικά αποτελεί και μια ιστορική ένδειξη ότι οι Οθωμανοί, τουλάχιστον σε σχέση με τα εδάφη της Ευρώπης, είχαν φθάσει στο μέγιστο των ορίων και δυνατοτήτων επέκτασης τους.

Στο πεδίο της θάλασσας, το 1538 ο οθωμανικός στόλος υπό την διοίκηση του Μπαρμπαρόσα επιτίθεται στις Βενετικές κτήσεις στο Αιγαίο καθώς και στη Μονεμβασιά, στο Ναύπλιο και στην Πελοπόννησο και τις κατακτά. Τα γεγονότα αυτά ωθούν τον Πάπα Παύλο Γ΄ να αναλάβει διπλωματική δράση και να πετύχει την σύναψη του λεγόμενου Ιερού Συνασπισμού μεταξύ του ιδίου, του Βασιλιά της Ισπανίας Καρόλου Ε΄, του Φερδινάνδου Α΄ της Αυστρίας και της Βενετίας. Οι συνεχείς κατακτήσεις των Οθωμανών στην περιοχή της Μεσογείου έθεταν σε μεγάλο κίνδυνο το δυτικοευρωπαϊκό εμπόριο και για αυτό το λόγο τα χριστιανικά κράτη παραμέρισαν τις διαφορές για να αντιμετωπίσουν από κοινού την οθωμανική απειλή. Το αποτέλεσμα της ναυμαχίας ήταν η ταπεινωτική ήττα των συμμάχων, με τους Βενετούς να αναγκάζονται και πάλι να υπογράψουν το 1540 μια συμφωνία με τον Σουλτάνο και να αναγνωρίσουν και επίσημα ότι οι κτήσεις τους αποσπάστηκαν από τους Οθωμανούς, με αντάλλαγμα και αυτήν την φορά εμπορικά προνόμια. Έτσι με την υπογραφή της συνθήκης αυτής οι Βενετοί για ακόμα μια φορά αναγκάζονται να υποχωρήσουν ακόμα περισσότερο από την Ανατολική Μεσόγειο. Εάν η υποχώρηση του Σουλεϊμάν στη Βιέννη το 1529 αναδείκνυε τα όρια των Οθωμανών στα ευρωπαϊκά εδάφη, η υποχώρηση των Βενετών σε επίπεδο Μεσογείου αναδείκνυε τις δυνατότητες των Οθωμανών ως ναυτική δύναμη και τροφοδοτούσε τις φιλοδοξίες τους για έλεγχο της Μεσογείου.

Το 1565 ο Σουλεϊμάν αποφασίζει να εκστρατεύσει κατά της Μάλτας, ένα μέρος με τεράστια γεωστρατηγική σημασία, αφού βρισκόταν ακριβώς στο κέντρο της Μεσογείου και μια ενδεχόμενη κατάκτηση της θα έδινε στους Οθωμανούς την δυνατότητα επίθεσης κατά της Σικελίας και ακολούθως της νότιας Ιταλίας, με βλέψεις φυσικά και για την Δυτική Μεσόγειο. Και οι δυο μεγάλες δυνάμεις της περιόδου, η Ισπανία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία, γνώριζαν ότι η Μάλτα αποτελούσε χάρη της γεωγραφικής της θέσης ένα από τα σημαντικότερα νησιά της Μεσογείου και ότι η έκβαση του αγώνα του πολέμου της Μάλτας θα έκρινε σε μεγάλο βαθμό αν η Δυτική Μεσόγειος θα παρέμενε μια χριστιανική θάλασσα. Η Μάλτα με την σπουδαία στρατηγική θέση, η οποία, όπως προαναφέρθηκε

βρισκόταν στο κέντρο της Μεσογείου, έλεγχε το στενό θαλάσσιο χώρο ανάμεσα στην Σικελία και την Τρίπολη και αποτελούσε το ιδανικό μέρος για πειρατικές εξορμήσεις. Παρά τις έντονες προσπάθειες των Οθωμανών για την κατάληψη του νησιού, ο Σουλεϊμάν θα γνωρίσει την δεύτερη μεγάλη του ευρωπαϊκή ήττα, με τους Ιωαννίτες Ιππότες να καταφέρνουν να σταματήσουν την οθωμανική επέκταση προς την Δυτική Μεσόγειο.

Έτσι, για ακόμη μια φορά επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι η Δυτική Μεσόγειος αποτελούσε μια εχθρική και απομακρυσμένη θάλασσα για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, μια περιοχή στην οποία οι Οθωμανοί θα ήταν δύσκολο να επιβληθούν παρά τις απίστευτες δυνάμεις τους και σε έμψυχο και σε άψυχο δυναμικό. Το 1566 οι Οθωμανοί ως αντίποινα για την ήττα τους στην Μάλτα θα καταλάβουν το νησί της Χίου, την τελευταία κατάκτηση τους προς τα Δυτικά. Παρά τις ευοίωνες προοπτικές που έδειχναν οι ναυτικές επιτυχίες των Οθωμανών στο πρώτο μισό του αιώνα, κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού και όπως ακριβώς συνέβη και με τη Βιέννη, η Μάλτα θα αναδείξει τα όρια των Οθωμανών στη Μεσόγειο. Σε τελική ανάλυση, η Μάλτα και οι προσπάθειες των Οθωμανών για κατάληψή της, είναι σε επίπεδο θάλασσας ότι υπήρξε η Βιέννη σε επίπεδο ξηράς. Ο δείκτης των ορίων της οθωμανικής επέκτασης προς τα Δυτικά και η αρχή της Δυτικής συνειδητοποίησης ότι η Δύση μπορεί να ορίσει τους όρους μια νέας σχέσης με την Ανατολή.

Η μάχη για την κυριαρχία στη θάλασσα της Μεσογείου σήμαινε την κατάκτηση νέων αγορών και τη διασφάλιση της εξουσίας του κάθε βασιλείου στην περιοχή. Από την άλλη η Οθωμανική Αυτοκρατορία με την σειρά της ήταν το αποτέλεσμα των συνεχόμενων κατακτήσεων του στρατού και για αυτό το λόγο ένα από τα κύρια καθήκοντά του κράτους ήταν να διασφαλίσει την ύπαρξη της στρατιωτικής του δύναμης. Για να το επιτύχει αυτό έπρεπε να διαθέτει το μεγαλύτερο μέρος των κρατικών εσόδων στο στρατό, άρα η κατάκτηση νέων περιοχών και προπαντός των σημαντικών λιμανιών της Μεσογείου, τα οποία θα επέφεραν μεγάλα κέρδη στην αυτοκρατορία, ήταν ζωτικής σημασίας για την Υψηλή Πύλη και τους υπηκόους της. Για το λόγο αυτό οι εκάστοτε Σουλτάνοι διαμόρφωσαν την επεκτατική τους πολιτική προς αυτή την κατεύθυνση, δηλαδή την κατάκτηση και ενσωμάτωση στα εδάφη της επικράτεια τους εύπορων περιοχών με μεγάλη οικονομική αξία, όπως για παράδειγμα το νησί της Κύπρου, το οποίο πέρα της σπουδαίας γεωγραφικής του θέσης ήταν και ένα μέρος γνωστό για τον πλούτο του.

Με λίγα λόγια η γενική εικόνα της Μεσογείου του 16^{ου} αιώνα είναι ότι στην περιοχή κυριαρχούσαν δυο αντίθετα, κυρίως πολιτικά αλλά και θρησκευτικά μεταξύ τους εχθρικά στρατόπεδα. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία ήταν ο εκπρόσωπος του Ισλάμ και κατείχε το ανατολικό μέρος της Μεσογείου και οι ευρωπαϊκές δυνάμεις, οι οποίες ήταν οι

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

εκπρόσωποι του Χριστιανισμού και οι οποίες κατείχαν το δυτικό μέρος της Μεσογείου. Η οικονομική σημασία της Μεσογείου για τις αυτοκρατορίες, λόγω της θρησκευτικής διαφορετικότητας, επενδυόταν με τον μανδύα της πολιτισμικής σύγκρουσης και της επιβολής της μίας θρησκείας στην άλλη.

Οι Οθωμανοί κυριαρχούσαν όλο και περισσότερο στην Ανατολική Μεσόγειο και φιλοδοξούσαν να ελέγξουν όσο το δυνατό περισσότερο και τη Δυτική. Από το 1517 μετά την κατάληψη της Αιγύπτου, το 1522 της Ρόδου, το 1566 της Χίου, το 1567 της Νάξου και το 1568 από το τερματισμό του πολέμου με την Ουγγαρία και την υπογραφή συνθήκης με τον Αυτοκράτορα Μαξιμιλιανό Β΄ *(Maximilian II),*[158] συνθήκη με την οποία ο Οθωμανός Σουλτάνος εξασφάλιζε τα βόρεια σύνορα της αυτοκρατορίας του και απέτρεπε το ενδεχόμενο ενός πολέμου σε δυο μέτωπα, ουσιαστικά η κατάκτηση της Κύπρου και η ένταξή της στην Οθωμανική Αυτοκρατορία φαινόταν να είναι αναπόφευκτη.

Οι Οθωμανοί με τις συνεχείς κατακτήσεις τους επιχείρησαν να κλείσουν την Ανατολική Μεσόγειο και να την καταστήσουν μια οθωμανική θάλασσα, αλλά την ίδια ώρα φαίνεται να επιδίωκαν μια πιο αποτελεσματική προστασία των εμπορικών τους πλοίων από πειρατικά πλοία που έβρισκαν καταφύγιο στην ενετική Κύπρο. Η μεγάλης σημασίας γραμμή μεταξύ της Αιγύπτου και της Κωνσταντινούπολης, πολύ συχνά ήταν επικίνδυνη για τα οθωμανικά πλοία που μετάφεραν προϊόντα αλλά και φορολογικές εισπράξεις στην αυτοκρατορική πρωτεύουσα. Στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο σχεδόν όλα τα νησιά στρατηγικής σημασίας κατελήφθησαν από τις οθωμανικές δυνάμεις και μόνο η Κύπρος ήταν ακόμη στα χέρια ενός ξένου κράτους, ένα νησί με σπουδαία στρατηγική θέση, ζωτικής σημασίας για τους Οθωμανούς. Έτσι στα τέλη Μαρτίου ο Σουλτάνος Σελίμ Β΄ με τελεσίγραφο του απαιτεί την παράδοση της Κύπρου επικαλούμενος την γεωγραφική θέση του νησιού, το οποίο γειτνίαζε με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και ήταν απομακρυσμένη από την βενετική επικράτεια. Επιπρόσθετα, και όπως απαιτούσε η λογική της εκπροσώπησης του Ισλάμ, ο Σουλτάνος υπογράμμιζε τους παλιούς δεσμούς του νησιού με τους Άραβες και τους Αιγύπτιους, δηλαδή με το Ισλάμ, αλλά και την έντονη δυσαρέσκεια του ορθόδοξου πληθυσμού του νησιού κατά των βενετικών αρχών.

[158] Γεννήθηκε το 1527 και πέθανε το 1576. Από το 1563 ήταν Βασιλιάς της Ουγγαρίας και από το 1564 Αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μέχρι τον θάνατο του. Βλ. Paula Sutter Fichtner, *Emperor Maximilian II,* New Haven 2001.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

2. Ο πόλεμος της Κύπρου

Η Κύπρος ως κτήση της Βενετίας αποτελούσε από το 1489 το ανατολικότερο νησί της Βενετίας αλλά ταυτόχρονα και μια σφήνα της Καθολικής εκκλησίας στον κόσμο της Ανατολής. Η κατάκτηση της Κύπρου από τους Οθωμανούς θα εξασφάλιζε την προστασία των πλοίων τους αφού κουρσάρικα πλοία των Φράγκων που αγκυροβολούσαν στο νησί εξορμούσαν κατά των πλοίων που μετέφεραν προμήθειες από Συρία και Αίγυπτο προς την Κωνσταντινούπολη. Ο σημαντικός θαλάσσιος δρόμος Αλεξάνδρειας - Κωνσταντινούπολης δεν ήταν ασφαλής για τα οθωμανικά πλοία όσο η Κύπρος αποτελούσε καταφύγιο κουρσάρων. Σημαντικές πληροφορίες για αυτή τη διάσταση, την απειλή δηλαδή των οθωμανικών πλοίων από πειρατικά που στάθμευαν στην Κύπρο, μας δίνει και ο Οθωμανός ιστοριογράφος και γεωγράφος, ο Κιατίπ Τσελεμπί *(Kâtib Çelebi)*[159] στο έργο του Κοσμογραφία *(Cihannuma).*[160]

Σύμφωνα με τις πληροφορίες αυτές τα πειρατικά πλοία ενοχλούσαν συνεχώς τα οθωμανικά και κατέφευγαν σε λιμάνια της Κύπρου.[161] Επιπρόσθετα, οι προμήθειες που τα πλοία αυτά μετέφεραν ήταν ζωτικής σημασίας για την οικονομία της πρωτεύουσας αλλά και ολόκληρης της αυτοκρατορίας. Η Αίγυπτος αποτελούσε σημαντική πηγή σιτηρών για την Κωνσταντινούπολη, αφού από εκεί μεταφέρονταν μεγάλες ποσότητες σιτηρών οι οποίες ήταν υψίστης σημασίας για την κάλυψη των αναγκών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.[162] Πέραν των σημαντικών αυτών λόγων για τους Οθωμανούς, η ένταξη της Κύπρου στην οθωμανική επικράτεια σήμαινε εκτοπισμό της Δύσης από τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο και απομάκρυνση του κινδύνου που η παρουσία Δυτικών δυνάμεων σήμαινε για τις οθωμανικές περιοχές. Με την κατάκτηση του νησιού το εμπόριο της Ανατολική ς Μεσογείου θα αποκτούσε τον απόλυτο έλεγχο των Οθωμανών και η Ανατολική Μεσόγειος θα αποτελούσε μια οθωμανική θάλασσα.

---

[159] Ιστορικός, συγγραφέας και γεωγράφος. Ο πιο διακεκριμένος μελετητής ιδιαίτερα στις θετικές επιστήμες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας του 17ου αιώνα. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το Φεβρουάριο του 1609. Πέθανε στις 6 Οκτωβρίου 1657. Βλ. Orhan Şaik Gökyay, "Kātıb Čelebı", *EI*^{2}, τ. 4, 760-762.

[160] Στο έργο του Κοσμογραφία ο Τσελεμπί αφού προβεί σε μια αναφορά για την φυσική γεωγραφία και τις ανακαλύψεις του Κολόμβου και του Μαγγελάνου, περιγράφει διάφορες χώρες αρχίζοντας από την Ιαπωνία και τις χώρες της Άπω Ανατολής, προχωρώντας στην συνέχεια προς τα δυτικά καταλήγοντας στις ισλαμικές χώρες. Για κάθε χώρα παραθέτει πολλές πληροφορίες για την πολιτική και κοινωνική της κατάσταση, για τα κτήρια, τα ποτάμια, τη βλάστηση και τα προϊόντα της. Βλ. Michael, Gavriel, "Kâtip Çelebi, Cihannüma", *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, 33 (2007) 203.

[161] Eftihios Gavriel, "The Expedition for the Conquest of Cyprus in the Work of Kâtib Çelebi", Michalis N. Michael, Matthias Kappler, Eftihios Gavriel (επιμ.), *Ottoman Cyprus, A Collection of Studies on History and Culture*, Wiesbaden 2009, 31.

[162] Inalcık, Quataert, *Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία*, 207.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η Κύπρος ήταν μια περιοχή μέσω της οποίας θα μπορούσε να διατίθετο εφοδιαστική υποστήριξη στα οθωμανικά στρατεύματα που θα εκτελούσαν αποστολές στη Βόρεια Αφρική και στην Ανατολική Μεσόγειο. Ουσιαστικά ήταν και ένας σταθμός εφοδιασμού μεγάλης σημασίας για τέτοιες στρατιωτικές αποστολές. Από την άλλη όμως αν παρέμενε στα χέρια των Βενετών θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως βάση ανεφοδιασμού για στρατιωτικές επιθέσεις εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Κύπρος επίσης βρισκόταν στο σταυροδρόμι του διεθνούς εμπορίου μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Με την κατάκτηση της Συρίας και της Αίγυπτου η Κύπρος ήταν ένα νησί μόνο σαράντα μίλια μακριά από την ηπειρωτική χώρα και εξήντα από τις ακτές της Συρίας, με τις θαλάσσιες διαδρομές προς τις ανατολικές και νότιες επαρχίες της αυτοκρατορίας να ήταν προφανώς σε ευάλωτη θέση.

Από την αρχή της ενετικής κυριαρχίας στην Κύπρο, το 1489, υπήρχαν φήμες για το ενδιαφέρον των Οθωμανών για το νησί. Το 1500 οθωμανικά πλοία που έπλεαν προς την Κύπρο ενεπλάκησαν σε συγκρούσεις με βενετικά πλοία, με τους Οθωμανούς να καταλαμβάνουν μερικά από τα πλοία των Βενετών και να καταστρέφουν μάλιστα τα υπόλοιπα προκαλώντας σοβαρές ζημίες στο βενετικό στόλο. Αυτές οι αψιμαχίες ανάμεσα στις δυο πλευρές έκαναν τους Βενετούς να συνειδητοποιήσουν ότι ο μόνος τρόπος για να παραμείνει η Κύπρος υπό τον έλεγχο τους ήταν να αποδεχθούν την υπεροχή των Οθωμανών στην Ανατολική Μεσόγειο και να διαπραγματευτούν μια συνθήκη ειρήνης με την οποία θα επιτρεπόταν η ασφαλής διέλευση των οθωμανικών πλοίων. Η Κύπρος, παρά το γεγονός ότι βρισκόταν στον έλεγχο της Βενετίας, αναγνωριζόταν ότι ανήκε στη σφαίρα επιρροής των Οθωμανών και η μεγάλη απόσταση από τη Βενετία καθιστούσε την πρόκληση πολέμου για τους Βενετούς σχεδόν αδύνατη. Η υπογραφή συνθήκης με την οποία θα εξασφαλιζόταν η παραμονή τους στο νησί φάνταζε να ήταν μονόδρομος για τους Βενετούς. Η συνθήκη αυτή υπεγράφη το 1503.[163] Έτσι, οι σχέσεις μεταξύ των δύο δυνάμεων παρέμειναν φιλικές κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Σελίμ Α΄ μέχρι το θάνατο του το 1520 και τη διαδοχή του από τον Σουλεϊμάν το Μεγαλοπρεπή, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό την παραμονή του νησιού στον έλεγχο των Ενετών.

Με την άνοδο του νέου Σουλτάνου στο θρόνο οι Βενετοί αμέσως έστειλαν ένα απεσταλμένο στην Κωνσταντινούπολη για να συγχαρεί τον Σουλεϊμάν και να ζητήσει ταυτόχρονα τη συνέχιση των συνθηκών ειρήνης με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η συνέχιση της συνθήκης φιλίας με τους Οθωμανούς σήμαινε στην ουσία διατήρηση της Κύπρου στον έλεγχο της Βενετίας και παραμονή τους στην Ανατολική Μεσόγειο, όσο

[163] Gazioğlu, *The Turks in Cyprus*, 14.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

εχθρική κι αν φάνταζε η περιοχή αυτή. Ο Σουλεϊμάν συμφώνησε με τις προτάσεις των Βενετών και το νέο κείμενο των συνθηκών υπεγράφη μεταξύ των δύο δυνάμεων τον Δεκέμβριο του 1521. Παρά τη συνθήκη ειρήνης μεταξύ Οθωμανών και Βενετών κατά περιόδους δημιουργήθηκαν μεγάλες εντάσεις, κυρίως στο λιμάνι της Λεμεσού, αφού η περιοχή αυτή αποτελούσε καταφύγιο κουρσάρων.

Οι Οθωμανοί αναγκάστηκαν αρκετές φορές να αποβιβαστούν στη Λεμεσό για να τιμωρήσουν τους πειρατές που προκαλούσαν ζημίες στα οθωμανικά πλοία. Ένα τέτοιο περιστατικό έλαβε χώρα τον Μάιο του 1539, με αποτέλεσμα η Λεμεσός να τεθεί υπό οθωμανική κατοχή για ένα σύντομο χρονικό διάστημα. Σύμφωνα με την ειρηνευτική συμφωνία που υπογράφτηκε τον Οκτώβριο του 1540, οι Βενετοί συμφώνησαν να καταστρέψουν τα κάστρα της Λεμεσού και της Πάφου και να πληρώνουν φόρο οχτώ χιλιάδες δουκάτα στους Οθωμανούς σε τακτική βάση. Παρά το γεγονός αυτό, υπήρξε και μια άλλη επίθεση σε οθωμανικά πλοία το 1563 κατά την οποία ορισμένα από αυτά κατασχέθηκαν. Το 1569 ο Οθωμανός γραμματέας του γενικού λογιστηρίου της Αιγύπτου συνελήφθη με το καράβι του από τους πειρατές γύρω από την Κύπρο. Το περιστατικό ενόχλησε πολύ τον νέο Σουλτάνο Σελίμ Β΄ ο οποίος αποφάσισε ότι, προκειμένου να γίνουν οι θαλάσσιες διαδρομές της Ανατολικής Μεσογείου απολύτως ασφαλής ήταν απαραίτητο να καταλάβει το νησί και να καταστεί η Κύπρος τμήμα της αυτοκρατορίας του.[164]

Οι συνεχείς πειρατικές επιδρομές κατά οθωμανικών πλοίων, ιδιαίτερα κατά των πλοίων που μετέφεραν προϊόντα αλλά και φορολογικά έσοδα από την οθωμανική πια περιοχή της Αιγύπτου, φαίνεται ότι ήταν νέα που συνεχώς αναστάτωναν την Υψηλή Πύλη και έφερναν το θέμα της ενετικής Κύπρου συνεχώς στο προσκήνιο. Οι Οθωμανοί χρονικογράφοι αναφέρουν στα έργα τους ότι ο Σελίμ Β΄ σχεδίαζε να κατακτήσει την Κύπρο ενόσω ακόμα ήταν πρίγκιπας. Ο Μουσταφά Σελανικί αναφέρει ενδεικτικά πως ο Σελίμ Β΄ ήταν αποφασισμένος να εκδικηθεί τους άπιστους του νησιού αφού συλλάμβαναν και λήστευαν τα πλοία του που μετέφερναν για λογαριασμό του διάφορα δώρα, όπως ρύζι, ζάχαρη, άλογα και άλλα πολλά. Προσωποποιώντας την απώλεια των φορολογικών εσόδων και των προϊόντων για την Υψηλή Πύλη εξαιτίας πειρατικών επιδρομών, ο Σελανικί εστιάζει στην απώλεια δώρων προς τον Σελίμ Β΄ από την περιοχή της Αιγύπτου και στην αφήγηση του αναφέρει ότι:

> *Η στάση του αξιοσέβαστου Σουλτάνου Σελίμ Χαν, ας είναι αιώνιος, στην άλωση του νησιού της Κύπρου όταν ήταν πρίγκιπας, ήταν ότι ήταν αποφασισμένος στο αυτοκρατορικό του περιβάλλον μετά από τόση προδοσία να πάρει εκδίκηση, αφού τα*

[164] Gazioğlu, *The Turks in Cyprus*, 15-16.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

άτομα που έστειλαν τη ζάχαρη, το ρύζι, τα άλογα και ορισμένα δώρα που επιθυμούσε από την χώρα της Αιγύπτου, όταν γλίτωσαν από την τρικυμία της θάλασσας, οι καταραμένοι άπιστοι με τα αποτρόπαια έθιμα εν καιρώ ειρήνης άρπαξαν τα άλογα και τα άλλα αγαθά και είπαν από που είναι γνωστό πως ανήκουν στον πρίγκιπα.[165]

Αναδεικνύοντας τη σημαντικότητα για τους Οθωμανούς της παρενόχλησης των οθωμανικών πλοίων από πειρατές που έβρισκαν καταφύγιο στην Κύπρο, ο Ιμπραήμ Πετσεβί επισημαίνει στην αφήγησή του ότι ο Σελίμ Β΄ ήταν αποφασισμένος να κατακτήσει την Κύπρο, αφού οι ληστές παρενοχλούσαν τα πλοία που μετέφερναν ταξιδιώτες, προσκυνητές και εμπόρους στην Αίγυπτο. Προσθέτοντας το ζήτημα της προστασίας των μουσουλμάνων προσκυνητών οι οποίοι ταξίδευαν προς τους ιερούς τόπους του Ισλάμ ως ένα ακόμα επιτακτικό στοιχείο που πίεζε για ένταξη της Κύπρου στην οθωμανική επικράτεια, ο Πετσεβί σημειώνει:

Παρόλο που είχε συμφωνηθεί ειρήνη ανάμεσα σε εμάς και στους Βενετούς απίστους, τα πλοία, οι ταξιδιώτες, οι έμποροι και οι προσκυνητές ενοχλούνταν από τις επιθέσεις των ληστών του νησιού της Κύπρου. Σε αυτή την περίπτωση ήταν απαραίτητη για το ζήλο και την τιμή του Σουλτάνου μια αυτοκρατορική εκστρατεία ενάντια σε αυτούς, και όταν ερωτήθηκε ο αξιότιμος σέιχ-ουλ Ισλάμ Εμπουσούντ Εφέντη, εξέδωσε αυτόν τον ισχυρό ένδοξο φετβά.[166]

Παρά το γεγονός ότι ο ίδιος ο Σουλτάνος ήταν αποφασισμένος να κατακτήσει την Κύπρο, η επιρροή των Λαλά Μουσταφά Πασά *(Lala Mustafa Paşa)*[167] και Πιαλή Πασά δεν μπορεί να αγνοηθεί. Και οι δύο τους ήταν αντίθετοι με τον μεγάλο βεζίρη Σοκολού Μεχμέτ Πασά, ο οποίος τόνιζε τη σημασία των ειρηνικών σχέσεων με τη Βενετία, και επεσήμανε τη μεγάλη δαπάνη ενός τέτοιου πολέμου φοβούμενος ίσως και μια συμμαχία της Βενετίας, της Ισπανίας, των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη και του Πάπα. Σε ένα διπλωματικό επίπεδο το οποίο πολλές φορές καθιστούσε την μελλοντική απειλή συμμαχιών κατά του οθωμανικού

[165] *"*Cezîre-i Qıbrıs fetḥinde Pâdişâh-ı zemîn ü zemân ḥażret-i Sulṭân Selîm Ḫân ṭâle beqâh şehzâdeligi ḥâlinde murâd êdinüb diyâr-ı Mıṣr'dan şeker ve pirinç ve at ve baʿżı tuḥaf içün gönderdikleri âdemleri furtuna ile deryâdan ḥalâṣ olduqda melâʿîn-i bî-dîn bed-âyîn ṣulḥ üzere iken atları ve sâʾir metâʿı żabṭ êdüp «Şehzâdenüŋ êdigi neden maʿlûm» diyüb nice ihânetden şoŋra virmekle ṭabʿ-ı hümâyûnunda âḫz-ı intiqâm muqarrer oldıġından*"*. Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 100.

[166] *"*Venedik keferesiyle egerçi mâ-beynde ṣulḥ u ṣalâḥ münʿaqid idi ve lakin Mıṣra giden sefâîn ve ebnâʾ-i sebîl ve tüccâr ve ḥüccâc Qıbrıs cezîresi eşqıyâsı mażarratlarından mużṭarib idi. Pes ġayret ve nâmûs-ı Pâdişâhı muqteżâsınca üzerlerine sefer-i hümâyûn ve şeyḫülislâm Ebussuûd efendi ḥażretlerinden suʾâl olunduqda böyle bir fetvâ-yı şerîfe virmişler.*"* Βλ. Pecevi, *Tarih-i Pecevi*, 486.

[167] Βόσνιος στην καταγωγή. Την περίοδο του Σουλτάνου Σελίμ Α΄ χάρη του αδελφού του Ντελί Χουσρέβ *(Deli Hüsrev)* μπήκε στο παλάτι όπου πήρε και την εκπαίδευση του. Είχε διοριστεί σε διάφορες θέσεις στο παλάτι αλλά και σαντζάκμπεης. Όταν πέρασε ο Σουλτάνος Σελίμ Β΄ στο θρόνο ασκούσε καθήκοντα νομάρχη της Δαμασκού. Ήταν ανάμεσα σε αυτούς που υποστήριξαν ότι έπρεπε να γίνει η εκστρατεία κατά της Κύπρου. Διορίστηκε αρχιστράτηγος της εκστρατείας της Κύπρου και μετά την κατάκτηση του νησιού έγινε ο τρίτος βεζίρης. Πέθανε την 1η Αυγούστου του 1580. Βλ. Kara, *Türk Deniz*, 41-42.

κράτους περισσότερο σημαντική από την εκδίωξη των Ενετών από την Ανατολική Μεσόγειο, ο μεγάλος βεζίρης φαίνεται ότι προσπαθούσε να αποτρέψει ένα πόλεμο μεταξύ Υψηλής Πύλης και Βενετίας.

Στο ίδιο πλαίσιο και αγνοώντας τη σημαντικότητα της διπλωματίας, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται και η συμβολή του Εβραίου Ιωσήφ Ναζή *(Joseph Nasi)*[168] στην εκστρατεία για κατάληψη της Κύπρου, αφού ο Ναζής ως ευνοούμενος του Σελίμ Β΄ προσπαθούσε να επηρεάσει και αυτός τον Σελίμ Β΄ για να κινηθεί προς την κατάκτηση της Κύπρου, τονίζοντας του τον πλούτο του νησιού, την γονιμότητα της γης του και την ευφορία των καρπών του αλλά και τα υπέροχα κρασιά του. Επίσης υποστήριζε πως οι Βενετοί κατέλαβαν το νησί με δόλο και ότι αυτό άνηκε στον Σουλτάνο και κατηγορούσε επίσης τους Βενετούς πως φιλοξενούσαν στα λιμάνια τους τους πειρατές, οι οποίοι εξορμούσαν κατά των οθωμανικών πλοίων με αποτέλεσμα να μην υπήρχε καθόλου ασφάλεια στη θαλάσσια περιοχή.[169] Τελικά οι διοικητές του στρατού και του ναυτικού, Λαλά Μουσταφά Πασάς και Πιαλή Πασάς αντίστοιχα, μαζί με τους υφισταμένους τους επηρέασαν τον Σελίμ Β΄ υπέρ της εκστρατείας κατά της Κύπρου. Επιπρόσθετα, σημαντική συμβολή στην απόφαση για εκστρατεία κατά της ενετικής Κύπρου είχε και ο επικεφαλής των θρησκευτικών υποθέσεων σέιχ-ουλ ισλάμ *(Şeyhülislam)*[170] Εμπουσούντ *(Ebussuûd)*[171], ο οποίος ήταν υπέρ της αποστολής.[172] Το γεγονός αυτό παρείχε την αναγκαία πολιτική αλλά και θρησκευτική νομιμοποίηση για έναρξη των εργασιών για κατάκτηση της Κύπρου και ένταξη της στην οθωμανική επικράτεια.

Όταν ο Σελίμ Β΄ (1566-1574) ενθρονίστηκε ως ο νέος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η Βενετία από πλευράς της έστειλε τον πρέσβη της στο οθωμανικό παλάτι για να τον συγχαρεί για την άνοδο του στο θρόνο και για να επικυρώσει τις συνθήκες που η

---

[168] Εβραίος τραπεζίτης που γεννήθηκε το 1524 στην Ισπανία και πέθανε το 1579 στην Κωνσταντινούπολη. Ήταν ανάμεσα στους ευνοούμενους του Σουλτάνου Σελίμ Β΄, που με την άνοδο του στον θρόνο του παρεχώρησε την διοίκηση και τα έσοδα του Δουκάτου της Νάξου. Βλ. Cecil Roth, *The Duke of Naxos of the House of Nasi*, Philadelphia 1948.

[169] Γάσπαρης Χαράλαμπος (επιμ.), Antonio Maria Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, Λευκωσία 1997, 47- 49.

[170] Θρησκευτικός ηγέτης όλων των μουσουλμάνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Προϊστάμενος των ανθρώπων της θρησκείας *(ulema)*, με έδρα του την Κωνσταντινούπολη. Βλ. R. C. Repp, "Shaykh al-Islām", *EI*^{2}, τ. 9, 400-402.

[171] Γεννήθηκε στις 30 Δεκεμβρίου του 1490 στην Κωνσταντινούπολη. Χάρη της εργατικότητας του και της εξυπνάδας του δεν άργησε να γίνει διάσημος. Αφού ολοκλήρωσε την εκπαίδευση του το 1516 άσκησε καθήκοντα δασκάλου σε μεντρεσέ, τον Ιούλιο του 1526 έγινε ιεροδίκης της Προύσας *(Bursa)*, τον Νοέμβριο του 1533 διορίστηκε καδής της Κωνσταντινούπολης, τον Αύγουστο του 1537 έγινε καζασκέρης *(kazasker)* της Ρούμελης και τέλος τον Σεπτέμβριο του 1548 έγινε σέιχ-ουλ ισλάμ. Έμεινε είκοσι επτά χρόνια και εννιά μήνες σε αυτό το πόστο και συνολικά διετέλεσε το επάγγελμα του καδή για 51 χρόνια. Απεβίωσε το 1574 σε ηλικία 87 χρονών. Βλ. Kara, *Türk Deniz*, 47-48.

[172] Στέφανος Κακλαμάνης (επιμ.), Cornaro Andrea, *Μια Αφήγηση του Δ΄ Βενετοτουρκικού Πολέμου (1570-1573) Κύπρος-Ναύπακτος*, Λευκωσία 2017, 171, Gazioğlu, *The Turks in Cyprus*, 21. Για το ερώτημα που υποβλήθηκε προς τον σέιχ-ουλ Ισλάμ και την απάντησή του που δικαιολογούσε εκστρατεία κατά της Κύπρου, βλ. Gavriel, "The Expedition", 32.

Γαληνότατη Δημοκρατία είχε συνάψει μαζί με τον πατέρα του Σουλεϊμάν τον Μεγαλοπρεπή για διαρκή ειρήνη. Η επικύρωση των συνθηκών από τον Σελίμ Β΄ αναδεικνύει τις διιστάμενες απόψεις που υπήρχαν εντός της Υψηλής Πύλης σε σχέση με μια στρατιωτική σύγκρουση με τη Βενετία. Οι έντονες διαφωνίες του μεγάλου βεζίρη για την εκστρατεία αλλά και η επικύρωση των συνθηκών από τον νέο Σουλτάνο, αναδεικνύουν τη σύγκρουση μεταξύ διπλωματίας και προσπάθεια διατήρησης της αυτοκρατορίας ως ισχυρής δύναμης της Μεσογείου μέσα από διαπραγματεύσεις και συνθήκες από τη μια, και την προσπάθεια για επίδειξη των στρατιωτικών δυνατοτήτων της από την άλλη.

Στη σύγκρουση μεταξύ της διπλωματικής αντίληψης για διατήρηση της δύναμης της αυτοκρατορίας τόσο στην Ανατολική όσο και στη Δυτική Μεσόγειο, και της στρατιωτικής αντίληψης η οποία βασιζόταν στην πεποίθηση ότι η στρατιωτική σύγκρουση είναι το μόνο μέσο ανάδειξης, επικράτησε τελικά η δεύτερη. Ο Σελίμ Β΄ στις 10 Ιουλίου 1567 επικύρωσε τις συνθήκες με τη Βενετία και κάλεσε αργότερα τους μουφτήδες λέγοντας τους ότι είχε υποσχεθεί στους ανθρώπους του με όρκο ότι θα εκστράτευε εναντίον της Κύπρου αλλά και ότι επίσης είχε υποσχεθεί στους Βενετούς με όρκο ότι θα είχε διαρκή ειρήνη μαζί τους και ζητούσε να μάθει ποιο από τους δύο όρκους ήταν υποχρεωμένος να τηρήσει.[173] Την απάντηση στο δίλημμα διπλωματία ή σύγκρουση, καλέστηκαν να τη δώσουν οι άντρες της θρησκείας.

Στο οθωμανικό κράτος, υπήρχε η πρακτική για τους Οθωμανούς Σουλτάνους πριν από την έναρξη μιας στρατιωτικής εκστρατείας να ζητούν ένα φετβά *(fetva)*[174] από τον σέιχ-ουλ Ισλάμ. Σε αυτό το πλαίσιο και με δεδομένη την ύπαρξη συνθήκης με τη Βενετία, ο Σελίμ Β΄ με τη σειρά του ζήτησε ένα φετβά για να μπορέσει να αρχίσει τις διεργασίες για την εκστρατεία του κατά της Κύπρου, με το σέιχ-ουλ Ισλάμ να κρίνει ότι με σκοπό να ανακτήσει μια πρώην μουσουλμανική γη δεν δεσμεύεται από καμία συνθήκη ειρήνης, και ότι αν μια τέτοια συνθήκη δεν είναι πλέον προς το συμφέρον του Ισλάμ μπορεί να σπάσει όταν αυτό είναι απαραίτητο.[175] Στον φετβά τονιζόταν ότι, όταν σε μια χώρα που στο παρελθόν ήταν ισλαμική, οι άπιστοι είχαν μετατρέψει τα τζαμιά σε εκκλησίες και καταπίεζαν τους πιστούς, ο μουσουλμάνος ηγέτης αν ήθελε να την ανακτήσει δεν δεσμευόταν από καμία συνθήκη ειρήνης. Μια τέτοια συνθήκη εάν δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντα του Ισλάμ, δεν επικυρώνεται από το νόμο και μπορεί να σπάσει όταν αυτό είναι απαραίτητο. Έπειτα με την

[173] Νάσα Παταπίου, Gilles Grivaud (επιμ.), Valderio Pietro, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, Λευκωσία 1996, 193.
[174] Απόφαση ή απάντηση του μουφτή *(mufti)* για ένα ζήτημα και τη συμβατότητά του με τον Ιερό Νόμο. Βλ. E. Tyan, "Fatwâ", *EI*^{2}, τ. 2, 866.
[175] Gazioğlu, *The Turks in Cyprus*, 23.

έκδοση ενός φετβά από τον σέιχ-ουλ Ισλάμ και επίσημα ο Σουλτάνος Σελίμ Β΄ λύθηκε από τα δεσμά του όρκου του.[176]

Ο Πετσεβί, παραμένοντας πιστός στην θρησκευτική αντίληψη των αυτοκρατορικών διεκδικήσεων και αιτιολογώντας την εκστρατεία κατά της ενετικής Κύπρου, εξιστορεί και δικαιολογεί στην αφήγησή του και αυτός τους λόγους που ώθησαν τον σέιχ-ουλ Ισλάμ να πάρει την απόφαση πως η συνθήκη ειρήνης με τους Βενετούς ήταν αναγκαίο να σπάσει:

> *Ο Θεός γνωρίζει καλύτερα, δεν υπάρχει πιθανότητα να απαγορευτεί ποτέ. Ο Σουλτάνος του Ισλάμ, ο ύψιστος Θεός να ευλογεί τις νίκες του, σε περίπτωση που είναι προς όφελος όλων των μουσουλμάνων, τότε το να συνάψει ειρήνη με τους άπιστους είναι σύμφωνο με τον ιερό νόμο. Σε περίπτωση που δεν θα είναι προς όφελος, ποτέ η ειρήνη δεν είναι σύμφωνη με τον ιερό νόμο. Όταν είναι εμφανές το συμφέρον, αφού συναφθεί αιώνια είτε παροδική ειρήνη, στην κατάλληλη περίοδο εάν θεωρηθεί μεγάλο όφελος, φυσικά είναι απαραίτητο και αναγκαίο να σπάσει.*[177]

Στην Κύπρο, όπως και σε προηγούμενες κατακτήσεις τους, οι Οθωμανοί ακολούθησαν διαφορετική πολιτική προς την κατεύθυνση της άρχουσας τάξης και του ντόπιου πληθυσμού. Οι Οθωμανοί διακήρυξαν ότι ο πόλεμος είχε κηρυχθεί εναντίων των Βενετών και ότι οι Οθωμανοί δεν θεωρούσαν τον ορθόδοξο ντόπιο πληθυσμό ως εχθρό τους.[178] Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι Ορθόδοξοι αποτελούσαν μέρος των ζιμμί υπηκόων της αυτοκρατορίας και σε μια πιο πολιτική εφαρμογή αυτής της θρησκευτικής επιταγής, οι Οθωμανοί χρησιμοποιούν το δέλεαρ της θρησκευτικής ελευθερίας των Ορθοδόξων εντός του οθωμανικού κράτους ως εργαλείο για να κερδίσουν τον πληθυσμό του νησιού.

Εξαιτίας της υποταγής της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Καθολική επικράτησε μεταξύ των αγροτών του νησιού μια γενικευμένη δυσαρέσκεια προς την άρχουσα τάξη, μια κατάσταση για την οποία οι Οθωμανοί είχαν ενημερωθεί μέσω των καναλιών πληροφοριών τους. Όταν ο οθωμανικός στρατός πάτησε το πόδι του στο νησί οι Βενετοί άρχισαν να ανησυχούν πραγματικά για την πιθανότητα μιας εξέγερσης των κατοίκων του νησιού.[179] Η αντιπαλότητα των ορθοδόξων κατοίκων της Κύπρου με τους Βενετούς έδινε την ελπίδα στις

---

[176] George Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, Cambridge 1952, 882.

[177] *"*Allah aʿlem aṣlâ mâniʿ olmaq iḥtimâlı yoqdur. Pâdişâh-i İslâm eʿazz-Allah *teʿâlâ* enṣâra kefere ile ṣulḥ eylemek ol zemân meşrûʿ olur ki kâffeʾ-i Müslimîne menfaʿat ola olmayacaq aṣlâ ṣulḥ meşrûʿ degildir. Menfaʿat müşâhede olunub müʾebbed yâḫûd muvaqqat olduqtan ṣoŋra menfaʿatlu zemânda bozulması enfaʿ görülse elbette bozmaq vâcib ü lâzım olur.*"* Βλ. Pecevi, *Tarih-i Pecevi*, 487.

[178] İnalcık, *Ottoman Policy*, 5.

[179] Arbel Benjamin, "Cyprus on the Eve of the Ottoman Conquest", Michael, Kappler, Gavriel (επιμ.), *Ottoman Cyprus*, 37-48.

οθωμανικές αρχές να ελπίζουν ότι με την έναρξη της εκστρατείας οι ορθόδοξοι κάτοικοι του νησιού θα εξεγείρονταν εναντίων των αφεντικών τους.

Φαίνεται ότι σε ορισμένες περιοχές, ο Μουσταφά Πασάς έγινε δεκτός με χαρά από τον ντόπιο πληθυσμό της Κύπρου, αφού θεωρήθηκε ως ο απελευθερωτής τους από την τυραννία των Βενετών.[180] Είναι γεγονός πως οι Βενετοί τηρούσαν μια πολύ σκληρή και καταπιεστική στάση προς τον πληθυσμό του νησιού εφαρμόζοντας δυσβάσταχτες φορολογίες με απώτερο σκοπό να κερδίσουν όσο το δυνατό περισσότερα χρήματα μπορούσαν.[181] Πέραν αυτού οι Βενετοί με βίαιες μεθόδους ζητούσαν τον προσηλυτισμό των Ορθοδόξων στην Καθολική εκκλησία γεγονός που προκάλεσε έντονη δυσαρέσκεια στον ορθόδοξο πληθυσμό.[182] Ένα κίνημα κατά των Βενετών το οποίο παρατηρήθηκε στα Λεύκαρα, καταστάληκε βίαια από τους Βενετούς, αφού με αιφνιδιαστική επίθεση στο συγκεκριμένο χωριό οι Βενετοί έσφαξαν περίπου τετρακόσιους άνδρες. Η ενέργεια αυτή είναι σαφές πως είχε ως απώτερο σκοπό να προκαλέσει το φόβο ανάμεσα στους χωρικούς και να αποτρέψει επιθέσεις των Κυπρίων κατά των Ενετών ταυτόχρονα με τις προσπάθειες της Υψηλής Πύλης για κατάληψη του νησιού.

Αυτό που φαίνεται να είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός είναι ότι ο αγροτικός πληθυσμός της Κύπρου ήταν τουλάχιστον απρόθυμος να πολεμήσει στο πλευρό των αφεντικών τους εναντίων των Οθωμανών.[183] Στους λόγους της απροθυμίας αυτής πρέπει να προστίθεται και το γεγονός ότι το οθωμανικό γαιοκτητικό σύστημα αποτελούσε ένα εντελώς διαφορετικό σύστημα από το Δυτικό φεουδαρχικό τοποθετώντας τους αγρότες – τουλάχιστον στην κλασική εφαρμογή του συστήματος – σε λιγότερο δυσμενή θέση.

Στο μεταξύ οι Οθωμανοί φρόντιζαν να νοηθεί ότι προετοιμάζονταν για πόλεμο με την Ισπανία και ότι στην Αίγυπτο οι Άραβες είχαν εξεγερθεί.[184] Ταυτόχρονα οι Οθωμανοί προετοιμάζονταν για την εκστρατεία στην Κύπρο εξοπλίζοντας μεγάλο στρατό και στόλο από όλη την επικράτεια. Ως χώρος συγκέντρωσης των στρατευμάτων καθορίστηκε το λιμάνι της Φοινίκης *(Finike)*.[185] Ο βάιλος της Βενετίας στην Κωνσταντινούπολη Μαρκαντώνιο Μπάρμπαρο *(Marcantonio Barbaro)*, ο οποίος παρακολουθούσε στενά τις εξελίξεις, με συχνές επιστολές του ενημέρωνε την Βενετία για την κατάσταση που επικρατούσε και την παρότρυνε να οχυρώσει το νησί. Πολλά όμως από τα γράμματα αυτά δεν έφτασαν στα χέρια

[180] Goffman, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία*, 282.
[181] Κωνσταντίνος Κωμοδίκης, *Οι Πληροφορίες των Βραχέων Χρονικών για την Κύπρο*, Λευκωσία 2006, 58.
[182] Γεώργιος Φραγκούδης, *Η άλωσις της Κύπρου υπό των Τούρκων*, Αθήνα 1904, 26.
[183] İnalcık, *Ottoman Policy*, 6, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 131.
[184] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 79.
[185] Περιοχή στη μεσογειακή ακτή της επαρχίας της Αττάλειας, βρίσκεται στα νοτιοδυτικά της πόλης της Αττάλειας και στα νοτιοανατολικά της χερσονήσου Τεκέ. Βλ. Ayvaz Gökdemir, Alaadın Korkmaz, "Finike", *YTA*, τ. 3, 939.

των Βενετών γιατί μετά από οργανωμένες επιχειρήσεις των Οθωμανών οι αγγελιαφόροι συλλαμβάνονταν.[186] Έτσι στα τέλη Μαρτίου 1570, ο Σελίμ Β΄, με επιστολή τελεσίγραφο προς τη Βενετία ζητούσε την παράδοση της Κύπρου και επισήμανε στους Βενετούς να μην τον εξοργίσουν. Στα επιχειρήματα του σημείωνε, την κοντινή απόσταση του νησιού από την οθωμανική επικράτεια, επικαλείτο τους παλιούς δεσμούς του νησιού με τους Άραβες και το Ισλάμ και τέλος εκμεταλλευόταν την έντονη δυσαρέσκεια του πληθυσμού της Κύπρου εναντίον της ενετικής διοίκησης.[187] Είναι γεγονός, όπως αναφέρθηκε και πιο πριν, ότι ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων του νησιού εξαιτίας της σκληρής στάσης της ενετικής διοίκησης, καθώς και της βαριάς φορολογίας, ευνοούσε την κατάληψη του νησιού από τους Οθωμανούς. Όσο αφορά το θέμα των δεσμών του νησιού με το Ισλάμ ο Σολάκζαντε, θρησκευτικοποιώντας σε κάποιο βαθμό την ένταξη της Κύπρου στην οθωμανική επικράτεια, επισημαίνει στην δική του αφήγηση ότι:

> *Αποτέλεσμα ενώ μια-δυο φορές το νησί είχε καταστεί ισλαμικό, παρά τις προσπάθειες του Ισλάμ εισήλθε και πάλι με κάποιο τρόπο στην κατοχή των κολασμένων εχθρών αλλά ήταν πάντα στο στόχαστρο του Σουλτάνου όλου του κόσμου.*[188]

Όπως προαναφέρθηκε, η Υψηλή Πύλη ήθελε να εντάξει την Κύπρο στην επικράτεια της γιατί με την ένταξη του νησιού στην οθωμανική επικράτεια, θα εξασφαλιζόταν η απρόσκοπτη επικοινωνία μεταξύ Κωνσταντινούπολης και Αιγύπτου και η Ανατολική Μεσόγειος θα γινόταν οθωμανική θάλασσα με την απουσία των Βενετών, αλλά και γιατί η Κύπρος ως χώρος παραγωγής γεωργικών προϊόντων θα ήταν μια σημαντική οικονομική προσθήκη στην οικονομία της αυτοκρατορίας. Οι Βενετοί απάντησαν αρνητικά και εξέφρασαν την απαρέσκεια τους για το ότι ο Σουλτάνος είχε παραβεί την συνθήκη και ότι θα γνωστοποιούσαν αυτή του τη συμπεριφορά και στους άλλους χριστιανούς πρίγκιπες, γεγονός που θα προκαλούσε δυσαρέσκεια.[189] Η απάντηση των Βενετών στο τελεσίγραφο του Σελίμ κινείται στο διπλωματικό επίπεδο των φόβων που διακατείχαν τον μεγάλο βεζίρη για την κατάληψη της Κύπρου. Ότι μια ενδεχόμενη παραβίαση της Συνθήκης από την Υψηλή Πύλη θα κινητοποιούσε τους Βενετούς να συνασπίσουν τα Δυτικά βασίλεια εναντίον των Οθωμανών.

---

[186] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 81-83.
[187] Johann Strauss, "How Cyprus Came Under Turkish Rule: A Conquest and the Historians", *Kunde des Morgenlandes*, 82 (1992) 326, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 131.
[188] *"*Muḥaṣṣıl bir iki defʿa dârüsselâm olmuş iken yine bir ṭarîqle düşmen-i dûzaḫ-qarâr taṣarrufuna girdigi muġâyir ġayret-i İslâmdandır diyü Pâdışâh enâmıŋ dâimâ ḫâṭır-nişânı oldıġuna." Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 592.
[189] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 197.

ΑΠΟΦΑΣΚΟΚΙΝΟΣ

Σε αυτό το πλαίσιο, το τελεσίγραφο παράδοσης της Κύπρου απορρίφτηκε από τους Βενετούς στις 27 Μαρτίου 1570 με διακόσιους είκοσι ψήφους κατά και εκατό ενενήντα εννιά ψήφους υπέρ.[190] Έτσι, οι ετοιμασίες για τη στρατολόγηση και την οχύρωση των δύο σημαντικών πόλεων του νησιού, της Αμμοχώστου και της Λευκωσίας, άρχισαν πυρετωδώς από τη Γαληνότατη Δημοκρατία. Οι συνθήκες ειρήνης που είχαν υπογράψει οι Βενετοί με τους Οθωμανούς είχαν επηρεάσει και εξασθενήσει την άμυνα του νησιού, αφού εξαιτίας του εφησυχασμού που προήλθε από αυτές τις συνθήκες τα οχυρωματικά έργα του νησιού ήταν σε άθλια κατάσταση.[191] Ουσιαστικά η ενετική διοίκηση περιόρισε την άμυνα της στον άξονα Αμμοχώστου-Λευκωσίας-Κερύνειας, δίνοντας έμφαση στις δυο κύριες πόλεις του νησιού, Λευκωσία και Αμμόχωστο, αφού γνώριζαν ότι αν έπεφταν αυτές οι δυο πόλεις θα έπεφτε και το νησί στα χέρια των Οθωμανών, αφήνοντας το υπόλοιπο μέρος του νησιού χωρίς οχυρωματικά έργα.

Ο Σελίμ Β΄ ανάθεσε στα χέρια του Λαλά Μουσταφά και Πιαλή Πασά την εκστρατεία για την κατάκτηση της Κύπρου. Αρχιστράτηγος διορίστηκε ο Λαλά Μουσταφά Πασάς και ναύαρχος ο Πιαλή Πασάς.[192] Στον διορισμό του Πιαλή Πασά αναφέρεται και ο Σελανικί στην ιστορία του σημειώνοντας:

> *Στα τέλη του έτους της Εγίρας (έτος 977), η στάση του αξιοσέβαστου χαλίφη Σουλτάνου Σελίμ Χαν, η προσευχή και η γαλήνη του Θεού να είναι μαζί του, ήταν ότι διόρισε αρχιναύαρχο του αυτοκρατορικού στόλου τον αξιοσέβαστο τρίτο βεζίρη Πιαλή Πασά και μαζί με τον αξιοσέβαστο Καπουδάν Αλή Πασά και με δέκα σαντζάκμπεηδες και με σπαχήδες και αλάμπεηδες στάλθηκαν (στην Κύπρο).*[193]

Ο Πετσεβί σε αντίθεση με τον Σελανικί αναφέρεται στην ιστορία του μόνο στον διορισμό του αρχιστράτηγου Λαλά Μουσταφά Πασά λέγοντας:

> *Μετά από αυτό ο έκτος βεζίρης, ο ευφυής Λαλά Μουσταφά Πασάς, διορίστηκε αρχιστράτηγος.*[194]

Ο Σολάκζαντε σε αντίθεση με τον Σελανικί, όπως και τον Πετσεβί αναφέρεται στην ιστορία του μόνο στον διορισμό του αρχιστράτηγου Λαλά Μουσταφά Πασά λέγοντας:

---

[190] Αικατερίνη Χ. Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα της Κυπριακής ιστορίας από το Αρχείο της Ραγούζας,* Λευκωσία 1980, 35.
[191] Braudel, *Η Μεσόγειος,* τ.3, 216-217.
[192] Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα,* 35, Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, 124.
[193] *"*Hicret-i Nebeviyye'nüŋ -*ṣallâllahü teʿâlâ ʿaleyhi ve sellem- (*sene 977) sâlinüŋ âḫirinde ḥażret-i Ḫalîfeʾ-i zemîn ü zemân Sulṭân Selîm Ḫân Vezîr-i ṣâlis Piyâle Paşa ḥażretlerini Donanma-yı Hümâyûna serdâr êyleyüb Qapûdân ʿAlî Paşa ḥażretleri ile on sancâq-begi sipâhîleriyle ve âlây-begleriyle qoşılub." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 100.
[194] *"*Pes vezîr-i sâdis olân Lâlâ Qara Muṣṭafâ Paşa serdâr taʿyîn olunub*."* Βλ. Pecevi, *Tarih-i Pecevi*, 487.

Για αυτό διόρισε από τους βεζίρηδες που διακρίνονταν στους πολέμους, αρχιστράτηγο του στρατού του Ισλάμ τον Καρά Μουσταφά Πασά και του ανατέθηκε το καθήκον της κατάκτησης της Κύπρου.[195]

Στις 4 Ιουνίου 1570 σαράντα οθωμανικά πλοία έφτασαν στο νησί για να συλλέξουν πληροφορίες όμως οι στρατιώτες τους που αποβιβάστηκαν στο νησί απωθήθηκαν από το βενετικό ιππικό. Οι Βενετοί τότε έμαθαν από κάποιους αιχμαλώτους που συνέλαβαν ότι ο οθωμανικός στόλος βρισκόταν στην Φοινίκη και αποτελείτο από τετρακόσια πλοία.[196] Ο αριθμός των στρατευμάτων που μετέφεραν αυτά τα πλοία ανερχόταν στις εκατό χιλιάδες. Η πρώτη στάση του οθωμανικού στόλου ήταν στην Φοινίκη, η οποία βρίσκεται στη μεσογειακή ακτή της Τουρκίας απέναντι από την Κύπρο. Ο στόλος παρέμεινε εκεί τρεις εβδομάδες προκειμένου να ανεφοδιαστεί αλλά και για να ξεκουραστούν οι στρατιώτες.[197] Με τον πιο πάνω αριθμό των πλοίων συμφωνεί και ο Πετσεβί αφού στην ιστορία του αναφέρει πως:

Ο βεζίρης Πιαλή Πασάς και ο Καπουδάν Αλή Πασάς με περίπου τετρακόσια πλοία, κάποια εκ των οποίων γαλέρες και μαούνες και κάποια μπαρτσιά και γαλιότες, παράταξαν τον αυτοκρατορικό στόλο.[198]

Στις 27 Ιουνίου ο Πιαλή Πασάς με το στόλο του αναχώρησε για την Κύπρο.[199] Την 1η Ιουλίου ο οθωμανικός στόλος εμφανίστηκε στα ανοικτά της Πάφου, στην δυτική ακτή της Κύπρου.[200] Στις 2 Ιουλίου ο οθωμανικός στόλος έφτασε στην Λεμεσό και αποβίβασε μερικούς στρατιώτες, οι οποίοι λεηλάτησαν την πόλη και το χωριό Ακρωτήρι και έκαψαν το μοναστήρι του Άγιου Νικόλαου των Γάτων. Λεηλάτησαν επίσης διάφορα άλλα μέρη ανάμεσα στην Επισκοπή και τη Λεμεσό, διεισδύοντας μάλιστα μέχρι το εσωτερικό και ως τα Πολεμίδια, παίρνοντας αρκετούς αιχμαλώτους. Ο διοικητής των βενετικών στρατευμάτων που έσπευσαν στην περιοχή, Πέτρος Ροντάκης *(Peter Rondacchi)* και ο υποδιοικητής της Πάφου Βινσέντ Μαλιπιέρο *(Vincent Malipiero)*, τους επιτέθηκαν και τους οδήγησαν πίσω στη θάλασσα, σκοτώνοντας κάποιους από αυτούς και αιχμαλωτίζοντας

---

[195] "Binaen vüzerâ-yı rezm-âralarından Qara Muṣṭafâ Paşayı serdâr-ı ʿasker-i İslâm êdüp Qıbrıs feṭḥine nâmzed êylediler." Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 592.

[196] Άγγελος Γάτος, *Διήγησης της Τρομεράς Πολιορκίας και Αλώσεως της Αμμοχώστου Κατά το Έτος 1571*, Λευκωσία 1972, 31, Giovanni Sozomeno, "The Narrative of Gio. Sozomeno, Engineer", Claude Delaval Cobham (επιμ.), *Excerpta Cypria: Materials for a History of Cyprus: With an Appendix on the Bibliography of Cyprus*, Cambridge 1908, 86.

[197] Gazioğlu, *The Turks in Cyprus*, 28-29.

[198] "Vezîr Piyâle Paşa ile Qapûdân ʿAlî Paşa dört yüze qarîb kimi qadırġa ve mavna ve kimi barça ve qalita ile donanma-yı hümâyûnu tertib êdüb". Βλ. Pecevi, *Tarih-i Pecevi*, 488.

[199] Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα*, 36.

[200] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 204, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 958. Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 151, Paolo Paruta, "The Siege of Nicosia", Cobham (επιμ.), *Excerpta Cypria*, Cambridge 1908, 96, Sozomeno, "The Narrative of Gio. Sozomeno", 81.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

άλλους.[201] Στο μεταξύ, οι κάτοικοι της Λεμεσού είχαν εγκαταλείψει την πόλη, αφού είχαν πληροφορηθεί από προηγουμένως την επικείμενη άφιξη των οθωμανικών στρατευμάτων.[202]

Στις 3 Ιουλίου ο οθωμανικός στόλος φτάνει στις Αλυκές, όπου αποβιβάζεται μια ομάδα στρατιωτών με σκοπό να κατασκοπεύσει τις θέσεις των Βενετών πριν τα οθωμανικά στρατεύματα προχωρήσουν σε γενική αποβίβαση.[203] Στις 4 Ιουλίου οι Οθωμανοί προχωρούν σε γενική απόβαση στο νησί χωρίς καμιά αντίσταση από μέρους των Βενετών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο διοικητής της Λευκωσίας Νικόλαος Δάνδολος *(Nicolo Dandolo)*[204] αποφάσισε να τους αντιμετωπίσει μέσα από τα τείχη της πόλης.[205] Κατά την αποβίβαση τους οι Οθωμανοί προξένησαν πολλές ζημιές στην περιοχή, μια περιοχή η οποία ήταν γνωστή για την παραγωγή του αλατιού της, το οποίο μεταφερόταν από εκεί στις διάφορες ιταλικές πόλεις από τους βενετούς εμπόρους.[206] Οι Βενετοί έδιναν μεγάλη σημασία στην εξαγωγή και μεταφορά του αλατιού από την Κύπρο γνωρίζοντας ότι ήταν ένα προϊόν το οποίο επίφερε μεγάλα εισοδήματα στην Γαληνότατη. Προς το τέλος της βενετσιάνικης κυριαρχίας, η αξία του αλατιού που αποστελλόταν ετησίως στη Βενετία μπορεί να εκτιμηθεί περίπου σε εβδομήντα δύο χιλιάδες πεντακόσια δουκάτα, ένα ποσό πολύ μεγάλο σε σύγκριση με τα εισοδήματα που προέρχονταν από τις άλλες ενετικές κτήσεις, χωρίς να συμπεριληφθούν στο ποσό αυτό και τα κέρδη από την εξαγωγή των άλλων προϊόντων από το νησί.[207] Το αλάτι αυτό μάλιστα ήταν άριστης ποιότητας και κάθε χρόνο για την φόρτωση του έφταναν στο νησί περίπου εβδομήντα πλοία από όλη την Μεσόγειο.[208] Ο Μουσταφά Πασάς μετά την αποβίβαση διέταξε τον διοικητή του στόλου Πιαλή Πασά να τριγυρνά νυχθημερόν με τα πλοία του γύρω από το νησί με σκοπό να εμποδίσει τις ξαφνικές επιθέσεις που μπορούσαν να προέρθουν από τα χριστιανικά πλοία.[209]

Όπως λέχθηκε και πιο πριν οι Οθωμανοί έφτασαν στο νησί με περίπου τετρακόσια πλοία, εκ των οποίων εκατό εξήντα γαλέρες και φρεγάτες και πενήντα περίπου γαλιότες

[201] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 204, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 959, Θεόδωρος Παπαδόπουλλος, "Ο θρήνος της Κύπρου", *Κυπριακαί Σπουδαί*, 44 (1980) 18, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 83, 87.
[202] Κωμοδίκης, *Οι Πληροφορίες των Βραχέων Χρονικών*, 247.
[203] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 204, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 83, 87.
[204] Βενετός ανώτατος αξιωματούχος που υπηρέτησε στην Κύπρο ως τοποτηρητής κατά το 1569-1570. Κατά την διάρκεια της οθωμανικής επίθεσης στο νησί ήταν ο επικεφαλής της άμυνας της Λευκωσίας. Βλ. Άντρος Παυλίδης, "Δάνδολος ή Ντάντολο Νικόλαος", *ΜΚΕ*, τ. 4, 185.
[205] Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα,* 36, Γάτος, *Διήγησης*, 33, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 141-143, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 87.
[206] Akif M. Erdoğru, "The Nahiye of Tuzla at the end of the XVIth Century", Evangelia Balta - Theoharis Stavrides– Ioannis Theocharides (επιμ.), *Histories of Ottoman Larnaca*, Istanbul 2012, 11.
[207] Arbel, "Cyprus on the Eve", 44.
[208] Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα,* 19.
[209] Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, 125-126.

(kalite).[210] Τα υπόλοιπα πλοία ήταν μεταγωγικά.[211] Στο γεγονός της αποβίβασης αναφέρεται και ο Σελανικί σημειώνοντας ότι:

> *Την εικοστή δεύτερη μέρα του Σαφερούλ-Μουζαφέρ, για την κατάκτηση του νησιού της Κύπρου, ήρθαν και συναντήθηκαν σε ένα μέρος όλα τα πλοία του αυτοκρατορικού στόλου και άραξαν στην φημισμένη τοποθεσία της Αλυκής.*[212]

Οι κάτοικοι των Λευκάρων που από τις 4 Ιουλίου δέχθηκαν τις επιθέσεις των Οθωμανών αποφάσισαν να δηλώσουν υποταγή εξαιτίας των καταστροφών που υπέστη το χωριό τους. Ως αντάλλαγμα και σύμφωνα με τους οθωμανικούς όρους για την παράδοση ενός χώρου, οι χωρικοί θα διατηρούσαν τα κτήματα, τα αγαθά και την ελευθερία τους. Οι Βενετοί φοβούμενοι όμως πως το παράδειγμα των Λευκάρων θα γενικευθεί, και έχοντας υπόψη τους και τη δεδομένη απροθυμία του αγροτικού πληθυσμού να στηρίξει την ενετική διοίκηση, την νύχτα 8 προς 9 Ιουλίου σε μια αιφνιδιαστική επίθεση τους στα Λεύκαρα έσφαξαν τετρακόσιους χωρικούς και έκαψαν το χωριό. Ακολούθως οι γυναίκες και τα παιδιά αιχμαλωτίστηκαν και μεταφέρθηκαν στην Λευκωσία και στην συνέχεια διασκορπίστηκαν στα βουνά με σκοπό αυτό να γίνει γνωστό, να οδηγήσει σε παραδειγματισμό και να αποτρέψει μελλοντική ίδια στάση από πληθυσμούς άλλων χωριών του νησιού.[213]

Στις 10 Ιουλίου οι Οθωμανοί αποβίβασαν στις Αλυκές ενενήντα κανόνια και έσκαψαν χαρακώματα γύρω από το στρατόπεδο που είχαν εγκαθιδρύσει στην περιοχή για δική τους προστασία. Στις 11 Ιουλίου αποβιβάστηκαν στο Ριζοκάρπασο οθωμανικά αποσπάσματα τα οποία λεηλάτησαν και έκαψαν την περιοχή. Στις 16 Ιουλίου μέρος των οθωμανικών στρατευμάτων αποβιβάστηκε στην Αγία Νάπα, όπου κατέστρεψε και λεηλάτησε το μοναστήρι της περιοχής αλλά και τα γειτονικά χωριά. Στις 17 Ιουλίου γίνεται γνωστό από τους χωρικούς που κατάφεραν να διαφύγουν από το χωριό Άσκια, ότι οι Οθωμανοί στρατιώτες αναζητούν στην περιοχή βόδια για να μεταφέρουν τα κανόνια τους και ότι περισσότεροι από τριάντα χωρικοί σφαγιάστηκαν στα χωριά Άσκια και Στρογγυλό.[214] Επίσης την ίδια μέρα τελέστηκε στην πλατεία η λειτουργία από τον επίσκοπο

---

[210] Ένα από τα πλοία του οθωμανικού πολεμικού ναυτικού. Γρήγορο με την ικανότητα για ταχείς ελιγμούς και την δυνατότητα να μπαινοβγαίνει στα πιο ρηχά λιμάνια. Αποτελείτο από δεκαεννιά έως είκοσι τέσσερις θέσεις και κάθε κουπί τραβιόταν από τέσσερα άτομα. Το πλήρωμα του έφτανε περίπου τα διακόσια άτομα και ο βασικός σκοπός αυτού του πλοίου ήταν η αναγνώριση και η παρακολούθηση. Βλ. Kara, *Türk Deniz*, 66.

[211] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 151.

[212] *"*Ṣaferü'l-muẓafferinüŋ yigirmi ikinci gününde cezîre-i Qıbrıs muqâbelesinde cümle Donanma-yı Hümâyûn gemileri bir yere gelüb mülâqât êdüp ve Ṭuzla nâm mevżiʿe yanaşub.*"* Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 101.

[213] Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 961-962, Παπαδόπουλλος, "Ο θρήνος της Κύπρου", 25-26.

[214] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 207-208.

της Αμμοχώστου, και ακολούθως οι αρχηγοί ορκίστηκαν όλοι ότι θα παρέμειναν πιστοί μέχρι τέλους στα καθήκοντα τους.[215]

Στις 18 Ιουλίου τέσσερις οθωμανικές γαλέρες έριξαν άγκυρα στο ακρωτήρι του Γκρέκο και παρακολουθήσαν τις κινήσεις στο λιμάνι της Αμμοχώστου με απώτερο σκοπό να ελέγχουν τις βενετσιάνικες γαλέρες που δεν είχαν αποπλεύσει από το λιμάνι. Επίσης, εκείνη την μέρα ο Νικόλαος Μπαρμπούτσιο *(Niccolo Barbucchio)* στάλθηκε ως κατάσκοπος στο οθωμανικό στρατόπεδο στις Αλυκές. Στις 19 Ιουλίου αρκετές οθωμανικές γαλέρες αναχώρησαν από τις Αλυκές με σκοπό να μεταφέρουν στο νησί πολεμοφόδια και στρατιώτες από την Τρίπολη. Στις 20 Ιουλίου ένας Οθωμανός αιχμάλωτος μετά από βασανιστήρια εξομολογείται πως οι Οθωμανοί διοικητές συζητούν ακόμα για το σε ποια πόλη πρέπει να επιτεθούν πρώτα. Στις 21 Ιουλίου ο κατάσκοπος Νικόλαος Μπαρμπούτσιο επιστρέφει στην Αμμόχωστο και μεταφέρει την είδηση ότι πρώτα οι Οθωμανοί θα επιτεθούν στην Λευκωσία, γιατί σύμφωνα με αυτούς θα ήταν πιο εύκολη η κατάληψη της σε σχέση με την Αμμόχωστο αλλά και επειδή ήταν γενικά πιο πλούσια πόλη από την πόλη της Αμμοχώστου και έτσι θα ικανοποιείτο τελείως ο οθωμανικός στρατός από την λεία που θα έβρισκε εντός της πόλης.[216]

Αρχικά το σχέδιο του Μουσταφά Πασά, όπως είχε διαμορφωθεί από την Κωνσταντινούπολη και το οποίο είχε εγκρίνει ο Σουλτάνος, ήταν να επιτεθούν πρώτα κατά της Αμμοχώστου, μετά όμως από κάποιες μαρτυρίες ορισμένων φυγάδων από την πόλη της Λευκωσίας, αποφάσισε να αλλάξει το σχέδιο του και να επιτεθεί πρώτα κατά της Λευκωσίας. Οι συγκεκριμένοι φυγάδες είχαν δηλώσει στον Μουσταφά Πασά πως εντός της πόλης υπήρχαν λίγοι στρατιώτες, έλλειψη πολεμοφοδίων, ημιτελείς οχυρώσεις και ότι επικρατούσε γενικά μια ανυπακοή. Επίσης τόνιζαν τον μεγάλο πλούτο της πόλης αφού εντός των τειχών ήταν κλεισμένοι όλοι οι ευγενείς μαζί με τα πλούτη τους.[217] Την επόμενη μέρα ο Μουσταφά Πασάς ανάφερε στον Πιαλή Πασά, τον αρχηγό του στόλου, τα όσα είχε μάθει με τον δεύτερο να αρνείται να πιστέψει στα λόγια των φυγάδων. Υποστήριζε πως έπρεπε να εφαρμοστεί το σχέδιο που καταρτίστηκε στην Κωνσταντινούπολη και εγκρίθηκε από τον Σουλτάνο, αφού θα είχαν την δυνατότητα να πολιορκήσουν την Αμμόχωστο ταυτόχρονα και από την ξηρά και από την θάλασσα. Οι αμυνόμενοι που δεν είχαν τον απαιτούμενο στρατό για να υπομένουν μια διπλή πολιορκία δεν θα άντεχαν για πολύ, και στην συνέχεια

[215] Γάτος, *Διήγησης*, 34.
[216] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 208
[217] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 155, Paruta, "The Siege of Nicosia", 98-99.

μετά τον αποκλεισμό οποιασδήποτε βοήθειας προς το κάστρο της Λευκωσίας η πόλη θα αναγκαζόταν να παραδοθεί.[218]

Ο Μουσταφά Πασάς αφού επιβεβαίωσε τα όσα του είχαν διηγηθεί οι φυγάδες, μέσω των βασανιστηρίων που υπέβαλε τους αιχμαλώτους που είχε συλλάβει, αποφάσισε να επιτεθεί πρώτα κατά της Λευκωσίας. Με σκοπό να ξεγελάσει τους Βενετούς έστειλε ένα μέρος του στρατού του προς την Αμμόχωστο καταλαμβάνοντας ταυτόχρονα τους δρόμους μεταξύ Αμμοχώστου-Λευκωσίας με σκοπό να ελέγχει την επικοινωνία ανάμεσα στις δυο πόλεις και φυσικά για να παρεμποδίσει τον ανεφοδιασμό της πόλης με τρόφιμα. Ο Μουσταφά Πασάς μέσω ενός μοναχού αιχμαλώτου έστειλε γράμματα στους ευγενείς του νησιού και τους ζητούσε να του παραδώσουν την πόλη και όλο το νησί, με την υπόσχεση πως θα διατηρούσαν την ελευθερία τους, την πίστη τους και την θρησκεία τους. Αφού δεν έλαβε καμιά απάντηση διέταξε την λεηλασία και πυρπόληση των χωραφιών.[219] Το φρούριο της Λευκωσίας ήταν χτισμένο σε σχήμα αστεριού με περιφέρεια τρία μίλια και σύμφωνα με τους ειδικούς που το είχαν επισκεφτεί ήταν η πιο εκλεπτυσμένη και επιστημονική κατασκευή. Το καλοκαίρι του 1570 οι προμήθειες που διέθετε μπορούσαν να αντέξουν μιας διετούς πολιορκίας. Για την υπεράσπιση ολόκληρης της περιμέτρου της απαιτούνταν είκοσι χιλιάδες άτομα, ενώ από τους πενήντα έξι χιλιάδες κατοίκους της πόλης μόνο οι δώδεκα χιλιάδες ήταν ικανοί να πολεμήσουν.[220] Για την ανθεκτικότητα των τειχών και την φήμη του κάστρου της Λευκωσίας ο Σελανικί αναφέρει ότι:

> *Εγκαταστάθηκαν κοντά σε εκείνη την περιοχή που βρισκόταν το ακλόνητο και στιβαρό φημισμένο κάστρο της Λευκωσίας και από κάθε μεριά πολιόρκησαν το προαναφερθέν κάστρο.* [221]

Στις 22 Ιουλίου τελειώνουν οι μετακινήσεις των ενισχύσεων για τους Οθωμανούς και ο Πιαλή Πασάς με τον Μουεζίνζαντε Αλή Πασά *(Müezzinzade Ali Paşa)*[222] επιστρέφουν στην Κύπρο.[223] Ο Μουσταφά Πασάς που είχε αντιληφθεί ότι οι Βενετοί είχαν δηλητηριάσει τα πηγάδια διέταξε τους στρατιώτες τους να σκάψουν και να ανοίξουν νέα πηγάδια προς απογοήτευση των Βενετών.[224] Στις 23 Ιουλίου ο Μουσταφά Πασάς πορεύτηκε προσεχτικά

[218] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 157.
[219] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 159.
[220] Crowley, *Empires of the Sea*, 222.
[221] "Ol maḥalde Laġforsa nâm qalʿa-i metîn ve ḥışn-ı ḥaṣîn qurbunda qonup ve her ṭarafdan qalʿa-i mezbûreyi muḥâṣara êdüb." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 102.
[222] Οθωμανός ναύαρχος. Η ημερομηνία γέννησης του είναι άγνωστη. Ήταν επικεφαλής του οθωμανικού στόλου στη ναυμαχία της Ναυπάκτου που έλαβε χώρα στις 7 Οκτωβρίου και πέθανε κατά την διάρκεια της ναυμαχίας. Βλ. Kara, *Türk Deniz*, 42-43.
[223] Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 965, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 185.
[224] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 163.

από τις Αλυκές προς την Λευκωσία φοβούμενος ενέδρα των Βενετών.[225] Στις 24 Ιουλίου ο Βενετός κατάσκοπος Νικόλαος Μπαρμπούτσιο επιστρέφει στην Αμμόχωστο και μεταφέρει την είδηση ότι οι Οθωμανοί οδεύουν προς την Λευκωσία για να στήσουν την πολιορκία της πόλης.[226] Στις 25 Ιουλίου ο Μουσταφά Πασάς με τα στρατεύματα του έφτασε στην Λευκωσία και στρατοπέδευσε σε ένα μέρος με την ονομασία Αγία Μαρίνα, από όπου δεν μπορούσε το πυροβολικό των Βενετών να τον χτυπήσει.[227] Τις πρώτες μέρες μετά την άφιξη του ο Μουσταφά Πασάς τριγυρνούσε συνεχώς γύρω από τα τείχη της πόλης με το ιππικό του για να εξετάσει τις οχυρώσεις της πόλης.[228]

Στις 26 Ιουλίου οι Οθωμανοί φτιάχνουν αναχώματα κάτω από τα παλαιά τείχη της πόλης της Λευκωσίας, τα οποία χρησιμοποιούν ως χαρακώματα. Από εκεί άρχισαν να κατασκευάζουν ορύγματα και υπόγειες διόδους με σκοπό να έρχονται κάτω από τα τείχη, μέσα στις οποίες βρίσκονταν αρκεβουζιοφόροι, οι οποίοι έπληττον όποιον εμφανιζόταν στα τείχη αφού δεν υπήρχαν στηθαία.[229] Στις 27 Ιουλίου φτάνουν στην Αμμόχωστο οι χωρικοί, οι οποίοι διέφυγαν από το Ριζοκάρπασο και μεταφέρουν το νέο πως οι Οθωμανοί στρατιώτες λεηλάτησαν την χερσόνησο και αιχμαλώτισαν ταυτόχρονα πολλούς χωρικούς. Οι Οθωμανοί την ίδια μέρα κατασκεύασαν ένα οχυρό στο λόφο της Αγίας Μαρίνας, το οποίο έβαλλε κατά της πόλης της Λευκωσίας και ένα άλλο στους πρόποδες του ίδιου λόφου, το οποίο έβαλλε κατά του προμαχώνα του Ποδοκάταρου *(Podocataro)*. Επίσης κατασκεύασαν ένα οχυρό προς τον Άγιο Γεώργιο που έβαλλε κατά του προμαχώνα Κωνστάντζο *(Costanzo)* και ένα άλλο κοντά σε κάτι οικίες που κατεργάζονταν δέρματα βοδιών *(βυρσοδεψείο)* που έβαλλε εναντίον του προμαχώνα Νταβίλα *(Davila)* αλλά και σε όλο το μεταπύργιο. Επίσης κατασκεύασαν ακόμα ένα οχυρό στο λόφο του Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων *(San Zorzi Maggiore)*, ο οποίος έβαλλε εναντίον του προμαχώνα της Τριπόλεως *(Tripoli)* και κατάστρεφε τα σπίτια της Λευκωσίας και το πλάτωμα του προμαχώνα Νταβίλα.[230] Ο Μουσταφά Πασάς επίσης τοποθέτησε φρουρές στρατιωτών στις πύλες της Αμμοχώστου και της Πάφου για να ελέγχονται οι έξοδοι των βενετικών στρατευμάτων.[231]

Στις 28 Ιουλίου το βράδι ο Φραντζέσκος Μαμάρα *(Francesco Mamara)* με είκοσι στρατιώτες από την Αμμόχωστο πορεύτηκαν προς την Αγία Νάπα και έστησαν ενέδρα,

[225] Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 966, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 185, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 91.
[226] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 209
[227] Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 966-967, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 209, Παπαδόπουλλος, "Ο θρήνος της Κύπρου", 26.
[228] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 163.
[229] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 209, 217.
[230] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 210, 217-218, Sozomeno, "The Narrative of Gio. Sozomeno", 82.
[231] Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 93-94.

περιμένοντας ένα οθωμανικό καραμουσσάλ *(karamürsel)*[232] να αράξει στην περιοχή. Μόλις από αυτό αποβιβάστηκαν περίπου τριάντα οπλισμένοι Οθωμανοί στρατιώτες τους επιτέθηκαν και τους σκότωσαν όλους, ενώ δέκα περίπου Οθωμανοί κατάφεραν να ξεφύγουν με την βάρκα εγκαταλείποντας το πλοίο. Οι Βενετοί στην συνέχεια έσπευσαν κολυμπώντας και κατέλαβαν το πλοίο και αφού ξεφόρτωσαν τις προμήθειες του το βύθισαν βάζοντας του φωτιά. Επίσης την ίδια μέρα εξήλθε από την Λευκωσία μια ομάδα Βενετών και επιτέθηκαν κατά των οθωμανικών στρατευμάτων προκαλώντας τους σοβαρά πλήγματα.[233] Στις 29 Ιουλίου στον Άγιο Δημήτριο, ο οποίος βρισκόταν πολύ κοντά στην πόλη της Αμμοχώστου, πραγματοποιήθηκε μια επίθεση τρακόσιων Βενετών στρατιωτών υπό την επίβλεψη του ιππικού. Αργότερα δυο χιλιάδες Οθωμανοί ιππείς ενίσχυσαν την πολιορκία της Αμμοχώστου και εγκατέστησαν το στρατόπεδο τους στον Άγιο Γεώργιο. Στην Λευκωσία οι Οθωμανοί πλησίασαν πολύ κοντά στην πόλη και προστατευόμενοι μέσα από τα χαρακώματα προέβησαν σε μια ομοβροντία κατά της πόλης για μια περίπου ώρα, όπου τραυμάτισαν και σκότωσαν όσους βρίσκονταν πάνω στα τείχη. Στην συνέχεια άρχισε άλλη μια ομοβροντία από το λόφο της Αγίας Μαρίνας.[234]

Στις 30 Ιουλίου το πρωί φάνηκαν δέκα οθωμανικές γαλέρες στην θάλασσα της Αμμοχώστου και από εκεί μαζί με τις άλλες γαλέρες έπλευσαν στον όρμο της Κωνσταντίας. Εξαιτίας της έλλειψης χρημάτων αποφασίστηκε, όπως κοπεί ένα νέο νόμισμα για τις ανάγκες του πολέμου. Έτσι γνωστοποιήθηκε στις δυο μεγάλες πόλεις η απόφαση αυτή και επίσης τονίστηκε ότι όποιος δεν δεχόταν το νέο χάλκινο νόμισμα σαν να ήταν αργυρό θα του αποκοπτόταν η μύτη και τα αυτιά. Έτσι στήθηκε ένα νομισματοκοπείο στην Λευκωσία και ένα στην Αμμόχωστο. Το νέο νόμισμα έφερε την μορφή του Αγίου Μάρκου από την μια πλευρά και έγραφε *«Υπέρ της αμύνης του βασιλείου της Κύπρου» (Pro regni Cypri praesidio)*, και από την άλλη *«Απαραβίαστος πίστις Βενετών» (Venetorum fides inviolabilis).* Με αυτό το νόμισμα αμείβονταν οι στρατιωτικοί λόχοι και μπορούσαν να διενεργήσουν τις συναλλαγές τους. Όσα νομίσματα κόπηκαν στην Λευκωσία έφεραν το γράμμα N (Nicosia) και όσα κόπηκαν στην Αμμόχωστο το γράμμα F (Famagosta). Μετά το τέλος του πολέμου τα νομίσματα αυτά θα εξοφλούνταν από το δημόσιο ταμείο με άλλα χρυσά ή αργυρά νομίσματα.[235]

[232] Ιστιοφόρο και κωπήλατο πλοίο που χρησιμοποιείτο κατά κύριο λόγο για την μεταφορά τροφίμων και πολεμοφοδίων. Βλ. Kara, *Türk Deniz*, 65.
[233] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 210, 218.
[234] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 210, 218, Πασχάλης Μ. Κιτρομηλιδής (επιμ.), *Κυπριακές Πηγές για την Άλωση της Αμμοχώστου*, Αθήνα 2011, 47.
[235] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 211, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 197.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Στις 31 Ιουλίου οι Οθωμανοί κανονιοβολούσαν από όλα τα οχυρά τους την πόλη της Λευκωσίας. Οι Βενετοί τελικά κατάφεραν να κατεδαφίσουν το οχυρό που, όπως προαναφέρθηκε βρισκόταν κοντά σε κάτι οικίες που κατεργάζονταν δέρματα βοδιών και εκείνο που επίσης μαχόταν κατά του προμαχώνα Κωνστάντζο.[236] Την 1η Αυγούστου οι Βενετοί εξήλθαν από το κάστρο της Αμμοχώστου την νύχτα με επικεφαλής τον Αστόρρε Βαγλιόνε *(Astorre Baglioni)*[237] και προκάλεσαν μεγάλες απώλειες στους Οθωμανούς, που είχαν στρατοπεδεύσει στον Άγιο Σέργιο με σκοπό τον αποκλεισμό της Αμμοχώστου και τους έτρεψαν σε φυγή αρπάζοντας τα πολεμοφόδια τους. Στις 2 Αυγούστου οι χωρικοί μεταφέρουν τα σιτηρά άφοβα εντός της πόλης της Αμμοχώστου αφού οι Οθωμανοί είχαν εκδιωχθεί από τον Άγιο Σέργιο.[238]

Στις 3 Αυγούστου ένας αιχμάλωτος που δραπέτευσε από τις οθωμανικές γαλέρες, από το ακρωτήριο του Απόστολου Ανδρέα φτάνει στην Αμμόχωστο και φέρνει την είδηση ότι η φρεγάτα η οποία στάλθηκε στην Κρήτη από τους αξιωματούχους της πόλης συνελήφθη από τις οθωμανικές γαλέρες, όμως οι επιστολές που μετέφερε δεν έπεσαν στα χέρια των Οθωμανών αφού οι Βενετοί μόλις αντιλήφθηκαν τις οθωμανικές γαλέρες τις πέταξαν στην θάλασσα. Στις 4 Αυγούστου ένας αγγελιαφόρος σταλμένος στην Λευκωσία από την Αμμόχωστο φτάνει πίσω στην πόλη και μεταφέρει επιστολή σταλμένη από την Λευκωσία, η οποία έγραφε ότι οι Οθωμανοί κατασκεύασαν τρία οχυρά που έβαλαν κατά της Αγίας Μαρίνας και πως οι τέσσερις προμαχώνες της πόλης, Ποδοκάταρου, Νταβίλα, Τρίπολης και Κωνστάντζο υποβάλλονταν σε εντατικούς βομβαρδισμούς. Ζητούσαν επίσης να σταλεί ο Βαγλιόνε προς βοήθεια της πόλης πράγμα το οποίο θεωρήθηκε ριψοκίνδυνο και απορρίφθηκε αφού με τη σύλληψη ή τον θάνατο του θα επέρχετο αποδιοργάνωση στην πόλη της Αμμοχώστου.[239]

Στις 7 Αυγούστου μια ομάδα Οθωμανών στρατιωτών λεηλατεί το χωριό Κώμα του Γιαλού *(Corria)* στην Καρπασία με τον Μαρκαντώνιο Βραγαδίνο *(Marcantonio Bragadino)*[240] να στέλνει εκατό στρατιώτες για να τους επιτεθούν. Κατά τις μάχες σκοτώνονται πενήντα Οθωμανοί και αιχμαλωτίζεται ένας, ο οποίος υποβλήθηκε σε βασανιστήρια χωρίς όμως να αποκαλύψει τίποτα.[241] Στις 8 Αυγούστου οι Οθωμανοί

[236] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 218.
[237] Γενικός αρχιστράτηγος της Κύπρου κατά την διάρκεια της οθωμανικής εκστρατείας (1570-1571). Γεννήθηκε το 1526 και πέθανε το 1571. Βλ. Άντρος Παυλίδης, "Βαγλιόνε Αστόρρε", *ΜΚΕ*, τ. 3, 118-120.
[238] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 211-212.
[239] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 212.
[240] Ο τελευταίος Βενετός καπετάνιος της Αμμοχώστου και της Κύπρου (1569-1571). Κατά την διάρκεια της οθωμανικής επίθεσης στο νησί ήταν ο επικεφαλής της άμυνας της Αμμοχώστου μαζί με τον Αστόρρε Βαγλιόνε. Γεννήθηκε το 1523 και πέθανε το 1571. Βλ. Άντρος Παυλίδης, "Βραγαδίνος Μαρκαντώνιος", *ΜΚΕ*, τ. 3, 296-298.
[241] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 212-213.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

κατασκεύασαν ένα άλλο οχυρό, πιο μακριά αυτήν την φορά, το οποίο προκαλούσε ζημιές στο προμαχώνα Νταβίλα αλλά τελικά οι Βενετοί κατάφεραν να το κατεδαφίσουν και αυτό.[242] Από την μέρα αυτή οι Οθωμανοί αρχίζουν σιγά σιγά να συγκεντρώνουν τα υλικά για την πολιορκία της Αμμοχώστου, ξύλα, βαμβάκι και σάκους με μαλλί.[243] Στις 9 Αυγούστου οι Οθωμανοί έβαλλαν κατά των προμαχώνων της πόλης της Λευκωσίας από όλα τα άλλα οχυρά τους. Ταυτόχρονα έφτιαξαν και ένα άλλο πολύ ισχυρό οχυρό που οι Βενετοί αδυνατούσαν να το καταστρέψουν και από αυτό το οχυρό προξενήθηκαν μεγάλες καταστροφές εντός της πόλης, τόσο στους κατοίκους όσο και στα σπίτια.[244] Την μέρα αυτή έφτασε επιστολή στην Αμμόχωστο από το κάστρο της Κερύνειας η οποία ενημέρωνε πως πέρασαν πλησίον του κάστρου πολλές οθωμανικές γαλέρες και πως ο Σουλτάνος είχε στείλει σε όλους τους πασάδες μια χρυσοΰφαντη ενδυμασία και μια θηλιά σχοινί, θέλοντας με αυτό το τρόπο να τους δείξει πως αν κέρδιζαν τον πόλεμο θα κέρδιζαν δόξα και πλούτη σε αντίθετη περίπτωση όμως μπορούσαν να χάσουν την ζωή τους.[245]

Στις 10 Αυγούστου το οχυρό της Αγίας Μαρίνας καταστράφηκε προκαλώντας μεγάλη απώλεια στους Οθωμανούς, οι οποίοι όμως προέβησαν στην κατασκευή νέου οχυρού έξω από την πόλη και έβαλλαν κατά του προμαχώνα του Ποδοκάταρου.[246] Επίσης την ίδια μέρα ένα τμήμα του ιππικού των Οθωμανών τρομοκρατεί το χωριό Πιστάχι και σκοτώνει όσους χωρικούς είχαν συλληφθεί. Στις 11 Αυγούστου το πρωί ξεσπά μια τρικυμία στον όρμο της Αμμοχώστου και τα κομμάτια ξύλου που βγήκαν στην ακτή αμέσως μαζεύτηκαν από τους Βενετούς, αφού υπήρχε έλλειψη ξυλείας εντός της πόλης.[247] Στην Λευκωσία οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν το αντέρεισμα της τάφρου Κοντρασκάρπα *(Contrascarpa)* και από εκεί επιχειρούν να βλάψουν τον προμαχώνα του Ποδοκάταρου.[248]

Στις 12 Αυγούστου έφτασε το πρωί δια μέσου των βουνών, αφού οι δρόμοι επιτηρούνταν στενά από τους Οθωμανούς, ο καπετάνιος Τζιοβάνι Μπατίστα ντα Φάνο *(Giovanni Battista da Fano)*, που εστάλη από την Λευκωσία με σκοπό να ζητήσει από τον γενικό αρχιστράτηγο των στρατευμάτων του νησιού Αστόρρε Βαγλιόνε, ο οποίος βρισκόταν εντός της πόλης της Αμμοχώστου, βοήθεια. Ο Βαγλιόνε ο οποίος δεν ήθελε να θεωρήσουν πως προσπαθούσε να αποφύγει τον κίνδυνο και ότι αρνιόταν να βοηθήσει, αποφάσισε να πάει μόνος στην Λευκωσία, αφού πίστευε πως οι στρατιώτες του δεν θα μπορούσαν να

[242] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 218-219.
[243] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 213.
[244] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 219.
[245] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 213.
[246] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 219.
[247] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 213.
[248] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 219.

περάσουν από τους αποκλεισμένους δρόμους. Μόλις όμως οι κάτοικοι έμαθαν τις προθέσεις του τον περικύκλωσαν για να μην τον αφήσουν να φύγει. Ο Μαρκαντώνιος Βραγαδίνος εκείνη την στιγμή παίρνοντας τον λόγο είπε πως αν ο Βαγλιόνε έφευγε από την πόλη η Γαληνοτάτη θα τον κατηγορούσε ότι εγκατέλειψε την πόλη και ότι είχε μειώσει την φρουρά της, με αποτέλεσμα να έπεφτε εύκολα στα χέρια των Οθωμανών. Επιπλέον οι υπόλοιποι αξιωματικοί δεν θα μπορούσαν να συγκρατήσουν τους κατοίκους και την φρουρά, με αποτέλεσμα οι στρατιώτες να εγκατέλειπαν τις θέσεις τους και η πόλη θα γινόταν εύκολη λεία στους Οθωμανούς. Έτσι οι κάτοικοι της Λευκωσίας πήραν αρνητική απάντηση. Ακολούθως οι πολιορκημένοι στέλνουν αγγελιαφόρους σε εκείνους που είχαν καταφύγει στα δάση για να τους καλέσουν να έρθουν πίσω στην πόλη, μέτρο το οποίο απέτυχε αφού οι αγγελιαφόροι συνελήφθησαν από τα οθωμανικά στρατεύματα.[249]

Από τις 11 έως τις 14 Αυγούστου οι μάχες ήταν έντονες, με τους Οθωμανούς να κατασκεύασαν συνεχώς χαρακώματα μέσα στην τάφρο για να πλήττουν τους υπερασπιστές των προμαχώνων από εκεί. Κατά του προμαχώνα του Ποδοκάταρου είχαν στήσει δυο μέτωπα. Απέναντι από τον προμαχώνα Νταβίλα κατασκεύασαν έναν επιπρομαχώνα, όμως οι Βενετοί κατάφεραν να τον κατεδαφίσουν. Οι Οθωμανοί κατάφεραν όμως να τον κατασκευάσουν ξανά, ισχυρότερο μάλιστα αυτή την φορά. Επίσης κατάφεραν να φτιάξουν τέσσερις επίπεδους διαδρόμους προς το προμαχώνα Νταβίλα και Τριπόλεως, με αποτέλεσμα να ανεβαίνουν κάθε μέρα στους προμαχώνες και να πλήττουν από εκεί τους Βενετούς.[250] Με τον καιρό η πολιορκία της πόλης γινόταν όλο και πιο έντονη, ενώ ο αριθμός των υπερασπιστών μειωνόταν συνεχώς εξαιτίας των θανάτων και των τραυματισμών. Οι Οθωμανοί με το πολυπληθές στράτευμα τους για να μην δώσουν χρόνο στους υπερασπιστές να ξεκουραστούν, επιδίδονταν συνεχώς σε επιθέσεις σε διάφορα σημεία του κάστρου ταυτόχρονα.[251] Οι Οθωμανοί σε αντίθεση με τους Βενετούς είχαν την ευχέρεια να αντικαθιστούν τους μάχιμους κουρασμένους στρατιώτες με ξεκούραστους, πράγμα το οποίο αποτελούσε μεγάλο πλεονέκτημα για τους ίδιους.

Στις 15 Αυγούστου ημέρας της εορτής της Παναγίας αποφασίζεται μεγάλη έξοδος του ιππικού και του πεζικού. Το πεζικό εξέρχεται από την πύλη Καράφφα *(Caraffa)* και τρέπει σε φυγή τους Οθωμανούς που πραγματοποιούσαν έφοδο στον προμαχώνα του Κωνστάντζο, και στην συνέχεια επιτίθονται κατά των Οθωμανών έξω από τις σκηνές τους. Τελικά όμως με απόφαση του Δάνδολου το ιππικό δεν θα εξέλθει αφού πολλοί φεουδάρχες έστειλαν στην θέση τους τους υπηρέτες τους, γεγονός που εξόργισε τον Δάνδολο, και τελικά

[249] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 179, 181, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 214.
[250] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 219-220.
[251] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 167.

το πεζικό θα περικυκλωθεί και σφαγιαστεί από τους Οθωμανούς. Από εκείνη την μέρα δεν είχε γίνει άλλη έξοδος, γίνονταν μόνο επισκευές στους προμαχώνες μέσα στα πυρά των Οθωμανών.[252] Ο Μουσταφά Πασάς κατά καιρούς έριχνε με βέλη γράμματα μέσα στην πόλη ζητώντας την παράδοση της χωρίς να παίρνει όμως καμιά απάντηση, ίσως γιατί οι υπερασπιστές της πόλης ήλπιζαν ακόμη στην άφιξη του χριστιανικού στόλου, ο οποίος θα έλυνε την πολιορκία.[253]

Στις 18 Αυγούστου φτάνει στην Αμμόχωστο ένας στρατιώτης και δηλώνει πως ο κλοιός γύρω από την πόλης της Λευκωσίας είχε σφίξει και πλέον κανείς δεν μπορεί να πλησιάσει την πόλη, και πως ο ίδιος δέχτηκε αρκετές επιθέσεις και για να γλυτώσει αναγκάστηκε να εισέλθει στο κάστρο της Κερύνειας. Στις 20 Αυγούστου ορισμένοι λόχοι των στρατιωτών της Λευκωσίας εξεγείρονται εξαιτίας του επισιτισμού επισημαίνοντας την μέτρια συμμετοχή των ευγενών στην άμυνα της πόλης. Στις 23 Αυγούστου δέκα ιππείς της Αμμοχώστου φτάνουν στην Αγία Νάπα όπου σκότωσαν επτά Οθωμανούς και έπιασαν ένα αιχμάλωτο. Στην επιστροφή όμως συγκρούστηκαν με δεκαπέντε Οθωμανούς ιππείς με αποτέλεσμα να σκοτωθούν τρείς Βενετοί ιππείς και δυο Οθωμανοί και ένας Οθωμανός ιππέας πιάστηκε αιχμάλωτος. Ο Βαγλιόνε το βράδι αιχμαλωτίζει ένα Οθωμανό στρατιώτη αλλά δεν καταφέρνει να τον κάνει να μιλήσει ούτε και με την μέθοδο των βασανιστηρίων. Στις 24 Αυγούστου ενισχύονται τα οχυρωματικά έργα της Αμμοχώστου. Οι χωρικοί που μετέφεραν έξω από τα τείχη της πόλης κόκκινο χώμα για την ολοκλήρωση των οχυρωματικών έργων δέχθηκαν επίθεση από τους Οθωμανούς ιππείς, απωθήθηκαν όμως από τους Βενετούς αρκεβουζιοφόρους.[254]

Στις 25 Αυγούστου για να αντιμετωπιστεί η δυσαρέσκεια των εξεγερθέντων στρατιωτών ο Δάνδολος συγκροτεί δύο λόχους αποτελούμενους από τους ευγενείς, ο ένας λόχος ήταν υπό τις διαταγές του ευγενούς Χούγκο Φλάτρο *(Hugo Flatro)* και είχε αποσταλεί στον προμαχώνα Κωνστάντζο, και ο άλλος λόχος ήταν υπό τις διαταγές του ευγενούς Σίμπο Ζάππο *(Cibo Zappo)* και είχε σταλεί στην πιο επικίνδυνη άμυνα αυτή του προμαχώνα Ποδοκάταρου, όπου σκοτώθηκε μετά από μια βολή τυφεκίου και την θέση του πήρε ο αδελφός του Άρτιους Ζάππο *(Artius Zappo)*.[255] Στις 29 Αυγούστου οι Οθωμανοί προβαίνουν σε επιθέσεις κατά των προμαχώνων Κωνστάντζο, Νταβίλα και Τριπόλεως. Μετά τις έντονες επιθέσεις οι οποίες δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα, ο Μουσταφά Πασάς προτείνει εκεχειρία

[252] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 220-221, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 974-976, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 173, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 189, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 96-97, Sozomeno, "The Narrative of Gio. Sozomeno", 83-84.
[253] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 179.
[254] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 215-216.
[255] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 222.

δύο ωρών και συνάντηση στον προμαχώνα Κωνστάντζο. Οι Βενετοί αποδέχονται την πρόταση για εκεχειρία και συνάντηση αλλά απαντούν αρνητικά στις προτάσεις του Μουσταφά Πασά για παράδοση της πόλης.[256] Στις 30 Αυγούστου οι Οθωμανοί στρατιώτες αρμάτωσαν ένα γάιδαρο και τον έστειλαν κάτω από τον προμαχώνα του Ποδοκάταρου μέσα σε κραυγές και σφυρίγματα για να εμπαίξουν τους Βενετούς στρατιώτες που βρίσκονταν στον προμαχώνα.[257] Στα τέλη του μηνός ο Μουσταφά Πασάς ο οποίος είχα καταλάβει ότι οι πολιορκημένοι ήταν ανένδοτοι και αφού έβλεπε ότι πολλοί από τους στρατιώτες του χάνονταν καθημερινά εξαιτίας της συνεχόμενης πολιορκίας, αλλά και των διαφόρων ασθενειών που προέρχονταν από την ανυπόφορη ζέστη, αποφάσισε με όλο το στρατό του να επιχειρήσει μια γενική έφοδο για να καταλάβει την πόλη. Έτσι έγραψε στο Πιαλή Πασά να του στείλει μια δύναμη δώδεκα χιλιάδων στρατιωτών του στόλου, πράγμα το οποίο και έγινε. Η δύναμη έφτασε στις 8 Σεπτεμβρίου.[258]

Στις 9 Σεπτεμβρίου τα ξημερώματα πραγματοποιείται η γενική έφοδος των Οθωμανών κατά της πόλης της Λευκωσίας. Οι Οθωμανοί αξιωματικοί για να τονώσουν το ηθικό των στρατιωτών τους διακήρυσσαν ότι εντός των τειχών της πόλης φυλάσσονταν μεγάλοι θησαυροί ενώ ο Μουσταφά Πασάς υποσχέθηκε ότι τον πρώτο στρατιώτη που θα ανέβαινε στα τείχη θα τον ανακήρυσσε σαντζάκμπεη, ενώ στους άλλους θα έδινε πλούσιες αμοιβές. Οι στρατιώτες συνεπαρμένοι από τα λόγια αυτά χωρίστηκαν σε τέσσερα σώματα και με το πρώτο φως της μέρα επιχείρησαν να καταλάβουν την πόλη. Οι Οθωμανοί επιτέθηκαν ταυτόχρονα από τους τέσσερις πύργους που είχαν κατασκευάσει, όπως προαναφέρθηκε, απέναντι από τους τέσσερις προμαχώνες της πόλης. Οι υπερασπιστές των προμαχώνων του Κωνστάντζο, του Νταβίλα και του Τριπόλεως κατάφεραν μετά από εξορμήσεις τους και με την βοήθεια των κανονιών, τα οποία βομβάρδιζαν ασταμάτητα τους Οθωμανούς, να τους απωθήσουν επιφέροντας τους μάλιστα μεγάλες απώλειες. Στον προμαχώνα του Ποδοκάταρου ενώ η πρώτη επίθεση των Οθωμανών αντιμετωπίστηκε με επιτυχία, με το που κόπασε η μάχη, πολλοί ευγενείς αλλά και στρατιώτες εγκατέλειψαν την θέση τους πηγαίνοντας στην πόλη. Με την αποχώρηση τους ο προμαχώνας αποδυναμώθηκε αισθητά και με μια δεύτερη επίθεση οι Οθωμανοί εισήλθαν στα τείχη και έσφαξαν όλους τους υπερασπιστές που βρίσκονταν εκεί και ακολούθως από εκείνο το σημείο άρχισαν να προωθούνται εντός της πόλης. Στην συνέχεια επιτέθηκαν στις εσωτερικές οχυρώσεις, όπου

[256] Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 97-98.
[257] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 223.
[258] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 183, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 223, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 979, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 193, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 98.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

οι Βενετοί είχαν κατασκευάσει στην είσοδο του προμαχώνα και κατάφεραν να τις καταλάβουν και αυτές.

Οι Βενετοί αφού είδαν ότι οι Οθωμανοί κατέλαβαν τα τείχη συγκέντρωσαν όσους είχαν επιζήσει και με αιφνιδιασμό προσπάθησαν να τους απωθήσουν χωρίς όμως να καταφέρουν κάτι, αφού σκοτώθηκαν όλοι στην μάχη. Στην συνέχεια οι Οθωμανοί χωρίστηκαν σε δυο ομάδες και κατευθύνθηκαν γρήγορα στον προμαχώνα του Κωνστάντζο όπου οι υπερασπιστές αντιστέκονταν ακόμα. Οι υπερασπιστές πλέον περικυκλωμένοι δεν μπορούσαν με κανένα τρόπο να ανακόψουν την επίθεση των Οθωμανών και σφάχτηκαν όλοι. Το ίδιο συνέβη και στους άλλους δυο εναπομείναντες προμαχώνες, όπου και εκεί οι υπερασπιστές τους είχαν την ίδια τύχη. Έτσι η πόλη της Λευκωσίας περιήλθε στα χέρια των Οθωμανών στις 9 Σεπτεμβρίου του 1570 η ώρα δύο τα ξημερώματα, ημέρα Σάββατο.[259] Ο Σελανικί όσο αφορά το θέμα της κατάκτησης της Λευκωσίας, σημειώνει στη δική του αφήγηση των γεγονότων ότι:

> *Φτιάχτηκαν αναχώματα επανδρωμένα με κανόνια και από τις πτέρυγες άρχισαν τα χτυπήματα και οι μάχες και έτσι δεν υπήρχε δυνατότητα βοήθειας προς τους βλάσφημους από τα άλλα κάστρα και μετά από σαράντα τέσσερις μέρες συνεχόμενων ισχυρών χτυπημάτων και μαχών, με τη βοήθεια του Θεού, οι βλάσφημοι φονεύθηκαν και εξαθλιώθηκαν και έγιναν τροφή των λαμπερών σπαθιών και τέτοια μάχη δεν έγινε σε καμία επιδρομή.* [260]

Ο Πετσεβί με την σειρά του για την κατάκτηση του κάστρου της Λευκωσίας στην ιστορία του σημειώνει ότι:

> *Όλοι πρώτα πολιορκώντας το κάστρο της Λευκωσίας με οχυρωματικά έργα από επτά μεριές σαν διαβήτης, άρχισαν τους κανονιοβολισμούς και με την βοήθεια του Θεού την πεντηκοστή πρώτη μέρα έγινε η άλωση και η διαπόμπευση και όλοι οι στρατιώτες του Ισλάμ ήταν πολύ χαρούμενοι που επιτεύχθηκε ο στόχος τους.*[261]

Αφού όλοι οι υπερασπιστές της πόλης είχαν σκοτωθεί οι Οθωμανοί συνεπαρμένοι από την επιτυχία τους άρχισαν να σφάζουν και τον άμαχο πληθυσμό της πόλης. Όταν ο

---

[259] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 185,189,191, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 224-226, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 979-984, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 193, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 98-99, Fabriano Falchetti, "An Account of what Happened at the Taking of Nicosia in Cyprus", Cobham (επιμ.), *Excerpta Cypria*, 81. Sozomeno, "The Narrative of Gio. Sozomeno", 84-85, Paruta, "The Siege of Nicosia", 107-108.

[260] "Ṭoplar ile meterîsler qurılub qollardan ceng ü âşûb olmaġa âġâz olunub ve sâʾir qılâʿdan küffâra mededkârlıq êtmege mecâl ü imkân olmayub qırq dört gün mütevâliyen muḥkem ceng ü neberd ile qatl ü qitâlden bi-avnihi teʿâlâ küffâr-ı ḫâk-sâr ṭuʿmeʾ-i şemşîr-i âbdâr oldı ve bu kâr-zâr hiç bir yürüyüşde olmayub." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 102.

[261] "Bi'l-cümle ibtidâen Lefqôşa qalʿasın yedi yerden meteris ile pergâr-vâr iḥâṭa êdüb dögmege mübâşeret êtdiler ve bi-faẓl-illah-i *teʿâlâ* elli birinci günde feṯḥ ve tesḫîr olunub cümle ʿasker-i İslâm şâd-kâm ve muḥaṣṣalü'l-merâm oldılar." Βλ. Pecevi, *Tarih-i Pecevi*, 488.

Μουσταφά Πασάς εισήλθε στην πόλη εξέδωσε διάταγμα να σταματήσουν οι σφαγές και ότι θα χαριζόταν η ζωή σε όσους παραδίνονταν. Ο Νικόλαος Δάνδολος, ο οποίος είχε αποσυρθεί στο παλάτι του, διέταξε τους στρατιώτες του να παραδώσουν τα όπλα και έστειλε έναν απεσταλμένο του να πάει στον Μουσταφά Πασά για να γλιτώσει τις ζωές τους. Οι Οθωμανοί όμως σπάζοντας τις πόρτες του παλατιού εισήλθαν μέσα και έσφαξαν τελικά τον Δάνδολο και όλους όσους ήταν εντός του παλατιού του.[262] Στις 10 Σεπτεμβρίου στήνεται μια μεγάλη αγορά όπου πωλούνταν σκλάβοι και προϊόντα της λεηλασίας.[263] Λεηλατούσαν την πόλη οχτώ μέρες αδιάκοπα. Ο Μουσταφά Πασάς είχε συγκεντρώσει σε δύο μεγάλα πλοία ως τρόπαια νίκης πολύτιμα υφάσματα και αντικείμενα, ασήμι, κανόνια, ευγενείς, αιχμαλώτους, πανέμορφες γυναίκες και πολλά παιδιά με σκοπό να τα στείλει στον Σουλτάνο. Ενώ τα πλοία ήταν αγκυροβολημένα ακόμη στο λιμάνι, μια από τις γυναίκες αιχμαλώτους που βρισκόταν εντός του πλοίου έβαλε φωτιά στο μπαρούτι για τα κανόνια. Το πλοίο ανατινάχθηκε και τυλίχτηκε στις φλόγες, με τις φλόγες μάλιστα να πυρπολούν και το άλλο πλοίο που ήταν αγκυροβολημένο δίπλα σε αυτό και έτσι όλα τα λάφυρα του πολέμου καταστράφηκαν ολοσχερώς.[264]

Ο Μουσταφά Πασάς αμέσως μετά την κατάκτηση της πόλης εφαρμόζει το οθωμανικό σύστημα διοίκησης στην Λευκωσία και αφού διόρισε διοικητή της Λευκωσίας τον Μουζαφέρ Πασά *(Muzaffer Paşa)*, άφησε στην πόλη μια μικρή φρουρά και αναχώρησε με τον στρατό του για την πολιορκία της Αμμοχώστου.[265] Διοικητής της Πάφου ορίστηκε ο Ρετζέπ Μπέης *(Recep Bey)* και της Λεμεσού ο Αράπ Αχμέτ Μπέης *(Arab Ahmed Bey)*.[266] Ακολούθως ο Μουσταφά Πασάς στέλνει πίσω τις ενισχύσεις που είχε ζητήσει από τον Πιαλή Πασά.[267] Στις 10 ή 11 Σεπτεμβρίου ένας χωρικός απεσταλμένος του Μουσταφά Πασά, ο οποίος έφερε μαζί του σε ένα δίσκο την κεφαλή του αντιστράτηγου του βασιλείου Νικόλαου Δάνδολου, παρέδωσε επιστολή με την οποία ο Μουσταφά Πασάς ζητούσε να του παραδοθεί φιλικά η πόλη της Αμμοχώστου αλλιώς οι υπερασπιστές τις θα είχαν την ίδια τύχη με τους υπερασπιστές της πόλη της Λευκωσίας.[268] Το αίτημα του Μουσταφά Πασά για την ειρηνική παράδοση της Αμμοχώστου απορρίφθηκε από τις βενετικές αρχές επειδή ήλπιζαν ότι ο συμμαχικός στόλος θα έρθει προς ενίσχυση τους, φέρνοντας περισσότερα στρατεύματα και πυρομαχικά με σκοπό να καταστρέψουν τον οθωμανικό στόλο και επειδή

[262] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 193-195.
[263] Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 985.
[264] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 197-199.
[265] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 199.
[266] Halil Sahillioğlu, "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ın İlk Yılı Bütçesi", *Belgeler*, IV/7–8 (1967) 15.
[267] Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 987, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 195.
[268] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 226, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 199, Γάτος, *Διήγησης*, 37, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 95.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ήταν τόσο σίγουροι για την αντοχή του φρουρίου, πίστευαν ότι η κατάληψη της Αμμοχώστου θα ήταν αδύνατη. Οι οχυρώσεις της Αμμοχώστου ήταν υπό συνεχή επισκευή κατά τη διάρκεια της Ενετοκρατίας. Πολλές πηγές αναφέρουν ότι εκατοντάδες των κατοίκων της περιοχής ήταν υποχρεωμένοι να εργαστούν πάνω στις οχυρώσεις. Η οχύρωση της Αμμοχώστου ήταν το αντικείμενο συχνών συζητήσεων στη Γερουσία. Επισκευές και μετατροπές είχαν αρχίσει από τις πρώτες ημέρες της Ενετοκρατίας διότι είχε αναγνωριστεί ότι μια οθωμανική εισβολή ήταν πολύ πιθανή.[269]

Ο Σελανικί αναφέρεται στο γεγονός της άρνησης παράδοσης της πόλης της Αμμοχώστου από τους Βένετους υποστηρίζοντας και ο ίδιος πως οι Βενετοί στηρίζονταν στην ανθεκτικότητα του κάστρου της Αμμοχώστου, χαρακτηρίζοντας το μάλιστα *«απόρθητο»*. Πιο συγκεκριμένα σημειώνει ότι:

> *Οι καταραμένοι γεμάτοι αλαζονεία και περηφάνεια, οι οποίοι στηρίζονταν στην δύναμη και την ισχύ του φημισμένου και στερεού κάστρου της Αμμοχώστου, με την μεγίστου βαθμού στερεά οχύρωση που το καθιστούσε απόρθητο και το οποίο βρισκόταν δίπλα από την θάλασσα, δεν έκαναν υπακοή.*[270]

Το κάστρο της Αμμοχώστου είχε περίμετρο μήκους δυο μιλίων και σχήμα ρόμβου, με πέντε πύλες, δεκαπέντε προμαχώνες, μια βαθιά τάφρο χωρίς νερό και τείχη ύψους περίπου δεκαπέντε μέτρα και πάχους πέντε μέτρα.[271] Στις 13 Σεπτεμβρίου οι διοικητές των βουνών με τους στρατιώτες τους υποτάσσονται στον Μουσταφά Πασά ο οποίος τους επιβράβευσε με διάφορα δώρα.[272] Στις 15 Σεπτεμβρίου ο Μουσταφά Πασά έστειλε στο κάστρο της Κερύνειας αλυσοδεμένο πάνω σε ένα άλογο τον στρατηγό Παύλο Δελ Γουάστον *(Paolo del Guaston)*[273] μαζί με δυο κεφαλές στρατιωτών επί του αλόγου του και επιστολή όμοια με αυτή της Αμμοχώστου. Ο φρούραρχος και ο διοικητής της Κερύνειας με επιστολή τους ζήτησαν προθεσμία πέντε ημερών προβάλλοντας το επιχείρημα πως δεν μπορούσαν να αποφασίσουν χωρίς πρώτα να ενημερώσουν τον Βραγαδίνο και για αυτό ζήτησαν από τον Μουσταφά Πασά οθωμανική συνοδεία μέχρι την Αμμόχωστο, με τον Οθωμανό αρχιστράτηγο να αποδέχεται την πρόταση. Ο Μουσταφά Πασάς μένοντας ικανοποιημένος από αυτήν την απάντηση έδωσε καιρό πέντε ημερών στους διοικητές της Κερύνειας για να

[269] Gazioğlu, *The Turks in Cyprus*, 49.
[270] "Ve leb-i deryâda kemâl-i metânet ile meşhûr olân qalʿa-i Maġosa nihâyet ḥaṣânetde olmaġın begi olân laʿîn kemâl-i ġurûr u istikbâr ile quvvet ü qudretine ṭayanub ser-fürû êtmeyüb." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 102.
[271] Crowley, *Empires of the Sea*, 232. Για το κάστρο της Αμμοχώστου Βλ. Άντρος Παυλίδης, "Αμμόχωστος", ΜΚΕ, τ. 2, 35-116.
[272] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 226, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 985.
[273] Καπετάνιος του βενετικού πεζικού στην Λευκωσία κατά την πολιορκία της από τους Οθωμανούς. Βλ. Άντρος Παυλίδης, "Γκουάστο Παύλος Νταλ", *ΜΚΕ*, τ. 4, 86-87.

αποφασίσουν.[274] Επίσης την μέρα αυτή τελείται στον λατινικό καθεδρικό ναό της Αγίας Σοφίας, ο οποίος μετατράπηκε σε τζαμί, η πρώτη ευχαριστήρια λειτουργία για την κατάκτηση της πόλης υπό την παρουσία του Μουσταφά Πασά.[275]

Στις 16 Σεπτεμβρίου έφτασαν στην Αμμόχωστο τα πρώτα οθωμανικά στρατεύματα.[276] Στις 17 Σεπτεμβρίου ο Βραγαδίνος γράφει στον διοικητή της Κερύνειας να μην παραδώσει το κάστρο, αφού απαγορευόταν κατηγορηματικά από την Βενετία να εκχωρούνται κάστρα στον εχθρό και τους προέτρεπε να πολεμήσουν για να κερδίσουν χρόνο, διαβεβαιώνοντας τους πως σε σύντομο χρονικό διάστημα αναμενόταν η πολυπόθητη βοήθεια από τον χριστιανικό στόλο που θα έλυνε την πολιορκία.[277] Στις 18 Σεπτεμβρίου οι διοικητές του κάστρου γνωρίζοντας ότι ήταν ανίκανοι να αμυνθούν ακόμη και στην πιο μικρή έφοδο, αποφάσισαν να παραδώσουν το κάστρο στο Μουσταφά Πασά, ο οποίος τους είχε υποσχεθεί ότι θα τους χαρίσει τη ζωή, τόσο σε αυτούς όσο και στα παιδία και στις γυναίκες τους και ότι θα τους έστελνε στη Κρήτη.[278]

Στο γεγονός της παράδοσης του κάστρου της Κερύνειας αναφέρεται και ο Σελανικί λέγοντας χαρακτηριστικά πως οι διοικητές του κάστρου υπάκουσαν στον Μουσταφά Πασά και:

> *Τη δεύτερη μέρα αυτής της κατάκτησης το φημισμένο κάστρο της Κερύνειας εθελούσια έστειλε το κλειδί και κάνοντας υπακοή κατακτήθηκε.*[279]

Ο Πετσεβί στην ιστορία του και αναφερόμενος στο γεγονός της παράδοσης του κάστρου της Κερύνειας αναφέρει ότι:

> *Έπειτα τα κομμένα κεφάλια των ιερόσυλων διοικητών που σκοτώθηκαν τα έστειλαν πρώτα στους πολλούς άπιστους του κάστρου της Κερύνειας που θα πολιορκείτο, και αυτοί υπό τον όρο να σωθούν οι ζωές τους έστειλαν τα κλειδιά του κάστρου.*[280]

Στις 19 Σεπτεμβρίου εμφανίστηκαν στην περιοχή του χωριού Βρυσούλες πενήντα γαλέρες και τετρακόσιοι περίπου Οθωμανοί ιππείς. Στις 22 Σεπτεμβρίου όλος ο οθωμανικός στόλος μαζί με το πεζικό έφτασαν από την Λευκωσία στην Αμμόχωστο και καθώς πολλοί εξ αυτών προσπάθησαν να πλησιάσουν προς την πόλη το πυροβολικό των Βενετών τους

---

[274] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 226.
[275] Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 987, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 100, Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, 130-131.
[276] Γάτος, *Διήγησης*, 38, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 199.
[277] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 227.
[278] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 228.
[279] "Ve bu fetḥiŋ ikinci güni Gizine nâm qalʿanıŋ daḫi irâdetle miftâḥın gönderüb iṭâʿat êtdiklerinden tesḫîr olundı." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 102.
[280] "Andan ṣoŋra maqtûl olân ümerâʾ-ı küffârıŋ rüûʾs-ı maqṭuʿasın Girîne nâm qalʿada maḥṣûr olacak kefereye irsâl êtdiler anlar daḫi cânlarına amân şarṭîyla qalʿanıŋ miftâḥların gönderdiler." Βλ. Pecevi, *Tarih-i Pecevi*, 488.

απώθησε. Στις 23 Σεπτεμβρίου οι Οθωμανοί προσπάθησαν ξανά να πλησιάσουν στην πόλη αλλά απωθήθηκαν και πάλι από το βενετικό πυροβολικό.[281] Σε μια παράλληλη ενέργεια, εκείνη την μέρα οι Οθωμανοί ανέγειραν φρούριο απέναντι από την Οπλοθήκη.[282] Στις 24 Σεπτεμβρίου οι Οθωμανοί έφτιαξαν ένα χαράκωμα προς την λίμνη κοντά στο Ναύσταθμο. Στις 26 Σεπτεμβρίου κανονιοβολούσαν την πόλη από τις πρωινές ώρες.[283] Στις 28 Σεπτεμβρίου έφτιαξαν ένα οχυρό κοντά στην βραχονησίδα *(scoglio)* και έβαλλαν μέσα στην πόλη προκαλώντας μεγάλες ζημιές. Επίσης έφτιαξαν και ένα άλλο οχυρό που έβαλλε κατά του πύργου του Ναυστάθμου, του πύργου της Παραλίας *(Torre della Marina)* και κατά του φρουρίου *(castello)*. Τελικά όμως οι Βενετοί κατάφεραν να τα καταστρέψουν. Στις 29 Σεπτεμβρίου οι Οθωμανοί μέσα από ένα μεγάλο χαράκωμα που έφτιαξαν, το οποίο καταλάμβανε χώρο από την λίμνη μέχρι το πηγάδι του Αγίου Γεωργίου, με αρκεβούζια μέσα σε μια ομοβροντία πυρών έβαλλαν κατά των τειχών για περίπου δύο ώρες χωρίς όμως να καταφέρουν να σκοτώσουν κανένα. Στις 30 Σεπτεμβρίου κατασκεύασαν ένα οχυρό στο πηγάδι του Αγίου Γεωργίου το οποίο καταστράφηκε και αυτό. Την 1η Οκτωβρίου οι Οθωμανοί έφτιαξαν ένα πολύ μεγάλο οχυρό και έβαλλαν κατά του σημαντικότερου προμαχώνα του κάστρου, αυτού της Λεμεσού, ο οποίος δέσποζε σε όλα τα σημεία της πόλης, με τους Βενετούς να το καταστρέφουν και αυτό.[284]

Στις 2 Οκτωβρίου οι Βενετοί στρατιώτες βγήκαν έξω από την πόλη προκαλώντας τους Οθωμανούς σε μάχη αλλά οι Οθωμανοί δεν ανταποκρίθηκαν. Στις 3 Οκτωβρίου μια φρεγάτα από την Κρήτη που έφτασε στην Αμμόχωστο έφερε το νέο πως ο χριστιανικός στόλος ήταν στην Φοινίκη και ότι σε τρεις-τέσσερις μέρες θα ερχόταν για να απελευθερώσει την πόλη. Στην συνέχεια όμως έγινε γνωστό πως ο στόλος θα επέστρεφε πίσω αφού οι διοικητές του αποφάσισαν μετά την κατάληψη της Λευκωσίας να αποσυρθούν προκαλώντας έτσι μεγάλη απογοήτευση στους πολιορκημένους.[285] Στις 6 Οκτωβρίου ανατινάζεται ένα οθωμανικό πλοίο το οποίο μετέφερε λεία και πολλούς αιχμαλώτους στον Σοκολού Μεχμέτ Πασά, απεσταλμένο από τον Μουσταφά Πασά. Στις 8 Οκτωβρίου οι Βενετοί με απόφαση του Βραγαδίνου επιτίθονται στις τάφρους των Οθωμανών και τους απωθούν. Την ίδια μέρα με την προστασία του ιππικού και πολλών άλλων πεζών στρατιωτών οι Βενετοί γέμισαν και πάλι τις τάφρους με χώμα και κατάστρεψαν τα έργα των Οθωμανών. Ο Μουσταφά Πασάς γνωρίζοντας πως ο χειμώνας πλησιάζει, έλυσε την πολιορκία της Αμμοχώστου και διέταξε να επιβιβαστεί μέρος των στρατευμάτων του στα πλοία. Ο ίδιος με μια ικανοποιητική

[281] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 228.
[282] Γάτος, *Διήγησης*, 39.
[283] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 228.
[284] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 229.
[285] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 230.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

δύναμη παρέμεινε στην Κύπρο.[286] Στο γεγονός της άρσης της πολιορκίας της Αμμοχώστου από το Μουσταφά Πασά αναφέρεται και ο Σελανικί σημειώνοντας ότι:

> *Μετά όλος ο στρατός του Ισλάμ πέρασε το χειμώνα στο προαναφερθέν νησί αφού έπρεπε να το πολιορκήσουν και ο αξιοπρεπής αρχιστράτηγος Μουσταφά Πασάς αμέσως πήρε την απόφαση και ο Πιαλή Πασάς με το Καπουδάν Αλή Πασά πήραν τον αυτοκρατορικό στόλο και με τον καιρό επέστρεψαν σώοι και θριαμβευτές στην Κωνσταντινούπολη και έφτασαν με ασφάλεια και γεροί και ενσωματώθηκαν (στο αυτοκρατορικό ναυπηγείο).*[287]

Ο Πετσεβί για το ίδιο γεγονός, την άρση δηλαδή της πολιορκίας της Αμμοχώστου, αναφέρει στην ιστορία του ότι:

> *Μόλις ολοκληρώθηκαν οι ανάγκες των δύο κατεκτημένων κάστρων και αφού οι μέρες του χειμώνα πλησίαζαν και η θαλασσινή περίοδος κόντευε να παρέλθει, ο αυτοκρατορικός στόλος επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και ο αξιότιμος αρχιστράτηγος, με τους στρατιώτες που ήταν υπό τις διαταγές του για το κυνήγι των απίστων, πολιόρκησε σε σχήμα ημισέληνου το κάστρο της Αμμοχώστου και άρχισαν τους κανονιοβολισμούς μέρα και νύχτα.*[288]

Στις 5 Νοεμβρίου ο Νικόλαος Δονάτος *(Nicolo Donato)* αναχωρεί με την γαλέρα του από την Αμμόχωστο προσφέροντας στην πόλη όσα αποθέματα κρασιού είχε μαζί του. Στις 29 Νοεμβρίου ένας Οθωμανός σπαχής λιποταχτεί και φτάνει στην πόλη της Αμμοχώστου μαζί με μια γυναίκα δηλώνοντας πως είχε σκοτώσει ένα άλλο Οθωμανό στρατιώτη για τα μάτια αυτής της γυναίκας και πως θέλει να ασπαστεί τον χριστιανισμό και να πολεμήσει στο πλευρό των Βενετών. Τελικά μετά από απόφαση των Βενετών κλείνεται στο φρούριο για να μελετήσει τον χριστιανισμό. Στις 3 Δεκεμβρίου οι Οθωμανοί αρκεβουζιοφόροι στήνουν ενέδρα μέσα στις σπηλιές και βάλουν κατά των σκαπανέων που προσπαθούν να βαθύνουν τις τάφρους. Ο Βαγλιόνε όμως μετά από μια επίθεση του τους εκδιώκει.[289] Στις 7 Δεκεμβρίου ο σπαχής που κατέφυγε στην Αμμόχωστο σκοτώνει τον διερμηνέα που τον είχε επισκεφθεί επειδή αρνήθηκε να τον οδηγήσει στην γυναίκα που αγαπούσε και καταδικάζεται σε θάνατο δια απαγχονισμού. Αυτήν την μέρα επίσης οι Οθωμανοί

---

[286] Γάτος, *Διήγησης*, 39-41.

[287] "Bil-âḫire ʿumûmen ʿasker-i İslâm cezîre-i merqûmede qışlayub muḥâṣara êtmek lâzım gelmegin serdâr-ı bâ-veqâr Muṣṭafâ Paşa anda qarâr êyleyüb ve Piyâle Paşa ile Qapûdân ʿAlî Paşa Donanma-yı Hümâyûnı alup mevsim ile İstanbul'a sâlimîn ü ġânimîn müteveccih olub bil-ṣıḥḥat ves-selâme gelüb dâḫil oldılar." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 102.

[288] "Meftûḥ olân iki qalʿanıŋ levâzımı tekmîl olunca eyyâm-ı şitâ daḫi taqaddüm êdüp deryâ zemânı mürûr êtmekle donanma-yı hümâyûn âstâneʾ-i saʿâdete ʿazîmet eyledi ve serdâr-ı bâ-veqâr kendiye meʾmûr olân ʿasker ʿadüvv-i şikâr ile Mâġôsa qalʿasını hâlevâr iḥâṭa êdüp rûzân ve şebân dögmege mübâşeret êylediler." Βλ. Pecevi, *Tarih-i Pecevi*, 489.

[289] Γάτος, *Διήγησης*, 42-43.

αρκεβουζιοφόροι εγκαθίστανται ξανά μέσα στις σπηλιές όμως ο Βαγλιόνε τους εκδιώκει και πάλι. Στις 13 Δεκεμβρίου ο Βαγλιόνε επιτίθεται και πάλι στους Οθωμανούς στρατιώτες που ήταν στις σπηλιές και τους απωθεί για ακόμα μια φορά. Στις 14 Δεκεμβρίου ο Βαγλιόνε με τους άλλους διοικητές αποφασίζουν να σκάψουν ένα χαράκωμα από την οπλοθήκη μέχρι το μέρος γνωστό ως Διαμαντή.[290]

Στις 30 Δεκεμβρίου μεταφέρονται τέσσερα οθωμανικά κανόνια στον Άγιο Αλέξιο, με σκοπό να παρεμποδίσουν την συγκοινωνία προς την πλατεία του προμαχώνα και τους χωρικούς, οι οποίοι μετέφεραν κόκκινο χώμα εντός της πόλης. Οι Οθωμανοί σκαπανείς εργάζονται μέχρι τις έντεκα το βράδυ, φρουρούμενοι από τα οθωμανικά στρατεύματα με σκοπό την ταχεία διεκπεραίωση των έργων. Οι Βενετοί προσπαθούν να τους εμποδίσουν και ξεσπούν αρκετές μάχες με νικητές τους ίδιους. Στις 31 Δεκεμβρίου πραγματοποιείται επιθεώρηση και καταμέτρηση των στρατιωτών της Αμμοχώστου. Καταμετρούνται δυο χιλιάδες Ιταλοί στρατιώτες, τέσσερις χιλιάδες Έλληνες και εκατό ιππείς. Στις 10 Ιανουαρίου 1571 αρκετοί Ιταλοί λοχαγοί που διέφυγαν στις 9 Σεπτεμβρίου 1570 από την Λευκωσία, την μέρα δηλαδή της άλωσης της πόλης, κατάφεραν να εισέλθουν στην πόλη της Αμμόχωστου.[291]

Εντός της Αμμοχώστου υπήρχε μεγάλη στρατιωτική πειθαρχία σε σχέση με την Λευκωσία. Οι στρατιώτες πληρώνονταν και γινόταν δίκαιη και τακτική διανομή φαγητού. Ο Μαρκαντώνιος Βραγαδίνος είχε αναθέσει την επιχειρησιακή διοίκηση στον ικανό Αστόρρε Βαγλιόνε, τον οποίο οι άνδρες του φαίνεται να εκτιμούσαν και να υπάκουαν. Από την άλλη, ο οθωμανικός στόλος είχε επιστρέψει στα ασφαλή λιμάνια της ενδοχώρας για τον χειμώνα, με τον Μουσταφά Πασά να περιμένει την άνοιξη. Ο Βαγλιόνε για να ενδυναμώσει το ενδιαφέρον πρόσφερε δυο δουκάτα σε όποιον σκότωνε ένα αντίπαλο και πέντε σε όποιον έριχνε ένα αντίπαλο από το άλογο του. Τον Ιανουάριο οι Βενετοί διορίζουν τον Μάρκο Κουερίνι *(Marco Querini)* διοικητή στις γαλέρες της Κρήτης, και μόλις ο ίδιος αντιλήφθηκε πως οι Οθωμανοί απόσυραν τον στόλο τους από την θάλασσα λόγω του χειμώνα και ότι είχε μείνει μόνο μια ενδεικτική δύναμη για να προστατεύει τα οθωμανικά στρατεύματα που βρίσκονταν στην Αμμόχωστο, αποφάσισε να πάρει το ρίσκο και να προχωρήσει σε ένα αιφνιδιαστικό χτύπημα. Στις 16 Ιανουαρίου αναχωρεί με δώδεκα γαλέρες και τέσσερα ιστιοφόρα πλοία, γεμάτα με στρατιώτες που ανέρχονταν περίπου σε χίλιους επτακόσιους, με αποστολή να ενισχύσουν την άμυνα της Αμμοχώστου.[292] Στις 24 Ιανουαρίου το μεσημέρι

[290] Γάτος, *Διήγησης*, 43-44.
[291] Γάτος, *Διήγησης*, 45-47.
[292] Crowley, *Empires of the Sea*, 233-234.

τέσσερις μεγάλες βενετικές νάβες φθάνουν στην Αμμόχωστο.[293] Στις 25 Ιανουαρίου δώδεκα γαλέρες υπό την διοίκηση του Μάρκο Κουερίνι φθάνουν στην Αμμόχωστο. Φέρνουν για βοήθεια χίλια τετρακόσια βαρέλια μπαρούτι, οχτακόσια δοχεία κρασιού, μια ικανοποιητική ποσότητα τροφίμων, τέσσερα πυροβόλα των 60, δυο κανόνια των 100, τέσσερα μέτρια κανόνια και πολλές σφαίρες και μπάλες, έξι χιλιάδες πεντακόσια εξήντα δύο δουκάτα, λίγα πολεμοφόδια και χίλους διακόσιους εβδομήντα στρατιώτες υπό την διοίκηση του ευγενή Άλβις Μαρτινέγκο *(Alvise Martinengo).*[294]

Στις 26 Ιανουαρίου πραγματοποιείται ναυμαχία μεταξύ των γαλερών του Κουερίνι και των Οθωμανών στον όρμο της Κωνσταντίας, με τους Βενετούς να καταλαμβάνουν μια οθωμανική γαλέρα γεμάτη με προμήθειες.[295] Στις 27 Ιανουαρίου ο Κουερίνι αιχμαλωτίζει ένα οθωμανικό πλοίο με προμήθειες στα ανοιχτά της Καρπασίας.[296] Στις 16 Φεβρουαρίου ο Κουερίνι με τον στόλο του αναχωρεί από την Αμμόχωστο.[297] Το βράδυ της αναχώρησης του ο Κουερίνι άφησε στην πόλη ένα πλοίο γεμάτο μουσουλμάνους αιχμαλώτους προσκυνητές της Μέκκας.[298] Εκείνη την νύχτα ο Βραγαδίνος και ο Βαγλιόνε συνέλαβαν το εξής σχέδιο. Αφού γέμισαν με πυρομαχικά τα κανόνια τους και προετοίμασαν το ιππικό, έδωσαν διαταγή να μην βγει κανένας στρατιώτης πάνω στα τείχη το πρωί. Το επόμενο πρωί, οι Οθωμανοί που δεν παρατήρησαν κάποια κίνηση πάνω στα τείχη άρχισαν να βγαίνουν από τα χαρακώματα σκεπτόμενοι ότι οι Βενετοί είχαν αναχωρήσει μαζί με τα πλοία του Κουερίνι. Όταν πληροφορήθηκε για το γεγονός αυτό ο Μουσταφά Πασάς, ολόκληρος ο στρατός προέλαυσε προς τα εμπρός και όταν βρέθηκαν εντός της ζώνης πυρός των Βενετών τα κανόνια πυροδοτήθηκαν με αποτέλεσμα να σκοτωθούν πολλοί Οθωμανοί στρατιώτες. Στην συνέχεια ακολούθησε η εφόρμηση του Ιππικού η οποία προκάλεσε καίρια πλήγματα στους Οθωμανούς.[299]

Στις 14 Μαρτίου πολλές οθωμανικές γαλέρες ναυάγησαν στον όρμο της Κωνσταντίας εξαιτίας τρικυμίας, με τους Αμμοχωστιανούς να μαζεύουν τα ξύλα που ξέβρασε η θάλασσα, αφού, όπως λέχθηκε και πιο πριν υπήρχε ανάγκη ξυλείας στη πόλη.[300] Στις 29 Μαρτίου ο Βραγαδίνος πραγματοποιεί γενική απογραφή των στρατευμάτων της πόλης. Εντός της πόλης υπήρχαν πέντε χιλιάδες επτακόσιοι ενενήντα έξι στρατιώτες και

[293] Γάτος, *Διήγησης*, 47, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 233, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 945-946, 1005, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 99.
[294] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 233.
[295] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 234, Γάτος, *Διήγησης*, 47-48, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 107-108.
[296] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 234, Γάτος, *Διήγησης*, 49.
[297] Γάτος, *Διήγησης*, 49.
[298] Crowley, *Empires of the Sea*, 233.
[299] Γάτος, *Διήγησης*, 50-52, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1005-1006.
[300] Γάτος, *Διήγησης*, 52.

δεκαοχτώ χιλιάδες επτακόσια τριάντα πέντε διάφορα άλλα άτομα.[301] Στις 30 Μαρτίου, με το τέλος του χειμώνα, ο Πιαλή Πασάς επιστρέφει με ογδόντα γαλέρες στην Κύπρο φέρνοντας πολεμοφόδια, κανόνια και ενισχύσεις σε στρατιώτες. Στην συνέχεια αναχωρεί ξανά με σαράντα περίπου γαλέρες για να συνεχίσει τις μεταφορές των στρατιωτών και των πολεμοφοδίων από την Συρία, Κιλικία, Αίγυπτο και τα άλλα κοντινά μέρη.[302] Στις 2 Απριλίου αποφασίστηκε να βγούνε από την πόλη της Αμμοχώστου τα άτομα που δεν μπορούσαν να προσφέρουν τίποτα και να εγκατασταθούν στα χωριά τους. Πριν την αποχώρηση τους τέσσερα από αυτά τα άτομα πάνε στον Μουσταφά Πασά και ζητούν να εγκατασταθούν στα χωριά τους με την συνοδεία των Οθωμανών στρατιωτών. Ο Μουσταφά Πασάς αποδέχεται την πρόταση και τελικά εγκαταλείπουν την πόλη τρεις χιλιάδες εξακόσια εξήντα άτομα με την συνοδεία των γενιτσάρων.[303]

Στις 16 Απριλίου ο Μουσταφά Πασάς πραγματοποιεί γενική επιθεώρηση των οθωμανικών στρατευμάτων και του πυροβολικού.[304] Στις 18 Απριλίου ο Βαγλιόνε και ο Βραγαδίνος διενεργούν γενική επιθεώρηση του στρατού της πόλης. Καταμετρώνται περίπου τρείς χιλιάδες πεντακόσιοι καθολικοί στρατιώτες, τέσσερις χιλιάδες ορθόδοξοι και διακόσιοι ιππείς.[305] Στις 19 Απριλίου οι Βενετοί ανατινάζουν υπόνομο κάτω από τον λόφο των Εβραίων, όπου οι Οθωμανοί άρχισαν να στήνουν μια επίπεδη βάση της οποίας τα κανόνια θα απειλούσαν τον προμαχώνα του Ριβελλίνου *(Ravelin)*. Κατά την έξοδο τους οι Βενετοί δηλητηριάζουν τις κοντινές πηγές και κρύβουν μπροστά από τα οθωμανικά χαρακώματα μεγάλες ξύλινες σανίδες με μεγάλα καρφιά.[306] Στις 25 Απριλίου οι Οθωμανοί συνεχίζουν με γοργούς ρυθμούς τα έργα αναχωμάτων και επιχωματώσεων πλησιάζοντας προς τα τείχη της πόλης.[307] Στα τέλη Απριλίου οι Οθωμανοί στήνουν δυο επίπεδες βάσεις απέναντι από τα τείχη της πόλης βάλλοντας κατά όλης της οχυρωμένης περιμέτρου από τον προμαχώνα του Ριβελλίνου ως τα βράχια, τα οποία βρίσκονταν απέναντι από τον πύργο του Ναυστάθμου.[308]

Στις 3 Μαΐου οι Βενετοί επιτίθονται από την πύλη Λεμεσού κατά των οθωμανικών χαρακωμάτων με επιτυχία.[309] Στις 6 Μαΐου οι Οθωμανοί επεκτείνουν τα χαρακώματα τους και αρχίζοντας από τον Άγιο Νικόλαο σκάβουν ένα χαράκωμα προς τον πύργο του

[301] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 235.
[302] Γάτος, *Διήγησης*, 54.
[303] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 236.
[304] Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 997, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 116.
[305] Γάτος, *Διήγησης*, 57, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 996.
[306] Γάτος, *Διήγησης*, 57-58.
[307] Γάτος, *Διήγησης*, 58, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 237, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 217, 219, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 117.
[308] Γάτος, *Διήγησης*, 58, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 237, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1009-1010.
[309] Γάτος, *Διήγησης*, 58, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1010.

Ναυστάθμου. Από εκεί άρχισαν να φτιάχνουν ένα άλλο χαράκωμα που έφτανε μέχρι το πηγάδι του Αγίου Γεωργίου και από εκεί προχωρούσε μέχρι τους Αμμόλοφους *(monte de Sabbioni)*, όπου κατασκεύασαν ένα άλλο οχυρό για να πλήττουν τον επιπρομαχώνα της πόλης.[310] Στις 8 Μαΐου οι Οθωμανοί από το χαράκωμα του Αγίου Νικολάου έφτιαξαν ακόμα τρία χαρακώματα. Το ένα έφθανε μέχρι τον Άγιο Γεώργιο και από εκεί έφτιαξαν ένα οχυρό που έβαλλε κατά του προμαχώνα Λανδρούκχη *(Andruzzi)*. Το δεύτερο χαράκωμα έφθανε μέχρι τους Αμμόλοφους και το τρίτο μέχρι τον Άγιο Σωτήρα *(San Salvador)*. Τα τρία χαρακώματα φαίνεται ότι επικοινωνούσαν μεταξύ τους και οι άντρες στο ένα χαράκωμα ήταν σε θέση να δώσουν βοήθεια στα άλλα.[311] Στις 10 Μαΐου οι Βενετοί στρατιώτες επιτίθονται από την πύλη Λεμεσού κατά των οθωμανικών χαρακωμάτων του Αγίου Γεωργίου και των Αμμόλοφων και αφού εκδίωξαν τους Οθωμανούς τα κατέστρεψαν.[312]

Στις 13 ή 17 Μαΐου οι Βενετοί επιτίθονται από την πύλη του Ναυστάθμου στα χαρακώματα των Οθωμανών με επιτυχία.[313] Στις 16 ή 18 Μαΐου οι Οθωμανοί ολοκλήρωσαν τα έργα επιχωμάτωσης και τοποθέτησαν τα κανόνια τους.[314] Οι Βενετοί επίσης επιτίθονται από την πύλη της Λεμεσού στους Οθωμανούς.[315] Στις 19 Μαΐου αρχίζουν οι εντατικοί βομβαρδισμοί της Αμμοχώστου οι οποίοι πραγματοποιούνταν και μέρα και νύχτα και είχαν ως στόχο τα τείχη αλλά και το εσωτερικό τους. Οι Βενετοί πυροβολητές όμως σε μια αντεπίθεση τους κατάφεραν καίρια πλήγματα στους Οθωμανούς.[316] Στις 20-21 Μαΐου συνεχίζονται οι εντατικοί βομβαρδισμοί της Αμμοχώστου με τους Βενετούς να ανταπαντούν και να επιφέρουν και πάλι σοβαρές απώλειες στους Οθωμανούς, καταστρέφοντας τα οχυρά τους και σκοτώνοντας πολλούς Οθωμανούς στρατιώτες.[317] Στις 22 Μαΐου ένας σκλάβος δραπετεύει από το οθωμανικό στρατόπεδο και εισέρχεται στην πόλη και δηλώνει πως υπάρχει μια ταραχή στο οθωμανικό στρατόπεδο εξαιτίας των πολλών θυμάτων από τους ενετικούς βομβαρδισμούς και ότι οι Οθωμανοί στρατιώτες ζητούσαν γενική έφοδο αλλά τελικά δεν εισακούστηκαν. Εξαιτίας της μεγάλης έλλειψης πυρίτιδας που υπήρχε οι Βενετοί

[310] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 237.
[311] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 237-238.
[312] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 238, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1010.
[313] Σύμφωνα με τον Γάτο η επίθεση έγινε στις 13 του μηνός ενώ σύμφωνα με τον Βαλτέριο στις 17. Γάτος, *Διήγησης*, 59-60, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 238.
[314] Σύμφωνα με τον Βαλτέριο τα έργα ολοκληρώθηκαν στις 16 του μηνός, ενώ σύμφωνα με τον Γάτο στις 18. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 238, Γάτος, *Διήγησης*, 60.
[315] Γάτος, *Διήγησης*, 60.
[316] Γάτος, *Διήγησης*, 60-62, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 238-239, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1011, Κουμαριανού Αικατερίνη (επιμ.), *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα (1570-1572) Ο Πόλεμος της Κύπρου,* Λευκωσία 2004, 154-155, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 219, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 61, 99.
[317] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 238-239, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1011-1012.

διοικητές μετά από σύσκεψη τους αποφασίζουν να προβούν σε εξοικονόμηση της και διατάζουν να μην ρίχνονται πάνω από εκατό βολές την μέρα.[318]

Οι Οθωμανοί από την πλευρά τους είχαν καταλάβει πως τα πυρομαχικά των Βενετών είχαν μειωθεί, αφού πλέον δεν δέχονταν τις ίδιες κανονιές και από τις 23 Μαΐου άρχισαν να ρίχνουν περισσότερες κανονιές κατά της πόλης. Οι οθωμανικές επιθέσεις γίνονταν εντονότερες μέρα παρά μέρα, οι οποίες μάλιστα ακόμα και την νύχτα δεν κόπαζαν.[319] Στις 24 Μαΐου οι Οθωμανοί επιχειρούν να πυρπολήσουν τον προμαχώνα του Ριβελλίνου με την υποστήριξη των κανονιών και των αρκεβουζιοφόρων τους. Οι Βενετοί ως ανταπάντηση ανατινάζουν υπόνομο μπροστά από τον προμαχώνα προξενώντας στους Οθωμανούς μεγάλες απώλειες. Στις 28 Μαΐου φθάνει στην Αμμόχωστο μια φρεγάτα από την Κρήτη και μεταφέρει την είδηση ότι σύντομα θα σταλούν ενισχύσεις στην πόλη δίνοντας μεγάλο θάρρος στους πολιορκημένους. Στις 29 Μαΐου οι Οθωμανοί προσπαθούν να επιχωματώσουν τις τάφρους βομβαρδίζοντας συνεχώς τα τείχη της πόλης για να προστατεύουν τους σκαπανείς τους. Οι Βενετοί επιχειρούν έξοδο για να εμποδίσουν τους Οθωμανούς σκαπανείς χωρίς όμως επιτυχία και αναγκάζονται να υποχωρήσουν. Την 1η Ιουνίου οι Οθωμανοί κατασκεύασαν ένα φρούριο απέναντι από τον προμαχώνα του Ριβελλίνου και τον κανονιοβολούσαν.[320]

Στις 3 Ιουνίου οι Οθωμανοί τοποθετούν πάνω από τις τάφρους περάσματα πλάτους δώδεκα μέτρων όπου με αυτά έφταναν στο ύψος των τειχών της πόλης.[321] Από τις 4 Ιουνίου και μετά οι Οθωμανοί συνέχιζαν τα έργα χαρακωμάτων τους και το χώμα που έβγαζαν το χρησιμοποιούσαν για την επιχωμάτωση των τάφρων. Προέβαιναν επίσης κατά περιόδους σε κανονιοβολισμούς και εφόδους κατά των τειχών.[322] Στις 20 Ιουνίου οι τάφροι επιχωματώθηκαν με αποτέλεσμα να πλησιάσουν περισσότερο οι Οθωμανοί στα τείχη και να εντείνουν τις βολές τους κατά του προμαχώνα του Ριβελλίνου, στον οποίο προκάλεσαν μεγάλες ζημιές.[323] Στις 21 Ιουνίου οι Οθωμανοί ανατινάξαν υπόνομο κάτω από τον προμαχώνα του Ναυστάθμου ανοίγοντας ρήγμα στα τείχη, με τους Οθωμανούς να εξαπολύουν αμέσως έξι-επτά επιθέσεις για πέντε συνεχόμενες ώρες αλλά τελικά απωθήθηκαν από τα βενετικά στρατεύματα, με τις δυο όμως πλευρές να έχουν σημαντικές

[318] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 239, Γάτος, *Διήγησης*, 63-64.
[319] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 239-240.
[320] Γάτος, *Διήγησης*, 62-66.
[321] Γάτος, *Διήγησης*, 66, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1011-1014.
[322] Γάτος, *Διήγησης*, 66-68.
[323] Γάτος, *Διήγησης*, 68, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 240.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

απώλειες.[324] Το βράδυ οι Βενετοί επιδιόρθωσαν το ρήγμα στα τείχη.[325] Στις 22 Ιουνίου μια φρεγάτα που φτάνει από την Κρήτη αναφέρει πως ο χριστιανικός στόλος αναμένεται σύντομα στην Αμμόχωστο.[326]

Στις 29 Ιουνίου οι Οθωμανοί ανατινάζουν ένα υπόνομο κάτω από τα τείχη του προμαχώνα του Ριβελλίνου προκαλώντας μεγάλες ζημιές, ενώ προχώρησαν σε έφοδο κατά του προμαχώνα του Ριβελλίνου και του Ναυστάθμου για περίπου επτά ώρες, τελικά όμως θα αποκρουστούν από τους Βενετούς.[327] Την 1η Ιουλίου οι Οθωμανοί βομβάρδιζαν συνεχώς τα τείχη και ειδικά τον προμαχώνα Λανδρούκχη.[328] Στις 2 Ιουλίου ο Επίσκοπος της Λεμεσού μεταφέρει στον Βραγαδίνο την θέληση του κόσμου για παράδοση της πόλης, αφού υπήρχε έλλειψη πολεμοφοδίων και στρατιωτών αλλά και επίσης πολλά ρήγματα στα τείχη. Ο Βραγαδίνος ζητά από τον κόσμο να αντέξει ακόμα δεκαπέντε μέρες αφού η βοήθεια του χριστιανικού στόλου όλο και πλησίαζε. [329] Στις 4 Ιουλίου οι Οθωμανοί συνεχίζουν τους βομβαρδισμούς κατά της πόλης με απώτερο σκοπό να προστατεύσουν τους σκαπανείς τους που εργάζονταν γύρω από τα τείχη. Στα τείχη της πόλης προξενήθηκαν μεγάλες ζημιές από τους συνεχόμενους οθωμανικούς βομβαρδισμούς.[330] Στις 7 Ιουλίου φτάνει μέρος του οθωμανικού στόλου στο λιμάνι της πόλης και ξεφορτώνει σαράντα κανόνια τα οποία αρχίζουν να βομβαρδίζουν αμέσως την πόλη.[331]

Στις 8 Ιουλίου οι Οθωμανοί αυξάνουν τις βολές τους.[332] Στις 9 Ιουλίου οι Οθωμανοί προβαίνουν σε έφοδο κατά του προμαχώνα του Ριβελλίνου και των προμαχώνων της Αγίας Νάπας, του Ναυστάθμου και του Λανδρούκχη. Η επίθεση αυτή διάρκεσε επτά ώρες αλλά τελικά αναγκάστηκαν να οπισθοχωρήσουν.[333] Στις 10 Ιουλίου οι Οθωμανοί ανατίναξαν υπόνομο κάτω από τον προμαχώνα του Ριβελλίνου προξενώντας όμως μεγαλύτερη ζημιά κατά λάθος στους ίδιους παρά στους Βενετούς.[334] Στις 13 Ιουλίου οι Οθωμανοί ανατινάζουν υπόνομο κάτω από το ευθύγραμμο τείχος δίπλα από τον πύργο της Ναυστάθμου αλλά η έκρηξη αποτυγχάνει αφού δεν προκαλεί ρήγματα στα τείχη και έτσι η έφοδος

[324] Γάτος, *Διήγησης*, 68-69, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 240-241, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1015-1016, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα,* 156-157, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 122.
[325] Γάτος, *Διήγησης*, 71.
[326] Γάτος, *Διήγησης*, 75, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1016, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 225.
[327] Γάτος, *Διήγησης*, 75-78, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1017-1018, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 225, 227, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 65.
[328] Γάτος, *Διήγησης*, 79, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1018.
[329] Γάτος, *Διήγησης*, 79-81.
[330] Γάτος, *Διήγησης*, 81.
[331] Γάτος, *Διήγησης*, 81-82, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1018, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 125.
[332] Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 125.
[333] Γάτος, *Διήγησης*, 82-84, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1019, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα*, 158, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 231, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 125-126.
[334] Γάτος, *Διήγησης*, 84, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1020.

αναβάλλεται.[335] Στις 14 Ιουλίου οι Οθωμανοί προβαίνουν σε νέα έφοδο κυρίως κατά του προμαχώνα του Ριβελλίνου και της πύλης της Λεμεσού. Την νύχτα ο Βραγαδίνος στέλνει μια φρεγάτα στην Κρήτη για να ζητήσει βοήθεια.[336]

Στις 15 Ιουλίου οι Οθωμανοί επιτέθηκαν στην πύλη της Αγίας Νάπας αλλά απωθήθηκαν.[337] Στις 17 Ιουλίου οι Οθωμανοί πυρπολούν την πύλη της Λεμεσού με τους Βενετούς να αδυνατούν να κατασβήσουν την φωτιά. Οι Οθωμανοί χρησιμοποίησαν το εξής τέχνασμα για να πετύχουν το σκοπό τους. Αφού συγκέντρωσαν μεγάλες ποσότητες του ξύλου φτελιά *(teglia)*, ένα ξύλο το οποίο καίγεται εύκολα και κατά την καύση του προκαλείται έντονη δυσωδία, του έβαλαν φωτιά η οποία έκαιγε για τέσσερις μέρες με τους Βενετούς να αναγκάζονται να οπισθοχωρήσουν και τους Οθωμανούς να βρίσκουν την ευκαιρία να κατασκευάσουν ξανά τα οχυρά τους και να ανοίξουν νέα λαγούμια.[338] Στις 19 Ιουλίου οι Οθωμανοί κατάφεραν να συντρίψουν την πύλη του Λανδρούκχη.[339]

Τα τρόφιμα στην εντός των τειχών πόλη είχαν εξαντληθεί τελείως και οι κάτοικοι για να επιβιώσουν φαίνεται ότι έσφαζαν όλων των ειδών τα ζώα (άλογα, γαϊδούρια, γάτες κ.α), έτρωγαν ότι έβρισκαν, ακόμα και χαλασμένο ψωμί και έπιναν νερό ανακατεμένο με ξύδι. Έτσι όσοι απέμειναν μέσα στην πόλη αποφάσισαν στις 20 Ιουλίου να στείλουν ένα γράμμα στους δύο άρχοντες της πόλης, Βραγαδίνο και Βαγλιόνε, εξηγώντας τους την άσχημη κατάσταση των οχυρών της πόλης, την έλλειψη πυρομαχικών, πολεμοφοδίων και στρατιωτών, ζητώντας τους να παραδοθούν για να γλιτώσουν οι γυναίκες και τα μικρά παιδιά από την σκλαβιά και την ατίμωση. Οι άρχοντες απάντησαν ενθαρρυντικά λέγοντας ότι οι ενισχύσεις που περίμεναν θα έφθαναν σύντομα στο νησί.[340] Στις 21 Ιουλίου εντείνονται οι βομβαρδισμοί και οι επιθέσεις κατά της πόλης. Οι επιθέσεις στράφηκαν κυρίως κατά της πύλης της Λεμεσού και του προμαχώνα Ναυστάθμου.[341] Στις 23 Ιουλίου ο Μουσταφά Πασάς με επιστολή που έριξε με τόξο μέσα στην πόλη ζητούσε την παράδοσή της και τόνιζε πως γνώριζε πως εντός της πόλης υπήρχε έλλειψη τροφίμων, πυρομαχικών και ανδρών. Δήλωσε ότι αν του παρέδιδαν την πόλη θα γλίτωναν όλοι και μαζί με τα

[335] Γάτος, *Διήγησης*, 84-85.
[336] Γάτος, *Διήγησης*, 85, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1020-1022, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα*, 159, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 233, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 126.
[337] Γάτος, *Διήγησης*, 85-86, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1022, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα*, 159, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 127.
[338] Γάτος, *Διήγησης*, 86, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1022, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 235, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 128.
[339] Γάτος, *Διήγησης*, 86-87, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1023, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 128-129.
[340] Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα,* 160, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 235, 237, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 101-102.
[341] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 243-244.

υπάρχοντα τους θα μεταφέρονταν σε χριστιανικά εδάφη, αν όχι θα πέθαιναν όλοι. Συγκεκριμένα η επιστολή έγραφε,

> *Γνωστοποιώ σε σας, άρχοντα Αστόρρε, στρατηγέ, εγώ ο Μουσταφά Πασάς, όπως θελήσετε να μου δώσετε την πόλη για το δικό σας καλό, διότι γνωρίζω ότι δεν έχετε τα αναγκαία να ζήσετε ούτε καθόλου πυρίτιδα ούτε το ελάχιστο άνδρες για να πολεμούν. Αν μας της παραδώσετε με το καλό, όλοι θα διασωθείτε με τα υπάρχοντα σας και θα σας μεταφέρουμε σε χριστιανικά εδάφη, διαφορετικά εσείς να τρέμετε την κραταιά μας μάχαιρα, γιατί δεν θα αφήσουμε ούτε ένα ζωντανό από εσάς και προσέξτε καλά.*[342]

Στις 26 Ιουλίου ο Βαγλιόνε έχοντας την στήριξη των υπόλοιπων διοικητών αλλά και των ευγενών, επιβεβαιώνει στον Βραγαδίνο πως η πόλη δεν μπορεί να αντέξει άλλο την πολιορκία, αφού δεν υπάρχουν πλέον τα απαραίτητα πολεμοφόδια αλλά και στρατιώτες. Έτσι ανατίθεται στον Πιέτρο Βαλτέριο *(Pietro Valderio)*, υποκόμη της Αμμοχώστου, το καθήκον να ετοιμάσει αναφορά σχετικά με την άμυνα της πόλης.[343] Στις 28 Ιουλίου οι δυο πλευρές ύψωσαν σημαία ανακωχής, με τον Μουσταφά Πασά να στέλνει μια επιστολή με έναν απεσταλμένο του και να ζητά την παράδοση της πόλης λαμβάνοντας την απάντηση ότι η πόλη θα αγωνιζόταν μέχρι τέλους με όλες τις δυνάμεις της.[344] Στις 29 Ιουλίου οι Οθωμανοί ανατινάζοντας πέντε υπονόμους σε διάφορα σημεία στα τείχη της πόλης εξαπολύσαν γενική έφοδο. Παρόλο που η επίθεση αποκρούστηκε, στα τείχη προκλήθηκαν ανεπανόρθωτες ζημιές και μεγάλες απώλειες στους αμυνόμενους.[345] Στις 30 Ιουλίου οι Οθωμανοί προβαίνουν σε νέα γενική έφοδο κατά των προμαχώνων, ενώ ο οθωμανικός στόλος εισβάλει στο λιμάνι και βομβαρδίζει την πόλη. Οι επιθέσεις τελικά θα αποκρουστούν.[346]

Την ίδια μέρα ο Βαλτέριο παραδίδει την αναφορά σε σχέση με την άμυνα της πόλης. Στην αναφορά τονιζόταν η μεγάλη έλλειψη στρατιωτών και πολεμοφοδίων καθώς και οι μεγάλες και ανεπανόρθωτες ζημιές που υπέστησαν τα τείχη και τα κτήρια της πόλης. Μετά και από αυτήν την εξέλιξη αποφασίζεται τελικά η παράδοση της πόλης από τους διοικητές της Αμμοχώστου και στέλνεται η σχετική επιστολή στον Μουσταφά Πασά.[347] Στις 31 Ιουλίου ο Μουσταφά Πασάς απαντά πως δέχεται την παράδοση της πόλης και πως πρέπει να οριστούν δυο όμηροι από την κάθε πλευρά μέχρι την διεκπεραίωση των

[342] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 244.
[343] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 245-248.
[344] Γάτος, *Διήγησης*, 88, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1023-1024.
[345] Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1024, Γάτος, *Διήγησης*, 88-91, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα*, 161, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 241, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 129-130.
[346] Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1025, Γάτος, *Διήγησης*, 91-92, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα*, 161, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 241, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 130.
[347] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 248-252.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

διαπραγματεύσεων.[348] Την 1η Αυγούστου γίνεται η ανταλλαγή των ομήρων και η υποδοχή τους με τις δέουσες τιμές από την κάθε πλευρά και επίσης συντάσσονται και επικυρώνονται οι όροι παραδόσεως της πόλης.

Σύμφωνα με το πρώτο άρθρο της συνθήκης, και όπως προέβλεπε το οθωμανικό σύστημα σε σχέση με την παράδοση ενός χώρου στα οθωμανικά στρατεύματα, όλοι οι Βενετοί έπρεπε να αναχωρήσουν σώοι και ασφαλείς στην Κρήτη παίρνοντας μαζί τους τα υπάρχοντα τους, τα όπλα τους, τις γυναίκες και τα παιδιά τους. Επίσης έπρεπε να επιτραπεί και στους μη Βενετούς κάτοικους της πόλης, εάν το επιθυμούσαν, να αναχωρούσαν και αυτοί με τους Βενετούς αλλιώς θα παρέμειναν ελεύθεροι στο νησί. Σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο της συνθήκης, οι κάτοικοι που δεν ήθελαν να φύγουν από το νησί, να παραμείνουν στα σπίτια τους χωρίς καμία επίπτωση λόγω της χριστιανικής τους πίστης. Επίσης θα είχαν δύο χρόνια για να αποφασίσουν αν θέλουν να παραμείνουν ή να φύγουν από το νησί και σε περίπτωση που θα αποφασίσουν να φύγουν, θα εξασφαλιζόταν η ασφαλής μετακίνηση τους από το νησί αλλά και η περιουσία τους θα διαβιβαζόταν σε όποιον οι ίδιοι επιθυμούσαν.

Αφού συντάχθηκαν οι όροι στάλθηκαν στον Μουσταφά Πασά για να τους επικυρώσει. Ο Μουσταφά Πασάς αποδέχτηκε τους όρους προβαίνοντας μόνο σε μια τροποποίηση στο ότι οι Βενετοί μπορούσαν να πάρουν μαζί τους πέντε κανόνια μόνο κατ' επιλογή τους.[349] Στις 2 Αυγούστου ο Μουσταφά Πασάς στέλνει φαγητό στην πόλη και επίσης στο λιμάνι της πόλης στέλνει τρεις γαλέρες, οχτώ καραμουσάλ και ένα γαλιόνι για να φορτωθούν τα πράγματα των στρατιωτών αλλά και τα γυναικόπαιδα.[350] Στις 3 Αυγούστου συνεχίζεται η φόρτωση των πραγμάτων με καθυστέρηση πράγμα που δημιουργεί υποψίες στον Μουσταφά Πασά πως η καθυστέρηση γίνεται εσκεμμένα, αφού οι Βενετοί αναμένουν την άφιξη του χριστιανικού στόλου.[351] Στις 4 Αυγούστου ορισμένοι Οθωμανοί στρατιώτες με δική τους πρωτοβουλία μπαίνουν στην πόλη για να αναζητήσουν λεία.[352]

Στις 5 Αυγούστου ενώ τα καράβια ήταν έτοιμα για αναχώρηση ο κόμης *(comte)*[353] Μαρτινένγκο *(Martinengo)*[354] προσωπικά παρέδωσε μια επιστολή στο Μουσταφά Πασά με

[348] Γάτος, *Διήγησης*, 93, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 252-253.
[349] Γάτος, *Διήγησης*, 93-95, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 254-255, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1026-1027, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα,* 161, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 70-71, Paolo Paruta, "The Siege of Famagusta", Cobham (επιμ.), Excerpta Cypria, Cambridge 1908, 116-117.
[350] Γάτος, *Διήγησης*, 95, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1028, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 133.
[351] Γάτος, *Διήγησης*, 96, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 255-256, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 133.
[352] Γάτος, *Διήγησης*, 96, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 256, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1028.
[353] Ευγενής της Δυτικής Ευρώπης, ο οποίος στην ιεραρχία των ευγενών είναι αμέσως μετά τον μαρκήσιο ή τον δούκα. Ο τίτλος αυτός δόθηκε για πρώτη φορά τον 1ο μ.Χ. αιώνα, από τον Ρωμαίο Αυτοκράτορα Αύγουστο στους ακολούθους του, οι οποίοι τον συνόδευαν στα ταξίδια του. Στο Βυζάντιο ο κόμης ήταν ο ανώτερος διοικητικός και στρατιωτικός. Βλ. Γεώργιος Δ. Μπαμπινιώτης, "Κόμης", *ΛΝΕΓ*, 924.
[354] Ήταν ο ανώτατος αξιωματούχος της Βενετίας στην Κρήτη το 1570. Όταν έφθασε στην Κρήτη το στρατιωτικό σώμα που προοριζόταν για ενίσχυση της φρουράς της Κύπρου προσφέρθηκε εθελοντικά να

την οποία διευκρινιζόταν πως η πόλη ήταν έτοιμη να του παραδοθεί.[355] Ο Μουσταφά Πασάς αποδέχτηκε την πρόταση και επίσης προσκάλεσε στην σκηνή του τον Βραγαδίνο αλλά και τους άλλους στρατηγούς λόγω της ανδρείας τους. Στις εννέα το βράδι ο Βραγαδίνος, ο Βαγλιόνε και ακόμα τρακόσιοι άλλοι διοικητές πορεύτηκαν προς την σκηνή του Μουσταφά Πασά για να του παραδώσουν τα κλειδιά της πόλης. Μόλις έφτασαν οι Βενετοί άρχοντες στην σκηνή του Μουσταφά Πασά τους προσφέρθηκαν σκαμνιά για να καθίσουν, ενώ απέναντι καθόταν ο Μουσταφά Πασάς σε ένα πιο ψηλό κάθισμα όμως και ενώ συζήτησε μαζί τους για διάφορα θέματα, ξαφνικά άλλαξε το λόγο του και απευθυνόμενος προς τον Βραγαδίνο τον ρώτησε τι απέγιναν οι αιχμάλωτοι που κρατούσε μέσα στο κάστρο. Ο Βραγαδίνος απάντησε πως είχαν σταλεί στην Βενετία και ότι οι υπόλοιποι που είχαν μείνει στο κάστρο δραπέτευσαν όταν έγινε μια διάρρηξη στα τείχη πριν δύο μέρες. Ο Μουσταφά Πασάς απάντησε πως γνώριζε πως τους σκότωσαν τις μέρες τις εκεχειρίας, αφού του το είχαν πει οι αιχμάλωτοι που είχαν δραπετεύσει, κατηγορώντας τους Βενετούς πως είχαν παραβεί τους όρους της συνθήκης. Ο Μουσταφά Πασάς κατηγόρησε επίσης τους Βενετούς πως σπατάλησαν θελημένα τα τρόφιμα κατά την διάρκεια της εκεχειρίας για να μην τα οικειοποιηθούν τα στρατεύματα του, με τον Βραγαδίνο να δηλώνει πως οι ενέργειες αυτές ήταν μεμονωμένες πράξεις κάποιων στρατιωτών που παράκουσαν τις διαταγές του.

Εκείνη την στιγμή ο Μουσταφά Πασάς έδωσε διαταγή να αιχμαλωτιστούν όλοι. Ακολούθως ζήτησε ένα όμηρο ως εγγύηση ότι θα επιστρέψουν πίσω οι γαλέρες του. Ο Βραγαδίνος απάντησε πως αυτό δεν συμπεριλαμβανόταν στους όρους της συνθήκης, με τον Μουσταφά Πασά να λέει πως το γνωρίζει αλλά και ότι έπρεπε να μείνει ένας όμηρος γιατί αν δεν επέστρεφαν πίσω τα πλοία του ο Σουλτάνος θα τον αποκεφάλιζε. Ακολούθως θυμωμένος ζήτησε από τον Βαγλιόνε να του αφήσει ένα όμηρο παίρνοντας όμως την ίδια απάντηση. Ο Μουσταφά Πασάς τότε θυμωμένος αναφώνησε πως οι Βενετοί είχαν ειδοποιήσει τον στόλο τους και ότι θα περίμεναν τον στόλο του Σουλτάνου για να τον καταστρέψουν.[356]

Όσο αφορά το θέμα των μουσουλμάνων αιχμαλώτων που μόλις προαναφέρθηκε, ο Πετσεβί στην ιστορία του δηλώνει πως ο Μουσταφά Πασάς απαίτησε την παράδοση του κάστρου μαζί με την παράδοση των συγκεκριμένων μουσουλμάνων αιχμαλώτων. Αναφέρει χαρακτηριστικά ότι:

αναπληρώσει τον Ιερώνυμο Μαρτινέγκο ο οποίος είχε πεθάνει κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του προς την Κύπρο. Βλ. Άντρος Παυλίδης, "Λουδοβίκος Μαρτινέγκο", *ΜΚΕ*, τ. 9, 339.

[355] Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα,* 161-162, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 241, 243.

[356] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 256-259, Γάτος, *Διήγησης*, 96-97, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1028-1029, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 243, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 73-77, 105-106, Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, 144-145, Paruta, "The Siege of Famagusta", 117-118.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ο προσεκτικός αρχιστράτηγος έστειλε μια-δυο φορές επιστολές στους άπιστους, τους οποίους η θέση τους βρίσκεται στην κόλαση. Είχε απαιτήσει το κάστρο και τους πενήντα φημισμένους μουσουλμάνους οι οποίοι είχαν αιχμαλωτιστεί.[357]

Με τη διαπίστωση ότι οι μουσουλμάνοι αιχμάλωτοι είχαν εκτελεσθεί από τους Βενετούς, ο Μουσταφά Πασάς φαίνεται να προβαίνει σε βασανιστήρια στον Μαρκαντώνιο Βραγαδίνο. Απέκοψε το δεξιό αυτί του Βραγαδίνου και διέταξε ένα στρατιώτη να κόψει και το αριστερό του. Στην συνέχεια διέταξε να σφάξουν όσους χριστιανούς βρίσκονταν εντός του στρατοπέδου. Ακολούθως αποκεφάλισαν τον Βαγλιόνε έξω από την σκηνή του Μουσταφά Πασά, με τον Μουσταφά Πασά να σηκώνει το κεφάλι του στον αέρα και να αναφωνεί στο στράτευμα του, *«ιδού η κεφαλή του διοικητή της Αμμοχώστου, αυτού που μας προκάλεσε τόση ταλαιπωρία και μας κατάστρεψε το μισό μας στράτευμα»*.[358] Είναι αλήθεια πως οι Οθωμανοί κατά την διάρκεια του πολέμου της Κύπρου είχαν πολλές και σημαντικές απώλειες, γεγονός που αποδεικνύεται και από τις κατηγορίες που προσάφτηκαν στον Λάλα Μουσταφά Πασά με την επιστροφή του στην Κωνσταντινούπολη, αφού κατηγορήθηκε για αμέλεια επειδή είχε χάσει πάρα πολλούς άνδρες κατά τη διάρκεια της πολιορκίας, με αποτέλεσμα να παραγκωνιστεί από τα διοικητικά της αυτοκρατορίας μέχρι το 1577.[359] Ο Μουσταφά Πασάς φώναζε στον Βραγαδίνο *«που είναι ο Χριστός σου να σε σώσει από εμένα;»*, ενώ το υπόλοιπο στράτευμα κατευθυνόταν στην πόλη για να σφάξει τους εναπομείναντες χριστιανούς. Επίσης οι Οθωμανοί στρατιώτες επιβιβάστηκαν και στα πλοία που βρίσκονταν οι Βενετοί και τους μαστίγωσαν όλους.[360] Ο Μουσταφά Πασάς την ίδια μέρα εκθέτει στην πλατεία τα κεφάλια των εκτελεσθέντων λοχαγών τα οποία ανέρχονταν στα τρακόσια πενήντα.[361]

Στις 15 Αυγούστου ο Μουσταφά Πασάς κάνει την είσοδο του στην πόλη.[362] Στις 17 Αυγούστου ανάγκασαν τον Βραγαδίνο να μεταφέρει σάκους γεμάτους χώμα και μεγάλες πέτρες μπροστά από τα τείχη, με τον Μουσταφά Πασά να τον επιπλήττει λέγοντας του ότι εδώ ήταν τα μέρη που έχασε τόσους άνδρες. Ακολούθως τον έδεσαν σε ένα ξύλο πάνω στο κατάρτι του πλοίου και τον ύψωναν μέχρι πάνω λέγοντας του να παρατηρήσει να δει αν φαίνεται πουθενά ο χριστιανικός στόλος. Στην συνέχεια τον μετέφεραν στην πλατεία της

[357] "Muqaddem serdâr-ı ẕi-vakâr küffâr-ı dûzaḫ-qarâra bir iki defʿa mektûb gönderdi. Qalʿayı ve üsarâ-yı müslîmînden elli miqdâr nâm-dâr ve müteʿayyin giriftârî ṭaleb êtmiş idi." Βλ. Pecevi, *Tarih-i Pecevi*, 489-490.
[358] Γάτος, *Διήγησης*, 98, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 259-260.
[359] Maria Pia Pedani, "Some Remarks upon the Ottoman Geo-Political Vision of the Mediterranean in the Period of the Cyprus War (1570-1573)", Colin Imber, Keiko Kiyotaki, Rhoads Murphey (επιμ.), *Frontiers of Ottoman Studies: State, Province, and the West*, τ.2, London 2005, 31.
[360] Γάτος, *Διήγησης*, 99, Valderio*, Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 260.
[361] Γάτος, *Διήγησης*, 100.
[362] Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 262.

Αμμοχώστου και αφού τον εκδίκασαν τον έδεσαν στον ιστό της σημαίας όπου τον έγδαραν ζωντανό.[363] Ο Βραγαδίνος πέθανε στις 17 Αυγούστου 1571, ημέρα Παρασκευή η ώρα τρεις το απόγευμα.[364] Όταν εξέπνευσε ο Βραγαδίνος διαίρεσαν το σώμα του σε τέσσερα μέρη. Την κεφαλή του την κρέμασαν στην πλατεία ενώ τα υπόλοιπα μέρη στους προμαχώνες. Στην συνέχεια γέμισαν το δέρμα του με άχυρα και αφού το έραψαν το περίφεραν στην πόλη.[365] Ο Σελανικί αναφέρεται στα βασανιστήρια που υπέστη ο Βραγαδίνος σημειώνοντας ότι:

> *Και αυτοί που έγιναν μπέηδες ορκίστηκαν τον αφανισμό του καταραμένου του οποίου πρώτα γδάρθηκε όλο του το δέρμα μπροστά στα μάτια τους, προς εκδίκηση στα βασανιστήρια που έκανε στους μουσουλμάνους αιχμαλώτους.*[366]

Ο Πετσεβί, σε σχέση με τον Σελανικί, δίνει περισσότερες πληροφορίες για τα βασανιστήρια που υπέστη ο Βραγαδίνος. Στην δική του περιγραφή των γεγονότων, ο Πετσεβί σημειώνει ότι:

> *Του έκοψε τα δυο αυτιά του και τον έστειλε και τον έδεσαν στην άκρη του καταρτιού και τον βούτηξαν μερικές φορές στην θάλασσα. Διότι σε ορισμένους μουσουλμάνους αιχμαλώτους τους έκαναν τέτοια βασανιστήρια. Στην συνέχεια τον έφεραν μπροστά του (από τον αρχιστράτηγο) διότι έπρεπε να παν στο κάστρο. Του έβαλαν την πανοπλία του και το όπλο του και τον έβαλαν να τα μεταφέρει μπροστά (από το άλογο του), και μέχρι να τελειώσει η προσευχή της Παρασκευής έβαλαν τον καταραμένο να μεταφέρει το χώμα που βρισκόταν στο όρυγμα. Όταν τέλειωσε η προσευχή οι μπέηδες ήρθαν στο κάστρο, στην πλατεία καρφώθηκε ένα δοκάρι και μια-δυο χειροπέδες τοποθετήθηκαν και στήθηκαν δίπλα του. Μόλις ρώτησε αυτό για ποιο σκοπό είναι, παραδέχτηκε πως με αυτό βασάνιζαν τους μουσουλμάνους αιχμαλώτους. Έδεσαν τον ίδιο σε εκείνο το δοκάρι και εκείνες τις χειροπέδες τις έδεσαν στα χέρια και τα πόδια του, και ύστερα γδάρθηκε το δέρμα του και το γέμισαν άχυρο και το κρέμασαν στην κορυφή αυτού του δοκαριού, και τη βρόμικη πεθαμένη σωρό του την μοίρασαν στα τέσσερα και την έστειλαν στις πύλες.*[367]

---

[363] Γάτος, *Διήγησης*, 100-101, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 245, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 109-113, Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, 146.

[364] Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 79, 113.

[365] Γάτος, *Διήγησης*, 102.

[366]"Ve begleri olân laʿîn naqż-ı ʿahd ile üsârâ-yı İslâm ḥaqqında êtdigi ezâ ü cefâ mücâzâtı içün ibtidâ gözleri öŋünde ser-â-pâ derisi yüzüldi." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 103.

[367]"İki qulaqların qatʿ êtdirdi ve gönderüb cunda ucuna baġladub birkaç defʿa deryâya ġuṭe êtdirdi. Zira baʿż ehl-i İslâm giriftârlarına böyle ʿazâb êdermiş ondan öŋüne getürdiler çün qalʿaya gitmelü oldı. Yapuġun taḫmîl êdüp öŋünce götürtdi ve kendiler Cumʿa namâzın qılınca melʿûna ḫandeq ṭopraġın ṭaşıtdılar. Çün namâzdan fâriġ olub begler sarayına geldi meydânda bir direk dikilmiş ve bir iki kelepçe yanına qonulmuş ṭururdı. Bu niçündür diyü kendiden suʾâl êtdi Müslimân esîrlerine anıŋla ʿazâb êtdiklerine iʿtirâf êdicek kendisine daḫi ol diregi quşatdırub ve ol kelepçeleri eline ayaġına urdurub andan şoŋra derîsin yüzdürdi ve şamân ṭoldırub ol diregiŋ evcine aşdırdı ve cesed-i murdârın dört çeyrek êdüp qapulara gönderdi." Βλ. Pecevi, *Tarih-i Pecevi*, 491.

Αμέσως μετά την κατάκτηση της Κύπρου ο Σελίμ Β΄ με διαταγές του πρόσταζε τον Μουσταφά Πασά πριν αναχωρήσει από το νησί να εφαρμόσει το οθωμανικό διοικητικό σύστημα και να μεριμνήσει για την αποκατάσταση της τάξης και της ασφάλειας.[368] Στους ορθόδοξους κατοίκους του νησιού παραχωρήθηκε το δικαίωμα της ελευθερίας άσκησης της θρησκείας τους και με αυτό τον τρόπο η Ορθόδοξη Εκκλησία, που κατά την ενετοκρατία είχε υποταχτεί με την βία στην Καθολική Εκκλησία, αποκτά και πάλι την αυτοδυναμία της.[369] Επίσης παραχωρήθηκε και το δικαίωμα στους κατοίκους του νησιού να μπορούν να εξαγοράσουν τα μοναστήρια και τις περιουσίες τους που ήταν υπό οθωμανική ιδιοκτησία, και το δικαίωμα να αγοράζουν την γη και τις οικίες τους ως ιδιοκτησία τους και να μπορούν να τις μεταβιβάσουν στους κληρονόμους τους.[370] Ο λόγος της παραχώρησης αυτών των ελευθεριών ήταν καθαρά πολιτικός, αφού υπήρχε ακόμα ο κίνδυνος ανακατάληψης του νησιού από την καθολική Δύση, τον μεγαλύτερο και ισχυρότερο εχθρό των Οθωμανών.

Σε σχέση με τους Ορθοδόξους της Κύπρου, αυτοί αντιμετωπίζονταν από την οθωμανική διοίκηση ως ζιμμί υπήκοοι, έχοντας το δικαίωμα, εφόσον καταβάλουν συγκεκριμένο φόρο, σύμφωνα και με τις προσταγές του Ισλάμ, να ασκούν ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Οι Οθωμανοί όμως, λαμβάνοντας υπόψη τους και τους εκάστοτε στρατιωτικοπολιτικούς τους στόχους, αρκετές φορές χρησιμοποίησαν το δέλεαρ της θρησκευτικής ελευθερίας για να κερδίσουν την εύνοια ή την ανοχή των ορθοδόξων πληθυσμών που κατακτούσαν, προσπαθώντας με τον τρόπο αυτό να αποσοβήσουν ένα κίνδυνο που προερχόταν από τον ισχυρότερο τους εχθρό – κατά την κλασική περίοδο της

---

[368] Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα,* 39.

[369] Κατά τη διάρκεια της φραγκικής και ενετικής κυριαρχίας στο νησί, η Εκκλησία της Κύπρου είχε στερηθεί του ηγετικού πνευματικού της ρόλου, ενώ, εξαιτίας της έντονης πολεμικής που δεχόταν από τους καθολικούς διοικούντες το νησί, κινδύνευσε να χάσει και την ίδια την εσωτερική της οργάνωση. Η κατάργηση του αρχιεπισκοπικού θρόνου και η υπαγωγή των ορθοδόξων Επισκόπων στον Λατίνο Αρχιεπίσκοπο που έδρευε στη Λευκωσία, έφεραν την Εκκλησία της Κύπρου μπροστά στον κίνδυνο της πλήρους εξαφάνισής της. Με γενικό κανονισμό του Πάπα Αλέξανδρου Δ΄, ο οποίος εξεδόθη τον Ιούλιο του 1260 και ονομάστηκε Διάταξις Κυπρία *(Constitutio Cypria ή Bulla ή Summa Alexandrina)*, η θέση του προκαθημένου της Εκκλησίας της Κύπρου καταργείται και περιορίζονται οι δικαιοδοσίες των Επισκόπων της. Ανάμεσα σε άλλες διατάξεις, ο γενικός κανονισμός του 1260 προέβλεπε μείωση των επισκοπικών θρόνων σε τέσσερις και υποχρέωση των νέων Επισκόπων να αναγνωρίσουν ως ηγέτη τους τον Πάπα. Ταυτόχρονα, οι Λατίνοι Επίσκοποι μετατρέπονταν σε προϊστάμενους των ορθοδόξων ομότιτλών τους. Κατά την οθωμανική περίοδο, η κατάσταση διαφοροποιείται πλήρως και οι Ιεράρχες της Εκκλησίας της Κύπρου με πρώτο τον Αρχιεπίσκοπο, αποκαθίστανται στους θρόνους τους. Διοικητικά, η Εκκλησία της Κύπρου παραμένει Αυτοκέφαλη ενώ αποκαθίστανται οι σχέσεις της με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οι οποίες είχαν διακοπεί κατά την προηγούμενη περίοδο, εξαιτίας των μεταβολών που είχαν επέλθει με την κατάργηση του αρχιεπισκοπικού θρόνου, τη μείωση των Επισκοπών και την υπαγωγή των Επισκόπων στους Λατίνους ομότιτλους τους. Ουσιαστικά, με την οθωμανική κατάληψη του νησιού γίνεται μια ανασύσταση της Εκκλησίας της Κύπρου από το ίδιο το οθωμανικό κράτος. Βλ. Δημήτριος Σ. Γκίνης, *Περίγραμμα Ιστορίας Μεταβυζαντινού Δικαίου*, Αθήνα 1966, 42, Θεόδωρος Παπαδόπουλλος, «Η Εκκλησία της Κύπρου κατά την Περίοδο της Φραγκοκρατίας», Θεόδωρος Παπαδόπουλλος (επιμ.), *Ιστορία της Κύπρου*, τ.4, Λευκωσία 1996, 543-665. Για την Εκκλησία της Κύπρου κατά την οθωμανική περίοδο, βλ. Μιχάλης Ν. Μιχαήλ, *Η Εκκλησία της Κύπρου κατά την Οθωμανική Περίοδο, 1571-1878. Η Σταδιακή Συγκρότησή της σε Θεσμό Πολιτικής Εξουσίας*, Λευκωσία 2005.

[370] Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα,* 41-42.

αυτοκρατορίας – την καθολική Δύση. Ένα τέτοιο παράδειγμα υπήρξε και η πολιτική των Οθωμανών αμέσως μετά την κατάκτηση της Κύπρου. Ενώ στους Ορθόδοξους επιτράπηκε η λειτουργία εκκλησιών και γενικά υπήρξε μια προνομιακή μεταχείριση σε ό,τι αφορούσε τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, στους πιστούς της Λατινικής Εκκλησίας που βρίσκονταν στο νησί, απαγορεύθηκε η λειτουργία εκκλησιών. Ενδεικτικό είναι και το γεγονός ότι ο Λατίνος Αρχιεπίσκοπος που βρισκόταν στη Βενετία κατά τη διάρκεια του πολέμου για κατάληψη της Κύπρου, μετά την παράδοση του νησιού, δεν επέστρεψε. Ο λόγος της κίνησης αυτής εκ μέρους των Οθωμανών, ήταν καθαρά πολιτικός, αφού, υπήρχε ακόμα ο κίνδυνος για ενδεχόμενη ανακατάληψη της Κύπρου από τις δυνάμεις της Δύσης. Ας μη ξεχνάμε, ότι η καθολική Δύση ήταν ο σημαντικότερος ίσως εχθρός των Οθωμανών, γι' αυτό και κάθε πολιτική τους ενέργεια, όπως η αντιμετώπιση των καθολικών στην Κύπρο, έπρεπε να λαμβάνει υπόψη της τους κινδύνους που ενδεχομένως υπήρχαν από την παρουσία και κυρίως τη δράση καθολικών κληρικών σε οθωμανικό χώρο. Ο κίνδυνος αυτός δεν ήταν μόνο υπαρκτός αλλά και σοβαρός, αφού το οθωμανικό κράτος σίγουρα αντιλαμβανόταν τη σημασία του συνασπισμού μεταξύ Ισπανίας, Βενετίας και του Πάπα.

Ο Σελανικί στην ιστορία του περιγράφει πως το κάστρο της Αμμοχώστου ξαναφτιάχτηκε από την αρχή και ότι επανδρώθηκε κατάλληλα από τις οθωμανικές φρουρές:

> *Ακολούθως το προαναφερθέν κάστρο φτιάχτηκε από την αρχή με πολύ ανθεκτική σκληρή οχύρωση και εκεί τοποθετήθηκαν οι ανεξάντλητοι στρατιώτες με τον περίσσιο οπλισμό τους και μπεηλέρμπεης διορίστηκε ο Μουζαφέρ Πασάς. Επίσης τοποθετήθηκαν οι σαντζάκμπεηδες, οι στρατιώτες του κάστρου, ο λόχος εθελοντών και ο επικεφαλής των γενιτσάρων.*[371]

Ο Σολάκζαντε σημειώνει στη δική του αφήγηση πως αφού διορθώθηκαν οι οχυρώσεις και διορίστηκαν οι διοικητές των κάστρων, ο Μουσταφά Πασάς διατάχθηκε να επιστρέψει με τα οθωμανικά στρατεύματα πίσω στην Κωνσταντινούπολη:

> *Σε κάθε κάστρο υποδείχθηκαν οι διοικητές και οι στρατιώτες και αφού φτιάχτηκαν οι οχυρώσεις, ο ύψιστος αρχιστράτηγος με τους στρατιώτες του Ισλάμ διατάχθηκαν να επιστρέψουν πίσω και να έρθουν στην πόλη της Κωνσταντινούπολης.*[372]

Στις 22 Σεπτεμβρίου ο Μουσταφά Πασάς απέπλευσε από την Αμμόχωστο για την Κωνσταντινούπολη. Το βράδυ στις 30 Σεπτεμβρίου ξέσπασε μεγάλη τρικυμία με

---

[371] "Baʿdehû qalʿa-i merqûme evvelkiden ziyâde metîn ü müstaḥkem yapdırılub ʿasker-i bî-pâyân ile yât u yarâq-ı firâvân konılub Muẓaffer Paşa beglerbegi naṣb ü taʿyîn olundı. Ve sancâq begleri qonuldı. Ve ḥiṣâr erleri ve gönülli bölügi ve yeŋiçeri aġası qonuldı." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 103.

[372] "Her qalʿaya ḥükkam ve ʿasker taʿyîn olunub istiḥkâm olundıqtan ṣoŋra cünûd-ı İslâmla sipeh-sâlâr ʿâlî-maqâm muʿâvedet ve belde-i İstanbul'a mürâcaʿat buyurdılar." Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 593.

αποτέλεσμα πολλά πλοία να υποστούν μεγάλες ζημιές. Δυο πλοία μάλιστα είχαν βυθιστεί.[373] Στο γεγονός αυτό αναφέρεται και ο Μουσταφά Σελανικί σημειώνοντας ότι:

> *Σύμφωνα με το θεϊκό δίκαιο τα πολεμικά πλοία και η γαλέρα του Μεχμέτ Πασά καθώς επέστρεφαν και έπλεαν στη θάλασσα, εντελώς στοιβαγμένα με φορτία, πήρε φωτιά το μπαρούτι και πάρα πολλά άτομα από τους στρατιώτες του Ισλάμ και τους αιχμάλωτους σκοτώθηκαν, με το άσχημο νέο να φτάνει στην Κωνσταντινούπολη. Από τα πλοία του αυτοκρατορικού στόλου, ενώ γλίτωσαν δυο καταδρομικά πλοία από τους εκλεκτούς κανονιοφόρους, τα οποία αναχώρησαν μαζί με τον αξιοσέβαστο αξιοπρεπή αρχιστράτηγο, έπεσαν σε τρικυμία και λέχθηκε πως χάθηκαν στη θάλασσα.*[374]

Με την κατάληψη της Λευκωσίας στις 9 Σεπτεμβρίου και ακόμα πριν να κοπάσουν οι πολεμικές επιχειρήσεις στο νησί, οι Οθωμανοί παρόλο που δεν είχαν θέσει υπό τον πλήρη έλεγχο τους το νησί, άρχισαν να επιβάλλουν τις οθωμανικές δομές οργάνωσης στην περιοχή. Με την κατάκτηση της Αμμοχώστου και ουσιαστικά την ολοκλήρωση των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο νησί, εφαρμόζονται στην Κύπρο οι βασικές δομές του κλασσικού τιμαριωτικού συστήματος, καθώς και οι διάφοροι οθωμανικοί διοικητικοί θεσμοί με σκοπό την είσπραξη των φόρων από τους κατοίκους του νησιού, όπως τον κεφαλικό φόρο που θα πλήρωναν οι χριστιανοί κάτοικοι του νησιού, αλλά και οι φόροι που θα πλήρωναν όλοι οι καλλιεργητές προς το κράτος στα πλαίσια του τιμαριωτικού συστήματος.[375] Το νησί ενσωματώθηκε ως ξεχωριστό μπεηλερμπεηλίκι στην αυτοκρατορία με την ιδιομορφία ότι το ίδιο το νησί αποτελούσε και ξεχωριστό σαντζάκι, διαιρεμένο σε δώδεκα καζάδες και δεκαεπτά ναχιγέδες. Οι δώδεκα καζάδες του νησιού συμπεριελάμβαναν την Λευκωσία, Αμμόχωστο, Χρυσοχού, Λεμεσό, Πάφο, Πεντάγεια, Μαζωτός, Καρπασία, Κερύνεια, Μεσαορία, Αυδήμου και Αλυκές. Οι δεκαεπτά ναχιγέδες του νησιού συμπεριελάμβαναν την Λευκωσία, Αμμόχωστο, Χρυσοχού, Λεμεσό, Πάφο, Κοιλάνι, Πεντάγεια, Μόρφου,

---

[373] Γάτος, *Διήγησης*, 111-112.

[374] "Qazâ-i ilâhî ile dönüb gelürken deryâda ṭob gemisi ve Meḥmed Paşa qâlyonu tamâm yüklerin ṭutub istif olmuş bârûta âteş degüb ʿasker-i İslâmdan ve üsârâdan mubâlaġa âdem helâk olmaġın İstanbul'a qara ḫaberi geldi ve Donanma-yı Hümâyûn gemileriden serdâr bâ-veqâr ḫażretleriyle maʿân çıqan ṭob gemilerinüŋ güzîdelerinden iki qıṭʿa başqın gemiler selâmet yaqasına çıqmış iken furtuna bulub deryâ yedigi muqarrer oldı." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 104.

[375] Bistra A. Cvetkova , «Η Εξέλιξη του Τουρκικού Φεουδαλικού Καθεστώτος από τα Τέλη του Ιστ΄ ως τα Μέσα του Ιη΄ αιώνα», Ασδραχάς Σπύρος (επιμ.), *Η Οικονομική Δομή των Βαλκανικών Χωρών στα Χρόνια της Οθωμανικής Κυριαρχίας*, Αθήνα 1979, 89-107, Traian Stoinavoich, «Αγρότες και Γαιοκτήμονες των Βαλκανίων και Οθωμανικό Κράτος: Οικογενειακή Οικονομία, Οικονομία Αγοράς και Εκσυγχρονισμός», Klaus-Detlev Grothusen, κ.α., *Εκσυγχρονισμός και Βιομηχανική Επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19ο Αιώνα*, Αθήνα 1999, 157-198, Mehmet Ali Kılıçbay, *Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı*, Ankara 1985, Halil İnalcık, *Studies in Ottoman Social and Economic History*, London 1985, Huri İslamoğlu-İnan, *State and Peasant in the Ottoman Empire*, Leiden-New York 1994.

Μαζωτός, Καρπάσι, Κερύνεια, Μεσαορία, Λεύκα, Επισκοπή, Κούκλια, Αυδήμου και Αλυκές.[376]

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

[376] Ιωάννης Π. Θεοχαρίδης, «Μέθοδοι κατάκτησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: Η περίπτωση της Κύπρου», Motos Guirao, Moschos Morfakidis Filaktos (επιμ.), *Polyptychon*, Centro de Estudios Bizantinos, Neogriegos y Chipriotas, Granada 2008, 147.

3. Η Δυτική αντίδραση στην κατάκτηση της Κύπρου

Μέχρι το τέλος του 16ου αιώνα, τα ύδατα μεταξύ της Σικελίας και της Τυνίδας βρισκόταν κάτω από τον οθωμανικό έλεγχο, με την βοήθεια πάντα και των κουρσάρων της Μπαρμπαριάς, που, όπως επισημάνθηκε προηγουμένως είχαν μια στενή σχέση συνεργασίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ειδικά η άλλη μεγάλη δύναμη της εποχής, η Ισπανία, αισθάνθηκε απειλούμενη επειδή οι επικοινωνίες της με τη Σικελία, σημαντικό προμηθευτή σιτηρών για την ίδια, η Αίγυπτος και η διαδρομή προς την Ασία, βρίσκονταν υπό οθωμανικό έλεγχο. Η γεωστρατηγική των Οθωμανών στη Μεσόγειο φαινόταν να υποδηλώνει ότι σκόπευαν να εκστρατεύσουν όταν οι συνθήκες τους το επέτρεπαν και κατά της Ιταλίας. Ο αδιαμφισβήτητος οθωμανικός έλεγχός των θαλάσσιων οδών της Ανατολικής Μεσόγειου αλλά και των θαλάσσιων διαδρομών μεταξύ της Σικελίας και της Βόρειας Αφρικής, έκανε μια θαλάσσια εισβολή στην Ευρώπη εφικτή. Επιπλέον, ο Οθωμανός Σουλτάνος διέθετε τα απαραίτητα μέσα στη διάθεσή του και σε έμψυχο και σε άψυχο δυναμικό για αυτό το εγχείρημα. Ο φόβος μιας περαιτέρω οθωμανικής επέκτασης στη Μεσόγειο κινητοποίησε την Ισπανία και τη Βενετία προς την σύναψη μιας συμμαχίας εναντίον του κοινού τους εχθρού.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο φαίνεται ότι η σημαντικότητα της κατάκτησης της Κύπρου, εστιάζεται και στο γεγονός ότι κινητοποίησε τις Δυτικές δυνάμεις να προσπαθήσουν από κοινού να ανακόψουν τις φιλοδοξίες του οθωμανικού κράτους για διείσδυσή του στη Δυτική Μεσόγειο. Όπως αναφέρει ο Μπρωντέλ, το συμφέρον της Βενετίας αλλά και τον άλλων Δυτικών βασιλείων, ήταν να ορθώσει τον χριστιανικό κόσμο εναντίον των Οθωμανών και να συναρτήσει τον τοπικό πόλεμο της Κύπρου με έναν γενικό πόλεμο.[377]

Το 1571, ένας χριστιανικός συνασπισμός που υποκινήθηκε έντονα από τον Πάπα Πίο Ε΄, ο οποίος είχε προσπαθήσει εδώ και αρκετά χρόνια να σφυρηλατήσει μια αντιοθωμανική συμμαχία, είχε ως αποτέλεσμα την ένταξη των δύο δυνάμεων στην λεγόμενη Ιερά Συμμαχία. Ο βραχυπρόθεσμος στόχος της συμμαχίας ήταν να σώσει την Κύπρο ή αν πέσει στα στρατεύματα του Σουλτάνου, με μια συντονισμένη επίθεση να ανακαταλάβει το νησί. Ο πιο μακροπρόθεσμος σκοπός του ιερού συνασπισμού ήταν να αποκατασταθεί ο χριστιανικός έλεγχος στους Αγίους Τόπους.[378] Ο Πάπας Πίος Ε΄ είχε καταλάβει πως για να

[377] Braudel, *Μεσόγειος*, τ. 3, 221.
[378] Grygiel, *Great Powers*, 110-111. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη ναυμαχία της Ναυπάκτου βλ. Jack Beeching, *The Galleys at Lepanto*, London 1982, Hugh Bicheno, *Crescent and Cross: The Battle of Lepanto 1571*, London 2003, Niccolo Capponi, *Victory of the West: The Story of the Battle of Lepanto*, London 2006, Angus Konstam, *Lepanto 1571: The Greatest Naval Battle of the Renaissance*, Oxford 2003.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

καταφέρει να εντάξει στην συμμαχία και τους Ισπανούς και τους Βενετούς, δύο χώρες με διαφορετικά πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, αφού οι Ισπανοί ανησυχούσαν περισσότερο για τις κτήσεις τους στη βόρεια Αφρική ενώ οι Βενετοί για τις κτήσεις τους στην Ανατολική Μεσόγειο, έπρεπε να προσφέρει τα κίνητρα τα οποία θα ικανοποιούσαν και θα ωθούσαν τις δυο χώρες να ενταχθούν στην συμμαχία. Είναι αλήθεια πως και οι δυο πλευρές ήταν επιφυλακτικές η μια απέναντί στην άλλη, παρά το γεγονός ότι και οι δυο δυνάμεις επηρεάζονταν άμεσα από την όλο και συνεχή εξάπλωση των Οθωμανών στην περιοχή της Μεσογείου. Οι διαπραγματεύσεις ήταν έντονες και δύσκολες και αυτό καταδεικνύεται και από το γεγονός πως από την πρώτη συνάντηση που έγινε στις 2 Ιουλίου 1570 μέχρι και την τελευταία στις 20 Μαΐου 1571 οι διαπραγματεύσεις διακόπηκαν τρείς φορές (Αύγουστο-Οκτώβρη 1570, Γενάρη-Φλεβάρη 1571, Μάρτιο-Μάϊο 1571).[379]

Μετά από έντονες και συνεχείς διαπραγματεύσεις στις 20 Μαΐου 1571 διακηρύσσεται επίσημα στη Βασιλική του Αγίου Πέτρου η Ιερή Συμμαχία *(Sacra Liga Antiturca)* της Ισπανίας, Βενετίας και του Πάπα εναντίον της Υψηλής Πύλης. Με τη διακήρυξη αυτή προβλεπόταν μια στρατιωτική συμφωνία τριών χρόνων με την οποία οι σύμμαχοι δεσμεύονταν να στέλνουν στόλο και χιλιάδες στρατό για τη δημιουργία μιας κοινής δύναμης. Πέρα από αυτό, οι εταίροι στη συμμαχία είχαν υποχρέωση να μην κλείνουν χωριστά ειρήνη με κανένα. Αρχηγός του ενωμένου στόλου των συμμαχικών δυνάμεων, τέθηκε ο Δον Χουάν *(Don Juan)*[380] ο Αυστριακός (Ισπανός πρίγκηπας). Στο πλαίσιο της πιο πάνω συμφωνίας, προβλεπόταν η στρατιωτική συμμαχία τριών χρόνων (1571-1573), με βάση την οποία οι σύμμαχοι ήταν υποχρεωμένοι να αποστέλλουν κάθε χρόνο ένα στόλο από διακόσιες γαλέρες και εκατό στρογγυλά πλοία, με πενήντα χιλιάδες στρατιώτες και τεσσερισήμισι χιλιάδες ελαφρούς ιππείς. Κύριος στόχος της συμμαχίας ήταν η Ανατολή, προβλέπονταν όμως και ενδεχόμενες εκστρατείες κατά του Αλγερίου, της Τυνίδας και της Τρίπολης. Επίσης οι εταίροι απαγορευόταν να κλείνουν χωριστά ειρήνη με κανένα.[381] Αν η Ισπανία είτε η Βενετία δεχόταν επίθεση από τους Οθωμανούς, η μια χώρα ήταν υποχρεωμένη να βοηθήσει την άλλη και επίσης οι δυο χώρες δεσμεύτηκαν να υπερασπιστούν τα παπικά εδάφη με όλες τους τις δυνάμεις. Οι μάχες όλες θα διεξάγονταν κάτω από το λάβαρο του συνασπισμού και οι σημαντικές αποφάσεις θα λαμβάνονταν με ένα ψήφο πλειοψηφίας των τριών στρατηγών της συμμαχίας οι οποίοι ήταν, ο Σεμπαστιάνο

[379] Braudel, *Η Μεσόγειος,* τ.3, 230-231.
[380] Γεννήθηκε το 1547 και πέθανε το 1578. Ήταν νόθος γιος του Βασιλιά της Ισπανίας Κάρολου Ε΄ και ετεροθαλής αδελφός του Ισπανού Βασιλιά Φίλιππου Β΄. Η σημαντικότερη στιγμή της σταδιοδρομίας του ήταν ο διορισμός του στην θέση του αρχιστράτηγου του χριστιανικού στόλου στη ναυμαχία της Ναυπάκτου και η μεγαλειώδεις νίκη που πέτυχαν οι ενωμένες χριστιανικές δυνάμεις στη ναυμαχία κάτω από τις εντολές του. Βλ. George Slocombe, *Don John of Austria: The Victor of Lepanto (1547-1578),* Boston 1936.
[381] Braudel, *Η Μεσόγειος,* τ.3, 232-233.

Βενιέρ *(Sebastiano Venier)*[382] της Βενετίας, ο Μαρκαντώνιος Κολόνα *(Marcantonio Colonna)*[383] του Παπικού κράτους και για την Ισπανία ο αρχιστράτηγος του ενωμένου στόλου ο Δον Χουάν της Αυστρίας. Σε περίπτωση που ο Δον Χουάν θα απουσίαζε θα τον αντικαθιστούσε ο Μαρκαντώνιος Κολόνα.[384]

Το αργότερο κάθε Απρίλιο ο χριστιανικός συμμαχικός στόλος θα συγκεντρωνόταν στις ανατολικές θάλασσες για να εκτελέσει τις αποφάσεις που είχαν πάρει οι σύμμαχοι στο τέλος της προηγούμενης πολεμικής περιόδου. Το παπικό κράτος είχε την υποχρέωση να προμηθεύει δώδεκα γαλέρες, τρακόσιους πεζούς και διακόσιους εβδομήντα ιππείς και να καλύψει το ένα έκτο του συνολικού κόστους του πολέμου. Τα έξοδα της συμμαχίας θα διαμοιράζονταν σε έξι μέρη, η Ισπανία θα κάλυπτε το μισό κόστος η Βενετία τα δύο έκτα και το υπόλοιπο ένα έκτο το Παπικό Κράτος. Στην περίπτωση που τα έσοδα του Παπικού Κράτους δεν επαρκούσαν το κενό θα μοιραζόταν ισομερής στην Ισπανία και Βενετία. Συμφωνήθηκε επίσης η Βενετία να μπορεί να προμηθευτεί σιτηρά και άλλα τρόφιμα σε χαμηλές τιμές. Τα εδάφη που θα έπεφταν στα χέρια των συμμάχων θα περνούσαν στην κατοχή του πρώην νόμιμου χριστιανού κατόχου τους. Τα εδάφη που θα καταλαμβάνονταν στη Βόρειο Αφρική θα έμεναν στην κατοχή των Ισπανών, αλλά όλα τα υπόλοιπα πολεμικά λάφυρα θα διαμοιράζονταν στους συμμάχους ανάλογα με την συνεισφορά του καθενός.

Ο Πάπας Πίος Ε΄ θα προσπαθούσε επίσης να εντάξει στη συμμαχία την Πορτογαλία, τη Γερμανία, η οποία είχε υπογράψει ανακωχή με τους Οθωμανούς και την Γαλλία, η οποία ήταν σύμμαχος των Οθωμανών.[385] Στο μεταξύ πρέπει να σημειωθεί πως όταν επιτεύχθηκε η συμμαχία τον Μάϊο η Λευκωσία είχε ήδη πέσει στα χέρια των Οθωμανών, γεγονός που υποδεικνύει την μεγάλη καθυστέρηση για την επίτευξη της συμφωνίας, αφού οι συμμαχικές δυνάμεις συνεχώς ζητούσαν τροποποιήσεις στους όρους της συμφωνίας, η κάθε μια προς το συμφέρον της φυσικά, παραγνωρίζοντας το γεγονός ότι ο χρόνος κυλούσε εις βάρος τους και υπέρ των αντιπάλων τους, των Οθωμανών.

Έτσι μετά την σύναψη της συμμαχίας και τις τελικές διεργασίες οι συμμαχικές δυνάμεις άρχισαν να συγκεντρώνονται σιγά σιγά στο προκαθορισμένο σημείο συνάντησης στη Μεσσήνη στη βόρεια ακτή της Σικελίας.[386] Στις 10 Σεπτεμβρίου ο διοικητής της Ιεράς Συμμαχίας Δον Χουάν συγκάλεσε μια τελευταία συνάντηση με τους ανώτατους

[382] Ναύαρχος του στόλου της Βενετίας, δόγης το 1577-1578. Βλ. Bicheno, *Η Ναυμαχία της Ναυπάκτου 1571,* 482.
[383] Ιταλός στρατηγός και ναύαρχος. Γεννήθηκε το 1535 και πέθανε το 1584. Ήταν ο εκπρόσωπος του Πάπα Πίου Ε΄ στη ναυμαχία της Ναυπάκτου. Βλ. M. L. Shay, "Marco Antonio II", *NCE,* τ. 3, 855-856.
[384] Norwich, *Mare Nostrum,* 399, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου,* 275.
[385] Bicheno, *Η Ναυμαχία της Ναυπάκτου 1571,* 350-351.
[386] Crowley, *Empires of the Sea,* 241.

αξιωματούχους και αποφάσισαν να επιτεθούν αυτοί πρώτοι στον εχθρικό στόλο, παρά τις διαφωνίες κάποιων διοικητών να περιμένουν τον εχθρό να επιτεθεί πρώτα αυτός.[387] Στην συνέχεια ο ενωμένος συμμαχικός στόλος αναχώρησε από την Μεσσήνη στις 16 Σεπτεμβρίου με προορισμό την Κέρκυρα.[388] Στις 26 Σεπτεμβρίου ο χριστιανικός στόλος έφτασε στο λιμάνι της Κέρκυρας.[389] Την ίδια μέρα ο οθωμανικός στόλος είχε φτάσει στην Ναύπακτο.[390] Δυο μέρες αργότερα στις 29 Σεπτεμβρίου έγινε γνωστό πως ο οθωμανικός στόλος βρισκόταν στην Ναύπακτο.[391]

Στις 4 Οκτωβρίου ο χριστιανικός στόλος έφτασε στην Κεφαλονιά και την ίδια μέρα έγινε γνωστό πως η Αμμόχωστος είχε κυριευτεί από τα οθωμανικά στρατεύματα και ότι το νησί της Κύπρου είχε περιέλθει εξολοκλήρου κάτω από την οθωμανική κατοχή. Οι Ισπανοί ήθελαν να ματαιωθεί η αποστολή αφού πλέον η Αμμόχωστος είχε πέσει στα χέρια των Οθωμανών, οι Βενετοί διοικητές όμως αρνούνταν αφού ήθελαν να πάρουν εκδίκηση. Στις 6 Οκτωβρίου κατευθύνονταν προς τα νησιά Κουρζολάρις *(Kurzolaris)*, στην είσοδο του Πατραϊκού Κόλπου με απώτερο σκοπό να παρασύρουν τους Οθωμανούς σε μάχη. Στις 7 Οκτωβρίου ο οθωμανικός στόλος πλέει και αυτός προς τον Πατραϊκό Κόλπο χάνοντας έτσι το πλεονέκτημα της ασφάλειας των παράκτιων πυροβόλων τους που βρίσκονταν στο λιμάνι της Ναυπάκτου.[392] Οι δυο αντιμαχόμενες πλευρές πήραν την απόφαση να καταδιώξουν η μια την άλλη και έτσι συναντήθηκαν απρόοπτα στις 7 του Οκτώβρη στην είσοδο του κόλπου της Ναυπάκτου.

Ο συμμαχικός χριστιανικός στόλος αποτελείτο από διακόσια οχτώ πλοία και ο οθωμανικός στόλος από περίπου διακόσια τριάντα πλοία. Μετά από έντονες μάχες μεταξύ των δυο αντιμαχόμενων πλευρών η ναυμαχία έληξε με τη συντριπτική νίκη των χριστιανών συμμάχων. Οι Οθωμανοί έχασαν διακόσια από τα πλοία τους, τριάντα χιλιάδες περίπου άντρες, νεκρούς ή πληγωμένους, τρεις χιλιάδες αιχμαλώτους και δεκαπέντε χιλιάδες κατάδικοι απελευθερώθηκαν, ενώ οι σύμμαχοι έχασαν δέκα πλοία και είχαν περίπου οχτώ χιλιάδες άντρες νεκρούς και είκοσι μια χιλιάδες πληγωμένους.[393] Αυτοί οι αριθμοί και μόνο υποδηλώνουν την πανωλεθρία που υπέστη ο οθωμανικός στόλος την μέρα εκείνη στην Ναύπακτο αλλά και τον μεγάλο θρίαμβο των ενωμένων χριστιανικών δυνάμεων.

[387] Crowley, *Empires of the Sea*, 254-255.
[388] Braudel, *Η Μεσόγειος*, τ.3, 245.
[389] Noel Malcolm, *Agents of Empire*, London 2015, 158.
[390] Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 277.
[391] Crowley, *Empires of the Sea*, 258.
[392] Crowley, *Empires of the Sea*, 261-263.
[393] Braudel, *Η Μεσόγειος* τ.3, 245-246.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Σύμφωνα με τον Μπρωντέλ η ναυμαχία της Ναυπάκτου είναι το στρατιωτικό συμβάν με την μεγαλύτερη απήχηση τον 16ο αιώνα στην Μεσόγειο.[394] Η μεγαλειώδης νίκη του χριστιανικού στόλου, όπως ήταν φυσικό αποτυπώθηκε έντονα και στην λογοτεχνία της περιόδου. Ο διοικητής της Ιεράς Συμμαχίας Δον Χουάν έγινε αμέσως ο ήρωας της εποχής, το θέμα αμέτρητων ποιημάτων αλλά και θεατρικών έργων. Στην Ιταλία, οι μεγάλοι ζωγράφοι της εποχής, όπως ο Τισιανός *(Titian)*, Τιντορέττο *(Tintoretto)*, Βαζάρι *(Vasari)*, Βιτσεντίνο *(Vicentino)* και Βερονέζε *(Veronese)*, αποτύπωσαν την μεγαλειώδες αυτή νίκη στα έργα τους. Ο Πάπας κήρυξε την 7η Οκτωβρίου ως ημέρα εορτής της Παναγία της Ναυπάκτου.[395] Ο Μπρωντέλ σημειώνει στο έργο του ότι *«η μαγεία της τουρκικής ισχύος έσπασε»*.[396] Σύμφωνα με τον Μπρωντέλ η νίκη αυτή μοιάζει με την λήξη μιας κακομοιριάς, με το τέλος ενός πραγματικού αισθήματος κατωτερότητας της Χριστιανοσύνης και μιας όχι λιγότερο πραγματικής τουρκικής πρωτοκαθεδρίας. Σημειώνει επίσης ότι η χριστιανική νίκη έφραξε το δρόμο σε ένα μέλλον που προοιωνιζόταν πολύ σκοτεινό για τα Δυτικά βασίλεια.[397]

Στην χριστιανική Ευρώπη επικρατούσε μεγάλη ευαρέσκεια αφού ο αήττητος και ατρόμητος εχθρός είχε πλέον κτυπηθεί και ηττηθεί. Τα τρόπαια του πολέμου κρεμάστηκαν και επίσημα σε διάφορες εκκλησίες. Γράφτηκαν και εκτυπώθηκαν ποιήματα, κηρύγματα και δηλώσεις που εξυμνούσαν την μεγαλειώδη αυτή νίκη. Εκκλησίες και παλάτια σε όλη την Ευρώπη ήταν διακοσμημένα με πίνακες ζωγραφικής ή τοιχογραφίες της ναυμαχίας της Ναυπάκτου.[398] Με την αναγγελία της νίκης στον καθεδρικό ναό του Αγίου Μάρκου στην Βενετία ψάλθηκε ευχαριστήρια λειτουργία στο Θεό και εκείνη την νύχτα σχεδόν όλα τα κτήρια της πόλης φωταγωγήθηκαν με κεριά και δάδες. Δόθηκε επίσης χάρη σε όσους χρωστούσαν και ήταν φυλακισμένοι, ενώ οι Οθωμανοί έμποροι έμειναν κλεισμένοι στα σπίτια τους μέχρι να καταλαγιάσει ο ενθουσιασμός του κόσμου.[399] Τα Δυτικά χριστιανικά κράτη είδαν τη νίκη στη ναυμαχία της Ναυπάκτου ως την σωτηρία της Ευρώπης από την όλο και επικίνδυνα αυξανόμενη οθωμανική απειλή και για αυτό τον λόγο μάλιστα, όπως λέχθηκε την πανηγύρισαν έντονα. Ο ιστορικός Πάολο Παρούτα *(Paolo Paruta)* στον επικήδειο λόγο του που εκφώνησε στον Άγιο Μάρκο προς τιμή των πεσόντων στη ναυμαχία

[394] Braudel, *Η Μεσόγειος* τ.3, 229.
[395] Crowley, *Empires of the Sea*, 289.
[396] Braudel, *Η Μεσόγειος,* τ.3, 229.
[397] Braudel, *Η Μεσόγειος,* τ.3, 248.
[398] Hans Georg Majer, "The Ottoman State on the Eve of Lepanto, 1571", Bryer–Michael (επιμ.), *Manzikert to Lepanto*, 72.
[399] Norwich, *Mare Nostrum*, 404.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

της Ναυπάκτου, με τα λόγια του εξέφρασε το κοινό δημόσιο αίσθημα που επικρατούσε μετά την μεγαλειώδες αυτή νίκη:

> *Μας δίδαξαν με το παράδειγμα τους πως οι Τούρκοι δεν είναι αήττητοι, όπως πιστεύαμε μέχρι τότε. Επομένως μπορούμε να πούμε ότι, όπως η έναρξη αυτού του πολέμου στάθηκε για εμάς μια εποχή δύσης, οδηγώντας σε συνεχές σκοτάδι, τώρα το θάρρος αυτών των ανδρών, σαν αληθινός ζωογόνος ήλιος μας χάρισε την πιο όμορφη και χαρούμενη ημέρα που γνώρισε σε ολόκληρη την ιστορία της αυτή η πόλη.*[400]

Η εκκένωση της Μάλτας το 1565 και η τελευταία ουγγρική εκστρατεία του Σουλεϊμάν το 1566 οριοθετούν την πρώτη ανακοπή της οθωμανικής προέλασης στην Κεντρική Ευρώπη και τη Μεσόγειο. Η κατάκτηση της Κύπρου το 1571 ήταν η τελευταία μεγάλη στρατιωτική επιτυχία των Οθωμανών. Έτσι, όπως προαναφέρθηκε ο θρίαμβος στη ναυμαχία της Ναυπάκτου πανηγυρίστηκε έντονα σε ολόκληρη την Ευρώπη ως το τέλος της οθωμανικής απειλής. Η Ισπανία, η Βενετία και ο Πάπας, οι οποίοι δεσμεύονταν με τριετή συνθήκη συνεργασίας σκέφτηκαν να προελαύσουν απευθείας εναντίον της Κωνσταντινούπολης, όταν όμως πλησίασαν στην Κύπρο βρέθηκαν μπροστά σε ένα νεότευκτο οθωμανικό στόλο. Στη διάρκεια του χειμώνα όλα τα ναυπηγεία των Οθωμανών εργάστηκαν έντονα και αδιάκοπα για να αναπληρώσουν τα πλοία που καταστράφηκαν στη ναυμαχία της Ναυπάκτου.[401] Μάλιστα η ανασυγκρότηση του στόλου έγινε τόσο σύντομα που ο Σοκολού Μεχμέτ Πασάς με σκοπό να χλευάσει τον Βενετό πρεσβευτή για της απώλειες τους στην Κύπρο και στην Ναύπακτο δήλωσε:

> *Στην προσπάθεια μας να σας πάρουμε την Κύπρο σας κόψαμε το ένα χέρι. Όταν νικήσατε τον στόλο μας ήταν σαν να ξυρίσατε το μούσι μας. Χέρι που κόβεται δεν ξαναφυτρώνει, αλλά το μούσι ξαναφυτρώνει πιο γερό από πριν.*[402]

Για τον ίδιο σκοπό, στις 8 Μαΐου 1572 ο Γάλλος πρεσβευτής γράφοντας στον Κάρολο Θ΄ αναφέρει τα ακόλουθα,

> *Μέσα σε πέντε μήνες έφτιαξαν εκατό πενήντα πλοία με όλα τα απαιτούμενα πυροβόλα και τον αναγκαίο εξοπλισμό και, ναι, είναι αποφασισμένοι να συνεχίσουν με αυτόν τον ρυθμό για ένα ολόκληρο χρόνο. Έτσι, με την επιμέλεια που έδειξαν μέχρι τώρα, η Αυτού Μεγαλειότητα σας μπορεί να καταλάβει πόσα σκάφη θα έχουν το ερχόμενο έτος, δεδομένου ότι ήδη ο ναύαρχος τους είναι έτοιμος να πλεύσει στην θάλασσα στο τέλος αυτού του μήνα με διακόσιες γαλέρες και εκατό γαλιότες, που ανήκουν σε*

[400] Norwich, *Mare Nostrum*, 405-406.
[401] İnalcik, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία*, 80, Colin Imber, "The Reconstruction of the Ottoman Fleet after the Battle of Lepanto, 1571-1572", Colin Imber, *Studies in Ottoman History and Law*, Istanbul 1996, 85-101.
[402] Crowley, *Empires of the Sea*, 292.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

κουρσάρους και άλλους, χωρίς ο Μέγας Κύριος να έχει ξοδέψει ένα σκούδο από το θησαυροφυλάκιο του για αυτήν την τεράστια δαπάνη. Εν ολίγοις, δεν θα πίστευα ποτέ το μεγαλείο αυτής της μοναρχίας, αν δεν το έβλεπα με τα ίδια μου τα μάτια.[403]

Πριν από το 1571 οι Οθωμανοί είχαν θεωρηθεί ως αήττητοι, ενώ η Ισπανία και η Βενετία, οι δύο κύριες μεσογειακές δυνάμεις, βρίσκονταν σε μια σχετική πτώση. Η χριστιανική νίκη είχε επιτύχει να ανακόψει την οθωμανική επεκτατική πολιτική προς την Δυτική Ευρώπη και επιπλέον μετά από τη ναυμαχία της Ναυπάκτου οι Οθωμανοί δεν είχαν πλέον την αλαζονική εντύπωση ότι τα Δυτικά χριστιανικά κράτη φοβόντουσαν να τους αντιμετωπίσουν και επιπλέον οι χριστιανικές δυνάμεις, αφού κατάφεραν να σπάσουν το αήττητο του οθωμανικού στόλου, άρχισαν πλέον να θεωρούν πως οι Οθωμανοί ήταν μια δύναμη η οποία μπορεί να νικηθεί. Παρά τα επιτεύγματα αυτά, η νίκη στη Ναύπακτο ήταν μια μεγάλη τακτική νίκη, αλλά όχι μια στρατηγική επιτυχία για τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Την νίκη δεν ακολούθησαν κοινές στρατιωτικές επιθέσεις από τις συμμαχικές δυνάμεις κατά των Οθωμανών και είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι ούτε η ίδια η Ναύπακτος δεν επιχειρήθηκε από τους συμμάχους να απελευθερωθεί. Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός πως η επιτυχία στην Ναύπακτο, παρότι είχε επιτύχει να αναπτερώσει το ηθικό των χριστιανικών συμμαχικών δυνάμεων, δεν κατάφερε να μετατραπεί σε μια ιδεολογική συμμαχία μεταξύ των Δυτικών χριστιανικών κρατών έναντι της Ανατολικής ισλαμικής οθωμανικής επικράτειας.

Τα προφητικά λόγια του Πάπα Πίου Β΄ μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453 αποδείχθηκαν αληθινά για τα χριστιανικά κράτη. Είχε δηλώσει πως η χριστιανική Ευρώπη ήταν:

Ένα σώμα χωρίς κεφάλι, μια δημοκρατία χωρίς νόμους ή δικαστές... Κάθε κράτος έχει ξεχωριστό πρίγκιπα και κάθε πρίγκιπας έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον... Εάν οδηγήσετε έναν μικρό στρατό εναντίων των Τούρκων θα ξεπεραστεί εύκολα, αν είναι μεγάλος σύντομα θα πέσουν σε σύγχυση.[404]

Η έλλειψη ενότητας μεταξύ των μελών της Ιεράς Συμμαχίας, ειδικά μεταξύ των Βενετών και Ισπανών, λόγω των αντικρουόμενων εμπορικών συμφερόντων τους στην Μεσόγειο, καθώς και μεταξύ των άλλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, ήταν ένα χρόνιο πρόβλημα που επανεμφανίστηκε μετά τη νίκη στη Ναύπακτο. Τα ευρωπαϊκά κράτη είχαν απλώς διαφορετικούς γεωστρατηγικούς στόχους. Για παράδειγμα, η Βενετία ενδιαφέρθηκε να στηρίξει την εύθραυστη εμπορική της αυτοκρατορία στο Αιγαίο, όχι να νικήσει τους

[403] Kenneth M. Setton, *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, τ.4, Philadelphia 1984, 1075.
[404] Brummett, *Ottoman Seapower*, 26.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Οθωμανούς. Εάν ο Σουλτάνος επέτρεπε στους Βενετούς εμπόρους να εμπορεύονται στα λιμάνια της Ανατολικής Μεσογείου, η ιταλική πόλη δεν είχε κανένα λόγο να δαπανήσει πόρους για να πολεμήσει τους Οθωμανούς. Έτσι οι Βενετοί υπέγραψαν ειρήνη με τους Οθωμανούς στις 7 Μαρτίου 1573, με την οποία αποποιήθηκαν όλα τα δικαιώματα τους στην Κύπρο και κατέλαβαν μια τεράστια πολεμική αποζημίωση, παραβιάζοντας σαφώς τη συμφωνία με την Ισπανία και τον Πάπα.[405] Ουσιαστικά η αδυναμία της Βενετίας να αντιμετωπίσει τους Οθωμανούς λόγω έλλειψης στρατιωτικών και οικονομικών πόρων, την εξανάγκαζε να αποδεχτεί την απώλεια της Κύπρου, μιας κτήσης μεγάλης σημασίας, με οικονομικές και γεωστρατηγικές συνέπειες, κυρίως όσον αφορά τη βενετική πρόσβαση στο εμπόριο της Μέσης Ανατολής. Ταυτόχρονα, η ανάδυση του ιστορικού καπιταλισμού και η εμπορευματοποίηση της οικονομίας η οποία από τα τέλη του 16ου αιώνα και έπειτα θα εντεινόταν διαρκώς, έφερνε τις ευρωπαϊκές Δυνάμεις σε θέση ανταγωνισμού και παράλληλα την οθωμανική επικράτεια ως χώρο επίτευξης εμπορικών συμφωνιών.

Η Ισπανία, η κυριότερη ναυτική δύναμη, προσπάθησε να αποκαταστήσει κυρίως την εξουσία της στις ακτές της Βόρειας Αφρικής, ενώ, με την Τύνιδα και το Αλγέρι σε οθωμανικά χέρια, εμφανιζόταν μια παρατεταμένη απειλή για τα ισπανικά εδάφη και τη ναυτιλία. Έτσι το 1573 ο Ισπανός Βασιλιάς αποφάσισε να εκστρατεύσει κατά της Τυνίδας και να την κατακτήσει, αλλά ένα χρόνο αργότερα το 1574 ο Κιλίτς Αλή Πασάς *(Kılıç Ali Paşa)*[406] ανακαταλαμβάνει την περιοχή. Ο κύριος στόχος της Ισπανίας δεν ήταν ένας παρατεταμένος πόλεμος με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ένας πόλεμος που θα εξαντλούσε σε μεγάλο βαθμό τους οικονομικούς της πόρους, αλλά οι ασφαλείς επικοινωνίες με τη Βόρεια Αφρική και τη Σικελία. Η ναυμαχία της Ναυπάκτου, η οποία έλαβε χώρα σε μια περίοδο όπου η γεωπολιτική σημασία της Μεσογείου μειωνόταν, απέτυχε να υπονομεύσει την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αφού οι ενωμένες χριστιανικές δυνάμεις πέτυχαν μια τακτική νίκη αλλά η επιτυχία τους αυτή δεν αποδυνάμωσε την κατοχή των Οθωμανών πάνω στις κτήσεις τους. Η νίκη στη ναυμαχία της Ναυπάκτου δεν ήταν εδαφική ούτε όμως μπόρεσε στις επόμενες χρονιές μέσα από την συνέχιση της συνεργασίας των

[405] İnalcik, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία,* 80.

[406] Οθωμανός ναύαρχος, γνωστός και με το παρατσούκλι Ουλούτς *(Uluç)*. Ήταν από την Καλαβρία της Ιταλίας και ονομαζόταν Τζιοβάνι Ντιονίγκι Γκαλένι *(Giovan Dionigi Galeni)*. Το 1520 καθώς πήγαινε στην Νάπολη με σκοπό να γίνει καθολικός ιερέας αιχμαλωτίστηκε από τον Αλγερινό Αλί Αχμέτ Ρέις *(Ali Ahmed Reis)* και ασπάστηκε το Ισλάμ. Το 1548 τίθεται υπό τις διαταγές του Τουργκούτ Ρέις *(Turgut Reis)* και λαμβάνει μέρος σε πολλές σημαντικές εκστρατείες του οθωμανικού στόλου, όπως κατά της Μάλτας και Κύπρου αλλά και άλλων περιοχών ως επικεφαλής μιας από τις μοίρες του στόλου. Στην συντριβή του οθωμανικού στόλου από τις παπικές δυνάμεις στη ναυμαχία της Ναυπάκτου μόνο η μοίρα του Ουλούτς, η οποία αποτελείτο από σαράντα πλοία, κατάφερε να γλιτώσει. Για αυτή του την επιτυχία ο Σελίμ Β΄ τον ονόμασε Κιλίτς που σημαίνει σπαθί και τον έχρησε αρχιναύαρχο του οθωμανικού στόλου και μπεηλέρμπεη του Αλγεριού. Πέθανε στις 25 Ιουνίου το 1587. Βλ. İdris Bostan, "Kılıç Ali Paşa", *TDVİA*, τ.25, 411-412.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

συμμάχων να μετατραπεί σε μια εδαφική νίκη κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έτσι μετά τη ναυμαχία της Ναυπάκτου οι Ισπανοί και οι Οθωμανοί επιδίωξαν μια ειρήνη μεταξύ τους με σκοπό την οικονομική τους ανάκαμψη, αφού οι οικονομικές συνέπειες της μάχης ήταν φανερές και για τις δυο δυνάμεις, εξού και οι διαδοχικές ανακωχές μεταξύ των δυο κρατών, στις 18 Μαρτίου 1577, αργότερα στις 7 Φεβρουαρίου 1578, πιο μετά στις 21 Μαρτίου 1580 και τέλος στις 25 Ιανουαρίου 1581 για τρία χρόνια.[407]

Η αποτυχία στην Μάλτα και η ήττα στην Ναύπακτο έβαλαν τέλος στα σχέδια των Οθωμανών για μια αποφασιστική εκστρατεία κατά της Ιταλίας, αλλά με την ανακατάληψη της Τυνίδας η Βόρεια Αφρική άνηκε πλέον στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι μεγάλες δαπάνες ενός πολέμου για τον έλεγχο της θαλάσσιας περιοχής της Μεσογείου, που διήρκησε σχεδόν ένα αιώνα, μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Ισπανίας, οδήγησαν το 1577 στην συμφωνία εκεχειρίας μεταξύ του Οθωμανού Σουλτάνου Μουράτ Γ΄ *(Murâd III)*[408] και του Βασιλιά της Ισπανίας Φίλιππου Β΄, ενώ το 1580 οι δυο πλευρές υπόγραψαν συνθήκη ειρήνης με μια ηρεμία να επικρατεί πλέον στην Μεσόγειο.[409] Το 1585 η οικονομική κρίση εμφανίζεται και στον μουσουλμανικό κόσμο. Τα υπέρογκα ποσά για την αναδόμηση του στόλου είχαν αυξήσει τους φόρους της αυτοκρατορίας. Η εισροή χρυσού και ασημιού από την Αμερική συνέβαλαν σαφώς στην ύφεση της οθωμανικής οικονομίας.[410] Η άνοδος των τιμών στις αρχές του 16ου αιώνα θα συνεχιστεί και μέχρι το τέλος του αιώνα. Πιο συγκεκριμένα μεταξύ των ετών 1520-1550 οι τιμές διπλασιάστηκαν ενώ μεταξύ των ετών 1550-1600 διπλασιάστηκαν ξανά. Το γεγονός αυτό οφείλεται και στην ανακάλυψή της Αμερικής από την οποία συρρέουν άφθονα τα πολύτιμα μέταλλα χρυσός και ασημί, αλλά και στις μεγάλες δαπάνες των κρατών για την κάλυψη των αναγκών μιας σειράς πολέμων μεταξύ τους.[411]

Ήδη από τις αρχές του 16ου αιώνα η ανακάλυψη του νέου κόσμου από τους Δυτικούς και η συνεχής εισροή πολύτιμων μετάλλων προς την Ευρώπη, όπως και το άνοιγμα νέων θαλάσσιων εμπορικών οδών, θα επιφέρουν στα Δυτικά κράτη μεγάλα και σημαντικά

---

[407] Jean Carpentier, Lebrun François (επιμ.), *Ιστορία της Μεσογείου*, Αθήνα 2009 (μτφ. Δημήτρης Π. Κωστελένος), 242.

[408] Ο δωδέκατος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γεννήθηκε στις 4 Ιουλίου 1546. Ο πατέρας του ήταν ο Σελίμ Β΄ και η μητέρα του η ενετικής καταγωγής Νουρμπανού Σουλτάνα *(Nurbanu Sultan)*. Το 1557 έγινε σαντζάκμπεης της Καραμανίας και το 1558 της Άκσεχιρ *(Akşehir)*. Στην συνέχεια έγινε σαντζάκμπεης του Σαρουχάν *(Saruhān)*. Στις 15 Δεκεμβρίου 1574 στέφεται ο νέος Σουλτάνος της αυτοκρατορίας. Η διακυβέρνηση του Μουράτ Γ΄ ήταν μια εποχή οικονομικής πίεσης για το οθωμανικό κράτος λόγω της ανακάλυψης του Νέου Κόσμου από τους Δυτικούς. Πέθανε στο παλάτι του στις 16 Ιανουαρίου 1595, σε ηλικία 49 ετών πιθανώς εξαιτίας στοματικής ασθένειας. Βλ. A. H. De Groot, "Murād III", *EI*^{2}, τ.7, 595-597.

[409] Hattendorf, *Naval Policy*, 19.

[410] Crowley, *Empires of the Sea*, 296.

[411] Berstein Serge, Milza Pierre, *Ιστορία της Ευρώπης, Από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά Κράτη*, τ.1, Αθήνα 1997 (μτφ. Αναστάσιος Κ. Δημητρακόπουλος), 352.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

πλούτη τα οποία δεν μπορούν να παραγνωριστούν. Οι Δυτικές δυνάμεις από τον 17ο αιώνα και έπειτα έχουν να αντιμετωπίσουν στην Ανατολή κυρίως τις άλλες Δυτικές δυνάμεις, αφού η κάθε δύναμη επεδίωκε να αυξήσει την οικονομική και πολιτική της επιρροή στην Ανατολή και κυρίως στα εδάφη της παρακμάζουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΙ 16ου ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ι. Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΑ

1. Η οθωμανική ιστοριογραφία – μια ανασκόπηση

Η ανάδυση της οθωμανικής κουλτούρας και η δημιουργία μιας διευρυμένης και ολοένα πιο διαφοροποιημένης οθωμανικής γραφειοκρατίας από τα τέλη του 15ου αιώνα μέχρι και τα τέλη του 16ου, είχαν ως αποτέλεσμα και τη σταδιακή εξέλιξη της οθωμανικής ιστοριογραφίας. Η οθωμανική ιστοριογραφία ήταν μια συγχώνευση των πολιτισμών και των παραδόσεων που κληροδοτήθηκαν στους Οθωμανούς από τους άλλους λαούς και κυρίως από τα γειτονικά κράτη της αυτοκρατορίας, από όπου οι επιδράσεις ήταν πιο εύκολο να αφομοιωθούν λόγω των πιο συχνών συναναστροφών των Οθωμανών με τους λαούς αυτών των κρατών. Οι επιδράσεις των παλαιότερων και πιο φημισμένων παραδόσεων, όπως των αραβικών, των περσικών, των μογγολικών καθώς και των βυζαντινών είναι εμφανείς στην

οθωμανική ιστοριογραφία.[412] Για παράδειγμα στις αρχές του 16ου αιώνα σχεδόν σε όλους τους κλάδους της οθωμανικής λογοτεχνίας ήταν έντονα εμφανές το στοιχείο της περσικής επιρροής. Οι Οθωμανοί συγγραφείς είχαν μελετήσει κατάλληλα τον περσικό τρόπο γραφής και ήταν πλέον σε θέση να συντάξουν έργα όμοια με αυτά των ποιητών και των πεζογράφων της Περσίας.[413]

Ως επί το πλείστον τα οθωμανικά έργα του 15ου αιώνα αναφέρονται συνήθως στην αρχή της ιστορίας τους στην γενεαλογία του Σουλτάνου Οσμάν *(Osman)*[414] και το όνειρο του για επέκταση της αυτοκρατορίας του. Μέσα από τα έργα τους οι Οθωμανοί χρονικογράφοι προσπαθούν να τονίσουν την θεία έγκριση που υπήρχε στις προσπάθειες του Οσμάν για επέκταση των συνόρων της αυτοκρατορίας του, αφού, όπως είναι γνωστό όλα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν αυστηρά βασισμένα και περιστρέφονταν γύρω από τον ισλαμικό Ιερό Νόμο, σύμφωνα με τον οποίο το Ισλάμ έπρεπε να εξαπλωθεί με κάθε τρόπο σε όλα τα μέρη του κόσμου. Με τον τρόπο αυτό οι Οθωμανοί χρονικογράφοι νομιμοποιούσαν τις ενέργειες και πρακτικές του Οσμάν αλλά και γενικά του εκάστοτε Σουλτάνου απέναντι στον μουσουλμανικό κόσμο της αυτοκρατορίας και μη. Στα τέλη του 15ου αιώνα μάλιστα άρχισε να διαδίδεται και ένας μύθος όσον άφορα την ίδρυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας σύμφωνα με τον οποίο ο Οσμάν κοιμόταν στο σπίτι ενός άγιου ανθρώπου ονόματι Εντέ-Μπαλή *(Edebali)* και είδε το ακόλουθο όνειρο:

> *Είδε ένα φεγγάρι να βγαίνει από τη μια πλευρά του στήθους του άγιου ανθρώπου, και να βυθίζεται στην άλλη. Ένα δέντρο πετάχτηκε τότε από τον αφαλό του και η σκιά του κάλυψε τον κόσμο, κάτω από την σκιά υπήρχαν βουνά και ρυάκια πήγαζαν από τους πρόποδες καθενός βουνού. Μερικοί άνθρωποι έπιναν νερό από κει, άλλοι πότιζαν κήπους, άλλοι έφτιαχναν σιντριβάνια. Όταν ο Οσμάν ξύπνησε, είπε την ιστορία στον άγιο άνθρωπο, που του απάντησε Οσμάν, γιε μου, συγχαρητήρια, γιατί ο Θεός έδωσε το αξίωμα του Αυτοκράτορα σε σένα και στους απογόνους σου, και η κόρη μου η Μαλχούν θα γίνει γυναίκα σου.* [415]

Από την άλλη, οι ευρωπαϊκές πηγές, σε αντίθεση με τις οθωμανικές, έδωσαν έμφαση στο θέμα της καταγωγής των Οθωμανών παρά στη γενεαλογία του Οσμάν, σε μια προσπάθεια τους να δώσουν απαντήσεις για την εμφάνιση του νέου κινδύνου της εποχής,

---

[412] Gabriel Piterberg, *An Ottoman Tragedy, History and Historiography at Play*, Berkeley 2003, 36.
[413] V. L. Menage, "The Beginnings of Ottoman Historiography", Bernard Lewis, M. P. Holt (επιμ.), *Historians of the Middle East*, London 1962, 168-179.
[414] Ο ιδρυτής και ο πρώτος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1299), από τον οποίο προήλθε το όνομα της. Γεννήθηκε στο Θηβάσιο *(Söğüt)* και ήταν γιος του Ερτουγρούλ Γαζή *(Ertuğrul Gazi)*. Απεβίωσε το 1324 κατά την διάρκεια της πολιορκίας της Προύσας *(Bursa)*. Βλ. Halil İnalcık, "Osman I", *TDVİA*, τ. 33, 443-453.
[415] Finkel, *Οθωμανική Αυτοκρατορία 1300-1923*, 28-29.

ενός κινδύνου με διαφορετική θρησκεία και πολιτισμό σε σχέση με τα ευρωπαϊκά Δυτικά κράτη. Δεν πρέπει επίσης να παραγνωρίζεται και το γεγονός πως οι Οθωμανοί πολλές φορές θεωρούνταν από τους Δυτικούς ως θεία τιμωρία για τις αμαρτίες των χριστιανών, μια προσέγγιση η οποία καταδεικνύει και αυτή με την σειρά της το αυστηρό θρησκευτικό πλαίσιο της εποχής.[416] Τόσο η οθωμανική επέκταση όσο και η αδυναμία της Δύσης να ελέγξει την Ανατολική Μεσόγειο, θρησκευτικοποιήθηκαν στην ιστοριογραφία, γεγονός που δημιούργησε ακόμα μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσης ενώ ταυτόχρονα μετέτρεπε τη διαφορετικότητα στους πολιτισμούς σε μέτωπο σύγκρουσης με θρησκευτικό ένδυμα.

Στα τέλη του 16ου αιώνα παρατηρείται μια ιδιαίτερα ποικιλόμορφη οθωμανική ιστοριογραφία η οποία ήταν διαφοροποιημένη σε δύο κύρια πεδία. Το ένα πεδίο ήταν το θεματικό, δηλαδή ο σκοπός και το περιεχόμενο ενός συγκεκριμένου έργου, και το άλλο πεδίο ήταν το υφολογικό και λογοτεχνικό. Επιπρόσθετα, την ίδια περίοδο εμφανίστηκαν και τρεις κύριες κατηγορίες έργων. Η πρώτη κατηγορία αποτελείτο από έργα που περιορίζονταν μόνο στην εξιστόρηση ενός γεγονότος ή μιας βασιλείας, όπως για παράδειγμα τα γκαζαβάτναμε, τα φετίχναμε *(fetihname)*[417] και τα Σουλεϊμάνναμε *(Süleymanname)*.[418] Η δεύτερη κατηγορία ήταν η ιστορία του οίκου του Οσμάν *(Tarih-i Al-i Osman)* γραμμένη σε απλή οθωμανική γλώσσα. Η τρίτη και τελευταία κατηγορία αφορούσε τις παγκόσμιες ιστορίες ανάμεσα στις οποίες αναφερόταν και η οθωμανική ιστορία. Η γλώσσα των ιστοριών αυτών ήταν εκλεπτυσμένη με έντονο το περσικό στοιχείο και οι συγγραφείς τους ήταν ιδιαίτερα μορφωμένοι και συνήθως είχαν λάβει την εκπαίδευση τους στα πιο διάσημα ιεροσπουδαστήρια της αυτοκρατορίας.[419]

Σύμφωνα με την Christine Woodhead η οθωμανική ιστοριογραφία χωρίζεται σε τρείς κύριες περιόδους. Η πρώτη περίοδος ξεκινά από τις απαρχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και φτάνει μέχρι το 1500, η δεύτερη περίοδος από το 1500 μέχρι το 1700 και η τρίτη και τελευταία περίοδος από το 1700 μέχρι και το 1909. Η πρώτη περίοδος μπορεί να χαρακτηριστεί και ως η λιγότερο πλούσια όσον αφορά την συγγραφή χρονικών, με

[416] Cemal Kafadar, *Ανάμεσα σε Δύο Κόσμους, Η Κατασκευή του Οθωμανικού Κράτους*, Αθήνα 2008 (μτφ. Αντώνης Αναστασόπουλος), 76-77. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ανάδυση της οθωμανικής ιστοριογραφίας βλ. Halil Inalcik, "The Rise of Ottoman Historiography", Bernard Lewis, M. P. Holt (επιμ.), *Historians of the Middle East*, London 1962, 152-167.

[417] Ήταν οι επίσημες επιστολές κατά την οθωμανική περίοδο που έκαναν γνωστή την είδηση μιας πολεμικής νίκης ή μιας κατάκτησης και οι οποίες αποστέλλονταν σε διάφορες χώρες και διάφορους ηγεμόνες. Βλ. Hasan Aksoy, "Fetihname", *TDVİA*, τ. 12, 470-472.

[418] Τα έργα που ασχολούνταν με την περίοδο της βασιλείας του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή και περιέγραφαν τις διάφορες πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις της περιόδου. Βλ. Abdurrahman Sağırlı, "Süleymanname", *TDVİA*, τ. 38, 124-127.

[419] Piterberg, *An Ottoman Tragedy*, 38.

εξαίρεση την περίοδο της βασιλείας του Βαγιαζήτ Β΄ (1481-1512), κατά την οποία γράφτηκαν τα περισσότερα χρονικά της πρώιμης οθωμανικής περιόδου. Από το 1500 και μετά παρατηρείται μια ταχεία αύξηση σε όγκο της οθωμανικής ιστοριογραφίας, λόγω και της δυναμικής που δημιουργήθηκε από τις στρατιωτικές και πολιτικές επιτυχίες των Σουλτάνων του 16ου αιώνα, ενός αιώνα γεμάτου με χερσαίες και ναυτικές μάχες, οι οποίες πέραν της έμπνευσης, προσέφεραν στους Οθωμανούς χρονικογράφους ένα πλούσιο φάσμα γεγονότων για την συγγραφή των ιστοριών τους.

Η πολιτική αναταραχή και η απαρχή ενός μετασχηματισμού στις δομές λειτουργίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα τέλη του 16ου και στις αρχές του 17ου αιώνα παράλληλα και με την λιγότερο δραστήρια στάση των Σουλτάνων της περιόδου, που σε αντίθεση με τους προκατόχους τους προτίμησαν μια πιο ήπια επεκτατική πολιτική η οποία δεν περιελάβανε τους συνεχόμενους και ασταμάτητους πολέμους των προηγούμενων περιόδων, οδήγησαν στην ανάπτυξη μιας ιστοριογραφίας βασισμένη κατά κύριο λόγο στο κράτος σε αντίθεση με την δυναστική ιστοριογραφία των προηγούμενων αιώνων. Η νέα αυτή ιστοριογραφία επικεντρωνόταν λιγότερο στους Οθωμανούς Σουλτάνους και περισσότερο στους στρατιωτικούς, διοικητικούς και δικαστικούς υπαλλήλους της αυτοκρατορίας. Επίσης οι Οθωμανοί χρονικογράφοι της περιόδου δεν διστάζουν να διατυπώσουν στα έργα τους την κριτική τους για την διαφοροποίηση στις δομές λειτουργίας του κράτους και να εκφράσουν και τις δικές τους απόψεις για την καθοδική πορεία της αυτοκρατορίας, πράγμα το οποίο αποτελεί μεγάλη καινοτομία για τα δεδομένα της εποχής.[420] Ένας από αυτούς τους ιστοριογράφους είναι και ο Μουσταφά Σελανικί, η ζωή και το έργο του θα αναλυθούν στις επόμενες σελίδες τις εργασίας, ο οποίος δεν δίστασε να αναδείξει και να επικρίνει στην ιστορία του την πτωτική πορεία της αυτοκρατορίας καταγράφοντας τις δικές του απόψεις και επικρίσεις για την καθοδική σύμφωνα με τον ίδιο πορεία του οθωμανικού κράτους.

[420] Christine Woodhead, "Taʾrīkh,", *EI*^{2}, τ. 10, 290-295.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

2. Η περιγραφή του πολέμου ως στοιχείο της ιστοριογραφίας

Με βάση την ανάλυση και την μετάφραση των τεσσάρων οθωμανικών χρονικών που αποτελούν και τις κύριες Οθωμανικές πηγές αυτής της εργασίας *(Tarih-i Selaniki, Tarih-i Peçevi, Solakzade Tarihi, Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs),* η πρώτη διαπίστωση που μπορεί να γίνει με ευκολία είναι πως η περιγραφή των πολεμικών γεγονότων ήταν ύψιστης σημασίας για τους Οθωμανούς ιστοριογράφους του 16ου και 17ου αιώνα. Μέσω της περιγραφής του πολέμου γίνεται κατανοητό πως οι Οθωμανοί ιστοριογράφοι προσπαθούσαν να αναδείξουν την πλευρά τους ως την πιο γενναία και ως αυτή που είχε το δίκαιο και πολεμούσε για αυτό. Με αυτό το τρόπο φυσικά επιδιώκουν να νομιμοποιήσουν τη διεξαγωγή του πολέμου ως αντίδραση στην πολιτική της άλλης πλευράς ενώ προσπαθούν επίσης να δείξουν το στοιχείο αδικίας που βαραίνει την άλλη πλευρά.

Στην προσπάθεια τους αυτή οι Οθωμανοί ιστοριογράφοι υπερτονίζουν και πολλές φορές υπερβάλλουν σε σχέση με τις αδυναμίες και τη σκληρότητα του αντιπάλου, ενώ υποβαθμίζουν τις αδυναμίες και τη σκληρότητα της δικής τους πλευράς. Για παράδειγμα, στο χρονικό του Πίρι Εφέντη, *"Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs"*, του οποίου η μετάφραση αποδίδεται αναλυτικά στην ελληνική γλώσσα σε αυτήν την εργασία, τα οθωμανικά πλοία που προσάραξαν στην περιοχή της Λάρνακας παρομοιάζονται με *«θαλάσσιο κύμα»* που τρέπει σε φυγή τους κατοίκους ή και τα στρατιωτικά σώματα της περιοχής και αναφέρεται ότι:

> *Την εικοστή ένατη μέρα του προαναφερόμενου μήνα έριξαν άγκυρα στο λιμάνι της φημισμένης κωμοπόλεως ονόματος Αλυκής, στην ανατολική πλευρά του νησιού της Κύπρου και άρχισαν να βγαίνουν προς τα έξω με βάρκες λόχοι λόχοι σαν το κύμα της θαλάσσης και οι πανάθλιοι ιερόσυλοι που βρίσκονταν εκεί, την στιγμή που τους είδαν έτρεξαν με φόβο ψυχής και διασκορπίστηκαν στα βουνά και τις πλαγιές.* [421]

Όσον αφορά την θρησκεία οι Οθωμανοί ιστοριογράφοι επικαλούνται συνεχώς τη βοήθεια του Θεού και εντάσσουν τον πόλεμο σε ένα θρησκευτικό πλαίσιο χρησιμοποιώντας τη θρησκεία ως εργαλείο νομιμοποίησης του πολέμου. Οι Οθωμανοί θεωρούν ότι η κατάκτηση του νησιού υποβοηθείται από τον Θεό αφού γίνεται στο πλαίσιο επέκτασης των ορίων του Ισλάμ, χαρακτηρίζοντας πάμπολλες φορές την αντίπαλη πλευρά ως *«άπιστη»,*

[421] "Anılan ayın 29. günü Kıbrıs adasının doğu tarafında Tuzla adıyla ünlü kasabanın limanına demir atıp deniz dalgası misali bölük bölük sandallar ile dışarı çıkmaya başladıklarını, aradaki yere batası kâfirler gördükleri anda can korkusundan dağlara, bayırlara kaçarak darmadağın oldular". Βλ. Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, 125.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

χαρακτηρισμός ο οποίος στοχεύει να αναδείξει τη διαφορετικότητα στη θρησκευτική πίστη, Ισλάμ και Χριστιανισμός. Για παράδειγμα ο Σελανικί στην ιστορία του αναφέρει ότι:

> *…οι καταραμένοι άπιστοι με τα αποτρόπαια έθιμα εν καιρώ ειρήνης άρπαξαν τα άλογα και τα άλλα αγαθά…*[422]

Από την άλλη και ο Πετσεβί με την σειρά του χρησιμοποιεί αυτό τον χαρακτηρισμό στην ιστορία του και δηλώνει ότι:

> *Ξεχνώντας αυτό, ότι προηγουμένως ήταν ένα βιλαέτι που άνηκε στο Ισλάμ και που αργότερα οι ελεεινοί άπιστοι κατέκτησαν...*[423]

Επίσης μέσα από την ανάλυση αυτών των τεσσάρων χρονικών φαίνεται ότι επιστρατεύονται όλα τα επίθετα που θα μπορούσαν να προσδώσουν μειωτικά χαρακτηριστικά στους άντρες της αντίπαλης πλευράς, σε μια προσπάθεια ανάδειξης της κατώτερης κατάστασης που εκπροσωπούν. Οι Οθωμανοί χρονικογράφοι μέσα από τα κείμενα τους χαρακτηρίζουν τους Δυτικούς *«ιερόσυλους - kâfir», «προδότες - hain», «γρουσούζηδες - uğursuz», «καταραμένα άτομα και φοβισμένα γουρούνια - lânetli herifler ürkek domuzlar», «βλάσφημους - küffâr»* και *«καταραμένους - melâʿîn».* Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε πως και στις Δυτικές πηγές γράφτηκαν διάφοροι μειωτικοί χαρακτηρισμοί για τους Οθωμανούς. Για παράδειγμα, οι Δυτικοί χαρακτηρίζουν τους Οθωμανούς *«σκύλους», «βάρβαρους», «άπιστους»,* χαρακτηρισμοί οι οποίοι στοχεύουν να αναδείξουν τη διαφορετικότητα στη θρησκευτική πίστη, Ισλάμ και Χριστιανισμός, αλλά επίσης να καταδείξουν την έλλειψη πολιτισμένης συμπεριφοράς. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Δυτικές πηγές που δημοσιεύθηκαν από την Αικατερίνη Κουμαριανού αναφέρουν:

> *Ας είναι ευλογημένο το όνομα του Κυρίου που με την παρουσία αυτού του αγίου μάρτυρα στον παράδεισο και δια των ικεσιών του, γρήγορα του πρόσφερε εκδίκηση έναντι εκείνων των σκυλιών, αφού μετά από λίγο με θαυμαστό τρόπο συνέτριψε την αρμάδα τους, παρέχοντας στους χριστιανούς νίκη τόσο διακεκριμένη και αιώνια.*[424]

Επίσης ο Αντόνιο Μαρία Γκρατζιάνι *(Antonio Maria Graziani)*, στο βιβλίο του *«Ο Πόλεμος της Κύπρου» (De Bello Cyprio) αναφέρει*,

> *Οι βάρβαροι, όταν τους συσπειρώνει ο φόβος, ρίχνονται στη μάχη με λύσσα.*[425]

---

[422] "…melâʿîn-i bî-dîn bed-âyîn ṣulḥ üzere iken atları ve sâʾir metâʿı żabṭ êdüp…". Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 100.
[423] "Fehv-i haẕâ sâbîqan bir vilâyet dâr-ı İslâmdan olub baʿde zemân küffâr-ı ḫâk-sâr müstevlî olub..." Βλ. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 486.
[424] Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα,* 128.
[425] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 175.

Οι άπιστοι άρχισαν τότε να κάνουν θόρυβο, ειδοποιώντας τους δικούς τους για την νίκη τους.[426]

Εν κατακλείδι, μέσα από την σύγκριση των οθωμανικών και Δυτικών πηγών σε σχέση με την περιγραφή του πολέμου της Κύπρου, είναι εύκολα αντιληπτό το γεγονός ότι υπάρχει μια συνεχής προσπάθεια από την ιστοριογραφία των δύο πλευρών να αναδείξουν την πλευρά τους ως την πιο γενναία και ως αυτή που υπερασπιζόταν το δίκαιο. Οι δύο αντιμαχόμενες παρατάξεις επιδιώκουν να νομιμοποιούν τη διεξαγωγή του πολέμου ως αντίδραση στην πολιτική της άλλης πλευράς ενώ προσπαθούν συνειδητά να επιρρίψουν ευθύνες στην αντίπαλη πλευρά. Μέσα από αυτού του είδους την ιστοριογραφία οι διοικήσεις των συγκρουόμενων δυνάμεων μπορούσαν να αποκτήσουν μεγαλύτερη νομιμοποίηση των ενεργειών τους τόσο σε σχέση με τον πληθυσμό τους όσο και σε σχέση με τις άλλες δυνάμεις. Όσον αφορά την θρησκεία, τόσο οι οθωμανικές όσο και οι Δυτικές πηγές, επικαλούνται συνεχώς τη χάρη και την βοήθεια του Θεού εντάσσοντας με αυτόν τον τρόπο τον πόλεμο σε ένα θρησκευτικό πλαίσιο, με τη θρησκεία να προβάλλει ως το εργαλείο νομιμοποίησης του πολέμου.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

[426] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 189.

ΙΙ. ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΣΕΛΑΝΙΚΙ - Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

1. Η ζωή και το έργο ενός Οθωμανού ιστοριογράφου

Παρά το γεγονός ότι ο Μουσταφά Σελανικί *(Mustafa Selaniki)*[427] θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της οθωμανικής ιστοριογραφίας, για τον ίδιο τον Σελανικί πολύ λίγες είναι οι πληροφορίες που έχουμε στη διάθεσή μας. Στην πραγματικότητα, δεν έχουμε ακριβείς πληροφορίες για την καταγωγή του και την οικογένειά του, ούτε και για την εκπαίδευσή του και την ιδιωτική του ζωή. Δεν γνωρίζουμε επίσης πότε ακριβώς γεννήθηκε ή σε ποια ηλικία πέθανε. Γνωρίζουμε από τις αναφορές του ίδιου ότι ο πατέρας του πέθανε στη Θεσσαλονίκη και πως ο ίδιος ταυτίζεται με την πόλη αυτή, αφού αναφέρεται στον εαυτό του χρησιμοποιώντας το επίθετο *"Selaniklu" (Θεσσαλονικιός)*, πράγμα το οποίο μπορεί να προϋποθέτει πως ήταν και θεσσαλονικιός.

[427] Για τη ζωή και το έργο του Μουσταφά Σελανικί, βλ. İpsirli (επιμ.), *Tarih-i Selaniki*, τ. 1-2, İpsirli, "Mustafa Selânikî", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 9 (1978) 417-472, Ahmet Refik, *Selaniki*, Istanbul 1933, Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, Bekir Kütükoğlu, "Selānīkī", *EI²*, τ. 9, 126-127, Mehmet İpsirli, "Selânikî Mustafa Efendi", *TDVİA*, τ. 36, 357-359, Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Ankara 1992, (μτφ. Coşkun Üçok) 150-151, Mehmet Yılmaz, "Mustafa Efendi (Selanikî)", *YYOA*, τ. 2, 299-300, Necdet Sakaoğlu, "Selânikî Mustafa Efendi", *DBİA*, τ. 6, 495, Mehmed Cemâleddin, "Müverriḫ Selânîkî", Mehmet Arslan (επιμ.), *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri (Âyîne-i Zurefâ)*, İstanbul 2003, 48, Mehmed Bursalı Tâhir Efendi, "Selânikli Mustafa Efendi", İsmail Özen (επιμ.), *Osmanlı Müellifleri*, τ. 3, Istanbul 1989, 130, Ahmet Refik, *Osmanlı Alimleri ve Sanatkârları*, Istanbul 1997, 27-44, Selcuk Aksin Somel, "Selânikî Mustafa Efendi", *HDOE*, 263, İ. Parmaksızoğlu, "Mustafa Efendi (Selânikî)", *TA*, τ. 24, 495.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ο Μουσταφά Σελανικί φαίνεται να ήταν ένας άνθρωπος με αρκετή εμπειρία στις διάφορες υποθέσεις της οθωμανικής διοίκησης ενώ γνωριζόταν και διατηρούσε καλές σχέσεις με αρκετούς υψηλόβαθμους αξιωματούχους του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Νομοθέτη (1520-1566). Οι ιστορικοί συμφωνούν ότι έζησε τουλάχιστον μέχρι και το 1600, και θα πρέπει να πέθανε σε μεγάλη ηλικία. Διάβαζε πολύ ωραία το Κοράνι, το οποίο ήξερε απέξω, μια συνήθης πρακτική πιστών μουσουλμάνων, και αυτό γίνεται κατανοητό από τις πληροφορίες που δίνει για τις προετοιμασίες της ταφής και για τα σάβανα του Σουλεϊμάν του Νομοθέτη.

Οι πληροφορίες που οι ιστορικοί αντλούν για τη ζωή του Μουσταφά Σελανικί προέρχονται σχεδόν στην ολότητά τους από το ίδιο το έργο του, δηλαδή την ιστορία του. Στο έργο του περιέχονται πολλά στοιχεία για τις επίσημες συναντήσεις του και για τις παρουσίες του σε διάφορα πολεμικά γεγονότα κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Σουλεϊμάν του Νομοθέτη και των διαδόχων του. Επιπρόσθετα, στις αναφορές του για τον εαυτό του μέσα στο έργο του, ο Μουσταφά Σελανικί προσθέτει και τις δικές του απόψεις σε διάφορα θέματα που απασχολούσαν την οθωμανική διοίκηση. Τόσο κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας για την εκστρατεία του Ζίγκετβαρ το 1566, όσο και κατά τη διάρκεια του πολέμου βλέπουμε τον ιστορικό ως ενεργό συμμετέχοντα και παρατηρητή των γεγονότων. Έχοντας μια στενή σχέση με τον νισαντζή *(nişâncı)*[428] Φεριτούν Μπέη *(Ferîdûn Beğ)*[429] και Σοκολού Μεχμέτ Πασά, φαίνεται ότι κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Ζίγκετβαρ του προσφέρθηκε εργασία από αυτούς σε διάφορες προσωρινές θέσεις, χωρίς να γνωρίζουμε ακριβώς σε ποιες αφού ο ίδιος δεν τις προσδιορίζει στην ιστορία του.

Το πρώτο του επάγγελμα που αναφέρεται στο έργο του ήταν ότι ήταν μουκατατζής *(mukataacı)*[430] της Μέκκας και της Μεδίνας *(Haremeyn)*.[431] Τον Απρίλιο του 1580 απολύθηκε από τα καθήκοντα του αλλά το πότε είχε διοριστεί δεν προσδιορίζεται. Ο

[428] Οθωμανός αξιωματούχος, καλλιγράφος του σουλτανικού μονογράμματος. Αρχικά οι Σελτζούκοι αλλά και οι Μαμελούκοι είχαν τους δικούς τους ειδικούς υπαλλήλους για την κατάρτιση του σουλτανικού μονογράμματος, της τούγρας *(tuğra)*. Η θέση αυτή κληρονομήθηκε με όλες τις λεπτομέρειές της από τους Οθωμανούς. Ο Νισαντζής είχε συμπεριληφθεί μεταξύ των πυλώνων της αυτοκρατορίας και εκτός του ότι ήταν καλλιγράφος του Παλατιού είχε αρχικά σημαντικές εξουσίες και μεγάλη επιρροή στις διοικητικές υποθέσεις. Τα κείμενα των νομοθεσιών παρασκευάζονταν στο γραφείο του υπό την εποπτεία του. Η εξουσία του μειώνεται όλο και περισσότερο στην πορεία του χρόνου, το ίδιο και η επιρροή του και στο τέλος οι αρμοδιότητες του περιορίστηκαν μόνο στην προετοιμασία της τούγρας. Βλ. F. Babinger, "Nishāndji", *EI*^{2}, τ. 8, 62.

[429] Προσωπικός γραμματέας του μεγάλου βεζίρη Σοκολού Μεχμέτ Πασά και επικεφαλής του οθωμανικού ανώτατου δικαστηρίου. Τίποτα δεν είναι γνωστό για την καταγωγή του. Το μικρό του όνομα ήταν Αχμέτ. Πέθανε στο γραφείο του από αιμορραγία στις 16 Μαρτίου 1583. Βλ. J. H. Mortdmann, V. L. Menage, "Ferīdūn Beg", *EI*^{2}, τ. 2, 881-882.

[430] Οθωμανός αξιωματούχος υπεύθυνος για τις υποθέσεις εκμίσθωσης φορολογικών προσόδων στο πλαίσιο του συστήματος ενοικίασής τους *(iltizam)*. Βλ. Mehmet Zeki Pakalın, "Mukatacı", *OTDTS*, τ. 2, 578-579.

[431] Όρος που αναφέρεται στις ιερές πόλεις της Μέκκας και της Μεδίνας. Βλ. Ş. Tufan Buzpınar, Mustafa S. Küçükaşcı, "Haremeyn", *TDVİA*, τ. 16, 153-157.

Μπογιαλί Μεχμέτ Πασάς *(Boyalı Mehmed Paşa – Kara Nişancı)*[432] που εκτίμησε το ήθος και την εντιμότητα του, τον διόρισε νταβαντάρη *(dawādār)*[433] του, καθήκον το οποίο κράτησε για τέσσερα χρόνια. Στις 23 Νοεμβρίου 1587 διορίστηκε γραφέας των σιληκτάρηδων *(silahtar)*[434] και ενώ ήταν σε αυτή την θέση διατάχθηκε τον Απρίλιο-Μάιο του 1588 να συμμετάσχει στην εκστρατεία της πόλης Γκαντζά *(Gence)*.[435] Τα νέα της εκστρατείας τα μεταφέρει αυτοπροσώπως ενώ τα νέα που έρχονταν από το κέντρο τα μεταφέρει στηριζόμενος στις πληροφορίες που έφθαναν από την Κωνσταντινούπολη. Προς το τέλος της εκστρατείας, το 1589, γίνεται γραφέας των σπαχήδων *(sipâhî)*[436] και με την επιστροφή όλων των σπαχήδων στην Κωνσταντινούπολη διατάχθηκε και ο ίδιος να επιστρέψει φτάνοντας στην πρωτεύουσα τον Ιούλιο - Αύγουστο του 1589. Κατά την άφιξή του πλήρωσε και τους μισθούς των σπαχήδων. Γενικά ο Σελανικί στην ιστορία του αναφέρει ότι εκτός από τα άλλα του καθήκοντα ήταν σε διάφορες χρονικές στιγμές υπεύθυνος για τη διανομή των μισθών στο στράτευμα.

---

[432] Ήταν Οθωμανός αξιωματούχος, καλλιγράφος του σουλτανικού μονογράμματος. Βλ. Cornell H. Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire, The Historian Mustafa Âli (1541-1600)*, Princeton 1986, 91,97.

[433] Η θέση του νταβαντάρη επινοήθηκε από τους Σελτζούκους και ήταν ο κάτοχος και φύλακας του βασιλικού μελανοδοχείου. Για τους Μπαχρί Μαμελούκους *(Bahrī Mamlūks)* ο νταβαντάρης δεν συγκαταλεγόταν ανάμεσα στους σημαντικούς αξιωματούχους, αλλά για τους Τσερκέζους ήταν ένας από τους σημαντικότερους αρχηγούς του Σουλτανάτου, με τον τίτλο Αρχινταβαντάρης και με ένα αριθμό νταβαντάρηδων κάτω από τις εντολές του. Το γραφείο του νταβαντάρη κατατάσσεται μεταξύ των επτά πιο σημαντικών γραφείων του βασιλείου. Μερικοί νταβαντάρηδες έγιναν και Σουλτάνοι. Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και στην Αυτοκρατορία των Σαφαβιδών ήταν αξιωματούχοι με γραφειακά καθήκοντα στο δικαστήριο. Βλ. D. Ayalon, "Dawādār", *EI*^{2}, τ. 2, 172.

[434] Ένα από τα πιο έμπιστα πρόσωπα του Σουλτάνου στο παλάτι και ο άμεσος υπεύθυνος για αυτόν. Ήταν ο επικεφαλής του οπλοστασίου του στρατού, όπου ήταν αποθηκευμένες οι πανοπλίες και τα όπλα και είχε επίσης μια στρατιωτική μονάδα υπό τις διαταγές του και την ευθύνη της φύλαξης και μεταφοράς του όπλου του Σουλτάνου. Βλ. Shai Har-El, "Silāḥdār", *EI*^{2}, τ. 9, 609-610.

[435] Η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη του Αζερμπαϊτζάν μετά το Μπακού. Βλ. Oktay Efendizâde, "Gence", *TDVİA*, τ. 14, 17-20.

[436] Σύμφωνα με το κλασσικό τιμαριωτικό σύστημα τα φορολογικά έσοδα διαμοιράστηκαν ως τιμάρια στους σπαχήδες που αποτελούσαν και το βασικό σώμα του οθωμανικού στρατού, τους ιππείς. Τα τιμάρια που παραχωρούσε το οθωμανικό κράτος σε ένα αξιωματούχο του, συμπεριελάμβαναν επίσης και τους καλλιεργητές οι οποίοι δούλευαν και ζούσαν εκεί. Ο τιμαριούχος παραχωρούσε στον καλλιεργητή το δικαίωμα επικαρπίας της γης με αντάλλαγμα την πληρωμή συγκεκριμένων φόρων επί της παραγωγής. Το δικαίωμα επικαρπίας της γης ήταν κληρονομικό από πατέρα σε γιο και σε περίπτωση όπου δεν υπήρχε γιος για να το κληρονομήσει παραχωρείτο από το κράτος σε άλλο αξιόλογο πολεμιστή. Ο αγρότης δεν κατέχει την γη, αλλά ούτε και ο τιμαριούχος ο οποίος εισπράττει φορολογικές προσόδους για λογαριασμό του. Η γη ανήκει στο δημόσιο το οποίο προσωποποιείται στον Σουλτάνο, ενώ ο τιμαριούχος διαδραματίζει τον ρόλο μεσάζοντα μεταξύ κράτους και καλλιεργητή. Ο Σουλτάνος παραχωρεί το δικαίωμα είσπραξης φορολογικών προσόδων από την καλλιέργεια των γαιών σε στρατιωτικούς αξιωματούχους, οι οποίοι με τη σειρά τους ως αντάλλαγμα της παραχώρησης αυτής προσφέρουν τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες προς το κράτος κάθε φορά που είναι αναγκαίο. Έτσι το τιμάριο *(timar)* ορίζεται ως το δικαίωμα είσπραξης συγκεκριμένου συνόλου φορολογικών προσόδων από αυτόν στον οποίο παραχωρήθηκε τέτοιο δικαίωμα, δηλαδή τον κύριο του τιμαρίου *(timar sahibi)* και δεν αποτελεί μεταβίβαση της κυριότητας της γης, από την καλλιέργεια της οποίας θα προέλθει το συγκεκριμένο φορολογικό εισόδημα. Ο τιμαριούχος δεν έχει την κυριότητα της γης η οποία παραμένει δημόσια. Βλ. C. E. Bosworth, "Sipāhī", *EI*^{2}, τ. 9, 656-657. Γενικά για το τιμαριωτικό σύστημα βλ. Vera Mutafchieva, *Αγροτικές σχέσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (15ος – 16ος αι.)*, Αθήνα 1990. (μτφ. Ευαγγελία Μπαλτά).

Στις 7 Σεπτεμβρίου 1589 απολύθηκε από τα καθήκοντα του χωρίς λόγο και η θέση του δόθηκε στον Ιμπραήμ Τσελεμπή *(İbrahim Çelebi)*. Μετά από λίγο καιρό όμως ο Ιμπραήμ Τσελεμπή, ο οποίος, όπως λέχθηκε είχε διοριστεί στην θέση του, απολύεται και εξορίζεται με τον Σελανικί να δηλώνει πως ήταν μια θεϊκή τιμωρία εξαιτίας της συκοφαντίας που έγινε στον ίδιο. Ο μεγάλος βεζίρης Κοτζά Σινάν Πασά *(Koca Sinân Paşa)*[437] τον Γενάρη του 1590 κάλεσε τον Σελανικί, που εκείνη την περίοδο δεν κατείχε κάποιο αξίωμα, και του ανάθεσε το καθήκον της υποδοχής και φιλοξενίας της ιρανικής αντιπροσωπείας που θα ερχόταν στην Κωνσταντινούπολη υπό την ηγεσία του Ιρανού πρίγκηπα Χαϊντάρ Μιρζά *(Haydar Mirza)*.[438] Ο Φερχάτ Πασάς *(Ferhad Paşa)*[439] με το διορισμό του στο αξίωμα του μεγάλου βεζίρη στις 4 Ιουλίου 1591, διόρισε τον Σελανικί στην θέση του γραφέα *(ruznameci)*[440] και μετά από λίγο καιρό επιπρόσθετα του δόθηκε και η θέση του γραμματικού της οικονομικής υπηρεσίας *(muhasebeci)*[441] της Ανατολίας.

Όμως μετά την παύση του Φερχάτ Πασά από την θέση του μεγάλου βεζίρη και ο Σελανικί στις 17 Απρίλιου 1592 απολύεται από τη θέση του γραμματικού της οικονομικής υπηρεσίας της Ανατολίας και στη θέση του διορίζεται ο Αλί Τσελεμπή *(Ali Çelebi)*, που με τη μεσολάβηση κάποιων αξιωματούχων του κράτους γλίτωσε από την τιμωρία για αρκετές από τις παλαιότερες κατηγορίες που τον βάραιναν, αφού σύμφωνα με τον Σελανικί είχε κατηγορηθεί για πολλές διεφθαρμένες πρακτικές και για κακόβουλες πράξεις και είχε εξοριστεί στην Κύπρο. Μετά την αδικία αυτή ο Σελανικί εμφανίζεται αρκετά στεναχωρημένος. Λίγες μέρες αργότερα μετά την απόλυση του, στις 29 Απριλίου του 1592,

---

[437] Μεγάλος βεζίρης, στρατιωτικός και πολιτικός. Γεννήθηκε στην Αλβανία το 1520. Αφού πέρασε από διάφορα διοικητικά αξιώματα, όπως μπεηλέρμπεης και άλλα, διορίστηκε κυβερνήτης της οθωμανικής Αιγύπτου το 1567. Στις 15 Αυγούστου του 1568 τέθηκε επικεφαλής στην εκστρατεία κατά της Υεμένης και έμεινε γνωστός στην ιστορία ως *«ο κατακτητής της Υεμένης»*. Το 1574 διέταξε τη μεγάλη εκστρατεία κατά της Τυνίδας που μετά την κατάκτηση της του δόθηκε το επίθετο *«ο κατακτητής της Τυνίδας»*. Κατά τη διάρκεια της ζωής διορίστηκε πέντε φορές μεγάλος βεζίρης (1580, 1589, 1593, Ιούλιο 1595, Νοέμβριο 1595). Πέθανε στις 3 Απριλίου του 1596 και τάφηκε στην Κωνσταντινούπολη. Βλ. F. Babinger, G. David, "Sinân Pasha Khodja", *EI*^{2}, τ. 9, 630-632.

[438] Ανιψιός του Σάχη Αμπάς *(Şah Abbas)* και γιος του δολοφονημένου πρίγκηπα του Ιράν Χαμζά Μιρζά *(Hamza Mirza)*. Στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη ως δέσμευση καλή πίστεως στις διαπραγματεύσεις μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Περσίας. Βλ. Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı – İran Siyâsî Münâsebetleri*, τ.1, İstanbul 1962, 193-198.

[439] Ένας από τους μεγάλους βεζίρηδες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλβανικής καταγωγής. Η ημερομηνία γέννησης του είναι άγνωστη. Στα τέλη του 1582 διορίστηκε μπεηλέρμπεης της Ρούμελης και στη συνέχεια προάχθηκε στο αξίωμα του μεγάλου βεζίρη τον Αύγουστο του 1591. Μια εξέγερση όμως μεταξύ των γενίτσαρων επέφερε απομάκρυνσή από την θέση του τον Μάρτιο ή Απρίλιο του 1592. Αμέσως μετά την αναρρίχηση στο θρόνο του Σουλτάνου Μεχμέτ Γ΄ το 1595, ο Φερχάτ Πασάς έγινε μεγάλος βεζίρης για δεύτερη φορά το Φεβρουάριο του 1595. Η διαμάχη του με τον Κοτζιά Σινάν *(Koca Sinan)* οδήγησε στην παύση του τον Ιούλιο του 1595 και στην εκτέλεση του κατόπιν εντολής του Σουλτάνου τον Οκτώβριο του 1595. Βλ. V. J. Parry, "Ferhād Pasha", *EI*^{2}, τ. 2, 880-881.

[440] Ο όρος αυτός υποδηλώνει τον κρατικό υπάλληλο υπεύθυνο για την καταγραφή των ημερήσιων εσόδων και εξόδων του κεντρικού θησαυροφυλακίου στα ειδικά βιβλία του κράτους, τα κατάστιχα. Βλ. Pakalın, "Ruznameci", *OTDTS*, τ. 2, 62.

[441] Οθωμανός αξιωματούχος υπεύθυνος για την διαχείριση και τον υπολογισμό των οικονομικών του κράτους. Βλ. Pakalın, "Muhasebe-i Umumiye Kanunu", *OTDTS*, τ. 2, 569.

μετά από αίτημα που υπέβαλε στο μεγάλο βεζίρη Σιγιαβούς Πασά *(Siyâvuş Paşa)*[442] συμπεριλήφθηκε στο σώμα των μουτεφέρικα *(müteferrika)*.[443]

Τον Ιανουάριο του 1593 ο κυβερνήτης του Γκιλάν *(Gilan)*,[444] Χαν Αχμέτ *(Han Ahmed)*,[445] έφτασε στη Κωνσταντινούπολη με σκοπό να ζητήσει πολιτική και στρατιωτική στήριξη, αφού ο Σάχης της Περσίας είχε εισβάλει στα εδάφη του και ο Σελανικί διορίστηκε υπεύθυνος για την υποδοχή και φιλοξενία αυτού του σημαντικού επισκέπτη. Τον Αύγουστο – Σεπτέμβριο του 1594 όταν ο γραφέας της αυτοκρατορικής κουζίνας *(Matbah-ı Âmire)*[446] απεβίωσε ο Σελανικί υπέβαλε αίτηση για τη θέση, όμως τελικά η θέση παραχωρήθηκε στον Φεντάι Ισμαήλ *(Fedâî Îsmaîl)* έναν από τους υπαλλήλους που ασχολήθηκαν με τις δαπάνες των κουζινών. Ο Σελανικί αναστατωμένος και λυπημένος από αυτήν την απόφαση υποστήριξε ότι θα έπρεπε να διοριστεί ένας έντιμος ικανός άνθρωπος γνώστης των υποθέσεων της αυτοκρατορικής κουζίνας, ότι οι Σουλτάνοι στο παρελθόν δεν είχαν διορίσει ποτέ έναν υπάλληλο της αυτοκρατορικής κουζίνας στη γραμματεία της και ότι με το διορισμό τέτοιων ανειδίκευτων ανθρώπων σε αυτή τη θέση, σε αντίθεση με την παράδοση, το αυτοκρατορικό θησαυροφυλάκιο είχε περιπέσει σε οικονομικές δυσκολίες.

Το Μάιο του 1596 ο μεγάλος βεζίρης Ιμπραήμ Πασάς *(Damat İbrahim Paşa)*[447] τον διόρισε γραμματικό της οικονομικής υπηρεσίας των βακουφιών *(evkaf muhasebeci)*.[448] Ενώ βρισκόταν σε αυτή την θέση, ο καϊμακάμης *(kaymakâm)*[449] του μεγάλου βεζίρη, Χασάν Πασάς *(Hasan Paşa)*, ανάθεσε στον Σελανικί το καθήκον να κατάσχει τα κτήματα που

---

[442] Μεγάλος βεζίρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ουγγρικής ή κροατικής καταγωγής. Διετέλεσε τρεις φορές μεγάλος βεζίρης την περίοδο της βασιλείας του Σουλτάνου Μουράτ Γ΄, το 1582-1584, το 1586-1589 και το 1592-1593. Παντρεύτηκε με την κόρη του Σελίμ Β΄, την Φατμά Σουλτάνα *(Fatma Sultan)* το 1574. Πέθανε στις 15 Οκτωβρίου του 1602. Βλ. Mahmut Ak, "Siyavuş Paşa, Kanijeli", *TDVİA*, τ. 37, 311-313.

[443] Ένα είδος μιας τάξης υπηρετών που βρίσκονταν στην ακολουθία του Σουλτάνου και των βεζίρηδων. Στην τάξη αυτή επιλέγονταν μόνο επίλεκτα άτομα και δεν είχαν ως καθήκον μια συγκεκριμένη εργασία, αλλά διάφορες δουλειές στο παλάτι. Βλ. Erhan Afyoncu, "Müteferrika", *TDVİA*, τ. 32, 183-185.

[444] Επαρχία του Ιράν. Βλ. Tahsin Yazıcı, "Gilan", *TDVİA*, τ. 14, 68-69.

[445] Kütükoğlu, *Osmanlı – İran*, τ.1, 64.

[446] Ο όρος που χρησιμοποιούσαν οι Οθωμανοί για την κουζίνα του παλατιού. Θεσπίστηκε από τον Σουλτάνο Μωάμεθ Β΄ τον Πορθητή. Βλ. Arif Bilgin, "Matbah-ı Âmire", *TDVİA*, τ. 28, 115-119.

[447] Μεγάλος βεζίρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, βοσνιακής καταγωγής. Παντρεύτηκε με την κόρη του Μουράτ Γ΄ την Αϊσέ Σουλτάνα *(Ayşe Sultan)* το 1586. Διετέλεσε τρεις φορές μεγάλος βεζίρης την περίοδο της βασιλείας του Σουλτάνου Μεχμέτ Γ΄, τον Απρίλιο του 1596, το Δεκέμβριο του 1596 και τον Ιανουάριο του 1599 μέχρι τις 10 Ιουλίου του 1601 όπου και απεβίωσε εξαιτίας μιας αρρώστιας με πυρετό ενώ βρισκόταν στο Βελιγράδι. Βλ. Nezihi Aykut, "Dama İbrâhim Paşa", *TDVİA*, τ. 8, 440-441.

[448] Το οθωμανικό κράτος σύμφωνα και με τις αρχές του Ισλάμ θεωρεί ότι η κυριότητα ενός περιουσιακού στοιχείου το οποίο ανήκει στην κατηγορία των βακουφιών ανήκει στο Θεό. Το βακούφι αποτελεί μια αιώνια κτήση και ο σκοπός ύπαρξής του είναι η φιλανθρωπία. Γι' αυτό και τα περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν σ' ένα βακούφι προστατεύονται από φορολογικές υποχρεώσεις. Σύμφωνα με τον Ιερό Νόμο, βακούφι μπορεί να δημιουργήσει οποιοσδήποτε μουσουλμάνος ή μη μουσουλμάνος υπήκοος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ο σκοπός ίδρυσης του βακουφιού δεν πρέπει να αντιβαίνει τον ιερό νόμο. Βλ. Hacı Mehmet Günay, Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *TDVİA*, τ. 42, 475-486.

[449] Ο τίτλος του καϊμακάμη είχε πολιτικό και στρατιωτικό περιεχόμενο. Στην οθωμανική διοίκηση εκφράζει τον επικεφαλής του καζά *(kaza)* και στο στράτευμα τον αντισυνταγματάρχη. Βλ. Pakalın, "Kaymakam", *OTDTS*, τ. 2, 219.

βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη αυτών που τράπηκαν σε φυγή στην μάχη του Χάτσοβα *(Haçova)*.[450] Με την μεταφορά του Οσμάν Αγά *(Osman Ağa)* αρχιευνούχου του χαρεμιού *(Dârü's-Saʿadde Ağası)*[451] στο αυτοκρατορικό υπουργείο των βακουφιών *(Evkaf-ı Hümayun Nezareti)* την 1 Μαΐου 1598 ο Σελανικί απολύθηκε από τα καθήκοντα του εκεί, αφού η θέση του δόθηκε στον γραφέα του Οσμάν Αγά. Χάρη του ότι βρισκόταν σε αυτήν την θέση δύο χρόνια γνώριζε πολύ καλά την κατάσταση των βακουφιών, τις δυσλειτουργίες στην διοίκηση τους και τις σπατάλες που γίνονταν και για αυτό το λόγο ασκεί έντονη κριτική σε αυτό το θέμα, τονίζοντας πως το επίπεδο της διοίκησης νοσούσε και ότι ο έλεγχος περνούσε από χέρι σε χέρι κάθε τρείς μήνες μέσω της δωροδοκίας, με αποτέλεσμα τα έσοδα να καταλήγουν σε ανάξια και ανίκανα άτομα.

Στις 14 Απριλίου του 1599 διορίστηκε για δεύτερη φορά στη θέση του γραμματικού της οικονομικής υπηρεσίας της Ανατολίας. Η τελευταία πληροφορία που δίνεται στο έργο του σχετικά με την ζωή του είναι η εργοδότηση του σε ένα προσωρινό καθήκον από τον σέιχ-ουλ Ισλάμ Σουνουλλάχ Εφέντη *(Şeyhülislâm Sunʻullâh Efendi)*[452] με σκοπό να ανακοινώσει μια είδηση στον βεζίρη Ιμπραήμ Πασά. Λίγο αργότερα, τα ίχνη του εξαφανίζονται, γεγονός που πιθανότατα να σημαίνει και το θάνατό του. Γενικά ο Μουσταφά Σελανικί κατείχε αρκετές και σημαντικές θέσεις κατά τη διάρκεια της ζωής του στον οθωμανικό διοικητικό μηχανισμό και ανατέθηκαν αρκετά σημαντικά δημοσιονομικά αξιώματα. Αυτό καταδεικνύει ότι ο Σελανικί είχε ένα ευρύ δίκτυο γνωριμιών ανάμεσα στους γραφείς της εφορίας, ενώ η εμπλοκή του στο σύστημα ενοικίασης των φορολογικών προσόδων *(iltizam)*[453] του έδωσε και το προσωνύμιο μουκατατζής. Το γεγονός ότι ο Σελανικί παρουσιάζεται να είναι ενοικιαστής φορολογικών προσόδων, ακόμα και στο πρώιμο στάδιο της εφαρμογής αυτής της φοροεισπρακτικής διαδικασίας, καταδεικνύει ότι ο ίδιος ανήκε στην ομάδα των ανθρώπων με αρκετή οικονομική επιφάνεια.

---

[450] Η μάχη που διεξήχθη στις 24-26 Οκτωβρίου στο Χάτσοβα της Ουγγαρίας (στα ουγγρικά Mezőkeresztes) μεταξύ των οθωμανικών και αυστριακών στρατευμάτων και η οποία έληξε με την νίκη των Οθωμανών. Βλ. Feridun Emecen, "Haçova Meydan Savaşı", *TDVİA*, τ. 14, 546-547.

[451] Ο επικεφαλής όλων των ευνούχων του σουλτανικού χαρεμιού. Βλ. Ülkü Altındağ, "Dârüssaâde", *TDVİA*, τ. 9, 1-3.

[452] Γεννήθηκε το 1553. Το 1569-1570 έγινε μουλαζίμης *(mulāzim)*. Το 1571 διορίστηκε ως δάσκαλος σε μεντρεσέ όπου εργάστηκε εκεί μέχρι το διορισμό του στη θέση του καδή της Προύσας. Το Σεπτέμβριο του 1590 και τον Ιούλιο του 1593 έγινε καζασκέρης *(kādī 'asker)* της Ρούμελης. Τον Οκτώβριο του 1599 έγινε σέιχ-ουλ ισλάμ και πέθανε στην Κωνσταντινούπολη στις 10 Απριλίου 1612. Βλ. R.C. Repp, "Sun' allāh", *EI²*, τ. 9, 873-874.

[453] Στα μέσα του 16ου αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία εφάρμοσε το σύστημα ενοικίασης φορολογικών προσόδων σε ιδιώτες με προθεσμίες. Δηλαδή το κράτος παραχωρούσε σε ενοικίαση στον ψηλότερο προσφοροδότη φορολογικές ενότητες με σκοπό να εισπράξει συντομότερα τα φορολογικά του έσοδα και χωρίς τη δική του εμπλοκή. Αρχικά η ενοικίαση δινόταν με προθεσμία *(tahvil)*, μονοετούς ή και τριετούς διάρκειας, στην συνέχεια όμως καθιερώθηκε το σύστημα παραχώρησης συμβολαίων ισόβιας διάρκειας *(malikane)*. Βλ. F. Müge Çöçek, "Mültezim", *EI²*, τ. 7, 550-551.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η σπουδαιότητα του έργου του και το Tarih-i Selaniki

Η ιστορία του Μουσταφά Σελανικί κατέχει μια μοναδική θέση στην οθωμανική ιστοριογραφία αφού εντάσσει και τον ίδιο του τον εαυτό στην ιστορία του, σε αντίθεση με τα περισσότερα από τα άλλα έργα που γράφτηκαν στα τέλη του 16ου αιώνα, όπου οι συγγραφείς δεν ενσωμάτωναν στο έργο τους τον εαυτό τους και γενικά ο συντάκτης των διαφόρων έργων αυτής της περιόδου φαίνεται να παρέμεινε άγνωστος, τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του 18ου αιώνα. Το μεγάλο και μοναδικό έργο του Σελανικί, η Ιστορία του *(Tarih-i Selaniki)*, περιλαμβάνει τα γεγονότα σε σχέση με το οθωμανικό κράτος που διαδραματίστηκαν κατά τη χρονική περίοδο από το 1563 μέχρι το 1600. Ο Σελανικί κάνει αναφορά και στους τέσσερις Σουλτάνους της περιόδους αυτής, και πιο συγκεκριμένα αναφέρεται στα τελευταία τρία χρόνια του Σουλεϊμάν Κανουνί (1563-1566), στο σύνολο της βασιλείας του Σελίμ Β΄ (1566-1574) και του Μουράτ Γ΄ (1574-1595), καθώς και στα πρώτα πέντε χρόνια του Μεχμέτ Γ' *(Mehmed III)*[454] (1595-1600). Το έργο αυτό, μπορεί να καταγραφεί περισσότερο και ως ένα ημερολόγιο με τα γεγονότα σε σχέση με τους Σουλτάνους και το οθωμανικό κράτος που υπέπεσαν στην αντίληψή του συγγραφέα στο οποίο μπορεί να είχε σκοπό να βασίσει μια επίσημη ιστορία της εποχής του.

Το έργο του αρχίζει με τις καταρρακτώδεις βροχοπτώσεις που σημειώθηκαν το Σεπτέμβρη του 1563 και τελειώνει με τη διαφυγή του Κασίμ Βοεβόδα *(Kâsım Voyvoda)*[455] τον Μάιο του 1600 από το φρουρό που τον κρατούσε φυλακισμένο. Από το τέλος της βασιλείας του Μουράτ Γ΄ και μετά ο Σελανικί καταγράφει τα γεγονότα με περισσότερη λεπτομέρεια. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι στο έργο του ο Σελανικί δίνει ιδιαίτερη προσοχή σε συμβάντα που αφορούν τις ζωές των Σουλτάνων, τα γεγονότα που διαδραματίζονται σε σχέση με αυτούς τόσο εντός όσο και εκτός του παλατιού, τις οικογένειές τους, τις σχέσεις τους με τους ανθρώπους, τα καθήκοντα των υπαλλήλων του

[454] Ο δέκατος τρίτος Σουλτάνος της Οθωμανική Αυτοκρατορίας. Γεννήθηκε στις 20-29 Μαΐου του 1566 και ήταν γιός του Μουράτ Γ' *(Murād III)* και της Σαφιγιέ Σουλτάνας *(Safiyye Sultan)*. Βασίλευσε τα έτη 1595-1603. Στις 24 Δεκεμβρίου του 1583 έγινε σαντζάκμπεης του Σαρουχάν *(Saruhān)* όπου έμεινε σε αυτή τη θέση για έντεκα χρόνια. Την επόμενη μέρα της ανόδου του στο θρόνο το 1595 εκτέλεσε και τα δεκαεννέα του αδέρφια. Η βασιλεία του που εντάσσεται στο μακροχρόνιο πόλεμο με την Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (1593-1606) ήταν καταστροφική, σημαδεμένη από πολιτικές και στρατιωτικές διαταραχές, υψηλό πληθωρισμό και μια επισφαλή κυβέρνηση στην οποία υπήρξαν δώδεκα αλλαγές μεγάλου βεζίρη. Πέθανε ξαφνικά, πιθανότατα μετά από μια καρδιακή προσβολή στις 21 Δεκεμβρίου του 1603. Βλ. S. A. Skilliter, "Mehemmed III", *EI*^{2}, τ. 6, 981-982.

[455] Λέξη σλαβικής προέλευσης με διάφορες σημασίες, όπως αρχηγός και ανώτατος στρατιωτικός διοικητής. Κατά την οθωμανική περίοδο ο βοεβόδας ήταν τίτλος που έφεραν οι διοικητές των σαντζακιών αλλά και οι νομάρχες των εγιαλετιών *(eyalet)*. Οι Οθωμανοί ονόμαζαν βοεβόδες τους ηγεμόνες που διόριζε η Υψηλή Πύλη στη Μολδαβία και στη Βλαχία. Ο τίτλος αυτός υπήρχε μέχρι την περίοδο των μεταρρυθμίσεων *(Tanzimat)*. Βλ. Pakalın, "Voyvoda", *OTDTS*, τ. 3, 598.

παλατιού και τη λειτουργία των διαφόρων τμημάτων του. Αυτό αναδεικνύει το γεγονός ότι ο Σελανικί αντιλαμβανόταν την ιστοριογραφία κυρίως ως εξιστόρηση περιστατικών από τις ζωές των Σουλτάνων ή σημαντικών αξιωματούχων του κράτους ενώ κεντρικό ρόλο στα κείμενά του διαδραματίζει η ζωή στο παλάτι, στο αυτοκρατορικό κέντρο. Εκτός από την αναφορά σε διάφορες τελετές, κοινωνικές εκδηλώσεις και γεγονότα, όπως οι πυρκαγιές, επιδημίες και οι πλημμύρες, ο Σελανικί επίσης αφηγείται ως αυτόπτης μάρτυρας αναλυτικά την εκστρατεία στη πόλη του Ζίγκετβαρ.

Σε αντίθεση με άλλους ιστοριογράφους, που στην προσπάθειά τους να γράψουν το κείμενο τους αντλούσαν πληροφορίες και συμβουλεύονταν άλλες ιστορίες και άλλα έργα, πολλές φορές παραθέτοντας εκτενή αποσπάσματα από αυτά τα έργα κάτι το οποίο ήταν σύνηθες για τους Οθωμανούς ιστοριογράφους της εποχής, ο Μουσταφά Σελανικί φαίνεται να εκμεταλλεύτηκε τις επαφές του με τους υψηλόβαθμους αξιωματούχους του οθωμανικού κράτους για να αντλήσει πληροφορίες. Επιπρόσθετα, και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό εφόσον καταδεικνύει την πρόσβαση που ο Σελανικί είχε στα διάφορα τμήματα του Παλατιού αλλά και τη γνώση του για τη σημασία των εγγράφων, φαίνεται ότι χρησιμοποίησε και επίσημα έγγραφα από το Αυτοκρατορικό Συμβούλιο για ενημέρωσή του. Με όρους της σύγχρονης ιστοριογραφίας μπορεί να θεωρηθεί ότι για το έργο του, ο Μουσταφά Σελανικί διεξήγαγε αρχειακή έρευνα. Αυτό σημαίνει ότι προσδίδει στις πληροφορίες που περιέχονται στο έργο του την εγκυρότητα που του δίνει η τεκμηρίωση των γεγονότων και των αναφορών του σε αρχειακά έγγραφα.

Ένα χαρακτηριστικό του έργου του Μουσταφά Σελανικί που πρέπει να επισημανθεί, είναι ότι δεν καταγράφει απλά τα γεγονότα χωρίς σχολιασμό, αλλά περιλαμβάνει στο έργο του και τις επικρίσεις ή αντιδράσεις σε αυτά τα γεγονότα, και τα σκαμπανεβάσματα της δικής του προσωπικής καριέρας. Αυτό είναι σε γενικές γραμμές ένα κοινό χαρακτηριστικό όλων των χρονικών. Ωστόσο, ο Σελανικί διαφέρει από άλλους ιστορικούς στο ότι όχι μόνο δεν επικρίνει συγκεκριμένα γεγονότα, αλλά επιπλέον σε ειδικά κεφάλαια επισημαίνει τη γενικότερη φθίνουσα πορεία του οθωμανικού κράτους. Σημειώνεται ότι ο Μουσταφά Σελανικί έζησε και έγραψε στο δεύτερο μισό του 16^{ου} αιώνα, μια περίοδο όπου το κλασικό οθωμανικό σύστημα διαφοροποιείται και αρχίζουν οι μεγάλες μεταβολές σε αυτό. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η σταδιακή εγκατάλειψη του κλασικού τιμαριωτικού συστήματος και η υιοθέτηση του συστήματος εκμίσθωσης φορολογικών προσόδων. Όπως αναφέρθηκε ήδη, ο Μουσταφά Σελανικί υπήρξε εκμισθωτής φορολογικών προσόδων, επομένως ήταν ενήμερος για τις μεγάλες αλλαγές που συνέβαιναν στο οθωμανικό κράτος την περίοδο που έγραφε το έργο του.

Ο Σελανικί δεν κατείχε κάποια υψηλή θέση στον οθωμανικό διοικητικό μηχανισμό, αλλά χάρη της μακράς υπηρεσίας του στις διοικητικές υπηρεσίες του οθωμανικού κράτους και τα γραφεία που συνδέονται με αυτές, συνάντησε κορυφαίες προσωπικότητες στην κεντρική διοίκηση της αυτοκρατορίας και κατά συνέπεια είχε την ευκαιρία να μάθει την αληθινή φύση και τις διαδικασίες των υποθέσεων. Επιπρόσθετα, η προσωπική του επαφή με τους υψηλόβαθμους αυτούς αξιωματούχος αποτελούσε γι' αυτόν σημαντική πηγή για τα γεγονότα και τις υποθέσεις που κατέγραφε στο έργο του. Ο Φεριτούν Μπέη, ο Σοκολού Μεχμέτ Πασά, ο Κιζίλ Αχμετλού Μουσταφά Πασάς *(Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa)*, ο Φερχάτ Πασά, ο Κοτζά Σινάν Πασά, ο διάσημος ποιητής Αμπτουλμπακί Εφέντη *(Abdülbâkî Efendi)*[456] ο σέιχ-ουλ Ισλάμ Σουνουλλάχ Εφέντη αναφέρονται στην ιστορία του Σελανικί και δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι ήταν προφορικές πηγές για το ίδιο. Μερικές φορές αναφέρει το όνομα του προσώπου από το οποίο είχε πληροφορίες για ένα συγκεκριμένο γεγονός, αλλά, σε γενικές γραμμές ο Σελανικί δεν αναφέρει το άτομο που του έδωσε προφορικές πληροφορίες αλλά απλώς λέει *«ακούστηκε από αξιόπιστους ανθρώπους και καταγράφτηκε»*. Η άλλη πηγή των πληροφοριών που χρησιμοποιείτο από το Σελανικί ήταν τα επίσημα έγγραφα που ήρθαν στο αυτοκρατορικό ντιβάνι ή που εστάλησαν από εκεί σε διάφορα μέρη της χώρας.

Αν και η ιστορία του Σελανικί είναι μια βασική πηγή για την περίοδο και έχει έτσι μια ιδιαίτερη αξία, φαίνεται ότι δεν είχε χρησιμοποιηθεί ευρέως μέχρι τις αρχές του 18ου αιώνα. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι όμως η ιστορία του Σελανικί ήταν γνωστή και χρησιμοποιείτο ακόμη και κατά το πρώτο μισό του 17ου αιώνα. Ο Σολακζαντέ Μεχμέτ Χεντεμί Τσελεμπί μπορεί να αποδειχθεί ότι χρησιμοποιεί την ιστορία του Σελανικί ως πηγή του, ειδικά για την εποχή του Σουλεϊμάν του Νομοθέτη και Σελίμ Β΄, παραθέτοντας ορισμένα αποσπάσματα με μικρές αλλαγές, αλλά ούτε αυτός ούτε και οι άλλοι ιστοριογράφοι που μπορεί να διάβασαν το έργο του Σελανικί αποδίδουν τις πληροφορίες που αντλούν στο Σελανικί.

[456] Ένας από τους μεγαλύτερους ποιητές της ντιβάν *(divan)* ποίησης. Γεννήθηκε το 1526 και πέθανε το 1600. Ήταν μέλος μιας φτωχής οικογένειας και ο πατέρας του, ο Μεχμέτ Εφέντη *(Mehmed Efendi)*, ήταν μουεζίνης στο Φατίχ τζαμί *(Fatih cami)*. Έμεινε γνωστός με το ψευδώνυμο Μπακί *(Bâkî)*. Βλ. Ezel Erverdi, Mustafa Kutlu, Ismail Kara (επιμ.), "Bâkî, Mahmud Abdülbâkî", *TDEA*, τ.1, 300-303.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

2. Οι συνολικές αναφορές στην Κύπρο

Στο έργο του το Tarih-i Selaniki ο Μουσταφά Σελανικί περιγράφει τα ιστορικά γεγονότα για τη χρονική περίοδο από το 1563 μέχρι το 1600 με χρονολογική σειρά. Όπως και ο Ιμπραήμ Πετσεβί και ο Σολάκζαντε Μεχμέτ Χεμντεμί Τσελεμπί, αναφέρεται περιληπτικά στην εκστρατεία των Οθωμανών για κατάκτηση της Κύπρου, περιγράφοντας σε συντομία τις προετοιμασίες του πολέμου αλλά και τα πολεμικά γεγονότα. Ο Σελανικί, όπως και οι προηγούμενοι χρονικογράφοι που εξετάζονται στην εργασία αυτή, και σε αντίθεση με τον Πίρι Ρέις και το έργο του Το Βιβλίο της Θάλασσας, δεν δίνει καθόλου στοιχεία για τη γεωγραφική θέση του νησιού ούτε για τους κατοίκους του και τον πληθυσμό του, παρά μόνο περιγράφει τα αίτια του πολέμου της Κύπρου καθώς και τις στρατιωτικές προετοιμασίες που έγιναν λίγο πριν την κατάκτηση του νησιού.

Συγκεκριμένα αναφέρεται στην οργή του Σουλτάνου Σελίμ Β΄ (1566-1574) για την κατάσχεση των δώρων του από τους Βενετούς, τα οποία είχαν σταλεί από την Αίγυπτο με προορισμό τον ίδιο, ενώ δίνει πληροφορίες για τη στρατιωτική δύναμη που αναχώρησε για το νησί και αναφέρεται και στο διορισμό του αρχιναύαρχου του οθωμανικού στόλου, του βεζίρη Πιαλή Πασά:

> *Στα τέλη του έτους της Εγίρας (έτος 977), η στάση του αξιοσέβαστου χαλίφη Σουλτάνου Σελίμ Χαν, η προσευχή και η γαλήνη του Θεού να είναι μαζί του, ήταν ότι διόρισε αρχιναύαρχο του αυτοκρατορικού στόλου τον αξιοσέβαστο τρίτο βεζίρη Πιαλή Πασά και μαζί με τον αξιοσέβαστο Καπουδάν Αλή Πασά και με δέκα σαντζάκμπεηδες και με σπαχήδες και αλάμπεηδες στάλθηκαν (στην Κύπρο).*[457]

Στη συνέχεια των αποσπασμάτων για την Κύπρο, ο Σελανικί δίνει πληροφορίες για το ταξίδι των Οθωμανών προς την Κύπρο:

> *Από το κρατικό ναυπηγείο οι ογδόντα τέσσερις γαλέρες και μπαστάρδες εξοπλισμένες με πολλά όπλα, οι οποίες έφεραν τα φημισμένα φανάρια, και οι έμπειροι και αξιοπρεπείς κουρσάροι, με μεγαλοπρέπεια μετέτρεψαν με τα χρωματιστά πανιά την επιφάνεια της θάλασσας σε ανοιξιάτικο στολισμένο κήπο.*[458] *Εκατό είκοσι τέσσερα*

[457] "Hicret-i Nebeviyye'nüŋ -*ṣallâllahü teʿâlâ ʿaleyhi ve sellem*- (sene 977) sâlinüŋ âḫirinde ḥażret-i Ḫalîfeʾ-i zemîn ü zemân Sulṭân Selîm Ḫân Vezîr-i sâliṣ Piyâle Paşa ḥażretlerini Donanma-yı Hümâyûna serdâr êyleyüb Qapûdân ʿAlî Paşa ḥażretleri ile on sancâq-begi sipâhîleriyle ve âlây-begleriyle qoşılub." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 100.

[458] "Tersâneʾ-i ʿÂmire'den seksen dört pâre qadırġa ve başdarda pür yât u yarâq ṭonanub be-nâm fenâr getürür umûr-dîde ve kâr-âzmûde qorşan reʾîsler şevket ü ḥaşmet ile deryâ yüzini reng-â-reng bâdbân ile zînet-i bâġ-ı bahâra döndürdiler." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 100.

πλοία του στόλου, κανονιοφόροι και μαούνες, πλήρως επανδρωμένα με όπλα, αναχώρησαν με ωριμότητα, ενθουσιασμό και μεγαλοσύνη.[459]

Με μια τάση για περισσότερη λεπτομέρεια στα ακριβή γεγονότα, ο Σελανικί καταγράφει την αποβίβαση των οθωμανικών στρατευμάτων στο νησί:

Την εικοστή δεύτερη μέρα του Σαφερούλ-Μουζαφέρ, για την κατάκτηση του νησιού της Κύπρου, ήρθαν και συναντήθηκαν σε ένα μέρος όλα τα πλοία του αυτοκρατορικού στόλου και άραξαν στην φημισμένη τοποθεσία της Αλυκής, όπου έστησαν αποβάθρα και φρουρούσαν από την πλευρά της στεριάς και της θάλασσας με κάθε μέσο τους εχθρούς της πίστης. Αφού καθορίστηκαν από τα πλοία του αυτοκρατορικού στόλου τα πλοία που θα αποβίβαζαν στο νησί το στρατό του Ισλάμ, από την αποβάθρα της Φοινίκης στην στεριά ο στρατός του Ισλάμ κατά ομάδες άρχισε να περνά στις ιδιοκτησίες των απίστων.[460]

Στο ίδιο πλαίσιο, περιγράφει την πολιορκία που υπέστη το κάστρο της Λευκωσίας αλλά και την κατάκτησή του:

Εγκαταστάθηκαν κοντά σε εκείνη την περιοχή που βρισκόταν το ακλόνητο και στιβαρό φημισμένο κάστρο της Λευκωσίας και από κάθε μεριά πολιόρκησαν το προαναφερθέν κάστρο. Φτιάχτηκαν αναχώματα επανδρωμένα με κανόνια και από τις πτέρυγες άρχισαν τα χτυπήματα και οι μάχες και έτσι δεν υπήρχε δυνατότητα βοήθειας προς τους βλάσφημους από τα άλλα κάστρα και μετά από σαράντα τέσσερις μέρες συνεχόμενων ισχυρών χτυπημάτων και μαχών, με τη βοήθεια του Θεού, οι βλάσφημοι φονεύθηκαν και εξαθλιώθηκαν και έγιναν τροφή των λαμπερών σπαθιών και τέτοια μάχη δεν έγινε σε καμία επιδρομή.[461]

Επιπρόσθετα, επισημαίνει το γεγονός της εθελουσίας παράδοσης του κάστρου της Κερύνειας:

---

[459] "Yüz yigirmi dört qıṭʿa donanma gemileri ve ṭob gemileri mavunalar mâl-â-mâl-i pür yât u yarâq kemâl-ı şevket mehâbet ile çıqub ve ʿasker-i İslâm taʿalluqâtları ile vedâʿlaşub velveleʾ-i ṭob u tûfeng ṭâq-ı ʿayyûqa ṭarrâqa şaldı." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 101.

[460] "Ṣaferü'l-muẓafferinüŋ yigirmi ikinci gününde cezîre-i Qıbrıs muqâbelesinde cümle Donanma-yı Hümâyûn gemileri bir yere gelüb mülâqât êdüp ve Ṭuzla nâm mevżiʿe yanaşub iskele qurub ve deryâ ve qara cânibini her vechile düşmen-i dînden nigehbân olub ve Donanma-yı Hümâyûn gemilerinden leşker-i İslâmı cezîreye geçürmege gemiler taʿyîn olunub qaradan Finike iskelesinden fevc fevc ʿasker-i İslâm düşmen-i dîn mülkine geçmege başlayub." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 101.

[461] "Ol maḥalde Laġforsa nâm qalʿa-i metîn ve ḥışn-ı ḥaṣîn qurbunda qonup ve her ṭarafdan qalʿa-i mezbûreyi muḥâṣara êdüb ṭoplar ile meterîsler qurılub qollardan ceng ü âṣûb olmaġa âġâz olunub ve sâʾir qılâʿdan küffâra mededkârlıq êtmege mecâl ü imkân olmayub qırq dört gün mütevâliyen muḥkem ceng ü neberd ile qatl ü qitâlden bi-avnihi teʿâlâ küffâr-ı ḫâk-sâr ṭuʿmeʾ-i şemşîr-i âbdâr oldı ve bu kâr-zâr hiç bir yürüyüşde olmayub." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 102.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Την δεύτερη μέρα αυτής της κατάκτησης το φημισμένο κάστρο της Κερύνειας εθελούσια έστειλε το κλειδί και κάνοντας υπακοή κατακτήθηκε.[462]

Ο Σελανικί παραθέτει επίσης στην ιστορία του και κάποιες πληροφορίες που αφορούν την κατάκτηση του κάστρου της Αμμοχώστου:

Ο γενναιόδωρος αρχιστράτηγος και ο στρατός του Ισλάμ που πολιορκούσαν το κάστρο της Αμμοχώστου, το οποίο βρίσκεται στο νησί της Κύπρου που κατακτήθηκε πριν από αυτό, προέβησαν με κάθε μέσο σε έναν τέτοιο ιερό πόλεμο που δεν είναι δυνατόν να γραφθεί και να αναφερθεί. Ακολούθως φτιάχτηκε λαγούμι και όταν ανατινάχθηκε, τα τείχη και οι πύργοι του κάστρου πέταξαν στον αέρα και πολλά άτομα από τους φημισμένους διοικητές έγιναν μάρτυρες και άνοιξαν φτερά για τους κήπους του παραδείσου, αφήνοντας την ανάμνηση της καλοσύνης τους στον κόσμο αυτό. Αφού ανοίχτηκε ρήγμα στο προαναφερθέν κάστρο, αμέσως όλοι οι άπιστοι που ήταν στα προτειχίσματα στάλθηκαν στην κόλαση από το σπαθί που ανάβλυζε φλόγες.[463]

Τέλος, ο Σελανικί κλείνει με την περιπέτεια των οθωμανικών πλοίων κατά την διάρκεια της επιστροφής τους προς την Κωνσταντινούπολη μαζί με τα λάφυρα του πολέμου:

Σύμφωνα με το θεϊκό δίκαιο τα πολεμικά πλοία και η γαλέρα του Μεχμέτ Πασά καθώς επέστρεφαν και έπλεαν στη θάλασσα, εντελώς στοιβαγμένα με φορτία, πήρε φωτιά το μπαρούτι και πάρα πολλά άτομα από τους στρατιώτες του Ισλάμ και τους αιχμάλωτους σκοτώθηκαν, με το άσχημο νέο να φτάνει στην Κωνσταντινούπολη. Από τα πλοία του αυτοκρατορικού στόλου, ενώ γλίτωσαν δυο καταδρομικά πλοία από τους εκλεκτούς κανονιοφόρους, τα οποία αναχώρησαν μαζί με τον αξιοσέβαστο αξιοπρεπή αρχιστράτηγο, έπεσαν σε τρικυμία και λέχθηκε πως χάθηκαν στη θάλασσα.[464]

---

[462] "Ve bu fetḥiŋ ikinci güni Gizine nâm qalʿanıŋ daḫi irâdetle miftâḥın gönderüb iṭâʿat êtdiklerinden tesḫîr olundı." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 102.

[463] "Ve bundan aqdem feṭḥ olunan cezîre-i Qıbrıs'da Mâġôsa qalʿasın muḥâṣara êden serdâr-ı ekrem ile ʿasker-i İslâm bir vechile ġazâ ü cihâd êtdiler ki taḥrîr ü taqrîr ile ʿiyân u beyân mümkin degildir. Âḫir-i kâr laġm olub barut żarbîyla qalʿanıŋ burc u bârûsı havâya münqalib olduqda ümerâ-i nâmdârdan çok âdem şehîd olub dâr-ı cinâna cenâḥ açub uçdılar ʿâlemde ẓikr-i cemîlleri qaldı. Ez-cümle Malâṭya begi maqbûl Ferhâd Aġa ve ʿAyntâb begi Ayâs Paşa-zâde Süleymân beg ve dîger Ayâs Paşa-zâde ġâzî Maḥmûd beg ve daḫi niceler şehîd oldılar. Ve qalʿa-i mezbûreden gedik açılub anda müteḥaṣṣın olân küffâr bi'l-külliyye şimşîr-i âteş-bâr ile dârü'l-bevâra gönderildi." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 103.

[464] "Qazâ-i ilâhî ile dönüb gelürken deryâda ṭob gemisi ve Meḥmed Paşa qâlyonu tamâm yüklerin ṭutub istif olmuş bârûta âteş degüb ʿasker-i İslâmdan ve üsârâdan mubâlaġa âdem helâk olmaġın İstanbul'a qara ḫaberi geldi ve Donanma-yı Hümâyûn gemileriden serdâr bâ-veqâr ḥażretleriyle maʿân çıqan ṭob gemilerinüŋ güzîdelerinden iki qıṭʿa baṣqın gemiler selâmet yaqasına çıqmış iken furtuna bulub deryâ yedigi muqarrer oldı." Βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 104.

3. Η περιγραφή του πολέμου από τον Μουσταφά Σελανικί

α. Το οθωμανικό κείμενο[465]

(فصهٔ دونمای جزیرهٔ قبریس) جزیرهٔ قبریس فتحنده
پادشاه زمین وزمان حضرت سلطان سلیم خان طال بقاه
شهرزاده لکی حالنده مراد ایدینوب دیار مصردن شکر و پرنج وآت
وبعض تحف ایچون کوندردکلری آدملری فورتنه ایله دریادن
خلاص اولدقده ملاعین بی دین بدآیین صلح اوزره ایکن اتلری
وسائر متاعی ضبط ایدوب شهزاده نك ایدیکی نه دن معلوم دیوب
نیجه اهانتدن صکره ویرمکله طبع همایونده اخذانتقام مقرر
اولدیغندن هجرت نبویه نك صلی الله تعالی علیه وسلم (سنه ۹۷۷)
سالنك آخرنده حضرت خلیفهٔ زمین وزمان سلطان سلیم خان
وزیر ثالث پیاله پاشا حضرتلری دونمای همایونه سردار ایلیوب
قپودان علی پاشا حضرتلری ایله اون سنجاق بکی سپاهیلریله
وآلای بکلریله قوشیلوب وایکی بیك نفر جنکجی یکیچری نفراتی
دخی زغرجی باشیله ترسانهٔ عامره دن سکسان درت پاره قادرغه
وباشدارده پرنات ویراق طوپانوب بنام قنارکتور امور دیده وکارآزموده
قورصان رئیسلرشوکت وحشمتایله دریایو زینی رنکارنك بادبان ایله
زینت باغ بهاره دوندردیلر وسنهٔ مزبوره ذی القعده سنك یکرمنجی

[465] Για τα οθωμανικά κείμενα βλ. Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, Πιο συγκεκριμένα τα αποσπάσματα που αναφέρονται στην Κύπρο βρίσκονται στις εξής σελίδες με τους εξής τίτλους, *«Η ιστορία του στόλου κατά την εκστρατεία στην Κύπρο»* (*Qıṣṣa'-i Donanma-yı Cezîre-i Qıbrıs*), 100-102. *«Η ιστορία του αξιότιμου βεζίρη Αχμέτ Πασά που έγινε αρχιστράτηγος και η Ρούμελη»* (*Qıṣṣa'-i Serdâr Şüden-i Vezîr-i Mükerrem Aḥmed Paşa be-Câníb-i Rûmili*), 102-103. *«Η ιστορία του κάστρου της Αμμοχώστου που έμεινε τελευταίο και το οποίο βρίσκεται κατά μήκος του νησιού της Κύπρου»* (*Qıṣṣa'-i Baqıyye'-i Mâġôsa der- Cezîre-i Qıbrıs*), 103-104.

کونده سعد وقتده بشکطاش اوکندن تیمور قوپاروب سرای عامره
اوکنده الای کوستروب شنلکلر وشادمانلقلر طوپلرین آتدیلر وحضرت
پادشاه کشور کشا درگاه بی نیازه دست نیاز ینی مرفوع ومعلا قیلوب
عسکر اسلام ایمنا کانوا منصور ومظفر واعدای دین هر حالده
مقهور ومدمر اولهلر دیو جمیع مؤمنین نالش وانین ایله خیر دعالر
ایدوب وداعلشد قلرنده ملأ اعلا دن ملائکهٔ حضرت رحمان
آمین دیدیلر بعده وزیر لالا مصطفی پاشا یکرمی کوند نصکره
ذی الحجه بیرام نمازینی بشکطاش جامعنده ادا ایدوب وواجب اولان
قربانلرینی عسکر اسلام حسبة لله ذبح ایلیوب جمله مردان حرب
وقتال آلات جنك وجدال ایله مرتب ومزین اولوب یوز یکرمی
درت قطعه دونمای کیلری وطوب کیلری ماونه لر مالامال پریات
ویراق کمال شوکت ومهابت ایله چیقوب وعسکر اسلام تعلقاتلری ایله
وداعلشوب ولولهٔ طوب وتوفنك طاق صیوقه طراقه صالدی
و یوندن اقدم وزیر ثالث پیاله پاشا وقپودان علی پاشا
کتمشلر ایدی (سنه ۹۷۸)
صفر المظفر ینك یکرمی ایکنجی کونده جزیرهٔ قبریس مقابله سنده
جمله دونمای همایون کیلری بریره کلوب ملاقات ایدوب وطوزله
نام موضعه یناشوب اسکله قوروب ودریاوقره جانبنی هر وجهله
دشمن دیندن نکهبان اولوب ودونمای همایون کیلرندن لشکر
اسلامی جزیره یه کچور مکه کیلر تعیین اولنوب قره دن فتکه
اسکله سندن فوج فوج عسکر اسلام دشمن دین ملکنه کچمکه باشلیوب
اناطولی بکلر بکیسی اسکندر پاشایی وقره مان بکلر بکیسی حسین
پاشایی وسیواس بکلر بکیسی بهرام پاشایی ومرعش بکلر بکیسی
لالا جعفر پاشایی واوغلی مصطفی پاشایی وحلب بکلر بکیسی بهرام
پاشایی باسرهم لشکر اسلام ایله جزیرهٔ مزبوره طوزله سنه کچوردی

اول محلده لغفورسه نام قلعهٔ متین وحصن حصین قربنده قونوب
وهرطرفدن قلعهٔ مزبوره یی محاصره ایدوب طو پلرایله متریسلرقوریاوب
قوللر دن جنك واشوب اولمغه آغاز اولنوب وسائر قلاعدن کفاره
مددکار لق ایتمکه مجال وامکان اولمیوب قرق درت کون متوالیامحکم
جنك ونبر دایله قتل وقتالدن بعونه تعالی کفار خاکسارطعمهٔ
شمشیرآبدار اولدی وبوکارزارهیج بریورو یشده اولمیوب اهل اسلامدن
نیجه لرشربت شهادتی نوش ایدوب دارنعیمه شتابان اولدی وعالم
رویاده احباب طرفنه شهدای اسلام فتح ونصرت معهوده یی
اشارت ایدوب فی الحقیقه اول کون فتح وظفر واقع اولمش حاصل
کلام لشکراسلام بوغزاده بروجهله مال غنایم واسارایه مالك اولدیلر که
هیچ بر تاریخده نه کورلمش ونه ایشدلمشدر (مصراع)
* ممکن اولسه اولوردی فتح و بیان * (نثر) وبوفتحك
ایکنجی کونی کزینه نام قلعه نك دخی ارادتله مفتاحن کوندروب
اطاعت ایتدکلرندن تسخیر اولندی ولب دریاده کمال متانت ایله
مشهوراولان قلعهٔ ماغوسه یت حصانتده اولمغین بکی اولان لعین
کمال غرورواستکبارایله قوت وقدرتنه طیانوب سرفروایتمیوب زار
وزبون اولان اسارای اسلام النلدن عاجز وفرومانده اولمغله بالآخره
عموما عسکراسلام جزیرهٔ مرقومه ده قشلایوب محاصره ایتمك لازم
کلمکین سردار باوقارمصطفی پاشا انده قرار ایلیوب وپیاله پاشاایله
قپودان علی پاشا دونمای همایونی آلوب موسم ایله استانبوله سالمین
وغانمین متوجه اولوب بالصحة والسلامه کلوب داخل اولدیلر
(مصراع) *الدی قبرس آط سن شاه سلیم* (سنه ۹۷۸)
تاریخ فتح واقع اولمشدر

(قصهٔ سردار شدن وزیر مکرم احمد پاشا بجانب روم ایلی) سنهٔ
مزبوره ذی الحجه سنك دردنجی کونی وزیر مکرم احمد پاشا یمن واقبال ایله

قره طرفنه سردار تعیین اولنغین روم ایلی بکلر بکیسی لالاحسین
پاشادخی روم ایلی عسکریله وپیك بشیوز نفر یکیچری والتیوز نفر سلحدار
کتخدا لریله وعلوفه جیان یمین عموما اغالریله عز وشوکت ایله
چیقوب کندیلرووندیك یقالرنده قطور واولکون وبارقلعه لرنده روم
ایلی عسکری باشقه بوربیوب محل مأموره ده ملاقات ایده جك اولدیلر
تنك یرلر اولغین عسکره مضایقه اولمیوب باشقه باشقه یورنمك رأی
اولندی حق سبحانه وتعالی عسکر اسلامك هر برده هر خصوصلرین
شرع شریفه ونصرته مقارن و موفق ایلیه آمین

(قصهٔ بقیهٔ ماغوسه در جزیرهٔ قبرس) وبوندن اقدم
فتح اولنان جزیرهٔ قبریسده ماغوسه قلعه سن محاصره ایدن
سردار اکرم ایله عسکر اسلام بروجهله غزاوجهاد ایتدیلر که
تحریر وتقریر ایله عیان وبیان ممکن دکلدر آخر کار لغم اولوب
باروت ضربیله قلعه نك برج وباروسی هوایه منقلب اولدقده امرای
نامداردن چوق آدم شهید اولوب دار جنانه جناح آچوب اوچدیلر
عالمده ذکر جمیللری قالدی ازجمله ملاطیه بکی مقبول فرهاد اغا
وعینتاب بکی ایاس پاشا زاده سلیمان بك ودیکر ایاس پاشازاده غازی
محمود بك ودخی نیجه لر شهید اولدیلر وقلعهٔ مزبوره دن کدك
اچلیوب اندہ متحصن اولان کفار بالکلیه شمشیر آتشبار ایله دارالبواره
کوندرلدی وبکلری اولان لعین نقض عهد ایله اسارای اسلام
حقنده ابتدیکی اذا وجفا مجازاتی ایچون ابتدا کوزلری اوکنده سرایا
دریسی یوزلدی بعده قلعهٔ مرقومه اولکیدن زیاده متین ومستحکم
یاپدیلوب عسکر بی پایان ایله یات ویراق فراوان قونیلوب مظفر پاشا
بکلربکی نصب وتعیین اولندی وسنجاق بکلری قونلدی وحصارارزی
وکوکللی بلوکی ویکیچری اغاسی قونلدی ودونمانکیلرندن
نه قالدیسه کرك اولمیلری سردار با وقارالوب استانبوله متوجه اولوب

كلوب ترسانهٔ عامره یه داخل اولدیلر (مصراع)

❁ حمد لله بنه الندی حصاری قیرسك ❁ (سنه ١٧٨)

تاریخدر قضای الهی ایله دونوب کلورکن دریاده طوب کیسی ومحمد پاشا قالیونی تمام یوکلرین طوتوب اسنیف اولمش باروته آتش دکوب عسکر اسلامدن واسا رادن مبالغه آدم هلاك اولغین استانبوله قره خبری کلدی ودونمای همایون کیلرندن سردار باوقار حضرتلریله معاچیقان طوب کیلرینك کزیده لرندن ایکی قطعه باصقین کیلرسلامت یقاسنه چیقمش ایکن فورتنه بولوب دریایه یکی مقرر اولدی

β. Η μεταγραφή του κειμένου

Qıṣṣaʾ-i Donanma-yı Cezîre-i Qıbrıs

Cezîre-i Qıbrıs fetḥinde Pâdişâh-ı zemîn ü zemân ḥażret-i Sulṭân Selîm Ḫân ṭâle beqâh şehzâdeligi ḥâlinde murâd êdinüb diyâr-ı Mıṣr'dan şeker ve pirinç ve at ve baʿżı tuḥaf içün gönderdikleri âdemleri furtuna ile deryâdan ḫalâṣ olduqda melâʿîn-i bî-dîn bed-âyîn ṣulḥ üzere iken atları ve sâʾir metâʿı żabṭ êdüp «Şehzâdenüŋ êdigi neden maʿlûm» diyüb nice ihânetden ṣoŋra virmekle ṭabʿ-ı hümâyûnunda âḫẕ-ı intiqâm muqarrer oldıġından Hicret-i Nebeviyye'nüŋ -*ṣallâllahü teʿâlâ ʿaleyhi ve sellem*- (sene 977) sâlinüŋ âḫirinde ḥażret-i Ḫalîfeʾ-i zemîn ü zemân Sulṭân Selîm Ḫân Vezîr-i ṣâliṣ Piyâle Paşa ḥażretlerini Donanma-yı Hümâyûna serdâr êyleyüb Qapûdân ʿAlî Paşa ḥażretleri ile on sancâq-begi sipâhîleriyle ve âlây-begleriyle qoşılub ve iki biŋ nefer cengci yeŋiçeri neferâtı daḫi Zaġarcı-bâşıyla Tersâneʾ-i ʿÂmire'den seksen dört pâre qadırġa ve başdarda pür yât u yarâq ṭonanub be-nâm fenâr getürür umûr-dîde ve kâr-âzmûde qorṣan reʾîsler şevket ü ḥaşmet ile deryâ yüzini reng-â-reng bâdbân ile zînet-i bâġ-ı bahâra döndürdiler. Ve seneʾ-i mezbûre Ẓi'l-qaʿdesiniŋ yigirminci gününde saʿd vaqitde Beşikṭaş öŋünden teymür qoparub Sarây-ı ʿÂmire öŋünde alây gösterüb şenlikler ve şâdmânlıqlar ṭopların atdılar ve ḥażret-i Pâdişâh-ı kişver-güşâ dergâh-ı bî-niyâza dest-i niyâzînı merfûʿ u muʿallâ qılub «ʿAsker-i İslâm innema *kânû* manṣûr u muẓaffer ve aʿdâ-ı dîn her ḥâlde maqhûr ve müdemmer olalar» diyü cemîʿ-i müʾmîn nâliş ü enîn ile ḫayr duʿâlar êdüb vedâʿlaşdıqlarında meleʾ-i aʿlâdan melâʾikeʾ-i ḥażret-i Raḥmân «Âmîn» didiler. Baʿdehû Vezîr Lâlâ Muṣṭafâ Paşa yigirmi günden ṣoŋra Ẓ'il-ḥicce bayram namâzını Beşikṭaş câmiʿinde edâ êdüb ve vâcib olân qurbânlarını ʿasker-i İslâm ḥasbeten-lillah ẕebḥ êyleyüb cümle merdân-ı ḥarb u qıtâl âlât-ı ceng ü cidâl ile müretteb ve müzeyyen olub yüz yigirmi dört qıṭʿa donanma gemileri ve ṭob gemileri mavunalar mâl-â-mâl-i pür yât u yarâq kemâl-ı şevket mehâbet ile çıqub ve ʿasker-i İslâm taʿalluqâtları ile vedâʿlaşub velveleʾ-i ṭob u tûfeng ṭâq-ı ʿayyûqa ṭarrâqa ṣaldı. Ve bundan aqdem Vezîr-i ṣâliṣ Piyâle Paşa ve Qapûdân ʿAlî Paşa gitmişler idi. (Sene 978)

Ṣaferü'l-muẓafferinüŋ yigirmi ikinci gününde cezîre-i Qıbrıs muqâbelesinde cümle Donanma-yı Hümâyûn gemileri bir yere gelüb mülâqât êdüp ve Ṭuzla nâm mevżiʿe yanaşub iskele qurub ve deryâ ve qara cânibini her vechile düşmen-i dînden nigehbân olub ve Donanma-yı Hümâyûn gemilerinden leşker-i İslâmı cezîreye geçürmege gemiler taʿyîn olunub qaradan Finike iskelesinden fevc fevc ʿasker-i İslâm düşmen-i dîn mülkine geçmege başlayub Anaṭolı beglerbegisi İskender Paşa'yı ve Qaraman beglerbegisi Ḥüseyn Paşa'yı ve Sivas beglerbegisi Behrâm Paşa'yı ve Marʿaş beglerbegisi Lâlâ Caʿfer Paşa'yı ve oġlı

Muṣṭafâ Paşa'yı ve Ḥaleb beglerbegisi Behrâm Paşa'yı bi-esrihim leşker-i İslâm ile cezîre-i mezbûre Ṭuzlasına geçürdi. Ol maḥalde Laġforsa nâm qalʿa-i metîn ve ḥışn-ı ḥaşîn qurbunda qonup ve her ṭarafdan qalʿa-i mezbûreyi muḥâṣara êdüb ṭoplar ile meterîsler qurılub qollardan ceng ü âşûb olmaġa âġâz olunub ve sâʾir qılâʿdan küffâra mededkârlıq êtmege mecâl ü imkân olmayub qırq dört gün mütevâliyen muḥkem ceng ü neberd ile qatl ü qitâlden bi-avnihi teʿâlâ küffâr-ı ḫâk-sâr ṭuʿmeʾ-i şemşîr-i âbdâr oldı ve bu kâr-zâr hiç bir yürüyüşde olmayub ehl-i İslâmdan niceler şerbet-i şehâdeti nûş êdüb dâr-ı naʿîme şitâbân oldı ve ʿâlem-i rüʾyâda aḥbâb ṭarafına şühedâ-ı İslâm fetḥ u nuṣret maʿhûdeyi işâret êdüb fil-ḥaqiqa ol gün fetḥ ü ẓafer vâqıʿ olmuş ḥâṣıl-ı kelâm leşker-i İslâm bu ġazâda bir vechile mâl-i ġanâîm ve usârâya mâlik oldılar ki hiç bir târîḫde ne görülmüş ve ne işidilmişdir. (Mışrâʿ)

«Mümkin olsa olurdı fetḥ u beyân» *(neẕr)*

Ve bu fetḥiŋ ikinci güni Gizine nâm qalʿanıŋ daḫi irâdetle miftâḥın gönderüb iṭâʿat êtdiklerinden tesḫîr olundı. Ve leb-i deryâda kemâl-i metânet ile meşhûr olân qalʿa-i Maġosa nihâyet ḥaṣânetde olmaġın begi olân laʿîn kemâl-i ġurûr u istikbâr ile quvvet ü qudretine ṭayanub ser-fürû êtmeyüb zâr u zebûn olân üsârâ İslâm elinden âciz ü furûmânde olmaġla bil-âḫire ʿumûmen ʿasker-i İslâm cezîre-i merqûmede qışlayub muḥâṣara êtmek lâzım gelmegin serdâr-ı bâ-veqâr Muṣṭafâ Paşa anda qarâr êyleyüb ve Piyâle Paşa ile Qapûdân ʿAlî Paşa Donanma-yı Hümâyûnı alup mevsim ile İstanbul'a sâlimîn ü ġânimîn müteveccih olub bil-ṣıḥḥat ves-selâme gelüb dâḫil oldılar. (Mışrâʿ)

«Aldı Qıbrıs aṭasın Şâh Selîm» *(sene 978)*

târîḫ-i fetḥ vâqıʿ olmuşdur.

ANTPEAZ KONKINOZ

Qıṣṣaʾ-i Serdâr Şüden-i Vezîr-i Mükerrem Aḥmed Paşa be-Cânib-i Rûmili

Seneʾ-i mezbûre Zi'l-ḥiccesiniŋ dördünci güni Vezîr-i mükerrem Aḥmed Paşa yümn ü iqbâl ile qara ṭarafına serdâr taʿyîn olmaġın Rûmili beglerbegisi Lâlâ Ḥüseyn Paşa daḫi Rûmili ʿaskeriyle ve biŋ beş yüz nefer yeŋiçeri ve altı yüz nefer silaḥdâr ketḫüdâlarıyla ve ʿulûfeciyân-ı yemîn umûmen aġalarıyla ʿizz ü şevket ile çıqub gitdiler ve Venedîk yaqalarında Qaṭôr ve Ülgûn ve Bâr qalʿalarında Rûmili ʿaskeri başqa yüriyüb maḥall-i meʾmûrede mülâqât êdecek oldılar teng yerler olmaġın ʿaskere müżâyaqa olmayub başqa başqa yürünmek reʾy olundı. Ḥaq sübḥânehû ve teʿâlâ ʿasker-i İslâmıŋ her yerde her ḫuṣûṣların şerʿ-i şerîfe ve nuṣrete muqârin ü muvaffıq êyleye âmin.

ANTPEAΣ KOKKINOΣ

Qıṣṣaʾ-i Baqıyyeʾ-i Mâġôsa der- Cezîre-i Qıbrıs

Ve bundan aqdem feṯḥ olunan cezîre-i Qıbrıs'da Mâġôsa qalʿasın muḥâṣara êden serdâr-ı ekrem ile ʿasker-i İslâm bir vechile ġazâ ü cihâd êtdiler ki taḥrîr ü taqrîr ile ʿiyân u beyân mümkin degildir. Âḫir-i kâr laġm olub barut żarbîyla qalʿanıŋ burc u bârûsı havâya münqalib olduqda ümerâ-i nâmdârdan çok âdem şehîd olub dâr-ı cinâna cenâḥ açub uçdılar ʿâlemde ẕikr-i cemîlleri qaldı. Ez-cümle Malâṭya begi maqbûl Ferhâd Aġa ve ʿAyntâb begi Ayâs Paşa-zâde Süleymân beg ve dîger Ayâs Paşa-zâde ġâzî Maḥmûd beg ve daḫi niceler şehîd oldılar. Ve qalʿa-i mezbûreden gedik açılub anda müteḥaṣṣın olân küffâr bi'l-külliyye şimşîr-i âteş-bâr ile dârü'l-bevâra gönderildi. Ve begleri olân laʿîn naqż-ı ʿahd ile üsârâ-yı İslâm ḥaqqında êtdigi eẕâ ü cefâ mücâzâtı içün ibtidâ gözleri öŋünde ser-â-pâ derisi yüzüldi. Baʿdehû qalʿa-i merqûme evvelkiden ziyâde metîn ü müstaḥkem yapdırılub ʿasker-i bî-pâyân ile yât u yarâq-ı firâvân konılub Muẓaffer Paşa beglerbegi naṣb ü taʿyîn olundı. Ve sancâq begleri qonuldı. Ve ḥişâr erleri ve göŋülli bölügi ve yeŋiçeri aġası qonuldı. Ve donanma gemileriden ne qaldıysa gerek olmayanları serdâr-ı bâ-veqâr alub İstanbul'a müteveccih olub gelüb Tersâneʾ-i ʿÂmire'ye dâḫil oldılar. (Mışrâʿ)

«Ḥamdülillâh yine alındı ḥişârı Qıbrıs'ıŋ»

(sene 978) târîḫdir.

Qazâ-i ilâhî ile dönüb gelürken deryâda ṭob gemisi ve Meḥmed Paşa qâlyonu tamâm yüklerin ṭutub istif olmuş bârûta âteş degüb ʿasker-i İslâmdan ve üsârâdan mubâlaġa âdem helâk olmaġın İstanbul'a qara ḫaberi geldi ve Donanma-yı Hümâyûn gemileriden serdâr bâ-veqâr ḥażretleriyle maʿân çıqan ṭob gemilerinüŋ güzîdelerinden iki qıṭʿa başqın gemiler selâmet yaqasına çıqmış iken furtuna bulub deryâ yedigi muqarrer oldı.

ANTPEAK KOKINOZ

γ. Η μετάφραση του κειμένου

Η ιστορία του στόλου κατά την εκστρατεία στην Κύπρο

Η στάση του αξιοσέβαστου Σουλτάνου Σελίμ Χαν (*Sulṭân Selîm Ḫân*), ας είναι αιώνιος, στην άλωση του νησιού της Κύπρου (*Cezîre-i Qıbrıs*) όταν ήταν πρίγκιπας, ήταν ότι ήταν αποφασισμένος στο αυτοκρατορικό του περιβάλλον μετά από τόση προδοσία να πάρει εκδίκηση, αφού τα άτομα που έστειλαν τη ζάχαρη, το ρύζι, τα άλογα και ορισμένα δώρα που επιθυμούσε από την χώρα της Αιγύπτου, όταν γλίτωσαν από την τρικυμία της θάλασσας, οι καταραμένοι άπιστοι με τα αποτρόπαια έθιμα εν καιρώ ειρήνης άρπαξαν τα άλογα και τα άλλα αγαθά και είπαν από που είναι γνωστό πως ανήκουν στον πρίγκιπα.[466] Στα τέλη του έτους της Εγίρας *(Hicret-i Nebeviyye)*[467] (έτος 977),[468] η στάση του αξιοσέβαστου χαλίφη Σουλτάνου Σελίμ Χαν, η προσευχή και η γαλήνη του Θεού να είναι μαζί του, ήταν ότι διόρισε αρχιναύαρχο του αυτοκρατορικού στόλου τον αξιοσέβαστο τρίτο βεζίρη Πιαλή Πασά και μαζί με τον αξιοσέβαστο Καπουδάν *(Kapudan)*[469] Αλή Πασά *(Ali Paşa) (Kılıç)* και με δέκα σαντζάκμπεηδες *(sancakbeyi)*[470] και με σπαχήδες και αλάμπεηδες *(alaybeyi)*[471] στάλθηκαν (στην Κύπρο).[472] Επίσης οι δύο χιλιάδες πολεμιστές στρατιώτες

[466] Η διαφύλαξη των εμπορικών δρόμων για τα οθωμανικά πλοία και η διατήρηση εύκολης πλεύσης από και προς τις οθωμανικές πια περιοχές της Αιγύπτου, ήταν ο σημαντικότερος λόγος που οδήγησε τους Οθωμανούς να αποφασίσουν την κατάληψη της Κύπρου. Η κατάκτηση της Κύπρου εξασφάλιζε την προστασία των οθωμανικών πλοίων, αφού, κουρσάρικα πλοία των Φράγκων που αγκυροβολούσαν στο νησί, εξορμούσαν κατά των πλοίων που μετέφεραν προμήθειες από Συρία και Αίγυπτο προς την Κωνσταντινούπολη. Ο σημαντικός θαλάσσιος δρόμος Αλεξάνδρειας – Κωνσταντινούπολης δεν ήταν ασφαλής για τα οθωμανικά πλοία όσο η Κύπρος αποτελούσε καταφύγιο κουρσάρων. Οι προμήθειες που τα πλοία αυτά μετέφεραν, ήταν ζωτικής σημασίας για την οικονομία της πρωτεύουσας αλλά και ολόκληρης της αυτοκρατορίας, ενώ, η Συρία και η Αίγυπτος χαρακτηρίστηκαν ως δύο από τις πλουσιότερες οθωμανικές επαρχίες. Βλ. Gazioğlu, *The Turks in Cyprus,* 13, İdris Bostan, «Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı», Ali Ahmetbeyoğlu – Erhan Afyoncu (επιμ.), *Dünden Bügüne Kıbrıs Meselesi*, İstanbul 2001, 11. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει και ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός ο οποίος αναφέρει ότι ένας από τους λόγους που επέβαλλαν την κατάκτηση της Κύπρου και παρουσιάστηκε ως επιχείρημα ενώπιον του Σουλτάνου, ήταν η προστασία των οθωμανικών πλοίων. Βλ. Αρχιμανδρίτης Κυπριανός, *Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου*, Ενετία 1788, 404. [ανατύπωση: Λευκωσία 1933].

[467] Το έτος όπου έγινε η μετοίκηση του Μωάμεθ από την Μέκκα στην Μεδίνα Βλ. Ferit Devellioğlu, "Hicret-i Nebeviyye", *OTAL*, 422.

[468] Το έτος 977 του ισλαμικού ημερολογίου αντιστοιχεί στο έτος 1569 του γρηγοριανού ημερολογίου. Για την μετατροπή των ετών από το ισλαμικό ημερολόγιο στο γρηγοριανό χρησιμοποιείται ο τύπος, *(έτος ισλαμικού ημερολογίου x 0.97023 + 621,57)*.

[469] Τίτλος για τον αρχιναύαρχο του οθωμανικού στόλου. Βλ. J. H. Kramers, "Ḳapudan Pasha", *EI²*, τ.4, 571-572.

[470] Πρόκειται για αξιωματούχο της επαρχιακής διοίκησης και στρατιωτικό, ο οποίος ήταν ο επικεφαλής του σαντζακιού, δηλαδή μίας διοικητικής μονάδας της αυτοκρατορίας. Βλ. J. Deny, M. Kunt, "Sandjaḳ", *EI²*, τ. 9, 11-13.

[471] Αξιωματούχος του οθωμανικού στρατού. Αρχικά ο όρος αυτός καταδείκνυε τους διοικητές της χωροφυλακής που βρίσκονταν στο κέντρο της κάθε επαρχίας. Επίσης παλαιότερα χρησιμοποιείτο και για τους κάτοχους ζιαμετιών. Με το πέρασμα του χρόνου ο αλάμπεης ανήλθε στο αξίωμα του συνταγματάρχη. Βλ. Pakalın, "Alaybeyi", *OTDTS*, τ. 1, 45.

[472] Ο Πιαλή Πασάς με το στόλο είχε αναχωρήσει για την Κύπρο στις 27 Ιουνίου 1570. Βλ. Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα,* 36.

γενίτσαροι *(yeniçeri)*[473] μαζί με τον ζαγαρτζίμπασι *(zağarcıbaşı)*[474], από το κρατικό ναυπηγείο οι ογδόντα τέσσερις γαλέρες και μπαστάρδες *(baştarda)*[475] εξοπλισμένες με πολλά όπλα, οι οποίες έφεραν τα φημισμένα φανάρια, και οι έμπειροι και αξιοπρεπείς κουρσάροι, με μεγαλοπρέπεια μετέτρεψαν με τα χρωματιστά πανιά την επιφάνεια της θάλασσας σε ανοιξιάτικο στολισμένο κήπο. Την εικοστή μέρα του Ζιλκαντέ *(Zilkade)*[476] του προαναφερθέντος έτους, σε μια ευλογημένη ώρα σήκωσαν άγκυρα μπροστά από την Μπεσίκτας *(Beşiktaş)* και μπροστά στο αυτοκρατορικό παλάτι πρόβαλλε το σύνταγμα και τα κανόνια έβαλλαν πανηγυρικά και χαρούμενα. Ο αξιοσέβαστος κοσμοκράτορας Σουλτάνος τέλεσε με μεγαλοπρέπεια με ποιητικά και πεζά λόγια την προσευχή και τις ικεσίες νίκης στο τόπο συνάθροισης και με τη βοήθεια του Θεού, παντού και πάντοτε, ο στρατός του Ισλάμ θα είναι ο θριαμβευτής και οι εχθροί της πίστης νικημένοι και καταστραμμένοι. Όλοι οι πιστοί με βογκητά και στεναγμούς τέλεσαν τις ευλογημένες προσευχές και όταν αποχαιρετίστηκαν, οι αξιοσέβαστοι φιλεύσπλαχνοι άγγελοι από το μέρος όπου συνέρχονταν υμνούσαν λέγοντας «Αμήν». Ακολούθως, μετά από είκοσι μέρες ο αξιοσέβαστος βεζίρης Λαλά Μουσταφά Πασάς, αφού εκπλήρωσε στο τζαμί της Μπεσίκτας την προσευχή του μπαϊραμιού του μηνός Ζιλχίτζε *(Zilhicce)*[477] και αφού έσφαξαν και πρόσφεραν οι στρατιώτες του Ισλάμ τις απαραίτητες θυσίες για χάρη του Θεού, τακτοποιήθηκαν τα πλοία και στολίστηκαν με όλα τα παλικάρια για τη μάχη.[478] Εκατό είκοσι τέσσερα πλοία του στόλου, κανονιοφόροι και μαούνες *(mavuna),*[479] πλήρως επανδρωμένα με όπλα, αναχώρησαν με ωριμότητα, ενθουσιασμό και μεγαλοσύνη. Οι

[473] Στρατιώτης του τουρκικού πεζικού ο οποίος άνηκε σε ειδικό μισθωτό σώμα το οποίο αποτελείτο από εξισλαμισμένους δια της βίας από μικρή ηλικία χριστιανούς. Το στρατιωτικό σώμα των γενίτσαρων ιδρύθηκε από το Σουλτάνο Ορχάν *(Orhan)* το 1331. Για τους γενίτσαρους απαγορευόταν οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα και η δημιουργία οικογένειας. Το σώμα αυτό έμεινε σε λειτουργία μέχρι το 1826 όπου και διατάχθηκε ο ολοκληρωτικός διωγμός τους από τον Σουλτάνο Μαχμούτ Β΄ *(Mahmud II).* Βλ. R. Murphey, "Yeñi Čeri", *EI*^{2}, τ.11, 322-331.

[474] Υψηλόβαθμος αξιωματούχος του λόχου των γενιτσάρων. Βλ. Özcan Abdülkadir, "Zağarcıbaşı", *TDVİA*, τ.44, 75-76.

[475] Πλοίο του οθωμανικού πολεμικού ναυτικού. Έχει μήκος σαράντα τρία-σαράντα εννέα μέτρα και πλήρωμα πεντακόσιους κωπηλάτες, διακόσιους δεκαέξι πολεμιστές και μαζί με τους πυροβολητές και τους υπόλοιπους ναύτες οχτακόσια άτομα αποτελούν το πλήρωμα αυτού του πολεμικού πλοίου. Κάθε κουπί του πλοίου τραβιέται από πέντε-εφτά άτομα. Έχει τρία φανάρια και τα κουπιά και η σημαία του έχουν πράσινο χρώμα. Βλ. Kara, *Türk Deniz*, 69-70.

[476] Ο εντέκατος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου. Βλ. Devellioğlu, "Zi'l-ka'de", *OTAL*, 1384.

[477] Ο δωδέκατος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου. Βλ. Devellioğlu, "Zi'l-hicce", *OTAL*, 1384.

[478] Ο Σελίμ Β΄ είχε αναθέσει στα χέρια του Λαλά Μουσταφά και Πιαλή Πασά την εκστρατεία για την κατάκτηση της Κύπρου. Αρχιστράτηγος διορίστηκε ο Λαλά Μουσταφά Πασάς και ναύαρχος ο Πιαλή Πασάς. Τόσο ο Μουσταφά Πασάς όσο και ο Πιαλή Πασάς ήταν υπέρ του πολέμου σε αντίθεση με τον με τον μεγάλο βεζίρη Σοκολού Μεχμέτ Πασά, ο οποίος πίστευε πως πρέπει να διατηρηθούν φιλικές σχέσεις με την Βενετία. Βλ. Gazioğlu, *The Turks in Cyprus*, 21, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 181.

[479] Πλοίο του οθωμανικού πολεμικού ναυτικού, μεγαλύτερο από την γαλέρα με μήκος πενήντα μέτρα και με δύο ορόφους. Κάθε κουπί τραβιόταν από επτά άτομα και μετέφερε είκοσι τέσσερα κανόνια με πλήρωμα τρακόσιους εξήντα τέσσερις κωπηλάτες και εκατό πενήντα πολεμιστές και μαζί με τους πυροβολητές και τους υπόλοιπους ναύτες όλοι μαζί σύνολο εξακόσια άτομα. Βλ. Kara, *Türk Deniz*, 69.

στρατιώτες του Ισλάμ αποχαιρετίστηκαν με τους συγγενείς τους μέσα στα βουητά των κανονιών και των όπλων που εξαπολύαν κρότους στο ζενίθ της δύναμης τους. Προηγουμένως είχαν αναχωρήσει ο τρίτος βεζίρης Πιαλής Πασάς και ο Καπουδάν Αλή Πασάς. (έτος 978)[480]

Την εικοστή δεύτερη μέρα του Σαφερούλ-Μουζαφέρ *(Saferül-muzaffer),*[481] για την κατάκτηση του νησιού της Κύπρου, ήρθαν και συναντήθηκαν σε ένα μέρος όλα τα πλοία του αυτοκρατορικού στόλου και άραξαν στην φημισμένη τοποθεσία της Αλυκής,[482] όπου έστησαν αποβάθρα και φρουρούσαν από την πλευρά της στεριάς και της θάλασσας με κάθε μέσο τους εχθρούς της πίστης. Αφού καθορίστηκαν από τα πλοία του αυτοκρατορικού στόλου τα πλοία που θα αποβίβαζαν στο νησί το στρατό του Ισλάμ, από την αποβάθρα της Φοινίκης στην στεριά ο στρατός του Ισλάμ κατά ομάδες άρχισε να περνά στις ιδιοκτησίες των απίστων. Ο μπεηλέρμπεης *(Beylerbeyi)*[483] της Ανατολίας *(Anadolu)*[484] Ισκέντερ Πασάς *(İskender Paşa)*, ο μπεηλέρμπεης της Καραμανίας *(Karaman)*[485] Χουσεΐν Πασάς *(Hüseyin Paşa)*, ο μπεηλέρμπεης της Σεβάστειας *(Sivas)* Μπερχάμ Πασάς *(Behram Paşa)* και ο μπεηλέρμπεης του Μαράς *(Maraş)* Λαλά Τζιαφέρ Πασάς *(Lala Cafer Paşa)* και ο γιός του Μουσταφά Πασάς *(Mustafa Paşa)* και ο μπεηλέρμπεης του Χαλεπιού *(Haleb)*[486] Μπεχράμ Πασάς, μαζί με όλο το στρατό του Ισλάμ πέρασαν στις Αλυκές του προαναφερθέντος νησιού. Εγκαταστάθηκαν κοντά σε εκείνη την περιοχή που βρισκόταν το ακλόνητο και στιβαρό φημισμένο κάστρο της Λευκωσίας και από κάθε μεριά πολιόρκησαν το

[480] Το έτος 978 του ισλαμικού ημερολογίου αντιστοιχεί στο έτος 1570 του γρηγοριανού ημερολογίου.
[481] Ο δεύτερος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου. Βλ. Kamil M. Yaşaroğlu, "Safer", *TDVİA*, τ.35, 450-451.
[482] Στις 3 Ιουλίου ο οθωμανικός στόλος έφτασε στις Αλυκές, όπου από τα πλοία αποβιβάστηκε μια ομάδα στρατιωτών με σκοπό να κατασκοπεύσει τις θέσεις των Βενετών πριν προχωρήσουν τα στρατεύματα σε γενική αποβίβαση και αφού ελέγχθηκε η περιοχή, στις 4 Ιουλίου οι Οθωμανοί προχωρούν σε γενική απόβαση στο νησί χωρίς καμιά αντίσταση από μέρους των Βενετών. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 204, Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα,* 36, Γάτος, *Διήγησης*, 33, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 141,143.
[483] Αρχικά ήταν ο ανώτερος στρατιωτικός βαθμός και διοικητικός τίτλος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία που με τον καιρό κατέληξε απλά να είναι ένας τιμητικός βαθμός. Η λέξη σημαίνει Μπέης των Μπέηδων, αρχηγός των αρχηγών. Βλ. V. L. Menage, "Beglerbegi", *EI*^{2}, τ.1, 1159-1160.
[484] Η Ανατολία, γνωστή επίσης ως και Μικρά Ασία, είναι η δυτικότερη προέκταση της Ασίας και αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος της σημερινής Τουρκίας. Η περιοχή ορίζεται από τη Μαύρη Θάλασσα στα βόρεια, τη Μεσόγειο Θάλασσα στα νότια και το Αιγαίο Πέλαγος στα δυτικά. Τα ανατολικά και νοτιοανατολικά της σύνορα θεωρούνται εκείνα με τις γειτονικές χώρες Γεωργία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Ιράν, Ιράκ και Συρία. Βλ. F. Taeschner, "Anadolu", *EI*^{2}, τ.1, 461-462.
[485] Η Καραμανία βρίσκεται στην κεντρική Ανατολία, βόρεια της οροσειράς του Ταύρου και νότια του Ικονίου. Είναι η πρωτεύουσα της επαρχίας Καραμάν. Βλ. H. A. Reed, "Ḳarāmān", *EI*^{2}, τ.4, 616-617.
[486] Είναι η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Συρίας και βρίσκεται στις πεδιάδες της βόρειας Συρίας ανάμεσα στους ποταμούς Ευφράτη και Ορόντη. Το Χαλέπι περιήλθε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία την εποχή του Σουλτάνου Σελίμ Α΄. Βλ. J. Sauvaget, "Ḥalab", *EI*^{2}, τ.3, 85-90.

προαναφερθέν κάστρο.[487] Φτιάχτηκαν αναχώματα επανδρωμένα με κανόνια[488] και από τις πτέρυγες άρχισαν τα χτυπήματα και οι μάχες και έτσι δεν υπήρχε δυνατότητα βοήθειας προς τους βλάσφημους από τα άλλα κάστρα και μετά από σαράντα τέσσερις μέρες συνεχόμενων ισχυρών χτυπημάτων και μαχών, με τη βοήθεια του Θεού, οι βλάσφημοι φονεύθηκαν και εξαθλιώθηκαν και έγιναν τροφή των λαμπερών σπαθιών και τέτοια μάχη δεν έγινε σε καμία επιδρομή.[489] Από την κοινότητα του Ισλάμ πολλοί ήπιαν το γλυκό ποτό του μαρτυρίου και έσπευσαν στο παράδεισο και οι μάρτυρες του Ισλάμ έκαναν γνωστή την κατάκτηση και την επιτυχία στους φίλους και στον κόσμο. Πραγματικά εκείνη τη μέρα η κατάκτηση και η νίκη έλαβαν χώρα και με μια κουβέντα ο στρατός του Ισλάμ σε αυτό τον ιερό πόλεμο έγινε ιδιοκτήτης με κάθε τρόπο των λαφύρων και αιχμαλώτων, που σε καμιά ιστορία ούτε συναντήθηκε ούτε ακούστηκε. Στίχος (Mısrâ)

«Αν ήταν εφικτή η κατάκτηση θα πραγματοποιείτο» Πρόζα (Nesr)

Την δεύτερη μέρα αυτής της κατάκτησης το φημισμένο κάστρο της Κερύνειας εθελούσια έστειλε το κλειδί και κάνοντας υπακοή κατακτήθηκε.[490] Οι καταραμένοι γεμάτοι αλαζονεία και περηφάνεια, οι οποίοι στηρίζονταν στην δύναμη και την ισχύ του φημισμένου και στερεού κάστρου της Αμμοχώστου με την μεγίστου βαθμού στερεά οχύρωση, που το καθιστούσε απόρθητο και το οποίο βρισκόταν δίπλα από την θάλασσα, δεν έκαναν υπακοή.[491] Οι εξαντλημένοι μουσουλμάνοι αιχμάλωτοι που βρίσκονταν στα χέρια τους ήταν

[487] Οι Οθωμανοί διοικητές μετά από συνεχόμενες συζητήσεις που είχαν μεταξύ τους, είχαν αποφασίσει ότι έπρεπε να επιτεθούν πρώτα στην Λευκωσία, γιατί σύμφωνα με αυτούς θα ήταν πιο εύκολη η κατάληψη της σε σχέση με την Αμμόχωστο, αφού είχαν πληροφορηθεί πως εντός της πόλης υπήρχε ανεπαρκείς στράτευμα και έλλειψη πολεμοφοδίων. Επίσης έπαιξε σημαντικό ρόλο και το γεγονός πως ήταν γενικά πιο πλούσια πόλη από την πόλη της Αμμοχώστου και έτσι θα ικανοποιείτο πλήρως ο οθωμανικός στρατός από την λεία που θα έβρισκε εντός της πόλης. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 208, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 155.

[488] Οι Οθωμανοί με την άφιξη τους στις 25 Ιουλίου στην Λευκωσία άρχισαν αμέσως τις διεργασίες για την πολιορκία της πόλης. Είχαν κατασκευάσει τέσσερα οχυρά απέναντι από τους κύριους προμαχώνες της πόλης (Ποδοκάταρου, Κωνστάντζο, Τριπόλεως, Νταβίλα) και τους κανονιοβολούσαν συνεχώς και έντονα. Βλ. Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 966-967, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 209-210, 217-218, Παπαδόπουλλος, "Ο θρήνος της Κύπρου", 26.

[489] Μετά από έντονες μάχες μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων παρατάξεων που κράτησαν περίπου ενάμιση μήνα, οι Οθωμανοί πραγματοποιούν στις 9 Σεπτεμβρίου γενική έφοδο και καταλαμβάνουν την πόλη της Λευκωσίας και στην συνέχεια επιδίδονται στην λεηλασία των θησαυρών της πόλης. Βλ. Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 185,189,191, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 224-226, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 979-984, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 193.

[490] Ο Λαλά Μουσταφά Πασάς απαίτησε με επιστολή του που έφτασε στην πόλη στις 15 Σεπτεμβρίου, την παράδοση του κάστρου της Κερύνειας διαφορετικά θα είχαν και αυτοί την τύχη των κατοίκων της Λευκωσίας. Οι υπερασπιστές του κάστρου, παρά τις προτροπές του Βραγαδίνου να πολεμήσουν για να κερδίσουν χρόνο αφού ο χριστιανικός στόλος σύντομα θα έφτανε στο νησί, γνωρίζοντας ότι ήταν ανίκανοι να αμυνθούν ακόμη και στην πιο μικρή έφοδο, αποφάσισαν στις 18 Σεπτεμβρίου να παραδώσουν το κάστρο στο Λαλά Μουσταφά Πασά, ο οποίος τους είχε υποσχεθεί ότι θα τους χαρίσει τη ζωή τόσο σε αυτούς όσο και στα παιδιά και στις γυναίκες τους και ότι θα τους έστελνε στη Κρήτη. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 226-228.

[491] Στις 10 ή 11 Σεπτεμβρίου έφτασε στην πόλη της Αμμοχώστου ο απεσταλμένος του Μουσταφά Πασά, ο οποίος έφερε μαζί του σε ένα δίσκο την κεφαλή του αντιστράτηγου του βασιλείου Νικόλαου Δάνδολου, και παρέδωσε επιστολή με την οποία ο Μουσταφά Πασάς ζητούσε να του παραδοθεί φιλικά η πόλη της Αμμοχώστου αλλιώς οι υπερασπιστές τις θα είχαν την ίδια τύχη με τους υπερασπιστές της πόλη της

ανήμποροι και αδύναμοι. Μετά όλος ο στρατός του Ισλάμ πέρασε το χειμώνα στο προαναφερθέν νησί αφού έπρεπε να το πολιορκήσουν και ο αξιοπρεπής αρχιστράτηγος Μουσταφά Πασάς αμέσως πήρε την απόφαση και ο Πιαλή Πασάς με το Καπουδάν Αλή Πασά πήραν τον αυτοκρατορικό στόλο και με τον καιρό επέστρεψαν σώοι και θριαμβευτές στην Κωνσταντινούπολη και έφτασαν με ασφάλεια και γεροί και ενσωματώθηκαν (στο αυτοκρατορικό ναυπηγείο).[492] Στίχος (Mısrâ)

«Ο κατακτητής του νησιού της Κύπρου Σουλτάνος Σελίμ» (έτος 978)

Η ιστορική κατάκτηση πραγματοποιήθηκε.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Λευκωσίας. Το αίτημα απορρίφθηκε ασυζήτητη από τους διοικητές της πόλης. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 226, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 199, Γάτος, *Διήγησης*, 37, Gazioğlu, *The Turks in Cyprus*, 49.

[492] Ο Μουσταφά Πασάς στις 8 Οκτωβρίου γνωρίζοντας πως ο χειμώνας πλησιάζει, έλυσε την πολιορκία της Αμμοχώστου και διέταξε μέρος του στόλου του να επιστρέψει και να ξεχειμωνιάσει στα ασφαλή λιμάνια της Κωνσταντινούπολης. Ο ίδιος όμως με αρκετά στρατεύματα παρέμεινε στην Κύπρο για να ελέγχει την κατάσταση αυτοπροσώπως. Γάτος, *Διήγησης*, 40-41.

Η ιστορία του αξιοσέβαστου βεζίρη Αχμέτ Πασά που έγινε αρχιστράτηγος και η Ρούμελη

Την τέταρτη μέρα του Ζιλχίτζε του προαναφερθέντος έτους ο αξιοσέβαστος βεζίρης Αχμέτ Πασάς *(Ahmed Paşa)* διορίστηκε με ευλογία και ευτυχία αρχιστράτηγος για τις δυνάμεις εδάφους και ο μπεηλέρμπεης της Ρούμελης *(Rumeli)*[493] Λαλά Χουσεΐν Πασάς *(Lala Hüseyin Paşa)* με τους στρατιώτες της Ρούμελης και χίλιους πεντακόσιους πολεμιστές γενίτσαρους και εξακόσιους πολεμιστές εντεταλμένους του σιληκτάρη και ιππείς *(ulûfeciyan),*[494] όλοι με τους αγάδες τους αναχώρησαν με δόξα και τιμή. Οι στρατιώτες της Ρούμελης περπάτησαν ξεχωριστά στα κάστρα Κατόρ *(Kator),* Ουλγκουν *(Ülgün)* και Μπάρ *(Bâr)*, που βρίσκονται στις βενετικές όχθες, αφού επικράτησε η άποψη να περπατήσουν χωριστά στα στενά μέρη για να μην ενοχληθούν οι στρατιώτες και να συναντηθούν στην περιοχή που διατάχθηκε. Ο ύψιστος Θεός, εξαγνισμένος από κάθε ελάττωμα και ανεπάρκεια, να μεταφέρει με το στρατό του Ισλάμ σε κάθε μέρος, σε κάθε δρόμο, τους νόμους του Ισλάμ και με τη βοήθεια του να φτάσουν και να επιτύχουν, αμήν.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

[493] Με τον όρο αυτό περιγράφεται η περιοχή που είναι γνωστή σήμερα σε μας ως Βαλκάνια. Βλ. H. İnalcık, "Rūmeli", *EI*^{2}, τ.8, 607-611.

[494] Δύο λόχοι του οθωμανικού στρατεύματος οι οποίοι συγκροτούνταν από έμμισθους ιππείς. Σύμφωνα με το μέρος που βρίσκονταν στο στρατόπεδο κατά την διάρκεια της εκστρατείας, οι ιππείς που βρίσκονται στα δεξιά έπαιρναν το όνομα ουλουφετζιγάν-ι γεμίν *(ulûfeciyân-ı yemîn)* και οι ιππείς που βρίσκονται στα αριστερά ουλουφετζιγάν-ι γεσάρ *(ulûfeciyân-ı yesâr)*. Βλ. Özcan Abdülkadir, "Ulûfeciyan", *TDVİA*, τ. 42, 126-127.

Η ιστορία του κάστρου της Αμμοχώστου που έμεινε τελευταίο και το οποίο βρίσκεται κατά μήκος του νησιού της Κύπρου

Ο γενναιόδωρος αρχιστράτηγος και ο στρατός του Ισλάμ που πολιορκούσαν το κάστρο της Αμμοχώστου, το οποίο βρίσκεται στο νησί της Κύπρου το οποίο κατακτήθηκε πριν από αυτό,[495] προέβησαν με κάθε μέσο σε έναν τέτοιο ιερό πόλεμο που δεν είναι δυνατόν να γραφθεί και να αναφερθεί.[496] Ακολούθως φτιάχτηκε λαγούμι και όταν ανατινάχθηκε, τα τείχη και οι πύργοι του κάστρου πέταξαν στον αέρα και πολλά άτομα από τους φημισμένους διοικητές έγιναν μάρτυρες και άνοιξαν φτερά για τους κήπους του παραδείσου, αφήνοντας την ανάμνηση της καλοσύνης τους στον κόσμο αυτό. Στο μεταξύ ο αρεστός μπέης της Μαλατίας *(Malatya)* Φερχάντ Αγάς (Ferhad Ağa), ο Σουλεϊμάν Μπέης *(Süleyman Beğ)*, γιος του Αγιά Πασά *(Ayas Paşa)* μπέη της Αϊντάπ *(Ayntâb)*,[497] ο άλλος γιος του Αγιά Πασά ο γαζής *(gâzî)*[498] Μαχμούτ Μπέης συμπεριλαμβανομένων και τόσων άλλων έγιναν μάρτυρες. Αφού ανοίχτηκε ρήγμα στο προαναφερθέν κάστρο, αμέσως όλοι οι άπιστοι που ήταν στα προτειχίσματα στάλθηκαν στην κόλαση από το σπαθί που ανάβλυζε φλόγες.[499] Και αυτοί που έγιναν μπέηδες ορκίστηκαν τον αφανισμό του καταραμένου (Βραγαδίνου) του οποίου πρώτα γδάρθηκε όλο του το δέρμα μπροστά στα μάτια τους, προς εκδίκηση στα βασανιστήρια που έκανε στους μουσουλμάνους αιχμαλώτους. Ακολούθως το προαναφερθέν κάστρο φτιάχτηκε από την αρχή[500] με πολύ ανθεκτική σκληρή οχύρωση και εκεί τοποθετήθηκαν οι ανεξάντλητοι στρατιώτες με τον περίσσιο οπλισμό τους και μπεηλέρμπεης διορίστηκε ο Μουζαφέρ Πασάς. Επίσης τοποθετήθηκαν οι σαντζάκμπεηδες,

[495] Ο Μουσταφά Πασάς αμέσως μετά την κατάκτηση της πόλης της Λευκωσίας εφαρμόζει το οθωμανικό σύστημα στην περιοχή και αφού διόρισε διοικητή της Λευκωσίας τον Μουζαφέρ Πασά, άφησε στην πόλη μια μικρή φρουρά και αναχώρησε με τον στρατό του για την πολιορκία της Αμμοχώστου. Διοικητής της Πάφου ορίστηκε ο Ρετζέπ Μπέης *(Recep bey)* και της Λεμεσού ο Αράπ Αχμέτ Μπέης. Βλ. Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 199, Sahillioğlu, "Osmanlı İdaresinde", 15.

[496] Η πολιορκία της Αμμοχώστου άρχισε στις 22 Σεπτεμβρίου, ημερομηνία όπου όλος ο οθωμανικός στόλος και το πεζικό έφτασαν στην πόλη και την πολιόρκησαν από την ξηρά και την θάλασσα. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 228.

[497] Είναι η σημερινή Γκαζιαντέπ *(Gaziantep)*, που βρίσκεται στην Νοτιοανατολική Ανατολία. Βλ. Hüseyin Özdeğer, "Gaziantep", *TDVİA*, τ. 13, 466-469.

[498] Ο πολεμιστής της πίστης που μάχεται εναντίων όλων των απίστων δηλαδή των μη-Μουσουλμάνων. Επίσης, χρησιμοποιείτο ως τίτλος τιμής στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και δινόταν σε διάφορους Σουλτάνους αλλά και σε υψηλόβαθμους αξιωματούχους του οθωμανικού στρατού οι οποίοι έχουν διακριθεί στη μάχη εναντίων των απίστων. Βλ. I. Mélikoff, "Ghāzī", *EI*^{2}, τ.2, 1043-1045.

[499] Στις 29 Ιουλίου οι Οθωμανοί ανατίναξαν πέντε υπονόμους σε διάφορα σημεία στα τείχη της πόλης και εξαπολύσαν γενική έφοδο, η οποία τελικά θα αποκρουστεί από τους αμυνόμενους προκαλώντας όμως ανεπανόρθωτες ζημιές στα τείχη και μεγάλες απώλειες στους πολιορκημένους. Επίσης την επόμενη μέρα, στις 30 Ιουλίου, οι Οθωμανοί προβαίνουν σε νέα γενική έφοδο, ενώ ο οθωμανικός στόλος ταυτόχρονα εισβάλει στο λιμάνι και βομβαρδίζει την πόλη. Τελικά θα αποκρουστεί και αυτή η επίθεση, εξαντλώντας όμως σχεδόν όλους του πόρους των Βενετών, οι στρατιώτες των οποίων είχαν μειωθεί δραματικά. Βλ. Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1024-1025, Γάτος, *Διήγησης*, 88-92, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα,* 161, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 241.

[500] Οι Οθωμανοί αμέσως μετά το τέλος του πολέμου έσπευσαν να επιδιορθώσουν τα πιο σημαντικά κάστρα του νησιού, δηλαδή αυτό της Λευκωσίας και αυτό της Αμμοχώστου ενώ το κάστρο της Πάφου επιδιορθώθηκε οχτώ χρόνια μετά την κατάκτηση της Κύπρου. Βλ. Θεοχαρίδης, «Μέθοδοι κατάκτησης», 141-142.

οι στρατιώτες του κάστρου, ο λόχος εθελοντών και ο επικεφαλής των γενιτσάρων.[501] Από τα πλοία του στόλου, ότι απέμεινε, αυτά που δεν χρειάζονταν, τα πήρε ο αξιοπρεπής αρχιστράτηγος και τα κατεύθυνε προς την Κωνσταντινούπολη όπου τα ενσωμάτωσε στο αυτοκρατορικό ναυπηγείο.[502] Στοίχος (Mısra')

«Δόξα το θεό και πάλι κατακτήθηκε το κάστρο της Κύπρου»

Χρονολογία (έτος 978).

Σύμφωνα με το θεϊκό δίκαιο τα πολεμικά πλοία και η γαλέρα του Μεχμέτ Πασά *(Mehmed Paşa)* καθώς επέστρεφαν και έπλεαν στη θάλασσα, εντελώς στοιβαγμένα με φορτία, πήρε φωτιά το μπαρούτι και πάρα πολλά άτομα από τους στρατιώτες του Ισλάμ και τους αιχμάλωτους σκοτώθηκαν, με το άσχημο νέο να φτάνει στην Κωνσταντινούπολη. Από τα πλοία του αυτοκρατορικού στόλου, ενώ γλίτωσαν δυο καταδρομικά πλοία από τους εκλεκτούς κανονιοφόρους, τα οποία αναχώρησαν μαζί με τον αξιοσέβαστο αξιοπρεπή αρχιστράτηγο, έπεσαν σε τρικυμία και λέχθηκε πως χάθηκαν στη θάλασσα.[503]

[501] Όλα τα κάστρα υψίστης σημασίας επανδρώθηκαν με ειδικές φρουρές *(müstahfiz)* η υπηρεσία των οποίων αμειβόταν με τιμάρια. Στα κάστρα της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου στάλθηκαν και τα ειδικά σώματα των τσαβουσάν *(çavuşan)* των αζεμπάν *(azeban)* των πυροβολητών *(topçiyan)* και των τζεμπετζιγιάν *(cebeciyan)*. Βλ. Θεοχαρίδης «Μέθοδοι κατάκτησης», 142.

[502] Στις 22 Σεπτεμβρίου ο Μουσταφά Πασάς, αφού εφάρμοσε το οθωμανικό διοικητικό σύστημα και μερίμνησε για την αποκατάσταση της τάξης και της ασφάλειας στο νησί, απέπλευσε από την Αμμόχωστο για την Κωνσταντινούπολη. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 111.

[503] Στις 30 Σεπτεμβρίου, ενώ τα πλοία επέστρεφαν στην Κωνσταντινούπολη, ξέσπασε μεγάλη τρικυμία στη θάλασσα με αποτέλεσμα πολλά πλοία να υποστούν μεγάλες ζημιές και δυο μάλιστα από αυτά είχαν βυθιστεί. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 112.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΙΙΙ. ΙΜΠΡΑΗΜ ΠΕΤΣΕΒΙ – Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΕ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

1. Η ζωή και το έργο ενός Οθωμανού ιστοριογράφου

Η ζωή του Ιμπραήμ Πετσεβί, όπως και των περισσότερων Οθωμανών ιστοριογράφων είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον διοικητικό και στρατιωτικό μηχανισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Σε αυτό το πλαίσιο, ο Πετσεβί , ως ένας εγγράμματος Οθωμανός, διορίζεται σε αρκετές θέσεις γραφειακών καθηκόντων που περιλαμβάνουν τη συγγραφή αναφορών ή τήρηση καταστίχων. Ταυτόχρονα όμως διορίζεται και σε θέσεις στρατιωτικής υπηρεσίας, γεγονός που του επιτρέπει να λαμβάνει μέρος σε διαπραγματεύσεις της Υψηλής Πύλης με άλλα κράτη κατά τη διάρκεια ή στο τέλος στρατιωτικών εκστρατειών. Αυτή η συμμετοχή του στον γραφειοκρατικό αλλά και στο στρατιωτικόπολιτικό μηχανισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μια συμμετοχή που διήρκεσε για όλη του σχεδόν τη ζωή, είναι ίσως το πλαίσιο που του επέτρεψε να συγκεντρώσει τις απαραίτητες πληροφορίες και τις χιλιάδες των εμπειριών για να είναι σε θέση να γράψει αργότερα την δική του ιστορία.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ο Ιμπραήμ Πετσεβί *(İbrahim Peçevi)*[504] είναι ίσως ένας από τους σημαντικότερους Οθωμανούς ιστοριογράφους με τις πλείστες πληροφορίες για την ζωή του και τη σταδιοδρομία του να αντλούνται μέσα από το ίδιο του το έργο. Γεννήθηκε το 1574 στο Πέτς *(Pecs)*[505] της Ουγγαρίας και λόγω της καταγωγής του έμεινε γνωστός με το παρατσούκλι Πετσουγί *(Peçûyî)*, Πετσουιλού *(Peçuylu)* και Πετσεβί *(Peçevi)*. Στην Ιστορία του *(Tarih-i Peçevi)* δεν αναφέρει το όνομα του πατέρα του, πράγμα λίγο παράξενο, αλλά αναφέρει το όνομα του προπάππου του Καρά Νταβούτ *(Kara Davud)*, ο οποίος υπηρέτησε ως σιλιχτάρης του Σουλτάνου Μεχμέτ του Πορθητή, ήταν κάτοχος ζιαμετιού *(zeamet)*[506] στη Βοσνία αλλά και αλάμπεης εκεί. Αναφέρει επίσης και το όνομα του παππού του Ντζιαφέρ Μπέη *(Cafer Bey)*, ο οποίος υπηρέτησε και αυτός ως αλάμπεης στην περιοχή της Βοσνίας. Ο πατέρας του, ο οποίος υπήρξε κι αυτός κάποια στιγμή αλάμπεης στην ίδια περιοχή, έλαβε μέρος σε διάφορες εκστρατείες στη Βοσνία και ακολούθως στην εκστρατεία *(Irakeyn)*[507] του Σουλεϊμάν του Νομοθέτη (1533-1535).

Φαίνεται ότι η οικογένεια του Ιμπραήμ Πετσεβί είχε μια μακρά παράδοση υπηρεσιών στον οθωμανικό στρατό, αφού τόσο ο προπάππους του Καρά Νταβούτ, όσο και ο παππούς του Ντζιαφέρ Μπέης αλλά και ο πατέρας του υπηρέτησαν ως αλάμπεηδες. Λόγω αυτής της παράδοσης η οικογένεια του μνημονεύεται και ως τα παιδιά των αλάμπεηδων. Η μητέρα του Πετσεβί ήταν και αυτή βοσνιακής καταγωγής και προερχόταν από την οικογένεια του διάσημου μεγάλου βεζίρη Σοκολού Μεχμέτ Πασά. Πιο συγκεκριμένα ήταν κόρη ενός από τους θείους του Σοκολού. Η οικογένεια του Πετσεβί κατοικούσε στην περιοχή Μπίχα *(Biha nahiyesi)* κοντά στο Σεράγεβο *(Saraybosna)*.[508] Την πρώτη του μόρφωση την έλαβε στο Πέτς και στη συνέχεια φοίτησε σε ιεροδιδασκαλείο *(medrese)* στη Βοσνία και στη Βούδα *(Budin)*.[509] Στην ηλικία των δεκατεσσάρων χρονών, μετά τον θάνατο

[504] Για τη ζωή και το έργο του Ιμπραήμ Πετσεβί, βλ. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, F. Babinger, Christine Woodhead, "Pečewī Ibrāhīm", *EI*^{2}, τ. 8, 291, Erika Hancz, "Peçuylu İbrâhim", *TDVİA*, τ. 34, 216-218, Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları*, 211-214, Cemâleddin, "Müverriḫ Peçevî", *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri*, 47, Bursalı, "Peçevî İbrahim Efendi", *Osmanlı Müellifleri*, τ. 3, 117-118, Somel, "Peçevî", *HDOE*, 226, İ. Parmaksızoğlu, "Peçevî İbrahim", *TA*, τ. 26, 451, Turan Şerâfeddin, "Peçevî İbrahim", *İA*, τ. 9, 543-545, Bekir Sıtkı Baykal (επιμ.), *Peçevi İbrahim Efendi: Peçevi Tarihi*, τ. 1-2, Ankara 1991.

[505] Πόλη της Ουγγαρίας η οποία βρίσκεται στα νοτιοδυτικά της χώρας. Στα οθωμανικά ονομαζόταν Πετσούι *(Peçuy)*. Βλ. Papp Sandor, "Peçuy", *TDVİA*, τ. 34, 214-216.

[506] Τα ζιαμέτια, τα οποία ήταν μέρος του τιμαριωτικού συστήματος, παραχωρούνταν από το Σουλτάνο στους στρατιωτικούς αξιωματούχους του με αντάλλαγμα αυτοί να προσφέρουν προς το κράτος τις στρατιωτικές υπηρεσίες τους όποτε αυτό ήταν αναγκαίο. Μπορούσαν να επιφέρουν ετήσιο εισόδημα από είκοσι χιλιάδες μέχρι εκατό χιλιάδες ακτσέδες. Ο κάτοχος ζαμετιού ονομαζόταν ζαΐμης *(zaym)*. Βλ. Erhan Afyoncu, "Zeâmet", *TDVİA*, τ. 44, 162-164.

[507] Η πρώτη εκστρατεία του Σουλεϊμάν του Νομοθέτη κατά της Περσίας και της περιοχής του Ιράκ. Πραγματοποιήθηκε κατά την διάρκεια των ετών 1533-1535 και ήταν μια από τις πιο μεγάλες και μακροχρόνιες εκστρατείες του οθωμανικού στρατού. Έληξε με την νίκη των οθωμανικών στρατευμάτων και με την κατάληψη της Βαγδάτης. Βλ. Feridun Emecen, "Irakeyn Seferi", *TDVİA*, τ. 19, 116-117.

[508] Πρωτεύουσα της Βοσνίας Ερζεγοβίνης. Βλ. Muhammed Aruçi, "Saraybosna", *TDVİA*, τ. 36, 128-132.

[509] Βρίσκεται στην Βουδαπέστη της Ουγγαρίας. Βλ. Géza Dávid, "Budin", *TDVİA*, τ. 6, 344-348.

του πατέρα του, εντάχθηκε στο νοικοκυριό του θείου του Φερχάτ Πασά *(Ferhad Paşa)*, μπεηλέρμπεη της Βούδας, όπου παρέμεινε περίπου για ενάμισι χρόνο. Μετά την δολοφονία του Φερχάτ Πασά το 1591 από τους εξεγερθέντες γενίτσαρους ο Πετσεβί μετέβη στην Βοσνία όπου έζησε με άλλους συγγενείς του.

Κατά την διάρκεια των μακροχρόνιων πολέμων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τους Αψβούργους (1593-1606), ο Πετσεβί συμμετείχε σε πολλές από τις εκστρατείες και ήταν αυτόπτης μάρτυρας σε πολλά πολεμικά γεγονότα, εφόσον ήδη από το 1593, εντάχθηκε στις τάξεις του οθωμανικού στρατού και εισήχθη στην υπηρεσία του συγγενή του Λάλα Μεχμέτ Πασά *(Lala Mehmed Paşa)*,[510] ο οποίος ήταν τότε μπεηλέρμπεης της Ανατολίας. Ο Πετσεβί παρέμεινε στις υπηρεσίες του για δεκαπέντε χρόνια μέχρι και το θάνατο του Λάλα Μεχμέτ Πασά. Ως γραφέας στην ακολουθία του Λάλα Μεχμέτ Πασά επιπρόσθετα των άλλων του καθηκόντων, ετοίμαζε και την απογραφή των φρουρών των κάστρων και τα κατάστιχα για τους έμμισθους στρατιώτες. Επίσης εκτελούσε και εργασίες συλλογής του κεφαλικού φόρου *(cizye)*.[511] Τον Αύγουστο του 1595 βρισκόταν εντός του κάστρου Εσζτεργκόμ *(Estergon)*,[512] που ήταν κάτω από την πολιορκία των Αυστριακών και συμμετείχε στην αντιπροσωπεία όπου διενεργούσε τις επαφές και διαπραγματεύσεις για τους όρους παράδοσής του. Ακολούθως συμμετείχε στην εκστρατεία του Έγκερ *(Eğri)*[513] που διεύθυνε ο Λάλα Μεχμέτ Πασάς. Στο πλαίσιο αυτής της εκστρατείας φαίνεται ότι κύριο του καθήκον ήταν η καταγραφή στα κατάστιχα των δούλων, σκλάβων και εθελοντών του κάστρου.

Το 1604 με διαταγή του Λάλα Μεχμέτ Πασά, ο οποίος είχε ήδη διοριστεί στη θέση του μεγάλου βεζίρη της αυτοκρατορίας, ο Πετσεβί στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη για να γνωστοποιήσει τα αιτήματα των Αψβούργων σχετικά με την πραγματοποίηση της ανταλλαγής του κάστρου Εσζτεργκόμ και Γιανίκκαλε *(Yanıkkale)*.[514] Μετά την επανάκτηση του Εσζτεργκόμ από τους Οθωμανούς στις 2 Νοεμβρίου 1605, όπου ο Πετσεβί συμμετείχε και πάλι στην αντιπροσωπεία η οποία διενεργούσε τις επαφές για τους όρους παράδοσης προς τους Οθωμανούς αυτή την φορά, ανακοίνωσε στον Σουλτάνο την χαρμόσυνη αυτή

[510] Οθωμανός μεγάλος βεζίρης. Ήταν βοσνιακής καταγωγής και συγγενής του Σοκολού Μεχμέτ Πασά. Η ημερομηνία γέννησης του δεν είναι γνωστή. Αφού έλαβε την εκπαίδευση του στο παλάτι, το 1595 έγινε αγάς των γενιτσάρων. Διετέλεσε μεγάλος βεζίρης της αυτοκρατορίας από το 1604-1606. Πέθανε στις 21 Ιουνίου του 1606. Βλ. Mahmut Ak, "Lala Mehmed Paşa", *TDVİA*, τ. 27, 71-73.

[511] Ο φόρος που λαμβανόταν από το οθωμανικό κράτος από τους μη μουσουλμάνους προστατευόμενους άντρες υπηκόους του. Βλ. Mehmet Erkal, Halil İnalcık, "Cizye", *TDVİA*, τ. 8, 42-48.

[512] Πόλη της Ουγγαρίας που βρίσκεται στη δεξιά όχθη του Δούναβη βορειανατολικά της Βουδαπέστης. Βλ. L. Fekete, "Esztergom", *EI*^{2}, τ. 2, 716-717.

[513] Πόλης της Ουγγαρίας που βρίσκεται βορειοανατολικά της Βούδας. Ήταν κάτω από την οθωμανική κυριαρχία από το 1596 έως το 1687. Βλ. V. J. Parry, "Eğri", *EI*^{2}, τ. 2, 689-691.

[514] Ιστορική πόλη της Ουγγαρίας. Βλ. Sandor Papp, "Yanıkkale", *TDVİA*, τ. 43, 315-316.

είδηση. Χάρη αυτής της επιτυχίας του φαίνεται ότι διορίστηκε στο πόστο του μουκαμπελετζή *(mukabeleci)*[515] για την καταγραφή του ιππικού και πεζικού. Μετά τον θάνατο του κυρίου του, Λάλα Μεχμέτ Πασά στις 21 Ιουνίου 1606, ο Πετσεβί παρότι έχασε τον μεγάλο προστάτη του συνέχισε τα επίσημα καθήκοντα του. Την περίοδο του μεγάλου βεζίρη Ντερβίς Μεχμέτ Πασά *(Derviş Mehmed Paşa)*[516] διορίστηκε ως απογραφέας γαιών με σκοπό να ετοιμάσει τα κατάστιχα καταγραφής *(taḥrîr)*[517] των σαντζακιών *(sancak)*[518] της Εύβοιας *(Eğriboz),*[519] της Ναυπάκτου *(İnebakhti)*[520] και της Αιτωλοακαρνανίας *(Karlı-ili).*[521]

Μετά από απαίτηση του νέου μεγάλου βεζίρη Κουγιουτζού Μουράτ Πασά *(Kuyucu Murad Paşa)*[522], προγραμματίστηκε ο διορισμός του στη θέση του γραφέα του αυτοκρατορικού συμβουλίου *(tezkireci).*[523] Μια πυρκαγιά και η πλήρης καταστροφή της οικίας του στο Πετς φαίνεται όμως ότι ήταν η αφορμή για να απορρίψει ο Πετσεβί αυτό τον διορισμό. Επέστρεψε στην περιοχή καταγωγής του όπου και έζησε για αρκετά χρόνια στο υποστατικό του. Το 1618 επισκέφτηκε την περιφέρεια του Ακκιρμάν *(Akkirman)*[524] και του Μπέντερ *(Bender).*[525] Λίγο αργότερα επιστρέφοντας στα κρατικά αξιώματα υπηρέτησε ως δεφτεντάρης στην περιοχή του Ντιγιαρμπακίρ *(Diyarbakır).*[526] Στη συνέχεια ανελίχθηκε σε μπεηλέρμπεη της Ράκκας *(Rakka)*[527] και από εκεί ενσωματώθηκε στο στρατό του μεγάλου

[515] Τίτλος που παραχωρείτο στους υπαλλήλους που ήταν υπεύθυνοι για την καταγραφή του στρατεύματος. Βλ. Pakalın, "Mukabeleci", *OTDTS*, τ. 2, 574.
[516] Οθωμανός μεγάλος βεζίρης βοσνιακής καταγωγής. Έλαβε την εκπαίδευση του στο παλάτι. Διετέλεσε μεγάλος βεζίρης της αυτοκρατορίας από τις 22 Ιουνίου του 1606 έως τις 9 Δεκεμβρίου του 1606 όπου και στραγγαλίστηκε μετά από υπόδειξη του σέιχ-ουλ Ισλάμ Σουνουλλάχ Εφέντη. Βλ. Fikret Sarıcaoğlu, "Derviş Paşa", *TDVİA*, τ. 9, 195-196.
[517] Οι απογραφές γαιών που γινόταν από το οθωμανικό κράτος με σκοπό την εξακρίβωση των φόρων που θα λαμβάνονταν από την οθωμανική διοίκηση. Βλ. Mehmet Öz, "Tahrir", *TDVİA*, τ. 39, 425-429.
[518] Διοικητική και εδαφική διαίρεση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Βλ. J. Deny, M. Kunt, "Sandjaḳ", *EI²*, τ. 9, 11-13.
[519] Νησί της ανατολικής ηπειρωτικής Στερεάς Ελλάδας. Βλ. Machiel Kiel, "Eğriboz", *TDVİA*, τ. 10, 491-493.
[520] Παραθαλάσσια πόλη που βρίσκεται στον Κορινθιακό κόλπο στην Ελλάδα. Βλ. Machiel Kiel, "İnebahtı", *TDVİA*, τ. 22, 285-287.
[521] Βρίσκεται στην Δυτική Ελλάδα. Βλ. Machiel Kiel, "Karlı-ili", *TDVİA*, τ. 24, 499-502.
[522] Οθωμανός μεγάλος βεζίρης κροατικής καταγωγής. Η ημερομηνία και το μέρος γέννησης του δεν είναι γνωστά, αν και μπορεί να υπολογιστεί πως γεννήθηκε γύρω στο 1522 αφού όταν πέθανε ήταν πάνω από ενενήντα ετών. Μεταφέρθηκε μέσω του συστήματος του παιδομαζώματος στο παλάτι όπου και έλαβε την εκπαίδευσή του. Διετέλεσε μεγάλος βεζίρης της αυτοκρατορίας από τις 11 Δεκεμβρίου του 1606 έως τις 5 Αυγούστου του 1611 όπου και απεβίωσε. Βλ. Ömer İşbilir, "Kuyucu Murad Paşa", *TDVİA*, τ. 26, 507-508.
[523] Τίτλος που παραχωρείτο στους υπαλλήλους που ήταν υπεύθυνοι για την καταγραφή των αποφάσεων του Αυτοκρατορικού Συμβουλίου. Βλ. Pakalın, "Tezkireci", *OTDTS*, τ. 3, 491.
[524] Περιοχή της Ουκρανίας. Βλ. Mustafa L. Bilge, "Akkirman", *TDVİA*, τ. 2, 269-270.
[525] Πόλη της Βεσσαραβίας *(Bessarabia)*. Βλ. Halil İnalcık, "Bender", *EI²*, τ. 1, 1166-1167.
[526] Βρίσκεται στην Τουρκία στην Νοτιοανατολική Ανατολία. Βλ. Nejat Göyünç, Metin Tuncel, "Diyarbakır", *TDVİA*, τ. 9, 464-472.
[527] Ιστορική πόλη που βρίσκεται στα βόρεια της Συρίας. Βλ. Gülay Öğün Bezer, "Rakka", *TDVİA*, τ. 34, 432-433.

βεζίρη Τσερκέζ Μεχμέτ Πασά *(Çerkez Mehmed Paşa)*[528] που βρισκόταν στην Τοκάτ *(Tokat)*[529] ενώ αργότερα διορίστηκε υπάλληλος στο νομισματοκοπείο *(darphane)*. Το 1625 του ζητήθηκε να αναλάβει την θέση του Μπακί Πασά *(Baki Paşa)* ως αρχιδεφτεντάρης *(başdefterdar)*[530] όμως ο ίδιος, επισημαίνοντας πως γέρασε δεν αποδέχθηκε αυτή την θέση και αρκέστηκε μόνο με την θέση του δεφτεντάρη της Τοκάτ.

Το 1631 όμως, διορίστηκε δεφτεντάρης της Ανατολίας. Τον επόμενο χρόνο απονεμήθηκε στον ίδιο ως δωρεά *(arpalık)*[531] το σαντζάκι του Πέτς και έκτοτε μνημονευόταν με τον τίτλο του Πασά. Μεταξύ των ετών 1633-1636 ήταν σαντζάκμπεης της Ιστόλνης *(İstolni Belgrad)*.[532] Στη συνέχεια για λίγο διάστημα ήταν δεφτεντάρης των οικονομικών της Βοσνίας και από το 1637 έγινε σαντζάκμπεης της Κίρκας *(Kırka)*[533] που υπαγόταν στο βιλαέτι της Βοσνίας. Το 1638 έγινε δεφτεντάρης του εγιαλετιού της Τιμισοάρας *(Tımışvar)*.[534] Αυτό το αξίωμα είναι γνωστό και ως το τελευταίο του καθήκον. Μετά από την απόσυρση του το 1641 από τα καθήκοντα του, ο Πετσεβί ο οποίος ήταν ήδη σε προχωρημένη ηλικία, πέρασε τα τελευταία χρόνια της ζωής του στη Βούδα και στο Πέτς ασχολούμενος με τη συγγραφή της ιστορίας του. Η ημερομηνία του θανάτου δεν είναι ακριβώς γνωστή. Σύμφωνα με τον Κατίπ Τσελεμπή πέθανε το 1651. Όμως το 1649 γίνεται λόγος στον ίδιο ως συγχωρεμένος σε ένα αντίγραφο από τα έργα του και για αυτό το λόγο μπορεί να λεχθεί ότι πέθανε λίγο πριν από το έτος 1649.

[528] Οθωμανός μεγάλος βεζίρης. Έλαβε την εκπαίδευση του στο παλάτι. Διετέλεσε μεγάλος βεζίρης της αυτοκρατορίας από τις 3 Απριλίου του 1624 έως τις 27 Ιανουαρίου του 1625 όπου και απεβίωσε. Βλ. A. H. De Groot, "Meḥmed Pasha Čerkes", *EI²*, τ. 6, 993.

[529] Πόλη της βόρειας Τουρκίας. Βλ. M. Bazin, "Toḳat", *EI²*, τ. 10, 558-560.

[530] Ήταν ο επικεφαλής της οικονομικής υπηρεσίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Βλ. Mübahat S. Kütükoğlu, "Defterdar", *TDVİA*, τ. 9, 94-96.

[531] Όρος που χρησιμοποιείτο για το εισόδημα που παραχωρείτο ως ένα είδος σύνταξης στους αξιωματούχους του κράτους, επιπρόσθετα με τους μισθούς τους, μετά την αποχώρησή τους από τα καθήκοντα τους. Βλ. Cahit Baltacı, "Arpalık", *TDVİA*, τ. 3, 392-393.

[532] Πόλη της Ουγγαρίας στα νοτιοδυτικά της Βούδας. Βλ. V. J. Parry, "Istolnī (Istōnī) Belghrād", *EI²*, τ. 4, 273-274.

[533] Παλαιό οθωμανικό σαντζάκι που βρισκόταν στην Κροατία. Βλ. Nenad Moağanın, "Kırka", *TDVİA*, τ. 25, 475.

[534] Πόλη της Ρουμανίας. Βλ. Mihai Maxim, "Tımışvar", *TDVİA*, τ. 41, 94-95.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η σπουδαιότητα του έργου του και το Tarih-i Peçevi

Ο Ιμπραήμ Πετσεβί, ένας από τους σπουδαιότερους Οθωμανούς ιστοριογράφους, όπως επισημάνθηκε, είναι περισσότερο γνωστός για την ιστορία του Peçevî Tarihi ή Peçuylu Tarihi. Ως ένας εγγράμματος Οθωμανός αξιωματούχος με σταδιοδρομία που πολύ συχνά τον έφερνε σε επαφή με τους ανώτερους αξιωματούχους της οθωμανικής διοίκησης, ο Πετσεβί φαίνεται ότι από πολύ νωρίς έδειξε έντονο ενδιαφέρον και διατηρούσε μια βαθιά αγάπη για την ιστορία και τη συγγραφή της. Μέσα από το κείμενό του διακρίνει κανείς την κυρίαρχη, αλλά και δική του αντίληψη, ότι η ιστορία και η έρευνα γύρω από αυτή δεν ήταν στο ίδιο επίπεδο με τη μελέτη των *«υψηλών»*, όπως τις ονομάζει επιστημών. Προφανώς αναφέρεται στις θετικές επιστήμες και το κύρος που είχαν οι μελετητές τους λόγω και της ανεπτυγμένης μουσουλμανικής συγγραφής κατά τους προηγούμενους αιώνες. Σύμφωνα με τον ίδιο αφιέρωσε όλη του την ζωή στο διάβασμα ιστορικών βιβλίων και στην διενέργεια ιστορικών ερευνών γύρω από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τις εξελίξεις σε σχέση με αυτή. Στο έργο του, σημειώνει ότι:

> *Αφού η μοίρα μας δεν μας προόρισε για τις υψηλές επιστήμες, η φυσική ικανότητα μας στράφηκε στο πεδίο της ιστορίας. Διάβασα τόσα ιστορικά βιβλία, έμαθα τους πλείστους ιερούς πολέμους και κατακτήσεις των Οθωμανών Σουλτάνων.*[535]

Ό Πετσεβί άρχισε τη συστηματική συγγραφή ιστορίας το 1640 και φαίνεται ότι αρχικά είχε σκεφθεί να συγγράψει ένα γκαζαβάτναμε που να περιέχει τους πολέμους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που συνέβησαν την περίοδο της βασιλείας του Σουλεϊμάν του Νομοθέτη. Η πρώτη εκδοχή αυτής της ιστορίας του παρουσιάστηκε το 1641 στον μπεηλέρμπεη της Βούδας, βεζίρη Μούσα Πασά *(Vezir Mûsâ Paşa)*, με το τίτλο *«Οι ιεροί πόλεμοι και οι κατακτήσεις του Σουλτάνου Σουλεϊμάν Χαν» (Gazevat ve Fütühât-ı Sultan Süleyman Han)*. Ο Μούσα Πασάς σχετιζόταν και ο ίδιος στενά με την επιστήμη της ιστορίας και φαίνεται ότι οι γνώσεις του αλλά και η αγάπη του για την ιστοριογραφία του επέτρεπαν να στηρίξει την ιδέα του Πετσεβί. Αναφέρεται ότι ο ίδιος, ήταν ένα άτομο με πραγματική αντίληψη και κατανόηση της ιστορίας. Αφού μελέτησε το έργο του Πετσεβί που παρουσιάστηκε στον ίδιο, παρατήρησε ότι ο συγγραφέας στεκόταν περισσότερο στα πολεμικά γεγονότα χωρίς να περιλαμβάνει τις συνθήκες ειρήνης. Απεναντίας όμως σε ένα βιβλίο ιστορίας, όπως επισήμανε ο ίδιος, τα γεγονότα αυτά είναι πολύ σημαντικά και συνδράμουν στην περαιτέρω κατανόηση των ιστορικών γεγονότων. Έχοντας υπόψη του

[535] Baykal, *Peçevi Tarihi*, τ. 1, XV.

αυτά τα δεδομένα, ο Μούσα Πασάς συμβούλευσε τον Πετσεβί να συμπληρώσει το κείμενό του εντάσσοντας σε αυτό και τις συνθήκες ειρήνης. Η σκέψη του Μούσα Πασά φαίνεται να ήταν πρωτοποριακή σε σχέση με την οθωμανική ιστοριογραφία και προχωρούσε ένα βήμα παραπέρα από ό,τι εκλαμβανόταν ως ιστορία μέχρι εκείνη τη στιγμή.

Παρά τις επισημάνσεις του Μούσα Πασά, ο Πετσεβί φαίνεται ότι δίσταζε να προβεί σε αλλαγές στο κείμενό του και πρόβαλλε ως δικαιολογία το γεγονός ότι στα βιβλία ιστορίας που είχε μελετήσει, ούτε διάβασε ούτε είδε κάτι σε σχέση με τις συνθήκες ειρήνης και του ήταν αδύνατο να αποστηθίσει και να γράψει όσα άκουσε σχετικά με αυτό το θέμα. Η απάντηση του Πετσεβί αναδεικνύει τις δυσκολίες στην εξεύρεση του αναγκαίου υλικού για ένα ιστοριογράφο της περιόδου αλλά ταυτόχρονα, τον τοποθετεί σε μια πιο συντηρητική άποψη σε σχέση με τη συγγραφή της ιστορίας, εφόσον ο ίδιος επιλέγει να παραμείνει σε αυτό που ήταν το σύνηθες στην ιστοριογραφία μέχρι τότε. Έτσι, ο ίδιος θεώρησε ότι θα ήταν καλύτερο να αποφύγει τις αναφορές στις συνθήκες ειρήνης και δεν προσέγγισε και πολύ ζεστά την εισήγηση του Μούσα Πασά. Μια άλλη πραγματικότητα που απορρέει από τη συζήτηση μεταξύ των δύο αυτών αξιωματούχων είναι ότι η οθωμανική ιστοριογραφία, τουλάχιστον του 16ου και 17ου αιώνα, βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό σε προγενέστερα κείμενα, στην επεξεργασία τους και στην προσθήκη στοιχείων που αφορούσαν κυρίως τις στρατιωτικές εκστρατείες του οθωμανικού κράτους.

Οι μέχρι τότε νικηφόρες επιχειρήσεις του οθωμανικού στρατού φαίνεται να υπαγόρευαν στους Οθωμανούς ιστοριογράφους την καταγραφή με σχολαστικότητα των στρατιωτικών εκστρατειών, την ανάδειξη της ανδρείας των Οθωμανών στρατιωτών και της ενδοξότητας του Οθωμανού Σουλτάνου. Ήταν δηλαδή περισσότερο κείμενα εξιστόρησης των στρατιωτικών μαχών και των επιτυχιών του οθωμανικού κράτους στο στρατιωτικό πεδίο μόνο. Ωστόσο, μετά από την επιμονή του Μούσα Πασά, ο Πετσεβί αποδέχτηκε να συμπληρώσει αυτήν την έλλειψη στο κείμενό του και να ενσωματώσει πληροφορίες σε σχέση με τις συνθήκες ειρήνης που σύναψε το οθωμανικό κράτος με άλλα κράτη. Είναι χαρακτηριστικό ότι όταν ο ίδιος δεν μπόρεσε να εντοπίσει πληροφορίες για τις συνθήκες ειρήνης στα έργα μουσουλμάνων ιστορικών, χρειάστηκε να καταφύγει στις ιστορίες των *«απίστων»*, όπως λέει ο ίδιος και στηριζόμενος σε αυτές έκανε ότι ήταν δυνατό για να εκπληρώσει την επιθυμία του Μούσα Πασά.[536] Η ανάγκη για χρήση πηγών, που προέρχονταν από το αντίπαλο στρατόπεδο για την ολοκλήρωση του έργου του, τοποθετεί

[536] Baykal, *Peçevi Tarihi*, τ. 1, XVI.

τον Πετσεβί ως έναν από τους πρώτους Οθωμανούς ιστοριογράφους που χρησιμοποιεί μη Οθωμανικές πηγές για να περιγράψει την οθωμανική κατάσταση πραγμάτων.

Στο πλαίσιο διεύρυνσης της μελέτης και του έργου του, και αναθεωρώντας τις αρχικές του σκέψεις για τη συγγραφή της ιστορίας και λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές που έπρεπε να κάνει στο κείμενό του για να ενσωματώσει και πληροφορίες για τις συνθήκες ειρήνης, ο Πετσεβί αποφάσισε τελικά να διευρύνει από την άποψη κι άλλων πληροφοριών το έργο του και θεώρησε κατάλληλο να αλλάξει τον αρχικό σχεδιασμό του. Αποφάσισε να επεκτείνει την ιστορία του επεξεργαζόμενος και τις επόμενες περιόδους μετά από τον Σουλεϊμάν τον Νομοθέτη, διευρύνοντας με αυτό τον τρόπο όχι μόνο τις θεματικές που εξέταζε ή περιέγραφε, αλλά και την περίοδο ιστορίας του οθωμανικού κράτους που θα κάλυπτε το έργο του. Έτσι, η τελική εκδοχή του έργου του Πετσεβί περιλαμβάνει τα γεγονότα της περιόδου 1520-1640, μιας περιόδου πέραν του ενός αιώνος. Πιο συγκεκριμένα το έργο του Πετσεβί καλύπτει την περίοδο από την άνοδο του Σουλεϊμάν στο θρόνο το 1520 έως το θάνατο του Μουράτ Δ΄ το 1640. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως βασική πηγή του για τα γεγονότα που συνέβησαν πριν την εποχή του, τα παλαιότερα οθωμανικά χρονικά και τις αναμνήσεις των ηλικιωμένων γαζήδων που γνώριζε και των ανώτερων αξιωματούχων του κράτους. Από την περίοδο της ανόδου στο θρόνο του Μεχμέτ Γ΄ στηρίζεται στα γεγονότα που έζησε ως αυτόπτης μάρτυρας. Όμως μόλις έβρισκε την ευκαιρία επωφελείτο και από τα έγγραφα που έπεφταν στα χέρια του χάρη της εμπλοκής του στον στρατιωτικό πολιτικό μηχανισμό της αυτοκρατορίας.

Θέλοντας να παραμείνει συνεπής με τη χρήση των οποιοδήποτε πηγών του, ο Πετσεβί παραθέτει στο έργο του με μεγάλη σχολαστικότητα τα ονόματα των συγγραφέων και των αφηγητών που αποτέλεσαν πηγή για τη συγγραφή της ιστορίας του. Οι βασικοί από αυτούς είναι ο Τζελάλζαντε Μουσταφά Τσελεμπή *(Celâlzâde Mustafa Çelebi)*[537] και ο αδερφός του Τζελάλζαντε Σαλίχ *(Celâlzâde Sâlih),*[538] ο νισαντζής Μεχμέτ Πασάς *(Nişancı Mehmet Paşa)*, ο Αλί Εφέντη *(Ali Efendi),* ο Χασάνμπεηζαντε Αχμέτ Πασά *(Hasanbeyzâde Ahmed Paşa),*[539] ο Χοτζά Σαντεντίν Εφέντη *(Hoca Sadeddin Efendi),*[540] ο Χαντιντί

[537] Οθωμανός κρατικός υπάλληλος και ιστορικός. Γεννήθηκε το 1490 και πέθανε τον Οκτώβριο του 1567. Βλ. V. L. Menage, "Djalālzāde Muṣṭafā Čelebi", *EI²*, τ. 2, 400.

[538] Οθωμανός μελετητής, ποιητής και ιστορικός. Ήταν ο μικρότερος αδερφός του διάσημου νισαντζή Τζελάλζαντε Μουσταφά Τσελεμπή. Γεννήθηκε λίγο μετά το 1490 και πέθανε τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο του 1565. Βλ. J. R. Walsh, "Djalālzāde Ṣāliḥ Čelebi", *EI²*, τ. 2, 400-401.

[539] Οθωμανός αξιωματούχος και ιστορικός. Η ημερομηνία και ο τόπος γέννησης του δεν είναι γνωστά. Πέθανε το 1636-1637. Βλ. Nezihi Aykut, "Hasanbeyzâde Ahmed Paşa", *TDVİA*, τ. 16, 363-364.

[540] Οθωμανός σέιχ-ουλ Ισλάμ, καδής, δάσκαλος σε μεντρεσέ *(müderris)*, καζασκέρης *(kazasker)* και ιστορικός. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1536/1537. Πέθανε στις 2 Οκτωβρίου του 1599. Βλ. Turan Şerafettin, "Hoca Sâdeddin Efendi", *TDVİA*, τ. 18, 196-198.

ΑΠΘ ΣΧΟΛΗ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ

(Hadîdî),[541] ο Κατίπ Μεχμέτ Ζαίμ *(Kâtib Mehmed Zaîm)*,[542] ο Μουσταφά Τζεναμπί *(Mustafa Cenâbî)*[543] και ο Σέιντι Αλί Ρέις *(Seydi Ali Reis)*.[544]

Ανάμεσα στους αφηγητές από τους οποίους αντλεί πληροφορίες από τις αφηγήσεις τους είναι και ορισμένοι που υπήρξαν παλαιότερα γαζήδες, όπως αρχικά ο πατέρας του και ο θείος του, ο Τιργιακί Χασάν Πασάς *(Tiryâkî Hasan Paşa)*,[545] ο Αλί Χαν Εφέντη *(Ali Han Efendi)* καδής του Πάζαρτζικ *(Pazarcık)* στη Δοβρουτσά *(Dobruca)*,[546] ο βεζίρης Χαλίλ Πασάς *(Vezir Halil Paşa)* ο προστάτης της Τιμισοάρας, ο δεφτεντάρης Μπακί Πασάς *(Bâkî Paşa)*, ο σεΐχης του μαυσωλείου που κτίστηκε στο όνομα του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Νομοθέτη στο Ζίγκετβαρ, Αλί Ντεντέ Εφέντη *(Ali Dede Efendi)* και διάφορα άλλα έμπιστα άτομα προς τον Πετσεβί.

Όπως επισημάνθηκε πιο πάνω για το μέρος της ιστορίας του που αφορούσε τις συνθήκες ειρήνης και επειδή δεν βρήκε επαρκείς πληροφορίες στις Οθωμανικές πηγές, ο Πετσεβί το συνέγραψε αξιοποιώντας μόνο τις Ουγγρικές πηγές. Συγγράφοντας αυτά τα μέρη στηρίχτηκε στα έργα των Ούγγρων συγγραφέων χωρίς όμως να κάνει καμιά αναφορά στα ονόματα αυτών των έργων, ενδεχομένως επειδή οι πηγές αυτές δεν ήταν μουσουλμανικές και όπως συνηθιζόταν ακόμα, αντιμετωπίζονταν από τους Οθωμανούς ιστοριογράφους με αρνητικότητα και καχυποψία. Ωστόσο, το γεγονός ότι ο Πετσεβί χρησιμοποίησε μη μουσουλμανικές πηγές για τη συγγραφή της ιστορίας του, τον κατηγοριοποιεί ως ουσιαστικά τον πρώτο Οθωμανό ιστοριογράφο που έκανε χρήση μη μουσουλμανικών πηγών σε σχέση με την ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η εκτεταμένη χρήση των πηγών στα Ουγγρικά πρέπει να οφείλεται στο γεγονός πως ο Πετσεβί πρέπει να γνώριζε καλά τη γλώσσα, εφόσον ο ίδιος συμμετείχε στις διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους Οθωμανούς και τους Ούγγρους στο Εσζτεργκόμ ενώ επιπρόσθετα, στο έργο του υπάρχουν πολλές μεταφράσεις από τα ουγγρικά, γεγονός που καταδεικνύει τη γνώση της Ουγγρικής

[541] Οθωμανός ιστορικός και ποιητής. Το κύριο όνομα του δεν είναι γνωστό όμως την φήμη του την κέρδισε με το ψευδώνυμο του Χαντιντί. Η ημερομηνία θανάτου δεν είναι γνωστή πέθανε όμως μετά το 1530-1531. Βλ. Necdet Öztürk, "Hadîdî", *TDVİA*, τ. 15, 14-16.

[542] Οθωμανός ιστορικός. Γεννήθηκε το 1532. Η ημερομηνία του θανάτου δεν είναι γνωστή πέθανε όμως μετά το 1578. Βλ. W. Björkman, "Meḥmed Zaʿīm", *EI*^{2}, τ. 6, 1006-1007.

[543] Οθωμανός ιστορικός. Η ημερομηνία γέννησης του δεν είναι γνωστή. Πέθανε στο Χαλέπι το 1590. Βλ. Mehmet Canatar, "Cenâbî Mustafa Efendi", *TDVİA*, τ. 17, 352-353.

[544] Οθωμανός ναυτικός γνωστός για τα έργα που έγραψε σχετικά με την θάλασσα, την αστρονομία και την γεωγραφία. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Πέθανε στις 28 Δεκεμβρίου του 1562. Βλ. Mahmut Ak, "Seydi Ali Reis", *TDVİA*, τ. 37, 21-24.

[545] Οθωμανός βεζίρης γνωστός και ως ο ήρωας της Ναγκικανίζσα *(Kanije)*, αφού το 1601, επικεφαλής μιας μικρή οθωμανικής δύναμης, κατάφερε να κρατήσει το κάστρο της Ναγκικανίζσα στη Δυτική Ουγγαρία ενάντια στον κατά πολύ μεγαλύτερο του στρατό του συνασπισμού των Αψβούργων προκαλώντας τους μάλιστα μεγάλες απώλειες. Πέθανε το 1608 στην Βούδα. Βλ. Mahmut Ak, "Tiryâkî Hasan Paşa", *TDVİA*, τ. 41, 205-207.

[546] Βρίσκεται στην Ρουμανία στην δυτική ακτή της Μαύρης Θάλασσας. Βλ. Kemal H. Karpat, "Dobruca", *TDVİA*, τ. 9, 482-486.

από τον ίδιο. Στην ιστορία του, ο Πετσεβί μεταφράζει ολόκληρα μερικά αποσπάσματα από τα ουγγρικά χρονικά και τα προσαρμόζει στο έργο του, ενώ από κάποια άλλα αποσπάσματα, παίρνει μόνο ένα-δυο μέρη και τα χρησιμοποιεί συνοψίζοντάς τα.

Για την ολοκλήρωση της ιστορίας του ο Ιμπραήμ Πετσεβί εργαζόταν συνεχώς μέχρι το θάνατό του. Ανάμεσα στους στόχους του, πέρα από τη συγγραφή των γεγονότων και των εξελίξεων, ήταν να αναδείξει τις ουσιαστικές αιτίες των κοινωνικών προβλημάτων της εποχής του μέσα και από μια κριτική ανάλυση των πηγών του και να προσφέρει στους αναγνώστες του συμβουλές κυρίως ηθικού περιεχομένου. Η γλώσσα του κειμένου του είναι λιτή και μπορούσε να γίνει κατανοητή από ένα ευρύ σύνολο ανθρώπων, ενώ το ύφος της ιστορίας του είναι απλό και απαλλαγμένο από ποιητικές πρόζες και πολύπλοκους σχηματισμούς προτάσεων. Τα θέματα παρουσιάζονται με μια ρεαλιστική προσέγγιση και περιγράφονται με μια ξεκάθαρη και ζωντανή εκφραστικότητα. Τα μέρη του χρονικού του αφορούν τη βασιλεία κάθε Σουλτάνου από την περίοδο του Σουλεϊμάν του Νομοθέτη (1520) και έπειτα. Τα πιο σημαντικά και μακροσκελή μέρη της ιστορίας του Πετσεβί αφορούν τα χρόνια της βασιλείας του Σουλεϊμάν του Νομοθέτη και του Μεχμέτ Γ΄. Προς τα τελευταία τμήματα της ιστορίας οι λεπτομέρειες στο έργο του μειώνονται συνεχώς και στο τελευταίο τμήμα περιλαμβάνονται μόνο τα γεγονότα της βασιλείας του Μουράτ Δ΄ σε συντομία. Το έργο τελειώνει με την επιστροφή του Σουλτάνου από την Βαγδάτη και με το θάνατο του στις 8 Φεβρουαρίου 1640 ολοκληρώνεται.

Στη συγγραφή του, ο Πετσεβί πολύ συχνά ενώ περιγράφει πολιτικά γεγονότα, αναφέρεται και σε άλλες πληροφορίες δίνοντας στοιχεία για άλλα θέματα, πέραν της πολιτικής. Για παράδειγμα, δίνει πληροφορίες για την κατασκευή μπαρουτιού, την ανακάλυψη του τυπογραφείου, την εκτύπωση βιβλίων, την εμφάνιση του κόκκινου τουρμπανιού, την εξάπλωση του καφέ και του καπνού στο οθωμανικό κράτος, την αιφνίδια έρευνα που υπέστη ένα σπίτι δίπλα από το τζαμί του Σουλτάνου Σελίμ, τις τελετές περιτομής των πριγκήπων, την προσθήκη σκαλοπατιών και δυο μιναρέδων στην Αγία Σοφία και σε άλλα θέματα περισσότερο κοινωνικού και πολιτιστικού περιεχομένου. Μέσα από το έργο του, καθίσταται διακριτό ότι ο Πετσεβί ήταν ένας επιδέξιος παρατηρητής της σύγχρονης του κοινωνίας και των μεταμορφώσεων της με ευρείες γνώσεις στον τομέα της ιστορίας των αρχαίων χρόνων. Τέτοια παραδείγματα που στόχευαν στην παράθεση πληροφοριών για γεγονότα της αρχαίας περιόδου, είναι η αναφορά του στην γέφυρα που έφτιαξε πάνω από

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

τον Δούναβη ο Αυτοκράτορας της Ρώμης Τραϊανός *(Trajan)*[547], καθώς και οι αναφορές του στον Αττίλα *(Atilla)*[548] και στο Χουλαγκού *(Hülagü)*.[549]

Σε ότι αφορά τα βιογραφικά στοιχεία που περιλαμβάνονται στον έργο του Πετσεβί, εκτός από τις βιογραφίες για τους τρεις Σουλτάνους, παραθέτει και τις βιογραφίες των μεγάλων βεζίρηδων, των βεζίρηδων, των ουλεμάδων *(ulema)*[550] και σεΐχηδων που έζησαν στην διάρκεια της βασιλείας του κάθε Σουλτάνου. Επιπρόσθετα, στο έργο του περιλαμβάνονται και διάφορες μικρές ιστορίες κοινωνικού περιεχομένου. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ιστορίας του Πετσεβί, είναι το γεγονός ότι για συγκεκριμένα θέματα ο συγγραφέας δίνει περισσότερες από μία άποψη, θέλοντας να αναδείξει ότι για κάποια ζητήματα οι πηγές του έδιναν δύο διαφορετικές εκδοχές. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η μάχη του Μόχατς την οποία ο Πετσεβί καταγράφει σε δυο διαφορετικές εκδοχές στηριζόμενος αρχικά στις Οθωμανικές πηγές και μετά στις ουγγρικές.

Η ιστορία του Πετσεβί αποτελεί ίσως, μια από τις σημαντικότερες πηγές της οθωμανικής ιστορίας σε σχέση με την περίοδο που εξετάζει. Τα περισσότερα αντίτυπα της ιστορίας του περιλαμβάνουν τα γεγονότα της οθωμανικής ιστορίας μέχρι το 1640. Η περιγραφή των εξελίξεων μετά το 1632 είναι σε περιληπτική μορφή, εφόσον ο Πετσεβί ήδη ζούσε πολύ μακριά από το αυτοκρατορικό κέντρο και δεν είχε πρόσβαση σε υλικό που θα μπορούσε να του δώσει περισσότερες πληροφορίες. Αυτά τα αντίτυπα αρχίζουν την περιγραφή και ανάλυση των γεγονότων από τη στιγμή της ανόδου στο θρόνο του Σουλεϊμάν του Νομοθέτη και τελειώνουν με την επιστροφή από την εκστρατεία της Βαγδάτης του Σουλτάνου Μουράτ Δ΄ και τον θάνατο του στην Κωνσταντινούπολη. Σημειώνεται όμως, ότι υπάρχουν και κάποια αντίτυπα της ιστορίας του Πετσεβί που φτάνουν μέχρι το 1648.

[547] Γεννήθηκε το 53 και βασίλευσε από το 98 μέχρι το θάνατο του το 117. Κατά την διάρκεια της βασιλείας του η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ανήλθε στη μέγιστη εδαφική έκταση της. Έμεινε γνωστός στην ιστορία ως ο *«καλύτερος ηγεμόνας» (optimus princeps)* τόσο για τις κατακτήσεις του όσο και για το φιλανθρωπικό του έργο. Βλ."Trajan", *EWB*^{2}, τ. 15, 291-292.

[548] Βασιλιάς των Ούννων από το 434 μέχρι το θάνατο του το 453. Κατά την διάρκεια της βασιλείας του η αυτοκρατορία των Ούννων ανήλθε στο απόγειο της δύναμης της και αποτελούσε σοβαρή απειλή για την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Βλ."Attila", *EWB*^{2}, τ. 1, 360.

[549] Γεννήθηκε το 1217 και ήταν ο ιδρυτής της δυναστείας των Ιλ-Χανς *(İlhan)* της Περσίας. Βασίλευσε από το 1256 μέχρι το θάνατο του το 1265. Ήταν εγγονός του Τζένκινς Χαν *(Cengiz Han)* αφού ήταν το παιδί του μικρότερου γιου του Τολούι Χαν *(Toluy Han)*. Βλ. Abdülkadir Yuvalı, "Hülâgû", *TDVİA*, τ. 18, 473-475.

[550] Ήταν οι λεγόμενοι άνθρωποι των γραμμάτων και στην τάξη αυτή ανήκαν ιεροδιδάσκαλοι, θεολόγοι, δικαστές, ανώτεροι θρησκευτικοί αξιωματούχοι και γενικά όσοι είχαν εξειδικευμένες γνώσεις σχετικά με τον ιερό ισλαμικό νόμο και την θεολογία. Βλ. Mehmet İpşirli, "İlmiye", *TDVİA*, τ. 22, 141-145.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

2. Οι συνολικές αναφορές στην Κύπρο

Όπως αναφέρθηκε ήδη, ο Ιμπραήμ Πετσεβί στην Ιστορία του Tarih-i Peçevi εξιστορεί τα σημαντικά γεγονότα που συνέβησαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία την περίοδο ανάμεσα στα έτη 1520 και 1640. Στο έργο του, όπως και ο Μουσταφά Σελανικί αλλά και ο Σολάκζαντε Μεχμέτ Χεμντεμί Τσελεμπί, αναφέρεται περιληπτικά στην εκστρατεία των Οθωμανών κατά της Κύπρου, περιγράφοντας σε συντομία τις διεργασίες του πολέμου αλλά και τα πολεμικά γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της εκστρατείας. Επίσης, όπως και ο Σελανικί και ο Σολάκζαντε, σε αντίθεση με τον Πίρι Ρέις, ο οποίος ήταν κυρίως χαρτογράφος, και το έργο του Το Βιβλίο της Θάλασσας δεν δίνει καθόλου στοιχεία για την γεωγραφική θέση του νησιού ούτε για τους κατοίκους του αλλά ούτε και για τον πληθυσμό του. Μπορεί να λεχθεί πως ο Πετσεβί σε σύγκριση με τους άλλους δυο Οθωμανούς ιστοριογράφους, Σελανικί και Σολάκζαντε, αφιερώνει περισσότερες σελίδες στην ιστορία του για την κατάκτηση του νησιού της Κύπρου, εξιστορώντας από την μια, περιληπτικά τα γεγονότα που έλαβαν χώρα πριν και κατά την διάρκεια της κατάκτησης, από την άλλη, όμως, προσφέρει περισσότερες πληροφορίες στους αναγνώστες για τον πόλεμο της Κύπρου σε σχέση με τους άλλους δύο ιστορικούς.

Συγκεκριμένα, ο Πετσεβί αναφέρεται στις επιθέσεις που δέχονταν τα μουσουλμανικά πλοία από τους πειρατές που έβρισκαν καταφύγιο στα λιμάνια της Κύπρου και τονίζει πως ήταν χρέος του Οθωμανού Σουλτάνου, προστάτη της πίστης *(Pâdişâh-ı dîn-penâh)*, όπως τον ονομάζει, να κατακτήσει το νησί και να βάλει τέλος σε αυτές τις απεχθείς πράξεις. Οι συνεχείς αναφορές όλων των ιστοριογράφων στο ζήτημα της πειρατείας κατά των οθωμανικών πλοίων στην Ανατολική Μεσόγειο, προσπαθούν μεν να νομιμοποιήσουν την στρατιωτική εκστρατεία αλλά ταυτόχρονα αναδεικνύουν τη σημαντικότητα της ασφαλούς διέλευσης των οθωμανικών πλοίων. Πιο συγκεκριμένα ο Πετσεβί σημειώνει στην ιστορία του ότι:

> *Έτος 978. Παρόλο που είχε συμφωνηθεί ειρήνη ανάμεσα σε εμάς και στους Βενετούς απίστους, τα πλοία όμως, οι ταξιδιώτες, οι έμποροι και οι προσκυνητές ενοχλούνταν από τις επιθέσεις των ληστών του νησιού της Κύπρου. Σε αυτή την περίπτωση ήταν απαραίτητη για το ζήλο και την τιμή του Σουλτάνου μια αυτοκρατορική εκστρατεία ενάντια σε αυτούς.*[551]

[551] "Fî sene 978. Venedik keferesiyle egerçi mâ-beynde ṣulḥ u ṣalâḥ münʿaqid idi ve lakin Mışra giden sefâîn ve ebnâʾ-i sebîl ve tüccâr ve ḥüccâc Qıbrıs cezîresi eşqıyâsı mażarratlarından mużṭarib idi. Pes ġayret ve nâmûs-ı Pâdişâhı muqteżâsınca üzerlerine sefer-i hümâyûn." Βλ. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 486.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Σε αυτό το πλαίσιο, η ανάγκη για διαφύλαξη των εμπορικών δρόμων για τα οθωμανικά πλοία και η διατήρηση εύκολης πλεύσης από και προς τις οθωμανικές πια περιοχές της Αιγύπτου, επισημαίνεται στην ιστοριογραφία ότι ήταν ο σημαντικότερος λόγος που οδήγησε τους Οθωμανούς να αποφασίσουν την κατάληψη της Κύπρου.[552] Η κατάκτηση της Κύπρου εξασφάλιζε την προστασία των οθωμανικών πλοίων, αφού, κουρσάρικα πλοία που στάθμευαν στο νησί, εξορμούσαν κατά των πλοίων που μετέφεραν προμήθειες από Συρία και Αίγυπτο προς την Κωνσταντινούπολη.[553] Ο σημαντικός θαλάσσιος δρόμος Αλεξάνδρειας – Κωνσταντινούπολης δεν ήταν ασφαλής για τα οθωμανικά πλοία όσο η Κύπρος αποτελούσε καταφύγιο κουρσάρων. Οι προμήθειες που τα πλοία αυτά μετέφεραν, ήταν ζωτικής σημασίας για την οικονομία της πρωτεύουσας αλλά και ολόκληρης της αυτοκρατορίας, ενώ, η Συρία και η Αίγυπτος χαρακτηρίστηκαν ως δύο από τις πλουσιότερες οθωμανικές επαρχίες.[554]

Όπως ο Σολάκζαντε, έτσι και ο Πετσεβί αναφέρεται στους ισλαμικούς δεσμούς που είχε το νησί αφού στο παρελθόν άνηκε στην κοινότητα του Ισλάμ. Η σύνδεση του νησιού με το Ισλάμ σε προγενέστερη περίοδο ήταν ακόμα ένα ισχυρό εργαλείο νομιμοποίησης της στρατιωτικής εκστρατείας για κατάληψή του, κυρίως σε επίπεδο θρησκευτικής νομιμοποίησης. Σε αυτή τη λογική, ο Πετσεβί επισημαίνει στο έργο του ότι:

> *Ξεχνώντας αυτό, ότι προηγουμένως ήταν ένα βιλαέτι που άνηκε στο Ισλάμ και που αργότερα οι ελεεινοί άπιστοι κατέκτησαν.*[555]

Αυτή η επισήμανση του Πετσεβί δεν ήταν εκτός του κανονικού πλαισίου, εφόσον η σύνδεση ενός χώρου που μόλις κατακτήθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, με το Ισλάμ, ήταν μια συνήθης πρακτική του οθωμανικού κράτους, εφόσον αυτό πρώτα και κύρια αιτιολογούσε την ίδια την κατάκτηση, ενώ στη συνέχεια, προσέφερε στο οθωμανικό κράτος την ευχέρεια να αναδείξει αυτή τη σύνδεση ως μέσο καλύτερης ενσωμάτωσης της περιοχής στην οθωμανική τάξη πραγμάτων. Στην περίπτωση της Κύπρου, η σύνδεση του νησιού με το Ισλάμ είχε χρησιμοποιηθεί ως επιχείρημα στο τελεσίγραφο του Σελίμ Β΄ προς τη Βενετία για παράδοση του νησιού ή κατάκτησή του.[556]

---

[552] Bostan, «Kıbrıs Seferi Günlüğü», 11.
[553] İsmail H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, τ. 3, Ankara 1998[4], 10.
[554] Ενδεικτικό της σημαντικότητας για την Οθωμανική Αυτοκρατορία των επαρχιών της Συρίας και της Αιγύπτου, επομένως και των θαλάσσιων δρόμων που τις συνέδεαν με την Κωνσταντινούπολη, είναι και το γεγονός ότι το 1528, οι δύο αυτές επαρχίες είχαν συνολική συνεισφορά στον ισολογισμό της αυτοκρατορίας, ύψους ενός τρίτου των συνολικών της εσόδων. Βλ. İnalcik, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία*, 222.
[555] "Fehv-i haẕâ sâbîqan bir vilâyet dâr-ı İslâmdan olub baʿde zemân küffâr-ı ḫâk-sâr müstevlî olub." Βλ. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 486.
[556] Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 131.

Ο Πετσεβί, ενσωματώνει στην αφήγηση του για τον πόλεμο της Κύπρου το συγκεκριμένο επιχείρημα της Υψηλής Πύλης. Επικαλείται τον ιερό φετβά του σέιχ-ουλ ισλάμ Εμπουσούντ και την ανάγκη για το λύσιμο των δεσμών της συνθήκης ειρήνης μεταξύ Οθωμανών και Βενετών, αφού σε περίπτωση που είναι προς όφελος της μουσουλμανικής κοινότητας είναι απαραίτητο και επιτρεπτό να γίνει αυτό:

> *Ο Σουλτάνος του Ισλάμ, ο ύψιστος Θεός να ευλογεί τις νίκες του, σε περίπτωση που είναι προς όφελος όλων των μουσουλμάνων, τότε το να συνάψει ειρήνη με τους άπιστους είναι σύμφωνο με τον ιερό νόμο. Σε περίπτωση που δεν θα είναι προς όφελος ποτέ η ειρήνη δεν είναι σύμφωνη με τον ιερό νόμο. Όταν είναι εμφανές το συμφέρον, αφού συναφθεί αιώνια είτε παροδική ειρήνη, στην κατάλληλη περίοδο εάν θεωρηθεί μεγάλο όφελος, φυσικά είναι απαραίτητο και αναγκαίο να σπάσει.*[557]

Αναφέρεται με αρκετές λεπτομέρειες στον διορισμό του αρχιστράτηγου της εκστρατείας Λαλά Μουσταφά Πασά και στην αναχώρηση του για το νησί της Κύπρου μαζί με τον Πιαλή Πασά, τους άλλους μπέηδες και τις χιλιάδες των στρατιωτών κάτω από τις εντολές τους που συγκεντρώθηκαν για την στρατιωτική εκστρατεία:

> *Μετά από αυτό ο έκτος βεζίρης, ο ευφυής Λαλά Μουσταφά Πασάς, διορίστηκε αρχιστράτηγος, ο μπεηλέρμπεης της Ανατολίας Μπεχράμ Πασάς, ο γιος του Μουσταφά Πασά μπεηλέρμπεη του Μαράς, ο Τζαφέρ Πασάς, ο μπεηλέρμπεης του Χαλεπιού Ντερβίς Πασάς, με τους αξιωματικούς και κατόχους τιμαρίων και ζιαμετιών που βρίσκονταν σε όλες τις επαρχίες τους, ο Μουζαφέρ Πασάς που απολύθηκε από τα καθήκοντα του στην Σεχριζόρ, ο μπεηλέρμπεης της Καραμανίας Χασάν Πασάς, ο μπεηλέρμπεης του Σίβας Ισκέντερ Πασάς, από την Ρούμελη οι στρατιώτες και οι μπεηλέρμπεηδες των σαντζακιών των Τρικάλων, των Ιωαννίνων, της Πελοποννήσου, του Ελμπασάν και του Πρίζρεν, ο κετχουτάς των γενιτσάρων Γιαχιά κετχουτάς, πέντε χιλιάδες γενίτσαροι, τυφεκιοφόροι και αμαξηλάτες σε επαρκή βαθμό και ο διάσημος λόχος των καβαλάρηδων, τέθηκαν κάτω υπό τις διαταγές του ύψιστου και φημισμένου αρχιστράτηγου, και οι προαναφερθέντες στις αρχές του έτους Ρεμπιγιούλεβελ με τον αυτοκρατορικό στόλο αναχώρησαν και τράβηξαν προς τον προορισμό τους.*[558]

---

[557] "Pâdişâh-i İslâm eʿazz-Allah *teʿâlâ* enṣâra kefere ile ṣulḥ eylemek ol zemân meşrûʿ olur ki kâffeʾ-i Müslimîne menfaʿat ola olmayacaq aṣlâ ṣulḥ meşrûʿ degildir. Menfaʿat müşâhede olunub müʾebbed yâḫûd muvaqqat olduqtan ṣoŋra menfaʿatlu zemânda bozulması enfaʿ görülse elbette bozmaq vâcib ü lâzım olur." Βλ. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 487.

[558] "Pes vezîr-i sâdis olân Lâlâ Qara Muṣṭafâ Paşa serdâr taʿyîn olunub Anaṭolı beglerbegisi Behrâm Paşa ve Marʿaş beglerbegisi Muṣṭafâ Paşa ibn Cʿafer Paşa ve Ḥaleb beglerbegisi Dervîş Paşa cümle eyâletlerinde vâqiʿ ümerâ ve erbâb-ı tîmâr ve zuʿamâ ile ve Şehrizôrdan maʿzûl Muẓaffer Paşa ve Qaramân beglerbegisi Ḥasan Paşa ve Sîvas beglerbegisi İskender Paşa ve Rûmêlinde Tırḥâla ve Yânya ve Môra ve Êlbaṣân ve Prizrîn sancâġı ʿaskerleri beglerbegileriyle ve yeŋiçeri keṯḫüdâsı Yâḥya keṯḫüdâ beş biŋ yeŋiçeri ve ṭopçu ve ʿarabacıdan kifâyet qadari ve bölük ḫalqınıŋ nâmdâr u nâmverî serdâr ʿalimîqdâra meʾmûr olub seneʾ-i mezbûre

Επίσης αναφέρεται στα πολεμικά γεγονότα και στην πολιορκία και κατάκτηση του κάστρου της Λευκωσίας:

> *Όλοι πρώτα πολιορκώντας το κάστρο της Λευκωσίας με οχυρωματικά έργα από επτά μεριές σαν διαβήτης, άρχισαν τους κανονιοβολισμούς και με την βοήθεια του Θεού την πεντηκοστή πρώτη μέρα έγινε η άλωση και η διαπόμπευση και όλοι οι στρατιώτες του Ισλάμ ήταν πολύ χαρούμενοι που επιτεύχθηκε ο στόχος τους.*[559]

Στη συνέχεια αναφέρετε στα γεγονότα που έλαβαν χώρα για την παράδοση του κάστρου της Κερύνειας:

> *Έπειτα τα κομμένα κεφάλια των ιερόσυλων διοικητών που σκοτώθηκαν τα έστειλαν πρώτα στους πολλούς άπιστους του κάστρου της Κερύνειας που θα πολιορκείτο, και αυτοί υπό τον όρο να σωθούν οι ζωές τους έστειλαν τα κλειδιά του κάστρου.*[560]

Ο Πετσεβί κλείνει το κεφάλαιό του για την κατάκτηση της Κύπρου με τη συνθήκη παράδοσης του κάστρου της Αμμοχώστου επισημαίνοντας ότι:

> *Αυτή τη φορά όμως, όταν θα έδιναν το κάστρο, θα δώσουμε και τους αιχμαλώτους είπαν. Αργότερα όταν γράφτηκαν και παραδόθηκαν από τις δυο πλευρές τα έγγραφα της παράδοσης και όταν απαιτήθηκαν οι αιχμάλωτοι, «όταν συναντηθούμε θα δώσω την απάντηση», απάντησαν.*[561]

Σε σχέση με τα βασανιστήρια που έγιναν στο Βενετό διοικητή στην Αμμόχωστο Μαρκαντώνιο Βραγαδίνο ο Πετσεβί υπογραμμίζει ότι τα βασανιστήρια αυτά έγιναν ως πράξη εκδίκησης για τα βασανιστήρια και την εκτέλεση των μουσουλμάνων αιχμαλώτων εκ μέρους των Βενετών:

> *Του έκοψε τα δυο αυτιά του και τον έστειλε και τον έδεσαν στην άκρη του καταρτιού και τον βούτηξαν μερικές φορές στην θάλασσα. Διότι σε ορισμένους μουσουλμάνους αιχμαλώτους τους έκαναν τέτοια βασανιστήρια. Στην συνέχεια τον έφεραν μπροστά του (από τον αρχιστράτηγο) διότι έπρεπε να πάν στο κάστρο. Του έβαλαν την πανοπλία του και το όπλο του και τον έβαλαν να τα μεταφέρει μπροστά (από το άλογο του), και μέχρι να τελειώσει η προσευχή της Παρασκευής έβαλαν τον καταραμένο να μεταφέρει το*

Rebîüʿ'l-evvelinüŋ evvelinde donanma-yı hümâyûn ile çıqub ṣavb-ı maqṣûda müteveccih ve revâne oldılar." Βλ. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 487-488.

[559] "Bi'l-cümle ibtidâen Lefqôṣa qalʿasın yedi yerden meteris ile pergâr-vâr iḥâṭa êdüb dögmege mübâşeret êtdiler ve bi-faẓl-illah-i *teʿâlâ* elli birinci günde feṯḥ ve tesḫîr olunub cümle ʿasker-i İslâm şâd-kâm ve muḥaṣṣalü'l-merâm oldılar." Βλ. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 488.

[560] "Andan ṣoŋra maqtûl olân ümerâʾ-ı küffârıŋ rüûʾs-ı maqṭuʿasın Girîne nâm qalʿada maḥṣûr olacak kefereye irsâl êtdiler anlar daḫi cânlarına amân şarṭîyla qalʿanıŋ miftâḥların gönderdiler." Βλ. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 488.

[561] "Bu defʿa çün qalʿayı virecek oldılar üsârâyı daḫi virirız dimişler. Ṣoŋra ki ṭarafından vire ve âmân kâġıdları yazılub verildi üsârâ ṭaleb olunduqta kendim buluşduqda cevâbın viririn diyü cevâb göndermiş idi." Βλ. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 490.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

χώμα που βρισκόταν στο όρυγμα. Όταν τέλειωσε η προσευχή οι μπέηδες ήρθαν στο κάστρο, στην πλατεία καρφώθηκε ένα δοκάρι και μια-δυο χειροπέδες τοποθετήθηκαν και στήθηκαν δίπλα του. Μόλις ρώτησε αυτό για ποιο σκοπό είναι, παραδέχτηκε πως με αυτό βασάνιζαν τους μουσουλμάνους αιχμαλώτους. Έδεσαν τον ίδιο σε εκείνο το δοκάρι και εκείνες τις χειροπέδες τις έδεσαν στα χέρια και τα πόδια του, και ύστερα γδάρθηκε το δέρμα του και το γέμισαν άχυρο και το κρέμασαν στην κορυφή αυτού του δοκαριού, και τη βρόμικη πεθαμένη σωρό του την μοίρασαν στα τέσσερα και την έστειλαν στις πύλες.[562]

[562] "Baş olân melʿûn ki muḫâṭabı idi iki qulaqların qaṭʿ êtdirdi ve gönderüb cunda ucuna baġladub birkaç defʿa deryâya ġuṭe êtdirdi. Zira baʿż ehl-i İslâm giriftârlarına böyle ʿazâb êdermiş ondan öŋüne getürdiler çün qalʿaya gitmelü oldı. Yapuġun taḥmîl êdüp öŋünce götürtdi ve kendiler Cumʿa namâzın qılınca melʿûna ḫandeq ṭopraġın ṭaşıtdılar. Çün namâzdan fâriġ olub begler sarayına geldi meydânda bir direk dikilmiş ve bir iki kelepçe yanına qonulmuş ṭururdı. Bu niçündür diyü kendiden suʾâl êtdi Müslimân esîrlerine anıŋla ʿazâb êtdiklerine iʿtirâf êdicek kendisine daḫi ol diregi quşatdırub ve ol kelepçeleri eline ayaġına urdurub andan ṣoŋra derîsin yüzdürdi ve ṣamân ṭoldırub ol diregiŋ evcine aṣdırdı ve cesed-i murdârın dört çeyrek êdüp qapulara gönderdi." Βλ. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 491.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

3. Η κατάκτηση της Κύπρου στο έργο του Ιμπραήμ Πετσεβί

α. Το οθωμανικό κείμενο[563]

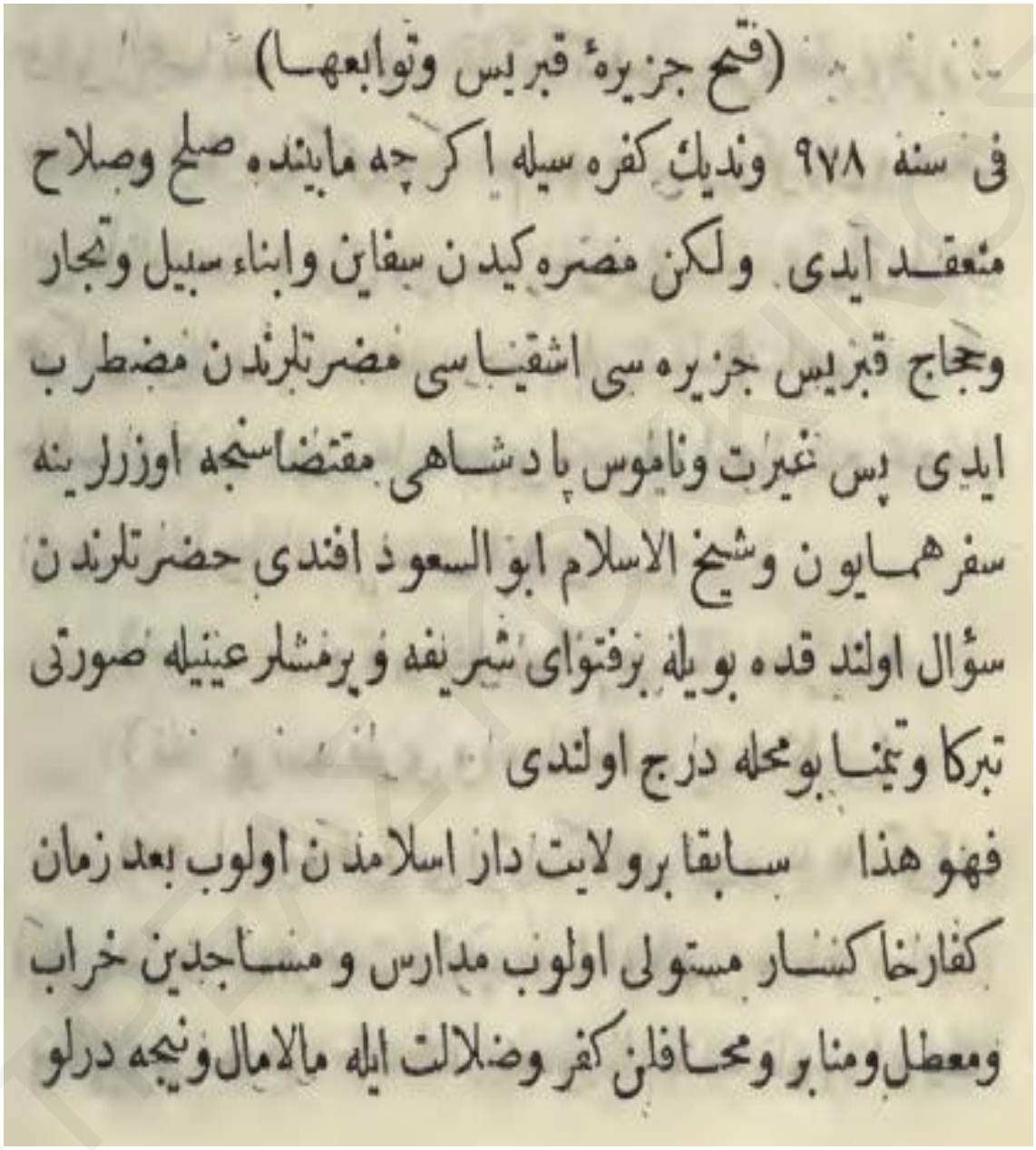
(فتح جزیرهٔ قبریس وتوابعهـا)
فی سنه ۹۷۸ وندیك کفره سیله اگرچه مابینده صلح وصلاح
منعقـد ایدی ولکن مضره کیدن سفاین وابناء سبیل وتجار
وحجاج قبریس جزیره سی اشقیـاسی مضرتلرندن مضطرب
ایدی پس غیرت وناموس پادشـاهی مقتضاسنجه اوزرلرینه
سفرهمـایون وشیخ الاسلام ابو السعود افندی حضرتلرندن
سؤال اولندقده بویله برفتوای شریفه ویرمشلر عینیله صورتی
تبرکا وتیمنـا بومحله درج اولندی
فهو هذا سـابقا برولایت دار اسلامدن اولوب بعد زمان
کفارخاکسـار مستولی اولوب مدارس ومسـاجدین خراب
ومعطل ومنابر ومحـافلن کفر وضلالت ایله مالامال ونیجه درلو

[563] Για τα οθωμανικά κείμενα βλ. Ibrahim Pecevi, *Tarih-i Pecevi*, Istanbul 1866. Πιο συγκεκριμένα το απόσπασμα που αναφέρεται στην Κύπρο έχει τον τίτλο, *«Η κατάκτηση του νησιού της Κύπρου και των περιοχών που ανήκουν σε αυτό»* (*Feṯḥ Cezîre-i Qıbrıs ve Tevâbiʿhâ*) και καλύπτει τις σελίδες 486-491.

افعال خبیثه ایله دین اسلامه اهانت قصد ایلیوب واطراف
عالمه اوضاع قبیحه زین اشاعت ایلمه لر پادشاه دینپناه
حضرتلری حمیت اسلام مقتضاسنجه دیار مذکوری کفار
خاکسار ائتدن آلوب دارالاسلامه الحاق ایلمکه عزیمت وهمت
بیورمه لر سابقا مذکور کفره تک تصرفلرنده اولان آخر
ولایتلر مصالحه اولندقده الرینه ویریلان عهدنامه ده
مذکور ولایت داخل اولمغله شریعت مطهره موجبنجه
مذکور عهدنامه نقضنه عزیمت بیورملرینه مانع اولورمی
بیان بیوریله الجواب الله اعلم اصلا مانع اولمق احتمالی یوقدر
پادشاه اسلام اعزالله تعالی انصاره کفره ایله صلح ایلمك اولزمان
مشروع اولور که کافهٔ مسلمینه منفعت اوله اولمایجق اصلا صلح
مشروع دکلدر منفعت مشاهده اولنوب مؤبد یاخود موقت
اولدقدنصکره منفعتلو زمانده بوزلماسی انفع کورلنه البته
بوزمق واجب ولازم اولور حضرت رسول الله علیه السلام
هجرت نبویه تك النجی یلندن اون یله دکین صلح ایدوب
حضرت علی کرم الله وجهه مؤکد عهدنامه یازوب معاهده
مقرره قیلندقدنصکره کله جك یل بوزمق انفع کورلوب
هجرتك سکزنده اوزرلرینه واروب مکهٔ معظمه یی فتح
بیورمشلردر حضرت خلیفهٔ رب العالمین خلد الله تعالی ظلال
سلطنته علی مفارق المسلمین واید بالنصر العزیز والفتح المبین
عزیمت همایونلرنده جناب رسالتپناه صلی الله تعالی علیه
وسلم حضرتلرینك سنت شریفلرینه اقتدا بیورمشلردر
کتبه الفقیر ابو السعود پس وزیر سادس اولان لالا
قره مصطفی پاشا سردارتعیین اولنوب اناطولی بکلربکیسی بهرام
پاشا ومرعش بکلربکیسی مصطفی پاشا ابن جعفر پاشا وحلب

بکلر بکیسی درویش پاشا جمله ایالرنده واقع امرا و ارباب
تیمار و زعما ایله وشهر زوردن معزول مظفر پاشا و قرمان
بکلر بکیسی حسین پاشا و سیواس بکلر بکیسی اسکندر پاشا
وروم ایلنده ترحاله و یانیه ومورہ وابلبصان و پرزرین سنجاغی
عسکرلری بکلر بکیلریله ویکیچری کتخدا سی یحیی کتخدا بش
یلك یکیچری وطوپجی وعربه چیدن کفایت قدری و بلوك خلقنك
نامدار وناموری سردار عالیمقداره مأمور اولوب سنهٔ مزبوره
ربیع الاولنك اوننده دونمای همایون ایله چیقوب صوب مقصوده
متوجه وروانه اولدیلر ووزیر پاله پاشا ایله قپودان علی پاشا
درتیوزه قریب کیمی قادرغه وماونه وکیمی پارچه وقالیته ایله
دونمای همایونی ترتیب ایدوب عسکر اسلام قلعه قمخنه اتمام
اوزره ایکن بونلردخی جانب دریایی محافظه یه مأمور اولدیلر
چون جزیرهٔ مزبوره لیمانه لشکر اقامت براغلدی فرمان
سردار صاحب وقار ایله پاله پاشا کندیلردن پایه ده اوج
مرتبه برتر خصوصا جناب پادشاهی یه داماد لق حیثیتی مقرر
ایکن سائر میر میران وامرا کبی فرمان پرسر دیوب اوتاغ
سرداری جزیره یه چیقاروب محلته نصب ایتدیلر وایرتسی
جمله عسکر ایله معا تعظیم واجلال ایچون موکب سردار ه
کیدوب اوتاغنه ایندردیلر وبالجمله ابتدا لفقوشه قلعه سین
یدی یردن متریس ایله پرکاروار احاطه ایدوب دوکمکه مباشرت
ایتدیلر وبفضل الله تعالی الی برنجی کونده فتح وتسخیر اولنوب
جمله عسکر اسلام شادکام ومحصل المرام اولدیلر اندن صکره
مقتول اولان امراء کفارك رؤس مقطوعه سین کرینه نام قلعه ده
محصور اولاجق کفره یه ارسال ایتدیلر انلر دخی جانلرینه
امان شرطیله قلعه نك مفتاحلرین کوندردیلر وقلاع مزبوره

فتح اولنجه یاله پاشای بك رای نصف دونمه ایله آطه نك
اطرافین محافظه ایدوب ونصف آخری ایله قپودان پاشا لفقوشه
لیمانه قلعه یه آدم کیرمك ایچون لنگر اقامت براقمش ایدی
صکره علی پاشا بهادر وتوانا اولغله متریسه کیروب یرینه
سیواس بکلر بکیسی پیر اولغله لیمانده اولان سفاینه پاشبوغ
تعیین اولنمش ایدی مفتوح اولان ایکی قلعه نك لوازمی تکمیل
اولنجه ایام شتا دخی تقدم ایدوب دریازمانی مرور ایتمکله
دونمای همایون آستانهٔ سعادته عزیمت ایلدی وسردار باوقار
کندی یه مأمور اولان عسکر عدو شکار ایله ماغوسه
قلعه سین هاله وار احاطه ایدوب روزان وشبان دوکمکه
مباشرت ایلدیلر واطرافنه برخندق عمیق دخی حفر ایتدردیکه
قلعه دن طشره وطشره دن قلعه یه مرغ سبکپر دن غیری
نوع بشر دخول وخروجه امکان قالمدی وبرمحلدن یورویشه
فی الجمله قابلیت اکلیوب اولمحله طپراق سوردردی مکر کفار
ملاعین اول محلك آلتنه برلغم سهمکین ایدوب باروت طولدرمش
چون یورویش ایتدیلر اول سور بلن طپراق ایله اوچ درت بیك
آدم هوایه شویله پران اولدیلرکه اکثری زیرخاکده قالوب
بی نام ونشان اولدی امرادن فرهاد بك که ملاطیه بکی ایدی
وسلطان سلیم غازی مرحومك اواخر عمر عزیزلرندن معصاحب
ومقبول قپوجی باشی فرهاد اغانك اشتهار بولمش ایدی واوج
سنجاق بکی دخی وزعا وارباب تیماردن بی نهایه آدم درجهٔ
شهادته وضع قدم ایتدیلر بوندن صکره فرق اللی کون دوکلوب
اکا دکین دونمای همایون ایله برتو پاشا وقپودان پاشا دخی
کلدیلر بودفعه کفار امداد دن مأیوس اولغله استیمان ایتدیلر
مقدم سردار ذی وقار کفار دوزخ قراره برایکی دفعه مکتوب

کوندردی قلعه یی واسارای مسلمیندن اللی مقدار نامدار
ومتعین کرفتاری طلب ایتمش ایدی جوابنده ایشته برکون
دونغامز کلور وعسکریکز ودونغاکز پریشان قالور اولزمانده
سنی آتم اوکنجه پیاده یورودر وخندقه طولدیردیغك طپراغی
ارقه‌ك ایله چیقاردورین دیو جواب یازمش ایدی بودفعه
چون قلعه یی ویره جك اولدیلر اسارایی دخی ویریرز دیمشلر
صکره که طرفیندن ویره وامان کاغدلری یازیلوب ویرلدی
اسارا طلب اولندقده کندم بولوشدقده جوابن ویریرین دیو
جواب کوندرمش ایدی وبالجمله چادرلرین قوردیلر وقلعه دن
چادرلره طاشندیلر وسرداردن یکرمی پاره کمی آلدیلر وکیلره
دخی طاشنوب طولدیلر محصور اولدقلرنده دفتر ایله اون بیك
کافر ایمش بودفعه قلعه دن چیقان درت بیکدن متجاوز ایدی
وبونلرك یانجه کیدوب وینه کمیلری کتورمکه امرادن عرب
احمد بك یکرمی قطعه قدرغه ایله تعیین اولنمش ایدی جمله سی
حاضر اولوب کتمك اثناسنده سرداره وداعه کلدیلر اون
بربك نامنه متعین سك ایدی بر کرسی قونیلوب مقابلهٔ سردارده
اوتوردیلر پس سردار ذی وقار بوقدر کمیکه سیزه ویرلدی
دریاده دونغاکز وارکیلریمزینه بزه واصل اولنجه رهن طریقیله
بربك قالسون دیدی ملعون غضب یوزندن پك دکل برکلب
آلیقومازین دیدی همان سرداره عار وغیرت وحدت طاری
اولوب یااول اسارای مسلمین قنی دیدی انلر جمله سی بنم دکل
ایدی هر بری بکلردن وعسکر خلقندن برینك ایدی ویره
کیجه سی قتل ایتمشلر یاسنده اولانی نیلدك انلر قتل ایدیجك بن
دخی قتل ایتدم دیو جواب ویرنجه سردار دخی ایمدی
بوتقدیرجه ویره یی سن بوزمش سین دیوب جمله سین قید بند

ایتدردی واون ملعونلرنك اوتاق اوکنده باشلرین کسدیردی
وکیلرده اولان کفاری دخی چیقاردی اباقلرینه محکم قدانه لر
اوردردی دونمای همایون کیلرینه توزیع ایتدردی وباش
اولان ملعونکه مخاطبی ایدی ایکی قولاقلرین قطع ایتدردی
وکوندروب جونده اوجنه باغلدوب برقاچ دفعه دریایه غوطه
ایتدردی زیرا بعض اهل اسلام کرفتارلرینه بویله عذاب ایدرمش
اندن اوکنه کتوردیلر چون قلعه یه کتلو اولدی یاپوغن
تحمیل ایدوب اوکنجه کوتوردی وکندیلر جمعه نمازین قلنجه
ملعونه خندق طپراغین طاشتدیلر چون نمازدن فارغ اولوب
بکلر سراینه کلدی میدانده بر دیرك دیکلمش وبرایکی کلیجه
یاننه قونلمش طورردی بونیچوندر دیو کندیدن سؤال ایتدی
مسلمان اسیرلرینه انکله عذاب ایتدکلرینه اعتراف ایدیجك
کندیسنه دخی اول دیرکی قوشاتدیروب واول کلیجه لری انه
اباغنه اوردیروب اندنصکره دریسین یوزدردی وصمان
طولدیروب اول دیرکك اوجنه آصدردی وجد مردارین
درت چیرك ایدوب قپولره کوندردی مرحوم عالی افندی
بوفتحده موجود اولوب ومصطفی پاشا لساننندن دخی نقلا
تاریخنده ایراد ایتدوکی مضمونی بودر

β. Η μεταγραφή του κειμένου

Fetḥ Cezîre-i Qıbrıs ve Tevâbiʿhâ

Fî sene 978. Venedik keferesiyle egerçi mâ-beynde ṣulḥ u ṣalâḥ münʿaqid idi ve lakin Mışra giden sefâîn ve ebnâʾ-i sebîl ve tüccâr ve ḥüccâc Qıbrıs cezîresi eşqıyâsı mażarratlarından mużṭarib idi. Pes ġayret ve nâmûs-ı Pâdişâhı muqteżâsınca üzerlerine sefer-i hümâyûn ve şeyḫülislâm Ebussuûd efendi ḥażretlerinden suʾâl olunduqda böyle bir fetvâ-yı şerîfe virmişler. ʿAyniyle ṣûreti teberrüken ve teyemmünen bu maḥalle derc olundı.

Fehv-i haẕâ sâbîqan bir vilâyet dâr-ı İslâmdan olub baʿde zemân küffâr-ı ḫâk-sâr müstevlî olub medâris ve mesâcidin ḫarâb ve muʿaṭṭal ve menâbir ve maḥâfilin küfr ve żalâlet ile mâl-â-mâl ve nice dürlü efʿâl-ı ḫabîṯe ile dîn-i İslâma ihânet qaṣd êyleyüb ve eṭrâf-ı ʿâleme evżâʿ qabîḥaların işâʿat eyleseler Pâdişâh-ı dîn-penâh ḥażretleri ḥamiyyet-i İslâm muqteżâsınca diyâr meẕkûrı küffâr-ı ḫâk-sâr elinden alıb dârül-İslâm ilḥâq eylemeğe ʿazîmet ve himmet buyursalar sâbıqan meẕkûr kefereniŋ taṣarruflarında olân âḫer vilâyetler muṣâlaḥa olunduqda ellerine virilen ʿahd-nâmede meẕkûr vilâyet dâḫil olmaġla şerîʿat-ı muṭahhare mûcebince meẕkûr ʿahid-nâme naqżına ʿazîmet buyurmalarına mâniʿ olur mı. Beyân buyurıla.

El-cevâb. Allah aʿlem aṣlâ mâniʿ olmaq iḥtimâlı yoqdur. Pâdişâh-i İslâm eʿazz-Allah *teʿâlâ* enṣâra kefere ile ṣulḥ eylemek ol zemân meşrûʿ olur ki kâffeʾ-i Müslimîne menfaʿat ola olmayacaq aṣlâ ṣulḥ meşrûʿ degildir. Menfaʿat müşâhede olunub müʾebbed yâḫûd muvaqqat olduqtan ṣoŋra menfaʿatlu zemânda bozulması enfaʿ görülse elbette bozmaq vâcib ü lâzım olur. Ḥażret-i Resûlullah ʿaleyhis-selâm Hicret-i Nebevîyye'nüŋ altıncı yılından on yıla degin ṣulḥ êdüp ḥażret-i ʿAlî kerremeallâhü vecheh müʾekkid ʿahd-nâme yazıb muʿâhede muqarrere qılındıqtan ṣoŋra gelecek yıl bozmaq enfaʿ görilüb Hicretiŋ sekizinde üzerlerine varub Mekkeʾ-i muʿaẕẓamayı feth buyurmuşlardır. Ḥażret ḫalîfeʾ-i Rabbül-ʿâlemîn ḫallede Allah *teʿâlâ* ẓılâl-ı salṭanata alâ müfârıqü'l-müslimîn ve eyyid bi'n-nasrü'l-aziz ve'l-fetḥü'l-mübîn azîmet-i hümâyûnlarında cenâb-ı risâlet-penâh *ṣallâllahü teʿâlâ ʿaleyhi ve sellem* ḥażretleriniŋ sünnet-i şerîflerine iqtidâ buyurmuşlardır.

Ketebetü'l-faqir Ebûssuʿûd.

Pes vezîr-i sâdis olân Lâlâ Qara Muṣṭafâ Paşa serdâr taʿyîn olunub Anaṭolı beglerbegisi Behrâm Paşa ve Marʿaş beglerbegisi Muṣṭafâ Paşa ibn Cʿafer Paşa ve Ḥaleb beglerbegisi Dervîş Paşa cümle eyâletlerinde vâqiʿ ümerâ ve erbâb-ı tîmâr ve zuʿamâ ile ve Şehrizôrdan maʿzûl Muẓaffer Paşa ve Qaramân beglerbegisi Ḥasan Paşa ve Sîvas

ANTEAK KOKKINOZ

beglerbegisi İskender Paşa ve Rûmêlinde Tırḥâla ve Yânya ve Môra ve Êlbaṣân ve Prizrîn sancâġı ʿaskerleri beglerbegileriyle ve yeŋiçeri ketḫüdâsı Yâḥya ketḫüdâ beş biŋ yeŋiçeri ve ṭopçu ve ʿarabacıdan kifâyet qadari ve bölük ḫalqınıŋ nâmdâr u nâmverî serdâr ʿalimîqdâra meʾmûr olub seneʾ-i mezbûre Rebîüʿ'l-evvelinüŋ evvelinde donanma-yı hümâyûn ile çıqub ṣavb-ı maqṣûda müteveccih ve revâne oldılar ve vezîr Piyâle Paşa ile Qapûdân ʿAlî Paşa dört yüze qarîb kimi qadırġa ve mavna ve kimi barça ve qalita ile donanma-yı hümâyûnu tertib êdüb ʿasker-i İslâm qalʿa fetḥine ihtimâm üzere iken bunlar daḫi cânib-i deryâyı muḥâfaẓaya meʾmûr oldılar çün Cezîre-i mezbûre limanına lenger iqâmet bıraġıldı fermân-ı serdâr-ı ṣâḥib vaqar ile Piyâle Paşa kendilerden pâyede üç mertebe berter ḫuṣûṣen cenâb-ı pâdışâhiye dâmâdlıq ḥayṣiyyeti muqarrer iken sâiʾr mîrimîrân ve ümerâ gibi fermân-ı ber-ser diyüb otâġ-ı serdârı cezîreye çıqarub maḥaline naṣb êtdiler ve êrtesi cümle ʿasker ile maʿan taʿẓîm ve iclâl içün mevkib-i serdâra gidüb otâġına indirdiler ve bi'l-cümle ibtidâen Lefqôṣa qalʿasın yedi yerden meteris ile pergâr-vâr iḥâṭa êdüb dögmege mübâşeret êtdiler ve bi-faẓl-illah-i *teʿâlâ* elli birinci günde fetḥ ve tesḫîr olunub cümle ʿasker-i İslâm şâd-kâm ve muḥaṣṣalü'l-merâm oldılar andan ṣoŋra maqtûl olân ümerâʾ-ı küffârıŋ rüûʾs-ı maqṭuʿasın Girîne nâm qalʿada maḥṣûr olacak kefereye irsâl êtdiler anlar daḫi cânlarına amân şarṭîyla qalʿanıŋ miftâḥların gönderdiler ve qılâʿ-ı mezbûre fetḥ olunca Piyâle Paşa-yı nik-rây nıṣf donanma ile âṭanıŋ eṭrâfın muhâfaẓa êdüb ve nıṣf âḫeri ile Qapûdân Paşa Lefqôṣa limanına qalʿaya âdem girmemek içün lenger iqâmet bıraqmış idi. Ṣoŋra ʿAlî Paşa bir bahâdır ve tevânâ olmaġla meterise girüb yerine Sîvâs beglerbegisi pîr olmaġla limanda olân sefâîne bâşbûġ taʿyîn olunmuş idi. Meftûḥ olân iki qalʿanıŋ levâzımı tekmîl olunca eyyâm-ı şitâ daḫi taqaddüm êdüp deryâ zemânı mürûr êtmekle donanma-yı hümâyûn âstâneʾ-i saʿâdete ʿazîmet eyledi ve serdâr-ı bâ-veqâr kendiye meʾmûr olân ʿasker ʿadüvv-i şikâr ile Mâġôsa qalʿasını hâlevâr iḥâṭa êdüp rûzân ve şebân dögmege mübâşeret êylediler ve eṭrâfına bir ḫandeq-i ʿamîq daḫi ḥafr êtdirdi ki qalʿadan ṭaşra ve ṭaşradan qalʿaya mürġ-i sebük-perden ġayrı nevʿ-i beşer duḫûl ve ḫurûca imkân qalmadı ve bir maḥaldan yürüyüşe fil-cümle qâbiliyet ekleyüb ol maḥalle ṭopraq sürdürdi. Meger küffâr-i melâʿîn ol maḥalıŋ altına bir lağım-ı sehm-gîn êdüp bârût ṭoldurmuş çün yürüyüş êtdiler ol sürilen ṭopraq ile üç dört biŋ âdem havâya şöyle perrân oldılar ki ekṣerî zîr-i ḫâkda qalub bi-nâm u nişân öldi. Ümerâdan Ferhâd Beg ki Malâṭya begi idi ve Sulṭân Selîm-i ġazî merḥûmuŋ evâḫir ʿömr-i ʿazîzlerinde müṣâḥib ve maqbûlı qapucıbâşı Ferhâd aġalıġla iştihâr bulmuş idi ve üç sancâqbegi daḫi ve zuʿamâ ve erbâb-ı tîmârdan bî-nihâye âdem derece-i şahâdete vażʿ-ı qadem êtdiler. Bundan ṣoŋra qırq elli gün dögülüb ana degin donanma-yı hümâyûn ile Pertev Paşa ve Qâpûdan Paşa daḫi geldiler. Bu defʿa küffâr imdâddan meʾyûs olmaġla istimân êtdiler. Muqaddem serdâr-ı ẕi-vakâr küffâr-ı dûzaḫ-qarâra bir iki defʿa mektûb gönderdi. Qalʿayı ve üsarâ-yı müslîmînden

elli miqdâr nâm-dâr ve müteʿayyin giriftârî ṭaleb êtmiş idi. Cevâbında işte bir gün donanmamız gelür ve ʿaskeriŋiz ve donanmaŋız perîşân qalur. Ol zemânda seni âtım öŋünce piyâde yürüdür ve ḫandeqe ṭoldırdıġıŋ ṭopraġı arqaŋ ile çıqarduruŋ diyü cevâb yazmış idi. Bu defʿa çün qalʿayı virecek oldılar üsârâyı daḫi viririz dimişler. Ṣoŋra ki ṭarafından vire ve âmân kâġıdları yazılub verildi üsârâ ṭaleb olunduqta kendim buluşduqda cevâbın viririn diyü cevâb göndermiş idi. Ve bi'l-cümle çâdırların qurdılar ve qalʿadan çâderlara ṭaşındılar ve serdârdan yirmi pâre gemi aldılar ve gemilere daḫi ṭaşınub ṭoldılar maḥṣûr olduqlarında defter ile on biŋ kâfir imiş bu defʿa qalʿadan çıqan dört biŋden mütecâviz idi ve bunlarıŋ yanınca gidüb ve yine gemileri getürmege ümerâdan ʿArab Aḥmed Beg yirmi qıṭʿa qadırġa ile tʿayîn olunmuş idi. Cümlesi ḥâżır olub gitmek eṣnâsında serdâra vedâʿa geldiler. On bir Beg nâmına müteʿayyin seg idi. Birer kürsî qonılub muqâbeleʾ-i serdârda oturdılar. Pes serdâr-ı ẕî-veqâr bu kadar gemi ki size verildi deryâda donanmaŋız var gemilerimiz yine bize vâṣıl olunca rehin ṭarîqiyle bir beg qalsun dedi. Melʿûn ġażab yüzünden beg degil bir kelb alıqomazın dedi. Hemân serdâra ʿâr ve ġayret ve ḥiddet ṭârî olub yâ ol üsârâ-yı Müslimîn qani dedi onlar cümlesi benim degil idi her biri beglerden ve ʿasker ḫalqından biriniŋ idi vire gicesi qatl êtmişler. Yâ sende olânı neylediŋ anlar qatl êdicek ben daḫi katl êtdim diyü cevâb virince serdâr daḫi imdi bu taqdîrce vireyi sen bozmuşsın diyüb cümlesin qayd-bend êtdirdi ve on melʿûnlarınıŋ otâq öŋünde başların kesdirdi ve gemilerde olân küffârı daḫi çıqardı ayaklarına muḥkem qadânalar urdurdı. Donanma-yı hümâyûn gemilerine tevzîʿ êtdirdi ve baş olân melʿûn ki muḫâṭabı idi iki qulaqların qaṭʿ êtdirdi ve gönderüb cunda ucuna baġladub birkaç defʿa deryâya ġuṭe êtdirdi. Zira baʿż ehl-i İslâm giriftârlarına böyle ʿaẕâb êdermiş ondan öŋüne getürdiler çün qalʿaya gitmelü oldı. Yapuġun taḥmîl êdüp öŋünce götürtdi ve kendiler Cumʿa namâzın qılınca melʿûna ḫandeq ṭopraġın ṭaşıtdılar. Çün namâzdan fâriġ olub begler sarayına geldi meydânda bir direk dikilmiş ve bir iki kelepçe yanına qonulmuş ṭururdı. Bu niçündür diyü kendiden suʾâl êtdi Müslimân esîrlerine anıŋla ʿaẕâb êtdiklerine iʿtirâf êdicek kendisine daḫi ol diregi quşatdırub ve ol kelepçeleri eline ayaġına urdurub andan ṣoŋra derîsin yüzdürdi ve ṣamân ṭoldırub ol diregiŋ evcine aṣdırdı ve cesed-i murdârın dört çeyrek êdüp qapulara gönderdi.

Merhûm ʿÂlî efendi bu fetiḥde mevcûd olub ve Muṣṭafâ Paşa lisânından daḫi naqlen târîḫinde îrâd êtdügi maẓmûnı budur.

γ. Η μετάφραση του κειμένου

Η κατάκτηση της νήσου Κύπρου και των περιοχών που ανήκουν σε αυτή

Έτος 978. Παρόλο που είχε συμφωνηθεί ειρήνη ανάμεσα σε εμάς και στους Βενετούς απίστους, τα πλοία όμως, οι ταξιδιώτες, οι έμποροι και οι προσκυνητές ενοχλούνταν από τις επιθέσεις των ληστών του νησιού της Κύπρου. Σε αυτή την περίπτωση ήταν απαραίτητη για το ζήλο και την τιμή του Σουλτάνου μια αυτοκρατορική εκστρατεία ενάντια σε αυτούς, και όταν ερωτήθηκε ο αξιότιμος σέιχ-ουλ Ισλάμ Εμπουσούντ Εφέντη, εξέδωσε αυτόν τον ισχυρό ένδοξο φετβά. Ως είχε η μορφή του, ευοίωνη και ευλογημένη να είναι, αυτή η περιοχή κατακτήθηκε. Ξεχνώντας αυτό, ότι προηγουμένως ήταν ένα βιλαέτι που άνηκε στο Ισλάμ και που αργότερα οι ελεεινοί άπιστοι κατέκτησαν, οι μεντρεσέδες και τα μικρά τζαμιά του ήταν σαθρά και χαλασμένα και ο άμβωνας και οι ιδιαίτερες θέσεις του τζαμιού γεμάτες με βλασφημίες και διαστροφές και με τόσων λογής απεχθείς πράξεις επιχείρησαν να προσβάλουν την ισλαμική πίστη και να διαδώσουν σε όλο το κόσμο τις επαίσχυντες συμπεριφορές τους, και αν ο αξιότιμος προστάτης της πίστης, ο Σουλτάνος, έπαιρνε από τα χέρια των ελεεινών απίστων την απαραίτητη για την τιμή του Ισλάμ προαναφερθείσα χώρα, και αν διέταζε να αναχωρήσουν και να προσπαθήσουν να την ενσωματώσουν στην κοινότητα του Ισλάμ, για να κατακτήσει το προαναφερθέν βιλαέτι που περιλαμβάνεται στη γραπτή συνθήκη που δόθηκε όταν επιτεύχθηκε ειρήνη προηγουμένως με τις επαρχίες που ήταν στα χέρια των προαναφερθέντων άπιστων, κατά το απαιτούμενο ιερό διάταγμα της Σαρία απαγορεύεται η διακοπή της προαναφερθείσας συμφωνίας και οι διαταγές για την κατάκτηση; Η δήλωση.

Η απάντηση. Ο Θεός γνωρίζει καλύτερα, δεν υπάρχει πιθανότητα να απαγορευτεί ποτέ. Ο Σουλτάνος του Ισλάμ, ο ύψιστος Θεός να ευλογεί τις νίκες του, σε περίπτωση που είναι προς όφελος όλων των μουσουλμάνων, τότε το να συνάψει ειρήνη με τους άπιστους είναι σύμφωνο με τον ιερό νόμο. Σε περίπτωση που δεν θα είναι προς όφελος ποτέ η ειρήνη δεν είναι σύμφωνη με τον ιερό νόμο. Όταν είναι εμφανές το συμφέρον, αφού συναφθεί αιώνια είτε παροδική ειρήνη, στην κατάλληλη περίοδο εάν θεωρηθεί μεγάλο όφελος, φυσικά είναι απαραίτητο και αναγκαίο να σπάσει.[564] Ο αξιότιμος προφήτης, ο χαιρετισμός

[564] Όταν ο Σελίμ Β΄ ανέβηκε στον θρόνο, η Βενετία έστειλε τον πρέσβη της στο οθωμανικό παλάτι για να τον συγχαρεί και για να επικυρώσει τις συνθήκες που η Γαληνότατη Δημοκρατία είχε συνάψει μαζί με τον πατέρα του Σουλεϊμάν για διαρκή ειρήνη. Ο Σελίμ Β΄ με την σειρά του επικύρωσε στις 10 Ιουλίου 1567 τις συνθήκες αυτές και αργότερα όταν αποφάσισε να εκστρατεύσει κατά της Κύπρου ζήτησε ένα φετβά από τον σέιχ-ουλ Ισλάμ, για να μάθει αν μπορούσε η συνθήκη ειρήνης με τους Βενετούς να σπάσει ούτως ώστε να μπορέσει να κατακτήσει την Κύπρο. Ο σέιχ-ουλ Ισλάμ με την σειρά του έκρινε ότι με σκοπό να ανακτήσει μια πρώην

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

του Θεού να είναι σε αυτόν, από τον έκτο χρόνο του έτους της Εγίρας σύναψε ειρήνη έως δέκα χρόνια και ο αξιότιμος Αλή *(Hz. Ali),*[565] ενισχυμένος από την πλευρά του μεγάθυμου Θεού, έγραψε την συνθήκη και αφού οριστικοποιήθηκε η συμφωνία, τον επόμενο χρόνο θεωρήθηκε μεγάλο όφελος να σπάσει και όταν έφτασε στον όγδοο χρόνο του έτους της Εγίρας, διέταξαν την κατάκτηση της ένδοξης Μέκκας. Ο αξιότιμος χαλίφης, ο ιδιοκτήτης του κόσμου ο ύψιστος Θεός ποτέ να μην εξαλείψει την σκιά της βασιλείας του πάνω από τα κεφάλια των μουσουλμάνων και με ευλογημένες νίκες και με ευοίωνες κατακτήσεις να την κατοχυρώσει, διέταξε συμμόρφωση στα ευλογημένα λόγια του δοξασμένου αξιότιμου προφήτη, ο Ύψιστος Θεός να τον ευλογεί.

Γραφέας, ο φακίρης Εμπού ελ-Σουούτ *(Ebu el-Suud).*

Μετά από αυτό ο έκτος βεζίρης, ο ευφυής Λαλά Μουσταφά Πασάς, διορίστηκε αρχιστράτηγος, ο μπεηλέρμπεης της Ανατολίας Μπεχράμ Πασάς, ο γιος του Μουσταφά Πασά μπεηλέρμπεη του Μαράς, ο Τζαφέρ Πασάς, ο μπεηλέρμπεης του Χαλεπιού Ντερβίς Πασάς *(Derviş Paşa)*, με τους αξιωματικούς και κατόχους τιμαρίων και ζιαμετιών, που βρίσκονταν σε όλες τις επαρχίες τους, ο Μουζαφέρ Πασάς που απολύθηκε από τα καθήκοντα του στην Σεχριζόρ *(Şehrizor),*[566] ο μπεηλέρμπεης της Καραμανίας Χασάν Πασάς *(Hasan Paşa),* ο μπεηλέρμπεης του Σίβας Ισκέντερ Πασάς *(İskender Paşa),* από την Ρούμελη οι στρατιώτες και οι μπεηλέρμπεηδες των σαντζακιών των Τρικάλων *(Tırhala),*[567] των Ιωαννίνων *(Yanya),*[568] της Πελοποννήσου *(Mora),*[569] του Ελμπασάν *(Elbasan)*[570] και του Πρίζρεν *(Prizrin),*[571] ο κετχουτάς *(kethüda)*[572] των γενιτσάρων Γιαχιά *(Yahya)* κετχουτάς, πέντε χιλιάδες γενίτσαροι, τυφεκιοφόροι και αμαξηλάτες σε επαρκή βαθμό και ο διάσημος λόχος των καβαλάρηδων *(bölük halkı)*[573], τέθηκαν κάτω υπό τις διαταγές του

μουσουλμανική γη δεν δεσμεύεται από καμία συνθήκη ειρήνης, και ότι αν μια τέτοια συνθήκη δεν είναι πλέον προς το συμφέρον του Ισλάμ μπορεί να σπάσει όταν αυτό είναι απαραίτητο. Στον φετβά επίσης τονιζόταν ότι, όταν σε μια χώρα που στο παρελθόν ήταν ισλαμική, οι άπιστοι είχαν μετατρέψει τα τζαμιά σε εκκλησίες και καταπίεζαν τους πιστούς, ο μουσουλμάνος ηγέτης αν ήθελε να την ανακτήσει δεν δεσμευόταν από καμία συνθήκη ειρήνης. Βλ. Gazioğlu, *The Turks in Cyprus,* 23, Hill, *A History of Cyprus,* τ. 3, 882, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου,* 193.

[565] Γεννήθηκε το 600 μ.Χ. στην Μέκκα και ήταν εξάδελφος και γαμπρός του προφήτη Μωάμεθ. Υιοθετήθηκε σε μικρή ηλικία από τον Μωάμεθ και ήταν ο πρώτος άντρας που ασπάστηκε τον ισλαμισμό. Πέθανε τον Ιανουάριο του 661. Βλ. Diana Steigerwald, "ʿAli", *EIMW*, τ. 1, 35-38.

[566] Ιστορική περιοχή που βρίσκεται στο βόρειο Ιράκ. Βλ. Ahmet Gündüz, "Şehrizor", *TDVİA*, τ. 38, 473-475.

[567] Ιστορική πόλη της Θεσσαλίας στην Ελλάδα. Βλ. Machiel Kiel, "Tırhala", *TDVİA,* τ. 41, 114-116.

[568] Ιστορική πόλη της Ελλάδας. Βλ. Machiel Kiel, "Yanya", *TDVİA*, τ. 43, 317-321.

[569] Η μεγαλύτερη χερσόνησος της Ελλάδας. Βλ. Machiel Kiel, John Alexander, "Mora", *TDVİA,* τ. 30, 280-285.

[570] Ιστορική πόλη της Αλβανίας. Βλ. Machiel Kiel, "İlbasan", *TDVİA*, τ. 22, 79-81.

[571] Ιστορική πόλη του Κοσσυφοπεδίου. Βλ. Machiel Kiel, "Prizren", *TDVİA*, τ. 34, 349-351.

[572] Μετά τον αγά των γενιτσάρων ο επόμενος ανώτερος βαθμός στην ιεραρχία του λόχου των γενιτσάρων. Βλ. Mehmet Canatar, "Kethüda", *TDVİA*, τ. 25, 332-334.

[573] Λόχος έφιππων στρατιωτών του οθωμανικού στρατού. Βλ. Özcan Abdülkadir, "Bölük", *TDVİA*, τ. 6, 324-325

ύψιστου και φημισμένου αρχιστράτηγου και στις αρχές του μηνός Ρεμπιγιούλεβελ *(Rebiyülevvel)*[574] του προαναφερθέντος έτους με τον αυτοκρατορικό στόλο αναχώρησαν και τράβηξαν προς τον προορισμό τους και ο βεζίρης Πιαλή Πασά και ο Καπουδάν Αλή Πασάς με περίπου τετρακόσια πλοία,[575] κάποια εκ των οποίων γαλέρες και μαούνες και κάποια μπαρτσιά *(barça)*[576] και γαλιότες, παράταξαν τον αυτοκρατορικό στόλο και καθώς οι στρατιώτες του Ισλάμ θα μάχονταν για την κατάληψη των κάστρων, τους ανατέθηκε επίσης το καθήκον, όπως τους προστατεύουν από την μεριά της θάλασσας.

Όταν έριξαν άγκυρα στο λιμάνι του προαναφερθέντος νησιού με διαταγή του αρχιστράτηγου, με αξιοπρέπεια ο Πιαλή Πασάς, τρείς βαθμούς πιο πάνω στο αξίωμα από τους άλλους διοικητές και επιπλέον ενώ γνωστοποιήθηκε ότι είναι και γαμπρός του αξιότιμου Σουλτάνου, όπως τους άλλους διοικητές και ανώτερους αξιωματικούς, λέγοντας στις προσταγές σας κύριε, έβγαλαν στο νησί την σκηνή του αρχιστράτηγου και την έστησαν στην θέση της και την επομένη, με όλους τους στρατιώτες για σεβασμό και αποθέωση, ως ακολουθία πορεύτηκαν με τον αρχιστράτηγο και τον κατέβασαν στην σκηνή του και όλοι πρώτα πολιορκώντας το κάστρο της Λευκωσίας με οχυρωματικά έργα από επτά μεριές σαν διαβήτης, άρχισαν τους κανονιοβολισμούς και με την βοήθεια του Θεού την πεντηκοστή πρώτη μέρα έγινε η άλωση και η διαπόμπευση και όλοι οι στρατιώτες του Ισλάμ ήταν πολύ χαρούμενοι που επιτεύχθηκε ο στόχος τους. Έπειτα τα κομμένα κεφάλια των ιερόσυλων διοικητών που σκοτώθηκαν τα έστειλαν πρώτα στους πολλούς άπιστους του κάστρου της Κερύνειας που θα πολιορκείτο, και αυτοί υπό τον όρο να σωθούν οι ζωές τους έστειλαν τα κλειδιά του κάστρου και μόλις κατακτήθηκε το προαναφερθέν κάστρο, ο ευρυμαθής Πιαλή Πασάς με το μισό στόλο είχε προστατεύσει τα πέριξ του νησιού και ο Καπουδάν Πασάς με τον άλλο μισό είχε ρίξει άγκυρα στο λιμάνι της Λευκωσίας[577] για να εμποδίσει την είσοδο των αντρών στο κάστρο.

Μετά ο Αλή Πασάς, ο οποίος είναι ένα αξιότιμο και ισχυρό άτομο, είχε μπει στα χαρακώματα και στην θέση του είχε διοριστεί ως επικεφαλής στα πλοία που ήταν στο λιμάνι ο ηλικιωμένος μπεηλέρμπεης του Σίβας. Μόλις ολοκληρώθηκαν οι ανάγκες των δύο

[574] Ο τρίτος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου. Βλ. Devellioğlu, "Rebîü'l-evvel", *OTAL*, 1029.

[575]Στις 4 Ιουνίου του 1570 σαράντα οθωμανικά πλοία έφτασαν στο νησί για να συλλέξουν πληροφορίες όμως οι στρατιώτες τους που αποβιβάστηκαν στο νησί απωθήθηκαν από το βενετικό ιππικό. Οι Βενετοί τότε έμαθαν από κάποιους αιχμαλώτους που συνέλαβαν ότι ο οθωμανικός στόλος βρισκόταν στην Φοινίκη και αποτελείτο από τετρακόσια πλοία. Η πρώτη στάση του οθωμανικού στόλου ήταν στην Φοινίκη, η οποία βρίσκεται στη μεσογειακή ακτή της Τουρκίας απέναντι από την Κύπρο. Ο στόλος παρέμεινε εκεί τρεις εβδομάδες προκειμένου να ανεφοδιαστεί αλλά και για να ξεκουραστούν οι στρατιώτες. Βλ. Gazioğlu, *The Turks in Cyprus*, 28, Γάτος, *Διήγησης*, 31.

[576] Πλοίο του οθωμανικού στόλου που χρησιμοποιείτο και για εμπορικούς και για στρατιωτικούς σκοπούς. Βλ. Pakalın, "Barça", *OTDTS*, τ. 1, 159.

[577] Προφανώς εδώ πρόκειται για λάθος και κατά μεγάλη πιθανότητα ο Πετσεβί πρέπει να εννοεί το λιμάνι της Αμμοχώστου.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

κατεκτημένων κάστρων και αφού οι μέρες του χειμώνα πλησίαζαν και η θαλασσινή περίοδος κόντευε να παρέλθει, ο αυτοκρατορικός στόλος επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και ο αξιότιμος αρχιστράτηγος, με τους στρατιώτες που ήταν υπό τις διαταγές του για το κυνήγι των απίστων, πολιόρκησε σε σχήμα ημισέληνου το κάστρο της Αμμοχώστου και άρχισαν τους κανονιοβολισμούς μέρα και νύχτα και γύρω του είχε σκαφτεί ένα τόσο βαθύ όρυγμα που από το κάστρο προς τα έξω και από έξω προς το κάστρο, εκτός από τα πουλιά με ευκίνητα φτερά, δεν υπήρχε πιθανότητα να μπει μέσα και να περάσει έξω άλλο δημιούργημα και αφού ανακάλυψαν ένα κατάλληλο μέρος για να επιτεθούν, τελικά μετέφεραν και πρόσθεσαν χώμα σε εκείνη την περιοχή. Όμως οι καταραμένοι άπιστοι κάτω από εκείνο το μέρος έσκαψαν ένα τρομακτικό λαγούμι, το γέμισαν με μπαρούτι και όταν τους επιτέθηκαν, μέσα σε εκείνα τα χώματα που είχαν προστεθεί τινάχθηκαν στον αέρα τρεις με τέσσερις χιλιάδες άντρες και οι περισσότεροι έμειναν κάτω από τα χώματα και χάθηκαν τα ονόματα και τα ίχνη τους.

Από τους διοικητές ο Φερχάτ Μπέης *(Ferhad Bey)*, ο οποίος ήταν μπέης της Μαλάτειας, ο σύντροφος και ο ευνοούμενος *(kapıçıbaşı)*[578] στις τελευταίες μέρες πριν το θάνατο στην αξιότιμη ζωή του γαζί Σουλτάνου Σελίμ, ο Φερχάτ, ο οποίος είχε κερδίσει δόξα με την ιδιότητα του αγά και τρεις σαντζάκμπεηδες και αμέτρητοι άνδρες ακόμη από τους κατόχους ζιαμετιών και τιμαρίων έγιναν εδώ μάρτυρες. Αργότερα κανονιοβολούσαν για σαράντα μέρες (το κάστρο της Αμμοχώστου) και μέχρι τότε ήρθαν με τον αυτοκρατορικό στόλο και ο Περτέβ Πασάς και ο Καπουδάν Πασάς. Αυτή τη φορά οι άπιστοι εξαιτίας της βοήθειας που είχε έρθει, χωρίς να το θέλουν, απελπίστηκαν. Ο προσεκτικός αρχιστράτηγος έστειλε μια-δυο φορές επιστολές στους άπιστους, τους οποίους η θέση τους βρίσκεται στην κόλαση. Είχε απαιτήσει το κάστρο και τους πενήντα φημισμένους μουσουλμάνους οι οποίοι είχαν αιχμαλωτιστεί. Ιδού η απάντηση τους, *«Μια μέρα θα έρθει ο στόλος μας και οι στρατιώτες και ο στόλος σας θα εξαθλιωθούν. Εκείνη την στιγμή, εσένα θα σε αναγκάσω να περπατάς μπροστά στο άλογο μου και θα σε βάλω να βγάλεις με την πλάτη σου το χώμα που γέμισες το χαντάκι»* είχε γραφτεί. Αυτή τη φορά όμως, όταν θα έδιναν το κάστρο, θα δώσουμε και τους αιχμαλώτους είπαν. Αργότερα όταν γράφτηκαν και παραδόθηκαν από τις δυο πλευρές τα έγγραφα της παράδοσης και όταν απαιτήθηκαν οι αιχμάλωτοι, *«όταν συναντηθούμε θα δώσω την απάντηση»*, απάντησαν.

Οι εξολοκλήρου αμαρτωλοί έστησαν τις σκηνές τους και μεταφέρθηκαν στις σκηνές έξω από το κάστρο και πήραν είκοσι πλοία από τον αρχιστράτηγο, πλοία στα οποία

[578] Ο επικεφαλής της τάξης των φρουρών που στέκονταν στις πύλες του παλατιού. Βλ. Özcan Abdülkadir, "Kapıcı", *TDVİA*, τ. 24, 345-347

μεταφέρθηκαν και τα γέμισαν. Κατά την διάρκεια της πολιορκίας, σύμφωνα με τα δεφτέρια, οι άπιστοι ήταν δέκα χιλιάδες, αυτή την φορά αυτοί που βγήκαν από το κάστρο ήταν λίγο περισσότεροι από τέσσερις χιλιάδες και μαζί με αυτούς στάλθηκε από τους διοικητές, ο Αράπ Αχμέτ Μπέη με είκοσι γαλέρες αναλαμβάνοντας το καθήκον για να φέρει και πάλι πίσω τα πλοία. Όταν ήταν όλα έτοιμα την ώρα που θα αναχωρούσαν ήρθαν στον αρχιστράτηγο για τον αποχαιρετισμό. Στο όνομα έντεκα μπέηδων επικεφαλής ήταν ένας σκύλος. Δόθηκε στο καθένα από ένα βάθρο και κάθισαν απέναντι από τον αρχιστράτηγο. Πάνω σε αυτό ο σοβαρός αρχιστράτηγος, *«σε σας δόθηκαν τόσα πλοία, στην θάλασσα υπάρχει ο στόλος σας, μέχρι να επιστρέψει σε μας ο στόλος μας να μείνει ένας μπέης ως όμηρος»* είπε. Ο καταραμένος εξαιτίας του θυμού *«όχι μόνο μπέη ούτε σκύλο δεν θα κρατήσετε»* είπε. Αμέσως η ντροπή και το μένος προς τον αρχιστράτηγο προκάλεσαν την οργή του και *«τότε οι μουσουλμάνοι αιχμάλωτοι;»* είπε. *«Όλοι αυτοί δεν ήταν δικοί μου, ο κάθε ένας άνηκε σε κάποιο από τους διοικητές και τους λαϊκούς στρατιώτες και την νύχτα της συνθηκολόγησης τους σκότωσαν. Εσύ τους δικούς σου τι τους έκανες; Μόλις τους σκότωσαν και εγώ σκότωσα τους δικούς μου»* μόλις απάντησε, τότε ο αρχιστράτηγος λέγοντας, «*σε αυτή την περίπτωση εσύ αθέτησες την συμφωνία»* τους έδεσε όλους, και τους δέκα καταραμένους τους έκοψε τα κεφάλια τους μπροστά από τη σκηνή του και έβγαλε τους άπιστους που βρίσκονταν μέσα στα πλοία και τους πέρασε αλυσίδες σφιχτά δεμένες στα πόδια τους.

Τους διένειμε στα πλοία του αυτοκρατορικού στόλου και του καταραμένου επικεφαλής, ο οποίος ήταν ο ομιλών, του έκοψε τα δυο αυτιά του και τον έστειλε και τον έδεσαν στην άκρη του καταρτιού και τον βούτηξαν μερικές φορές στην θάλασσα. Διότι σε ορισμένους μουσουλμάνους αιχμαλώτους τους έκαναν τέτοια βασανιστήρια. Στην συνέχεια τον έφεραν μπροστά του (από τον αρχιστράτηγο) διότι έπρεπε να πάν στο κάστρο. Του έβαλαν την πανοπλία του και το όπλο του και τον έβαλαν να τα μεταφέρει μπροστά (από το άλογο του), και μέχρι να τελειώσει η προσευχή της Παρασκευής έβαλαν τον καταραμένο να μεταφέρει το χώμα που βρισκόταν στο όρυγμα. Όταν τέλειωσε η προσευχή οι μπέηδες ήρθαν στο κάστρο, στην πλατεία καρφώθηκε ένα δοκάρι και μια-δυο χειροπέδες τοποθετήθηκαν και στήθηκαν δίπλα του. Μόλις ρώτησε αυτό για ποιο σκοπό είναι, παραδέχτηκε πως με αυτό βασάνιζαν τους μουσουλμάνους αιχμαλώτους. Έδεσαν τον ίδιο σε εκείνο το δοκάρι και εκείνες τις χειροπέδες τις έδεσαν στα χέρια και τα πόδια του, και ύστερα γδάρθηκε το δέρμα του και το γέμισαν άχυρο και το κρέμασαν στην κορυφή αυτού

του δοκαριού, και τη βρόμικη πεθαμένη σωρό του την μοίρασαν στα τέσσερα και την έστειλαν στις πύλες.[579]

Το περιεχόμενο, που μετέφερε δια μέσου της γλώσσας του Μουσταφά Πασά ο αείμνηστος Αλή Εφέντη *(Ali Efendi)*, ο οποίος συμμετείχε σε αυτήν την κατάκτηση, είναι αυτό.

[579] Με εντολή του Βραγαδίνου ο κόμης Μαρτινένγκο προσωπικά παρέδωσε μια επιστολή στο Μουσταφά Πασά με την οποία διευκρινιζόταν πως η πόλη ήταν έτοιμη να του παραδοθεί. Ο Μουσταφά Πασάς με τη σειρά του απάντησε ότι θα ήταν ευτυχής να γνωρίσει από κοντά τους διοικητές της πόλης που τόσο γενναία είχαν υπερασπιστεί. Έτσι οι διοικητές και αρκετοί ευγενείς της πόλης συνάντησαν το Μουσταφά Πασά στη σκηνή του. Αρχικά τους υποδέχτηκε φιλικά αλλά μετά από μια κάπως φιλική συνομιλία ο Πασάς άλλαξε το ύφος του ζητώντας ένα όμηρο ως εγγύηση για την επιστροφή των πλοίων που είχε δανείσει στους Βενετούς, για την μεταφορά τους στην Κρήτη. Ο Βραγαδίνος απάντησε ότι δεν ήταν υποχρεωμένοι να το πράξουν αυτό σύμφωνα με τους όρους της συνθηκολόγησης. Στην συνέχεια ο Μουσταφά Πασάς φώναξε οργισμένος, *«Τι έχετε κάνει με τους άνδρες που συλλάβατε από μένα και είχατε στο φρούριο;»* Ο Βραγαδίνος απάντησε ότι μερικοί από τους αιχμαλώτους ήταν ακόμα μέσα στο κάστρο ενώ οι υπόλοιποι είχαν σταλεί στην Βενετία. *«Μήπως εγώ δεν γνωρίζω ότι τους έχετε όλους δολοφονήσει»*, ήταν η οργισμένη ανταπάντηση του Μουσταφά Πασά. Έπειτα ο Μουσταφά Πασάς ρωτώντας γιατί κρατούσαν ακόμα την πόλη αφού δεν είχαν τα απαραίτητα πυρομαχικά και χρήματα με αποτέλεσμα να χάσει ογδόντα χιλιάδες από τους καλύτερους του στρατιώτες διέταξε να τους πιάσουν και να τους δέσουν όλους και μάλιστα οι περισσότεροι από αυτούς σκοτώθηκαν επί τόπου. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 256-259, Γάτος, *Διήγησης*, 96-97, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1028-1029, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 243. Στις 17 Αυγούστου ανάγκασαν τον Βραγαδίνο να μεταφέρει σάκους γεμάτους χώμα και μεγάλες πέτρες μπροστά από τα τείχη και στην συνέχεια τον έδεσαν σε ένα ξύλο πάνω στο κατάρτι του πλοίου και τον ύψωναν μέχρι πάνω και τον βουτούσαν ξανά στην θάλασσα. Ακολούθως τον μετέφεραν στην πλατεία της Αμμοχώστου και αφού τον εκδίκασαν τον έδεσαν στον ιστό της σημαίας όπου τον έγδαραν ζωντανό. Όταν εξέπνευσε διαίρεσαν το σώμα του σε τέσσερα μέρη. Την κεφαλή του την κρέμασαν στην πλατεία ενώ τα υπόλοιπα μέρη στους προμαχώνες. Στην συνέχεια γέμισαν το δέρμα του με άχυρα και αφού το έραψαν το περίφεραν στην πόλη. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 100-102, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 245.

ΑΝΤΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

IV. ΣΟΛΑΚΖΑΝΤΕ ΜΕΧΜΕΤ ΧΕΝΤΕΜΙ ΤΣΕΛΕΜΠΙ - Η ΔΗΜΟΦΙΛΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

1. Η ζωή και το έργο ενός Οθωμανού ιστοριογράφου

Παρά το γεγονός ότι ο Σολάκζαντε Μεχμέτ Χεμτεμί Τσελεμπί *(Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi)*[580] υπήρξε ένας σημαντικός Οθωμανός ιστοριογράφος και μουσικοσυνθέτης, πολύ λίγα είναι γνωστά για τη ζωή και την καριέρα του. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη μάλλον το 1592. Το κύριο όνομα του είναι Μεχμέτ και το ψευδώνυμο του που χρησιμοποιούσε στα ποιήματά του Χεμντεμί *(Hemdemi) (επιστήθιος φίλος)*, το οποίο αντανακλά την ιδιότητά του ως *«επιστήθιος φίλος»* του Σουλτάνου Μουράτ Δ΄ *(Murâd IV)*[581] (1623-1640), αφού από νεαρή ηλικία ήταν ανάμεσα στους συντρόφους του.

[580] Για τη ζωή και το έργο του Σολάκζαντε Μεχμέτ Χεντεμί Τσελεμπί, βλ. Solakzade, *Solakzade Tarihi*, Christine Woodhead, "Solak-Zade", *EI²*, τ. 9, 712-713, Özcan Abdülkadir, "Solakzâde Mehmed Hemdemî", *TDVİA*, τ. 37, 370-372, Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları*, 223-224, Cemâleddin, "Müverriḫ Ṣolaḳ-zâde", *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri*, 47, Bursalı, "Solak-zade Mehmed Hemdemi Çelebi", *Osmanlı Müellifleri*, τ.3, 134, Vahid Çabuk (επιμ.), *Solak-Zâde Mehmed Hemdemî Çelebî: Solak-Zâde Tarihi*, τ. 1-2, Ankara 1989, M. Kemal Özergin, "Solak-zâde", *İA*, τ. 10, 748-750.

[581] Ο δέκατος έβδομος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο οποίος βασίλευσε από το 1623 μέχρι το 1640. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 27 Ιουλίου του 1612. Ήταν γιος του Σουλτάνου Αχμέτ Α΄ *(Ahmed I)*. Ανήλθε στο θρόνο στις 11 Σεπτεμβρίου του 1623 μετά από μια συνομωσία του μεγάλου βεζίρη Κεμανκές Αλή Πασά *(Kemankeş Ali Paşa)*, του Σειχ-ούλ Ισλάμ Γιαχιά Εφέντη *(Yahya Efendi)* και της μητέρας του, εκθρονίζοντας τον θείο του, Σουλτάνο Μουσταφά *(Mustafa)*. Πέθανε στις 8 Φεβρουαρίου του 1640 βαριά άρρωστος. Βλ. A. H. Groot, "Murād IV", *EI²*, τ. 7, 597-599.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Είναι πολύ πιθανό το ψευδώνυμο αυτό να προήλθε από αυτή την συντροφικότητα. Είναι γνωστός και ως Σολάκζαντε λόγω του γεγονότος ότι ο πατέρας του, σκοπιανής καταγωγής, ήταν αρχηγός της φρουράς του Σουλτάνου και είχε το αξίωμα του σολάκμπαση *(solakbaşı)*.[582] Οι διασυνδέσεις του πατέρα του φαίνεται ότι έδωσαν στον γιο του μια πρώιμη είσοδο στην οθωμανική αυτοκρατορική αυλή με την οποία παρέμεινε στενά συνδεδεμένος.

Ο Σολάκζαντε Μεχμέτ Χεμτεμί Τσελεμπί πήρε την ανατροφή και παιδεία του στο οθωμανικό παλάτι όπου και παρέμεινε στη συνέχεια, παρόλο που δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες για τα καθήκοντα του εκεί. Ο Εβλιγιά Τσελεπή *(Evliya Çelebi)*[583] αναφέρει ότι νυχθημερόν ήταν ενώπιον του Μουράτ Δ΄ και αυτό δίνει την εκτίμηση ότι θα μπορεί να ήταν μέλος των χας ονταλί *(has odalı)*[584] ή των σεφερλί οντά *(seferli oda),*[585] ενός θεσμού ο οποίος δημιουργήθηκε από πλευράς του Μουράτ Δ΄ το 1635. Σύμφωνα με τον Εβλιγιά Τσελεμπή, ο Σολάκζαντε ήταν ένας ταλαντούχος μουσικός και ένας έμπειρος παίκτης του πνευστού οργάνου μισκάλ *(mıskal)*[586] και για τον λόγο αυτό μνημονεύεται και ως μισκαλί *(mıskalî)*. Σύμφωνα με τον Αλί Γκιουφτί *(Ali Güfti)*[587] ήταν ο εφευρέτης αυτού του οργάνου. Ο Σολάκζαντε ήταν επίσης ένας μουσικός γνωστός για τα δημιουργήματα που συνέθεσε και κυρίως για τα δημιουργήματα με το σάζ *(saz)*.[588] Κάποια από τα δημιουργήματα που συνέθεσε παίχτηκαν μάλιστα και από την οθωμανική στρατιωτική μουσική μπάντα.

---

[582] Οι σολάκ *(solak)* ανήκαν στην τάξη των στρατιωτών που εκτελούσαν χρέη φρουράς του Σουλτάνου. Οι στρατιώτες αυτοί προέρχονταν από τις τάξεις των γενιτσάρων. Ήταν πεζοί και μόνο οι επικεφαλής τους είχαν το δικαίωμα να είναι έφιπποι. Από τους σολάκ επιλεγόταν μια ομάδα στρατιωτών οι οποίοι αποτελούσαν την κοντινή φρουρά του Σουλτάνου, οι οποίοι ονομάζονταν ρικάπ-ι χουμαγιούν *(rikâb-ı hümâyun)* ή χασσά σολακλαρί *(hassa solakları)*. Ο θεσμός των σολάκ δεν είναι βέβαιο σε ποια εποχή τέθηκε σε λειτουργία. Βλ. Zeynep Tarım Ertuğ, "Solak", *TDVİA*, τ. 37, 368-369.

[583] Οθωμανός χρονογράφος και περιηγητής. Γεννήθηκε στις 25 Μαρτίου 1611 στη συνοικία Ούνκαπανι *(Unkapanı)* της Κωνσταντινούπολης. Ταξίδεψε για μια περίοδο περίπου σαράντα ετών εντός της επικράτειας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και εκτός, στα εδάφη των γειτονικών χωρών, καταγράφοντας τα σχόλια του σε ένα βιβλίο με τίτλο 'Seyahatname' *(οδοιπορικό)*. Πιστεύεται ότι πέθανε το έτος 1684. Βλ. Mücteba İlgürel, "Evliya Çelebi", *TDVİA*, τ. 11, 529-533.

[584] Ήταν κάτω από τις διαταγές του χας οντά μπασί και ανάμεσα στις αρμοδιότητές τους ήταν ο καθαρισμός του διαμερίσματος χικράι σαατέτ *(hıkra-i saâdet)*, η φροντίδα των επίπλων του, το άναμμα των κεριών και του τζακιού, το χύσιμο ροδόνερου και άλλες παρόμοιες δουλειές, όπως η φύλαξη των ιερών παρακαταθηκών. Βλ. İpşirli, "Enderun", *TDVİA*, τ. 11, 185-187.

[585] Συγκροτήθηκε από πλευράς του Σουλτάνου Μουράτ Δ΄ το έτος 1635. Αρχικά οι υπηρεσίες του ήταν το πλύσιμο και η τακτοποίηση των ρούχων των ατόμων του παλατιού, αργότερα όμως οι υπηρεσίες του στράφηκαν προς τις τέχνες και οι νέοι που βρίσκονταν εκεί εκπαιδεύονταν ως μουσικοί, αοιδοί, τοξότες, παλαιστές, κουρείς και άλλα επαγγέλματα. Από αυτό το δωμάτιο βγήκαν πολλοί μουσικοί και ποιητές. Βλ. İpşirli, "Enderun", *TDVİA*, τ. 11, 185-187.

[586] Παλαιό μουσικό όργανο το οποίο είχε και την ονομασία μουσικάρ *(musikar)*. Αποτελείται από δεκαπέντε ή και περισσότερα καλαμάκια, μικρά και μεγάλα, τα οποία είναι τοποθετημένα δίπλα δίπλα και παίζεται από το στόμα, όπως τον αυλό. Αυτοί που έπαιζαν αυτό το όργανο ονομάζονταν μισκαλί *(mıskalî)* ή μουσικάρ *(musikarî)*. Βλ. Pakalın, "Mıskal", *OTDTS*, τ. 2, 530.

[587] Οθωμανός ποιητής της ντιβάν *(divan)* παράδοσης. Σχετικά με την ζωή του δεν υπάρχουν επαρκείς πληροφορίες. Γεννήθηκε στην Αδριανούπολη, όπου και πήρε την εκπαίδευση του και εργάστηκε ως δάσκαλος σε μεντρεσέ και όταν απολύθηκε έγινε καδής *(kadı)*. Μέσα από τα ποιήματα του γίνεται αντιληπτό ότι πέρασε την ζωή του μέσα στην δυστυχία και την φτώχια. Πέθανε το 1677. Βλ. Kaşif Yılmaz, "Güftî", *TDVİA*, τ. 14, 218-219.

[588] Ανήκει στην κατηγορία των εγχόρδων μουσικών οργάνων. Βλ. Pakalın, "Saz Çalmak", *OTDTS*, τ. 3, 134.

Στις πηγές προσδιορίζεται ως ένα άτομο με ικανότητα στην ποίηση, στις κατασκευές και στη μουσική, δεξιοτέχνης, ελευθεριάζων, ευφυολόγος και με γνώσεις στην ευρεία ιστορία. Μετά τον θάνατο του Μουράτ Δ΄, ο Σουλτάνος Ιμπραήμ *(İbrahim Sultan)*[589] και ο Σουλτάνος Μεχμέτ Δ΄ *(Mehmed IV)*[590] με προτροπή του Χασάν Αγά, ενός από τους χας οντά μπασί της βασιλείας του Μεχμέτ Δ΄, κράτησαν στο παλάτι τον Σολάκζαντε, ο οποίος και έγραψε τελικά την ιστορία του. Απεβίωσε στην Κωνσταντινούπολη το 1658 και κηδεύτηκε σε μια γωνιά στα δεξιά της λεωφόρου που οδηγεί από την Σιλιβρίκαπι *(Silivrikapı)* στον τεκκέ Σεγίτ Νιζάμ *(Seyyid Nizam)*. Η ταφόπετρα του σήμερα δεν είναι υπαρκτή.

[589] Ο δέκατος όγδοος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γεννήθηκε στις 4 Νοεμβρίου του 1615 και ήταν ο νεότερος γιος του Σουλτάνου Αχμέτ Α΄ και της Κοσέμ Σουλτάνας. Ανήλθε στην εξουσία στις 8 Φεβρουαρίου του 1640. Η επιβολή βαριάς φορολογίας και η απροθυμία του για νέες εκστρατείες προκάλεσαν έντονη δυσαρέσκεια στις επαρχίες και στην Κωνσταντινούπολη. Στις 8 Αυγούστου του 1648 μετά από μια συνομωσία των ουλεμά *(ulema)* και πολλών αξιωματικών των γενιτσάρων συνελήφθη και κρατήθηκε φυλακισμένος στο αυτοκρατορικό παλάτι και στο θρόνο τοποθετήθηκε ο επτάχρονος γιός του Μεχμέτ Δ΄ *(Mehmed IV)*. Δέκα μέρες αργότερα στις 18 Αυγούστου του 1648 στραγγαλίστηκε από τον μεγάλο βεζίρη Σοφού Μεμέτ Πασά *(Sofu Mehmed Paşa)* μετά την έκδοση ενός ειδικού φετβά από τον σέιχ-ουλ Ισλάμ. Βλ. M. Tayyıb Gökbılgın, "Ibrāhīm", *EI²*, τ. 3, 983.

[590] Ο δέκατος ένατος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας γνωστός και ως ο κυνηγός *(avcı)*. Γεννήθηκε στις 2 Ιανουαρίου του 1642 και ήταν γιος του Σουλτάνου Ιμπραήμ Α΄ και της Τουρχάν Χατιτζέ *(Turhan Hatice)*. Ανήλθε στο θρόνο στην ηλικία των επτά ετών. Η ήττα των οθωμανικών στρατευμάτων στη δεύτερη πολιορκία της Βιέννης στις 12 Σεπτεμβρίου 1683 και η ήττα στην μάχη του Μόχατς στις 22 Ιουνίου του 1687 προκάλεσαν την δυσαρέσκεια και την εξέγερση των στρατευμάτων με αποτέλεσμα να εκθρονισθεί στις 8 Νοεμβρίου του 1687. Μετά την καθαίρεσή του μετέβη στην Αδριανούπολη όπου και πέθανε στις 6 Ιανουαρίου του 1693. Βλ. J. H. Kramers, "Meḥemmed IV", *EI²*, τ. 6, 982-983.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η σπουδαιότητα του έργου του και το Solakzade Tarihi

Ο Σολάκζαντε, ως ποιητής και ιστοριογράφος, είναι δημιουργός τριών βασικών έργων. Του Ντιβάν *(divan)*[591] *(άπαντα)*, του συνόλου δηλαδή των ποιημάτων που έγραψε και συγκέντρωσε χρησιμοποιώντας το ψευδώνυμο Χεμντεμί. Το έργο αυτό δεν έφτασε μέχρι τις μέρες μας. Του Φιχρίστ-ι Σαχάν *(Fihrist-i Şâhân) (ευρετήριο Σουλτάνων)*, το οποίο είναι ένα δημοφιλές ποίημα με ενενήντα δύο δίστιχα που γράφτηκε με την μορφή κασιντέ *(kaside)*.[592] Το έργο αυτό είναι μια σύντομη λίστα με τα ονόματα και τις ημερομηνίες των δεκαεννέα Οθωμανών Σουλτάνων, από τον Σουλτάνο Οσμάν έως το Σουλτάνο Μεχμέτ Δ΄ με τα κύρια χαρακτηριστικά και επιτεύγματά τους. Πιο συγκεκριμένα το έργο δίνει με ορισμένα δίστιχα τις ιστορίες ανόδου στο θρόνο των δεκαεννέα Σουλτάνων, τη διάρκεια της ηγεμονίας τους και τα σημαντικά γεγονότα της περιόδου τους. Το έργο παρουσιάστηκε στον Σουλτάνο Μεχμέτ Δ΄ ως δώρο. Ως ξεχωριστό έργο, το Φιχρίστ-ι Σαχάν διευρύνθηκε από άλλους συγγραφείς και έφτασε μέχρι την εποχή του Σουλτάνου Αμπντούλ Αζίζ *(Abdülaziz)* [593] ο οποίος βρισκόταν στο θρόνο από το 1865 μέχρι το 1876.

Η Ιστορία του Σολάκζαντε, Târîh-i Solakzâde, είναι ένα έργο λιτά γραμμένο και αρκετά δημοφιλές στην οθωμανική ιστορία. Ο λόγος της συγγραφής αυτού του έργου, όπως τονίζει ο ίδιος στο κείμενό του, είναι ότι τα βιβλία ιστορίας που γράφτηκαν από τους συγγραφείς κατά την παιδική του ηλικία ήταν ξεπερασμένα και μετά από τις επανειλημμένες προτροπές του χας οντά μπασί, Χασάν Αγά, αποφάσισε να αρχίσει τη συγγραφή μιας νέας ιστορίας την περίοδο της βασιλείας του Σουλτάνου Μεχμέτ Δ΄. Το γεγονός ότι ο Σολάκζαντέ αντιλαμβάνεται ότι τα ιστορικά βιβλία αλλά και η ιστοριογραφία γενικότερα, δεν είναι κάτι το στατικό αλλά χρειάζονται ανανέωση και επανερμηνεία μέσω της συνεχούς επανασυγγραφής της ιστορίας, τον τοποθετεί ανάμεσα στους πρωτοπόρους ιστορικούς της εποχής του.

Η ιστορία του Σολάκζαντε αποτελείται από δύο βασικά μέρη. Το πρώτο μέρος αναφέρεται στα γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά κύριο λόγο πριν από την γέννησή του, από

[591] Είδος ποίησης της οθωμανικής λαϊκής λογοτεχνίας. Βλ. Süleyman Şenel, "Divan", *TDVİA*, τ. 9, 376-377.
[592] Η παλαιότερη και η πιο μακροσκελής μορφή ποίησης που χρησιμοποιείτο στην αραβική, περσική και οθωμανική ποίηση. Άνηκε στην λογοτεχνία ντιβάν *(divan edebiyatı)*. Βλ. İskender Pala, "Kaside", *TDVİA*, τ. 24, 564-566.
[593] Οθωμανός Σουλτάνος γιος του Μαχμούτ Β΄ *(Mahmud II)* και της Περτεβνιγιάλ *(Pertevniyal)*. Γεννήθηκε στις 8 Φεβρουαρίου 1830. Ανήλθε στην εξουσία στις 25 Ιουνίου 1865. Εκθρονίστηκε στις 30 Μαΐου του 1876 και πέθανε στις 4 Ιουνίου του 1876. Βλ. Cevdet Küçük, "Abdülaziz", *TDVİA*, τ. 1, 179-185.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

την ίδρυση δηλαδή του οθωμανικού κράτους μέχρι και το 1622. Σε αυτό το μέρος ο ίδιος χρησιμοποίησε ως πηγή για τη συγγραφή του έργου του πολλά οθωμανικά χρονικά και αναφέρεται επίσης στα ονόματα των χρονικογράφων από τους οποίους και άντλησε τις αναγκαίες πληροφορίες. Όπως συνηθιζόταν στην οθωμανική ιστοριογραφία, κάποιες φορές μεταφέρει αυτούσια τμήματα από τα έργα αυτών των χρονικογράφων και κάποιες φορές αποδίδει το περιεχόμενό τους περιληπτικά. Το δεύτερο μέρος της ιστορίας του Σολάκζαντε αναφέρεται στην περίοδο που έζησε ο ίδιος, όπου ως αυτόπτης μάρτυρας δίνει πληροφορίες για τη βασιλεία του Σουλτάνου Μουράτ Δ΄, του Σουλτάνου Ιμπραήμ Α΄ και για τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Σουλτάνου Μεχμέτ Δ΄.

Το πρώτο μέρος της ιστορίας του που αρχίζει από την ίδρυση του οθωμανικού κράτους και εκτείνεται μέχρι και τα μέσα του 16ου αιώνα, είναι μια συλλογή βασισμένη σε μια σειρά από προηγούμενες Οθωμανικές πηγές. Ο ίδιος δηλώνει στο κείμενό του ότι καθώς έγραφε την ιστορία του πήρε στοιχεία από τις ιστορίες του Μολλά Χάμζα *(Molla Hamza)*, Ασίκπασαζαντε *(Âşıkpaşazâde)*,[594] Ρουχί Τσελεμπή *(Rûhî Çelebi)*,[595] Νεσρί *(Neşrî)*,[596] Ιντρίσ-ι Μπιτλισί *(İdrîs-i Bitlisî)*,[597] Σερεφεντίν Αλί Γεζντί *(Şerefeddin Ali Yezdî)*,[598] Χατιφί *(Hâtifî)*,[599] Τζελάλζαντε Μουσταφά Τσελεμπή, Μετζντί *(Mecdî)*,[600] Αλί Μουσταφά Εφέντη, Χασάνμπεηζαντε Αχμέτ Πασά και Πετσουιλού Ιμπραήμ Εφέντη.

Σε ότι αφορά πληροφορίες για την ιστορία του οθωμανικού κράτους, μέχρι την εποχή του Σουλτάνου Σελίμ Α΄ φαίνεται να επωφελήθηκε σε μεγάλο βαθμό από την Ιστορία του Χοτζά Σαντεντίν Εφέντη, Ταατζούτ-τεβαρίχ *(Tâcü ʾt-tevârîh)*.[601] Για την περίοδο του

---

[594] Ένας από τους παλαιότερους Οθωμανούς ιστορικούς. Το πραγματικό του όνομα ήταν Δερβίς Αχμέτ *(Derviş Ahmet)*. Γεννήθηκε το 1400 στην Αμάσεια και πέθανε το 1484. Σημαντικότερο του έργο η Ιστορία του Οσμάν *(Tawārīkh-i al-i uthmān)*. Βλ. Fr. Taeschner, "ʿAshiḳ-Pasha-Zāde", *EI*^{2}, τ. 1, 699.

[595] Οθωμανός ιστοριογράφος και ποιητής. Το κύριο όνομα του ήταν Φαζίλ *(Fâzıl)* και το ψευδώνυμο του Ρουχί *(Rûhî)*. Πέθανε το 1522 στην Κωνσταντινούπολη. Σημαντικότερο του έργο η Ιστορία του Οσμάν *(Tevârîh-i Âl-i Osmân)*. Βλ.Yusuf Küçükdağ, "Rûhî Çelebi", *TDVİA*, τ. 35, 206-207.

[596] Οθωμανός ιστοριογράφος. Το κύριο όνομα του δεν μπορεί να προσδιοριστεί, έγινε γνωστός με το ψευδώνυμο Νεσρί. Πέθανε το 1520 ή 1521. Σημαντικότερο του έργο το βιβλίο της κοσμογραφίας *(Kitâb-ı Cihannümâ)*. Βλ. Özcan Abdülkadir, " Neşrî", *TDVİA*, τ. 33, 20-22.

[597] Οθωμανός ποιητής, καλλιγράφος, πολιτικός και συγγραφέας. Γεννήθηκε στο Μπίτλις *(Bitlis)*. Πέθανε το 1520. Έγραψε διάφορα έργα στα περσικά και στα αραβικά σχετικά με την ιατρική, την φιλοσοφία, την κοσμογραφία, την πολιτική, την ιστορία και τον μυστικισμό. Βλ. Özcan Abdülkadir, " İdrîs-i Bitlisî", *TDVİA*, τ. 21, 485-488.

[598] Ιρανός λόγιος, ιστορικός και ποιητής. Γεννήθηκε στην πόλη Τεφτ *(Teft)* του Ιράν. Το παρατσούκλι του ήταν Μαχντούμ *(Mahdûm)* και το ψευδώνυμο του Σερέφ *(Şeref)*. Πέθανε το 1454. Σημαντικότερο του έργο το βιβλίο των νικών *(Zafernâme)*. Βλ.Kaan Dilek, "Şerefeddin Ali Yezdî", *TDVİA*, τ. 38, 550-552.

[599] Ιρανός ποιητής. Γεννήθηκε στην Χεράτη *(Herat)* το 1419. Πέθανε στην Χεράτη το Γενάρη του 1521. Σημαντικότερο του έργο η ποιητική συλλογή *(Dîvân)*. Βλ. Mürsel Öztürk, " Hâtîfî", *TDVİA*, τ. 16, 468.

[600] Οθωμανός λόγιος, ποιητής και βιογράφος. Γεννήθηκε στην Αδριανούπολη. Πέθανε το 1591 στην Κωνσταντινούπολη. Σημαντικότερο του έργο η μετάφραση της Παιώνιας *(Tercüme-i Şekâik)*. Βλ. Özcan Abdülkadir, "Mecdî Mehmed", *TDVİA*, τ. 28, 228-229.

[601] Το έργο αυτό αναφέρεται στα γεγονότα από την ίδρυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέχρι το τέλος της περιόδου της βασιλείας του Σουλτάνου Γιαβούζ Σελίμ (1520). Βλ. Turan Şerafettin, "Hoca Sâdeddin Efendi", *TDVİA*, τ. 18, 196-198.

Σουλεϊμάν του Νομοθέτη και για την αμέσως επόμενη περίοδο, αυτή της βασιλείας του Σελίμ Β΄, η κύρια πηγή του Σολάκζαντέ φαίνεται να είναι ο Χασάνμπεηζαντε και η Ιστορία του Τελχίσ-ι Ταατζούτ-τεβαρίχ *(Telhîs-i Tâcü't-tevârîh)*.[602] Για την περίοδο του Σελίμ Β΄ μεταφέρει στο κείμενό του, σε σημαντικό βαθμό, στοιχεία από την ιστορία του Χασάνμπεηζαντε αλλά μόνο στο μέρος που διηγείται την κατάκτηση του κάστρου της Βούδας *(Budin kalesi)*[603] δίνει το όνομα αυτής της πηγής. Για τη διαμάχη μεταξύ των πριγκίπων Σελίμ και Βαγιαζήτ *(Bayezid)* που λαμβάνει χώρα στα τέλη της εποχής του Σουλεϊμάν του Νομοθέτη παρουσιάζει ως πηγή την ιστορία του Πετσουιλού Ιμπραήμ Εφέντη.

Η ιστορία του αποτελείται από την παράθεση αρκετών πηγών και υπάρχουν πολλά αντίγραφα του βιβλίου σε πάρα πολλές χώρες. Ο Σολάκζαντε σε αντίθεση με την ιστορία του Μουσταφά Σελανικί δίνει λίγες προσωπικές πληροφορίες και απόψεις στο έργο του, εκτός από την εισαγωγή, όπου αναγνωρίζει μια εμφανή επιρροή από τον χας οντά μπασί Χασάν Αγά, που, όπως λέχθηκε και παραπάνω τον ενθάρρυνε να καταρτίσει την ιστορία του και να την παρουσιάσει στο Μεχμέτ Δ΄.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

[602] Η ιστορία του αποτελείται από δύο τόμους. Στο δεύτερο μέρος της αναφέρεται στην περίοδο του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Νομοθέτη μέχρι την περίοδο του Σουλτάνου Μουράτ Δ΄. Βλ. Nezihi Aykut, "Hasanbeyzâde Ahmed Paşa", *TDVİA*, τ. 16, 363-364.

[603] Βρίσκεται στην Βουδαπέστη της Ουγγαρίας και κατακτήθηκε τρείς φορές από τους Οθωμανούς τον 16ο αιώνα (1526, 1529, 1541). Βλ. L. Fekete, "Budîn", *EI²*, τ. 1, 1284-1286.

2. Οι συνολικές αναφορές στην Κύπρο

Όπως ο Μουσταφά Σελανικί αλλά και ο Ιμπραήμ Πετσεβί, ο Σολάκζαντε στην ιστορία του αναφέρεται περιληπτικά στην εκστρατεία των Οθωμανών κατά της Κύπρου, περιγράφοντας σε συντομία τις προετοιμασίες του πολέμου αλλά και τα πολεμικά γεγονότα. Σε αντίθεση με τον Σελανικί και τον Πετσεβί όμως, οι πληροφορίες που αντλούμε για την κατάκτηση του νησιού της Κύπρου από την ιστορία του Σολάκζαντε είναι σαφώς πιο λίγες, αφού ο ίδιος αρκείται στο να αναφέρει μόνο τα κύρια γεγονότα της κατάκτησης χωρίς καθόλου λεπτομέρειες. Επίσης, όπως και ο Σελανικί και ο Πετσεβί, σε αντίθεση με τον Πίρι Ρέις και το έργο του Το Βιβλίο της Θάλασσας δεν δίνει καθόλου στοιχεία για την γεωγραφική θέση του νησιού ούτε για τους κατοίκους του και τον πληθυσμό του. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι η σημαντικότητα της κατάκτησης της Κύπρου σε σχέση με την κυριαρχία των Οθωμανών στην Ανατολική Μεσόγειο, δεν αποτελούσε ή τουλάχιστον ο ίδιος δεν το θεωρούσε ιδιαίτερα σημαντικό γεγονός της οθωμανικής ιστορίας.

Περιγράφοντας την κατάκτηση της Κύπρου, ο Σολάκζαντε, όπως και όλοι οι Οθωμανοί ιστοριογράφοι, παραμένει πιστός στην καταγραφή της σύνδεσης του νησιού με το Ισλάμ. Συγκεκριμένα, όπως και ο Πετσεβί, αναφέρεται στο γεγονός ότι το νησί είχε από παλαιότερα, πριν την οθωμανική κατάκτηση, ισλαμικούς δεσμούς αφού είχε κατακτηθεί στο παρελθόν από μουσουλμάνους. Επισημαίνει ότι δεν ήταν μία αλλά περισσότερες οι φορές που το νησί είχε καταστεί χώρος του Ισλάμ αλλά πέρασε τελικά στον κόσμο των απίστων:

> *Αποτέλεσμα ενώ μια-δυο φορές το νησί είχε καταστεί ισλαμικό, παρά τις προσπάθειες του Ισλάμ εισήλθε και πάλι με κάποιο τρόπο στην κατοχή των κολασμένων εχθρών.*[604]

Επισημαίνει ότι στην Κύπρο βρίσκονται οι τάφοι πολλών πολεμιστών του Ισλάμ. Κάνει αναφορά στην Ουμμού Χαράμ *(Ümmü-Haram)*[605] που σύμφωνα με την παράδοση είχε δει τον Προφήτη στον ύπνο της να της λέει πως είδε μια ομάδα ανθρώπων να πλέουν προς την Μεσόγειο με σκοπό να την κατακτήσουν:

---

[604] "Muḥaṣṣıl bir iki defʿa dârüsselâm olmuş iken yine bir ṭarîqle düşmen-i dûzaḫ-qarâr taṣarrufuna girdigi." Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 592.

[605] Γνωστή και ως Χαλά Σουλτάνα *(Hala Sultan)*, παντρεύτηκε με τον Ουμπαντέ Σαμίτ *(Ubade Samit)* και απέκτησε ένα γιο τον Μοχάμεντ *(Muhammed)*. Σύμφωνα με την παράδοση ο Προφήτης Μωάμεθ πήγε στο σπίτι της και γελώντας την ξύπνησε από τον μεσημεριανό ύπνο λέγοντας της πως είδε μια ομάδα ανθρώπων να πλέουν προς τη Μεσόγειο με σκοπό να την κατακτήσουν, με την Ουμμού Χαράμ να τον παρακαλεί να προσευχηθεί να είναι και αυτή αναμεσά τους. Πέθανε μόλις έφτασε στην Κύπρο αφού έπεσε από το άλογο της σπάζοντας τον λαιμό της. Θάφτηκε στο νησί και ο τάφος της βρίσκεται στην Αλυκή, στη Λάρνακα, όπου βρίσκεται και ο τεκές της Χαλάς Σουλτάνας *(Hala Sultan Tekkesi)*. Βλ. M. Yaşar Kandemir, "Ümmü Harâm", *TDVİA*, τ.42, 321-322.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

«Έι Ουμμού Χαράμ από την κοινότητα μου είδα μια ομάδα, επιβιβάστηκαν στα πλοία, όπως τους Σουλτάνους που ανεβαίνουν στον θρόνο και πήγαν για ιερό πόλεμο κατά των εχθρών».[606]

Μέσα και από αυτή την επισήμανση του Σολάκζαντε επιβεβαιώνεται ξανά ότι η νομιμοποίηση της κατάκτησης ενός χώρου σε σχέση πάντοτε με τη σύνδεσή του με το Ισλάμ, παρέμενε σημαντικό γεγονός για την οθωμανική ιστοριογραφία. Στη συνέχεια της περιγραφής του για τον πόλεμο της Κύπρου, ο Σολάκζαντε δίνει πληροφορίες για το διορισμό του Μουσταφά Πασά στη θέση του αρχιστράτηγου:

Για αυτό διόρισε από τους βεζίρηδες που διακρίνονταν στους πολέμους, αρχιστράτηγο του στρατού του Ισλάμ τον Καρά Μουσταφά Πασά και του ανατέθηκε το καθήκον της κατάκτησης της Κύπρου.[607]

Αναφέρεται στη στρατολόγηση των νικηφόρων και ακούραστων, σύμφωνα με τον ίδιο, στρατιωτών της εκστρατείας, σημειώνοντας ότι:

Στρατολογήθηκαν και στάλθηκαν στο νησί οι νικηφόροι και ακούραστοι στρατιώτες του εδάφους και της θαλάσσης.[608]

Αργότερα αναφέρεται και στην άλωση του κάστρου της Λευκωσίας (δεν αναφέρει το όνομα της πόλης):

Έσκαψαν λαγούμια στο βάθος των τειχών τα γέμισαν μπαρούτι και όταν τα πυροδότησαν κατεδάφισαν τα τείχη, (εκείνη την ώρα ο σεισμός είναι μεγάλο πράγμα), το νόημα είναι άλλο χωρίς αμφιβολία, (ξαφνικά κάναμε ανάστατη την πόλη).[609]

Ακολούθως δίνει και μερικές πληροφορίες για την πολιορκία και παράδοση του κάστρου της Αμμοχώστου:

Στο μεταξύ οι στρατιώτες του Ισλάμ που θα φέρουν την νίκη πολιόρκησαν και το κάστρο της Αμμοχώστου. Με την παράδοση του κάστρου και των εχθρών που

---

[606] "Yâ Ümmü Ḫarâm ümmetimden bir ṭâife gördüm taḫt üzere pâdışâhlar gibi gemilere binüb düşmen ġazâsına gitdiler." Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 592.

[607] "Binaen vüzerâ-yı rezm-âralarından Qara Muṣṭafâ Paşayı serdâr-ı ʿasker-i İslâm êdüp Qıbrıs feṯḥine nâmzed êylediler." Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 592.

[608] "Qara ve deŋizden ʿasâkır-i manṣûre ve cünûd-ı ġayr-i maḥṣûre sevq ü taʿyîn êdüp bîlesince gönderdiler."Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 592.

[609] "Duvarda laġımlar qazdırub bârût döşeyüb od virildikde qalʿaları ḥarekete gelüb *(inne zelzeletes sâʿati şeyun ʿaẓîm* (Hacc1) mefhûmu ẓâhır oldıġundan ġayrı *(fe ceʿalnâ ʿâlîyehâ sâfilehâ* (Hicr 74)." Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 592-593.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

βρίσκονταν μέσα, το προαναφερθέν νησί χάθηκε και προστέθηκε στις χώρες του Ισλάμ.[610]

Τέλος αναφέρεται στις διορθώσεις των οχυρώσεων της πόλης της Αμμοχώστου και στην αναχώρηση των οθωμανικών στρατευμάτων από το νησί:

Σε κάθε κάστρο υποδείχθηκαν οι διοικητές και οι στρατιώτες και αφού φτιάχτηκαν οι οχυρώσεις, ο ύψιστος αρχιστράτηγος με τους στρατιώτες του Ισλάμ διατάχθηκαν να επιστρέψουν πίσω και να έρθουν στην πόλη της Κωνσταντινούπολης.[611]

Ο Σολάκζαντε κλείνει με το γεγονός της γνωστοποίησης της χαρμόσυνης είδησης της κατάκτησης:

Η χαρμόσυνη είδηση της κατάκτησης στάλθηκε σε κάθε μέρος και γνωστοποιήθηκαν τα γεγονότα της κατάκτησης και ανακοινώθηκαν τα νέα και τα έργα της νίκης.[612]

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

[610] "Bu eşnâda ʿasker-i İslâm ẓafer-i encâm qalʿa-ı Mâġosa'yı daḫi muḥâṣara êdüp içinde olân düşmen qalʿayı teslîm itmeġin cezîre-i mezbûre bequrâhâ u żıyâʿha-ı memâlik-i İslâmiyeye munżamm olub." Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 593.

[611] "Her qalʿaya ḫükkam ve ʿasker taʿyîn olunub istiḫkâm olundıqtan şoŋra cünûd-ı İslâmla sipeh-sâlâr ʿâlî-maqâm muʿâvedet ve belde-i İstanbul'a mürâcaʿat buyurdılar." Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 593.

[612] "Her ṭarafa fetḫnâmeler gönderüb aḥvâl-i fetḥi iʿlâm ve aḫbâr-ı ẓafer-i asârı ifhâm êylediler." Βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*, 593.

3. Το κείμενο και η μετάφραση του

α. Το οθωμανικό κείμενο[613]

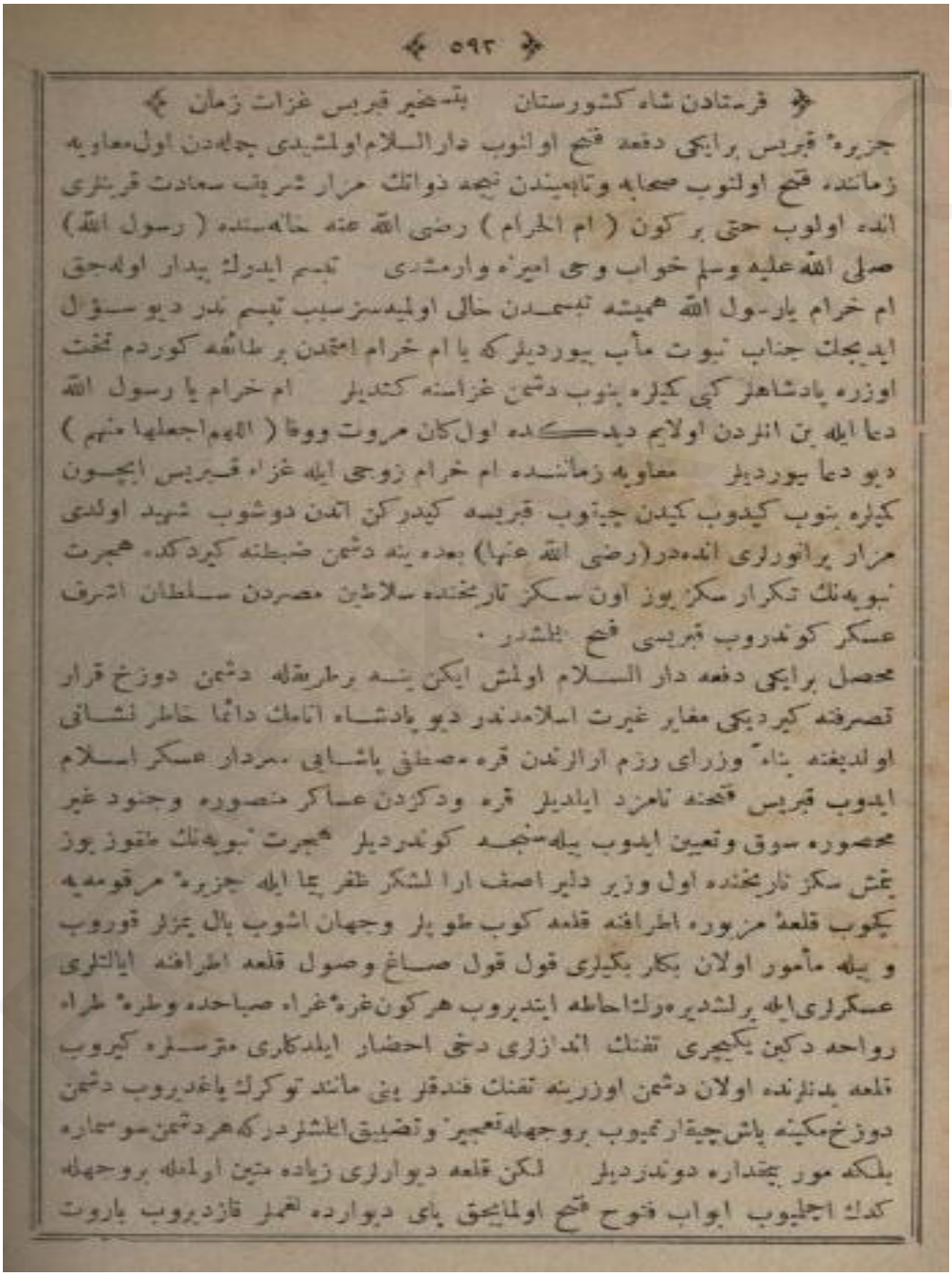

٥٩٢

فرستادن شاه کشورستان بتسخیر قبرس غزات زمان

جزیرهٔ قبرس برایکی دفعه فتح اولنوب دارالسلام اولمشیدی جمله‌دن اول معاویه
زماننده فتح اولنوب صحابه وتابعیندن نیجه ذواتك مزار شریف سعادت قرینلری
انده اولوب حتی بر کون (ام الحرام) رضی الله عنه خانه‌سنده (رسول الله)
صلی الله علیه وسلم خواب وحی امیزه وارمشدی تبسم ایدرك بیدار اوله‌جق
ام حرام یارسول الله همیشه تبسمدن خالی اولمیه‌سز سبب تبسم ندر دیو سؤال
ایدیجك جناب نبوت مآب بیوردیلر که یا ام حرام امتمدن بر طائفه کوردم تخت
اوزره پادشاهلر کبی کیلره بنوب دشمن غزاسنه کتدیلر ام حرام یا رسول الله
دعا ایله بن انلردن اولایم دیدکده اول کان مروت ووفا (اللهم اجعلها منهم)
دیو دعا بیوردیلر معاویه زماننده ام حرام زوجی ایله غزاء قبرس ایچون
کیلره بنوب کیدوب کیدن چیقوب قبرسه کیدرکن اتدن دوشوب شهید اولدی
مزار پرانورلری انده‌در (رضی الله عنها) بعده ینه دشمن ضبطنه کیردکده هجرت
نبویه‌نك تکرار سکز یوز اون سکز تاریخنده سلاطین مصردن سلطان اشرف
عسکر کوندروب قبرسی فتح ایلمشدر .
محصل برایکی دفعه دار السلام اولمش ایکن ینه برطریقله دشمن دوزخ قرار
تصرفنه کیردیکی مغایر غیرت اسلامدندر دیو پادشاه انامك دائما خاطر نشانی
اولدیغنه بناءً وزرای رزم ارالرندن قره مصطفی پاشایی سردار عسکر اسلام
ایدوب قبرس فتحنه نامزد ایلدیلر قره ودکزدن عساکر منصوره وجنود غیر
محصوره سوق وتعیین ایدوب بیله‌سنجه کوندردیلر هجرت نبویه‌نك طقوز یوز
یتمش سکز تاریخنده اول وزیر دلیر اصف ارا لشکر ظفر پیما ایله جزیرهٔ مرقومه‌یه
کچوب قلعهٔ مزبوره اطرافنه قلعه کوب طوپلر وجهان اشوب بال یمزلر قوروب
و بیله مأمور اولان بکار بکیلری قول قول صاغ وصول قلعه اطرافنه ایالتلری
عسکرلری ایله یرلشدیره‌رك احاطه ایتدیروب هر کون غرهٔ غراء صباحده وطرهٔ طراء
رواحه دکین یکیچری تفنك اندازلری دخی احضار ایلدکلری مترسلره کیروب
قلعه بدنلرنده اولان دشمن اوزرینه تفنك فندقلر ینی مانند توکرك یاغدیروب دشمن
دوزخ مکینه باش چیقارتمیوب بروجهله تعجیز وتضییق ایلمشلردر که هر دشمن سوسماره
بلکه مور بیقداره دوندردیلر لکن قلعه دیوارلری زیاده متین اولمغله بروجهله
کدك اچلیوب ابواب فتوح فتح اولمایجق پای دیوارده لغملر قازدیروب باروت

[613] Για τα οθωμανικά κείμενα βλ. Solakzade, *Solâkzade Tarihi*. Πιο συγκεκριμένα το απόσπασμα που αναφέρεται στην Κύπρο έχει τον τίτλο, *«Ο απεσταλμένος σάχης για να κατακτήσει την χώρα και η περίοδος των τάφων πολλών Γαζήδων» (Firistâdan şâh kişver sitân biteşḫîr qabr bes ġuzât zamân)*, 592-593.

دوشه‌یوب اودور لدکده قلعه‌لری حرکته کلوب (انزلزلة الساعة لشیء عظیم) مفهومی ظاهر اولدیغندن غیری (فجعلنا ها عالیها سافلها) مضمون شریفی باهر اولوب (یوم یغشیهم العذاب من فوقهم و من تحت ارجلهم) معنامی ظهوره کلوب ایچنده اولان دشمنه (یا ویلنا قد کنا فی غفلة من هذا) دیوب دامن استیمانه تشبث ایتدیلر بو اثناده عسکر اسلام ظفر انجام قلعهٔ ماغوسه‌یی دخی محاصره ایدوب ایچنده اولان دشمن قلعه‌یی تسلیم ایتمکین جزیرهٔ مزبوره بقراتها وضیاعها ممالك اسلامیه منضم اولوب هر قلعه‌یه حکام وعسکر تعیین اولنوب استحکام اولندقدن صکره جنود اسلامله سپهسالار عالیمقام معاودت و بلدهٔ استانبوله مراجعت بیوردیلر وهر طرفه فتح نامه‌لر کوندروب احوال فتحی اعلام واخبار ظفر آثاری افهام ایلدیلر ٠

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

β. Η μεταγραφή του κειμένου

Firistâden-i Şâh-ı Kişver-Sitân be-Tesẖîr-i Kıbrıs ġuzât-ı Zamân

Cezîre-i Qıbrıs bir iki defʿa fetḥ olunub dârüsselâm olmuş idi. Cümleden evvel Muʿâviye zamânında fetḥ olunub ṣaḥâbe ü tâbiʿînden nice ẕevâtıŋ mezâr-ı şerîf-i saʿâdet qarinleri anda olub ḥattâ bir gün *(Ümmül-Ḫarâm)* raẓî Allahu ʿanh ḫânesinde *(Resûlu'llah)* ṣalla'llâhü ʿaleyhi ve sellem ḫâb vaḥy âmîze varmışdı tebessüm êderek bîdâr olacaq. Ümmü Ḫarâm yâ Resûlu'llah hemîşe tebessümden ḫâlî olmayasız sebeb-i tebessüm nedir diyü suâl êdince Cenâb-ı Nübüvvet meâb buyurdılar ki yâ Ümmü Ḫarâm ümmetimden bir ṭâife gördüm taḫt üzere pâdışâhlar gibi gemilere binüb düşmen ġazâsına gitdiler. Ümmü Ḫarâm yâ Resûlu'llah duʿâ êyle ben onlardan olâyım didikde ol kân mürüvvet ü vefâ *(Allâhumme ecʿalehâ minhüm)* diyü duʿâ buyurdılar. Muʿâviye zamânında Ümmü Ḫarâm zevcî ile ġazâ-ı Qıbrıs içün gemilere binüp gidüp gemiden çıqub Qıbrıs'a giderken atdan düşüb şehîd oldı. Mezâr-ı pür-envarları andadır *(raẓî Allahu ʿanhâ)*. Baʿde yine düşmen żabṭına girdikde Hicret-i Nebevîyye'nüŋ tekrâr sekiz yüz on sekiz târîḫinde selâṭîn-i Mışr'dan Sulṭân Eşref ʿasker gönderüb Qıbrıs fetḥ êylemiştir.

Muḥaṣṣıl bir iki defʿa dârüsselâm olmuş iken yine bir ṭarîqle düşmen-i dûzaḫ-qarâr taṣarrufuna girdigi muġâyir ġayret-i İslâmdandır diyü Pâdışâh enâmıŋ dâimâ ḫâṭır-nişânı oldıġuna binaen vüzerâ-yı rezm-âralarından Qara Muṣṭafâ Paşayı serdâr-ı ʿasker-i İslâm êdüp Qıbrıs fetḥine nâmzed êylediler. Qara ve deŋizden ʿasâkır-i manṣûre ve cünûd-ı ġayr-i maḥṣûre sevq ü taʿyîn êdüp bîlesince gönderdiler. Hicret-i Nebevîyye'nüŋ ṭoquz yüz yetmiş sekiz târîḫinde ol vezîr-i dilîr-i âṣaf âra leşker-i żafer-peymâ ile cezîre-i merqumeye geçüp qalʿa-ı mezbûre eṭrâfına qalʿa-ı kûb ṭoplar u cihân aşub bâlyemezler qurub ve bîle memûr olân beglerbegileri qol qol ṣaġ ve ṣol qalʿa eṭrâfına êyâletleri ʿaskerleri ile yerleşdirerek iḥâṭa êtdirüb her gün ġurre-i ġarrâ-ı ṣabâḥda ve ṭurre-i ṭarrâ-i revâḥa degîn yeŋiçeri tüfenk endazları daḫi iḫżâr êyledikleri meterislere girüb qalʿa bedenlerinde olân düşmen üzerine tüfenk fındıqlarını mânend-i tükrük yaġdırub düşmen-i dûzaḫ mekine baş çıqartmayub bir vechle tʿacîz ve taẓyîq êylemişlerdir ki her düşmen sûsmâra belki mûr-ı bî-miqdâre döndürdiler. Lakin qalʿa duvarları ziyâde metîn olmaġla bir vechle gedik açılmayub ebvâb-ı fütûḥ-ı fetḥ olmayacaq pâ-yı duvarda laġımlar qazdırub bârût döşeyüb od virildikde qalʿaları ḥarekete gelüb *(inne zelzeletes sâʿati şeyun ʿaẓîm* (Hacc1) mefhûmu ẓâhır oldıġundan ġayrı *(fe ceʿalnâ ʿâlîyehâ sâfilehâ* (Hicr 74) mażmûn-ı şerîfi bâhir olub *(yevme*

yaġşahumul ʿazâbu min fevqıhim ve min taḥti erculihim (Ankebut 55) maʿnâsı ẓuhûra gelüb içinde olân düşmene *(yâ veylanâ qad kunnâ fî ġafletin min hâzâ* (Enbiya 97) diyüb dâmen-i istimâna teşebbüs̱ êtdiler. Bu eş̱nâda ʿasker-i İslâm ẓafer-i encâm qalʿa-ı Mâġosa'yı daḫi muḥâṣara êdüp içinde olân düşmen qalʿayı teslîm itmeġin cezîre-i mezbûre bequrâhâ u żıyâʿha-ı memâlik-i İslâmiyeye munżamm olub her qalʿaya ḥükkam ve ʿasker taʿyîn olunub istiḥkâm olundıqtan ṣoŋra cünûd-ı İslâmla sipeh-sâlâr ʿâlî-maqâm muʿâvedet ve belde-i İstanbul'a mürâcaʿat buyurdılar. Her ṭarafa fetḥnâmeler gönderüb aḥvâl-i feṭḥi iʿlâm ve aḫbâr-ı ẓafer-i asârı ifhâm êylediler.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

γ. Η μετάφραση του κειμένου

Ο απεσταλμένος σάχης που κατέκτησε την χώρα και η περίοδος των τάφων πολλών Γαζήδων

Το νησί της Κύπρου κατακτήθηκε μια-δυο φορές και είχε καταστεί ισλαμικό. Αρχικά κατακτήθηκε την περίοδο του τεράστιου Μουαβιγέ *(Muaviye)*[614] και οι ευλογημένοι από την Σαρία *(Sharıa)*[615] τάφοι τόσων ατόμων που είδαν τον Προφήτη βρίσκονται εδώ. Όμως μια μέρα η Ουμμού Χαράμ, ο Θεός να την ευλογεί, ενώ βρισκόταν στο σπίτι της, ο Προφήτης, να είναι σε αυτόν ο χαιρετισμός του Θεού, εμφανίστηκε στον ύπνο της με μια σύνθετη αποκάλυψη και χαμογελώντας την ξύπνησε. Η Ουμμού Χαράμ μόλις ρώτησε, *«Έι Προφήτη πάντα από το χαμόγελο να είσαι ευλογημένος, ποιος είναι ο λόγος του χαμόγελου»*, από πλευράς του Προφήτη διατάχθηκε το μέρος που θα επιστραφεί πίσω, *«Έι Ουμμού Χαράμ από την κοινότητα μου είδα μια ομάδα, επιβιβάστηκαν στα πλοία, όπως τους Σουλτάνους που ανεβαίνουν στον θρόνο και πήγαν για ιερό πόλεμο κατά των εχθρών»*. Η Ουμμού Χαράμ όταν είπε, *«Έι Προφήτη προσευχήσου να είμαι και εγώ από αυτούς»*, εκείνος, η πηγή της γενναιοδωρίας και ευγνωμοσύνης (ο Θεός να ανταμώσει αυτόν με αυτούς), διέταξε προσευχή. Την περίοδο του Μουαβιγέ η Ουμμού Χαράμ με τον σύζυγο της επιβιβάστηκαν στα πλοία και πήγαν στην Κύπρο για να διεξάγουν ιερό πόλεμο και όταν αποβιβάστηκαν από το πλοίο και καθώς πήγαιναν στην Κύπρο, έπεσε από το άλογο και μαρτύρησε. Αναπαύσου εν ειρήνη (ο Θεός να σε ευλογεί). Αργότερα πέρασε και πάλι στα χέρια των εχθρών ο τόπος. Το 818[616] του έτους της Εγίρας, ο αξιότιμος Σουλτάνος της Αιγύπτου έστειλε στρατιώτες στο μέρος και κατέκτησε και πάλι την Κύπρο.

Αποτέλεσμα ενώ μια-δυο φορές το νησί είχε καταστεί ισλαμικό, παρά τις προσπάθειες του Ισλάμ εισήλθε και πάλι με κάποιο τρόπο στην κατοχή των κολασμένων

[614] Ο ιδρυτής της δυναστείας του χαλιφάτου των Ομεϋαδών *(Umayyad)* που βρισκόταν στη Συρία. Οι πηγές παρέχουν αντικρουόμενες πληροφορίες για την ημερομηνία γέννησης αλλά και του θανάτου του. Συμβατικά η ημερομηνία γέννησης καθορίζεται το 610 μ.Χ. και του θανάτου του το 680 μ.Χ. Το 634 ο χαλίφης Αμπού Μπακρ *(Abu Bakr)* έστειλε το Μουαβιγέ στη Συρία, όπου λειτούργησε ως διοικητής της εμπροσθοφυλακής του αραβικού στρατού σε διάφορες επιχειρήσεις εναντίων των Βυζαντινών, με επικεφαλής τον αδελφό του Γιαζίντ *(Yazid)* και ήταν παρών όταν οι Άραβες κατέλαβαν την Ιερουσαλήμ το 637. Όταν ο Γιαζίντ πέθανε το 639, ο χαλίφης Ουμάρ *(Umar)* διόρισε το Μουαβιγέ στη θέση του αδελφού του και το επόμενο έτος υπό τις διαταγές του οι Άραβες κατέκτησαν την Καισάρεια. Βλ. M. Hinds, "Muʿāwıya I", *EI*^{2}, τ. 7, 263-268.

[615] Η λέξη Σαρία *(Shari)* είναι κοινή για όλους τους αραβόφωνους λαούς της Μέσης Ανατολής και ορίζει μια προφητική θρησκεία στην ολότητά της. Η Σαρία ορίζει τους κανόνες και τους κανονισμούς που διέπουν τη ζωή των μουσουλμάνων, οι οποίοι προέρχονται κατά κύριο από το Κοράνι *(Kuran)* και τις Χαντίθ *(Hadith)*. Βλ. M.B. Hooker, "Sharıʿa", *EI*^{2}, τ. 9, 321-328.

[616] Το έτος 818 του ισλαμικού ημερολογίου αντιστοιχεί στο έτος 1415 του γρηγοριανού ημερολογίου.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

εχθρών αλλά ήταν πάντα στο στόχαστρο του Σουλτάνου όλου του κόσμου.[617] Για αυτό διόρισε από τους βεζίρηδες που διακρίνονταν στους πολέμους, αρχιστράτηγο του στρατού του Ισλάμ τον Καρά Μουσταφά Πασά και του ανατέθηκε το καθήκον της κατάκτησης της Κύπρου. Στρατολογήθηκαν και στάλθηκαν στο νησί οι νικηφόροι και ακούραστοι στρατιώτες του εδάφους και της θαλάσσης. Στην κόλαση του 978 του έτους της Εγίρας, εκείνος ο ανδρείος Ασάφ *(Asaf)*[618] βεζίρης αναχώρησε με τους νικηφόρους στρατιώτες και πέρασε στο προαναφερθέν νησί και γύρω από το κάστρο του προαναφερθέντος νησιού έστησε τα κανόνια που θα το σφυρηλατούσαν και τα θορυβώδες γρήγορα κανόνια μεγάλου βεληνεκούς *(balyemez)*[619] και τοποθετώντας στα δεξιά και αριστερά του κάστρου τα τάγματα των στρατιωτών των επαρχιών μαζί με τους αρμόδιους μπεηλέρμπεηδες τους, το πολιόρκησε. Κάθε μέρα με το πρώτο φως του πρωινού και μέχρι να δύσει ο ήλιος, οι γενίτσαροι τυφεκιοφόροι έμπαιναν στα χαρακώματα, στα οποία προετοιμάζονταν και έριχναν σαν το σάλιο τις σφαίρες των τυφεκίων πάνω στους εχθρούς που βρίσκονταν στα τείχη του κάστρου. Δεν άφησαν τους κολασμένους εχθρούς να σηκώσουν κεφάλι και με αυτό τον τρόπο τους παρενοχλούσαν και ασκούσαν πίεση. Μετάτρεψαν τον κάθε εχθρό σε σαύρες και μυρμήγκια. Όμως με κάποιο τρόπο δεν μπόρεσε να ανοιχτεί ρήγμα στα πολύ ανθεκτικά τείχη. Αν δεν ανοίξουν ρήγματα δεν θα γίνει η κατάκτηση, έτσι έσκαψαν λαγούμια στο βάθος των τειχών τα γέμισαν μπαρούτι και όταν τα πυροδότησαν κατεδάφισαν τα τείχη, *(εκείνη την ώρα ο σεισμός είναι μεγάλο πράγμα)*, το νόημα είναι άλλο χωρίς αμφιβολία, *(ξαφνικά κάναμε ανάστατη την πόλη)*, επικράτησε το ιερό αντίτιμο, *(εκείνη την μέρα τα βασανιστήρια θα τους τυλίξουν και από πάνω τους και από κάτω από τα πόδια τους)* το νόημα του πραγματοποιήθηκε. Οι εχθροί που βρίσκονταν μέσα *(αμάν σε μας, πράγματι είμασταν μέσα στην απερισκεψία)* είπαν και επιχείρησαν να ζητήσουν έλεος. Στο μεταξύ οι στρατιώτες του Ισλάμ, που θα φέρουν την νίκη, πολιόρκησαν και το κάστρο της Αμμοχώστου. Με την παράδοση του κάστρου και των εχθρών που βρίσκονταν μέσα, το προαναφερθέν νησί χάθηκε και προστέθηκε στις χώρες του Ισλάμ. Σε κάθε κάστρο υποδείχθηκαν οι διοικητές και οι στρατιώτες και αφού φτιάχτηκαν οι οχυρώσεις, ο ύψιστος αρχιστράτηγος με τους στρατιώτες του Ισλάμ διατάχθηκαν να επιστρέψουν πίσω και να έρθουν στην πόλη της Κωνσταντινούπολης. Η χαρμόσυνη είδηση της κατάκτησης στάλθηκε

[617] Στα τέλη Μαρτίου του 1570 ο Σελίμ Β΄ με τελεσίγραφο του προς τη Βενετία ζητούσε την παράδοση της Κύπρου και στα επιχειρήματα του επικαλείτο και τους παλιούς δεσμούς που είχε το νησί με τους Άραβες. Βλ. Strauss, "How Cyprus Came Under Turkish Rule", 326, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου,* 131.

[618] Τίτλος που παραχωρείτο στο μεγάλο βεζίρη αλλά και στους βεζίρηδες του οθωμανικού κράτους. Λέξη που πέρασε από τα εβραϊκά στα αραβικά. Προέρχεται από το όνομα του βεζίρη του Σουλεϊμάν, Ασάφ Μπεράχια *(Âsaf b. Berahyâ)*. Βλ. Ömer Faruk Harman, "Âsaf", *TDVİA*, τ.3, 455.

[619] Είδος κανονιού που χρησιμοποιούσαν οι Οθωμανοί στις διάφορες εκστρατείες τους αλλά και για την άμυνα των φρουρίων τους. Ήταν ένα από τα μεγαλύτερα οθωμανικά κανόνια, κατασκευασμένα από χαλκό και ζύγιζαν από έξι έως είκοσι επτά κιλά. Βλ. Gábor Ágoston, "Top", *TDVİA*, τ.41, 240-242.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

σε κάθε μέρος και γνωστοποιήθηκαν τα γεγονότα της κατάκτησης και ανακοινώθηκαν τα νέα και τα έργα της νίκης.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

V. ΠΙΡΙ ΕΦΕΝΤΗ – Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΩΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΠΗΓΩΝ

1. Το Χρονικό ως σημαντική πηγή για τον πόλεμο της Κύπρου

Το Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs είναι η Ιστορία που έγραψε ο Πίρι Εφέντη[620] για τον πόλεμο της Κύπρου, μια ιστορία, που σε αντίθεση με τις ιστορίες των προαναφερόμενων Οθωμανών ιστοριογράφων, παραθέτει τα γεγονότα της κατάκτησης του νησιού πολύ πιο λεπτομερώς και σαφώς μας δίνει μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για τις οθωμανικές αντιλήψεις για την Δύση του 16ου αιώνα και την ευκαιρία συνάμα να συνάγουμε περισσότερα και ασφαλέστερα συμπεράσματα για το θέμα αυτό. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε πως το Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs είναι το πιο παλιό και το πιο περιεκτικό έργο το οποίο εξιστορεί την κατάκτηση της Κύπρου από τους Οθωμανούς.

Το χρονικό αυτό του Πίρι Εφέντη αποτελείται από ογδόντα έξι φύλλα, που είναι γραμμένα και από τις δυο πλευρές τους. Εκτός από την εισαγωγή που αρχίζει με την φράση *«στο όνομα του Θεού» (besmele)*, υπάρχουν ακόμα είκοσι πέντε κεφάλαια. Στο εικοστό τέταρτο κεφάλαιο του χρονικού περιγράφονται τα βασανιστήρια που έγιναν στον διοικητή

[620] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs και τον Πίρι Εφέντη βλ. Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, XXI-XXIV.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

του κάστρου της Αμμοχώστου, Μαρκαντώνιο Βραγαδίνο, αλλά και ο τρόπος του θανάτου του. Στο τελευταίο κεφάλαιο του χρονικού δίνονται πληροφορίες σχετικά με το νησί της Κύπρου, απαριθμούνται οι ιδιαιτερότητες των κάστρων της και παρατίθενται επίσης και οι λόγοι για τους οποίους δεν κατακτήθηκε το νησί πιο πριν. Σύμφωνα με την τελευταία σελίδα του χρονικού, ο Πίρι Εφέντη ολοκλήρωσε την ιστορία του μια μέρα μεταξύ 23 Αυγούστου - 1η Σεπτεμβρίου.

Το γεγονός ότι η συγγραφή του χρονικού τελείωσε πριν ακόμα περάσει ένας μήνας από την κατάκτηση του νησιού καταδεικνύει πως ο Πίρι Εφέντι κατά μεγάλη πιθανότητα συμμετείχε και ο ίδιος στην εκστρατεία κατάκτησης του νησιού. Από την άλλη όμως δυστυχώς δεν έχουμε περισσότερα στοιχεία για τον Πίρι Εφέντη και μέχρι και σήμερα δεν κατέστη δυνατό να βρούμε πληροφορίες για το ποιος ήταν αυτός ο ιστοριογράφος με το τόσο σπουδαίο έργο. Ακόμα και το άτομο μέσω του οποίου μεταφέρθηκε στις μέρες μας το χρονικό του Πίρι Εφέντη, ο Μεβλεβή σεΐχης Αρίφ Ντεντέ *(Mevlevi şeyhi Arif Dede),*[621] δεν δίνει καθόλου πληροφορίες για τον Πίρι Εφέντη παρά μόνο αναφέρεται ονομαστικά στον ίδιο και στο χρονικό του, εξηγώντας μας τον τρόπο με τον οποίο έφτασε στα χέρια του το εν λόγω χρονικό.

Ο λόγος για να φτάσει μέχρι τις μέρες μας το σημαντικό αυτό χρονικό ήταν ο Χεκίμογλου Αλί Πασάς *(Hekimoğlu Ali Paşa)*[622] (1689-1758), ο οποίος όταν απολύθηκε από την θέση του τρίτου βεζίρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και αφού γλίτωσε τον αποκεφαλισμό την τελευταία στιγμή, εξορίστηκε στην Κύπρο το 1755. Με το που έφτασε στην αποβάθρα της Αλυκής, την σημερινή Λάρνακα, έγινε δεκτός με μεγάλο ενδιαφέρον από αυτούς που είχε ευεργετήσει στο παρελθόν. Ανάμεσα σε αυτούς υπήρχαν μάλιστα και εκπρόσωποι των ξένων πρεσβειών.

Ο Χεκίμογλου Αλί Πασάς όταν επισκέφτηκε την Αμμόχωστο και διάβασε την ιστορία του συγχωρεμένου Πίρι Εφέντη, μια ιστορία η οποία, όπως λέχθηκε και παραπάνω εξιστορούσε το τρόπο με τον οποίο κατακτήθηκε το νησί, αφού διαπίστωσε όμως πως ήταν γεμάτη λάθη έδωσε διαταγή στον Μεβλεβή σεΐχη Αρίφ Ντεντε διορθώνοντας αυτά τα λάθη να ξαναγράψει με μια γλώσσα κατανοητή αυτήν την ιστορία από την αρχή. Με την σειρά του ο Αρίφ Ντεντέ, όπως ο ίδιος αναφέρει, γνωρίζοντας ότι οι αλυσιδωτοί προσδιορισμοί που σχηματίστηκαν από τις ξένες λέξεις, η μακρυγορία των προτάσεων αλλά και των

[621] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το τον Αρίφ Ντεντέ βλ. Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs,* XVII-XX.

[622] Μεγάλος βεζίρης της Οθωμανικής. Γεννήθηκε στις 4 Ιουνίου 1689 στην Κωνσταντινούπολη και πέθανε το 1758. Διετέλεσε τρεις φορές μεγάλος βεζίρης (1732-1735, 1742-1743, 1755). Μετά την τρίτη του θητεία εξορίστηκε στην Κύπρο και το 1757 κατάφερε να γίνει διοικητής της Αιγύπτου. Βλ. M. Münir Aktepe, "Hekimoğlu Ali Paşa", *TDVİA,* τ.17, 166-168.

ιστοριών που ήταν εκτός θέματος έφεραν το χρονικό σε μια κατάσταση μη κατανοητή, ξαναγράφοντας την ιστορία περιληπτικά και με δικά του λόγια την παρουσίασε στον Χεκίμογλου Αλί Πασά. Στην εισαγωγή του μάλιστα ελπίζει πως οι αναγνώστες της ιστορίας θα τους θυμούνται με ευγνωμοσύνη.

Ο Χεκίμογλου Αλί Πασάς το 1757 συγχωρέθηκε για τα παραπτώματα του και διορίστηκε νομάρχης της Αιγύπτου και αποχώρησε από την Κύπρο, αλλά χάρη αυτής της εξορίας δίνεται η ευκαιρία στον Αρίφ Ντεντέ να ξαναγράψει με δικά του λόγια την ιστορία του Πίρι Εφέντη και να την ονομάσει το *«Χρονικό της Κύπρου» (Kıbrıs Tarihçesi).* Ο Αρίφ Ντεντέ πεθαίνει το 1765 στην Λευκωσία και όπως τους άλλους σεΐχηδες θάφτηκε στον τόπο συνάθροισης των Μεβλεβήδων, τον τεκέ της Λευκωσίας *(Lefkoşa Mevlevihanesi)*, όμως μέχρι τις μέρες μας δεν είναι γνωστό ποιος τάφος ανήκει σε ποιον.

Έτσι στο κεφάλαιο αυτό της εργασίας είναι αδύνατο να αναλυθεί, όπως έγινε προηγουμένως με τους τρεις Οθωμανούς ιστοριογράφους, Σελανικί, Πετσεβί και Σολάκζαντε, η ζωή και το έργο του Πίρι Εφέντη, αφού δεν έχουμε καμία πληροφορία για τον ίδιο, θα αποδοθεί όμως στην ελληνική γλώσσα η μετάφραση του χρονικού. Σκοπός αυτής της προσπάθειας είναι φυσικά να δοθεί και να αναλυθεί για πρώτη φορά στην ελληνική γλώσσα μια ολοκληρωμένη μετάφραση ενός οθωμανικού χρονικού που αφορά την κατάκτηση της Κύπρου από τους Οθωμανούς το 1571.

Η ιστορία ξεκινά με μια σύντομη εισαγωγή αναφερόμενη αρχικά στο όνομα του Θεού, σύνηθες φαινόμενο για την οθωμανική ιστοριογραφία του 16^{ου} αιώνα, όπως λέχθηκε και παραπάνω, αφού μέσα από την θρησκεία οι εκάστοτε Οθωμανοί ιστοριογράφοι επεδίωκαν την θεϊκή έγκριση για να δικαιολογήσουν τους πολέμους της Αυτοκρατορίας τους απέναντι στα δυτικά χριστιανικά κράτη, πρακτική που την οποία όμως χρησιμοποιούσαν και οι δυτικοί ιστοριογράφοι απέναντι στα μουσουλμανικά κράτη, για να δικαιολογήσουν και αυτοί με την σειρά τους τις ενέργειες των κρατών τους. Ακολούθως εξηγείται ο λόγος της συγγραφής της ιστορίας και ο τρόπος που έφτασε μέχρι τις μέρες μας.

Στο πρώτο κεφάλαιο με τίτλο *«Η διήγηση για το πως ξεκίνησε η εκστρατεία της Κύπρου και για το διορισμό του αρχιστράτηγου»* δίνονται πληροφορίες για το νησί και τις ομορφιές του, τονίζεται το γεγονός πως τα μουσουλμανικά πλοία που έπλεαν γύρω από τα ανοιχτά της Κύπρου δέχονταν συνεχώς επιθέσεις από τους χριστιανούς κουρσάρους που έδρευαν στο νησί, γίνεται αναφορά επίσης και στον διορισμό του Λαλά Μουσταφά Πασά στην θέση του αρχιστράτηγου της εκστρατείας και αυτού του Πιαλή Πασά στην θέση του αρχιναύαρχου του σουλτανικού στόλου και τέλος κλείνει με την αποβίβαση των οθωμανικών στρατευμάτων στο νησί. Στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο *«Ο στρατός του*

Σουλτάνου βαδίζει προς το κάστρο της Λευκωσίας», όπως γίνεται κατανοητό και από τον τίτλο, αναφέρεται το γεγονός της απόφασης των Οθωμανών Πασάδων να εξορμήσουν πρώτα κατά του κάστρου της Λευκωσίας και στην πορεία των οθωμανικών στρατευμάτων προς το εν λόγω κάστρο. Στο τρίτο κεφάλαιο με τίτλο *«Ο στρατός του Σουλτάνου έφτασε μπροστά από το κάστρο της Λευκωσίας»* αναφέρεται το γεγονός της τοποθέτησης των πολυάριθμων οθωμανικών στρατευμάτων μπροστά από το κάστρο της Λευκωσίας, τα οποία λόγω του μεγάλου όγκου τους σκόρπισαν τον τρόμο στους πολιορκημένους.

Στο τέταρτο κεφάλαιο με τίτλο *«Οι άθεοι ιερόσυλοι επιτέθηκαν στα χαρακώματα των γαζήδων που αναφωνούσαν ο Θεός είναι ένας»* περιγράφεται η αιφνιδιαστική επίθεση που δέχτηκαν τα οθωμανικά στρατεύματα από τα βενετικά και η επιτυχής απόκρουση της. Στο πέμπτο κεφάλαιο με τίτλο *«Ο θρυλικός αρχιστράτηγος συναντιέται με τους αρχηγούς των στρατιωτών του Ισλάμ»* περιγράφονται οι προβληματισμοί των Οθωμανών Πασάδων για το γεγονός πως παρά τους συνεχόμενους κανονιοβολισμούς δεν κατέστη δυνατή η διάνοιξη ενός ικανού ρήγματος για έφοδο αλλά και το μέτρο που αποφάσισαν να εφαρμόσουν για την λύση αυτού του προβλήματος, που δεν ήταν άλλο από την εκχέρσωση του χώματος μπροστά από το κάστρο. Στην συνέχεια περιγράφεται η τελική επίθεση των Οθωμανών που είχε ως αποτέλεσμα την κατάκτηση της πόλης της Λευκωσίας και αργότερα η παράδοση του κάστρου της Κερύνειας και της Πάφου.

Στο έκτο κεφάλαιο με τίτλο *«Οι μπερδεμένοι ιερόσυλοι βγήκαν από το κάστρο της Αμμοχώστου για νυχτερινή έφοδο»* εξιστορείται η ανεπιτυχής προσπάθεια των υπερασπιστών του κάστρου της Αμμοχώστου να αιφνιδιάσουν τα οθωμανικά στρατεύματα επιχειρώντας νυχτερινή έφοδο. Στο έβδομο κεφάλαιο με τίτλο *«Η παράδοση των κλειδιών της Πάφου και της Κερύνειας»* γίνεται λόγος για τις απειλητικές επιστολές που στάλθηκαν στο κάστρο της Πάφου και της Κερύνειας, που είχαν ως αποτέλεσμα την παράδοση των δυο αυτών κάστρων, αλλά και στην επιστολή που στάλθηκε στο κάστρο της Αμμοχώστου και στην αρνητική απάντηση για την παράδοση του κάστρου από τον διοικητή της πόλης. Στο όγδοο κεφάλαιο με τίτλο *«Ο στρατός του Σουλτάνου κινείται από την Λευκωσία προς το κάστρο της Αμμοχώστου»* περιγράφεται η έναρξη της πολιορκίας της Αμμοχώστου από την στεριά και την θάλασσα, αφού πλέον αποκαταστάθηκε πλήρως η τάξη στο υπόλοιπο νησί και δεν υπήρχε λόγος για περαιτέρω καθυστέρηση στην έναρξη της πολιορκίας.

Στο ένατο κεφάλαιο με τίτλο *«Ο σουλτανικός στόλος αναχωρεί για την Κωνσταντινούπολη»* γίνεται αναφορά στην αποχώρηση του σουλτανικού στόλου από το νησί για να ξεχειμωνιάσει στα ασφαλές λιμάνια της Κωνσταντινούπολης, αλλά και η προσπάθεια του χριστιανικού στόλου να μεταφέρει ενισχύσεις στο νησί. Στο δέκατο

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

κεφάλαιο με τίτλο *«Τα πλοία των ιερόσυλων με τις άσχημες προθέσεις τα οποία τράπηκαν σε φυγή προς την Βενετία»* περιγράφεται το γεγονός της φυγής του χριστιανικού στόλου, ο οποίος ήρθε για να μεταφέρει βοήθεια στο νησί, όταν έγινε γνωστή η άφιξη του μουσουλμανικού στόλου στην Κύπρο. Στο εντέκατο κεφάλαιο με τίτλο *«Ο σουλτανικός στόλος αναχωρεί από την Κωνσταντινούπολη για την Κύπρο»* εξιστορείται η σταδιακή άφιξη και αποβίβαση όλου του σουλτανικού στρατού και πάλι στο νησί. Στο δωδέκατο κεφάλαιο με τίτλο *«Οι γαζήδες του Ισλάμ μπαίνουν στα χαρακώματα»* γίνεται αναφορά στην έναρξη και πάλι των πολεμικών επιχειρήσεων κατά της πόλης της Αμμοχώστου με σκοπό την άλωση της.

Στο δέκατο τρίτο κεφάλαιο με τίτλο *«Η σύσκεψη του ένδοξου μεγαλοπρεπή αρχιστράτηγου με τους ευτυχισμένους μπεηλέρμπεηδες του»* περιγράφεται το συμβούλιο που διοργάνωσε ο Μουσταφά Πασάς στην σκηνή του με σκοπό να βρεθεί η λύση για την διάνοιξη ενός ρήγματος στα τείχη της πόλης ικανού για έφοδο, αφού παρά τις τόσες προσπάθειες δεν κατέστη δυνατή η διάνοιξη ενός τέτοιου ρήγματος. Στην συνέχεια γίνεται αναφορά στους δύο ανθεκτικούς πύργους του κάστρου, τον Μαύρο Πύργο και τον Λευκό, δυο πύργοι οι οποίοι ήταν η αιτία για την μη άλωση της πόλης εδώ και τόσο καιρό. Αργότερα, αφού με τα διάφορα μέτρα που εφάρμοσαν οι Οθωμανοί πραγματοποιήθηκε η κατάκτηση αυτών των πύργων, οι πολιορκημένοι αναγκάστηκαν να παραδοθούν και να συνάψουν και επίσημα την συμφωνία παράδοσης με τους Οθωμανούς. Μετά την σύναψη της συμφωνίας γίνεται αναφορά στην συνάντηση των δυο διοικητών της κάθε πλευράς, του Μαρκαντώνιου Βραγαδίνου και του Μουσταφά Πασά, και στα γεγονότα που ακολούθησαν της συνάντησης και είχαν ως αποτέλεσμα την σύλληψη του Βραγαδίνου και την εκτέλεση των υπόλοιπων Βενετών λοχαγών και στρατιωτών που βρίσκονταν εκείνη την ώρα μαζί του.

Στο δέκατο τέταρτο κεφάλαιο με τίτλο *«Ο αξιότιμος αρχιστράτηγος με τη νοερή ψυχή έφθασε στο κάστρο που κατακτήθηκε προσφάτως»* περιγράφεται η είσοδος του Μουσταφά Πασά στο κάστρο της Αμμοχώστου, η μετατροπή της εκκλησίας της Αγίας Σοφίας σε τζαμί και τα βασανιστήρια και ο τρόπος του θανάτου του Βραγαδίνου. Στο δέκατο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο με τίτλο *«Η περιγραφή των ιδιαιτεροτήτων που ανήκουν στο νησί της Κύπρου»* απαριθμούνται οι ομορφιές του νησιού, τα χαρακτηριστικά του κάστρου της Λευκωσίας και των αρχοντικών του αλλά και τα μεγάλα έσοδα που απόφερε το νησί στους Βενετούς.

Εν κατακλείδι, ο Πίρι Εφέντη στην ιστορία του παραθέτει αναλυτικά τις κινήσεις των οθωμανικών στρατευμάτων κατά την διάρκεια του πολέμου της Κύπρου, δίνοντας όμως σπάνια την ημερομηνία των διαφόρων γεγονότων που έλαβαν χώρα στο νησί, εξέλιξη που

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

δεν μας δίνει την δυνατότητα να αντιστοιχήσουμε τα γεγονότα μαζί με τις ημερομηνίες των γεγονότων των άλλων πηγών, Οθωμανικών και Δυτικών. Παρόλα αυτά μπορούμε να συσχετίσουμε και χωρίς την ημερομηνία τα πολεμικά γεγονότα που παρατίθενται στο εν λόγω χρονικό με τα γεγονότα των άλλων πηγών και να συνάγουμε τα συμπεράσματα μας κατά πόσο ανταποκρίνονται ή όχι στην πραγματικότητα. Αυτό που γίνεται κατανοητό, από τις πρώτες σελίδες ακόμα του χρονικού, είναι ότι το θρησκευτικό στοιχείο είναι έντονο, πράγμα πολύ φυσιολογικό για μια θρησκευτοκρατούμενη κοινωνία που μέσα από την θρησκεία ζητούσε νομιμοποίηση των ενεργειών της. Στην προσπάθεια του αυτή ο συγγραφέας επικαλείται συνεχώς τη βοήθεια του Θεού εντάσσοντας έτσι τον πόλεμο σε ένα θρησκευτικό πλαίσιο, χρησιμοποιώντας τη θρησκεία ως εργαλείο νομιμοποίησης του πολέμου. Από την άλλη χαρακτηρίζει πάρα πολλές φορές την αντίπαλη πλευρά ως *«άπιστη»,* με απώτερο σκοπό να αναδείξει τη διαφορετικότητα στη θρησκευτική πίστη, Ισλάμ και Χριστιανισμός. Ευδιάκριτο είναι και το γεγονός πως ο συγγραφέας μέσω της περιγραφής του πολέμου προσπαθεί να αναδείξει την πλευρά τους ως την πιο γενναία και ως αυτή που είχε το δίκαιο και πολεμούσε για αυτό. Με αυτό το τρόπο φυσικά επιδιώκει να νομιμοποιήσει τη διεξαγωγή του πολέμου ως αντίδραση στην πολιτική της άλλης πλευράς, ενώ προσπαθεί επίσης να αναδείξει το στοιχείο αδικίας που βαραίνει την άλλη πλευρά.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

2. Η μετάφραση του κειμένου[623]

Το χρονικό της Κύπρου

Στο όνομα του οικτίρμονος και ελεήμονος Θεού.

Ατέλειωτες δοξολογίες στον εξοχότατο Ύψιστο Θεό, τον πλάστη των όντων και τον δημιουργό από το τίποτα των ορατών και μη ορατών, που για χάρη του Ισλάμ διοργάνωσε μικρούς και μεγάλους πολέμους και δώρισε αξιώματα και υψηλές τιμές στους πολεμιστές της πίστης που συμμετείχαν σε αυτούς. Και οι προσευχές ας είναι στο μεγαλύτερο από τα δημιουργήματα του, τον Μοχάμεντ Μουσταφά, *«η προσευχή και ο χαιρετισμός του Ύψιστου Θεού να είναι σε αυτόν»*. Με τα θαυματουργικά λόγια του, όπως *«από τον πιο μικρό ιερό πόλεμο στραφήκαμε στον πιο μεγάλο ιερό πόλεμο»*, διέταξε να δοθεί το έναυσμα στον πόλεμο εναντίον αυτών που είναι οι μεγαλύτεροι εχθροί του σώματος και του πνεύματος. Και αμέτρητες προσευχές σε αυτούς που προέρχονται από το σόι του (του Προφήτη) και στους ακόλουθούς του, που ασταμάτητα και νυχθημερόν στους πολέμους που αναφύονται και μη, ασκούν προσπάθειες και κάνουν αμέτρητες θεάρεστες πράξεις. Ο Ύψιστος Θεός να τους ευλογεί όλους.

Εγώ, ο συγγραφέας αυτής της ιστορίας (ο δούλος σας), ο υπηρέτης του πνευματικού και αγίου τάγματος των δερβίσηδων, ο Μεβλεβή σεΐχης *(Mevlevi şeyhi)*, ο ανάξιος σοφός, χάρη της υποστήριξης του Θεού πήρα το μολύβι στα χέρια μου. Προηγουμένως ο σεβόμενος τους νόμους, ο πιο μεγαλόψυχος βεζίρης, ο αξιότιμος Αλί Πασάς[624] ο οποίος είχε την τιμή να γίνει τρείς φορές μεγάλος βεζίρης, και ο οποίος τίμησε με το καθήκον του ένα μέρος που ονομάζεται Αμμόχωστος στο νησί της Κύπρου, όταν υπέπεσε στην αντίληψη του η ιστορία που έγραψε ο Πίρι Εφέντη και διηγήθηκε τα γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά την διάρκεια της κατάκτησης για να γίνει γνωστό το πως κατακτήθηκε το νησί, εξαιτίας των πολλών λαθών στην ορθογραφία και στην διατύπωση που βρίσκονταν στο έργο, όσον αφορά την διόρθωση της παρούσας ιστορίας ξαναγράφοντας την από την αρχή, διόρισε τον υπηρέτη σας, αυτόν τον ανάξιο δούλο σας. Και εγώ από την άλλη εκπληρώνοντας το καθήκον πρόσφερα σε αυτόν το έργο μου.

---

[623] Η μετάφραση του κειμένου είναι βασισμένη στην τουρκική μετάφραση του Harid Fedai, η οποία βρίσκεται στο έργο *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*. Βλ. Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, 123-149.

[624] Εδώ πρέπει να σημειώσουμε πως ο Αλί Πασάς δεν στάλθηκε στο νησί για να αναλάβει κάποιο καθήκον, όπως αναφέρει ο Πίρι Εφέντη στο έργο του αλλά επειδή είχε εξοριστεί.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ο αναφερόμενος Πίρι Εφέντη γράφοντας την ιστορία του, χρησιμοποίησε αλυσιδωτούς προσδιορισμούς, βγήκε εκτός θέματος, μακρηγορούσε με πολλές ιστορίες που δεν είχαν σχέση και έτσι το έργο ήρθε σε μια κατάσταση που ήταν αδύνατη η κατανόηση του από τον αναγνώστη. Εμείς όμως όταν το διακρίναμε αυτό καθαρίσαμε το κείμενο από τους πλεονασμούς, συντομεύσαμε τα γεγονότα με την προϋπόθεση να μείνουν πιστά στο περιεχόμενο τους και βάλαμε καινούργιους προσδιορισμούς στην θέση των μη κατανοητών. Ελπίζουμε, όπως οι αναγνώστες θα μας θυμούνται με ευγνωμοσύνη.

Η διήγηση για το πως ξεκίνησε η εκστρατεία της Κύπρου και για το διορισμό του αρχιστράτηγου

Το νησί της Κύπρου που στον κόσμο όμοιο του δεν υπάρχει, που με την ομορφιά της ατμόσφαιρας και του νερού του δίνει ζωή στις ψυχές, χάρη της πρασινάδας του ονομάστηκε *«Το Πράσινο Νησί»* και θεωρείτο καλύτερο από τα άλλα νησιά. Αφού ήταν ένα νησί που άρμοζε στο Σουλτάνο του Ισλάμ, πέραν του ότι ήταν ανάρμοστο να παραμείνει στα χέρια ενός εχθρού δόλιου και προδότη, όπως τους βλάσφημους Βενετούς, ήταν επίσης περικυκλωμένο εξολοκλήρου από τις χώρες του Ισλάμ. Αυτοί οι ποταποί προδότες αιχμαλώτιζαν τα μουσουλμανικά πλοία που πηγαινοέρχονταν και άρπαζαν τα περιεχόμενα τους και την στιγμή που το πληροφορήθηκε αυτό ο εξοχότατος γαζής Σουλτάνος Σελίμ Χαν *(Selim Han)*, η σκιά του Θεού στη γη, ο Σουλτάνος του κόσμου, ξεχείλισε με θυμό που του γέννησε η από καρδιάς αφοσίωση του στην πίστη και για να πάρει εκδίκηση από τους δυσοίωνους, με διαταγές που στάλθηκαν στις γειτονικές χώρες άρχισε η συγκέντρωση ενός πολυάριθμου έκτακτου στρατού.[625] Από την άλλη, με την έκδοση ενός φιρμανιού για την ετοιμασία των πολεμοφοδίων του σουλτανικού στόλου οι διεργασίες ολοκληρώθηκαν σε σύντομο χρονικό διάστημα και πολυάριθμες γαλέρες και πλοία ταξινομήθηκαν. Δίπλα από τις κινήσεις του στόλου, ο διακεκριμένος από τους βεζίρηδες, ο έξυπνος και έμπειρος εξοχότατος Μουσταφά Πασάς, ο οποίος αναφωνούσε *«ο Θεός είναι ένας»,* διορίστηκε από τον Σουλτάνο αρχιστράτηγος των στρατευμάτων. Και καθώς ο στρατός θα αποβιβαζόταν στο νησί και ενώ θα πολεμούσε με τους πανάθλιους ιερόσυλους, για να προστατεύσει τον περίγυρο του νησιού από τις ενέδρες των πλοίων που ανήκαν στους εχθρούς της πίστης, ο

[625] Είναι αδιαμφησβήτητο γεγονός πως τα μουσουλμανικά πλοία που έπλεαν γύρω από τα ανοιχτά της Κύπρου δέχονταν συνεχώς επιθέσεις από τους χριστιανούς κουρσάρους που έδρευαν στο νησί, γεγονός το οποίο συνέβαλε και αυτό με την σειρά του στην απόφαση του Σελίμ Β΄ να κατακτήσει το νησί. Βλ. Gazioğlu, *The Turks in Cyprus,* 15-16.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

αξιότιμος βεζίρης Πιαλής Πασάς, που όμοιος του δεν υπάρχει, διορίστηκε επικεφαλής του σουλτανικού στόλου.[626] Εφόσον δεν υπήρχε πλέον νόημα για περαιτέρω καθυστέρηση με τον εξοπλισμό, τα πυρομαχικά και τα κανόνια, και με λίγα λόγια αφού ολοκληρώθηκαν όλες οι ανάγκες και αφού φορτώθηκαν στα πλοία, από την Κωνσταντινούπολη οι γενίτσαροι, οι θωρακοφόροι οπλίτες και όλοι οι άλλοι επιτυχημένοι στρατιώτες που θα συμμετείχαν στην εκστρατεία, επιβιβάστηκαν στα πλοία του σουλτανικού στόλου και μπροστά από τη Μπεσίκτας άνοιξαν πανιά προς το νησί της Κύπρου αφήνοντας την τύχη τους στον Ύψιστο Θεό. Με την βοήθεια του Θεού σε σύντομο χρονικό διάστημα έριξαν άγκυρα και άραξαν στο λιμάνι της Φοινίκης το οποίο βρισκόταν στην Ανατολική όχθη.[627] Οι στρατιώτες του Ισλάμ που θα έρθουν δια της ξηράς από την Ανατολία και την Ρούμελη, άρχισαν να ρέουν προς τα εδώ σαν τα τρεχούμενα νερά. Πρώτα ο μπεηλέρμπεης του βιλαετιού της Ανατολίας Ισκέντερ Πασάς *(İskender Paşa)* με όλους τους στρατιώτες του βιλαετιού του, ακολούθως ερχόμενοι από την Ρούμελη με τους γενναίους γαζήδες τους οι μπέηδες της Αυλώνας *(Avlonya),*[628] Ιωαννίνων, Οχρίδα *(Ohri),*[629] Ελμπασάν *(Elbasan)*, Πρίζνα *(Prizne)* και Ναυπάκτου, και ο ανιδιοτελής μπεηλέρμπεης της Καραμανίας με τούς πολυάριθμους στρατιώτες του ήρθαν και προστέθηκαν στο στράτευμα. Εν ολίγοις, αμέσως μαζεύτηκαν από κάθε μεριά οι στρατιώτες που αναφωνούσαν *«ο Θεός είναι ένας»* και όλοι μαζί την εικοστή τέταρτη μέρα του μήνα Μουχαρέμ *(Muharrem)*[630] το έτος 978, ανεβαίνοντας στα πλοία του σουλτανικού στόλου σήκωσαν άγκυρα σε μια ευλογημένη ώρα και αναχώρησαν προς τους προορισμούς τους. Την εικοστή ένατη μέρα του προαναφερόμενου μήνα έριξαν άγκυρα στο λιμάνι της φημισμένης κωμοπόλεως ονόματος Αλυκής, στην ανατολική πλευρά του νησιού της Κύπρου και άρχισαν να βγαίνουν προς τα έξω με βάρκες λόχοι λόχοι σαν το κύμα της θαλάσσης και οι πανάθλιοι ιερόσυλοι που βρίσκονταν εκεί, την στιγμή που τους είδαν έτρεξαν με φόβο ψυχής και διασκορπίστηκαν στα βουνά και τις πλαγιές.[631] Κατά αυτό τον τρόπο επιτεύχθηκε η νίκη και όλοι οι στρατιώτες και ο μεγαλοπρεπής αρχιστράτηγος βγήκαν έξω και έστησαν τις σκηνές τους στην ακτή. Ακολούθως μεταφέρθηκαν από την

[626] Όπως λέχθηκε και στα προηγούμενα κεφάλαια της εργασίας, αρχιστράτηγος διορίστηκε ο Λαλά Μουσταφά Πασάς και ναύαρχος ο Πιαλή Πασάς. Βλ. Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα,* 35.

[627] Το λιμάνι της Φοινίκης, το οποίο βρίσκεται στην περιοχή της Αττάλειας, είχε καθοριστεί ως ο τόπος συγκέντρωσης όλων των οθωμανικών στρατευμάτων. Βλ. Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 81-83.

[628] Πόλη της νότιας Αλβανίας. Βλ. Machiel Kiel, "Avlonya", *TDVİA*, τ. 4, 118-120.

[629] Πόλη της Μακεδονίας. Βλ. Muhammed Aruçi, "Ohri", *TDVİA*, τ. 33, 330-333.

[630] Ο πρώτος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου. Βλ. Devellioğlu, "Muharrem", *OTAL*, 778-779.

[631] Στις 3 Ιουλίου ο οθωμανικός στόλος αφήχθη στις Αλυκές, όπου από τα πλοία του αποβιβάστηκε μια ομάδα στρατιωτών με σκοπό να κατασκοπεύσει τις θέσεις των Βενετών πριν τα οθωμανικά στρατεύματα προχωρήσουν σε γενική αποβίβαση. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 204, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 83, 87. Στις 4 Ιουλίου οι Οθωμανοί προχωρούν σε γενική απόβαση στο νησί χωρίς καμιά αντίσταση από μέρους των Βενετών, αφού ο διοικητής της Λευκωσίας Νικόλαος Δάνδολος αποφάσισε να τους αντιμετωπίσει μέσα από τα τείχη της πόλης. Βλ. Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα,* 36, Γάτος, *Διήγησης*, 33, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 141,143, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 87.

θάλασσα και οδηγήθηκαν στο στράτευμα τα όπλα και τα τόσα πολλά κανόνια τα οποία δεν μπορούν να μετρηθούν. Ξεκουράστηκαν εκεί μερικές μέρες και όταν ολοκλήρωσαν τις τελευταίες ετοιμασίες, ήρθαν με τους αμέτρητους στρατιώτες των εγιαλετιών τους και προστέθηκαν στο στρατό του Σουλτάνου, οι μπεηλέρμπεηδες του Ερζερούμ *(Erzurum),* Μαράς και Χαλεπίου *(Halep).* Την επόμενη μέρα ο μεγάθυμος εξοχότατος αρχιστράτηγος διοργάνωσε ντιβάνι καλώντας με ένδοξες διαταγές στην χρυσοκέντητη σκηνή του τον καλοσυνάτο Πιαλή Πασά, τους μπεηλέρμπεηδες του και τον αγά των γενιτσάρων. Αφού πήρε ο καθένας την θέση του σύμφωνα με το αξίωμα και τον βαθμό του, ρώτησε έναν έναν πως είναι και ακολούθως διαβάστηκε το ένδοξο φιρμάνι που εκδόθηκε για τον ίδιο και έγινε γνωστό από όλους ότι διορίστηκε ο μόνος αρμόδιος της εκστρατείας από τον εξοχότατο Σουλτάνο, προστάτη του κόσμου. Πρώτη δουλειά του αρχιστράτηγου ήταν να διατάξει τον εξοχότατο διοικητή του στόλου Πιαλή Πασά να τριγυρνά νυχθημερόν με τον στόλο γύρω από το νησί με σκοπό να εμποδίσει τις ξαφνικές επιθέσεις που μπορούσαν να προέρθουν από τα πλοία των πανάθλιων απίστων. Επίσης διέταξε τον μπεηλέρμπεη της Ρούμελης Μπερχάμ Πασά να μείνει στην Αλυκή για να προστατεύει τα αντικείμενα τα οποία δεν χρειάζονταν να μεταφερθούν.

Ο στρατός του Σουλτάνου βαδίζει προς το κάστρο της Λευκωσίας

Αφού δεν υπήρχε κανένας λόγος για περαιτέρω αναμονή του στρατού του Σουλτάνου, οι επικεφαλής των στρατιωτών που ήταν πλασμένοι για να κερδίζουν νίκες, κλήθηκαν στην σκηνή του εξοχότατου αρχιστράτηγου, φημισμένου για την ανδρεία του. Αφού μαζεύτηκαν εκεί και συζήτησαν, αποφασίστηκε με την βοήθεια του Ύψιστου Θεού πρώτα η κατάκτηση του κάστρου της Λευκωσίας, το οποίο βρίσκεται στο κέντρο του νησιού και που στα φράγκικα σημαίνει *«πόλη»* και ως δεύτερη έννοια σημαίνει πρωτεύουσα. Ο πιο μεγάθυμος αξιότιμος αρχιστράτηγος ενέκρινε αυτήν την απόφαση και την δέκατη ένατη μέρα του μήνα Σαφέρ *(Safer)*[632], Δευτέρα, μόλις οριστικοποιήθηκε η αναχώρηση από την Αλυκή, ο αξιότιμος διοικητής Αλί Πασάς, ένα άτομο ευγενικό του οποίου όμοιο του δεν υπάρχει από την άποψη της πολλής ανδρείας και στο να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα, μαζί με τον πιο μεγάθυμο αρχιστράτηγο κινήθηκαν προς την Λευκωσία.[633] Οι πανάθλιοι

[632] Ο δεύτερος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου. Βλ. Devellioğlu, "Sefer", *OTAL,* 1084.

[633] Αρχικά το σχέδιο του Μουσταφά Πασά, όπως είχε διαμορφωθεί από την Κωνσταντινούπολη και το οποίο είχε εγκρίνει ο Σουλτάνος, ήταν να επιτεθούν πρώτα κατά της Αμμοχώστου, μετά όμως από κάποιες μαρτυρίες ορισμένων φυγάδων από την πόλη της Λευκωσίας, οι οποίοι δήλωσαν στον ίδιο πως εντός της πόλης υπήρχαν λίγοι στρατιώτες, έλλειψη πολεμοφοδίων, ημιτελείς οχυρώσεις και ότι επικρατούσε γενικά μια ανυπακοή,

ιερόσυλοι την ώρα που ενημερώθηκαν ότι ο στρατός του Σουλτάνου κατευθύνεται προς την Λευκωσία, αμέσως κατεδάφισαν τα ανάκτορα και τις επαύλεις που βρίσκονταν έξω από το κάστρο και αφού έκοψαν όλα τα καρποφόρα δέντρα μπήκαν βιαστικά στο κάστρο περιμένοντας τον στρατό του Σουλτάνου να φθάσει για να ξεκινήσει ο πόλεμος. Από την Αλυκή προς το κάστρο της Λευκωσίας διανύθηκε μια απόσταση οχτώ ωρών και όταν πλησίασαν προς το κάστρο, οι μπεηλέρμπεηδες της Κιρσεχίρ *(Kırşehir)*[634] και της Ακσεχίρ *(Akşehir)*[635] διορίστηκαν υπεύθυνοι για να στήσουν τις σκηνές και στάλθηκαν προς τα εμπρός. Όταν αυτοί έφτασαν στο μέρος που ορίστηκε, μια μερίδα αποτρόπαιων ιερόσυλων βγήκε έξω από το κάστρο και μόλις ενημερώθηκε ο πιο μεγάθυμος αξιότιμος αρχιστράτηγος ότι εμποδίζουν τους καταυλισμούς, ανατέθηκε καθήκον στο μπεηλέρμπεη της Καραμανίας Χασάν Πασά *(Hasan Paşa)* μαζί με τους στρατιώτες του. Ο Χασάν Πασάς που κατέφθασε προς βοήθεια των υπευθύνων για το στήσιμο των σκηνών, περικύκλωσε αυτά τα καταραμένα άτομα και μέχρι να ανοιγοκλείσουν τα μάτια τους έσφαξε όλους και αυτοί που απόμειναν με χίλια ζόρια κατάφεραν δύσκολα να μπουν στο κάστρο. Τα εγκώμια και η ευγνωμοσύνη ανήκουν στο Θεό.

Ο στρατός του Σουλτάνου έφτασε μπροστά από το κάστρο της Λευκωσίας

Σε μια ευλογημένη ώρα ο στρατός του Σουλτάνου και ο ξακουστός αξιότιμος ανδρείος αρχιστράτηγος, εξαγνισμένος από το αίσθημα και την σκέψη του κόσμου, όταν έδειξαν τη δύναμη τους με το που πάτησαν πόδι μπροστά από το κάστρο με ένα σύνταγμα που σκορπούσε τρόμο, οι άπιστοι ιερόσυλοι που τους παρακολουθούσαν από τους πύργους και από τα κάστρα έμειναν άναυδοι και όπως ήταν κατατρομαγμένοι τους κόπηκε η αναπνοή και τρελάθηκαν. Ενώ ήταν φανερό ότι δεν θα μπορούσαν να αυξήσουν την δύναμη τους για να ανταπεξέλθουν ενάντια σε τόσους πολλούς στρατιώτες και πάλι οι ανίδεοι δεν εγκατέλειψαν την προσπάθεια και ετοιμάστηκαν για να πολεμήσουν. Εν ολίγοις, ο αξιότιμος

αποφάσισε να επιτεθεί πρώτα κατά της Λευκωσίας. Την επόμενη μέρα ο Μουσταφά Πασάς ανάφερε στον Πιαλή Πασά τα όσα άκουσε, με τον Πιαλή Πασά να υποστηρίζει πως ήταν ψέματα τα όσα λέχθηκαν και πως έπρεπε να εφαρμοστεί το σχέδιο που καταρτίστηκε στην Κωνσταντινούπολη και εγκρίθηκε από τον Σουλτάνο. Έτσι θα είχαν την δυνατότητα να πολιορκήσουν την Αμμόχωστο ταυτόχρονα και από την ξηρά και από την θάλασσα και οι αμυνόμενοι που δεν είχαν τον απαιτούμενο στρατό για να υπομένουν μια διπλή πολιορκία δεν θα άντεχαν για πολύ, και στην συνέχεια μετά τον αποκλεισμό οποιασδήποτε βοήθειας προς το κάστρο της Λευκωσίας η πόλη θα αναγκαζόταν να παραδοθεί. Βλ. Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου,* 155-157.

[634] Πόλη της κεντρικής Ανατολίας της Τουρκίας. Βλ. İlhan Şahin, "Kırşehir", *TDVİA*, τ. 25, 481-485.

[635] Πόλη της επαρχίας του Ικονίου στην περιοχή της κεντρικής Ανατολίας της Τουρκίας. Βλ. İlhan Şahin, "Akşehir", *TDVİA*, τ. 2, 298-299.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

τρανός αρχιστράτηγος με ένα τέτοιο πρωτοφανές σύνταγμα, αφού έφτασαν επιβλητικά σαν τις πλειάδες και εγκαταστάθηκαν στις σκηνές τους, όλοι επίσης οι στρατιώτες, που το μέλλον τους θα είναι ευτυχισμένο, αφού ολοκλήρωσαν τις εργασίες του στησίματος των σκηνών σε εκείνο το πράσινο ξέφωτο, ο μπεηλέρμπεης του Μαράς Μουσταφά Πασάς κλήθηκε από τον πιο μεγάθυμο αξιότιμο αρχιστράτηγο να περικυκλώσει τα μέρη στα οποία δεν τοποθετήθηκαν κανόνια προς το κάστρο της Αμμοχώστου, που είναι σαν το βουνό και η φήμη του είναι γνωστή παγκοσμίως και έχει απόσταση από την Λευκωσία δώδεκα ώρες, και μόλις εκδόθηκε φιρμάνι να αναχαιτίσει τις εισόδους και εξόδους των εχθρών της πίστης και να μην τους δώσει την ευκαιρία να ξεσπαθώσουν, πήρε τους στρατιώτες του εγιαλετιού του και στάλθηκε στο καθήκον του. Ακολούθως ο ανδρείος φημισμένος αξιότιμος αρχιστράτηγος πήρε μαζί του τους στρατιώτες που δημιουργήθηκαν για να θριαμβεύουν και με την βοήθεια του Θεού επιχείρησαν την πολιορκία του κάστρου της Λευκωσίας. Ο κυβερνήτης Αλί Πασάς και ο Ισκέντερ Πασάς εγκαταστάθηκαν στα δεξιά, ο μπεηλέρμπεης της Καραμανίας Χασάν Πασάς εγκαταστάθηκε στα ανατολικά, ο Μουζαφέρ Πασάς που ανακλήθηκε από τα καθήκοντα του ενώ ήταν κυβερνήτης της πόλης Ζορ *(Zor)*[636] και από τους Κούρδους μπέηδες ο Τζανπουλάτ Μπέης *(Canpulat Bey)* εγκαταστάθηκαν στα δυτικά και ακολούθως δημιουργήθηκαν χαρακώματα και τοποθετήθηκαν στους κατάλληλους τόπους κανόνια. Εκείνη την μέρα ρίχθηκαν τόσες κανονιές που ο αριθμός τους δεν μπορεί να εξακριβωθεί, και τα καταραμένα άτομα που ήταν στο κάστρο στοιβάχτηκαν το ένα πάνω στο άλλο σαν τρομαγμένα γουρούνια. Εν ολίγοις, αφού δόθηκε ο σχηματισμός, όπως χρειαζόταν στα χαρακώματα, μετά οι εκλεκτοί γιοι του πιο μεγάθυμου αξιότιμου αρχιστράτηγου ανάλαβαν το καθήκον της έφιππης περιπολίας και με την ισχυρή σωφροσύνη τους μέρα και νύχτα προσπάθησαν να εκτελέσουν άψογα το καθήκον τους.

Οι άθεοι ιερόσυλοι επιτέθηκαν στα χαρακώματα των γαζήδων που αναφωνούσαν *«ο Θεός είναι ένας»*

Με την βοήθεια του Θεού, από μέρα σε μέρα, αυξανόταν η θέληση των γαζήδων που αναφωνούσαν *«ο Θεός είναι ένας»*, να πολεμήσουν με τους εχθρούς της πίστης. Στα χαρακώματα κάθε πτέρυγας τοποθετήθηκαν αμέτρητα κανόνια και με τις οβίδες των κανονιών που έπεφταν μέρα και νύχτα γκρεμίστηκαν οι πύργοι και τα φρούρια του κάστρου και τα μοναδικής ομορφιάς σπίτια και παλάτια των πανάθλιων απίστων μετατράπηκαν σε

[636] Πόλη που βρίσκεται στα ανατολικά της Συρίας. Βλ. İdris Bostan, "Deyrizor", *TDVİA,* τ. 9, 268-269.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

φωλιές για κουκουβάγιες και κοράκια. Όλοι ζαλίστηκαν και αποδυναμώθηκαν από αυτό το πανδαιμόνιο που έδινε σημάδι Δευτέρας Παρουσίας. Δεν υπήρχε κάποιο μέρος για να σταθούν και μέσα στην απελπισία τους κάποιοι έφιπποι και κάποιοι πεζοί, τρεις χιλιάδες θωρακοφόροι και μεθυσμένοι από υπεροψία εχθροί, με φευγάτα μυαλά που η θέση τους είναι στην κόλαση, με την σκάρτη ιδέα που συνέλαβαν να εισβάλουν στα χαρακώματα των πολεμιστών της πίστης του Ισλάμ, οι άξεστοι την ώρα του πρωινού βγήκαν από την πύλη της Αμμοχώστου και στα χαρακώματα που βρίσκονταν πολύ κοντά στο κάστρο, εκείνοι οι πονηροί χαφιέδες από την κορφή ως τα νύχια, αστραπιαία και χωρίς χρονοτριβή επιτέθηκαν στα χαρακώματα των στρατιωτών της Καραμανίας και αιφνιδιάζοντας τους πάτησαν τα γρουσούζικα τους πόδια εκεί. Όμως, ο Χασάν Πασάς, ο κοσμογυρισμένος, ο έμπειρος, ο ανδρείος, ο πάντα ένοπλος και ξύπνιος μαζί με τους στρατιώτες του, χωρίς κανένα φόβο γεμάτοι εκδίκηση και μίσος έκαναν μια τέτοια επίθεση προς αυτούς τους καταραμένους απατεώνες, που από την πρώτη επιδρομή σούβλισαν τους περισσότερους και τους συνέτριψαν. Όταν έμαθαν για αυτήν την αιφνιδιαστική επίθεση οι νέοι που βρίσκονταν στις άλλες πτέρυγες, τα ανιδιοτελείς αυτά παλικάρια βγήκαν από τα χαρακώματα λέγοντας έτσι θήραμα που να έρχεται από μόνο του δεν βρίσκεις πάντα, και επιτιθέμενοι σαν λιοντάρια έκαναν μια τέτοια έλευση που μέσα σε μια στιγμή διαλύσαν και εξευτέλισαν τους συσσωρευμένους σιχαμένους εχθρούς και έκοψαν τις άθλιες κεφαλές τους, οι οποίες κατρακύλησαν στο μίζερο έδαφος. Αυτοί οι πονηροί δαίμονες οι οποίοι δεν μπόρεσαν να αυξήσουν την δύναμη τους σε καμιά περίπτωση ενάντια στις επιθέσεις των παλικαριών του Ισλάμ, αν έλεγαν να πολεμήσουμε ακόμα λίγο ήταν σαφές ότι οι γαζήδες που αναφωνούσαν *«ο Θεός είναι ένας»* θα τους έσφαζαν όλους, και όταν έγινε αντιληπτό ότι για να γλυτώσουν δεν έμεινε άλλη λύση από το να τραπούν σε φυγή κατάφεραν να μπουν δύσκολα στο κάστρο.

Ο θρυλικός αρχιστράτηγος συναντιέται με τους αρχηγούς των στρατιωτών του Ισλάμ

Όπως αναφέρθηκε, παρόλο που το προαναφερόμενο κάστρο εδώ και τόσο καιρό μέρα και νύχτα δεχόταν κανονιοβολισμούς από αμέτρητες οβίδες δεν φάνηκε να ανοίχτηκε ένα κατάλληλο μέρος για επέλαση και ο έξυπνος σώφρων αρχιστράτηγος στεναχωρήθηκε και για την λύση αυτής της δύσκολης δουλειάς ήταν αναπόφευκτο το να παρθούν έκτακτα μέτρα και έτσι οι μεγάθυμοι μπεηλέρμπεηδες, οι μεγαλοπρεπείς εμίρηδες και οι έμπειροι ηλικιωμένοι αγάδες των γενιτσάρων κλήθηκαν σε συνάντηση στην σκηνή του πιο μεγάθυμου αρχιστράτηγου. Ο αξιότιμος επιμελής αρχιστράτηγος διέταξε προσφωνώντας όμορφα στους παρόντες στη μάζωξη: *«Για τόσο καιρό για την κατεδάφιση αυτού του σκληρού*

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

κάστρου έγινε ότι ήταν δυνατόν και παρόλο που δαπανήθηκε πολύς κόπος δεν ανοίχθηκε κάποιο μέρος για να μπορέσουμε να εισχωρήσουμε μέσα, αυτό είναι γνωστό από όλους, άραγε η λύση του προβλήματος αυτού ποια είναι;» Με αυτά τα λόγια άνοιξε την σύσκεψη και διέταξε την διαβούλευση και συζήτηση αναμεταξύ τους με σκοπό να βρεθεί οπωσδήποτε μια λύση σε αυτήν την δύσκολη δουλειά. Πάνω σε αυτό, μετά από λίγες συζητήσεις, οι ικανοί ηλικιωμένοι γαζήδες που αναφωνούσαν *«ο Θεός είναι ένας»* και που ήταν παρών σε τόσες πολιορκίες και αλώσεις κάστρων, απάντησαν και είπαν με τρόπο που ταιριάζει σε λόγια που αντικατοπτρίζουν την αλήθεια: *«Αυτού του κάστρου η παράξενη μορφή και η ξεχωριστή δομή του είναι στο σημείο που θα προκαλέσει έκπληξη στους έξυπνους μηχανικούς των ημερών μας με τους πύργους του, τα φρούρια του και τα άλλα τείχη του που φτιάχτηκαν με μια απλή επίστρωση πέτρας. Από τις εσωτερικές πλευρές επισωρεύθηκαν χώματα στο ύψος των τειχών, όπως τα βουνά, και έτσι εξασφαλίστηκε το αντιστήριγμα και οι οβίδες των κανονιών που ρίχνονταν επειδή έπεφταν στο χώμα άνοιγαν τρύπες όσο ο ίδιος τους ο όγκος, και εκτός από το ότι δεν γκρέμισαν το κάστρο, ξέρουμε όλοι μας ότι ομολογουμένως ίσως να χρησίμευσαν και αρκετά στην σταθεροποίηση του. Κανονιοβολώντας με οβίδες αυτού του είδους τα κάστρα είναι ένα θέμα το οποίο πόσες φορές εξετάστηκε και παρατηρήθηκε ότι δεν χρησιμεύει σε κάτι εκτός από την απώλεια χρόνου και την δαπάνη κόπου για την άλωση τους. Σε αυτήν την περίπτωση η λύση αυτής της δουλειάς είναι με συνεργασία να επιχειρηθεί να εκχερσωθεί το χώμα»* είπαν και τέλειωσαν το λόγο τους. Με την έγκριση αυτής της εισήγησης από τον πιο μεγάθυμο αξιότιμο αρχιστράτηγο έγινε διανομή κασμά και φτυαριού στους στρατιώτες του Ισλάμ που αναφωνούσαν *«ο Θεός είναι ένας»* και οι ανδρείοι δραστήριοι νέοι ξεκίνησαν με όλη τους την καρδιά για αυτό το καθήκον και χωρίς παύση και ύπνο επέδειξαν μια τέτοια προσπάθεια για χάρη της πίστης που την πεντηκοστή μέρα της πολιορκίας, Παρασκευή, το έδαφος που εκχέρσωσαν έφτασε μέχρι τα τείχη του κάστρου. Την επόμενη μέρα, το έτος 978, την όγδοη μέρα του Ρεμπιγιούλαχιρ *(Rebiyyül-ahır),*[637] Σάββατο, οι γαζήδες του Ισλάμ που βρίσκονταν στο στρατό του Σουλτάνου αφού προέβησαν στην πρωινή προσευχή με την κοινότητα απλώνοντας τα χέρια εκλιπαρώντας και ικετεύοντας το Θεό, αποχαιρετίστηκαν μεταξύ τους και ζώστηκαν τα όπλα τους. Καθώς περίμεναν προσηλωμένοι με τα μάτια τους καρφωμένα στα κανόνια που θα έδιναν το σήμα και τα οποία βρίσκονταν νότια από τα τείχη του κάστρου του οποίου εκχερσώθηκε το έδαφος του, με το που δόθηκε πυρ από ένα φιτίλι, από τα στρατηγεία με την προσευχή που ψελνόταν από κοινού, επιτέθηκαν σαν πληγωμένα λιοντάρια και σαν μια πολύ ζοφερή πλημύρα στο πύργο του κάστρου, χωρίς να νοιάζονται καθόλου για τις κανονιές και

[637] Ο τέταρτος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου. Βλ. Devellioğlu, "Rebîü'l-âhır", *OTAL*, 1029.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

τουφεκιές που έπεφταν σαν βροχή από τους πανάθλιους ιερόσυλους και οι οποίες δεν κατάφεραν να τους σταματήσουν, έκαναν μια τέτοια επέλαση που μέχρι να ανοιγοκλείσουν τα μάτια μπήκαν στο κάστρο και στόλισαν με σημαίες τους πύργους του. Παρά τις απώλειες τους, τα καταραμένα άτομα που αντιστέκονταν και συνέχιζαν το πόλεμο, αποκαθηλώθηκαν και έγιναν τροφή στα συντριπτικά ξίφη και καθάρισε από τα βρώμικα σώματα τους αυτό το μοναδικό κάστρο.[638] Όμως το καταραμένο άτομο, ο οποίος ήταν ο αρχιστράτηγος των ιερόσυλων στρατιωτών που βρίσκονταν στο κάστρο, όταν κλείστηκε στο εσωτερικό του παλατιού του, στάλθηκε ο μπεηλέρμπεης του Χαλεπιού Δερβίς Πασάς *(Derviş Paşa)* με μερικούς ανδρείους δεξιοτέχνες στο να ανοίγουν κάστρα, να το πολιορκήσει και μετά από μερικές διαμάχες κατακτήθηκε και αυτό και ο διοικητής του σκοτώθηκε με το σχετικό φιρμάνι του αξιότιμου τρανού αρχιστράτηγου επειδή δεν παρέδωσε ζητώντας έλεος το κάστρο.[639] Χάρη στην τιμωρία που άξιζε να βρει ο διοικητής του κάστρου και χάρη στο τρέμουλο και τον φόβο των διοικητών των άλλων κάστρων κατακτήθηκε η Κερύνεια και η Πάφος. Εν ολίγοις όταν δεν έμεινε κανένας λυσσασμένος σκύλος από τους δυσοίωνους ιερόσυλους που θα γινόταν εμπόδιο στους γαζήδες του Ισλάμ και αφού λήφθηκαν τα πράγματα που θα στέλνονταν στο δημόσιο θησαυροφυλάκιο, τα λάφυρα που έμειναν πίσω αφέθηκαν για λεηλασία ανάμεσα στους στρατιώτες που έχουν έφεση στο θρίαμβο. Έμπαιναν σωρό σωρό στα σπίτια και στα παλάτια, και τα κομποδέματα αργυρού, χρυσού που μαζεύτηκαν σε κλειδωμένα μπαούλα από τους πανάθλιους άπιστους εδώ και τόσο καιρό, τα αμέτρητα κοσμήματα που δεν μπορεί να προσδιοριστεί η αξία τους και τα υπόλοιπα εξαίσια αγαθά, όπως τα κομψά υφάσματα, λαφυραγωγήθηκαν. Επιπρόσθετα οι αμέτρητες γυναίκες, παιδιά, κορίτσια και αγόρια με το που πέρασαν στα χέρια των κυνηγών των εχθρών γαζήδων, ο καθένας φυλασσόταν λαμβάνοντας την χάρη και μεγαθυμία του Θεού. Εν ολίγοις, εκείνη την ευοίωνη μέρα έληξε το βάσανο του πολέμου και έτσι το ασύγκριτο κάστρο κατακτήθηκε με την χάρη του Θεού και ενσωματώθηκε στις χώρες του Σουλτάνου του κόσμου. Η διάσημη και μεγάλη εκκλησία με το όνομα Αγία Σοφία μόλις μετατράπηκε σε τζαμί και καθαρίστηκε και μόλις εξασφαλίστηκαν η κόγχη του τεμένους,

[638] Στις 9 Σεπτεμβρίου τα ξημερώματα πραγματοποιείται η γενική έφοδος των Οθωμανών κατά της πόλης της Λευκωσίας, η οποία στέφθηκε με επιτυχία και έτσι η πόλη της Λευκωσίας περιήλθε στα χέρια των Οθωμανών στις 9 Σεπτεμβρίου 1570 η ώρα δύο τα ξημερώματα, ημέρα Σάββατο. Βλ. Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 185,189,191, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 224-226, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 979-984, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 193, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 98-99.

[639] Αφού όλοι οι υπερασπιστές της πόλης είχαν σκοτωθεί οι Οθωμανοί συνεπαρμένοι από την επιτυχία τους άρχισαν να σφάζουν και τον άμαχο πληθυσμό της πόλης. Όταν ο Μουσταφά Πασάς εισήλθε στην πόλη εξέδωσε διάταγμα να σταματήσουν οι σφαγές και ότι θα χαριζόταν η ζωή σε όσους παραδίνονταν. Ο Νικόλαος Δάνδολος, ο οποίος είχε αποσυρθεί στο παλάτι του, διέταξε τους στρατιώτες του να παραδώσουν τα όπλα και έστειλε έναν απεσταλμένο του να πάει στον Μουσταφά Πασά για να γλιτώσει τις ζωές τους. Οι Οθωμανοί όμως σπάζοντας τις πόρτες του παλατιού εισήλθαν μέσα και έσφαξαν τελικά τον Δάνδολο και όλους όσους ήταν εντός του παλατιού του. Βλ. Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 193-195.

που είναι στραμμένη προς την Μέκκα, ο άμβωνας και ο άλλος σημαντικός εξοπλισμός, την δέκατη τέταρτη μέρα του προαναφερόμενου μήνα, Παρασκευή, ο νικητής αξιότιμος αρχιστράτηγος με ένα μεγάλο σύνταγμα εισήλθε στο κάστρο και τελέστηκε στο ιερό τζαμί της Αγίας Σοφίας η προσευχή της Παρασκευής.[640] Τα εγκώμια και η ευγνωμοσύνη ανήκουν στο Θεό. Αργότερα ο πιο μεγάθυμος αξιότιμος αρχιστράτηγος και πάλι με το ίδιο σύνταγμα επέστρεψε στο στρατό του Σουλτάνου και εγκαταστάθηκε στην σκηνή του.

Οι μπερδεμένοι ιερόσυλοι βγήκαν από το κάστρο της Αμμοχώστου για νυχτερινή έφοδο

Μόλις πέρασε το προηγούμενο θέμα, ανατέθηκε το καθήκον της πολιορκίας του κάστρου της Αμμοχώστου στον μπεηλέρμπεη του Μαράς Μουσταφά Πασά μαζί με τους στρατιώτες του εγιαλετιού του και είχαν εμποδίσει σαν σιδερένιος τοίχος τις εισόδους και τις εξόδους στο κάστρο των πολύ αμαρτωλών απίστων. Οι απατεώνες θεοκατάρατοι που βρίσκονταν μέσα σε μεγάλη απελπισία και απόγνωση ήταν αναμενόμενο ότι θα προσφεύγαν σε δόλιους τρόπους και κόλπα και έτσι το καταραμένο άτομο ο αρχηγός του κάστρου, με ένα σύνταγμα πονηρούς κλέφτες βγήκαν από το κάστρο για νυχτερινή έφοδο με την στραβή σκέψη ότι οι στρατιώτες του Ισλάμ που βρίσκονταν στο στράτευμα, λόγω του ύπνου και της ξεκούρασης θα ολιγωρούσαν. Με το θέλημα του Ύψιστου Θεού, οι ιερόσυλοι που δεν πιστεύουν στην μοναδικότητα του Θεού και που το φυλάκιο τους βρισκόταν σε άλλη γειτονιά, άρχισαν να επιτίθονται σαν λύκοι πάνω στους γαζήδες που αναφωνούσαν *«ο Θεός είναι ένας»*. Όμως ο έξυπνος και μορφωμένος στο έπακρο Μουσταφά Πασάς, ο οποίος με την ασυναγώνιστη ανδρεία του είχε παρευρεθεί σε τόσους πολέμους, μαζί με τον μέρα και νύχτα άγρυπνο στρατό του δεν συγκλονίστηκαν καθόλου από τις απρόσμενες επιθέσεις των κακόμοιρων εχθρών και σαν αετοί πετάχτηκαν από τις θέσεις τους και με την βοήθεια του Θεού περικύκλωσαν την ομάδα με εκείνους τους μικρούς κομπιναδόρους απατεώνες και αμέσως τελείωσαν την δουλειά τους και έσφαξαν τους περισσότερους. Τα απομεινάρια του σπαθιού, οι άπιστοι που δεν πιστεύουν στην μοναδικότητα του Θεού και οι οποίοι έγιναν ρεζίλι, όταν οι δραστήριοι ανδρείοι τους είδαν να τρέπονται σε φυγή με δυσκολία προς το κάστρο, έπεσαν ξοπίσω τους σκοτώνοντας κάποιους και πιάνοντας αιχμάλωτους άλλους και επέστρεψαν με χαρά στις θέσεις τους. Και πάλι μια ομάδα αθεόφοβων που παρέκκλινε από

[640] Στις 15 Σεπτεμβρίου τελέστηκε στον λατινικό καθεδρικό ναό της Αγίας Σοφίας, ο οποίος μετατράπηκε σε τζαμί, η πρώτη ευχαριστήρια λειτουργία για την κατάκτηση της πόλης υπό την παρουσία του Μουσταφά Πασά. Βλ. Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 987, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 100, Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, 130-131.

το σωστό δρόμο, εμπόδισε τους μουσουλμάνους που έρχονταν να πάρουν νερό με τις βάρκες από το ποτάμι που έρρεε στην θάλασσα, και μόλις το έμαθε ο Μπερχάμ Πασάς, ο οποίος είχε το καθήκον να προστατεύει την αποβάθρα της Αλυκής, μαζί με τους σπουδαίους καβαλάρηδες που διάλεξε από ένα μέρος των θριαμβευτών στρατιωτών που βρίσκονταν κοντά του, επιτέθηκαν και τους περικύκλωσαν και από τις τέσσερις μεριές και σκότωσαν τους περισσότερους και αυτούς που έμειναν πίσω τους αλυσόδεσαν και τους έστειλαν στον αξιότιμο Πιαλή Πασά, ο οποίος ήταν σερασκέρης *(serasker)* του σουλτανικού στόλου. Από την άλλη ο αξιότιμος Πασάς έδωσε μεγάλες χάρες στους γενναίους γαζήδες που έφεραν τους σκλάβους, αφήνοντας τους όλους ευχαριστημένους.

Η παράδοση των κλειδιών της Πάφου και της Κερύνειας

Με την βοήθεια του Θεού αφού κατακτήθηκε το κάστρο της Λευκωσίας στάλθηκαν, μαζί με το κεφάλι του εχθρού αρχιστράτηγου της Λευκωσίας, στους διοικητές της Πάφου και της Κερύνειας, επιστολές[641] που έγραφαν *«αν δεν παραδώσετε το κάστρο ζητώντας συγχώρεση θα υποστείτε ζημιά στα αγαθά και στις ψυχές σας»* και με φόβο ψυχής οι διοικητές αμέσως έστειλαν τα κλειδιά και αυτά τα δυο κάστρα των οποίων όμοιο τους δεν υπάρχει ενσωματώθηκαν στις χώρες του Σουλτάνου και το μέλλον τους κατέστη αιώνιο. [642] Οι διοικητές ακολούθως ήρθαν στην Λευκωσία και όταν φίλησαν τους ποδόγυρους του πιο μεγάθυμου αξιότιμου αρχιστράτηγου, τους φορέθηκε από ένα πολύτιμο καφτάνι και μέσα στην ευτυχία επέστρεψαν στις θέσεις τους. Και στάλθηκαν επιστολές συγχώρεσης στην κοινότητες σχετικά με το ότι θα είναι ελεύθεροι οι ραγιάδες στην θρησκεία τους και εξασφαλίστηκε ότι όλοι οι ντόπιοι μπορούσαν να παραμείνουν στο τόπο τους ασφαλείς και να απασχολούνται με την δουλειά και την εξουσία τους. Με σκοπό να ενθαρρυνθεί να παραδώσει το κάστρο ζητώντας συγχώρεση ο άθεος άπιστος, το καταραμένο άτομο διοικητής του κάστρου της Αμμοχώστου, ο οποίος διορίστηκε από την Βενετική κυβέρνηση,

[641] Στις 15 Σεπτεμβρίου ο Μουσταφά Πασά έστειλε στο κάστρο της Κερύνειας αλυσοδεμένο πάνω σε ένα άλογο τον στρατηγό Παύλο Δελ Γουάστον μαζί με δυο κεφαλές στρατιωτών επί του αλόγου του και επιστολή με την οποία ζητούσε να του παραδοθεί φιλικά η πόλη της Κερύνειας αλλιώς οι υπερασπιστές τις θα είχαν την ίδια τύχη με τους υπερασπιστές της πόλη της Λευκωσίας. Ο φρούραρχος και ο διοικητής της Κερύνειας με επιστολή τους ζήτησαν προθεσμία πέντε ημερών προβάλλοντας το επιχείρημα πως δεν μπορούσαν να αποφασίσουν χωρίς πρώτα να ενημερώσουν τον Βραγαδίνο και για αυτό ζήτησαν από τον Μουσταφά Πασά οθωμανική συνοδεία μέχρι την Αμμόχωστο, με τον Οθωμανό αρχιστράτηγο να αποδέχεται την πρόταση. Ο Μουσταφά Πασάς μένοντας ικανοποιημένος από αυτήν την απάντηση έδωσε καιρό πέντε ημερών στους διοικητές της Κερύνειας για να αποφασίσουν. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 226.

[642] Στις 18 Σεπτεμβρίου οι διοικητές του κάστρου της Κερύνειας γνωρίζοντας ότι ήταν ανίκανοι να αμυνθούν ακόμη και στην πιο μικρή έφοδο, αποφάσισαν να παραδώσουν το κάστρο στο Μουσταφά Πασά, ο οποίος τους είχε υποσχεθεί ότι θα τους χαρίσει τη ζωή, τόσο σε αυτούς όσο και στα παιδία και στις γυναίκες τους και ότι θα τους έστελνε στη Κρήτη. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 228.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

γράφτηκε η κατάλληλη επιστολή προς τον ίδιο.[643] Όμως εκείνο το πεισματάρικο γουρούνι ο διοικητής, εμπιστευόμενος τους πύργους του κάστρου του απάντησε απρεπώς και παρασυρόμενος από τα αβάσιμα λόγια ορισμένων άμυαλων ιερόσυλων ότι θα έρχονταν προς βοήθεια τους από την Βενετία μεγάλος αριθμός στρατιωτών, και ξεχνώντας που θα καταλήξει αυτή η δουλειά, απόρριψε με πολλές προσβολές την επιστολή.[644] Ο αξιότιμος αρχιστράτηγος θίχτηκε από αυτού του είδους τις κακότροπες συμπεριφορές εκείνου του άτιμου γουρουνιού, όμως από το να αναχωρήσει να πάρει εκδίκηση χωρίς να έρθει η κατάλληλη ώρα, αναγκαστικά άφησε στην κρίση του Θεού την κατάλληλη ευκαιρία για αυτήν την δουλειά.

Ο στρατός του Σουλτάνου κινείται από την Λευκωσία προς το κάστρο της Αμμοχώστου

Ο έπαινος ανήκει στο Θεό. Όταν επανήλθε η τάξη στο νησί από κάθε άποψη και αφού συμπληρώθηκαν και τα πολεμοφόδια των κάστρων, πλέον δεν έμεινε κανένας λόγος για αναμονή και ολόκληρος ο στρατός στηριζόμενος στην καλοσύνη και χάρη του Θεού βγήκε γρήγορα από την Λευκωσία και κατευθύνθηκε προς την περιοχή της Αμμοχώστου και την εικοστή δεύτερη μέρα του Ρεμπιγιούλαχιρ, Σάββατο, ο τεράστιος αξιότιμος αρχιστράτηγος με το μεγαλοπρεπές, μεγαλειώδες και επιβλητικό σύνταγμα του έφτασε μπροστά από την Αμμόχωστο και εγκαταστάθηκαν στις σκηνές οι οποίες ετοιμάστηκαν από προηγουμένως.[645] Εν το μεταξύ και τα αμέτρητα πλοία του στόλου, που ήταν γεμάτα με στρατιώτες και είχαν το καθήκον να προστατεύουν το νησί και τα οποία γύριζαν νυχθημερόν γύρω του, αγκυροβόλησαν στο λιμάνι κοντά στο στρατό. Από τους πανηγυρισμούς των κανονιών και τουφεκιών ηχούσε ο ουρανός και αυτοί οι βρωμεροί ιερόσυλοι που παρακολουθούσαν αυτές τις καταστάσεις από τις τρύπες των πολεμιστρών σαν τρομαγμένα ποντίκια κόντεψαν να πεθάνουν από το φόβο τους. Μετά ο έμπρακτος αξιότιμος

[643] Στις 10 ή 11 Σεπτεμβρίου ένας χωρικός απεσταλμένος του Μουσταφά Πασά, ο οποίος έφερε μαζί του σε ένα δίσκο την κεφαλή του αντιστράτηγου του βασιλείου Νικόλαου Δάνδολου, παρέδωσε επιστολή με την οποία ο Μουσταφά Πασάς ζητούσε να του παραδοθεί φιλικά η πόλη της Αμμοχώστου αλλιώς οι υπερασπιστές τις θα είχαν το ίδιο τέλος με τους υπερασπιστές της πόλη της Λευκωσίας. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 226, Graziani, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 199, Γάτος, *Διήγησης*, 37, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 95.

[644] Το αίτημα του Μουσταφά Πασά για την ειρηνική παράδοση της Αμμοχώστου απορρίφθηκε από τις βενετικές αρχές επειδή ήλπιζαν ότι ο συμμαχικός στόλος θα έρθει προς ενίσχυση τους, φέρνοντας περισσότερα στρατεύματα και πυρομαχικά με σκοπό να καταστρέψουν τον οθωμανικό στόλο και επειδή ήταν τόσο σίγουροι για την αντοχή του φρουρίου, πίστευαν ότι η κατάληψη της Αμμοχώστου θα ήταν αδύνατη. Βλ. Gazioğlu, *The Turks in Cyprus*, 49.

[645] Στις 22 Σεπτεμβρίου όλος ο οθωμανικός στόλος μαζί με το πεζικό έφτασαν από την Λευκωσία στην Αμμόχωστο. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 228.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

αρχιστράτηγος με τους επικεφαλής των στρατιωτών που αναφωνούσαν *«ο Θεός είναι ένας»*, για να εκτιμήσει τους τόπους των χαρακωμάτων, όταν πλησίασαν σε κάποιο βαθμό το κάστρο, οι έμπειροι ικανοί ανδρείοι καθώς παρατηρούσαν από κάτω ως πάνω το κάστρο έμειναν έκθαμβοι από την δύναμη αυτής της κατασκευής. Πλέον, αφού έγινε κατανοητό ότι ήταν απίθανη η κατάκτηση σε σύντομο χρονικό διάστημα, όπως έγινε με τα άλλα κάστρα, αποφασίστηκε η αναβολή της επιχείρησης για την ερχόμενη άνοιξη και άρχισαν οι ετοιμασίες του χειμώνα για τους στρατιώτες που σκόπευαν την νίκη.[646]

Ο σουλτανικός στόλος αναχωρεί για την Κωνσταντινούπολη

Όταν έφτασαν οι μέρες του χειμώνα και όταν άρχισε το κρύο, ο σουλτανικός στόλος ξεχειμώνιασε στην Κωνσταντινούπολη στο αυτοκρατορικό ναυπηγείο και την άνοιξη με γεμάτες προμήθειες και κάθε είδους πολεμοφόδια με σκοπό να επιστρέψουν πίσω οι θριαμβευτές στρατιώτες αποχαιρετίστηκαν με μελωδίες και κίνησαν για τον προορισμό τους.

«Το άνθισμα του μπουμπουκιού της ψυχής έμεινε για την άνοιξη»

Προηγουμένως, κατά την διάρκεια της αναχώρησης του σουλτανικού στόλου για το νησί, τα πλοία των ιερόσυλων, που η θέση τους είναι στην κόλαση, περίμεναν και καραδοκούσαν σε δυσοίωνα μέρη. Όταν έμαθαν ότι ο σουλτανικός στόλος αναχώρησε για την Κωνσταντινούπολη, με την πρόθεση να μεταφέρουν λίγες προμήθειες, όπως σιτηρά, στους ξεμυαλισμένους αθεόφοβους που βρίσκονταν υπό πολιορκία στο κάστρο της Αμμοχώστου, ήρθαν στην Κύπρο με δεκαέξι γαλέρες και επιτέθηκαν στις εφτά γαλέρες που ξεχειμώνιαζαν στο λιμάνι του πύργου που ανέγειρε ο κεχαγιάς του αυτοκρατορικού ναυπηγείου ο Αράπ Αχμέτ και το οποίο βρισκόταν κοντά στο στρατό του Σουλτάνου. Εκείνη την μέρα μέχρι το βράδυ έγιναν μεγάλες μάχες. Παρόλο που ο αριθμός των ιερόσυλων που βρίσκονταν στην θάλασσα ήταν μεγαλύτερος από των γαζήδων που βρίσκονταν στις γαλέρες και αναφωνούσαν *«ο Θεός είναι ένας»*, οι γαζήδες όμως πίστευαν από καρδιάς στην χάρη του Θεού, και έτσι οι άπιστοι ιερόσυλοι με πικρία που δεν μπόρεσαν να κατακτήσουν αυτό που περίμεναν, έριξαν άγκυρα στο λιμάνι που βρισκόταν απέναντι από το κάστρο και εξευτελίστηκαν. Την επόμενη μέρα απρόσμενα εμφανίστηκε ένα πανί από το λιμάνι Ακ *(Ak) (Λευκό)* που βρίσκεται στην αποβάθρα της Σελεύκειας *(Silifke)* και χωρίς ακόμα να γίνει

[646] Ο Μουσταφά Πασάς γνωρίζοντας πως ο χειμώνας πλησιάζει στις 8 Οκτωβρίου έλυσε την πολιορκία της Αμμοχώστου και διέταξε να επιβιβαστεί μέρος των στρατευμάτων του στα πλοία. Ο ίδιος με μια ικανοποιητική δύναμη παρέμεινε στην Κύπρο. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 41.

γνωστό ότι είναι πλοίο με προμήθειες για τους στρατιώτες του Ισλάμ, οι καταστρεπτικοί ιερόσυλοι μόλις το είδαν επιτέθηκαν σαν πεινασμένοι λύκοι με δεκαέξι πλοία σε αυτό το ένα πλοίο και οι τρακόσιοι ευτυχισμένοι στρατιώτες που βρίσκονταν μέσα εμψυχώθηκαν με την αγάπη της πατρίδας και χτυπώντας συλλογικά με τα τυφέκια τους μετά από μερικές ώρες σκότωσαν περισσότερο από δυο εκατοντάδες ιερόσυλους.[647] Όμως οι περισσότεροι από τους γαζήδες, που πίστευαν στην μοναδικότητα του Θεού, μαρτύρησαν και καθώς έφτασαν οι καθαρές ψυχές τους στους κήπους του παραδείσου το πλοίο έπεσε στα χέρια των εχθρών. Λίγες μέρες μετά και πάλι από την αποβάθρα της Τρίπολης του Λιβάνου *(Trablus Şam)*, με το που φάνηκε πλοίο με προμήθειες υπό τις διαταγές του Αράπ *(Arap)*, οι κατάσκοποι των δυσοίωνων ιερόσυλων εξέπεμψαν σήμα στα δικά τους τα πλοία και το πήραν και αυτό επίσης. Δυο από τις επτά γαλέρες που ήταν υπό τις διαταγές του Αράπ Αχμέτ δεν χρησίμευσαν σε κάτι και κάηκαν και αυτές που έμειναν ανέλαβαν το καθήκον με τα άλλα πλοία να συλλέξουν τρόφιμα από τα περίχωρα και αναχώρησαν.

Τα πλοία των ιερόσυλων με τις άσχημες προθέσεις τα οποία τράπηκαν σε φυγή προς την Βενετία

Στο λιμάνι της Αμμοχώστου με δεκαέξι γαλέρες για να πράξουν δολιοφθορές, οι πλασμένοι ληστές ιερόσυλοι έστησαν καρτέρι με σκοπό να προκαλέσουν αναταραχές, ξαφνικά όμως με τον ερχομό του σουλτανικού στόλου στο νησί κυριεύτηκαν από φόβο με αποτέλεσμα την πτώση του ηθικού τους και με χίλια ζόρια αναχώρησαν προς τα μέρη τους, τα άθλια καταφύγια τους. Οι δρόμοι τους είναι μέχρι την κόλαση, τι άσχημο μέρος για να καταλήξουν εκεί. Εν το μεταξύ μόλις πέρασαν τρείς μέρες, οι γεμάτοι βάσανα εχθροί που βρίσκονταν στο κάστρο για να αποδείξουν στους εαυτούς τους ότι δεν διακατέχονταν από σύμπλεγμα κατωτερότητας και φόβο, μόλις δόθηκε πυρ από ένα φιτίλι στα κανόνια που βρίσκονταν στα τείχη των πύργων, έφιπποι και πεζοί, ένα σύνταγμα γουρουνιών με περπατησιά σκύλου μαζεύτηκαν και βγήκαν έξω από το κάστρο. Για λίγο αφού τριγυρνούσαν τρομαγμένοι στα ορύγματα ήρθαν και σταμάτησαν μπροστά στην πύλη του κάστρου, και οι γενναίοι νεαροί κυνηγοί των εχθρών μόλις τους είδαν όρμησαν πάνω τους σαν τα λιοντάρια και στα χτυπήματα του χαρακτηριστικού κοφτερού σπαθιού των ηρώων δεν μπόρεσαν ποτέ να αυξήσουν την δύναμη τους και να σταθούν απέναντι τους και

[647] Στις 26 Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε ναυμαχία μεταξύ των γαλερών του Κουερίνι και των Οθωμανών στον όρμο της Κωνσταντίας, με τους Ενετούς να καταλαμβάνουν μια οθωμανική γαλέρα γεμάτη με προμήθειες. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 234, Γάτος, *Διήγησης*, 47-48, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 107-108.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

πατώντας ο ένας τον άλλο τράπηκαν σε φυγή προς το κάστρο κλείνοντας την πόρτα του πολέμου. Ενώ οι γαζήδες με την μεγάλη ανδρεία επέστρεψαν με χαρά στα στρατηγεία τους.

Προηγουμένως, με την κατάκτηση του κάστρου της Λευκωσίας ανατέθηκε το καθήκον από τον πιο μεγάθυμο αξιότιμο αρχιστράτηγο στο μπεηλέρμπεη του Μαράς Μουσταφά Πασά να έχει εις τάξη τον περίγυρο του νησιού. Είναι ο Πασάς! Έφτιαξε γερά τα μέρη του κάστρου της Λευκωσίας που χρειάζονταν επιδιόρθωση, ισοπέδωσε τα χαρακώματα και τα γέμισε και εργάστηκε με μεθοδικότητα, όπως έπρεπε για την συντήρηση του κάστρου. Ακολούθως στα κάστρα της Πάφου και της Κερύνειας διόρισε φύλακες στους τόπους των ακτών που εκτίθεντο σε κίνδυνο. Και μόλις ολοκλήρωσε όλες τις δουλειές, φόρτωσε στις άμαξες μερικά κανόνια που πήρε από το κάστρο (της Λευκωσίας) και παίρνοντας τα μαζί του τα παρέδωσε στο στρατό του Σουλτάνου στην Αμμόχωστο.

Ο σουλτανικός στόλος αναχωρεί από την Κωνσταντινούπολη για την Κύπρο

Σε αυτόν τον ευοίωνο χρόνο, δεν υπήρχε και τόση ανάγκη στο διορισμό ενός σερασκέρη της θάλασσας και ο αξιότιμος Πιαλής Πασάς παρέμεινε στα αξιώματα του που είχε στην Κωνσταντινούπολη και με την έκδοση του ανώτατου φιρμανιού ανατέθηκε το καθήκον στον αξιότιμο διοικητή Αλί Πασά να αναχωρήσει με το σουλτανικό στόλο και υπό τις διαταγές του τέθηκαν ογδόντα γαλέρες και άλλα τόσα πολλά πλοία και ετοιμάστηκαν τα κάθε λογής υλικά του πολέμου και τα πολεμοφόδια και χωρίς χρονοτριβή φορτώθηκαν όλα. Και περισσότεροι από δυο χιλιάδες γενίτσαροι της πύλης του Σουλτάνου, θωρακοφόροι οπλίτες, πυροβολητές και άλλοι αμέτρητοι στρατιώτες σωρηδόν μπήκαν στα πλοία και σε μια ευοίωνη ώρα άνοιξαν πανιά προς το νησί της Κύπρου και με την βοήθεια του ανέμου την πιο κατάλληλη ώρα ρίχνοντας άγκυρα στο λιμάνι που βρισκόταν δίπλα από το στρατό του Σουλτάνου, ο οποίος ήταν απασχολημένος με την πολιορκία του κάστρου της Αμμοχώστου, και από τις δυο πλευρές άρχισαν οι πανηγυρισμοί των επιβλητικών κανονιών και τυφεκίων εξαντλώντας και τρελαίνοντας τους πανάθλιους ιερόσυλους που βρίσκονταν μέσα στο κάστρο. Εκείνη την μέρα όλοι οι αμέτρητοι στρατιώτες που έφτασαν με τα πλοία βγήκαν έξω και καθώς άρχισαν να στήνουν τις σκηνές τους ήρθε και ο Τζανπουλάντ Μπέης από τους Κούρδους μπέηδες, και με τους στρατιώτες της φυλής του ενσωματώθηκε στο στρατό του Σουλτάνου. Ενώ από την Ρούμελη, την Ανατολία και την Αραβία τα τόσα πολλά ένδοξα ανδρεία άτομα, που ο αριθμός τους δεν μπορεί να εξακριβωθεί, εγκαταστάθηκαν δίπλα από το στρατό του Σουλτάνου και ήταν απασχολημένοι με το στήσιμο των σκηνών.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Εν ολίγοις, με τα πλοία που έρχονταν διαδοχικά από τις γύρω χώρες του Ισλάμ ο στρατός του Σουλτάνου ξεχείλισε από κάθε λογής προμήθειες.[648]

Οι γαζήδες του Ισλάμ μπαίνουν στα χαρακώματα

Όπως λέχθηκε προηγουμένως, μέχρι να περάσει η εποχή του χειμώνα πάρθηκε η απόφαση της συνέχισης της πολιορκίας και με την άνοιξη και πάλι να μπουν στα χαρακώματα. Επομένως με το που άρχισε να καλυτερεύει ο καιρός και με την έκδοση ενός φιρμανιού να μπουν στα χαρακώματα οι θριαμβευτές γαζήδες, την δωδέκατη μέρα του Ζιλχίτζε άρχισε το σκάψιμο χαρακωμάτων από κάθε πτέρυγα.

Οι γαζήδες που πιστεύουν στην μοναδικότητα του Θεού, με την πρόθεση τους να οδηγήσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα τα χαρακώματα κοντά στο κάστρο, τρέλαναν τα καταραμένα άτομα που δεν χώνευαν με κανένα τρόπο αυτά που γίνονταν και με μια στρεβλή σκέψη, όπως να κάνουν έφοδο στα χαρακώματα το απόγευμα, βγήκαν έξω από το κάστρο και οι ήρωες στρατιώτες του Ισλάμ, οι οποίοι είδαν ότι επιτέθηκαν στους ανδρείους της πτέρυγας του Μαράς που ήταν απασχολημένοι με την συνέχιση των χαρακωμάτων, περικύκλωσαν αυτήν την απαίσια ομάδα και τους χτύπησαν με τα σπαθιά τους με τέτοιο τρόπο που σε σύντομο χρονικό διάστημα οι περισσότεροι ιερόσυλοι πήγαν στην κόλαση, βουτηγμένοι στο αίμα και ακολούθως πέρασαν τις κεφαλές τους πάνω στα κοντάρια που ανάβλυζαν φωτιά. Από την άλλη οι δειλοί ιερόσυλοι, που ξέφυγαν από τα κοφτερά σπαθιά, άφησαν τις ντροπές και βρίσκοντας την σωτηρία στην φυγή διασκορπίστηκαν. Ο έπαινος και η ευγνωμοσύνη ανήκουν στο Θεό. Κανένας από τους ανδρείους γαζήδες δεν υπέστη καμιά ζημιά και ο καθένας τους επέστρεψε και πάλι στις δουλειές του. Την επόμενη μέρα, με την έκδοση ενός φιρμανιού να μπουν οι στρατιώτες, οι οποίοι μετέφεραν τα σημάδια του θριάμβου, στα χαρακώματα, η μεριά του κάστρου που κοίταζε προς την θάλασσα έμεινε χωρίς επάνδρωση, από τη δεξιά μεριά ο Τζανπουλάντ Μπέης και ο νομάρχης του Χαλεπιού Δερβίς Πασάς, οι απεσταλμένοι του Μπεηλέρμπεη της Ανατολίας και του Αγά των Γενιτσάρων και ο Μπεηλέμπεης της Άκσεχιρ *(Akşehir)* Μεχμέτ Μπέης *(Mehmed Bey)*, από τα νότια ο πιο μεγάθυμος αξιότιμος αρχιστράτηγος και ο κετχουτάς *(kedhuda)* Μουσταφά Αγάς *(Mustafa Ağa)*, από την αριστερή πλευρά πέντε μπέηδες στρατιώτες, τα παλικάρια της Ρούμελης, ο μπεηλέρμπεης της Καραμανίας Χασάν Πασάς *(Hasan Paşa)*, ο μπεηλέρμπεης

[648] Στις 30 Μαρτίου ο Πιαλή Πασάς επιστρέφει με ογδόντα γαλέρες στην Κύπρο φέρνοντας πολεμοφόδια, κανόνια και ενισχύσεις σε στρατιώτες. Στην συνέχεια αναχωρεί ξανά με σαράντα περίπου γαλέρες για να συνεχίσει τις μεταφορές των στρατιωτών και των πολεμοφοδίων από την Συρία, Κιλικία, Αίγυπτο και τα άλλα κοντινά μέρη. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 54.

της Ρούμελης Μπεχράμ Πασάς *(Behram Paşa)*, ο μπεηλέρμπεης του Μαράς Μουσταφά Πασάς και ο νομάρχης της Κύπρου Μουζαφέρ Πασάς, οργάνωσαν τα ορύγματα καταλλήλως. Στα ανατολικά του κάστρου ήταν η θάλασσα ενώ στα βόρεια δεν υπήρχαν ορύγματα. Στον μπέη της Κασταμονίας *(Kastamonu)*, Σινάν Μπέη *(Sinan Bey)* και στον ένδοξο γιό του αξιότιμου αρχιστράτηγου, Μεχμέτ Μπέη *(Mehmed Bey)*, τους ανατέθηκε το καθήκον να περιπολούν έφιπποι μέρα νύχτα με σκοπό να προστατεύουν το στρατό του Σουλτάνου από τον απαίσιο εχθρό. Εν ολίγοις, αφού οργανώθηκε το κάθε τι, όπως έπρεπε και αφού μπήκαν όλοι στα ορύγματα, με το που τοποθετήθηκαν σε όλες τις πτέρυγες τα κανόνια που θα γκρέμιζαν το κάστρο, εκείνη την μέρα από τις παραπάνω από δύο χιλιάδες οβίδες κανονιού που ρίχτηκαν, γκρεμίστηκαν οι πολεμίστρες των κανονιών και των τυφεκίων που βρίσκονταν στο κάστρο, ενώ ο τόσος μεγάλος αριθμός των απίστων, που δεν μπορεί να μετρηθεί, ανακατεύτηκε με το αίμα και το έδαφος. Αφού συνεχίστηκε για μερικές μέρες χωρίς καθόλου διακοπή αυτή η επίθεση, οι πανάθλιοι άπιστοι που βρίσκονταν μέσα στο κάστρο επειδή δεν τους είχε απομείνει καθόλου δύναμη για να αντέξουν, οι περισσότεροι απελπισμένοι, όπως ήταν διέφυγαν στην βόρεια πλευρά του κάστρου και με χίλιων λογιών δυσκολίες εισήλθαν μέσα στα υπόγεια καταφύγια. Όμως, οι αμαθείς ποταποί καταραμένοι συνέχιζαν να μάχονται από τους δίπλα πύργους και αναγκαστικά επέμεναν απέναντι στις άμυνες των δραστήριων στρατιωτών, αλλά δεν έμειναν μέρη για να προσφύγουν από τα βλήματα των ισχυρών πολεμιστρών, κανονιών και τυφεκίων που βρίσκονταν πάνω στα φρούρια που ήταν απέναντι από τα ορύγματα των στρατιωτών του Ισλάμ. Έτσι οι νεαροί ανδρείοι του Ισλάμ σε αυτό το κατάλληλο περιβάλλον που εμφανίστηκε συνέχισαν τα ορύγματα και σε σύντομο χρονικό διάστημα έφτασαν στη βάση του τοίχου του χαντακιού που πλαισίωνε το κάστρο και άνοιξαν κατά τόπους τρύπες πίσω από τον τοίχο του χαντακιού που φτιάχτηκε από επιχωμάτωση και μόλις άρχισε να φαίνεται ο πέτρινος τοίχος του κάστρου άνοιξαν πολεμίστρες και τοποθέτησαν τα κανόνια μεγάλου βεληνεκούς. Από την άλλη οι ανδρείοι γενίτσαροι έφτιαξαν θέσεις τυφεκίου και εξαφάνισαν από παντού τα πλήγματα που θα έρχονταν πάνω από το κάστρο των απίστων της κόλασης και ήταν έτοιμοι μέρα και νύχτα για να χτυπούν άνετα το κάστρο. Ιδιαίτερα από την πτέρυγα του γενναίου Κούρδου Μπέη, Τζανπουλάντ Μπέη, όταν δόθηκε φωτιά μετά από την πρωινή προσευχή στο λαγούμι που έσκαψαν στα θεμέλια του πύργου που ήταν σαν ένα κανονιοβολημένο βουνό, ξαφνικά ακούστηκε μια θανατηφόρα έκρηξη που βόγκηξε το βουνό και αντήχησε ο ουράνιος θόλος. Με την εμφάνιση ενός κατάλληλου ρήγματος για επίθεση, ο Τζανπουλάτ Μπέη χωρίς να ειδοποιήσει τους άλλους γαζήδες στρατιώτες βγήκε από τα ορύγματα με τους ανδρείους Κούρδους και σκαρφαλώνοντας στην κορυφή του κάστρου επιτέθηκαν με τόσο μίσος πάνω στους δυσοίωνους απίστους που βρίσκονταν εκεί

και μέχρι να ανοιγοκλείσουν τα μάτια τους σκότωσαν όλους. Στους άλλους πύργους και μέσα στο κάστρο, τα δημιουργήματα του κακού οι ανυποψίαστοι καταραμένοι όταν συνήλθαν από το πανδαιμόνιο του πολέμου, με μεγάλη δυσκολία μαζεύτηκαν πάνω στα δεύτερα τείχη του κάστρου και σαν λυσσασμένοι λύκοι στάθηκαν απέναντι στους γαζήδες με την καρδιά λιονταριού και οι ιαχές του πολέμου συνεχίστηκαν μέχρι αργά το πρωί και σφαγιάστηκαν αναρίθμητοι άπιστοι, που η θέση τους είναι στην κόλαση, και στο τέλος στάλθηκαν και τόσοι ευτυχισμένοι γαζήδες στον παράδεισο.

Έτσι με το προαναφερόμενο κάστρο κατακτήθηκε και το μέρος που θα μπορεί να λεχθεί ότι ήταν το πάνω του ορύγματος αλλά μπροστά του υπήρχε ακόμα ένας τοίχος που θύμιζε το βουνό του Βαν *(Van)* και λόγω του ότι ήταν πιο δυνατός και ανθεκτικός από τα τείχη του προηγούμενου κάστρου,

«Θα πετούσα αν μπορούσα αλλά αλλιώς είμαι πλασμένος, δεν έχω φτερά».

όπως έλεγε και το ρητό, οι γαζήδες που αγαπούν την πατρίδα τους και τους συνανθρώπους τους, αναγκαστικά γύρισαν πίσω από εκείνο το επικίνδυνο μέρος και μπήκαν στα ορύγματα. Εκείνη την νύχτα τα καταραμένα άτομα επιδιόρθωναν μέχρι το πρωί τα καταστραμμένα μέρη του προαναφερόμενου πύργου.

Η σύσκεψη του ένδοξου μεγαλοπρεπή αρχιστράτηγου με τους ευτυχισμένους μπεηλέρμπεηδες του

Ο σώφρων αξιότιμος αρχιστράτηγος, σαν τον Αριστοτέλη, μαζί με τους έμπειρους ηλικιωμένους μπεηλέρμπεηδες και τους αγάδες των λόχων των γενιτσάρων, διοργάνωσε συμβούλιο γνωμοδότησης στην χρυσοκέντητη σκηνή του και είπε, «*Εδώ και τόσο καιρό μέρα και νύχτα αγωνιζόμαστε και προσπαθούμε. Χτυπήσαμε με αμέτρητες οβίδες κανονιού τα πρώτα τείχη του κάστρου και κατεδαφίσαμε και σκορπίσαμε τις πολεμίστρες που βρίσκονται πάνω του, τα προτειχίσματα που έφτιαξαν και τα μέρη που πολεμούσαν. Μετά από τόση προσπάθεια, σκάφτηκαν κατά τόπους λαγούμια και από τα ρήγματα που ανοίχτηκαν κατά τις εκρήξεις, αφού κατακτήθηκε η εσωτερική πλευρά των πρώτων τειχών σκεφτήκαμε να επιτεθούμε από τα δεύτερα τείχη μέσα στο κάστρο. Στα σημεία που στοχοποιήθηκαν, εκείνη την ευοίωνη μέρα ο Τζανπουλάτ Μπέης με ένα μεγάλο αριθμό στρατιωτών μας έδραξε της ευκαιρίας και σφάγιασε τους ρεζίληδες άπιστους που βρίσκονταν μέσα και κατέκτησαν εκείνο τον ανθεκτικό πύργο. Όμως δυστυχώς ο πύργος βρισκόταν σε ένα πολύ στενό δρόμο και εκτός από τις σφαίρες των τυφεκίων που ρίχνονταν πάνω από τα δεύτερα τείχη και από τους βίαιους*

θανάτους, για να προστατευτούν από τον κίνδυνο των οβίδων των κανονιών που ρίχνονταν από τους πύργους, αφού δεν ήταν δυνατόν να βρουν καταφύγιο σε εκείνο το πολύ στενό μέρος, οι θαρραλέοι γαζήδες με μισή καρδιά, όπως ξέρουμε όλοι ήρθαν πίσω στα ορύγματα, και πλέον δεν αρμόζει στα σώφρων άτομα να επιχειρήσουν να τρυπήσουν και πάλι αυτόν τον τοίχο, διότι έγινε για τα καλά κατανοητό ότι αφού δεν κυριεύθηκαν ο Μαύρος (Kara) και ο Λευκός (Ak) Πύργος, η άλωση αυτού του κάστρου δεν είναι εφικτή. Παρόλα αυτά χωρίς να χαθεί χρόνος, με συνεργασία μέρα και νύχτα καταβάλλοντας κάθε δυνατή προσπάθεια να μεταφερθούν χώματα σαν τα βουνά και να στηθούν αυτά τα χώματα στα τείχη των προαναφερόμενων πύργων, και να γεμίσει και το βαθύ χαντάκι αφού δεν υπήρχε άλλη λύση», είπε και τέλειωσε την ομιλία του. Αυτοί που βρίσκονταν εκεί ενέκριναν τα μέτρα αυτά και εκείνη την μέρα διανεμήθηκαν στους δραστήριους γαζήδες όλα τα αναγκαία πολεμοφόδια και την επόμενη μέρα πρωί πρωί με ειλικρινή θέληση έπιασαν δουλειά. Με λίγα λόγια, περισσότερο από τριάντα μέρες, οι ευοίωνοι στρατιώτες μέρα και νύχτα φρόντισαν για αυτή την δύσκολη εργασία και μεταφέροντας χώματα σαν τα βουνά τα έφεραν στην άκρη του χαντακιού. Αφού γέμισαν το βαθύ χαντάκι μέχρι τις βάσεις των επιβλητικών σαν τα βουνά και με την παράξενη εικόνα Μαύρου και Λευκού Πύργου, οι οποίοι βρίσκονταν πάνω στα τείχη του κάστρου, μετά από τις επιχειρήσεις του μπεηλέρμπεη του Μαράς, Μουσταφά, και του νομάρχη της Κύπρου, Μουζαφέρ Πασά, ανατινάχθηκε ένα λαγούμι στα νότια του Μαύρου Πύργου, και την έκτη μέρα του μηνός Σαφέρ του έτους 979 με το άνοιγμα ως ένα βαθμό ενός ρήγματος, οι ανδρείοι που περίμεναν για την έφοδο εξορμώντας σφάγιασαν τους καταραμένους άπιστους που βρέθηκαν μπροστά τους και όταν έφτασαν στο διπλανό μέρος του προαναφερόμενου πύργου αμέσως συναντήθηκαν με ένα πολύ σκληρό τοίχο, κάτι που δεν το περίμεναν καθόλου και αναγκαστικά και πάλι επέστρεψαν στα χαρακώματα τους. Μόλις πέρασαν μερικές μέρες με διαταγές του πιο μεγάθυμου αρχιστράτηγου, από κάθε πτέρυγα, οι πιστοί γαζήδες, με το που άνοιξαν ρήγματα σε τέσσερα μέρη στα τείχη του Μαύρου Πύργου και με το που εμφανίστηκαν οι κατάλληλες τρύπες για επίθεση, στις δεκαπέντε του προαναφερόμενου μήνα, μέρα Δευτέρα, την στιγμή που διατάχθηκε να επιτεθούν από κάθε πτέρυγα, οι γαζήδες με την καρδιά λιονταριού, χωρίς να νοιάζονται καθόλου για τα βλήματα κανονιών και τυφεκίων που έριχναν οι διεστραμμένοι άπιστοι, έκαναν μια τέτοια ηρωική εξόρμηση και επίθεση που μέχρι να ανοιγοκλείσουν τα μάτια όταν έφτασαν στην μέση του Μαύρου Πύργου, αμέσως οι δόλιοι καταραμένοι πυρπόλησαν το λαγούμι που ετοίμασαν και με το θέλημα του Θεού στάλθηκαν στους κήπους του παραδείσου ορισμένοι ευοίωνοι γαζήδες που βρίσκονταν πάνω του. Ο ζήλος των θριαμβευτών γαζήδων, που δέχθηκαν πλήγμα από αυτού του είδους τις αναπάντεχες ενέδρες των απίστων, σε αναλογία με προηγουμένως αυξήθηκε εκατό φορές και έκαναν μια τέτοια

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

επίθεση με δύναμη και πείσμα χαρακτηριστική του Ρουστέμ *(Rüstem)*[649] πάνω σε εκείνο το απαίσιο τσούρμο που σε μια στιγμή τόσοι άπιστοι, οι οποίοι δεν μπορούν να μετρηθούν, έγιναν τροφή στα σπαθιά που ανάβλυζαν φωτιές και οι περισσότεροι τους πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Εν ολίγοις εκείνη την μέρα με την πτώση του Μαύρου Πύργου στα χέρια του Ισλάμ δόθηκε ελπίδα για την κατάκτηση του κάστρου.

Μεταξύ αυτού του πύργου και του Λευκού Πύργου υπήρχε ένα βαθύ χαντάκι που το πλάτος και το μήκος του ήταν ίδιο με το προηγούμενο, και επιπρόσθετα είχε φτιαχτεί και ένας ανθεκτικός τοίχος από πέτρα που από πάνω ήταν κολλητός με το Λευκό Πύργο. Υπήρχε και μια σιδερένια πόρτα που κοιτούσε από αυτό το χαντάκι προς το κάστρο. Από την άλλη, κάτω από τον Μαύρο Πύργο υπήρχαν κτήρια που περιείχαν δυνατής δομής αμυντικά συστήματα, θόλοι πάνω από τα διαζώματα και διαφόρων λογής σπίτια, που στις μέρες του πολέμου οι γυναίκες και τα παιδιά κρύβονταν εδώ και προστατεύονταν από τα κανόνια και τους βίαιους θανάτους. Μόλις ήρθε η έμπνευση του Θεού σε ένα από τους άπιστους και μόλις φωτίστηκε από φως της πίστης η καρδιά του, μια σκοτεινή νύχτα εγκατέλειψε το κάστρο για να μεταφέρει ορισμένες πληροφορίες στους μουσουλμάνους και ζητώντας άσυλο από την πτέρυγα του Μαράς είπε τα εξής, *«Εάν μέσα σε τρείς μέρες δεν κατακτηθεί το χαντάκι που βρίσκεται ανάμεσα στους δυο πύργους, είναι σίγουρο ότι οι απατεώνες άπιστοι, οι ρεζίληδες της κόλασης, θα πυρπολήσουν το λαγούμι κάτω από τον Μαύρο Πύργο, το οποίο είναι κοντά στο να ολοκληρωθεί αυτή την στιγμή, και θα αποτελειώσουν τους γαζήδες του Ισλάμ που βρίσκονται πάνω του, να το ξέρετε»*. Για να γίνει γνωστό αν είναι αλήθεια, σύμφωνα με τις διαταγές του πρακτικού αρχιστράτηγου, το απόγευμα, από τις διόδους που σκάφτηκαν στον Μαύρο Πύργο, οι ικανοί στρατιώτες, με τις χαρακτηριστικές επιθέσεις των λιονταριών, έγδαραν με το σπαθί της εκδίκησης τους εχθρούς με το δυσοίωνο τέλος και εκείνοι οι ξοφλημένοι καταραμένοι μόλις κατάλαβαν από τις αντιδράσεις των εξοικειωμένων ανδρείων με τον πόλεμο ότι θα εξαφανίζονταν όλοι, όπως όπως προσπάθησαν να διαφύγουν. Όμως τα λιοντάρια γαζήδες, αφού έπεσε το κυνήγι στα έτοιμα χέρια τους, χωρίς να χρονοτριβούν, για να μην αφήσουν να ξεφύγουν τους καταραμένους που πλάστηκαν για το κακό, μέχρι να βγουν από το μέρος που ασχολούνταν με το λαγούμι και μέχρι να μπουν μέσα στο κάστρο από την πόρτα του ορύγματος, σκότωσαν τους περισσότερους και τους εξευτέλισαν και ακολούθως, όπως έπρεπε κατάστρεψαν το λαγούμι. Μερικές μέρες αργότερα, με τις υποδείξεις του πιο μεγάθυμου αξιότιμου αρχιστράτηγου οι μπεηλέρμπεηδες της Ρούμελης, της Καραμανίας, του Μαράς

[649] Ο πιο διάσημος και δυνατός ήρωας της περσικής λογοτεχνίας. Βλ. Nimet Yıldırım, "Rüstem-i Zâl", *TDVİA*, τ. 35, 294-295.

και ο νομάρχης της Κύπρου, ο καθένας με τους επίλεκτους στρατιώτες του και με τις δυνάμεις της πρώτης γραμμής *(serdengeçti),*[650] μετά το απομεσήμερο περπατώντας προς το κάστρο όταν ήρθαν στην άκρη του χαντακιού, οι εμπαθείς άπιστοι με τις κακές πράξεις, οι οποίοι είχαν εκτιμήσει ότι θα επιτίθονταν εδώ, ορισμένες μέρες πριν ετοίμασαν ένα λαγούμι στο μέρος που θα περνούσαν οι στρατιώτες του Ισλάμ, και με βάση την στρεβλή ιδέας τους έστησαν καρτέρι σε μια γωνιά περίπου τρακόσια γουρούνια. Σύμφωνα με αυτήν την διεστραμμένη ιδέα, είχαν αποφασίσει να ανατινάξουν το λαγούμι και ακολούθως να επιτεθούν στους μουσουλμάνους που θα έμεναν ζωντανοί. Όταν πυροδότησαν το εν λόγω λαγούμι εφαρμόζοντας τις λάθος ιδέες τους, δόξα τον Ύψιστο Θεό, το λαγούμι οπισθοδρόμησε και οι τρακόσιοι βρώμικοι άπιστοι που έστησαν καρτέρι για να πράξουν το κακό, μη γλιτώνοντας από την οργή του μοναδικού μεγαλοφυή Θεού, ξεψύχησαν κάτω από το χώμα. Οι άλλοι πικραμένοι καταραμένοι άπιστοι βλέποντας ότι τα μέτρα τους βγήκαν λάθος και καθώς μέσα στην σύγχυση κοίταζαν το τελικό αποτέλεσμα, οι ανδρείοι της πίστης έκαναν μια τέτοια επίθεση στους καταραμένους αυτούς άπιστους, οι οποίοι δεν ήξεραν τι να κάνουν, και την στιγμή που τους πρόλαβαν σφάγιασαν τους περισσότερους, ενώ αυτοί που έμεινα πίσω με χίλιων λογιών βάσανα κατέφυγαν από την σιδερένια πόρτα στο κάστρο αφήνοντας τον πόλεμο. Όμως παρόλο που κατακτήθηκε και το χαντάκι που βρίσκεται ανάμεσα στους δυο πύργους, είναι αδύνατον και μάταιο να μπορέσουμε να περιγράψουμε την στερεότητα του Λευκού Πύργου, ο οποίος ήταν σαν το βουνό Ελμπρούζ *(Elbruz dağı),*[651] και να εκφράσουμε το πόσο σκληρά ήταν τα ανθεκτικά τείχη του. Με την ιδέα της σκάλας δεν ανεβαίνεις στην κορυφή του και αν το χτυπήσεις με εκατό χιλιάδες κανόνια δεν γκρεμίζεται. Η μια πλευρά του είναι κολλητή με το όρυγμα, το πλάτος των διπλών τοίχων του, με μονάδα μέτρησης τον αρχιτεκτονικό πήχυ *(arşın),*[652] είναι οχτώ πήχες, και το βάθος του χαντακιού του είναι δεκατέσσερις πήχες, ενώ το πλάτος του είναι εβδομήντα έξι πήχες. Εν ολίγοις, αυτού του κάστρου όμοιο του ίσως στον κόσμο δεν υπάρχει και μακάρι οι οθωμανικές χώρες να είναι έτσι στιβαρές. Επιπλέον φτιάχτηκε με μια τέτοια διάταξη που κανένας δεν γνώριζε για τα τείχη του που ήταν, όπως τα βουνά. Εν συντομία, τόσες μέρες οι στρατιώτες του Ισλάμ παρόλο που χτυπούσαν μέρα και νύχτα τον προαναφερόμενο Λευκό Πύργο, δεν κατέστη δυνατό να ανοίξει ένα ρήγμα το οποίο θα είναι προσπελάσιμο και όλοι στράβωσαν τον λαιμό και απόρησαν. Οι μπεηλέρμπεηδες και οι έμπειροι αρχηγοί,

[650] Ήταν οι δυνάμεις των στρατιωτών της πρώτης γραμμής κατά την οθωμανική περίοδο. Βλ. Özcan Abdülkadir, "Serdengeçti", *TDVİA*, τ. 36, 554-555.
[651] Είναι το ψηλότερο όρος του Καυκάσου και το ψηλότερο βουνό της Ευρώπης. Βλ. Jonathan Spangler, "Caucasus Mountains", *EWG,* 155-157.
[652] 1 αρχιτεκτονικός πύχης ισοδυναμεί με 73,3333 εκατοστά. Βλ. Mehmet Erkal, "Arşın", *TDVİA,* τ. 3, 411-413.

που είναι αναγκαίο να βρουν μια σοφή λύση σε αυτήν την δυσεπίτευκτη δουλειά, μαζεύτηκαν ενώπιον του πιο μεγάθυμου αξιότιμου αρχιστράτηγου και άρχισαν τις συζητήσεις και μετά από τόσες ομιλίες και συζητήσεις πήραν την πιο εύστοχή απόφαση. Στη δυτική μεριά του κάστρου να τοποθετηθούν τα επίλεκτα κανόνια μεγάλου βεληνεκούς και να εξουδετερώσουν όλα τα πλαϊνά κανόνια που βρίσκονταν στο προαναφερόμενο πύργο και μέσα από μια σειρά από νέες έρευνες και δοκιμές να βρουν και να εφαρμόσουν καινούργιες λύσεις.

Μόλις γνωστοποιήθηκε η απόφαση, αυτήν την ευοίωνη μέρα αρκετά κανόνια μεταφέρθηκαν και τοποθετήθηκαν στα κατάλληλα μέρη και στο δεύτερο χαντάκι σκάφτηκαν πάρα πολλά χαρακώματα που σταδιακά προωθήθηκαν, ανοίχτηκαν πολεμίστρες και ούτε μια στιγμή δεν σταμάτησαν να πολεμούν. Παραδείγματος χάρη, οι νέοι ανδρείοι του Ισλάμ σε μια σκοτεινή νύχτα μέσα στο όρυγμα απέναντι από την σιδερένια πόρτα του κάστρου έκαψαν σε μεγάλες ποσότητες ξύλα και κορμούς και έχυσαν πάνω τους πίσσα, κατράμι και νέφτι και όταν τα πυρπόλησαν, οι φλόγες που ανάβλυζαν σπίθες έκαναν τον ουρανό να λάμψει. Σε αυτή την φάση οι άπιστοι της κόλασης που επιχείρησαν να πολεμήσουν, δεν μπορούσαν να αντέξουν καθόλου την αφόρητη ζέστη της φωτιάς και διασκορπίστηκαν σαν έντομα και έσωσαν τις ζωές τους. Φρόντισαν να καίγεται τρεις μέρες και τρεις νύχτες αδιάκοπα η φωτιά και οι γαζήδες του Ισλάμ με το που είδαν ότι διαλύεται σαν τον μόλυβδο η σιδερένια πόρτα φωνάζοντας *«Με την βοήθεια του Θεού από τώρα η νίκη είναι δική μας»* έγιναν ευτυχισμένοι. Ακολούθως αμέσως έφεραν μερικά κανόνια μεγάλου βεληνεκούς στο διάδρομο της πόρτας που άνοιξε και έριξαν απανωτές κανονιές πάνω στα σπίτια που φαίνονταν μέσα στο κάστρο και οι καταραμένοι παραπλήσιοι της κόλασης που βρίσκονταν μέσα αναστατώθηκαν. Ακολούθως, ένας λόχος ανδρείων με καρδιά λιονταριού από την πτέρυγα της Ανατολίας, που στις φλέβες τους κυλούσε η αγάπη της πίστης, χρειάστηκε να επωμιστούν την δυσεπίτευκτη δουλειά και σκάβοντας υπόγειες διόδους ήταν γραφτό να μπουν μέσα στο κάστρο. Ξαφνικά συνάντησαν ένα πέρασμα όπου οι πανάθλιοι άπιστοι διαθέταν εκεί κανόνια και πολλά πολεμοφόδια και με σκοπό να πολεμήσουν και να επιτεθούν από εκεί, μέρα και νύχτα βαστούσαν σε εγρήγορση ένα αυξημένο πλήθος. Με την βοήθεια του Θεού εκείνη την ώρα οι περισσότεροι ήταν εκεί και οι καταραμένοι άπιστοι από την επίθεση που σκορπούσε τέτοιο τρόμο άρχισαν να τρέπονται σε φυγή με φόβο ψυχής, και χωρίς να υπάρχει πλέον ανάγκη για να πολεμήσουν κατέλαβαν εκείνο τον διάδρομο μαζί με τα οχτώ κανόνια. Ο έπαινος ανήκει στο Θεό. Οι στρατιώτες του Ισλάμ σε όποια μεριά και να επιτίθονταν, με μεγάλη θέληση κατακτούσαν τα μέρη που βρίσκονταν εκεί και έπαιρναν εκδίκηση από τους χυδαίους άπιστους, όπως τους άρμοζε. Όμως στο θέμα της κατάκτησης του Λευκού Πύργου ήταν όλοι έκπληκτοι και λυπημένοι και ενώ είχε αρχίσει

να εμφανίζεται μια χαλαρότητα και πλήξη, επιχειρήθηκε και πάλι σύμφωνα με τις διαταγές του ένδοξου αξιότιμου αρχιστράτηγου το φτιάξιμο τεσσάρων λαγουμιών και τότε οι δραστήριοι γαζήδες ανασκουμπώθηκαν και μάχονταν μέρα και νύχτα για να το πραγματοποιήσουν αυτό και με την προσπάθεια του Αράπ Αχμέτ που βρισκόταν στην πτέρυγα του Τζανπουλάτ Μπέη, φτιάχτηκε απέναντι από τον Λευκό Πύργο ένας πύργος σαν βουνό, και τοποθετήθηκαν πάνω του ανά τόπους μεγάλα κανόνια και διορίστηκαν αμέτρητοι τυφεκιοφόροι από την ομάδα των Μπεκτασήδων *(Bektaşi)*[653] και σκορπώντας οβίδες κανονιών και τυφεκίων στους ανίκανους συμμορίτες, που βρίσκονταν απέναντι και αντιστέκονταν, γλύτωσαν από όλους του επερχόμενους κινδύνους τους γαζήδες του Ισλάμ. Αυτό τον χρόνο, στις οχτώ του μήνα Ρεμπιγιούλεβελ, μέρα Δευτέρα, όταν πυρπολήθηκαν πρωί πρωί τα τρία λαγούμια που σκάφτηκαν στην πτέρυγα της Ανατολίας, οι πέτρες των τειχών του κάστρου πετάχτηκαν στον ουρανό σαν πέτρες της σφεντόνας και με την ερείπωση της μιας πλευράς των τειχών και με το άνοιγμα ενός ρήγματος πυρπολήθηκαν και τα άλλα λαγούμια που ετοιμάστηκαν στις άλλες πτέρυγες, και κοιτάξτε πως τα έφερε ο Θεός, από τον κλονισμό των λαγουμιών που ανατινάχθηκαν πρώτα οι άλλοι δρόμοι που οδηγούσαν στο μπαρούτι επειδή αποφράχτηκαν δεν ήταν έντονη η έκρηξη. Αναγκαστικά, οι ανδρείοι γαζήδες που περίμεναν με ενθουσιασμό το άνοιγμα ενός ρήγματος, την στιγμή που εκδόθηκε ένα φιρμάνι για επελάσεις από το πέρασμα που εμφανίστηκε στην πτέρυγα της Ανατολίας, οι οθωμανικές στρατιωτικές μπάντες των πασάδων σε διάφορα μέρη χτυπούσαν τα τύμπανα και έπαιζαν τους ζουρνάδες και γινόταν το κάλεσμα για πόλεμο. Οι κανονιές που ρίχτηκαν για να δώσουν το σύνθημα για το έναυσμα της επίθεσης προκάλεσαν πόνο στα βουνά και τότε σαν τα φουσκωμένα κύματα της θάλασσας, οι στρατιώτες του Ισλάμ ενθουσιασμένοι διεισδύοντας μέσα από το ρήγμα πολεμώντας παλικαρίσια έφτασαν στους πρόποδες του Λευκού Πύργου χωρίς να νοιάζονται για τα πυρά των τυφεκίων των από κακή πάστα εκπαιδευμένων καταραμένων ληστών που ρίχνονταν από την κορυφή του κάστρου και τους άπιστους που συνάντησαν σε εκείνη την περιοχή, μικρούς και μεγάλους, κάποιους τους σφάγιασαν και κάποιους τους αιχμαλώτισαν και τους αλυσόδεσαν. Με λίγα λόγια μέχρι το πρωινό έγινε ένας τέτοιος πόλεμος που αναμφίβολα μπορεί να γραφτεί έπος *(destan)* στην γλώσσα της Αραβικής Χερσονήσου *(Hicaz)* και του Ιράκ. Τελικά εξαιτίας της ακαταλληλότητας εκείνου του πολύ στενού μέρους δεν μπόρεσαν να περάσουν οι αυξημένοι αριθμητικά στρατιώτες και έτσι και αυτήν την φορά δεν μπόρεσε να γίνει εφικτή η κατάκτηση του πύργου και τότε πάλι όλοι επέστρεψαν στους τόπους τους χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Μια ευοίωνη και κατάλληλη στιγμή διακόσιοι ανδρείοι από τους θριαμβευτές

[653] Ένα τάγμα δερβίσηδων που εμφανίστηκε στην Ανατολία τον 15ο αιώνα. Ιδρυτής του τάγματος ήταν ο Χατζί Μπεκτάς *(Hacı Bektâş)*. Βλ. Ahmet Yaşar Ocak, "Bektaşilik", *TDVİA*, τ. 5, 373-379.

γαζήδες, όταν τα χώματα που χύθηκαν στους πρόποδες του κάστρου από τα λαγούμια που ανατινάχθηκαν πρωτύτερα και όταν οι πέτρες τους μέσα σε μια μέρα και μια νύχτα σαν τρεχούμενο νερό χύθηκαν στο χαντάκι και στοιβάχτηκαν απέναντι από τον τοίχο του Λευκού Πύργου που κοιτάζει προς τα νότια, βγήκαν πάνω και καταβάλλοντας μεγάλες προσπάθειες κατάφεραν να ανοίξουν και να ετοιμάσουν τόσο φαρδιές ρωγμές κατάλληλες για επίθεση. Από ότι φάνηκε το μυστικό της κατάκτηση εκείνου το κάστρου που ήταν σαν βουνό και που δύσκολα λυνόταν στηριζόταν σε αυτόν το πύργο. Οι στρατιώτες που έφτασαν κοντά στην νίκη και που ήταν περισσότεροι από τα μυρμήγκια και τις ακρίδες και που δεν τους χώραγε ο τόπος, η ταλαιπωρία που τράβηξαν για την κατάκτηση αυτού του κάστρου δεν ωφέλησε σε κάτι και ενώ επήλθε απογοήτευση, από πλευράς του Ύψιστου Θεού διακόσιοι καλοσυνάτοι γαζήδες με μια ορμητική δική τους απόπειρα τρύπησαν τον τοίχο του κάστρου που ήταν σαν βουνό και με το άνοιγμα τόσων ρηγμάτων βύθισαν στο πένθος τους δυσοίωνους άπιστους. Όταν ο Θεός θελήσει κάτι ετοιμάζει το έδαφος. Όπως προστάζουν τα λόγια του προφήτη Μωάμεθ, την ώρα που ενημερώθηκε ο αξιότιμος πετυχημένος αρχιστράτηγος για αυτήν την αναπάντεχη εξέλιξη διατάχθηκαν οι επιθέσεις των επιτυχημένων στρατιωτών πάνω στον Λευκό Πύργο, οι οποίοι έπνεαν σαν άνεμος και έρεαν σαν χείμαρρος, και οι άπιστοι που η τύχη τους γύρισε ανάποδα, μόλις είδαν ότι πάτησαν πόδι στην κορυφή του πύργου εν μέσω των προσευχών του προφήτη που ψέλνονταν από κοινού, γνωρίζοντας καλά ότι σε καμία περίπτωση δεν επαρκούσαν οι δυνάμεις τους για να αντισταθούν, διακατεχόμενοι από φόβο ψυχής, βεβιασμένα σήκωσαν στους πύργους και στα φρούρια τις λευκές σημαίες και ζητούσαν από ψυχής έλεος.[654] Με τις διαταγές του πιο μεγάθυμου αξιότιμου αρχιστράτηγου, οι θριαμβευτές γαζήδες σταμάτησαν να πολεμούν και περίμεναν.[655] Ο άπιστος διοικητής του κάστρου με τον αθετημένο όρκο, για να πάει στην γρουσούζικη πατρίδα του ικέτευσε με σκοπό την εξασφάλιση αρκετών πλοίων και λόγω της παράδοσης του κάστρου με έλεος ο ικανός αξιότιμος αρχιστράτηγος συμφώνησε με αυτό το αίτημα, αλλά για να βλέπει και να παρακολουθεί από κοντά την κατάσταση και τις κινήσεις του έστειλε μέσα στο κάστρο τον

[654] Στις 29 Ιουλίου οι Οθωμανοί ανατινάζοντας πέντε υπονόμους σε διάφορα σημεία στα τείχη της πόλης εξαπολύσαν γενική έφοδο. Παρόλο που η επίθεση αποκρούστηκε, στα τείχη προκλήθηκαν ανεπανόρθωτες ζημιές και μεγάλες απώλειες στους αμυνόμενους. Βλ. Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1024, Γάτος, *Διήγησης*, 88-91, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα,* 161, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 241, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 129-130. Στις 30 Ιουλίου οι Οθωμανοί προβαίνουν σε νέα γενική έφοδο κατά των προμαχώνων, ενώ ο οθωμανικός στόλος εισβάλει στο λιμάνι και βομβαρδίζει την πόλη. Τελικά θα αποκρουστούν και αυτές οι επιθέσεις. Βλ. Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1025, Γάτος, *Διήγησης*, 91-92, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα*, 161, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 241, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 130.

[655] Στις 30 Ιουλίου αποφασίζεται τελικά η παράδοση της πόλης από τους διοικητές της Αμμοχώστου και στέλνεται η σχετική επιστολή στον Μουσταφά Πασά. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 248-252. Στις 31 Ιουλίου ο Μουσταφά Πασάς απαντά πως δέχεται την παράδοση της πόλης και πως πρέπει να οριστούν δυο όμηροι από την κάθε πλευρά μέχρι την διεκπεραίωση των διαπραγματεύσεων. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 93, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 252-253.

κετχουτά Μουσταφά Αγά μαζί με ορισμένα έμπιστα άτομα.[656] Τα καταραμένα άτομα σε τέσσερις-πέντε μέρες φόρτωσαν στα πλοία τα πράγματα που ήθελαν και αφού ολοκλήρωσαν όλες τις ετοιμασίες,[657] την νύχτα που θα εγκατέλειπαν το κάστρο, εκείνος ο ανίκανος καταραμένος, χωρίς να σκεφτεί καθόλου που θα καταλήξει αυτή η δουλειά, εξαιτίας της κακίας και προδοσίας που υπήρχε σε αυτόν τον από κακής πάστα, τους σαράντα-πενήντα μουσουλμάνους που έπιασαν αιχμαλώτους παλαιότερα τους σκότωσαν κρυφά και μόλις το άκουσε ο πιο μεγάθυμος αξιότιμος αρχιστράτηγος ότι τους έβγαλαν από την μέση, κυριευμένος από τα αισθήματα της πίστης έγινε έξαλλος, ανήσυχος και ανυπόμονος. Όμως με ψυχραιμία, ενώ ήταν εφικτό να πάρει εκδίκηση, αποφάσισε να περιμένει τον ερχομό της πιο κατάλληλης ώρας για να εφαρμόσει μια στάση που θα σήμαινε πόλεμο, αντί να πάρει μια απόφαση που δεν ταιριάζει στους εχέφρονες. Εκείνη την μέρα όταν επιβιβάστηκαν στα πλοία όλοι οι πανάθλιοι άπιστοι, δόθηκε άδεια να φιλήσουν το χέρι και να αποχαιρετήσουν τους καταραμένους διοικητές τους. Μαζί με τον άθεο άπιστο, δίπλα του ήταν μέχρι και είκοσι-τριάντα καταραμένοι καβαλάρηδες και μέχρι και σαράντα-πενήντα πεζοί, και εκείνος ο δυσοίωνος αρχηγός φορούσε ένα σκιάδι, και όταν ήχησε το δυσοίωνο τύμπανο και η σάλπιγγα, μετά το απομεσήμερο καθώς ήρθαν στον στρατό του Σουλτάνου, ο αξιότιμος αρχιστράτηγος με το μεγαλοπρεπές αξίωμα, μάζεψε το συμβούλιο του και οι μεγαλοπρεπείς μπεηλέρμπεηδες, οι σεβάσμιοι εμίρηδες και οι νικητές στρατιώτες ζώστηκαν από πάνω ως κάτω τα όπλα τους και περίμεναν.

Το ξοφλημένο άτομο εκείνος ο διοικητής, όπως λέχθηκε, με ψεύτικη ψωροπερηφάνια και κομπασμό γκάιντας έφτασε στον στρατό του Σουλτάνου και όταν μπήκε στην χρυσοκέντητη σκηνή του πιο μεγάθυμου αξιότιμου αρχιστράτηγου, εκείνος ο

---

[656] Την 1η Αυγούστου γίνεται η ανταλλαγή των ομήρων και επίσης συντάσσονται και επικυρώνονται οι όροι παραδόσεως της πόλης. Σύμφωνα με το πρώτο άρθρο της συνθήκης, όλοι οι Βενετοί έπρεπε να αναχωρήσουν σώοι και ασφαλείς στην Κρήτη παίρνοντας μαζί τους τα υπάρχοντα τους, τα όπλα τους, τις γυναίκες και τα παιδιά τους. Επίσης έπρεπε να επιτραπεί και στους μη Βενετούς κάτοικους της πόλης, εάν το επιθυμούσαν, να αναχωρούσαν και αυτοί με τους Βενετούς αλλιώς θα παρέμειναν ελεύθεροι στο νησί. Σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο της συνθήκης, οι κάτοικοι που δεν ήθελαν να φύγουν από το νησί, να παραμείνουν στα σπίτια τους χωρίς καμία επίπτωση λόγω της χριστιανικής τους πίστης. Επίσης θα είχαν δύο χρόνια για να αποφασίσουν αν θέλουν να παραμείνουν ή να φύγουν από το νησί και σε περίπτωση που θα αποφασίσουν να φύγουν, να εξασφαλιζόταν η ασφαλής μετακίνηση τους από το νησί αλλά και η περιουσία τους θα διαβιβαζόταν σε όποιον οι ίδιοι επιθυμούσαν. Αφού συντάχθηκαν οι όροι στάλθηκαν στον Μουσταφά Πασά για να τους επικυρώσει. Ο Μουσταφά Πασάς αποδέχτηκε τους όρους προβαίνοντας μόνο σε μια τροποποίηση στο ότι οι Βενετοί μπορούσαν να πάρουν μαζί τους πέντε κανόνια μόνο κατ' επιλογή τους. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 93-95, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 254-255, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1026-1027, Κουμαριανού, *Ενημερωτικά Δυτικά φύλλα*, 161, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 70-71.

[657] Στις 2 Αυγούστου ο Μουσταφά Πασάς στέλνει φαγητό στην πόλη και επίσης στο λιμάνι της πόλης στέλνει τρεις γαλέρες, οχτώ καραμουσάλ και ένα γαλιόνι για να φορτωθούν τα πράγματα των στρατιωτών αλλά και τα γυναικόπαιδα. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 95, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1028, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 133. Στις 3 Αυγούστου συνεχίζεται η φόρτωση των πραγμάτων με καθυστέρηση πράγμα που δημιουργεί υποψίες στον Μουσταφά Πασά πως η καθυστέρηση γίνεται εσκεμμένα, αφού οι Βενετοί αναμένουν την άφιξη του χριστιανικού στόλου. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 96, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 255-256, Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 133.

δραστήριος ήρωας και γεμάτος αλτρουισμό από την κορυφή μέχρι τα νύχια, ο ικανός αρχιστράτηγος, κοίταξε προς τον διοικητή που αθέτησε τον όρκο του και προσφώνησε: *«Έι άπιστε ιερόσυλε, έι ευπαρουσίαστε προδότη ληστή! Οι γαζήδες του Ισλάμ χωρίς κανένα εμπόδιο μπροστά τους και σαν πληγωμένα λιοντάρια ενώ επιχείρησαν να επιτεθούν, εκείνη την ώρα σηκώθηκε η λευκή σημαία και έγινε δεκτό θετικά το γεγονός ότι ζητήσατε έλεος και ενώ δόθηκε η συγκατάθεση μας σε κάποια αιτήματα σας, όπως τα αγαθά και οι ζωές σας να μην υποστούν καμιά ζημιά, ποιος ήταν ο λόγος να δολοφονήσετε και να εκτελέσετε τους αιχμαλώτους του Ισλάμ που βρίσκονταν κρατούμενοι μέσα στο κάστρο;»* είπε και τέλειωσε το λόγο του. Ο απεχθής ξεροκέφαλος μη μπορώντας να δώσει απάντηση έμεινε σιωπηλός και ο ενάρετος αρχιστράτηγος γεμάτος θυμό και εμψυχωμένος από τα ισλαμικά του αισθήματα, ανάβλυζε φωτιές και πετάχτηκε ηρωικά από την θέση του και εκείνου του ληστή που αθέτησε τον όρκο του, του έκοψε ξαφνικά τα δυο του αυτιά και στους κυνηγούς των ψυχών τους γαζήδες, *«Βρε χτυπάτε εκείνα τα γουρούνια!»* μόλις διέταξε, οι πεζοί και οι καβαλάρηδες άπιστοι που έφερε μαζί του εκείνος ο άμυαλος, περικυκλώθηκαν από τους μαχητές του πολέμου και σε μια στιγμή, με την βοήθεια του Θεού, τους κομμάτιασαν όλους και τάισαν τους βρώμικους σωρούς τους στα γουρούνια του κάμπου.[658] Τον δυσοίωνο διοικητή από την άλλη τον αλυσόδεσαν από τα πόδια και τον φυλάκισαν. Με την ευθυδικία του ο φημισμένος αξιότιμος αρχιστράτηγος δεν είχε σκεφτεί ποτέ να πάρει εκδίκηση, όμως ήταν φανερό πως υπήρχε προδοσία και σύμφωνα με τον ιερό φετβά οι ένοχοι έλαβαν τις τιμωρίες τους. Και την ίδια νύχτα μέχρι το πρωί οι στρατιώτες του Ισλάμ περικύκλωσαν από

[658] Στις 5 Αυγούστου ο Βραγαδίνος, ο Βαγλιόνε και ακόμα τρακόσιοι άλλοι διοικητές πορεύτηκαν προς την σκηνή του Μουσταφά Πασά για να του παραδώσουν τα κλειδιά της πόλης. Μόλις έφτασαν οι Βενετοί άρχοντες στην σκηνή του Μουσταφά Πασά τους προσφέρθηκαν σκαμνιά για να καθίσουν, ενώ απέναντι καθόταν ο Μουσταφά Πασάς σε ένα πιο ψηλό κάθισμα όμως και ενώ συζήτησε μαζί τους για διάφορα θέματα, ξαφνικά άλλαξε το λόγο του και απευθυνόμενος προς τον Βραγαδίνο τον ρώτησε τι απέγιναν οι αιχμάλωτοι που κρατούσε μέσα στο κάστρο. Ο Βραγαδίνος απάντησε πως είχαν σταλεί στην Βενετία και ότι οι υπόλοιποι που είχαν μείνει στο κάστρο δραπέτευσαν όταν έγινε μια διάρρηξη στα τείχη πριν δύο μέρες. Ο Μουσταφά Πασάς απάντησε πως γνώριζε πως τους σκότωσαν τις μέρες τις εκεχειρίας, αφού του το είχαν πει οι αιχμάλωτοι που είχαν δραπετεύσει, κατηγορώντας τους Βενετούς πως είχαν παραβεί τους όρους της συνθήκης. Ο Μουσταφά Πασάς κατηγόρησε επίσης τους Βενετούς πως σπατάλησαν θελημένα τα τρόφιμα κατά την διάρκεια της εκεχειρίας για να μην τα οικειοποιηθούν τα στρατεύματα του, με τον Βραγαδίνο να δηλώνει πως οι ενέργειες αυτές ήταν μεμονωμένες πράξεις κάποιων στρατιωτών που παράκουσαν τις διαταγές του. Εκείνη την στιγμή ο Μουσταφά Πασάς έδωσε διαταγή να αιχμαλωτιστούν όλοι. Ακολούθως ζήτησε ένα όμηρο ως εγγύηση ότι θα επιστρέψουν πίσω οι γαλέρες του. Ο Βραγαδίνος απάντησε πως αυτό δεν συμπεριλαμβανόταν στους όρους της συνθήκης, με τον Μουσταφά Πασά να λέει πως το γνωρίζει αλλά και ότι έπρεπε να μείνει ένας όμηρος γιατί αν δεν επέστρεφαν πίσω τα πλοία του ο Σουλτάνος θα τον αποκεφάλιζε. Ακολούθως θυμωμένος ζήτησε από τον Βαγλιόνε να του αφήσει ένα όμηρο παίρνοντας όμως την ίδια απάντηση. Ο Μουσταφά Πασάς τότε θυμωμένος αναφώνησε πως οι Βενετοί είχαν ειδοποιήσει τον στόλο τους και ότι θα περίμεναν τον στόλο του Σουλτάνου για να τον καταστρέψουν. Βλ. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 256-259, Γάτος, *Διήγησης*, 96-97, Hill, *A History of Cyprus*, τ. 3, 1028-1029, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 243, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 73-77, 105-106, Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, 144-145. Ο Μουσταφά Πασάς τότε εκνευρισμένος απέκοψε το δεξιό αυτί του Βραγαδίνου και διέταξε ένα στρατιώτη να κόψει και το αριστερό του. Στην συνέχεια διέταξε να σφάξουν όσους χριστιανούς βρίσκονταν εντός του στρατοπέδου. Ακολούθως αποκεφάλισαν τον Βαγλιόνε έξω από την σκηνή του Μουσταφά Πασά. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 98, Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 259-260.

την στεριά και την θάλασσα τους άπιστους με την κακιά μοίρα που ήταν στα πλοία και την επόμενη μέρα με τις διαταγές του πιο μεγάθυμου αρχιστράτηγου, σε δυο χιλιάδες πανάθλιους άπιστους, ανά τριάντα και ανά σαράντα, περάστηκαν αλυσίδες στα πόδια τους και διανεμήθηκαν στα πλοία του αυτοκρατορικού στόλου. Τα ανεκτίμητα αντικείμενα, τα αγόρια, τα κορίτσια, οι γυναίκες και τα παιδιά που μετεφέρθηκαν μερικές μέρες πριν μέσα από το κάστρο και φορτώθηκαν στα πλοία, στάλθηκαν και πάλι στο κάστρο και τέθηκαν υπό την προστασία του αξιότιμου Σουλτάνου του κόσμου.

Ο αξιότιμος αρχιστράτηγος με τη νοερή ψυχή έφθασε στο κάστρο που κατακτήθηκε προσφάτως

Ο αξιότιμος αρχιστράτηγος, το σύμβολο του θριάμβου, με σκοπό να περιηγηθεί για να δει τους πύργους, τα φρούρια, τα σπίτια και τα αρχοντικά του κάστρου της Αμμοχώστου, που η άλωση του υλοποιήθηκε αυτό το χρόνο στις 17 του μήνα Ρεμπιγιούλεβελ, μέρα Τρίτη, μόλις εκδόθηκε το φιρμάνι για την ετοιμασία του συντάγματος, οι ανδρείοι Μπεκτασήδες με τα μάλλινα καπέλα τους παρατάχτηκαν με τα όπλα τους από το διοικητήριο του στρατού μέχρι το κάστρο για να αποδώσουν χαιρετισμό. Οι μεγάθυμοι μπεηλέρμπεηδες και οι σεβάσμιοι εμίρηδες, όπως πρέπει και σύμφωνα με τις διαταγές του αξιότιμου αρχιστράτηγου με το μεγαλοπρεπή αξίωμα, περπάτησαν μπροστά του και μπήκαν μέσα στο κάστρο και έφθασαν στο παλάτι που ευφραίνει την ψυχή και το οποίο είχε επιπλωθεί από προηγουμένως και έκατσαν σταυροπόδι και τίμησαν το μέρος εκεί. Οι καλλίφωνοι μουεζίνηδες, που χρωμάτιζαν με εδάφια νίκης του κορανίου τους πύργους με τις διακοσμημένες σημαίες και τα φρούρια, με δυνατή φωνή πάνω στα κάστρα και ο ένας αμέσως μετά τον άλλο, διαβάζοντας το ιερό κάλεσμα για την προσευχή χαροποίησαν τους πάντες και για να δυσαρεστήσουν αυτούς που δεν πιστεύουν στην μοναδικότητα του Θεού, πυροδοτήθηκαν τα κανόνια που βρίσκονταν στα χαρακώματα και στο κάστρο και μόλις ήχησαν τα τύμπανα οι στρατιώτες του Ισλάμ έγιναν ευτυχισμένοι ενώ οι ελεεινοί άπιστοι λυπημένοι έμειναν έκπληκτοι.[659] Ο έπαινος και η ευγνωμοσύνη ανήκει στο Θεό. Και πιο πριν, οι δυο διοικητές, που ήταν μανούλες στο κουτσομπολιό, την προβοκάτσια και την ψευτιά και που μετέφεραν τα αποτυπώματα του διαβόλου, κρεμάστηκαν στην κρεμάλα που στήθηκε στον Λευκό Πύργο και πήραν τις τιμωρίες που τους άρμοζαν. Αφού περιηγήθηκαν και είδαν τους

[659] Στις 15 Αυγούστου ο Μουσταφά Πασάς έκανε την είσοδο του στην πόλη. Valderio, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, 262.

πύργους, τα φρούρια και τα αρχοντικά του κάστρου, που όμοια τους δεν υπάρχουν, από πλευράς του αξιότιμου αρχιστράτηγου, συμβόλου της μεγαθυμίας, στάλθηκαν νόστιμα φαγητά στους θριαμβευτές γαζήδες, που η γεύση τους έμεινε αξέχαστη. Ακολούθως, ο πολύ ικανός αξιότιμος αρχιστράτηγος, διορίζοντας φρουρούς από τις τάξεις των στρατιωτών, όπως και στα άλλα κάστρα του αξιότιμου Σουλτάνου του κόσμου, διέταξε να εποπτεύουν με μεγάλη ευαισθησία και αυτό το κάστρο και ακολούθως, όπως ήρθαν και πάλι με την ίδια διάταξη επέστρεψαν στο στρατηγείο.[660] Και μέχρι την Παρασκευή στην μεγάλη Αγία Σοφία, που βρίσκεται στο κάστρο της Λευκωσίας, τοποθετήθηκε η ιερή κόγχη με κατεύθυνση προς την Μέκκα και μεταφέρθηκαν μιντέρια στην εκκλησία με το όνομα μικρή Αγία Σοφία και αφού ολοκληρώθηκε το κάθε τι με σκοπό να μετατραπεί σε τζαμί, την Παρασκευή ήρθε ο πιο μεγάθυμος αξιότιμος αρχιστράτηγος και αφού προσευχήθηκαν με ένα μεγάλο πλήθος και πάλι επέστρεψαν στο στρατηγείο. Την επόμενη μέρα, για να ενθαρρύνει κάποιους να βγάλουν τις πέτρες και το χώμα που χύθηκαν στο όρυγμα από το κάστρο κατά την διάρκεια του πολέμου και να αναλάβουν το καθήκον του καθαρισμού του μέρους εκεί, ο πετυχημένος αξιότιμος αρχιστράτηγος εξέδωσε φιρμάνι για την οργάνωση ενός συντάγματος και όταν εξέτασαν τον τόπο που προαναφέρθηκε, έδωσαν σε εκείνο το καταραμένο άτομο που παρίστανε τον αρχηγό την δουλεία του ιπποκόμου και τον ανάγκασαν να περπατήσει μέχρι να φτάσει στο όρυγμα. Μετά τοποθέτησαν ένα τσουβάλι πίσω του σαν του ζώου και τον ανάγκασαν να μεταφέρει μεγάλες ποσότητες χώματος έξω από το χαντάκι και ο πιο μεγάθυμος αξιότιμος αρχιστράτηγος επιβιβάστηκε σε ένα πλοίο που περίμενε πάνοπλο στην άκρη της θάλασσας και έβαλε το καταραμένο αρχηγό που αθέτησε τον όρκο του να κωπηλατήσει μέχρι την αποβάθρα που ήταν κοντά στο κάστρο και όταν έριξαν άγκυρα τον κρέμασαν ανάποδα από το κατάρτι του πλοίου και τον αποχαύνωσαν και τον έφεραν σε πολύ δύσκολη θέση. Μετά από την πύλη της αποβάθρας μπήκαν μέσα στο κάστρο και σύμφωνα με τα φιρμάνια του ένδοξου αρχιστράτηγου, οι χωρίς έλεος δήμιοι στα πλαίσια της θανατικής ποινής έγδαραν το δέρμα εκείνου του αλαζονικού σκυλιού και όταν τοποθετήθηκε αλάτι πάνω στα ανοιχτά τραύματα του έκλαψε χίλιες φορές με βογκητά και εξαντλήθηκε και η βρώμικη ψυχή του κατέληξε στην κόλαση. Μετά από αυτό έχωσαν άχυρο στο δέρμα του, του φόρεσαν τα ρούχα του, τον χόρεψαν έναν εξαιρετικό χορό και του

[660] Αμέσως μετά την κατάκτηση της Κύπρου ο Σελίμ Β΄ με διαταγές του πρόσταζε τον Μουσταφά Πασά πριν αναχωρήσει από το νησί να εφαρμόσει το οθωμανικό διοικητικό σύστημα και να μεριμνήσει για την αποκατάσταση της τάξης και της ασφάλειας. Στους κατοίκους του νησιού παραχωρήθηκε το δικαίωμα της ελευθερίας άσκησης της θρησκείας τους και με αυτό τον τρόπο η ορθόδοξη εκκλησία, που κατά την ενετοκρατία είχε υποταχτεί με την βία στην καθολική εκκλησία, αποκτά και πάλι την αυτοδυναμία της. Επίσης παραχωρήθηκε και το δικαίωμα στους κατοίκους του νησιού να μπορούν να εξαγοράσουν τα μοναστήρια και τις περιουσίες τους που ήταν υπό οθωμανική ιδιοκτησία, και το δικαίωμα να αγοράζουν την γη και τις οικίες τους ως ιδιοκτησία τους και να μπορούν να τις μεταβιβάσουν στους κληρονόμους τους. Βλ. Αριστείδου, *Ανέκδοτα Έγγραφα,* 39-42.

έβαλαν πάνω στο κεφάλι του το σκιάδι του, όπως ήταν συνηθισμένος, και πίσω του ηχούσε το τύμπανο και η σάλπιγγα και μπροστά του οι τελάληδες έλεγαν *«καλά να πάθεις»*, και φώναζαν *«το τέλος του άπιστου που σκότωσε τους μουσουλμάνους αιχμαλώτους είναι αυτό»* και αφού τον γύρισαν σε κάθε γωνιά μέσα στο κάστρο και τον εξέθεσαν, τον έφεραν και τον κρέμασαν στην κρεμάλα που βρισκόταν στον Λευκό Πύργο και του τοποθέτησαν και πάλι το σκιάδι του στο κεφάλι του.[661] Επιπλέον υπήρχε και ένας καταραμένος από τους Ρώσσους απίστους που έμεναν στην Αμμόχωστο, ο οποίος έγινε μουσουλμάνος και μετά πάλι αλλαξοπίστησε. Λόγω της δεξιότητας του σε σχέση με το καθήκον του εκτελεστή, όποτε χρειαζόταν η εκτέλεση ενός μουσουλμάνου ή ενός καταραμένου άπιστου, παραπεμπόταν σε αυτόν τον δυσοίωνο. Ιδίως για την τάξη των μουσουλμάνων, εξαιτίας της εχθρότητας που βρισκόταν στο πνεύμα του που διακατεχόταν από κακία, τους σκότωνε με διάφορα μαρτύρια και βασανιστήρια και μόλις το άκουσε αυτό ο αξιότιμος επιμελής αρχιστράτηγος αμέσως διέταξε να του τον φέρουν μπροστά του. Και αφού έγιναν και σε αυτόν τα ίδια βασανιστήρια που εφαρμόζονταν στους μουσουλμάνους στην θανατική ποινή, σαν και την δική του επινόηση, ρίχτηκε στον αέρα σαν μπάλα και καθώς κατέβαινε στο έδαφος, έκλαιγε και βογκούσε εξαιτίας των τιμωριών που άξιζε να βρει και εκείνο το διεστραμμένο άπιστο ιερόσυλο βρώμικο πνεύμα στάλθηκε στην κόλαση.

Δίστιχο:

«Όταν κάνεις κακό μην θεωρείς ασφαλή από τις καταστροφές τον εαυτό σου,
γιατί για την φύση η ανταπόδοση είναι απαραίτητη».

Η περιγραφή των ιδιαιτεροτήτων που ανήκουν στο νησί της Κύπρου

Στα βιβλία της ιστορίας έτσι περιγράφεται: Στα επτά κλίματα όμοιο του ακόμα δεν φάνηκε, δεν ακούστηκε, η μια πλευρά αυτού του νησιού είναι η Αίγυπτος, Δαμασκός, Χαλέπι, Αραβία και η άλλη πλευρά του η Ανατολία και η Καραμανία. Το μήκος του από την κωμόπολη της Πάφου μέχρι το Ριζοκάρπασο είναι εβδομήντα δυο ώρες, το πλάτος του

[661] Στις 17 Αυγούστου ανάγκασαν τον Βραγαδίνο να μεταφέρει σάκους γεμάτους χώμα και μεγάλες πέτρες μπροστά από τα τείχη, με τον Μουσταφά Πασά να τον επιπλήττει λέγοντας του ότι εδώ ήταν τα μέρη που έχασε τόσους άνδρες. Ακολούθως τον έδεσαν σε ένα ξύλο πάνω στο κατάρτι του πλοίου και τον ύψωναν μέχρι πάνω λέγοντας του να παρατηρήσει να δει αν φαίνεται πουθενά ο χριστιανικός στόλος. Στην συνέχεια τον μετέφεραν στην πλατεία της Αμμοχώστου και αφού τον εκδίκασαν τον έδεσαν στον ιστό της σημαίας όπου τον έγδαραν ζωντανό. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 100-101, Cornaro, *Μια Αφήγηση*, 245, Κιτρομηλιδής, *Κυπριακές Πηγές*, 109-113, Fedai, *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, 146. Όταν εξέπνευσε ο Βραγαδίνος διαίρεσαν το σώμα του σε τέσσερα μέρη. Την κεφαλή του την κρέμασαν στην πλατεία ενώ τα υπόλοιπα μέρη στους προμαχώνες. Στην συνέχεια γέμισαν το δέρμα του με άχυρα και αφού το έραψαν το περίφεραν στην πόλη. Βλ. Γάτος, *Διήγησης*, 102.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

από την αποβάθρα της Κερύνειας μέχρι την αποβάθρα της Λεμεσού είναι είκοσι τέσσερις ώρες. Ενώ ο περίγυρος της θάλασσας της, όπως οι έμπειροι ναυτικοί γνωρίζουν είναι επτακόσια μίλια. Ο αέρας της είναι υπέροχος και τα νερά της γλυκά και απαλά. Τα ποτάμια που γυρίζουν τους μύλους, τα αμπέλια και οι κήποι στα βουνά και στις πεδιάδες της είναι άφθονα. Εν ολίγοις, τα αγαθά που καλλιεργούνται στις χώρες του Ισλάμ, ότι υπάρχει είναι υπαρκτό σε αυτό το νησί και δεν υπάρχει μεγάλη ανάγκη σε κάτι που πρέπει να εισαχθεί από άλλα μέρη. Σύμφωνα με τις ιστορίες που γράφτηκαν η κατασκευή του κάστρου και η ευστάθεια του είναι τόση που δεν είναι δυνατόν να περιγραφτεί. Ακόμα και ο κατακτητής των εδαφών και θαλασσών Ισκέντερ-ι Ζουλκαρνεήν *(İskender-i Zülkarneyn)*, ήταν αδύνατον να κατακτήσει αυτό το νησί και ο διάσημος στην Αλεξάνδρεια *(İskenderiye)*, ο καθρέπτης που δείχνει τον κόσμο *(Âyîne-i Cihân-nümâ)*, τοποθετήθηκε για τους ιερόσυλους του εν λόγω νησιού.

Επιπλέον το μαργαριτάρι των πνευματικών θαλασσών, ο Εμίρ Χουσρεβ-ί Ντεχλεβί *(Emir Hüsrev-i Dehlevî)*,[662] αναφέρει στο Χάμσε *(Hamse)*[663] του και λέει ότι ένα τμήμα ανθρώπων που ασχολείτο με το εμπόριο ήρθε στο ντιβάνι του Ισκέντερ-ι Ζουλκαρνεήν και είπε τα εξής: *«Τα πλοία μας που πηγαινοέρχονται για το εμπόριο πάντα όταν περνούν από τα ανοιχτά του νησιού της Κύπρου, οι άθλιοι απατεώνες άπιστοι που στήνουν καρτέρι καταλαμβάνουν τα πλοία μας, μας αιχμαλωτίζουν και λαφυραγωγούν τα αγαθά μας. Οι έμποροι που αφηγήθηκαν αυτά με σκοπό να ζητήσουν βοήθεια, οι πολυμήχανοι σοφοί, ηλικιωμένοι φιλόσοφοι μαζεύτηκαν και συσκέφθηκαν για το πως θα προστατευτούν από τις ζημιές των προαναφερόμενων απίστων, και τελικά στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας στα ανοιχτά ενός μιλίου έφτιαξαν ένα ψηλό κτήριο και πάνω του τοποθέτησαν αυτόν το καθρέφτη. Σε εκατό πλοία, σαν το βουνό, βρίσκονταν έτοιμα διάφορα όπλα και πολεμοφόδια μαζί με πάρα πολλούς στρατιώτες και όταν εμφανίζονταν τα πλοία των εχθρών από την πλευρά της Κύπρου, οι παρατηρητές που βρίσκονταν σε εκείνο τον καθρέφτη όταν έδιναν την είδηση σε αυτά τα πλοία, αμέσως σήκωναν άγκυρα και παρεμπόδιζαν τους κινδύνους που θα προέρχονταν από τον εχθρό».*

Εν ολίγοις, από το παρελθόν μέχρι αυτή την ιστορία, κανένας Σουλτάνος του κόσμου δεν έστειλε σε αυτό το νησί στρατό και δεν δολοφόνησε και σκότωσε τους πανάθλιους άπιστους και δεν αιχμαλώτισε τα γυναικόπαιδα. Όμως ο γνωστός στην εποχή των τεσσάρων πρώτων χαλίφηδων, ο Θεός να τους ευλογεί όλους, ο Μουαβιγιέ μπιν Εμπί Σουφιάν

[662] Τούρκικης καταγωγής ποιητής, ιστορικός και μυστικιστής που έζησε στην Ινδία. Γεννήθηκε το 1253 και πέθανε το 1325. Βλ. Rıza Kurtuluş, "Emir Hüsrev-i Dihlevi", *TDVİA*, τ. 11, 135-137.
[663] Ποίημα της κλασικής ιρανικής και τουρκικής λογοτεχνίας. Βλ. Tahsin Yazıcı, Cemal Kurnaz, "Hamse", *TDVİA*, τ. 15, 499-500.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

(Muaviye bin Ebi Süfyan),[664] με διαταγές του αξιότιμου χαλίφη Οσμάν *(Osman),*[665] ο Θεός να τον ευλογεί, όταν επέστρεψε από τον πόλεμο της Ρούμελης, ο Αμντουλλάχ μπιν Καΐς *(Abdullah bin Kays)* που διορίστηκε σερασκέρης, από μια γωνιά του προαναφερθέντος νησιού βγήκε στην στεριά και μόλις πληροφορήθηκε το γεγονός αυτό η ομάδα των ταραχοποιών άπιστων σκότωσαν με βασανιστήρια εκείνον τον αξιότιμο. Ο Μουαβιγιέ μόλις άκουσε αυτήν την είδηση έστειλε μια επιστολή γεμάτη με διάφορες απειλές και καταδίκασε τους ιδίους να πληρώνουν κάθε χρόνο επτά χιλιάδες φλουριά *(flori)* και τους ανάγκασε να ζητήσουν έλεος. Κάποιος άλλος Σουλτάνος του Ισλάμ δεν επιτέθηκε ξανά.

Από όλα τα κάστρα που αναφέρονται πιο πάνω το κάστρο της Αμμοχώστου είναι το πιο παλιό. Η χαρακτηριστική για το ίδιο εγκατάσταση και μορφή του κάστρου της Λευκωσίας έγινε αργότερα. Από την άλλη ο μηχανικός του στάλθηκε από την Βενετία, ο οποίος ήταν ένα άτομο ειδικευμένο, έφτιαξε δώδεκα προμαχώνες[666] περιστοιχίζοντας ανθεκτικά αυτό το κάστρο, όπως είναι οι πλανήτες γύρω από τον ήλιο. Το πλάτος κάθε πύργου σύμφωνα με το ζίρα *(zıra)*[667] του αρχιτέκτονα είναι διακόσια ζίρα, και λόγω του ότι φτιάχτηκε με την κατάλληλη μορφή για παρατήρηση δεξιά και αριστερά, δεν έδινε την δυνατότητα στους εχθρούς από μια μακρινή απόσταση να διεισδύσουν πιο κοντά του. Όπως περιεγράφηκε μέσα σε αυτό το κάστρο υπήρχαν επτά χιλιάδες σπίτια και παλάτια, ανάμεσα τους και κάποια καλλιτεχνικά φτιαγμένα στην αξία των δέκα-δεκαπέντε χιλιάδων χρυσού και επίσης ο αριθμός των σπιτιών που ήταν σε εξαιρετική κατάσταση ήταν μεγάλος. Το νησί, την περίοδο των πανάθλιων απίστων με το να αποφέρει έσοδα εγκαίρως κάθε τρία χρόνια είκοσι φορές εκατό χιλιάδες χρυσό, έγινε διάσημο. Οι ιδιαιτερότητες του κάστρου της Αμμοχώστου απαριθμήθηκαν πιο πάνω. Τα κανόνια, τυφέκια και τα άλλα πολεμοφόδια που βρίσκονται μέσα στο κάστρο, είναι σε εξαιρετικό βαθμό.

Ημερομηνία αντιγραφής:

21 Αυγούστου 1763

[664] Γεννήθηκε στην Μέκκα το 602 ή 603 και πέθανε το 680. Ήταν ο ιδρυτής του χαλιφάτου των Ομεϋαδών το 661. Βλ. İrfan Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *TDVİA*, τ. 30, 332-334.
[665] Ο τρίτος χαλίφης του Ισλάμ. Γεννήθηκε μάλλον το 576 και πέθανε το 656. Βλ. İsmail Yiğit, "Osman", *TDVİA*, τ. 33, 438-443.
[666] Οι προμαχώνες της Λευκωσίας ήταν έντεκα και όχι δώδεκα. *(Μπαρμπάρο, Λορεντάνο, Φλάτρο, Καράφα, Ποδοκάταρο, Κωστάντζα, Νταβίλα, Τρίπολη, Ρόκκας, Μούλα, Κουερίνι)*. Βλ. Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 100.
[667] 1 αρχιτεκτονικό ζίρα ισοδυναμεί με 73,3333 εκατοστά. Βλ. Mehmet Erkal, "Arşın", *TDVİA*, τ. 3, 411-413.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα ταξίδια του Βαρθολομαίου Ντιάζ και του Χριστόφορου Κολόμβου στο τέλος του 15ου αιώνα και η ανακάλυψη του ακρωτήριου της Καλής Ελπίδας και της Αμερικής αντίστοιχα, είναι δυο από τα πιο σημαντικά γεγονότα του αιώνα αλλά και της ιστορίας της ανθρωπότητας, αφού η ανακάλυψη του ακρωτήριου της Καλής Ελπίδας έδωσε την δυνατότητα ενός περάσματος προς την Ινδία, ενώ η ανακάλυψη της Αμερικής έδωσε μια απροσδόκητη πηγή πλούτου στην Ατλαντική Ευρώπη. Ακόμα, η σύνδεση της Ατλαντικής Ευρώπης με την Ασία και την Αμερική σηματοδοτεί τη γέννηση νέων ναυτιλιακών εμπορικών συναλλαγών. Αποτέλεσμα αυτών των δύο σημαντικών ανακαλύψεων ήταν και η σταδιακή μετατόπιση του εμπορίου από την Μεσόγειο Θάλασσα, ένα μέρος της οποίας ήταν οθωμανικό, προς τον Ατλαντικό Ωκεανό και πέραν αυτού. Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι η Μεσόγειος του 16ου αιώνα θα διατηρήσει τη σπουδαία στρατηγική και εμπορική της σημασία και θα καταστεί ένα πεδίο μαχών και διεκδίκησης εξουσιών ανάμεσα στα χριστιανικά ευρωπαϊκά Δυτικά κράτη και τη μόνη μεγάλη ισλαμική ανατολική δύναμη η οποία μπορούσε να τους αντιταχθεί, την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, ο 16ος αιώνας χαρακτηρίζεται από μια μακρά περίοδο διακεκομμένων πολέμων για το έλεγχο κυρίως των ναυτικών και εμπορικών βάσεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Οι σχέσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τα ευρωπαϊκά χριστιανικά κράτη χαρακτηρίζονταν τόσο από πολεμικές και ιδεολογικές αντιπαραθέσεις όσο και από κατά καιρούς συμμαχίες, εμπορικές και πολεμικές. Σε ένα νέο διεθνές οικονομικό αλλά και πολιτικό σύστημα που αναδύεται τον 16ο αιώνα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία αλλά και τα Δυτικά κράτη, καλούνται να αναδιαμορφώνουν συνεχώς τις μεταξύ τους σχέσεις, λαμβάνοντας υπόψη πάντοτε τα συμφέροντά τους, όπως αυτά σχηματοποιούνται σε ένα νέο κόσμο και κυρίως σε ένα νέο οικονομικό σύστημα που αναδύεται. Οι συγκρούσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τα Δυτικά κράτη της Ευρώπης φαίνεται να είχαν πάντα το ένδυμα του *«ιερού πολέμου»* και από τις δύο πλευρές, χωρίς ωστόσο αυτό να αποκλείει τη θέσπιση συνθηκών και τη διατήρηση διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των δυο πλευρών, χριστιανών και μουσουλμάνων. Έτσι, οι σχέσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τα Δυτικά ευρωπαϊκά κράτη περιορίζονταν σε τρία πεδία, τον πόλεμο, το εμπόριο και την διπλωματία. Για τους μουσουλμάνους Οθωμανούς οι Ευρωπαίοι ήταν οι άπιστοι που έπρεπε να αντιμετωπιστούν στα πεδία της μάχης και να κατακτηθούν εάν αυτό ήταν δυνατό, ενώ για τους χριστιανούς των Δυτικών κρατών του 15ου και 16ου αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία υπήρξε το αντίπαλο δέος, μια δύναμη που στα

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

μάτια τους απειλούσε να κατακτήσει τις χριστιανικές χώρες και να επεκτείνει τα όρια του κράτους του μουσουλμάνου Σουλτάνου.

Η πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453 είχε ως αποτέλεσμα την αναγνώριση του Ισλάμ ως τον αντίθετο θρησκευτικό – αλλά κυρίως πολιτικό – χώρο της Χριστιανοσύνης και ενός ισχυρού αντίπαλου των ευρωπαϊκών κρατών. Η άνοδος της οθωμανικής δύναμης στα μέσα του 15ου αιώνα και οι βλέψεις των εκάστοτε Σουλτάνων της αυτοκρατορίας στην περιοχή της Μεσογείου θα οδηγήσουν σε μια μακρά και έντονη σύγκρουση με τα Δυτικά ευρωπαϊκά χριστιανικά κράτη. Από τα τέλη του 15ου αιώνα μέχρι τα τέλη του 16ου αιώνα, οι Ισπανοί και Οθωμανοί μέσα από τους διαρκείς πολέμους τους διαίρεσαν αποτελεσματικά τη Μεσόγειο σε δύο σφαίρες κυριαρχίας. Στη Δυτική Μεσόγειο, παρά τις συνεχείς και επίμονες προσπάθειες των Οθωμανών, οι Ισπανοί πέτυχαν να καταστούν η κυρίαρχη δύναμη της περιοχής, ενώ στην Ανατολική Μεσόγειο η Οθωμανική Αυτοκρατορία απολάμβανε μια αδιαμφισβήτητη υπεροχή, ήδη από τις αρχές του 16ου αιώνα.

Η έλλειψη πολιτικής ενότητας ανάμεσα στα κράτη της χριστιανικής Ευρώπης και παράλληλα ο εκσυγχρονισμός των οθωμανικών στρατευμάτων καθώς και του ναυτικού, είχε ως αποτέλεσμα οι Οθωμανοί μέχρι τα τέλη του 15ου αιώνα να καταφέρουν να κατακτήσουν σχεδόν όλο το σύνολο των Βαλκανίων και παράλληλα να μειώσουν την ενετική εμπορική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο, επιφέροντας έτσι μεγάλο πλήγμα στην μεγαλύτερη εμπορική δύναμη του 15ου αιώνα. Με την πτώση της Κωνσταντινούπολης άλλωστε, το 1453, στα μάτια των Ευρωπαίων έγινε κατανοητή η πιο πάνω κατάσταση, ενώ από την άλλη, η πτώση του Οτράντο το 1480 στην νότια Ιταλία, τόνιζε την επείγουσα ανάγκη ανακοπής της οθωμανικής επέκτασης προς τα δυτικά. Η ταύτιση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κυρίως με το Ισλάμ ήταν αποτέλεσμα της εισόδου των Οθωμανών σε ευρωπαϊκά κράτη και ως εκ τούτου σε χριστιανικά εδάφη. Παρά το γεγονός πως οι Δυτικές χριστιανικές χώρες γνώριζαν πολύ καλά την επιτακτική ανάγκη να διακοπεί άμεσα η επεκτατική πρόοδος των Οθωμανών, τα αντικρουόμενα τους πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα απέτρεπαν συνεχώς την δημιουργία μια χριστιανικής στρατιωτικής συμμαχίας εναντίον της ισλαμικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η πρώτη χριστιανική συμμαχία καταγράφεται το 1538 μεταξύ του Πάπα Παύλου Γ', του Βασιλιά της Ισπανίας Κάρολου Ε΄, του Φερδινάνδου Α΄ της Αυστρίας και της Βενετίας και παρά την ήττα των συμμαχικών δυνάμεων ο Ιερός Συνασπισμός του 1538 υποδήλωνε πως μπορούσε να βρεθεί η χρυσή τομή μεταξύ των χριστιανικών δυνάμεων για να διεξάγουν από κοινού ένα αποφασιστικό πόλεμο κατά των ισχυρών Οθωμανών. Η απόφαση του Οθωμανού Σουλτάνου Σελίμ Β΄ το 1570 να κατακτήσει την Κύπρο θα αποτελέσει αφορμή

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

για την δεύτερη χριστιανική συμμαχία του 16ου αιώνα. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, μια διάσταση της σημαντικότητας του πολέμου της Κύπρου ήταν ότι ο τελευταίος, αποτέλεσε την αφορμή που επιτάχυνε τις διαδικασίες για σύμπτυξη μιας ευρωπαϊκής συμμαχίας εναντίον του οθωμανικού κράτους. Έτσι, μία βασική πτυχή της σημαντικότητας της κατάκτησης της Κύπρου από τα οθωμανικά στρατεύματα, ήταν ότι υπήρξε το γεγονός του 16ου αιώνα που επιτάχυνε με τον αντίκτυπο του την σύναψη μιας αντιοθωμανικής συμμαχίας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών.

Η συμμαχία αυτή θα υπογραφεί με κάποια καθυστέρηση στις 20 Μαΐου του 1571 από τις χριστιανικές δυνάμεις, της Ισπανίας της Βενετίας και του Πάπα και θα ενεργοποιηθεί μετά από έντονες και συνεχείς συζητήσεις μεταξύ των χριστιανικών κρατών αλλά και λόγω της επιμονής του Πάπα Πίου Ε΄, ο οποίος ήθελε πάση θυσία την θέσπιση αυτής της συμμαχίας, αφού γνώριζε καλύτερα από όλους τον κίνδυνο που αποτελούσε η συνεχής επέκταση των Οθωμανών στην περιοχή της Μεσογείου. Ειδικά μετά την εδραίωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Ανατολική Μεσόγειο ο Πάπας Πίος Ε΄ γνώριζε ότι η απειλή αφορούσε πια τη Δυτική Μεσόγειο, στην οποία κυριαρχούσαν τα Δυτικά χριστιανικά βασίλεια. Η Ιερά Συμμαχία υπογράφηκε μετά την κατάκτηση της Λευκωσίας από τα οθωμανικά στρατεύματα, γεγονός που καταδεικνύει πως τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα του κάθε χριστιανικού κράτους αποτελούσαν μέχρι τότε τροχοπέδη για μια άμεση συμμαχία κατά των Οθωμανών. Ο απόηχος της πτώσης της Λευκωσίας όμως φαίνεται ότι κατάφερε να ενώσει – έστω και πρόσκαιρα – τις ευρωπαϊκές δυνάμεις.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν αδιαμφησβήτητα μια από τις μεγαλύτερες δυνάμεις του 16ου αιώνα, έχοντας σημαντικό αντίκτυπο στην πολιτική σε αναδυόμενα κράτη της Δυτικής Ευρώπης και επηρεάζοντας την εξέλιξη της ευρωπαϊκής ιστορίας του 16ου αιώνα. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήδη από τα τέλη του 15ου αιώνα είχε αρχίσει να λειτουργεί ως παράγοντας εξισορρόπησης της εξουσίας ανάμεσα στα χριστιανικά κράτη. Η δεσπόζουσα θέση της αυτοκρατορίας στην Ανατολική Μεσόγειο και η επεκτατική της πολιτική, έγινε ο λόγος που τα ίδια τα Δυτικά κράτη επιδίωκαν μια συμμαχία με τους Οθωμανούς Σουλτάνους με σκοπό να ενδυναμώσουν την θέση τους αλλά και για να εξασφαλίσουν την επιβίωση των κρατών τους απέναντι στους άλλους χριστιανούς αντιπάλους τους. Το οθωμανικό κράτος με την σειρά του προσπαθούσε με όλες του τις δυνάμεις να υποστηρίξει σθεναρά αυτήν την πολιτική εξισορρόπησης εξουσίας με απώτερο σκοπό φυσικά να διαιρέσει ή τουλάχιστον να αποτρέψει την ένωση της χριστιανικής Ευρώπης.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η μεγάλη ισλαμική δύναμη του 16ου αιώνα, αποτελούσε σημαντικό παράγοντα στην ευρωπαϊκή πολιτική και τη διπλωματία της εποχής. Η εποχή μεταξύ της κατάκτησης της Κωνσταντινούπολης (1453) και της βασιλείας του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή (1520-1566) αναγνωρίζεται στην ιστοριογραφία ως η χρυσή εποχή της αυτοκρατορίας, αφού οι εκάστοτε Σουλτάνοι της αυτοκρατορίας επέκτειναν τα σύνορα της οθωμανικής επικράτειας από την Ανατολία και τα Βαλκάνια μέχρι την Αφρική. Είναι εξίσου σημαντική περίοδος για την εδραίωση των οθωμανικών θεσμών, οι οποίοι μέσα από διαφοροποιήσεις, καλούνται να προσφέρουν τη δυνατότητα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία να διατηρήσει την συνοχή της και την εύρυθμη λειτουργία των βασικών διοικητικών θεσμών της. Επίσης, η ισχυρή συγκεντρωτική δομή που αναπτύχθηκε κατά τον 15ο και 16ο αιώνα, έδωσε τη δυνατότητα στους Οθωμανούς Σουλτάνους να αναπτύξουν και να οργανώσουν κατάλληλα τις διάφορες περιοχές της αυτοκρατορίας τους αλλά και να επεκτείνουν τα εδάφη της.

Μέχρι και τον 16ο αιώνα επικρατούσε στα Δυτικά κράτη ένα αίσθημα κατωτερότητας – κυρίως σε ότι αφορά το στρατιωτικό πεδίο – και τα χαρακτήριζε μια ηττοπάθεια, αισθήματα που πήγαζαν από το γεγονός ότι είχαν χάσει τις σημαντικότερες μάχες που είχαν δώσει ενάντια στους Οθωμανούς. Ο Οθωμανός Σουλτάνος, επέκτεινε συνεχώς τα σύνορα της οθωμανικής επικράτειας σε βάρος των χριστιανικών αλλά και μουσουλμανικών περιοχών, χωρίς ουσιαστικά καμιά δύναμη να μπορεί να ανακόψει αυτή την πορεία, παρά μόνο το ισχυρότερο χριστιανικό δυτικό κράτος της εποχής, η Ισπανία. Οι Ισπανοί και οι Οθωμανοί είχαν μια έντονη και συνεχή αντιπαλότητα κυρίως στη Δυτική Μεσόγειο. Για τις αντιπαραθέσεις τους αυτές οι Οθωμανοί Σουλτάνοι της περιόδου βασίστηκαν και στους ικανούς ημι-αυτόνομους μουσουλμάνους κουρσάρους καπετάνιους, όπως για παράδειγμα ο Μπαρμπαρόσα, με σκοπό να διατηρήσουν την οθωμανική παρουσία στην Δυτική Μεσόγειο, χρησιμοποιώντας τους στόλους και τις βάσεις τους στον αγώνα τους κατά της Ισπανίας. Τον 16ο αιώνα οι κουρσάροι της Μπαρμπαριάς ως σύμμαχοι των Οθωμανών ήταν ένα ενεργητικό σύνολο στην μάχη του Ισλάμ και της Χριστιανοσύνης. Οι καλά εξοπλισμένοι στόλοι τους εξορμούσαν κατά των χριστιανικών ακτών και πλοίων επιφέροντας σοβαρά πλήγματα στις χριστιανικές δυνάμεις. Οι Οθωμανοί αλλά και οι Ισπανοί επίσης, είχαν κατανοήσει πλήρως τη σημασία της κατοχής στρατηγικών βάσεων στην περιοχή της Μεσογείου, γνωρίζοντας ότι η πολιτική αυτή μπορούσε να κρίνει και τον νικητή στην μεταξύ τους διαμάχη. Οι κύριες βάσεις των μουσουλμάνων κουρσάρων, οι οποίες ήταν το Αλγέρι, η Τρίπολη και η Τύνιδα, βρίσκονταν στις κατάλληλες θέσεις για να ελέγχουν τις θαλάσσιες οδούς της Δυτικής Μεσογείου ενώ παράλληλα, μπορούσαν να αποτελέσουν και ορμητήρια κατά των Δυτικών κρατών.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Το 1519, η διαμάχη των ηγεμόνων των δυο ισχυρότερων δυναστειών της τότε εποχής για το στέμμα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, Κάρολου Ε΄ της Ισπανίας και Φραγκίσκου Α΄ της Γαλλίας, ανησυχούσε τα χριστιανικά κράτη και ιδίως τον Πάπα, αφού γνώριζε πως οι Οθωμανοί παρακολουθούσαν στενά τις εξελίξεις και ήταν έτοιμοι να δράξουν της ευκαιρίας για να επεκτείνουν τα σύνορα της αυτοκρατορίας τους. Η ανάδειξη του Κάρολου Έ΄ σε Αυτοκράτορα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας τόνωσε την αντιπαράθεση μεταξύ των δυο ηγεμόνων, μια αντιπαράθεση η οποία έλαβε χώρα κυρίως στην Δυτική Ευρώπη, διευκολύνοντας έτσι την κατάκτηση του Βελιγραδίου το 1521 και της Ρόδου το 1522 από τον Σουλεϊμάν τον Μεγαλοπρεπή, ο οποίος γνώριζε καλύτερα από όλους ότι η Ιταλία αποτελούσε πεδίο μάχης ανάμεσα στους Ισπανούς και τους Γάλλους και ότι οι φιλοδοξίες των δυο χωρών στην περιοχή καθιστούσαν την σύγκρουση μεταξύ τους αναπόφευκτη.

Η συμμαχία των Γάλλων και των Οθωμανών του 16ου αιώνα, σε μια περίοδο όπου τα κράτη χάραζαν την πολιτική τους με βάση την θρησκεία τους, δεν πρέπει να μας ξαφνιάζει αφού οι Οθωμανοί δεν ήταν ξένοι αλλά αναπόσπαστο τμήμα του ευρωπαϊκού μεσογειακού κόσμου του 16ου αιώνα. Ο φόβος του Φραγκίσκου Α΄ για την κυριαρχία του Κάρολου Ε΄ στην Ιταλία και γενικά στην Ευρώπη, τον οδήγησε να επιδιώξει μια στρατιωτική συμμαχία με τον Σουλεϊμάν και να εμπλακεί στους πολέμους για την κυριαρχία στην Δυτική Μεσόγειο ανάμεσα στους Ισπανούς και Οθωμανούς. Οι θρησκευτικές διαφορές των Γάλλων και των Οθωμανών δεν τους εμπόδισαν να επιδιώξουν μια κοινή στρατιωτική δράση εναντίον του κοινού τους εχθρού, της άλλης μεγάλης δύναμης της εποχής, της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων, αφού και οι δυο χώρες επιδίωκαν την επέκταση τους προς την πλούσια ιταλική χερσόνησο. Τελικά όμως την μάχη για τον έλεγχο της Ιταλίας θα την κερδίσει ο Αυτοκράτορας των Αψβούργων, Κάρολος Ε΄.

Το κράτος της Βενετίας, η μεγαλύτερη χριστιανική ναυτική δύναμη του 15ου αιώνα στην Μεσόγειο, παρότι απειλείτο άμεσα από την ανάδυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου τον 16ο αιώνα, ακολουθούσε μια πολιτική απέναντι στους Οθωμανούς η οποία πάντοτε ήταν βασισμένη στα εμπορικά του συμφέροντα. Οι Βενετοί επεδίωκαν ειρήνη με τους Οθωμανούς Σουλτάνους και προτιμούσαν να λύνουν τις διαφορές τους με την Οθωμανική Αυτοκρατορία σε διπλωματικό παρά σε στρατιωτικό επίπεδο. Οι Βενετοί γνώριζαν πολύ καλά βέβαια πως για να μπορούν να εμπορεύονται ελευθέρα στα οθωμανικά λιμάνια ήταν επιτακτική ανάγκη η διατήρηση των καλών σχέσεων με τους Οθωμανούς, και παρά τις διάφορες εντάσεις και πολέμους που σημειώθηκαν ανάμεσα στις δύο χώρες τον 16ο αιώνα, με αποτέλεσμα οι Βενετοί να χάσουν πολλές από

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

τις κτήσεις τους στην Μεσόγειο, η στάση της Βενετίας παρέμεινε η ίδια, δηλαδή να επιδιώκει την ειρήνη με την Οθωμανική Αυτοκρατορία με σκοπό να εξασφαλίσει τα εμπορικά της συμφέροντα ούτως ώστε να μεγιστοποιήσει όσο το δυνατό τα εμπορικά τις κέρδη. Μπορεί να ειπωθεί πως οι Βενετοί, οι οποίοι γνώριζαν πως δεν διέθεταν τους οικονομικούς και στρατιωτικούς πόρους για να κυριαρχήσουν στην Ανατολική Μεσόγειο, είχαν με την Οθωμανική Αυτοκρατορία μια σχέση εμπορίου από την μια και μια σχέση πολέμου από την άλλη. Η Βενετία επιδίωκε μια ειρηνική συνύπαρξη με τους Οθωμανούς, καθώς το εμπόριο και ο πόλεμος φυσικά δεν συνάδουν, όμως όταν οι Βενετοί θεωρούσαν πως ο πόλεμος θα απέφερε περισσότερο κέρδος από το εμπόριο δεν δίσταζαν να συμμετάσχουν σε αυτόν.

Όσο αφορά τις διαμάχες στον μουσουλμανικό κόσμο οι Οθωμανοί έγιναν η υπέρτατη εξουσία και η μεγαλύτερη από τις μουσουλμανικές αυτοκρατορίες, αφού ο κύριος ανταγωνιστής τους για τον έλεγχο της Ανατολικής Ανατολίας μετά το 1500, οι σιίτες Σαφαβίδες στο Ιράν, κατατροπωθήκαν από τα στρατεύματα του Σελίμ Α΄ το 1514 στην μάχη του Τσαλντιράν. Το 1516 ο Σελίμ Α΄ πέτυχε μια άλλη μεγάλη νίκη σε βάρος των Μαμελούκων στην Συρία, νίκη η οποία του έδωσε την ευκαιρία να κατακτήσει το 1517 την Αίγυπτο και να προσαρτήσει τις ιερές πόλεις των μουσουλμάνων, Μέκκα και Μεδίνα, στην αυτοκρατορία του. Το γεγονός αυτό έδωσε από την μια το δικαίωμα στον Οθωμανό Σουλτάνο να θεωρεί τον εαυτό του ως το μόνο υπερασπιστή της ισλαμικής πίστης και γενικά όλων των μουσουλμάνων, και από την άλλη να θεωρεί την αυτοκρατορία του ισλαμικό χαλιφάτο. Έτσι, η κατοχή των ιερών πόλεων της Μέκκας και της Μεδίνας καθιστούσε τον Οθωμανό Σουλτάνο προστάτη και φύλακα των θαλάσσιων οδών για τους μουσουλμάνους προσκυνητές. Επίσης, οι Οθωμανοί με την κατάκτηση της Αιγύπτου κληρονόμησαν το μεγάλης εμπορικής σημασίας λιμάνι των Μαμελούκων στο Σουέζ, επιτυγχάνοντας έτσι την πρώτη τους έξοδο στην Ερυθρά Θάλασσα και τον Ινδικό Ωκεανό.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία τον 16ο αιώνα είχε καταστεί ως μια από τις μεγαλύτερες οικονομικές δυνάμεις της περιόδου, χάρη στον απόλυτο έλεγχό της στις πλούσιες θαλάσσιες διαδρομές που διέρχονταν από την Ανατολική Μεσόγειο. Επίσης οι βάσεις που κέρδισαν οι Οθωμανοί κατά την διάρκεια του 16ου αιώνα από τη Βενετία αποτελούσαν, πέραν και της σπουδαίας εμπορικής τους σημασίας, άκρως σημαντικές στρατηγικές τοποθεσίες που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για περαιτέρω προόδους, όχι μόνο στην Ανατολική Μεσόγειο αλλά και στη Δυτική. Στο απόγειο της δύναμης της η Οθωμανική Αυτοκρατορία του 16ου, παρά τις επίμονες προσπάθειες των εκάστοτε Σουλτάνων της, δεν κατάφερε να αποκτήσει ποτέ τον έλεγχο της Αδριατικής και της δυτικής

πλευράς της Μεσογείου. Η αποτυχία της πολιορκίας της Μάλτας το 1565 έθεσε τέλος στις φιλοδοξίες της αυτοκρατορίας προς τα δυτικά απέναντι στα χριστιανικά ευρωπαϊκά κράτη.

Παρά τις αναφορές της παραδοσιακής ιστοριογραφίας σχετικά με τον λόγο που ο Σουλτάνος Σελίμ Β΄ αποφάσισε την κατάκτηση της Κύπρου και την ένταξη του νησιού στην οθωμανική επικράτεια, όπως για παράδειγμα οι αναφορές ότι κατέκτησε το νησί επειδή του άρεσε το κυπριακό κρασί, ο πραγματικός λόγος που οι Οθωμανοί ήθελαν να κατακτήσουν την Κύπρο ήταν η θέση της στην Ανατολική Μεσόγειο. Η κατάκτηση της Κύπρου και ένταξη της στην οθωμανική επικράτεια, σήμαινε ολοκληρωτικό εκτοπισμό της Δύσης από την Ανατολική Μεσόγειο και στην ουσία έκλεινε τον θαλάσσιο αυτό χώρο και τον μετέτρεπε σε οθωμανική θάλασσα. Η κατάκτηση σήμαινε ταυτόχρονα και απομάκρυνση του κινδύνου, που η παρουσία Δυτικών δυνάμεων σήμαινε για τις οθωμανικές περιοχές, ιδιαίτερα τις περιοχές της Μέσης Ανατολής. Η Κύπρος ήταν μια περιοχή μέσω της οποίας θα μπορούσε να υπάρχει εφοδιαστική υποστήριξη στα οθωμανικά στρατεύματα που θα εκτελούσαν αποστολές στη Βόρεια Αφρική. Ήταν επίσης ένας σταθμός εφοδιασμού μεγάλης σημασίας για τέτοιες στρατιωτικές αποστολές. Από την άλλη όμως αν παρέμενε στα χέρια των Βενετών θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως βάση ανεφοδιασμού για στρατιωτικές επιθέσεις εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η Υψηλή Πύλη ήθελε να εντάξει την Κύπρο στην επικράτεια της γιατί με την ένταξη του νησιού στην οθωμανική επικράτεια και με τη μετατροπή της Ανατολικής Μεσογείου σε οθωμανική θάλασσα θα εξασφαλιζόταν η απρόσκοπτη επικοινωνία μεταξύ Κωνσταντινούπολης και Αιγύπτου, μιας ιδιαίτερα προσοδοφόρας περιοχής του οθωμανικού κράτους. Οι Οθωμανοί φαίνεται να επιδίωκαν μια πιο αποτελεσματική προστασία των εμπορικών τους πλοίων από τα πειρατικά πλοία που έβρισκαν καταφύγιο στην ενετική Κύπρο. Η μεγάλης σημασίας θαλάσσια γραμμή μεταξύ της Αιγύπτου και της Κωνσταντινούπολης πολύ συχνά ήταν επικίνδυνη για τα οθωμανικά πλοία που μετάφεραν προϊόντα αλλά και φορολογικές εισπράξεις στην αυτοκρατορική πρωτεύουσα.

Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός πως οι κάτοικοι του νησιού, ως ορθόδοξοι χριστιανοί, έβλεπαν τους μουσουλμάνους Οθωμανούς και το διοικητικό σύστημά τους, περισσότερο ως απελευθερωτές από τους καθολικούς Βενετούς, παρά ως κατακτητές. Ο λόγος δεν ήταν άλλος από το ότι οι Βενετοί με την κατάκτηση του νησιού είχαν πάρει μέτρα για την υποταγή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Καθολική και προσπάθησαν με βίαιες μεθόδους να αναγκάσουν τον ορθόδοξο πληθυσμό του νησιού να προσηλυτιστεί στον καθολικισμό. Ακολούθησαν επίσης μια δυσβάσταχτη φορολογική πολιτική με απώτερο σκοπό το μέγιστο δυνατό κέρδος από τους κατοίκους του νησιού. Οι Οθωμανοί γνωρίζοντας

την κατάσταση που επικρατούσε στο νησί και την έντονη δυσαρέσκεια του ντόπιου πληθυσμού, διακήρυξαν ότι ο πόλεμος είχε κηρυχθεί εναντίων των καθολικών Βενετών και ότι δεν θεωρούσαν τον ορθόδοξο πληθυσμό του νησιού εχθρό τους, σε μια προσπάθεια τους να έχουν με το μέρος τους τους ορθόδοξους κάτοικους του νησιού.

Έτσι λοιπόν η κατάκτηση της Κύπρου από τους Οθωμανούς θα εξασφάλιζε την προστασία των πλοίων τους αφού κουρσάρικα πλοία των Φράγκων που αγκυροβολούσαν στο νησί εξορμούσαν κατά των πλοίων που μετέφεραν προμήθειες από Συρία και Αίγυπτο, δύο από τις πλουσιότερες οθωμανικές επαρχίες της αυτοκρατορίας, προς την Κωνσταντινούπολη. Οι προμήθειες που τα πλοία αυτά μετέφεραν, ήταν ζωτικής σημασίας για την οικονομία της πρωτεύουσας αλλά και ολόκληρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο σημαντικός θαλάσσιος δρόμος Αλεξάνδρειας - Κωνσταντινούπολης δεν ήταν ασφαλής για τα οθωμανικά πλοία όσο η Κύπρος αποτελούσε καταφύγιο κουρσάρων. Η Κύπρος επίσης βρισκόταν στο σταυροδρόμι του διεθνούς εμπορίου μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Με την κατάκτηση της Συρίας και της Αίγυπτου η Κύπρος ήταν ένα νησί μόνο σαράντα μίλια μακριά από την ηπειρωτική χώρα και εξήντα από τις ακτές της Συρίας, με τις θαλάσσιες διαδρομές προς τις ανατολικές και νότιες επαρχίες της αυτοκρατορίας να ήταν προφανώς σε ευάλωτη θέση. Με την κατάκτηση του νησιού οι Οθωμανοί κέρδισαν μια εξαιρετικά σημαντική στρατηγική βάση για τον οθωμανικό ναυτικό έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου.

Οι περιγραφές των Οθωμανών ιστοριογράφων για τον πόλεμο της Κύπρου αναδεικνύουν όλες τις πιο πάνω πτυχές της οθωμανικής δραστηριότητας στην Μεσόγειο και επισημαίνουν τους λόγους για τους οποίους ο Σουλτάνος θεωρούσε ότι το νησί, ένας ενετικός αλλά πολύ απομακρυσμένος από τη Βενετία και τον Καθολικό κόσμο χώρος, έπρεπε να ενσωματωθεί στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η θρησκευτική νομιμοποίηση του πολέμου και της ένταξης της Κύπρου στην επικράτεια του Σουλτάνου αποτελεί ένα σταθερό σημείο αναφοράς στα οθωμανικά κείμενα, ενώ παράλληλα, μέσα από το κείμενα τους, αναδύεται η δική τους αντίληψη για τον κόσμο της χριστιανικής Δύσης, ένα χώρο *«άπιστο»* φυσικά και ως εκ τούτου, κατώτερο από τον κόσμο της οθωμανικής Ανατολής.

Ο Μουσταφά Σελανικί στην Ιστορία του *(Tarih-i Selaniki)*, η οποία περιλαμβάνει τα γεγονότα σε σχέση με το οθωμανικό κράτος που διαδραματίστηκαν κατά τη χρονική περίοδο από το 1563 μέχρι το 1600 με χρονολογική σειρά, περιγράφει περιληπτικά τα αίτια του πολέμου, τις στρατιωτικές προετοιμασίες που προηγήθηκαν της κατάληψης και ακολούθως τα πολεμικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στο νησί. Μέσα από το κείμενο του είναι ευδιάκριτο το γεγονός πως προσπαθεί με τα γραφόμενα του να αιτιολογήσει την απόφαση των Οθωμανών να κατακτήσουν το νησί, προσπαθώντας έτσι και αυτός με την

σειρά του να νομιμοποιήσει αυτή την κατάκτηση. Όπως είναι φυσικό και αναμενόμενο αναφέρεται με κολακευτικά λόγια στους Οθωμανούς στρατιώτες και με μειωτικά στου Βενετούς, προσπαθώντας με αυτόν το τρόπο να επαινέσει τα οθωμανικά στρατεύματα που σύμφωνα με τον ίδιο πολεμούσαν για το δίκαιο. Παράλληλα με τα γραφόμενα του, σε διάφορα μέρη της αφήγησης του, επικαλείται και τη βοήθεια του Θεού εντάσσοντας έτσι τον πόλεμο σε ένα θρησκευτικό πλαίσιο χρησιμοποιώντας τη θρησκεία ως εργαλείο νομιμοποίησης του πολέμου. Ο Μουσταφά Σελανικί ήταν ένας άνθρωπος με αρκετή εμπειρία στις διάφορες υποθέσεις της οθωμανικής διοίκησης ενώ γνωριζόταν και διατηρούσε καλές σχέσεις με αρκετούς υψηλόβαθμους αξιωματούχους του οθωμανικού κράτους, μέσω των οποίων αντλούσε διάφορες πληροφορίες σχετικά με την διοίκηση της αυτοκρατορίας αλλά και για διάφορα άλλα θέματα. Πέρα από αυτό, φαίνεται ότι χρησιμοποίησε και επίσημα έγγραφα από το Αυτοκρατορικό Συμβούλιο για ενημέρωσή του γεγονός που καταδεικνύει την πρόσβαση που είχε στα διάφορα τμήματα του Παλατιού.

Ο Ιμπραήμ Πετσεβί στην Ιστορία του *(Tarih-i Peçevi)*, η οποία περιλαμβάνει τα γεγονότα της περιόδου 1520-1640 και πιο συγκεκριμένα καλύπτει την περίοδο από την άνοδο του Σουλεϊμάν στο θρόνο το 1520 έως το θάνατο του Μουράτ Δ΄ το 1640, αναφέρεται κι αυτός με τη σειρά του περιληπτικά στην εκστρατεία των Οθωμανών κατά της Κύπρου, περιγράφοντας σε συντομία τις διεργασίες του πολέμου αλλά και τα πολεμικά γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της εκστρατείας. Ο Πετσεβί μέσα από την αφήγηση του επιδιώκει να αναδείξει τους παλιούς ισλαμικούς δεσμούς που είχε το νησί δικαιολογώντας έτσι και αυτός με τη σειρά του την επιχείρηση των Οθωμανών για την κατάληψη του νησιού, προσδίδοντας με αυτό τον τρόπο την απαραίτητη νομιμοποίηση στις ενέργειες και πολεμικές εκστρατείες του οθωμανικού κράτους. Όπως είναι λογικό επαινεί τα οθωμανικά στρατεύματα ζητώντας παράλληλα και τις ευλογίες και την βοήθεια του Θεού, από την άλλη όμως χρησιμοποιεί μια απαξιωτική γλώσσα για τα βενετικά στρατεύματα.

Η ζωή του Ιμπραήμ Πετσεβί ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τον διοικητικό και στρατιωτικό μηχανισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αφού ο ίδιος είχε διοριστεί σε αρκετές θέσεις γραφειακών καθηκόντων που περιλαμβάνουν τη συγγραφή αναφορών ή τήρηση κατάστιχων, αλλά ταυτόχρονα είχε διοριστεί και σε θέσεις στρατιωτικής υπηρεσίας, γεγονός που του επιτρέπει να λαμβάνει μέρος σε διαπραγματεύσεις της Υψηλής Πύλης με άλλα κράτη κατά τη διάρκεια ή στο τέλος στρατιωτικών εκστρατειών. Αυτή η συμμετοχή του στον γραφειοκρατικό αλλά και στο στρατιωτικό-πολιτικό μηχανισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, είναι ίσως το πλαίσιο που του επέτρεψε να συγκεντρώσει τις απαραίτητες

πληροφορίες και τις χιλιάδες των εμπειριών για να είναι σε θέση να γράψει αργότερα την δική του ιστορία.

Ο Σολάκζαντε Μεχμέτ Χεμτεμί Τσελεμπί, ένας ιδιαίτερα σημαντικός Οθωμανός ιστοριογράφος και μουσικοσυνθέτης, στην Ιστορία του *(Târîh-i Solakzâde)*, αναφέρεται περιληπτικά στην εκστρατεία των Οθωμανών κατά της Κύπρου, περιγράφοντας σε συντομία τις προετοιμασίες του πολέμου αλλά και τα πολεμικά γεγονότα. Η ιστορία του είναι ένα έργο λιτά γραμμένο και αρκετά δημοφιλές στην οθωμανική ιστορία. Αποτελείται από δύο βασικά μέρη. Το πρώτο μέρος αναφέρεται στα γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά κύριο λόγο πριν από την γέννησή του, από την ίδρυση δηλαδή του οθωμανικού κράτους μέχρι και το 1622. Σε αυτό το μέρος ο ίδιος χρησιμοποίησε ως πηγή για τη συγγραφή του έργου του πολλά οθωμανικά χρονικά. Το δεύτερο μέρος της ιστορίας του Σολάκζαντε αναφέρεται στην περίοδο που έζησε ο ίδιος, όπου ως αυτόπτης μάρτυρας δίνει πληροφορίες για τη βασιλεία του Σουλτάνου Μουράτ Δ΄, του Σουλτάνου Ιμπραήμ Α΄ και για τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Σουλτάνου Μεχμέτ Δ΄. Περιγράφοντας την κατάκτηση της Κύπρου ο Σολάκζαντε, όπως και όλοι οι Οθωμανοί ιστοριογράφοι, επισημαίνει τους δεσμούς του νησιού με το Ισλάμ δικαιολογώντας έτσι την απόφαση των Οθωμανών να εισβάλουν στο νησί. Όπως συνηθιζόταν από όλους τους ιστοριογράφους της περιόδου, έτσι και ο Σολάκζαντε ζητά τη βοήθεια του Θεού αναδεικνύοντας και αυτός το θρησκευτικό πλαίσιο του πολέμου που δικαιολογούσε σύμφωνα με την οθωμανική λογική τον πόλεμο.

Η Ιστορία του Πίρι Εφέντη *(Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs)* είναι μια ιστορία που σε αντίθεση με τις ιστορίες των προαναφερόμενων Οθωμανών ιστοριογράφων, εξιστορεί τα γεγονότα της κατάκτησης του νησιού με πολύ πιο διεξοδικό τρόπο παραθέτοντας τα διάφορα γεγονότα που έλαβαν χώρα στο νησί αναλυτικά με μια σκληρή όμως γλώσσα κατά των Βενετών, γεμάτη με μειωτικά χαρακτηριστικά αλλά και με αρκετή δόση ειρωνείας. Η ιστορία του Πίρι Εφέντη ξεκινά με μια αναφορά στο όνομα του Θεού, σύνηθες φαινόμενο για την οθωμανική ιστοριογραφία του 16^{ου} αιώνα, όπως αναλύθηκε στις προηγούμενες σελίδες αυτής της εργασίας, αφού μέσα από την θρησκεία οι εκάστοτε Οθωμανοί ιστοριογράφοι αναφερόμενοι στο όνομα του Θεού ζητούσαν την θεϊκή έγκριση για να δικαιολογήσουν τους πολέμους της Αυτοκρατορίας τους απέναντι στα Δυτικά χριστιανικά κράτη, πρακτική την οποία όμως χρησιμοποιούσαν και οι δυτικοί ιστοριογράφοι απέναντι στα μουσουλμανικά κράτη, για να δικαιολογήσουν και αυτοί με την σειρά τους τις ενέργειες των κρατών τους.

Ο πόλεμος της Κύπρου και η κατάληψη του νησιού, η τελευταία μεγάλη κατάκτηση του οθωμανικού κράτους, συνέβη σε μια περίοδο όπου ο κόσμος και ειδικά η Ευρώπη

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

αρχίζει να αλλάζει δραματικά. Το νέο οικονομικό σύστημα, όπως αυτό άρχισε να διαμορφώνεται μετά και την κατάρρευση του φεουδαρχικού συστήματος και την εμφάνιση του ιστορικού καπιταλισμού στη Δυτική Ευρώπη, ασκούσε έντονες πιέσεις στο οθωμανικό κράτος για αλλαγή των δομών του, κυρίως των δομών διαχείρισης των γαιών και της οικονομίας. Η ανακάλυψη του Νέου κόσμου στα τέλη του 15ου αιώνα και η εισροή πλούτου προς τα Δυτικά κράτη είχε ως άμεσο επακόλουθο την αλλαγή στην στρατιωτική ισορροπία υπέρ των ευρωπαϊκών κρατών που υπερτερούσαν σαφώς κατά των Οθωμανών σε στρατιωτική τεχνολογία και εξοπλισμό. Η άνοδος της Δύσης από τα τέλη του 16ου αιώνα και έπειτα σε όλα τα επίπεδα, οικονομικό, στρατιωτικό, πολιτικό ήταν αισθητή και δημιούργησε νέες και διαφορετικές αντιλήψεις για την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η ναυμαχία της Ναυπάκτου το 1571, το αποκορύφωμα μιας συνεχούς πάλης για τον έλεγχο της Μεσογείου, η οποία έλαβε χώρα ένα χρόνο μετά την κατάληψη της Κύπρου, και η μεγάλη ήττα του οθωμανικού στόλου από ένα ισχυρό και τεχνολογικά ανώτερο στόλο των Δυτικών κρατών, καταδεικνύει ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε φθάσει στα όρια των δυνατοτήτων της σε ότι αφορούσε την επέκτασή της.

Η ναυμαχία της Ναυπάκτου, το μεγαλύτερο στρατιωτικό συμβάν του 16ου αιώνα σηματοδότησε την αρχή του τέλους για τις νικηφόρες πορείες του οθωμανικού στρατού. Ήταν η πρώτη μεγάλη ήττα του οθωμανικού αυτοκρατορικού στόλου στη Μεσόγειο κατά την διάρκεια ενός αιώνα γεμάτου με θαλάσσιες και χερσαίες συγκρούσεις ανάμεσα στα Δυτικά κράτη και την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Σε όλη τη χριστιανική Ευρώπη η νίκη της ναυμαχίας της Ναυπάκτου γιορτάστηκε με μεγαλοπρεπείς εορταστικές εκδηλώσεις και χαιρετίστηκε ως η χριστιανική απάντηση στην ασταμάτητη επεκτατική εδαφική πολιτική των Οθωμανών.

Όπως σημειώνει και ο Μπρωντέλ, «*η μαγεία της τουρκικής ισχύος έσπασε*». Άμεσο επακόλουθο της ήττας του οθωμανικού στόλου στη ναυμαχία της Ναυπάκτου ήταν το γεγονός ότι οι ευρωπαϊκές δυνάμεις αρχίζουν να βλέπουν τους Οθωμανούς από άλλη σκοπιά, ως μια δύναμη πλέον η οποία μπορεί να νικηθεί. Η νίκη αυτή πανηγυρίστηκε σε όλη την Ευρώπη ως το τέλος της οθωμανικής απειλής, μια νίκη η οποία κατάφερε να συντρίψει την οθωμανική αλαζονεία και την αντίληψη που είχαν τότε τα κράτη για το αήττητο των Οθωμανών σε στεριά και θάλασσα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτή η μάχη έδειξε στους Ευρωπαίους ότι οι Οθωμανοί μπορούσαν να νικηθούν από μια ένωση χριστιανών δυνάμεων, τα χριστιανικά όμως κράτη επέλεξαν το δρόμο της ανεξάρτητης και όχι της συλλογικής πολιτικής, αφού το κάθε κράτος επεδίωκε καθαρά να εξασφαλίσει μόνο τα δικά του συμφέροντα, οικονομικά και πολιτικά. Η νίκη στη ναυμαχία της Ναυπάκτου

ουσιαστικά επιβεβαίωσε την ήδη υπάρχουσα κατάσταση στην θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου, δηλαδή την κυριαρχία των Οθωμανών στην Ανατολική Μεσόγειο, αφού όλα τα στρατηγικά σημεία, πλην της Κρήτης, είχαν περιέλθει στα χέρια των Οθωμανών, και την κυριαρχία των Ισπανών στην Δυτική Μεσόγειο.

Πριν από τα τέλη του 16ου αιώνα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν σε παγκόσμιο επίπεδο ένα από τα πιο ισχυρά κράτη και δημιουργούσε μια εικόνα τρόμου στα μάτια των Ευρωπαίων λόγω της τεράστιας στρατιωτικής της δύναμης σε αριθμούς και πολεμικό εξοπλισμό. Επιπρόσθετα, η εύρυθμη λειτουργία του συστήματος της, οικονομικού και πολιτικού, καθώς και η εκπληκτική συνοχή που μπορούσε να επιδείξει στο εσωτερικό της, δημιουργούσαν ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο αντιμετωπιζόταν από τα Δυτικά κράτη με δέος. Ονομασίες, όπως ο Μεγάλος Τούρκος και ο Μεγάλος Κύριος, ομολογούν το δέος που προκαλούσε στα Δυτικά κράτη η δύναμη, η συνοχή και η εύρυθμη λειτουργία του οθωμανικού συστήματος.

Κατά την διάρκεια 16ου αιώνα το οθωμανικό κράτος σταδιακά άρχισε να χάνει από τη δυναμική του και να θεωρείται ως ένα παραδοσιακό μεσαιωνικό κράτος απέναντι σε μια ραγδαία αναπτυσσόμενη Ευρώπη σε κάθε τομέα σε σχέση με τον στρατό και την τεχνολογία. Στα τέλη του 16ου αιώνα παρουσιάζεται μια διαφοροποίηση και δυσλειτουργία του οθωμανικού συστήματος, μια αποσύνθεση των θεσμών και παρατηρείται μια γενική αποκέντρωση σε όλους τους τομείς της αυτοκρατορίας. Παρατηρείται αύξηση του φαινομένου της διαφθοράς και της δωροδοκίας ανάμεσα στους αξιωματούχους της διοίκησης και γενικά σε όλη την άρχουσα τάξη. Οι διαδοχικοί πόλεμοι μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων και των Οθωμανών που έληξαν με τη συνθήκη του Κάρλοβιτς το 1699 επέφεραν το τέλος της οθωμανικής επέκτασης. Η συνθήκη του Κάρλοβιτς και λίγο αργότερα, το 1718, η συνθήκη του Πασάροβιτς επισημοποιούν ουσιαστικά την ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από Αυστρία και Ρωσία, δείχνοντας ότι η εποχή των κατακτήσεων είχε παρέλθει και ακολουθούσε η περίοδος της εδαφικής σύμπτυξης.

Από τα τέλη του 16ου αιώνα και έπειτα οι Δυτικοί κοιτάζουν από άλλη οπτική γωνία τους Οθωμανούς, η εικόνα των οποίων αρχίζει σιγά σιγά να διαφοροποιείται και σταδιακά να μεταλλάσσεται, από τον *«τρόμο του κόσμου»*, σε μια *«αναχρονιστική αυτοκρατορία»*. Ενδεικτικό της αλλαγής στην αντίληψη των Δυτικών για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, είναι και το ότι οι Δυτικοί άρχισαν να υιοθετούν την άποψη ότι η νικηφόρα πορεία των Οθωμανών όλα τα προηγούμενα χρόνια οφειλόταν στις αμαρτίες των χριστιανών. Στις διάφορες εκθέσεις των Δυτικών πρεσβευτών, οι Οθωμανοί χαρακτηρίζονταν ως βάρβαροι, ακαλλιέργητοι, ποταποί, απάνθρωποι, ότι στερούνταν κοινωνικής αγωγής, δεξιοτεχνίας στις

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

τέχνες και στις τεχνικές αλλά και καλλιέργεια στην αρχιτεκτονική και πολεοδομία τους. Επιπλέον οι Δυτικοί άρχισαν να θεωρούν τα οθωμανικά κτήρια ως ρωμαϊκά, να υποτιμούν τις στρατιωτικές ικανότητες των Οθωμανών και να κατηγορούν την οθωμανική διοίκηση για κακοδιαχείριση και ανικανότητα. Έτσι η εικόνα του Ισλάμ και της Οθωμανική Αυτοκρατορίας, η οποία χρησίμευε για τον ορισμό της *«ευρωπαϊκότητας»* σε αντίθεση με τον *«άλλο»* άρχισε σταδιακά να αλλάζει με τα πρώτα εμφανή σημάδια μια άλλης πορείας των Οθωμανών. Έτσι στα τέλη του 16^{ου} αιώνα ο προηγούμενος *«τρόμος του κόσμου»*, ο *«Μεγάλος Τούρκος»* αντιμετωπίζεται ως μία δύναμη της οποίας η εξάπλωση μπορεί να αναχαιτιστεί. Η Κύπρος, εντασσόταν σε αυτή την αυτοκρατορία ακριβώς αυτή την περίοδο και θα παρέμενε για τους επόμενους τρεις αιώνες μια περιοχή της οθωμανικής Ανατολής.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΗΓΕΣ

ΟΘΩΜΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Fedai Harid (επιμ.), *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1997.

Pecevi Ibrahim, *Tarih-i Pecevi*, Matbaa-yi Amire, Istanbul 1866.

Selaniki Mustafa, *Tarih-i Selaniki*, Matbaa-yi Amire, Istanbul 1281 [1864].

Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solâkzade Tarihi*, Mahmut Bey Matbaası, Istanbul 1297 [1879].

ΟΘΩΜΑΝΙΚΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ

Θεοχαρίδης Π. Ιωάννης, *Κατάλογος Οθωμανικών Εγγράφων της Κύπρου από τα Αρχεία της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Σόφιας*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, Λευκωσία 1984.

Θεοχαρίδης Π. Ιωάννης, *Οθωμανικά έγγραφα, 1572-1839*, τ. Α΄-Ε΄, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1993.

Θεοχαρίδης Π. Ιωάννης, *Οθωμανικά έγγραφα, 1840-1912*, τ. Α΄-Β΄, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1999.

Θεοχαρίδης Π. Ιωάννης, Stefan Andreev, *Τραγωδίας 1821 Συνέχεια. Οθωμανική Πηγή για την Κύπρο, 1822-1832*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1996.

Λούπης Δημήτρης, *Ο Πιρί Ρέις η Οθωμανική Χαρτογραφία και η Λίμνη του Αιγαίου*, Τροχαλία, Αθήνα 1999.

Μιχαήλ Ν. Μιχάλης, «Η Κύπρος στο έργο του Οθωμανού χαρτογράφου Piri Reis», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου*, 5 (2001) 411-451.

Μιχαήλ Ν. Μιχάλης, Γαβριήλ Ευτύχιος, «Μια Οθωμανική Πηγή για την Κύπρο του 16ου Αιώνα, Kâtip Çelebi, Cihannüma», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, 33 (2007) 197–226.

Sahillioğlu Halil, "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ın İlk Yılı Bütçesi", *Belgeler*, IV/7–8 (1967) 1–34.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Χιδίρογλου Παύλος, «Επίσημα Οθωμανικά Έγγραφα Αναφερόμενα εις την Ιστορίαν της Κύπρου», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, 4 (1970-1971) 29-132.

Χιδίρογλου Παύλος, «Κατάλογος των εν των Αρχείων του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Εναποκειμένων Οθωμανικών Εγγράφων», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, 5 (1971-1972) 257-385.

Χιδίρογλου Παύλος, «Σουλτανικά Βεράτια», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, 7 (1973-1975) 119-250.

Χιδίρογλου Παύλος, «Το Ανέκδοτον Φερμάνιον Προνομίων του Σουλτάνου Abd al-Meğid προς τον Πατριάρχην Γερμανόν Δ΄ του έτους 1853 και αι προς την Κύπρον Προνομιακαί Παραχωρήσεις του ΙΘ΄ αιώνος», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΛΣΤ (1972) 59-82.

ΔΥΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αριστείδου Αικατερίνη, «Ο Κυπριακός Πόλεμος (1571–1573) και η Κατάληψη της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου από τους Τούρκους Σύμφωνα με Ανέκδοτες Πηγές του Ιστορικού Αρχείου Ραγούζας», *Επετηρίδα Μουσείου Αγώνα,* 1 (1979) 12–48.

Αριστείδου Χ. Αικατερίνη, *Ανέκδοτα Έγγραφα της Κυπριακής Ιστορίας από το Αρχείο της Ραγούζας,* Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, Λευκωσία 1980.

Busbeq A. G., *Travels into Turkey,* J. Robinson, London 1744.

Γάσπαρης Χαράλαμπος (επιμ.), Graziani Antonio Maria, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1997.

Γάτος Άγγελος, *Διήγησης της Τρομεράς Πολιορκίας και Αλώσεως της Αμμοχώστου κατά το έτος 1571*, Μορφωτική Υπηρεσία Υπουργείου Παιδείας, Λευκωσία 1972.

Κακλαμάνης Στέφανος (επιμ.), Cornaro Andrea, *Μια Αφήγηση του Δ΄ Βενετοτουρκικού Πολέμου (1570-1573) Κύπρος-Ναύπακτος*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, Λευκωσία 2017.

Κιτρομηλίδης Μ. Πασχάλης (επιμ.), *Κυπριακές Πηγές για την Άλωση της Αμμοχώστου*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 2011.

Κουμαριανού Αικατερίνη (επιμ.), *Ενημερωτικά Δυτικά Φύλλα (1570-1572) Ο Πόλεμος της Κύπρου*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου, Λευκωσία 2004.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Κωμοδίκης Κωνσταντίνος, *Οι Πληροφορίες των Βραχέων Χρονικών για την Κύπρο,* Επιφανίου, Λευκωσία 2006.

Paruta Paolo, "The Siege of Famagusta", Cobham Delaval Claude (επιμ.), *Excerpta Cypria: Materials for a History of Cyprus: With an Appendix on the Bibliography of Cyprus,* Cambridge University Press, Cambridge 1908, 108-119.

Paruta Paolo, "The Siege of Nicosia", Cobham Delaval Claude (επιμ.), *Excerpta Cypria: Materials for a History of Cyprus: With an Appendix on the Bibliography of Cyprus,* Cambridge University Press, Cambridge 1908, 96-108.

Παταπίου Νάσα, Grivaud Gilles (επιμ.), Valderio Pietro, *Ο Πόλεμος της Κύπρου*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, Λευκωσία 1996.

Sozomeno Giovanni, "The Narrative of Gio. Sozomeno, Engineer", Cobham Delaval Claude (επιμ.), *Excerpta Cypria: Materials for a History of Cyprus: With an Appendix on the Bibliography of Cyprus,* Cambridge University Press, Cambridge 1908, 81-87.

Falchetti Fabriano, "An Account of what Happened at the Taking of Nicosia in Cyprus", Cobham Delaval Claude (επιμ.), *Excerpta Cypria: Materials for a History of Cyprus: With an Appendix on the Bibliography of Cyprus*, Cambridge University Press, Cambridge 1908, 80-81.

Φιλίππου Λοΐζος, «Ημερολόγιον του Γραμματέως του Τουρκικού Στόλου που Κατέλαβε την Κύπρο το 1570», *Κυπριακά Χρονικά*, 1 (1934) 161–166.

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

ΑΓΓΛΙΚΑ

Abulafia David, *The Great Sea, A Human History of the Mediterranean*, Oxford University Press, New York 2011.

Ágoston Gábor, "Ismail I", *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 284-286.

Ágoston Gábor, "Karlowitz, Treaty of", *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 309-310.

Aksan H. Virginia, *Ottomans and Europeans: Contacts and Conflicts*, Isis Press, Istanbul 2004.

Allen Bruce Ware, *The Great Siege of Malta: The Epic Battle Between the Ottoman Empire and the Knights of St. John*, University Press of New England, Lebanon 2015.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Attard Joseph, *The Knights of Malta*, Publishers Enterprise Group, Marsa 1992.

Ayalon D., "Dawādār", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 2, 172.

Ayalon D., "Mamlūk", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 6, 314-321.

Aysan Emin, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1971.

Babinger F., "Nishāndji", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 8, 62.

Babinger F., David G., "Sinān Pasha Khodja", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 630-632.

Babinger F., Woodhead Christine, "Pečewī Ibrāhīm", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 8, 291.

Balbi Francesco, *The Siege of Malta 1565*, Folio Society, London 1965 (μτφ. Ernle Bradford).

Balta Evangelia, Stavrides Theoharis, Theoharides Ioannis (επιμ), *Histories of Ottoman Larnaca*, Isis, Istanbul 2012.

Barkey Karen, *Empire of the Difference, The Ottomans in Comparative Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge 2008.

Barroll Leeds, "Mythologizing the Ottoman: The Jew of Malta and the Battle of Alcazar", Stanivukovic V. Goran (επιμ.), *Remapping the Mediterranean World in Early Modern English Writings*, Palgrave Macmillan, New York 2007, 117-130.

Baumgartner J. Frederic, *Henry II: King of France 1547-1559*, Duke University Press, Durham 1988.

Bazin M., "Toḳat", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 10, 558-560.

Beeching Jack, *The Galleys at Lepanto*, Hutchinson, London 1982.

Benjamin Arbel, "Cyprus on the Eve of the Ottoman Conquest", Michael N. Michalis, Kappler Matthias, Gavriel Eftihios (επιμ), *Ottoman Cyprus, A Collection of Studies on History and Culture*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2009, 37-48.

Bernard Lewis, *Islam and the West*, Oxford University Press, New York 1993.

Bernard Lewis, *The Muslim Discovery of Europe*, Phoenix Press, London 1982.

Bicheno Hugh, *Crescent and Cross: The Battle of Lepanto 1571*, Cassell, London 2003.

Bisaha Nancy, *Creating East and West: Renaissance Humanists and the Ottoman Turks*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2004.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Björkman W., "Meḥmed Zaʿīm", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 6, 1006-1007.

Bosworth E. C., "Sipāhī", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 656-657.

Bradford Ernle, *The Great Siege: Malta 1565*, Wordsworth Editions, Hertfordshire 1999.

Braudel Fernand, *Civilization and Capitalism 15th-18th Century. The Perspective of the World*, τ.3, Collins, London 1984 (μτφ. Sian Reynolds).

Brockman Eric, *The two Sieges of Rhodes*, J. Murray, London 1969.

Brummet Palmira, *Mapping the Ottomans: Sovereignty, Territory and Identity in the Early Modern Mediterranean*, Cambridge University Press, Cambridge 2015.

Capponi Niccolo, *Victory of the West: The Story of the Battle of Lepanto*, Macmillan, London 2006.

Cassola Arnold, *The 1565 Ottoman Malta Campaign Register*, Publishers Enterprise Group, Valletta 1998.

Cassola Arnold, *The Great Siege of Malta (1565) and the Istanbul State Archives*, Said International, Valletta 1995.

Castillo Dennis, *The Maltese Cross, a Strategic History of Malta*, Greenwood, London 2006.

Crowley Roger, *Empires of the Sea, The Final Battle for the Mediterranean 1521-1580*, Faber and faber, London 2008.

Çırakman Aslı, *From the Terror of the World to the Sick Man of Europe. European Images of Ottoman Empire and Society from the Sixteenth Century to the Nineteenth*, Peter Lang, New York 2002.

Çöçek Müge F., "Mültezim", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 7, 550-551.

De Groot H. A., "Meḥmed Pasha Čerkes", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 6, 993.

De Groot H. A., "Murād III", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.7, 595-597.

Deny J., Kunt M., "Sandjaḳ", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 11-13.

Dolan P. J., "Luther Martin", *New Catholic Encyclopedia*, τ. 8, 877-883.

Erdoğru M. Akif, "The Nahiye of Tuzla at the end of the XVIth Century", Balta Evangelia, Stavrides Theoharis, Theoharides Ioannis (επιμ), *Histories of Ottoman Larnaca*, Isis, Istanbul 2012, 11-24.

Faroqhi Suraiya, *Approaching Ottoman History: An Introduction to the Sources*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

ANTREAS KOKKINOS

Fekete L., "Budîn", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 1, 1284-1286.

Fekete L., "Esztergom", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 2, 716-717.

Fichtner Sutter Paula, *Emperor Maximilian II*, Yale University Press, New Haven 2001.

Findley Vaughn Carter, *The Turks in World History*, Oxford University Press, New York 2005.

Fleischer H. Cornell, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire, The Historian Mustafa Âli (1541-1600),* Princeton University Press, Princeton 1986.

Flemming Barbara, "A Sixteenth-Century Turkish Apology For Islam: The Gurbetname-i Sultan Cem", Bryer Anthony, Ursinus Michael (επιμ.), *Manzikert to Lepanto, The Byzantine World and the Turks 1071-1571*, Adolf M. Hakkert, Amsterdam 1991, 105-121.

Frazee A. Charles, *Catholics and Sultans, the Church and the Ottoman Empire 1453-1923*, Cambridge University Press, New York 1983.

Galotta A., "Khayr Al-Dīn Pasha", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.4,1155-1158.

Gavriel Eftihios, "The Expedition for the Conquest of Cyprus in the Work of Kâtib Çelebi", Michael N. Michalis, Kappler Matthias, Gavriel Eftihios (επιμ), *Ottoman Cyprus, A Collection of Studies on History and Culture*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2009, 25-36.

Gazioğlu C. Ahmed, *The Turks in Cyprus. A Province of the Ottoman Empire (1571-1878)*, K. Rustem, London 1990.

Gökbılgın Tayyıb M., "Ibrāhīm", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 3, 983.

Gökyay Ṣaik Orhan, "Kātıb Čelebı", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 4, 760-762.

Greene Molly, *A Shared World: Christians and Muslims in the Early Modern Mediterranean*, Princeton University Press, New Jersey 2000.

Greene Molly, *Catholic Pirates and Greek Merchants, A Maritime History of the Mediterranean*, Princeton University Press, New Jersey 2010.

Groot H. A, "Murād IV", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 7, 597-599.

Grygiel J. Jakub, *Great Powers and Geopolitical Change*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore 2006.

Har-El Shai, "Silāḥdār", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 609-610.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Hattendorf B. John, *Naval Policy and Strategy in the Mediterranean, Past, Present and Future*, Frank Cass, London 2000.

Hill Sir George, *A History of Cyprus*, τ. 3, Cambridge University Press, Cambridge 1952.

Hinds M., "Muʿāwıya I", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 7, 263-268.

Hooker B. M., "Sharıʿa", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 321-328.

Imber Colin, *The Ottoman Empire 1300-1600, The Structure of Power*, Palgrave Macmillan, London 2002.

Imber Colin, "The Reconstruction of the Ottoman Fleet after the Battle of Lepanto, 1571-1572", Imber Colin, *Studies in Ottoman History and Law*, Isis Press, Istanbul 1996, 85-101.

İnalcık Halil, "Bender", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 1, 1166-1167.

İnalcık Halil, "Meḥemmed II", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 6, 978-981.

İnalcık Halil, *Ottoman Policy and Administration in Cyprus after the Conquest*, Ayyildiz Matbaası, Ankara 1969.

İnalcık Halil, "Rūmeli", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.8, 607-611.

İnalcık Halil, "Selīm I", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 127-131.

İnalcık Halil, *Studies in Ottoman Social and Economic History*, Variorum, London 1985.

İnalcık Halil, "The Rise of Ottoman Historiography", Lewis Bernard, Holt P. M. (επιμ.), *Historians of the Middle East*, Oxford University Press, London 1962, 152-167.

İnalcık Halil, *Turkey and Europe in History*, Eren, Istanbul 2006.

İpsirli Mehmet, "Mustafa Selânikî and his History", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 9 (1978) 417-472.

İslamoğlu-İnan Huri, *State and Peasant in the Ottoman Empire*, Brill, Leiden-New York 1994.

Isom-Verhaaren Christine, *Allies with the Infidel, The Ottoman and French Alliance in the Sixteenth Century*, I.B Tauris, New York 2011.

Keyvanian Carla, "Maps and Wars: Charting the Mediterranean in the Sixteenth Century", Kolluoğlu Biray, Toksöz Meltem (επιμ.), *Cities of the Mediterranean, from the Ottomans to the Present Day*, I. B. Tauris, London 2010, 38-60.

ANTEAS KOKKINOS

Koenigsberger H. G., Mosse L. George, Bowler G. Q., *Europe in the Sixteenth Century*, Longman, London 1989.[2]

Konstam Angus, *Lepanto 1571: The Greatest Naval Battle of the Renaissance*, Osprey Publishing, Oxford 2003.

Kramers H. J., "Ḳapudan Pasha", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.4, 571-572.

Kramers H. J., "Meḥemmed IV", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 6, 982-983.

Kramers H. J., "Murād II", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.7, 594-595.

Kütükoğlu Bekir, "Selānīkī", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 126-127

Lewis B., "Dīwān-ı Humāyūn", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 2, 337-339.

Lynch J., "Philip II, King of Spain", *New Catholic Encyclopedia*, τ. 11, 247-249.

Majer Georg Hans, "The Ottoman State on the Eve of Lepanto, 1571", Bryer Anthony, Ursinus Michael (επιμ.), *Manzikert to Lepanto, The Byzantine World and the Turks 1071-1571*, Adolf M. Hakkert, Amsterdam 1991, 53-73.

Malcolm Noel, *Agents of Empire*, Oxford University Press, London 2015, 151-174.

Masters Bruce, "Kızılbaş", *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 312-313.

Mazower Mark, *Salonica, City of Ghosts: Christians Muslims and Jews 1430-1950*, HarperCollins, London 2004.

Mcshane D. E., "Charles V, Holy Roman Emperor", *New Catholic Encyclopedia*, τ. 3, 429-432.

Mélikoff I., "Ghāzī", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.2, 1043-1045.

Menage L. V., "Beglerbegi", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.1, 1159-1160.

Menage L. V., "Djalālzāde Muṣṭafā Čelebi", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 2, 400.

Menage L. V., "The Beginnings of Ottoman Historiography", Lewis Bernard, Holt P. M. (επιμ.), *Historians of the Middle East*, Oxford University Press, London 1962, 168-179.

Meyer R. Eve, "The Image of the Turk in European Performing Arts", İnalcık Halil, Kafadar Cemal (επιμ.), *Süleyman the Second and his Time*, Isis Press, İstanbul 1993, 249-256.

Mortdmann H. J., Menage L. V., "Ferīdūn Beg", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 2, 881-882.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Murphey Rhoads, *Ottoman Warfare 1500-1700*, Ucl Press, London 2001.

Murphey Rhoads, "Yeňi Čeri", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.11, 322-331.

Palmira Brummett, *Ottoman Seapower and Levantine,* State University of New York Press, New York 1994.

Parry J. V., "Bāyazīd II", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.1, 1119-1121.

Parry J. V., "Eğri", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 2, 689-691.

Parry J. V., "Ferhād Pasha", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 2, 880-881.

Parry J. V., "Istolnī (Istōnī) Belghrād", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 4, 273-274.

Pedani Pia Maria, "Some Remarks upon the Ottoman Geo-Political Vision of the Mediterranean in the Period of the Cyprus War (1570-1573)", Colin Imber, Keiko Kiyotaki, Rhoads Murphey (επιμ.), *Frontiers of Ottoman Studies: State, Province, and the West*, τ.2, I.B. Tauris, London 2005, 23-35.

Piterberg Gabriel, *An Ottoman Tragedy, History and Historiography at Play*, University of California Press, Berkeley 2003.

Reed A. H., "Ḳarāmān", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.4, 616-617.

Repp C. R., "Shaykh al-Islām", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 400-402.

Repp C. R., "Sun' allāh", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 873-874.

Roth Cecil, *The Duke of Naxos of the House of Nasi*, Jewish Publication Society of America, Philadelphia 1948.

Sauvaget J., "Ḥalab", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.3, 85-90.

Savory M. R., "Ṣafawids", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.8, 765-774.

Schroeder J. Michael, "Colombus Christopher", *Encyclopedia of World History*, τ. 3, 85-87.

Sciacca F. M., "Machiavelli Niccolò", *New Catholic Encyclopedia*, τ. 9, 19-22.

Seelye E. James, "Dias Bartolomeu", *Encyclopedia of World History*, τ. 3, 104.

Setton M. Kenneth, *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, τ.4, American Philosophical Society, Philadelphia 1984.

Shaw Stanford, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Empire of the Gazis, The Rise and Decline of the Ottoman Empire 1280-1808*, τ.1, Cambridge University Press, Cambridge 1976.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Shay L. M., "Marco Antonio II", *New Catholic Encyclopedia*, τ. 3, 855-856.

Sherbowitz P. O., Toumanoff C. Wetzor, "Knights of Malta", *New Catholic Encyclopedia*, τ. 8, 193-195.

Skilliter A. S., "Meḥemmed III", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 6, 981-982.

Slocombe George, *Don John of Austria: The Victor of Lepanto (1547-1578)*, Houghton Mifflin Company, Boston 1936.

Smith Robert Douglas, *Rhodes Besieged: A New History*, The History Press, Stroud 2011.

Soucek S., "Pīrī Re'īs", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 8, 308-309.

Soykut Mustafa, *Image of the Turk in Italy, A History of the Other in Early Modern Europe: 1453-1683*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 2001.

Spangler Jonathan, "Caucasus Mountains", *Encyclopedia of World Geography*, 155-157.

Stavrides Theoharis, *Ottoman Documents from the Archives of the Venetian Consulate of Cyprus, 1671-1765*, Cyprus Research Centre, Nicosia 2016.

Steigerwald Diana, "ʿAli", *Encyclopedia of Islam and the Muslim World*, τ. 1, 35-38.

Strauss Johann, "How Cyprus Came Under Turkish Rule: A Conquest and the Historians", *Kunde des Morgenlandes*, 82 (1992), 325-334.

Taeschner F., "Anadolu", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.1, 461-462.

Taeschner Fr., "ʿAshiḳ-Pasha-Zāde", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 1, 699.

Turnbull Stephen, *Essential Histories, The Ottoman Empire 1326-1699*, Routledge, London 2006.

Uyar Mesut, Erickson J. Edward, *A Military History of the Ottomans*, Praeger, California 2009.

Veinstein G., "Soḳollu Meḥmed Pasha", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 706-711.

Veinstein G., "Süleymān", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ.9, 832-842.

Villari Luigi, "Doria, Andrea", *Encyclopaedia Britannica*^{11}, τ. 8, 425.

Vitkus J. Daniel, "Early Modern Orientalism: Representations of Islam in Sixteenth and Seventeenth Century Europe", Blanks R. David, Frasseto Michael (επιμ.), *Western Views of Islam in Medieval and Early Modern Europe*, St Martin's Press, New York 1999, 207-230.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Walsh R. J., "Djalālzāde Ṣāliḥ Čelebi", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 2, 400-401.

Wheatcroft Andrew, *The Enemy at the Gate, Habsburgs, Ottomans and the Battle for Europe*, Basic Books, New York 2009.

Wiesner-Hanks E. Merry, *Early Modern Europe 1450-1789*, Cambridge University Press, Cambridge 2013.[2]

Winter Michael, "The Ottoman Occupation", Petry F. Carl (επιμ.), *The Cambridge History of Egypt, Islamic Egypt 640-1517*, τ.1, Cambridge University Press, Cambridge 2008, 490-516.

Woodhead Christine, "Selīm II", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 131-132.

Woodhead Christine, "Ṣolaḳ-Zāde", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 9, 712-713.

Woodhead Christine, "Taʾrīkh,", *Encyclopaedia of Islam*^{2}, τ. 10, 290-295.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Valensi Lucette, *Βενετία και Υψηλή Πύλη, Η Γένεση του Δεσπότη*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2000 (μτφ. Ανθή Καρρά).

Berstein Serge, Milza Pierre, *Ιστορία της Ευρώπης, Από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά Κράτη*, τ.1, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997 (μτφ. Αναστάσιος Κ. Δημητρακόπουλος).

Bicheno Hugh, *Η Ναυμαχία της Ναυπάκτου 1571, Η Κρίσιμη Σύγκρουση του Σταυρού και της Ημισελήνου*, Εναλιός, Αθήνα 2006 (μτφ. Χαρίκλεια Τσαλιγοπούλου).

Braudel Fernand, *Γραμματική των Πολιτισμών*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2001.

Braudel Fernand, *Η Μεσόγειος και ο Μεσογειακός κόσμος την εποχή του Φιλίππου Β' της Ισπανίας*, τ.2, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2002 (μτφ. Κλαίρη Μητσοτάκη).

Braudel Fernand, *Η Μεσόγειος και ο Μεσογειακός κόσμος την εποχή του Φιλίππου Β' της Ισπανίας*, τ.3, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2006 (μτφ. Κλαίρη Μητσοτάκη).

Braudel Fernand, *Η Μεσόγειος, ο Χώρος και η Ιστορία*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1990 (μτφ. Έφη Αβδελά, Ρίκα Μπενβενίστε).

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Carpentier Jean, Lebrun François (επιμ.), *Ιστορία της Μεσογείου*, Πατάκη, Αθήνα 2009 (μτφ. Δημήτρης Π. Κωστελένος).

Cvetkova A. Bistra, «Η Εξέλιξη του Τουρκικού Φεουδαλικού Καθεστώτος από τα Τέλη του Ιστ΄ ως τα Μέσα του Ιη΄ Αιώνα», Ασδραχάς Σπύρος (επιμ.), *Η Οικονομική Δομή των Βαλκανικών Χωρών στα Χρόνια της Οθωμανικής Κυριαρχίας*, Μέλισσα, Αθήνα 1979, 89-107.

Γκίνης Σ. Δημήτριος, *Περίγραμμα Ιστορίας Μεταβυζαντινού Δικαίου*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1966.

Goffman Daniel, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Πρώιμη Νεότερη Ευρώπη*, Ενάλιος, Αθήνα 2007, (μτφ. Μαίρη Κερκοπούλου).

Θεοχαρίδης Π. Ιωάννης, «Μέθοδοι κατάκτησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: Η περίπτωση της Κύπρου», Motos Guirao, Moschos Morfakidis Filaktos (επιμ.), *Polyptychon*, Centro de Estudios Bizantinos, Neogriegos y Chipriotas, Granada 2008, 137-148.

İnalcık Halil, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η Κλασσική Εποχή, 1300-1600*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1995 (μτφ. Μιχάλης Κοκολάκης).

İnalcık Halil, Donald Quataert (επιμ.), *Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: 1300-1600*, τ.1, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2008 (μτφ. Μαρίνος Σαρηγιάννης).

Kafadar Cemal, *Ανάμεσα σε Δύο Κόσμους, Η Κατασκευή του Οθωμανικού Κράτους*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2008 (μτφ. Αντώνης Αναστασόπουλος).

Kalın İbrahim, *Ισλάμ και Δύση*, Παπαζήση, Αθήνα 2012 (μτφ. Μαρία Βερβερίδου).

Κατσούλης Δ. Γεώργιος, Στρατής Ν. Αντώνιος, *Η Ευρώπη Απέναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η Θέσις των Ελλήνων*, τ. 1, χ. ε., Αθήναι 1940.

Kinross Lord, *Η Οθωμανικοί Χρόνοι, Η Άνοδος και η Πτώση της Τουρκικής Αυτοκρατορίας*, Φάλκον, Λευκωσία 1980 (μτφ. Σπύρος Ονησιφόρου).

Κονταρίδης Ι. Χρήστος, *Ο Οθωμανικός Στρατός (1299-1922)*, Ευρασία, Αθήνα 2012.

Κυπριανός Αρχιμανδρίτης, *Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου*, Ενετία 1788. [ανατύπωση: Λευκωσία 1933].

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Μιχαήλ Ν. Μιχάλης, *Η Εκκλησία της Κύπρου κατά την Οθωμανική Περίοδο, 1571-1878. Η Σταδιακή Συγκρότησή της σε Θεσμό Πολιτικής Εξουσίας*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου**,** Λευκωσία 2005.

Mutafchieva Vera, *Αγροτικές σχέσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (15ος – 16ος αι.)*, Πορεία, Αθήνα 1990 (μτφ. Ευαγγελία Μπαλτά).

Norwich Julius John, *Mare Nostrum, Μια Ιστορία της Μεσογείου*, Γκοβόστη, Αθήνα 2011 (μτφ. Κατερίνα Χαλμούκου).

Παπαδόπουλλος Θεόδωρος, «Η Εκκλησία της Κύπρου κατά την Περίοδο της Φραγκοκρατίας», Παπαδόπουλλος Θεόδωρος (επιμ.), *Ιστορία της Κύπρου*, τ.4, Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, Λευκωσία 1996, 543-665.

Παπαδόπουλλος Θεόδωρος, "Ο θρήνος της Κύπρου", *Κυπριακαί Σπουδαί*, 44 (1980) 1–78.

Quataert Donald, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία οι Τελευταίοι Αιώνες, 1700-1922*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006 (μτφ. Μαρίνος Σαρηγιάννης).

Σαββίδης Γ. Κ. Αλέξιος, *Δοκίμια Οθωμανικής Ιστορίας*, Παπαζήση, Αθήνα 2002.

Said D. Edward, *Οριενταλισμός*, Νεφέλη, Αθήνα 1996 (μτφ. Φώτης Τερζάκης).

Traian Stoinavoich, «Αγρότες και Γαιοκτήμονες των Βαλκανίων και Οθωμανικό Κράτος: Οικογενειακή Οικονομία, Οικονομία Αγοράς και Εκσυγχρονισμός», Grothusen Klaus-Detlev, κ.α., *Εκσυγχρονισμός και Βιομηχανική Επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19ο Αιώνα*, Θεμέλιο, Αθήνα 1999, 157-198.

Faroqhi Suraiya, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και ο Κόσμος Γύρω της*, Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2009 (μτφ. Γιάννης Καραχρήστος).

Finkel Caroline, *Οθωμανική Αυτοκρατορία 1300-1923*, Διόπτρα, Αθήνα 2007 (μτφ. Μιχάλης Δελέγκος).

Φραγκούδης Γεώργιος, *Η Άλωσις της Κύπρου υπό των Τούρκων*, Γεώργιος Δ. Φέξης, Αθήνα 1904.

Χασιώτης Κ. Ιωάννης, *Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις και η Οθωμανική Αυτοκρατορία, Το Πρόβλημα της Κυριαρχίας στην Ανατολική Μεσόγειο από τα Μέσα του 15ου ως τις Αρχές του 19ου Αιώνα*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2005.

Ψαράς Δ. Ιωάννης, *Ιστορία της Νεότερης Ευρώπης 1492-1815, Από την Ανακάλυψη της Αμερικής ως το Συνέδριο της Βιέννης*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2003.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Wheatcroft Andrew, *Οι Οθωμανοί*, Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1994 (μτφ. Χριστιάννα Σακελλαροπούλου).

ΤΟΥΡΚΙΚΑ

Abdülkadir Özcan, "Bölük", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 6, 324-325.

Abdülkadir Özcan, " İdrîs-i Bitlisî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 21, 485-488.

Abdülkadir Özcan, "Kapıcı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 24, 345-347.

Abdülkadir Özcan, "Mecdî Mehmed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 28, 228-229.

Abdülkadir Özcan, " Neşrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 33, 20-22.

Abdülkadir Özcan, "Serdengeçti", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 36, 554-555.

Abdülkadir Özcan, "Solakzâde Mehmed Hemdemî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 37, 370-372.

Abdülkadir Özcan, "Ulûfeciyan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 42, 126-127.

Abdülkadir Özcan, "Zağarcıbaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ.44, 75-76.

Afyoncu Erhan, "Müteferrika", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 32, 183-185.

Afyoncu Erhan, "Zeâmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 44, 162-164.

Ágoston Gábor, "Top", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ.41, 240-242.

Ak Mahmut, "Lala Mehmed Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 27, 71-73.

Ak Mahmut, "Seydi Ali Reis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 37, 21-24.

Ak Mahmut, "Siyavuş Paşa, Kanijeli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 37, 311-313.

Ak Mahmut, "Tiryâkî Hasan Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 41, 205-207.

Aksoy Hasan, "Fetihname", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 12, 470-472.

Aktepe Münir M., "Hekimoğlu Ali Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 17, 166-168.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Altındağ Ülkü, "Dârüssaâde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 9, 1-3.

Arif Kara Emre (επιμ.), *Türk Deniz Tarihinde Kıbrıs'ın Fethi*, Deniz Basımevi, İstanbul 2009.

Aruçi Muhammed, "Ohri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 33, 330-333.

Aruçi Muhammed, "Saraybosna", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 36, 128-132.

Aycan İrfan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 30, 332-334.

Aykut Nezihi, "Dama İbrâhim Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 8, 440-441.

Aykut Nezihi, "Hasanbeyzâde Ahmed Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 16, 363-364.

Babinger Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992 (μτφ. Coşkun Üçok).

Baltacı Cahit, "Arpalık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 3, 392-393.

Bekir Sıtkı Baykal (επιμ.), *Peçevi İbrahim Efendi: Peçevi Tarihi*, τ. 1-2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

Bezer Öğün Gülay, "Rakka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 34, 432-433.

Bilge L. Mustafa, "Akkirman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 2, 269-270.

Bilgin Arif, "Matbah-ı Âmire", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 28, 115-119.

Bostan İdris, "Deyrizor", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 9, 268-269.

Bostan İdris, «Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı», Ali Ahmetbeyoğlu – Erhan Afyoncu (επιμ.), *Dünden Bügüne Kıbrıs Meselesi*, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2001, 11-38.

Bostan İdris, "Kılıç Ali Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ.25, 411-412.

Bostan İdris, "Oruç Reis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 33, 426-428.

Bostan İdris, "Turgut Reis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 41, 417-418.

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, "Peçevî İbrahim Efendi", İsmail Özen (επιμ.), *Osmanlı Müellifleri*, τ. 3, Meral Yayınevi, Istanbul 1989, 117-118.

ANTPEAK KOKKINOZ

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, "Selânikli Mustafa Efendi", İsmail Özen (επιμ.), *Osmanlı Müellifleri*, τ. 3, Meral Yayınevi, Istanbul 1989, 130.

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, "Solak-zade Mehmed Hemdemi Çelebi", İsmail Özen (επιμ.), *Osmanlı Müellifleri*, τ. 3, Meral Yayınevi, Istanbul 1989, 134.

Buzpınar Tufan Ş., Küçükaşcı S. Mustafa, "Haremeyn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 16, 153-157.

Canatar Mehmet, "Cenâbî Mustafa Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 7, 352-353.

Canatar Mehmet, "Kethüda", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 25, 332-334.

Cemâleddin Mehmed, "Müverriḫ Peçevî", Mehmet Arslan (επιμ.), *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri (Âyîne-i Zurefâ)*, Kitabevi, İstanbul 2003, 47.

Cemâleddin Mehmed, "Müverriḫ Selânîkî", Mehmet Arslan (επιμ.), *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri (Âyîne-i Zurefâ)*, Kitabevi, İstanbul 2003, 48.

Cemâleddin Mehmed, "Müverriḫ Ṣolaḳ-zâde", Mehmet Arslan (επιμ.), *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri (Âyîne-i Zurefâ)*, Kitabevi, İstanbul 2003, 47.

Çabuk Vahid (επιμ.), *Solak-Zâde Mehmed Hemdemî Çelebî: Solak-Zâde Tarihi*, τ. 1-2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

Çevikel Nuri, "1570–71 Türk Fethi ile Kıbrıs'ta Meydana Gelen Toplumsal Değişim Hakkında Bir Tahlil Denemesi", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, 3/1 (1997) 39–68.

Dávid Géza, "Budin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 6, 344-348.

Dilek Kaan, "Şerefeddin Ali Yezdî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 38, 550-552.

Efendizâde Oktay, "Gence", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 14, 17-20.

Emecen Feridun, "Haçova Meydan Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 14, 546-547.

Emecen Feridun, "Irakeyn Seferi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 19, 116-117.

Erdoğru M. Akif, *Kıbrıs'ta Osmanlılar*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2008.

Erkal Mehmet, "Arşın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 3, 411-413.

ANTREAS KOKKINOS

Erkal Mehmet, İnalcık Halil, "Cizye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 8, 42-48.

Erkan Mustafa, "Gazavatnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 13, 439-440.

Ertuğ Tarım Zeynep, "Solak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 37, 368-369.

Gökdemir Ayvaz, Korkmaz Alaadın, "Finike", *Yeni Türk Ansiklopedisi*, τ. 3, 939.

Gökoğlu Cengiz, *Türkler Tarafından Kıbrıs'ın Fethi*, Bozkurt, Lefkoşa 1954.

Göyünç Nejat, Tuncel Metin, "Diyarbakır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 9, 464-472.

Günay Mehmet Hacı, Yediyıldız Bahaeddin, "Vakıf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 42, 475-486.

Gündüz Ahmet, "Şehrizor", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 38, 473-475.

Hancz Erika, "Peçuylu İbrâhim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 34, 216-218.

Harman Faruk Ömer, "Âsaf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ.3, 455.

İhsanoğlu Ekmeleddin (επιμ.), *Osmanlılar ve Batı Teknolojisi, Yeni Araştırmalar Yeni Görüşler*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1992.

İlgürel Mücteba, "Evliya Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 11, 529-533.

İmamzade Zihni, *Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi*, Bucak, Baf 1968.

İnalcık Halil, "Kıbrıs Fethinin Tarihi Manası", Gürsoy C. (επιμ.), *Kıbrıs ve Türkler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1964, 21–26.

İnalcık Halil, "Osman I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 33, 443-453.

İpşirli Mehmet, "Enderun", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 11, 185-187.

İpşirli Mehmet, "İlmiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 22, 141-145.

İpsirli Mehmet (επιμ.), *Tarih-i Selaniki.* Selânikî *Mustafa Efendi*, Edebiyat Fakultesi Basimevi, Istanbul 1989.

İşbilir Ömer, "Kuyucu Murad Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 26, 507-508.

Kandemir Yaşar M., "Ümmü Harâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ.42, 321-322.

Karpat H. Kemal, "Dobruca", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 9, 482-486.

Kiel Machiel, "Avlonya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 4, 118-120.

Kiel Machiel, "Eğriboz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 10, 491-493.

Kiel Machiel, "İlbasan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 22, 79-81.

Kiel Machiel, "İnebahtı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 22, 285-287.

Kiel Machiel, "Karlı-ili", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 24, 499-502.

Kiel Machiel, "Prizren", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 34, 349-351.

Kiel Machiel, "Tırhala", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 41, 114-116.

Kiel Machiel, "Yanya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 43, 317-321.

Kiel Machiel, Alexander John, "Mora", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 30, 280-285.

Kılıçbay Ali Mehmet, *Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı*, Efil Yayınevi, Ankara 1985.

Kurtuluş Rıza, "Emir Hüsrev-i Dihlevi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 11, 135-137.

Küçük Cevdet, "Abdülaziz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 1, 179-185.

Küçükdağ Yusuf, "Rûhî Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 35, 206-207.

Kütükoğlu Bekir, *Osmanlı – İran Siyâsî Münâsebetleri*, τ.1, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1962.

Kütükoğlu S. Mübahat, "Defterdar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 9, 94-96.

Maxim Mihai, "Tımışvar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 41, 94-95.

Moağanın Nenad, "Kırka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 25, 475.

Ocak Yaşar Ahmet, "Bektaşilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 5, 373-379.

Öz Mehmet, "Tahrir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 39, 425-429.

Özdeğer Hüseyin, "Gaziantep", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 13, 466-469.

Özergin Kemal M., "Solak-zâde", *İslam Ansiklopedisi*, τ. 10, 748-750.

Öztürk Mürsel, "Hâtîfî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 16, 468.

Öztürk Necdet, "Hadîdî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 15, 14-16.

ANTREAS KOKKINOS

Pala İskender, "Kaside", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 24, 564-566.

Papp Sandor, "Yanıkkale", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 43, 315-316.

Parmaksızoğlu İ., "Mustafa Efendi (Selânikî)", *Türk Ansiklopedisi*, τ. 24, 495.

Parmaksızoğlu İ., "Peçevî İbrahim", *Türk Ansiklopedisi*, τ. 26, 451.

Refik Ahmet, *Osmanlı Alimleri ve Sanatkârları*, Timaş Yayınları, Istanbul 1997

Refik Ahmet, *Selaniki*, Kanaat Kutuphanesi, Istanbul 1933.

Sağırlı Abdurrahman, "Süleymanname", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 38, 124-127.

Sakaoğlu Necdet, "Selânikî Mustafa Efendi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, τ. 6, 495.

Sandor Papp, "Peçuy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 34, 214-216.

Sarıcaoğlu Fikret, "Derviş Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 9, 195-196.

Şahin İlhan, "Akşehir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 2, 298-299.

Şahin İlhan, "Kırşehir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 25, 481-485.

Şenel Süleyman, "Divan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 9, 376-377.

Şerafettin Turan, "Hoca Sâdeddin Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 18, 196-198.

Şerâfeddin Turan, "Peçevî İbrahim", *İslam Ansiklopedisi*, τ. 9, 543-545.

Uzunçarşılı H. İsmail, *Osmanlı Tarihi*, τ. 3, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

Yaşaroğlu M. Kamil, "Safer", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ.35, 450-451.

Yazıcı Tahsin, "Gilan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 14, 68-69.

Yazıcı Tahsin, Kurnaz Cemal, "Hamse", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 15, 499-500.

Yıldırım Nimet, "Rüstem-i Zâl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 35, 294-295.

Yılmaz Kaşif, "Güftî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 14, 218-219.

Yılmaz Mehmet, "Mustafa Efendi (Selanikî)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, τ. 2, 299-300,

Yiğit İsmail, "Osman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 33, 438-443.

ANTREAZ KOKKINOS

Yuvalı Abdülkadir, “Hülâgû”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, τ. 18, 473-475.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. Χάρτες και εικόνες

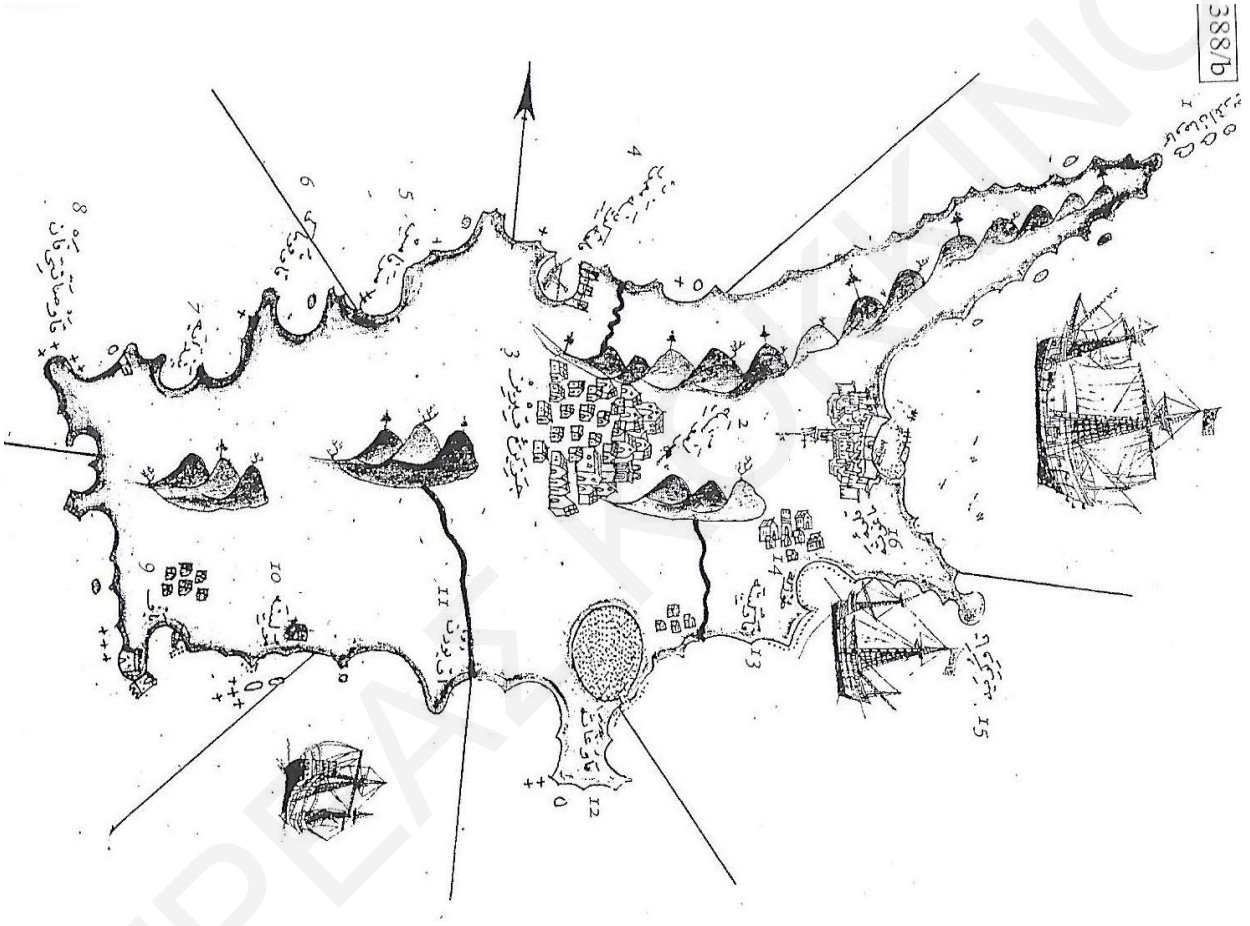

Η Κύπρος κατά το Βιβλίο της Ναυσιπλοΐας Βλ. Λούπης, *Ο Πιρί Ρέις*, 394.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΥΚΙΝΟΣ

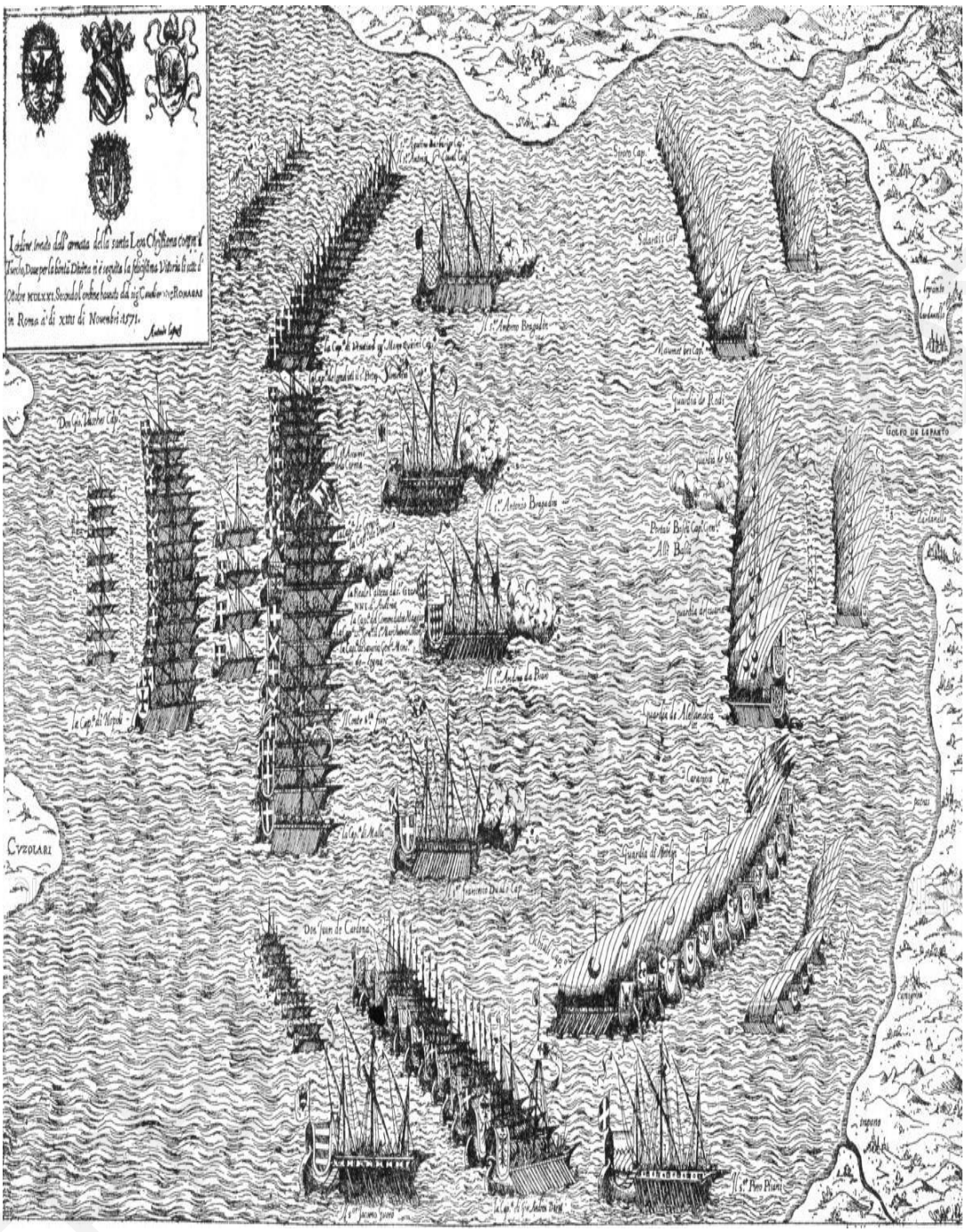

Η διάταξη των στόλων στη ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571)
Βλ. Braudel, *Η Μεσόγειος,* τ.3, 256.

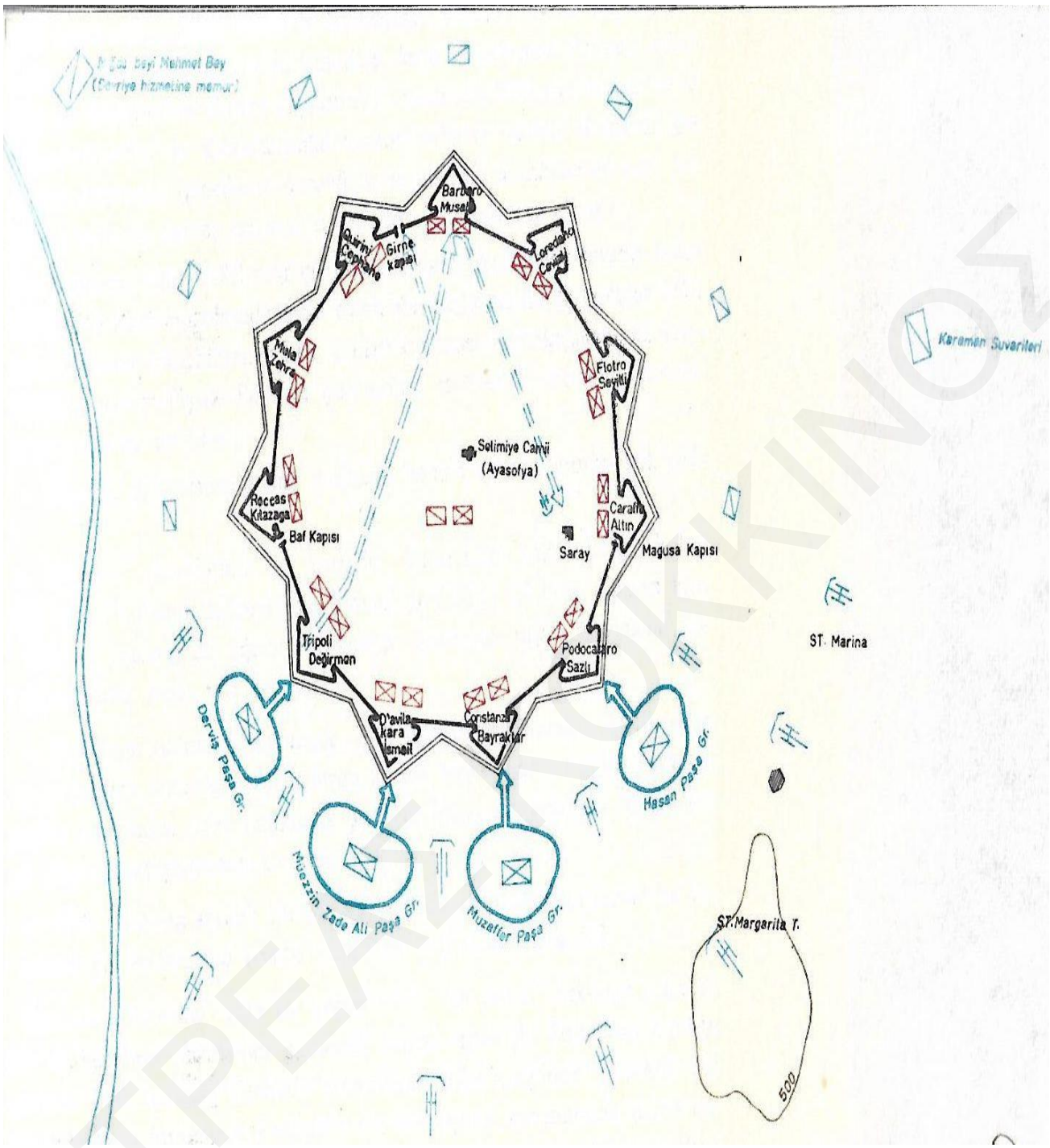

Η πολιορκία της Λευκωσίας (1570) Βλ. Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 100.

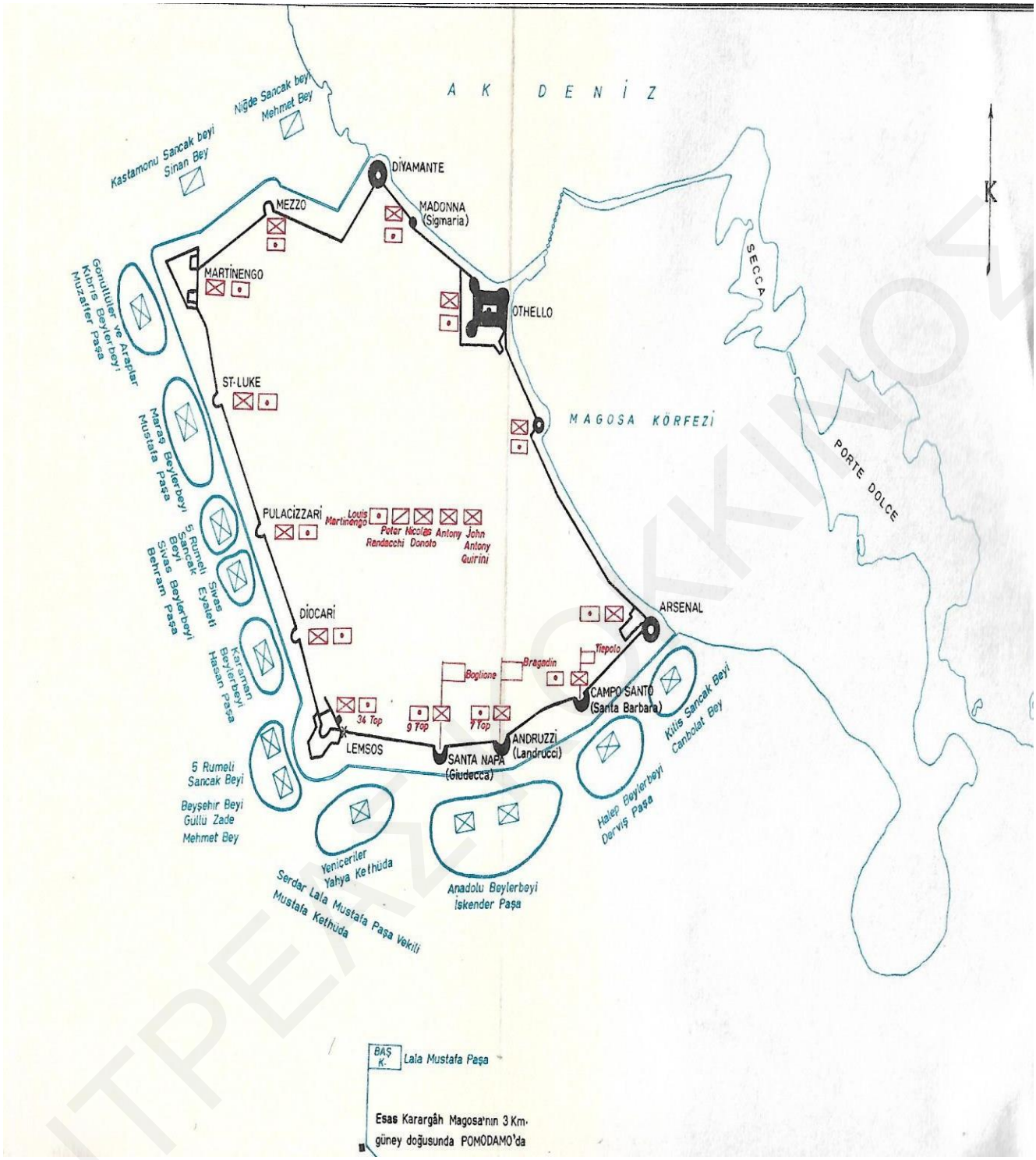

Η πολιορκία της Αμμοχώστου (1571) Βλ. Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 120.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΚΚΟΥΡΟΣ

Andrea Doria (1466-1560) Bλ. Crowley, *Empires of the Sea*, 220.

Astorre Baglioni (1526-1571) Βλ. Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 72.

Charles V (1500-1559) Βλ. Mcshane, “Charles V”, *NCE*, τ. 3, 429.

Don Juan (1547-1578) Βλ. Bicheno, *Η Ναυμαχία της Ναυπάκτου 1571,* 209.

Francis I (1494-1547) Βλ. Norwich, *Mare Nostrum*, 448.

Hızır Barbarossa (1466-1546) Bλ. Crowley, *Empires of the Sea*, 44.

ANTPEAN ΣΤΟΣ

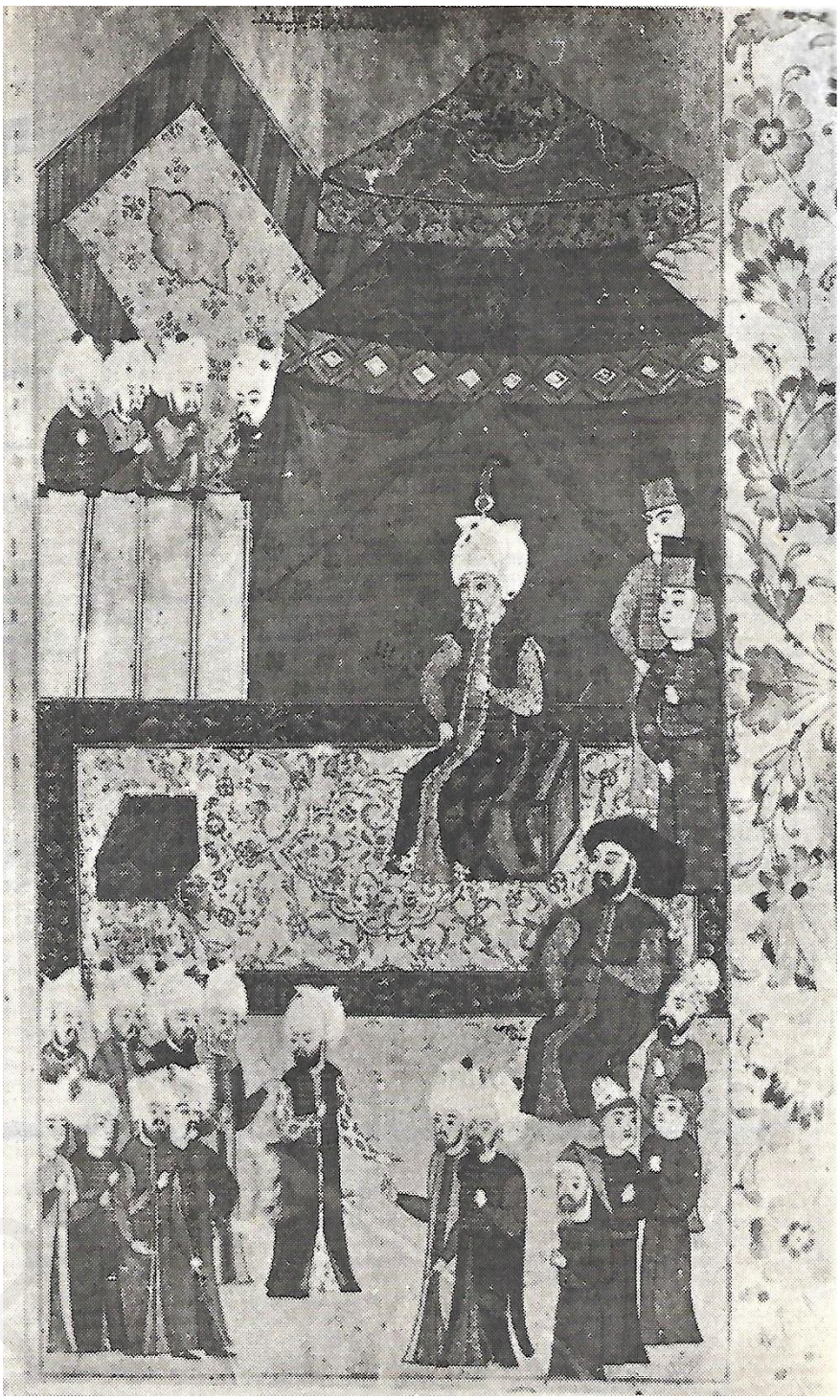

Ο Lala Mustafa Paşa (1500-1580) στην σκηνή του. Βλ. Aysan, *Kıbrıs Seferi*, 68.

Marcantonio Bragadino (1523-1571)
Βλ. Παυλίδης, "Βραγαδίνος Μαρκαντώνιος", *ΜΚΕ*, τ. 3, 297.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΝΙΟΣ

Philip II (1527-1598) Βλ. Braudel, *Η Μεσόγειος*, τ.3, 32.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΛΙΑΚΟΣ

Piyale Paşa (1515-1578) Βλ. Kara, *Türk Deniz*, 41.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΙΝΟΣ

Selim II (1524-1574) Βλ. Kara, *Türk Deniz*, 36.

Süleyman I (1494-1566) Βλ. Norwich, *Mare Nostrum*, 448.

2. Κατάλογος προσώπων

ABDÜLAZİZ: Οθωμανός Σουλτάνος. Γεννήθηκε στις 8 Φεβρουαρίου 1830. Ανήλθε στην εξουσία στις 25 Ιουνίου 1865. Εκθρονίστηκε στις 30 Μαΐου του 1876 και πέθανε στις 4 Ιουνίου του 1876.

ABDÜLBÂKÎ EFENDİ: Ένας από τους μεγαλύτερους ποιητές της ντιβάν *(divan)* ποίησης. Γεννήθηκε το 1526 και πέθανε το 1600. Έμεινε γνωστός με το ψευδώνυμο Μπακί *(Bâkî)*.

ALİ GÜFTİ: Οθωμανός ποιητής της ντιβάν *(divan)* παράδοσης. Σχετικά με την ζωή του δεν υπάρχουν επαρκείς πληροφορίες. Γεννήθηκε στην Αδριανούπολη, όπου και πήρε την εκπαίδευση του και εργάστηκε ως δάσκαλος σε μεντρεσέ και όταν απολύθηκε έγινε καδής *(kadı)*. Μέσα από τα ποιήματα του γίνεται αντιληπτό ότι πέρασε την ζωή του μέσα στην δυστυχία και την φτώχια. Πέθανε το 1677.

ALİ PAŞA: Μεγάλος βεζίρης της Οθωμανικής. Γεννήθηκε στις 4 Ιουνίου 1689 στην Κωνσταντινούπολη και πέθανε το 1758. Διετέλεσε τρεις φορές μεγάλος βεζίρης (1732-1735, 1742-1743, 1755). Μετά την τρίτη του θητεία εξορίστηκε στην Κύπρο και το 1757 κατάφερε να γίνει διοικητής της Αιγύπτου.

ANDREA DORIA: Σπουδαίος Γενοβέζος ναύαρχος ο οποίος γεννήθηκε το 1466 και πέθανε το 1560. Παρότι αρχικά ήταν κάτω από τις διαταγές του Γάλλου Βασιλιά Φραγκίσκου Α΄, από το 1528 άλλαξε στρατόπεδο και εισχώρησε στις δυνάμεις του Ισπανού Βασιλιά Κάρολου Ε΄.

ASTORRE BAGLIONI: Γενικός αρχιστράτηγος της Κύπρου κατά την διάρκεια της οθωμανικής εκστρατείας (1570-1571). Γεννήθηκε το 1526 και πέθανε το 1570.

ÂŞIKPAŞAZÂDE: Ένας από τους παλαιότερους Οθωμανούς ιστορικούς. Το πραγματικό του όνομα ήταν Δερβίς Αχμέτ. Γεννήθηκε το 1400 στην Αμάσεια και πέθανε το 1484.

ATILLA: Βασιλιάς των Ούννων από το 434 μέχρι το θάνατο του το 453. Κατά την διάρκεια της βασιλείας του η αυτοκρατορία των Ούννων ανήλθε στο απόγειο της δύναμης της και αποτελούσε σοβαρή απειλή για την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.

BARTHOLOMEU DIAS: Πορτογάλος εξερευνητής. Γεννήθηκε το 1450 και πέθανε το 1500. Είναι περισσότερο γνωστός για το γεγονός ότι ήταν ο πρώτος Ευρωπαίος που γύρισε το νότιο άκρο της Αφρικής, δημιουργώντας έτσι ένα θαλάσσιο εμπορικό δρομολόγιο μεταξύ της Δυτικής Ευρώπης και της Ασίας.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

BAYAZİD II: Οθωμανός Σουλτάνος. Γεννήθηκε κατά πάσα πιθανότητα τον Δεκέμβριο του 1447 ή τον Ιανουάριο του 1448 αν και ορισμένες πηγές δίνουν ως ημερομηνία γέννησης του το 1452 ή το 1453. Βασίλευσε από το 1481 μέχρι το 1512 όπου και αναγκάστηκε σε παραίτηση από τον γιό του Σελίμ Α΄ τον Απρίλιο του 1512. Πέθανε τον Μάιο του 1512.

BOYALI MEHMED PAŞA – KARA NIŞÂNCI: Οθωμανός αξιωματούχος, καλλιγράφος του σουλτανικού μονογράμματος.

CELÂLZÂDE MUSTAFA ÇELEBİ: Οθωμανός κρατικός υπάλληλος και ιστορικός. Γεννήθηκε το 1490 και πέθανε τον Οκτώβριο του 1567.

CELÂLZÂDE SÂLİH: Οθωμανός μελετητής, ποιητής και ιστορικός. Γεννήθηκε λίγο μετά το 1490 και πέθανε τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο του 1565.

CHARLES V: Βασιλιάς της Ισπανίας από το 1516 και Αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από το 1519. Γεννήθηκε το 1500 στην Φλάνδρα και πέθανε το 1559.

CHRISTOPHER COLUMBUS: Γενοβέζος ναυτικός και εξερευνητής, γνωστός για το ταξίδι του στην Αμερική στις 12 Οκτωβρίου 1492. Γεννήθηκε το 1451 και πέθανε το 1506.

ÇERKEZ MEHMED PAŞA: Οθωμανός μεγάλος βεζίρης. Έλαβε την εκπαίδευση του στο παλάτι. Διετέλεσε μεγάλος βεζίρης της αυτοκρατορίας από το 1624 έως το 1625 όπου και απεβίωσε.

DAMAT İBRAHİM PAŞA: Μεγάλος βεζίρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, βοσνιακής καταγωγής. Διετέλεσε τρεις φορές μεγάλος βεζίρης την περίοδο της βασιλείας του Σουλτάνου Μεχμέτ Γ΄, τον Απρίλιο του 1596, το Δεκέμβριο του 1596 και το 1599 μέχρι το 1601 όπου και απεβίωσε.

DERVİŞ MEHMED PAŞA: Οθωμανός μεγάλος βεζίρης βοσνιακής καταγωγής. Έλαβε την εκπαίδευση του στο παλάτι. Διετέλεσε μεγάλος βεζίρης της αυτοκρατορίας από τις 22 Ιουνίου του 1606 έως τις 9 Δεκεμβρίου του 1606 όπου και στραγγαλίστηκε μετά από υπόδειξη του σέιχ-ουλ Ισλάμ Σουνουλλάχ Εφέντη.

DON JUAN: Γεννήθηκε το 1547 και πέθανε το 1578. Ήταν νόθος γιος του Βασιλιά της Ισπανίας Κάρολου Ε΄ και ετεροθαλής αδελφός Ισπανού Βασιλιά Φίλιππου Β΄. Η σημαντικότερη στιγμή της σταδιοδρομίας του ήταν ο διορισμός του στην θέση του αρχιστράτηγου του χριστιανικού στόλου στη ναυμαχία της Ναυπάκτου και η μεγαλειώδεις νίκη που πέτυχαν οι ενωμένες χριστιανικές δυνάμεις στη ναυμαχία κάτω από τις εντολές του.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

EBUSSUÛD: Γεννήθηκε στις 30 Δεκεμβρίου του 1490 στην Κωνσταντινούπολη. Αφού ολοκλήρωσε την εκπαίδευση του το 1516 άσκησε καθήκοντα δασκάλου σε μεντρεσέ, τον Ιούλιο του 1526 έγινε ιεροδίκης της Προύσας *(Bursa)*, τον Νοέμβριο του 1533 διορίστηκε καδής της Κωνσταντινούπολης, τον Αύγουστο του 1537 έγινε καζασκέρης *(kazasker)* της Ρούμελης και τέλος τον Σεπτέμβριο του 1548 έγινε σέιχ-ουλ ισλάμ. Έμεινε είκοσι επτά χρόνια και εννιά μήνες σε αυτό το πόστο και συνολικά διετέλεσε το επάγγελμα του καδή για 51 χρόνια. Απεβίωσε το 1574 σε ηλικία 87 χρονών.

EMİR HÜSREV-İ DEHLEVÎ: Τούρκικης καταγωγής ποιητής, ιστορικός και μυστικιστής που έζησε στην Ινδία. Γεννήθηκε το 1253 και πέθανε το 1325.

EVLİYA ÇELEBİ: Οθωμανός χρονογράφος και περιηγητής. Γεννήθηκε στις 25 Μαρτίου 1611 στη συνοικία Ούνκαπανι *(Unkapanı)* της Κωνσταντινούπολης. Ταξίδεψε για μια περίοδο περίπου σαράντα ετών εντός της επικράτειας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και εκτός, στα εδάφη των γειτονικών χωρών, καταγράφοντας τα σχόλια του σε ένα βιβλίο με τίτλο 'Seyahatname' *(οδοιπορικό)*. Πιστεύεται ότι πέθανε το έτος 1684.

FERHAD PAŞA: Ένας από τους μεγάλους βεζίρηδες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλβανικής καταγωγής. Η ημερομηνία γέννησης του είναι άγνωστη. Στα τέλη του 1582 διορίστηκε μπεηλέρμπεης της Ρούμελης και στη συνέχεια προάχθηκε στο αξίωμα του μεγάλου βεζίρη τον Αύγουστο του 1591. Μια εξέγερση όμως μεταξύ των γενίτσαρων επέφερε απομάκρυνσή από την θέση του τον Μάρτιο ή Απρίλιο του 1592. Αμέσως μετά την αναρρίχηση στο θρόνο του Σουλτάνου Μεχμέτ Γ΄ το 1595, ο Φερχάτ Πασάς έγινε μεγάλος βεζίρης για δεύτερη φορά το Φεβρουάριο του 1595. Η διαμάχη του με τον Κοτζιά Σινάν *(Koca Sinan)* οδήγησε στην παύση του τον Ιούλιο του 1595 και στην εκτέλεση του κατόπιν εντολής του Σουλτάνου τον Οκτώβριο του 1595.

FERÎDÛN BEĞ: Προσωπικός γραμματέας του μεγάλου βεζίρη Σοκολού Μεχμέτ Πασά και επικεφαλής του οθωμανικού ανώτατου δικαστηρίου. Τίποτα δεν είναι γνωστό για την καταγωγή του. Το μικρό του όνομα ήταν Αχμέτ. Πέθανε στο γραφείο του από αιμορραγία στις 16 Μαρτίου 1583.

FRANCIS I: Ήταν Βασιλιάς της Γαλλίας από το 1515 έως το 1547. Γεννήθηκε το 1494 και πέθανε το 1547. Συνέχισε την εδραίωση της μοναρχικής εξουσίας και την επεκτατική εξωτερική πολιτική των προκατόχων του. Υποστήριξε την ουμανιστική μάθηση και ήταν προστάτης των τεχνών.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

HADÎDÎ: Οθωμανός ιστορικός και ποιητής. Το κύριο όνομα του δεν είναι γνωστό όμως την φήμη του την κέρδισε με το ψευδώνυμο του Χαντιντί. Η ημερομηνία θανάτου δεν είναι γνωστή πέθανε όμως μετά το 1530-1531.

HASANBEYZÂDE AHMED PAŞA: Οθωμανός αξιωματούχος και ιστορικός. Η ημερομηνία και ο τόπος γέννησης του δεν είναι γνωστά. Πέθανε το 1636-1637.

HÂTİFÎ: Ιρανός ποιητής. Γεννήθηκε στην Χεράτη *(Herat)* το 1419. Πέθανε το 1521 στην Χεράτη.

HAYDAR MIRZA: Ανιψιός του Σάχη Αμπάς *(Şah Abbas)* και γιος του δολοφονημένου πρίγκηπα του Ιράν Χαμζά Μιρζά *(Hamza Mirza)*. Στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη ως δέσμευση καλή πίστεως στις διαπραγματεύσεις μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Περσίας.

HENRY II: Γάλλος Βασιλιάς. Γεννήθηκε το 1519 και ανέβηκε στο θρόνο το 1547 όπου βασίλευσε μέχρι τον θάνατο του το 1559.

HIZIR (BARBAROSSA): Διάσημος Οθωμανός πειρατής και μεγάλος ναύαρχος του οθωμανικού στόλου. Γεννήθηκε στην Μυτιλήνη μάλλον το 1466 και πέθανε στις 4 Ιουλίου του 1546. Προκειμένου να αντιμετωπίσουν τη δύση στη Μεσόγειο, οι Οθωμανοί ενέταξαν στην υπηρεσία τους τον αρχιπειρατή Χαΐρεντίν Μπαρμπαρόσα ο οποίος είχε ως ορμητήριο του το Αλγέρι. Το 1529, για λόγους προστασίας το Αλγέρι ενσωματώθηκε στην οθωμανική αυτοκρατορία και εκχωρήθηκε στον Χαΐρεντίν Μπαρμπαρόσα ο οποίος αργότερα διορίζεται αρχιναύρχος του οθωμανικού στόλου *(Kapudan paşa)*.

HOCA SADEDDİN EFENDİ: Οθωμανός σέιχ-ουλ Ισλάμ, καδής, δάσκαλος σε μεντρεσέ *(müderris)*, καζασκέρης *(kazasker)* και ιστορικός. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1536/1537. Πέθανε στις 2 Οκτωβρίου του 1599.

HÜLAGÜ: Γεννήθηκε το 1217 και ήταν ο ιδρυτής της δυναστείας των Ιλ-Χανς *(İlhan)* της Περσίας. Βασίλευσε από το 1256 μέχρι το θάνατο του το 1265. Ήταν εγγονός του Τζένκινς Χαν *(Cengiz Han)* αφού ήταν το παιδί του μικρότερου γιου του Τολούι Χαν *(Toluy Han)*.

HZ. ALİ: Γεννήθηκε το 600 μ.Χ. στην Μέκκα και ήταν εξάδελφος και γαμπρός του προφήτη Μωάμεθ. Υιοθετήθηκε σε μικρή ηλικία από τον Μωάμεθ και ήταν ο πρώτος άντρας που ασπάστηκε τον ισλαμισμό. Πέθανε τον Ιανουάριο του 661.

İBRAHİM SULTAN: Ο δέκατος όγδοος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γεννήθηκε στις 4 Νοεμβρίου του 1615. Ανήλθε στην εξουσία στις 8 Φεβρουαρίου του 1640. Η επιβολή βαριάς φορολογίας και η απροθυμία του για νέες εκστρατείες προκάλεσαν έντονη

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

δυσαρέσκεια στις επαρχίες και στην Κωνσταντινούπολη. Στις 8 Αυγούστου του 1648 μετά από μια συνομωσία των ουλεμά και πολλών αξιωματικών των γενιτσάρων συνελήφθη και κρατήθηκε φυλακισμένος στο αυτοκρατορικό παλάτι και στο θρόνο τοποθετήθηκε ο επτάχρονος γιός του Μεχμέτ Δ΄ *(Mehmed IV)*. Δέκα μέρες αργότερα στις 18 Αυγούστου του 1648 στραγγαλίστηκε από τον μεγάλο βεζίρη Σοφού Μεμέτ Πασά *(Sofu Mehmed Paşa)* μετά την έκδοση ενός ειδικού φετβά από τον σέιχ-ουλ Ισλάμ.

İDRÎS-İ BİTLİSÎ: Οθωμανός ποιητής, καλλιγράφος, πολιτικός και συγγραφέας. Γεννήθηκε στο Μπίτλις *(Bitlis)*. Πέθανε το 1520. Έγραψε διάφορα έργα στα περσικά και στα αραβικά σχετικά με την ιατρική, την φιλοσοφία, την κοσμογραφία, την πολιτική, την ιστορία και τον μυστικισμό.

ISMAİL I: Γεννήθηκε το 1487 και πέθανε το 1524. Ήταν ο ιδρυτής της δυναστείας των Σαφαβιδών, ο οποίος καθιέρωσε την Περσία ως κυρίαρχο κράτος της δυναστείας και καθιέρωσε επίσης το σιιτικό Ισλάμ ως επίσημη κρατική θρησκεία. Η δυναστεία των Σαφαβιδών κυβερνούσε την Περσία από το 1501 έως το 1736.

JOSEPH NASI: Εβραίος τραπεζίτης που γεννήθηκε το 1524 στην Ισπανία και πέθανε το 1579 στην Κωνσταντινούπολη. Ήταν ανάμεσα στους ευνοούμενους του Σουλτάνου Σελίμ Β΄, που με την άνοδο του στον θρόνο του παρεχώρησε την διοίκηση και τα έσοδα του Δουκάτου της Νάξου.

KÂTİB ÇELEBİ: Ιστορικός, συγγραφέας και γεωγράφος. Ο πιο διακεκριμένος μελετητής ιδιαίτερα στις θετικές επιστήμες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας του 17ου αιώνα. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το Φεβρουάριο του 1609. Πέθανε στις 6 Οκτωβρίου 1657.

KÂTİB MEHMED ZAÎM: Οθωμανός ιστορικός. Γεννήθηκε το 1532. Η ημερομηνία του θανάτου δεν είναι γνωστή πέθανε όμως μετά το 1578.

KILIÇ ALİ PAŞA: Οθωμανός ναύαρχος, γνωστός και με το παρατσούκλι Ουλούτς *(Uluç)*. Ήταν από την Καλαβρία της Ιταλίας και ονομαζόταν Τζιοβάνι Ντιονίγκι Γκαλένι *(Giovan Dionigi Galeni)*. Το 1520 καθώς πήγαινε στην Νάπολη με σκοπό να γίνει καθολικός ιερέας αιχμαλωτίστηκε από τον Αλγερινό Αλί Αχμέτ Ρέις *(Ali Ahmed Reis)* και ασπάστηκε το Ισλάμ. Στην συντριβή του οθωμανικού στόλου από τις παπικές δυνάμεις στη ναυμαχία της Ναυπάκτου μόνο η μοίρα του Ουλούτς, η οποία αποτελείτο από σαράντα πλοία, κατάφερε να γλιτώσει. Για αυτή του την επιτυχία ο Σελίμ Β΄ τον ονόμασε Κιλίτς που σημαίνει σπαθί και τον έχρησε αρχιναύαρχο του οθωμανικού στόλου και μπεηλέρμπεη του Αλγεριού. Πέθανε στις 25 Ιουνίου το 1587.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

KIZILBAŞ: Οι Οθωμανοί ονόμαζαν Κοκκινοκέφαλους απαξιωτικά τις Τουρκομανικές φυλές που υποστήριζαν τον σάχη Ισμαήλ Α΄, ο οποίος εξεγέρθηκε κατά των Οθωμανών στην Ανατολική Ανατολία. Το όνομα τους προέρχεται από το ξεχωριστό κόκκινο καπέλο που φορούσαν διακοσμημένο με δώδεκα λωρίδες, σύμβολο της πεποίθησής τους ότι ο σάχης Ισμαήλ Α΄ ήταν ο υποσχόμενος δωδέκατος ιμάμης του σιιτικού Ισλάμ. Αν και ο όρος προέρχεται ειδικά από αυτό το κίνημα, μετά την εξέγερση του κινήματος το 1511, οι Οθωμανοί χρησιμοποιούν συνήθως τον όρο Κοκκινοκέφαλοι σε οποιαδήποτε ετερόδοξη μουσουλμανική αίρεση που πίστευαν ότι ήταν ενάντια στην εξουσία του Σουλτάνου.

KNIGHTS OF ST JOHN: Ένα θρησκευτικό και ιπποτικό τάγμα το οποίο χρονολογείται από τον 11ο αιώνα. Πέραν του στρατιωτικού του χαρακτήρα το τάγμα ήταν φημισμένο και για τις ιατρικές του υπηρεσίες που προσέφερε στους άρρωστους προσκυνητές στα νοσοκομεία του τάγματος. Το 1310 οι Ιωαννίτες Ιππότες απέκτησαν το νησί της Ρόδου, όπου και εγκαταστάθηκαν, με κύριο μέλημα τους με την ναυτική τους δύναμη να περιπολούν την Ανατολική Μεσόγειο ενάντια στη μουσουλμανική απειλή. Το 1522 αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν από το νησί μετά την ήττα τους από τον Σουλεϊμάν τον Μεγαλοπρεπή και το 1530 ο Κάρολος Ε΄ τους παραχώρησε το νησί της Μάλτας. Το 1565 καταφέρνουν να αποκρούσουν την οθωμανική επίθεση θέτοντας τέλος στο αήττητο των Οθωμανών, γεγονός το οποίο αποτέλεσε μεγάλη επιτυχία για το τάγμα. Το 1571 έλαβαν επίσης μέρος και στη ναυμαχία της Ναυπάκτου. Οι Ιωαννίτες Ιππότες παρέμειναν στο νησί μέχρι το 1798, έτος το οποίο ο Ναπολέων Α΄ κατέκτησε το νησί.

KOCA SINÂN PAŞA: Μεγάλος βεζίρης, στρατιωτικός και πολιτικός. Γεννήθηκε στην Αλβανία το 1520. Αφού πέρασε από διάφορα διοικητικά αξιώματα, όπως μπεηλέρμπεης και άλλα, διορίστηκε κυβερνήτης της οθωμανικής Αιγύπτου το 1567. Στις 15 Αυγούστου του 1568 τέθηκε επικεφαλής στην εκστρατεία κατά της Υεμένης και έμεινε γνωστός στην ιστορία ως *«ο κατακτητής της Υεμένης»*. Το 1574 διέταξε τη μεγάλη εκστρατεία κατά της Τυνίδας που μετά την κατάκτηση της του δόθηκε το επίθετο *«ο κατακτητής της Τυνίδας»*. Κατά τη διάρκεια της ζωής του διορίστηκε πέντε φορές μεγάλος βεζίρης (1580, 1589, 1593, Ιούλιο 1595, Νοέμβριο 1595). Πέθανε στις 3 Απριλίου του 1596 και τάφηκε στην Κωνσταντινούπολη.

KUYUCU MURAD PAŞA: Οθωμανός μεγάλος βεζίρης κροατικής καταγωγής. Η ημερομηνία και το μέρος γέννησης του δεν είναι γνωστά, αν και μπορεί να υπολογιστεί πως γεννήθηκε γύρω στο 1522 αφού όταν πέθανε ήταν πάνω από ενενήντα ετών. Μεταφέρθηκε μέσω του συστήματος του παιδομαζώματος στο παλάτι όπου και έλαβε την εκπαίδευσή του. Διετέλεσε μεγάλος βεζίρης της αυτοκρατορίας από το 1606 έως το 1611 όπου και απεβίωσε.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

LALA MEHMED PAŞA: Οθωμανός μεγάλος βεζίρης. Ήταν βοσνιακής καταγωγής και συγγενής του Σοκολού Μεχμέτ Πασά. Η ημερομηνία γέννησης του δεν είναι γνωστή. Αφού έλαβε την εκπαίδευση του στο παλάτι το 1595 έγινε αγάς των γενιτσάρων. Διετέλεσε μεγάλος βεζίρης της αυτοκρατορίας από το 1604-1606. Πέθανε στις 21 Ιουνίου του 1606.

LALA MUSTAFA PAŞA: Βόσνιος στην καταγωγή. Την περίοδο του Σουλτάνου Σελίμ Α΄ χάρη του αδελφού του Ντελί Χουσρέβ *(Deli Hüsrev)* μπήκε στο παλάτι όπου πήρε και την εκπαίδευση του. Είχε διοριστεί σε διάφορες θέσεις στο παλάτι αλλά και σαντζάκμπεης. Όταν πέρασε ο Σουλτάνος Σελίμ Β΄ στο θρόνο ασκούσε καθήκοντα νομάρχη της Δαμασκού. Ήταν ανάμεσα σε αυτούς που υποστήριξαν ότι έπρεπε να γίνει η εκστρατεία κατά της Κύπρου. Διορίστηκε αρχιστράτηγος της εκστρατείας της Κύπρου και μετά την κατάκτηση του νησιού έγινε ο τρίτος βεζίρης. Πέθανε την 1η Αυγούστου του 1580.

MAMLUKS: Ήταν στρατιωτικά τάγματα δούλων που αρχικά αποτελούσαν την σωματοφυλακή των Σουλτάνων της Αιγύπτου, τα οποία στην συνέχεια με την αύξηση της δύναμης τους ανέλαβαν την διοίκηση της Αίγυπτου από το 1250 έως το 1517, και της Συρίας από το 1260 έως το 1516.

MARCANTONIO BRAGADINO: Ο τελευταίος Βενετός καπετάνιος της Αμμοχώστου και της Κύπρου (1569-1571). Κατά την διάρκεια της οθωμανικής επίθεσης στο νησί ήταν ο επικεφαλής της άμυνας της Αμμοχώστου μαζί με τον Αστόρρε Βαγλιόνε. Γεννήθηκε το 1523 και πέθανε το 1571.

MARCANTONIO COLONNA: Ιταλός στρατηγός και ναύαρχος. Γεννήθηκε το 1535 και πέθανε το 1584. Ήταν ο εκπρόσωπος του Πάπα Πίου Ε΄ στη ναυμαχία της Ναυπάκτου.

MARTIN LUTHER: Γερμανός μεταρρυθμιστής, καθηγητής θεολογίας, ιερέας, μοναχός, ηγέτης της εκκλησιαστικής μεταρρύθμισης του 1517 στην Γερμάνια και θεμελιωτής των πρακτικών του προτεσταντισμού. Γεννήθηκε το 1483 και πέθανε το 1546. Αμφισβήτησε έντονα τις θέσεις του καθολικισμού αλλά και το αλάθητο του Πάπα τονίζοντας πως η σωτηρία της ψυχής είναι αποτέλεσμα μόνο της πίστης και της Θείας Χάρης.

MARTINENGO: Ήταν ο ανώτατος αξιωματούχος της Βενετίας στην Κρήτη το 1570. Όταν έφθασε στην Κρήτη το στρατιωτικό σώμα που προοριζόταν για ενίσχυση της φρουράς της Κύπρου προσφέρθηκε εθελοντικά να αναπληρώσει τον Ιερώνυμο Μαρτινέγκο ο οποίος είχε πεθάνει κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του προς την Κύπρο.

MAXIMILIAN I: Γεννήθηκε το 1459 και πέθανε το 1519. Το 1486 στέφθηκε Βασιλιάς της Γερμανίας ενώ από το 1493 έως το 1519 διετέλεσε Αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Παρόλο που ποτέ δεν στέφθηκε από τον Πάπα, κέρδισε την παπική έγκριση

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ως Αυτοκράτορας το 1508. Ως Αυτοκράτορας έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εγκαθίδρυση της δυναστείας των Αψβούργων στην Ισπανία.

MAXIMILIAN II: Γεννήθηκε το 1527 και πέθανε το 1576. Από το 1563 ήταν Βασιλιάς της Ουγγαρίας και από το 1564 Αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μέχρι τον θάνατο του.

MECDÎ: Οθωμανός λόγιος, ποιητής και βιογράφος. Γεννήθηκε στην Αδριανούπολη. Πέθανε το 1591 στην Κωνσταντινούπολη.

MEHMED II: Οθωμανός Σουλτάνος, γνωστός και ως ο Πορθητής λόγω της άλωσης της Κωνσταντινούπολης το 1453. Βασίλεψε σε δυο φάσεις, ανάμεσα στα έτη 1444-1446 και στα έτη 1451-1481. Γεννήθηκε στις 30 Μαρτίου του 1432 στην Αδριανούπολη. Στις 29 Μαΐου 1453 κατέκτησε την Κωνσταντινούπολη και την ανακήρυξε πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πέθανε στις 3 Μαΐου του 1481.

MEHMED III: Ο δέκατος τρίτος Σουλτάνος της Οθωμανική Αυτοκρατορίας. Γεννήθηκε στις 20-29 Μαΐου του 1566. Βασίλευσε τα έτη 1595-1603. Στις 24 Δεκεμβρίου του 1583 έγινε σαντζάκμπεης του Σαρουχάν *(Saruhān)* όπου έμεινε σε αυτή τη θέση για έντεκα χρόνια. Την επόμενη μέρα της ανόδου του στο θρόνο το 1595 εκτέλεσε και τα δεκαεννέα του αδέρφια. Η βασιλεία του που εντάσσεται στο μακροχρόνιο πόλεμο με την Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (1593-1606) ήταν καταστροφική, σημαδεμένη από πολιτικές και στρατιωτικές διαταραχές, υψηλό πληθωρισμό και μια επισφαλή κυβέρνηση στην οποία υπήρξαν δώδεκα αλλαγές μεγάλου βεζίρη. Πέθανε ξαφνικά, πιθανότατα μετά από μια καρδιακή προσβολή στις 21 Δεκεμβρίου του 1603

MEHMED IV: Ο δέκατος ένατος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας γνωστός και ως ο κυνηγός *(avcı)*. Γεννήθηκε στις 2 Ιανουαρίου του 1642 και ήταν γιος του Σουλτάνου Ιμπραήμ Α΄ και της Τουρχάν Χατιτζέ *(Turhan Hatice)*. Ανήλθε στο θρόνο στην ηλικία των επτά ετών. Η ήττα των οθωμανικών στρατευμάτων στη δεύτερη πολιορκία της Βιέννης στις 12 Σεπτεμβρίου 1683 και η ήττα στην μάχη του Μόχατς στις 22 Ιουνίου του 1687 προκάλεσαν την δυσαρέσκεια και την εξέγερση των στρατευμάτων με αποτέλεσμα να εκθρονισθεί στις 8 Νοεμβρίου του 1687. Μετά την καθαίρεσή του μετέβη στην Αδριανούπολη όπου και πέθανε στις 6 Ιανουαρίου του 1693.

MUAVİYE: Ο ιδρυτής της δυναστείας του χαλιφάτου των Ομεϋαδών *(Umayyad)* που βρισκόταν στη Συρία. Οι πηγές παρέχουν αντικρουόμενες πληροφορίες για την ημερομηνία γέννησης αλλά και του θανάτου του. Συμβατικά η ημερομηνία γέννησης καθορίζεται το 610 μ.Χ. και του θανάτου του το 680 μ.Χ. Το 634 ο χαλίφης Αμπού Μπακρ *(Abu Bakr)* έστειλε

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

τον Μουαβιγέ στη Συρία, όπου λειτούργησε ως διοικητής της εμπροσθοφυλακής του αραβικού στρατού σε διάφορες επιχειρήσεις εναντίων των Βυζαντινών, με επικεφαλής τον αδελφό του Γιαζίντ *(Yazid)* και ήταν παρών όταν οι Άραβες κατέλαβαν την Ιερουσαλήμ το 637. Όταν ο Γιαζίντ πέθανε το 639, ο χαλίφης Ουμάρ *(Umar)* διόρισε τον Μουαβιγέ στη θέση του αδελφού του και το επόμενο έτος υπό τις διαταγές του οι Άραβες κατέκτησαν την Καισάρεια.

MUAVİYE BİN EBİ SÜFYAN: Γεννήθηκε στην Μέκκα το 602 ή 603 και πέθανε το 680. Ήταν ο ιδρυτής του χαλιφάτου των Ομεϋαδών το 661.

MÜEZZİNZADE ALİ PAŞA: Οθωμανός ναύαρχος. Η ημερομηνία γέννησης του είναι άγνωστη. Ήταν επικεφαλής του οθωμανικού στόλου στη ναυμαχία της Ναυπάκτου που έλαβε χώρα στις 7 Οκτωβρίου και πέθανε κατά την διάρκεια της ναυμαχίας.

MURAD II: Ήταν ο έκτος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γεννήθηκε το 1404 στην Αμάσεια και ανέβηκε στο θρόνο τον Μάϊο του 1421. Το 1444 παραχώρησε τον θρόνο του στον γιο του τον Μεχμέτ τον Πορθητή αλλά αργότερα μετά από μια εξέγερση των γενιτσάρων ανέβηκε ξανά στον θρόνο το 1446, όπου παρέμεινε μέχρι το θάνατο του το 1451.

MURAD III: Ο δωδέκατος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γεννήθηκε στις 4 Ιουλίου 1546. Το 1557 έγινε σαντζάκμπεης της Καραμανίας και το 1558 της Άκσεχιρ *(Akşehir)*. Στην συνέχεια έγινε σαντζάκμπεης του Σαρουχάν *(Saruhān)*. Στις 15 Δεκεμβρίου 1574 στέφεται ο νέος Σουλτάνος της αυτοκρατορίας. Η διακυβέρνηση του Μουράτ ήταν μια εποχή οικονομικής πίεσης για το οθωμανικό κράτος λόγω της ανακάλυψης του Νέου Κόσμου από τους Δυτικούς. Πέθανε στο παλάτι του στις 16 Ιανουαρίου 1595, σε ηλικία 49 ετών πιθανώς εξαιτίας στοματικής ασθένειας.

MURAD IV: Ο δέκατος έβδομος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο οποίος βασίλευσε από το 1623 μέχρι το 1640. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 27 Ιουλίου του 1612. Ανήλθε στο θρόνο στις 11 Σεπτεμβρίου του 1623 μετά από μια συνομωσία του μεγάλου βεζίρη Κεμανκές Αλή Πασά *(Kemankeş Ali Paşa)*, του Σειχ-ούλ Ισλάμ Γιαχιά Εφέντη *(Yahya Efendi)* και της μητέρας του, εκθρονίζοντας τον θείο του, Σουλτάνο Μουσταφά *(Mustafa)*. Πέθανε στις 8 Φεβρουαρίου του 1640 βαριά άρρωστος.

MUSTAFA CENÂBÎ: Οθωμανός ιστορικός. Η ημερομηνία γέννησης του δεν είναι γνωστή. Πέθανε στο Χαλέπι το 1590.

NEŞRÎ: Οθωμανός ιστοριογράφος. Το κύριο όνομα του δεν μπορεί να προσδιοριστεί, έγινε γνωστός με το ψευδώνυμο Νεσρί. Πέθανε το 1520 ή 1521. Σημαντικότερο του έργο το βιβλίο της κοσμογραφίας *(Kitâb-ı Cihannümâ)*.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

NICCOLO MACHIAVELLI: Ιταλός συγγραφέας και πολιτικός. Γεννήθηκε το 1469 στην Φλωρεντία και πέθανε το 1527. Είναι πιο γνωστός για το έργο του *«Ο Πρίγκιπας» (Il Principe)*, στο οποίο διατύπωσε την πολιτική του φιλοσοφία.

NICOLO DANDOLO: Βενετός ανώτατος αξιωματούχος που υπηρέτησε στην Κύπρο ως τοποτηρητής κατά το 1569-1570. Κατά την διάρκεια της οθωμανικής επίθεσης στο νησί ήταν ο επικεφαλής της άμυνας της Λευκωσίας.

ORUÇ (BARBAROSSA): Διάσημος Οθωμανός ναυτικός που καθιέρωσε την οθωμανική κυριαρχία στην Αλγερία. Πέθανε το 1518.

OSMAN: Ο ιδρυτής και ο πρώτος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1299), από τον οποίο προήλθε το όνομα της. Γεννήθηκε στο Θηβάσιο *(Söğüt)* και ήταν γιος του Ερτουγρούλ Γαζή *(Ertuğrul Gazi)*. Απεβίωσε το 1324 κατά την διάρκεια της πολιορκίας της Προύσας *(Bursa)*.

OSMAN (HALİFE): Ο τρίτος χαλίφης του Ισλάμ. Γεννήθηκε μάλλον το 576 και πέθανε το 656.

PAOLO DEL GUASTON: Καπετάνιος του βενετικού πεζικού στην Λευκωσία κατά την πολιορκία της από τους Οθωμανούς.

PHILIP II: Ισπανός Βασιλιάς. Γεννήθηκε στις 21 Μαΐου 1527 και ανέβηκε στο θρόνο το 1556 όπου βασίλευσε μέχρι τον θάνατο του στις 13 Σεπτεμβρίου 1598.

PİRİ REİS: Οθωμανός ναυτικός και χαρτογράφος. Πιθανότατα γεννήθηκε στην Καλλίπολη αλλά η ημερομηνία γεννήσεως του είναι άγνωστη. Ο θείος του, Κεμάλ Ρέις, υπηρέτησε ως λοχαγός του οθωμανικού στόλου με τον Πίρι Ρέις να παίρνει τα πρώτα μαθήματα σχετικά με τη ναυσιπλοΐα από αυτόν. Το πρώτο και πιο εκθαμβωτικό επίτευγμά του σημειώθηκε το 1513 όταν έκανε έναν παγκόσμιο χάρτη του οποίου μόνο ένα μέρος, ίσως και το ένα-τρίτο να έχει επιβιώσει. Το 1528-1529 ο Πίρι Ρέις φτιάχνει την τελευταία γνωστή δουλειά του ένα άλλο παγκόσμιο χάρτη του οποίου και πάλι μόνο ένα μέρος, ίσως και το ένα-έκτο να έχει διασωθεί. Μετά από 1529 όλα τα ίχνη του εξαφανίζονται μέχρι να επανεμφανιστεί ξανά το 1547 ως διοικητής του οθωμανικού στόλου με βάση του το Σουέζ. Το 1552-1553 μετά την ήττα που υπέστη στα ανοιχτά του βόρειου Περσικού Κόλπου από τα πορτογαλικά πλοία καταδικάστηκε σε θάνατο από τον Σουλτάνο.

PİYALE PAŞA: Ένας από τους μεγαλύτερους ναυάρχους της οθωμανικής ιστορίας. Δεν έχουμε ακριβείς ενδείξεις για την ημερομηνία γέννησης του, η οποία υπολογίζεται περίπου γύρω στο 1515. Βρέθηκε στη μάχη του Μοχάτς (29 Αυγούστου 1526) και ανατράφηκε εντός

του παλατιού. Διετέλεσε καπουντζή μπασής *(kapıcıbaşı)* και σαντζάκμπεης της Καλλίπολης *(Gelibolu)* και στα σαράντα του χρόνια έγινε διοικητής του οθωμανικού πολεμικού ναυτικού. Τα χρόνια 1556-1558 έβαλε την υπογραφή του σε πολλές επιτυχίες στην Μεσόγειο. Στις 14 του Απρίλη 1566 ενσωμάτωσε το νησί της Χίου στην οθωμανική επικράτεια. Έγινε ο πρώτος ναυτικός στην οθωμανική ιστορία που πήρε το αξίωμα του βεζίρη. Διορίστηκε επικεφαλής των ναυτικών δυνάμεων για την εκστρατεία στην Κύπρο. Πέθανε στις 21 του Γενάρη του 1578.

RUHÎ ÇELEBİ: Οθωμανός ιστοριογράφος και ποιητής. Το κύριο όνομα του ήταν Φαζίλ *(Fâzıl)* και το ψευδώνυμο Ρουχί *(Rûhî)*. Πέθανε το 1522 στην Κωνσταντινούπολη. Σημαντικότερο του έργο η Ιστορία του Οσμάν *(Tevârîh-i Âl-i Osmân)*.

RÜSTEM: Ο πιο διάσημος και δυνατός ήρωας της περσικής λογοτεχνίας.

SAFAVIDS: Μια δυναστεία η οποία κυριάρχησε στην Περσία από το 1501 έως το 1722. Ιδρυτής της δυναστείας ήταν ο σάχης Ισμαήλ Α΄. Επίσημη θρησκεία του κράτους ήταν το σιιτικό Ισλάμ.

SEBASTIANO VENIER: Ναύαρχος του στόλου της Βενετίας, δόγης το 1577-1578.

SELİM I: Ο Σελίμ Α΄ ήταν ο ένατος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γνωστός και ως *Γιαβούζ (Yavuz)*, ο σκληρός δηλαδή. Βασίλευσε από τις 24 Απριλίου 1512 μέχρι τις 21 Σεπτεμβρίου 1520. Κατακτητής της ανατολικής Μικράς Ασίας, της Συρίας και της Αιγύπτου. Γεννήθηκε στην Αμάσεια το 1470-1471. Πέθανε στις 21 Σεπτεμβρίου του 1520.

SELİM II: Ο Σουλτάνος Σελίμ Β΄ ήταν ο εντέκατος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γεννημένος στην Κωνσταντινούπολη στις 30 Μαΐου 1524. Γνωστός στους Οθωμανούς ως ο χλωμός Σελίμ *(Sarı Selim)* και στους Ευρωπαίους ως ο Σελίμ ο μέθυσος. Διακυβέρνησε την αυτοκρατορία από το 1566-1574. Πήρε λίγο μέρος στη διακυβέρνηση της αυτοκρατορίας αφού συνεχώς αποσυρόταν στο χαρέμι του και είχε αναθέσει σχεδόν όλη την ευθύνη στον μεγάλο βεζίρη Σοκολού Μεχμέτ Πασά. Ο Σελίμ Β΄ πέθανε στις 13 Δεκεμβρίου 1574 σε ηλικία 50 ετών στην Κωνσταντινούπολη (ο πρώτος Σουλτάνος που πέθανε εκεί) μετά από πτώση στο λουτρό του παλατιού του.

SEYDİ ALİ REİS: Οθωμανός ναυτικός γνωστός για τα έργα που έγραψε σχετικά με την θάλασσα, την αστρονομία και την γεωγραφία. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Πέθανε στις 28 Δεκεμβρίου του 1562.

SİYÂVUŞ PAŞA: Μεγάλος βεζίρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ουγγρικής ή κροατικής καταγωγής. Διετέλεσε τρεις φορές μεγάλος βεζίρης την περίοδο της βασιλείας

του Σουλτάνου Μουράτ Γ΄, το 1582-1584, το 1586-1589 και το 1592-1593. Πέθανε στις 15 Οκτωβρίου του 1602.

SOKULLU MEHMET PAŞA: Γεννήθηκε το 1505 στο χωριό Σολόκοβιτς *(Sokoloviç)* της Βοσνίας και αποτέλεσε μεγάλος βεζίρης του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή, του Σελίμ Β΄ και του Μουράτ Γ΄. Μεταφέρθηκε μετά από παιδομάζωμα στο παλάτι της Αδριανούπολης όπου πήρε και την εκπαίδευση του με αποτέλεσμα να καταστεί ένας από τους πιο σημαντικούς μεγάλους βεζίρηδες του οθωμανικού κράτους. Πέθανε στις 12 Οκτωβρίου του 1579 αφού μαχαιρώθηκε από ένα πολίτη ο όποιος ήταν ντυμένος δερβίσης.

SÜLEYMAN I: Ο Σουλεϊμάν Α΄ ο Μεγαλοπρεπής ήταν ο δέκατος Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και βασίλευσε από το 1520 έως το 1566. Έμεινε στην ιστορία ως ο Σουλεϊμάν Α΄ ο *«Κανουνί»* (*Νομοθέτης*). Γεννήθηκε στην Τραπεζούντα και σχετικά με την ημερομηνία γέννησης του υπάρχουν τρεις διαφορετικές ημερομηνίες, 6 Νοεμβρίου 1494, 27 Απριλίου 1495 και Απρίλιο ή Μάιο του 1496. Κατά τη βασιλεία του η Οθωμανική Αυτοκρατορία έφτασε στη μέγιστη γεωγραφική της επέκταση και στο απόγειο της δύναμής της. Ο Σουλεϊμάν Α΄ ο Μεγαλοπρεπής εισήγαγε μεγάλες νομοθετικές αλλαγές σχετικά με την κοινωνία, την εκπαίδευση, τη φορολογία και το ποινικό δίκαιο. Πέθανε στις 6 Σεπτεμβρίου του 1566 ξεψυχώντας μέσα στην σκηνή του κατά την διάρκεια της εκστρατείας του Ζίγκετβαρ.

ŞEREFEDDIN ALİ YEZDÎ: Ιρανός λόγιος, ιστορικός και ποιητής. Γεννήθηκε στην πόλη Τεφτ *(Teft)* του Ιράν. Το παρατσούκλι του ήταν Μαχντούμ *(Mahdûm)* και το ψευδώνυμο του Σερέφ *(Şeref)*. Πέθανε το 1454. Σημαντικότερο του έργο το βιβλίο των νικών *(zafernâme)*.

ŞEYHÜLİSLÂM SUN'ULLÂH EFENDİ: Γεννήθηκε το 1553. Το 1569-1570 έγινε μουλαζίμης *(mulāzim)*. Το 1571 διορίστηκε ως δάσκαλος σε μεντρεσέ όπου εργάστηκε εκεί μέχρι το διορισμό του στη θέση του καδή της Προύσας. Το Σεπτέμβριο του 1590 και τον Ιούλιο του 1593 έγινε καζασκέρης *(kādī 'asker)* της Ρούμελης. Τον Οκτώβριο του 1599 έγινε σέιχ-ουλ ισλάμ και πέθανε στην Κωνσταντινούπολη στις 10 Απριλίου 1612.

TİRYÂKÎ HASAN PAŞA: Οθωμανός βεζίρης γνωστός και ως ο ήρωας της Ναγκικανίζσα *(kanije)*, αφού το 1601, επικεφαλής μιας μικρή οθωμανικής δύναμης, κατάφερε να κρατήσει το κάστρο της Ναγκικανίζσα στη Δυτική Ουγγαρία ενάντια στον κατά πολύ μεγαλύτερο του στρατό του συνασπισμού των Αψβούργων προκαλώντας τους μάλιστα μεγάλες απώλειες. Πέθανε το 1608 στην Βούδα.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

TRAJAN: Γεννήθηκε το 53 και βασίλευσε από το 98 μέχρι το θάνατο του το 117. Κατά την διάρκεια της βασιλείας του η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ανήλθε στη μέγιστη εδαφική έκταση της. Έμεινε γνωστός στην ιστορία ως ο *«καλύτερος ηγεμόνας» (optimus princeps)* τόσο για τις κατακτήσεις του όσο και για το φιλανθρωπικό του έργο.

TURGUT REIS: Οθωμανός κουρσάρος και ναύαρχος. Γεννήθηκε το 1487 και από την παιδική του ηλικία ασχολήθηκε με την ναυτιλία. Ανάμεσα στους ναυτικούς ήταν γνωστός και ως ο Μεγάλος Τουργκούτ *(Büyük Turgut)*. Ήταν στο πλευρό των αδελφών Μπαρμπαρόσα σε διάφορες πειρατικές εκστρατείες αποδεικνύοντας την αξία του. Πέθανε το1565 κατά την διάρκεια της πολιορκίας της Μάλτας.

ÜMMÜ-HARÂM: Γνωστή και ως Χαλά Σουλτάνα *(Hala Sultan)*. Σύμφωνα με την παράδοση ο Προφήτης Μωάμεθ πήγε στο σπίτι της και γελώντας την ξύπνησε από τον μεσημεριανό ύπνο λέγοντας της πως είδε μια ομάδα ανθρώπων να πλέουν προς τη Μεσόγειο με σκοπό να την κατακτήσουν, με την Ουμμού Χαράμ να τον παρακαλεί να προσευχηθεί να είναι και αυτή αναμεσά τους. Πέθανε μόλις έφτασε στην Κύπρο αφού έπεσε από το άλογο της σπάζοντας τον λαιμό της. Θάφτηκε στο νησί και ο τάφος της βρίσκεται στην Αλυκή, στη Λάρνακα, όπου βρίσκεται και ο τεκές της Χαλάς Σουλτάνας *(Hala Sultan Tekkesi)*.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

3. Οθωμανικοί όροι

ALAYBEYİ: Αξιωματούχος του οθωμανικού στρατού. Αρχικά ο όρος αυτός καταδείκνυε τους διοικητές της χωροφυλακής που βρίσκονταν στο κέντρο της κάθε επαρχίας. Επίσης παλαιότερα χρησιμοποιείτο και για τους κάτοχους ζιαμετιών. Με το πέρασμα του χρόνου ο αλάμπεης ανήλθε στο αξίωμα του συνταγματάρχη.

ARPALIK: Όρος που χρησιμοποιείτο για το εισόδημα που παραχωρείτο ως ένα είδος σύνταξης στους αξιωματούχους του κράτους, επιπρόσθετα με τους μισθούς τους, μετά την αποχώρησή τους από τα καθήκοντα τους.

ASAF: Τίτλος που παραχωρείτο στο μεγάλο βεζίρη αλλά και στους βεζίρηδες του οθωμανικού κράτους. Λέξη που πέρασε από τα εβραϊκά στα αραβικά. Προέρχεται από το όνομα του βεζίρη του Σουλεϊμάν, Ασάφ Μπεράχια *(Âsaf b. Berahyâ)*.

BALYEMEZ: Είδος κανονιού που χρησιμοποιούσαν οι Οθωμανοί στις διάφορες εκστρατείες τους αλλά και για την άμυνα των φρουρίων τους. Ήταν ένα από τα μεγαλύτερα οθωμανικά κανόνια, κατασκευασμένα από χαλκό και ζύγιζαν από έξι έως είκοσι επτά κιλά.

BARÇA: Πλοίο του οθωμανικού στόλου που χρησιμοποιείτο και για εμπορικούς και για στρατιωτικούς σκοπούς

BAŞDEFTERDAR: Ήταν ο επικεφαλής της οικονομικής υπηρεσίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

BAŞTARDA: Πλοίο του ο οθωμανικού πολεμικού ναυτικού. Έχει μήκος σαράντα τρία-σαράντα εννέα μέτρα και πλήρωμα πεντακόσιους κωπηλάτες, διακόσιους δεκαέξι πολεμιστές και μαζί με τους πυροβολητές και τους υπόλοιπους ναύτες οχτακόσια άτομα αποτελούν το πλήρωμα αυτού του πολεμικού πλοίου. Κάθε κουπί του πλοίου τραβιέται από πέντε-εφτά άτομα. Έχει τρία φανάρια και τα κουπιά και η σημαία του έχουν χρώμα πράσινο χρώμα.

BEKTAŞİ: Ένα τάγμα δερβίσηδων που εμφανίστηκε στην Ανατολία τον 15ο αιώνα. Ιδρυτής του τάγματος ήταν ο Χατζί Μπεκτάς *(Hacı Bektâş)*.

BEYLERBEYİ: Αρχικά ήταν ο ανώτερος στρατιωτικός βαθμός και διοικητικός τίτλος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία που με τον καιρό κατέληξε απλά να είναι ένας τιμητικός βαθμός. Η λέξη σημαίνει Μπέης των Μπέηδων, αρχηγός των αρχηγών.

BÖLÜK HALKI: Λόχος έφιππων στρατιωτών του οθωμανικού στρατού.

CİZYE: Ο φόρος που λαμβανόταν από το οθωμανικό κράτος από τους μη μουσουλμάνους προστατευόμενους άντρες υπηκόους του.

COMTE: Ευγενής της Δυτικής Ευρώπης, ο οποίος στην ιεραρχία των ευγενών είναι αμέσως μετά τον μαρκήσιο ή τον δούκα. Ο τίτλος αυτός δόθηκε για πρώτη φορά τον 1ο μ.Χ. αιώνα, από τον Ρωμαίο Αυτοκράτορα Αύγουστο στους ακολούθους του, οι οποίοι τον συνόδευαν στα ταξίδια του. Στο Βυζάντιο ο κόμης ήταν ο ανώτερος διοικητικός και στρατιωτικός.

DARPHANE: Νομισματοκοπείο.

DAWĀDĀR: Η θέση του νταβαντάρη επινοήθηκε από τους Σελτζούκους και ήταν ο κάτοχος και φύλακας του βασιλικού μελανοδοχείου. Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και στην Αυτοκρατορία των Σαφαβιδών ήταν αξιωματούχοι με γραφειακά καθήκοντα στο δικαστήριο.

DARÜ'S-SAʿADDE AGASI: Ο επικεφαλής όλων των ευνούχων του χαρεμιού.

DİVAN: Είδος ποίησης της οθωμανικής λαϊκής λογοτεχνίας.

DİVAN-I HÜMAYUN: Το κεντρικό όργανο της κυβέρνησης της αυτοκρατορίας μέχρι τα μέσα του 17ου αιώνα. Αρχικά του συμβουλίου προέδρευε ο Σουλτάνος από την περίοδο όμως του Σουλτάνου Μωάμεθ του Πορθητή η προεδρεία ανατέθηκε στον μεγάλο βεζίρη. Η πρακτική αυτή συνεχίστηκε μέχρι την εποχή του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Νομοθέτη. Μέχρι τον 18ο αιώνα η σημασία του έφθινε σημαντικά σε βαθμό που πλέον το συμβούλιο αυτό θεωρείτο ασήμαντο.

EVKAF: Το οθωμανικό κράτος σύμφωνα και με τις αρχές του Ισλάμ θεωρεί ότι η κυριότητα ενός περιουσιακού στοιχείου το οποίο ανήκει στην κατηγορία των βακουφιών ανήκει στο Θεό. Το βακούφι αποτελεί μια αιώνια κτήση και ο σκοπός ύπαρξής του είναι η φιλανθρωπία. Γι' αυτό και τα περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν σ' ένα βακούφι προστατεύονται από φορολογικές υποχρεώσεις. Σύμφωνα με τον Ιερό Νόμο, βακούφι μπορεί να δημιουργήσει οποιοσδήποτε μουσουλμάνος ή μη μουσουλμάνος υπήκοος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ο σκοπός ίδρυσης του βακουφιού δεν πρέπει να αντιβαίνει τον ιερό νόμο.

FETİHNAME: Ήταν οι επίσημες επιστολές κατά την οθωμανική περίοδο που έκαναν γνωστή την είδηση μιας πολεμικής νίκης ή μιας κατάκτησης και οι οποίες αποστέλλονταν σε διάφορες χώρες και διάφορους ηγεμόνες.

FETVA: Απόφαση ή απάντηση του μουφτή *(mufti)* για ένα ζήτημα και τη συμβατότητά του με τον Ιερό Νόμο.

GAZAVATNAME: Έργα που εξιστορούσαν κυρίως τους πολέμους που γίνονταν ενάντια στα χριστιανικά κράτη.

GÂZÎ: Ο πολεμιστής της πίστης που μάχεται εναντίων όλων των απίστων δηλαδή των μη-Μουσουλμάνων. Επίσης, χρησιμοποιείτο ως τίτλος τιμής στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και δινόταν σε διάφορους Σουλτάνους αλλά και σε υψηλόβαθμους αξιωματούχους του οθωμανικού στρατού οι οποίοι έχουν διακριθεί στη μάχη εναντίων των απίστων.

HAMSE: Ποίημα της κλασικής ιρανικής και τουρκικής λογοτεχνίας.

HAS ODABAŞI: Ένας από τους τέσσερις φημισμένους υπευθύνους αξιωματικούς του χάς οντά *(has oda)* που δημιουργήθηκε από πλευράς του Σουλτάνου Μωάμεθ Β΄ *(Mehmed II).* Οι υπόλοιποι τρείς αξιωματικοί ήταν ο σιλιχτάρης *(silâhdar)*, ο ακόλουθος εξωτερικών υπηρεσιών του Σουλτάνου *(çuhadar)* και το άτομο που κρατούσε τον αναβατήρα του αλόγου καθώς ο Σουλτάνος ανέβαινε πάνω στο άλογο του *(rikâbdar)*. Από αυτούς μόνο ο χάς οντά μπασί είχε την αρμοδιότητα να παρουσιάζεται ενώπιον του Σουλτάνου.

HAS ODALI: Ήταν κάτω από τις διαταγές του χας οντά μπασί και ανάμεσα στις αρμοδιότητές τους ήταν ο καθαρισμός του διαμερίσματος χικράι σαατέτ *(hıkra-i saâdet)*, η φροντίδα των επίπλων του, το άναμμα των κεριών και του τζακιού, το χύσιμο ροδόνερου και άλλες παρόμοιες δουλειές, όπως η φύλαξη των ιερών παρακαταθηκών.

HİCRET-İ NEBEVİYYE: Το έτος όπου έγινε η μετοίκηση του Μωάμεθ από την Μέκκα στην Μεδίνα.

İLTIZAM: Στα μέσα του 16^{ου} αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία εφάρμοσε το σύστημα ενοικίασης φορολογικών προσόδων σε ιδιώτες με προθεσμίες. Δηλαδή το κράτος παραχωρούσε σε ενοικίαση στον ψηλότερο προσφοροδότη φορολογικές ενότητες με σκοπό να εισπράξει συντομότερα τα φορολογικά του έσοδα και χωρίς τη δική του εμπλοκή. Αρχικά η ενοικίαση δινόταν με προθεσμία *(tahvil)*, μονοετούς ή και τριετούς διάρκειας, στην συνέχεια όμως καθιερώθηκε το σύστημα παραχώρησης συμβολαίων ισόβιας διάρκειας *(malikane).*

KADIRGA: Ένα από τα καλύτερα πλοία του πολεμικού ναυτικού με πενήντα-πενήντα ένα μέτρα μήκος και πλάτος έξι κόμμα τέσσερα-έξι κόμμα επτά μέτρα. Γρήγορο με τη δυνατότητα για ταχείς ελιγμούς και με πολύ δυνατό έμβολο (αιχμηρή προεξοχή στην πλώρη των παλαιότερων πολεμικών πλοίων, που χρησίμευε για την πρόκληση ρήγματος σε αντίπαλα πλοία). Στο κατάστρωμα κοντά στην πλώρη υπήρχαν μεγάλα κανόνια και ανάλογα με το μέγεθος του πλοίου υπήρχαν στο κέντρο του τρία-εφτά κανόνια. Αρκετά καλά κατασκευασμένο για να αντέχει στις καταιγίδες με σαράντα εννέα κουπιά και με πλήρωμα

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

εκατό ενενήντα έξι κωπηλάτες και εκατό πολεμιστές και μαζί με τους πυροβολητές και τους υπόλοιπους ναύτες όλοι μαζί σύνολο τρακόσια τριάντα άτομα.

KALİTE: Ένα από τα πλοία του οθωμανικού πολεμικού ναυτικού. Γρήγορο με την ικανότητα για ταχείς ελιγμούς και την δυνατότητα να μπαινοβγαίνει στα πιο ρηχά λιμάνια. Αποτελείτο από δεκαεννιά έως είκοσι τέσσερις θέσεις και κάθε κουπί τραβιόταν από τέσσερα άτομα. Το πλήρωμα του έφτανε περίπου τα διακόσια άτομα και ο βασικός σκοπός αυτού του πλοίου ήταν η αναγνώριση και η παρακολούθηση.

KAPIÇIBAŞI: Ο επικεφαλής της τάξης των φρουρών που στέκονταν στις πύλες του παλατιού.

KAPUDAN: Τίτλος για τον αρχιναύαρχο του οθωμανικού στόλου.

KARAMÜRSEL: Ιστιοφόρο και κωπήλατο πλοίο που χρησιμοποιείτο κατά κύριο λόγο για την μεταφορά τροφίμων και πολεμοφοδίων.

KASİDE: Η παλαιότερη και η πιο μακροσκελής μορφή ποίησης που χρησιμοποιείτο στην αραβική, περσική και οθωμανική ποίηση. Άνηκε στην λογοτεχνία ντιβάν *(divan edebiyatı)*.

KAYMAKÂM: Ο τίτλος του καϊμακάμη είχε πολιτικό και στρατιωτικό περιεχόμενο. Στην οθωμανική διοίκηση εκφράζει τον επικεφαλής του καζά *(kaza)* και στο στράτευμα τον αντισυνταγματάρχη.

KETHÜDA: Μετά τον αγά των γενιτσάρων ο επόμενος ανώτερος βαθμός στην ιεραρχία του λόχου των γενιτσάρων.

MATBAH-I ÂMİRE: Ο όρος που χρησιμοποιούσαν οι Οθωμανοί για την κουζίνα του παλατιού. Θεσπίστηκε από τον Σουλτάνο Μωάμεθ Β΄ τον Πορθητή.

MAVUNA: Πλοίο του οθωμανικού πολεμικού ναυτικού, μεγαλύτερο από την γαλέρα με μήκος πενήντα μέτρα και με δύο ορόφους. Κάθε κουπί τραβιόταν από επτά άτομα και μετέφερε είκοσι τέσσερα κανόνια με πλήρωμα τρακόσιους εξήντα τέσσερις κωπηλάτες και εκατό πενήντα πολεμιστές και μαζί με τους πυροβολητές και τους υπόλοιπους ναύτες όλοι μαζί σύνολο εξακόσια άτομα.

MISKAL: Παλαιό μουσικό όργανο το οποίο είχε και την ονομασία μουσικάρ *(musikar)*. Αποτελείται από δεκαπέντε ή και περισσότερα καλαμάκια, μικρά και μεγάλα, τα οποία είναι τοποθετημένα δίπλα δίπλα και παίζεται από το στόμα, όπως τον αυλό.

MUHARREM: Ο πρώτος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

MUHASEBECİ: Οθωμανός αξιωματούχος υπεύθυνος για την διαχείριση και τον υπολογισμό των οικονομικών του κράτους.

MUKABELECİ: Τίτλος που παραχωρείτο στους υπαλλήλους που ήταν υπεύθυνοι για την καταγραφή του στρατεύματος.

MUKATAACI: Οθωμανός αξιωματούχος υπεύθυνος για τις υποθέσεις εκμίσθωσης φορολογικών προσόδων στο πλαίσιο του συστήματος ενοικίασής τους *(iltizam)*.

MÜTEFERRİKA: Ένα είδος μιας τάξης υπηρετών που βρίσκονταν στην ακολουθία του Σουλτάνου και των βεζίρηδων. Στην τάξη αυτή επιλέγονταν μόνο επίλεκτα άτομα και δεν είχαν ως καθήκον μια συγκεκριμένη εργασία, αλλά διάφορες δουλειές στο παλάτι.

NİŞÂNCI: Οθωμανός αξιωματούχος, καλλιγράφος του σουλτανικού μονογράμματος.

REBİYYÜL-AHIR: Ο τέταρτος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου.

REBİYYÜL-EVVEL: Ο τρίτος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου.

RUZNAMECİ: Ο όρος αυτός υποδηλώνει τον κρατικό υπάλληλο υπεύθυνο για την καταγραφή των ημερήσιων εσόδων και εξόδων του κεντρικού θησαυροφυλακίου στα ειδικά βιβλία του κράτους, τα κατάστιχα.

SAFERÜL-MUZAFFER (SAFER): Ο δεύτερος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου.

SANCAK: Διοικητική και εδαφική διαίρεση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

SANCAKBEYİ: Πρόκειται για αξιωματούχο της επαρχιακής διοίκησης και στρατιωτικό, ο οποίος ήταν ο επικεφαλής του σαντζακιού, δηλαδή μίας διοικητικής μονάδας της αυτοκρατορίας.

SAZ: Ανήκει στην κατηγορία των εγχόρδων μουσικών οργάνων.

SEFERLİ ODA: Συγκροτήθηκε από πλευράς του Σουλτάνου Μουράτ Δ΄ το έτος 1635. Αρχικά οι υπηρεσίες του ήταν το πλύσιμο και η τακτοποίηση των ρούχων των ατόμων του παλατιού, αργότερα όμως οι υπηρεσίες του στράφηκαν προς τις τέχνες και οι νέοι που βρίσκονταν εκεί εκπαιδεύονταν ως μουσικοί, αοιδοί, τοξότες, παλαιστές, κουρείς και άλλα επαγγέλματα. Από αυτό το δωμάτιο βγήκαν πολλοί μουσικοί και ποιητές.

SERDENGEÇTİ: Ήταν οι δυνάμεις των στρατιωτών της πρώτης γραμμής κατά την οθωμανική περίοδο.

SHARIA: Η λέξη Σαρία *(Shari)* είναι κοινή για όλους τους αραβόφωνους λαούς της Μέσης Ανατολής και ορίζει μια προφητική θρησκεία στην ολότητά της. Η Σαρία ορίζει τους

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

κανόνες και τους κανονισμούς που διέπουν τη ζωή των μουσουλμάνων, οι οποίοι προέρχονται κατά κύριο από το Κοράνι *(Kuran)* και τις Χαντίθ *(Hadith).*

SİLAHTAR: Ήταν ο επικεφαλής του οπλοστασίου του στρατού, όπου ήταν αποθηκευμένες οι πανοπλίες και τα όπλα και είχε επίσης μια στρατιωτική μονάδα υπό τις διαταγές του και την ευθύνη της φύλαξης και μεταφοράς του όπλου του Σουλτάνου.

SİPÂHÎ: Σύμφωνα με το κλασσικό τιμαριωτικό σύστημα τα φορολογικά έσοδα διαμοιράστηκαν ως τιμάρια στους σπαχήδες που αποτελούσαν και το βασικό σώμα του οθωμανικού στρατού, τους ιππείς.

SOLAKBAŞI: Ο επικεφαλής των σολάκ (solak) οι οποίοι ανήκαν στην τάξη των στρατιωτών που εκτελούσαν χρέη φρουράς του Σουλτάνου.

SÜLEYMANNAME: Τα έργα που ασχολούνταν με την περίοδο της βασιλείας του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή και περίγραφαν τις διάφορες πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις της περιόδου.

TAḤRÎR: Οι απογραφές γαιών που γινόταν από το οθωμανικό κράτος με σκοπό την εξακρίβωση των φόρων που θα λαμβάνονταν από την οθωμανική διοίκηση.

TEZKİRECİ: Τίτλος που παραχωρείτο στους υπαλλήλους που ήταν υπεύθυνοι για την καταγραφή των αποφάσεων του Αυτοκρατορικού Συμβουλίου.

ULEMA: Ήταν οι λεγόμενοι άνθρωποι των γραμμάτων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

ULÛFECİYAN: Δύο λόχοι του οθωμανικού στρατεύματος οι οποίοι συγκροτούνταν από έμμισθους ιππείς. Σύμφωνα με το μέρος που βρίσκονταν στο στρατόπεδο κατά την διάρκεια της εκστρατείας, οι ιππείς που βρίσκονται στα δεξιά έπαιρναν το όνομα ουλουφετζιγάν-ι γεμίν *(ulûfeciyân-ı yemîn)* και οι ιππείς που βρίσκονται στα αριστερά ουλουφετζιγάν-ι γεσάρ *(ulûfeciyân-ı yesâr)*.

VOYVODA: Λέξη σλαβικής προέλευσης με διάφορες σημασίες, όπως αρχηγός και ανώτατος στρατιωτικός διοικητής. Κατά την οθωμανική περίοδο ο βοεβόδας ήταν τίτλος που έφεραν οι διοικητές των σαντζακιών αλλά και οι νομάρχες των εγιαλετιών *(eyalet).* Οι Οθωμανοί ονόμαζαν βοεβόδες τους ηγεμόνες που διόριζε η Υψηλή Πύλη στη Μολδαβία και στη Βλαχία. Ο τίτλος αυτός υπήρχε μέχρι την περίοδο των μεταρρυθμίσεων *(Tanzimat).*

YENİÇERİ: Στρατιώτης του τουρκικού πεζικού ο οποίος άνηκε σε ειδικό μισθωτό σώμα το οποίο αποτελείτο από εξισλαμισμένους δια της βίας από μικρή ηλικία χριστιανούς. Το στρατιωτικό σώμα των γενίτσαρων ιδρύθηκε από το Σουλτάνο Ορχάν *(Orhan)* το 1331. Για

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

τους γενίτσαρους απαγορευόταν οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα και η δημιουργία οικογένειας. Το σώμα αυτό έμεινε σε λειτουργία μέχρι το 1826 όπου και διατάχθηκε ο ολοκληρωτικός διωγμός τους από τον Σουλτάνο Μαχμούτ Β΄ *(Mahmud II).*

ZAĞARCIBAŞI: Υψηλόβαθμος αξιωματούχος του λόχου των γενιτσάρων.

ZEAMET: Τα ζιαμέτια, τα οποία ήταν μέρος του τιμαριωτικού συστήματος, παραχωρούνταν από το Σουλτάνο στους στρατιωτικούς αξιωματούχους του με αντάλλαγμα αυτοί να προσφέρουν προς το κράτος τις στρατιωτικές υπηρεσίες τους όποτε αυτό ήταν αναγκαίο. Μπορούσαν να επιφέρουν ετήσιο εισόδημα από είκοσι χιλιάδες μέχρι εκατό χιλιάδες ακτσέδες. Ο κάτοχος ζαμετιού ονομαζόταν ζαΐμης *(zaym).*

ZİLHİCCE: Ο δωδέκατος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου.

ZİLKADE: Ο εντέκατος μήνας του Σεληνιακού ημερολογίου.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ